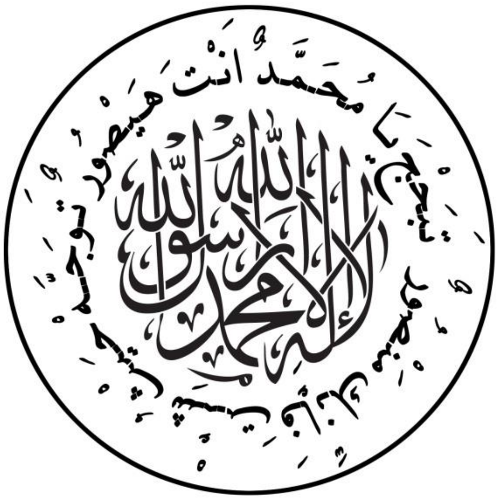
YAZILAR
38

2015

İhramcızâde
Hacı İsmail Hakkı
ALTUNTAŞ

İSBN:
ismailhakkialtuntas@gmail.com
http://ismailhakkialtuntas.com

Dizgi : **H. İsmail Hakkı Altuntaş**
Kapak :
Baskı- Cilt :

2015

بِسْـمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على رسولنا محمد وعلى اله وصحبه وسلم اجمعين

İnternetteki sitemiz **http://ismailhakkialtuntas.com/** da 2015 yılarında okuyucularımızla paylaştığım yazılardan bir kısmıdır.

Yazılarda sıra gözetilmedi. Değişik konular peş peşe yazıldı. Bu şekilde okuyan açısından fazla sıkıntı oluşturmayacağı düşünüldü.

Tevfik ve inayet Allah Teâlâ'dandır.

İhramcızâde
İsmail Hakkı ALTUNTAŞ
Esenler /İstanbul

Başlangıç : 07. 07. 2015

Bitiş : 24. 07. 2015

"Şâhımızın yaygısı nereye yayılmışsa orası,
iğne gözü kadar dar olsa bile,
bizim için sahra kadar geniştir.
Ayın on dördü gibi olan Yusuf,
her nerede ise, orası,
kuyu dibi olsa bile
bizim için bahçe olur."

Hz. Mevlânâ Mesnevi

***

Hâfız be-hod ne-pûşîd
în hırka-i mey-âlûd
Ey şeyh-i pâk-dâmen
ma'zûr dâr mâ-râ

Tercüme:
Hafız bu şarapla bulaşmış hırkayı
kendi ihtiyarıyla giymedi,
ey eteği temiz (iffetli) şeyh,
bizi mazur gör.

Hâfız-ı Şirâzî

N'oldu bu gönlüm n'oldu bu gönlüm
Derd ü gamınla doldu bu gönlüm
Yandı bu gönlüm yandı bu gönlüm
Yanmada derman buldu bu gönlüm

Gerçi ki yandı , gerçeğe yandı
Rengin eaşkın cümle boyadı
Kendide buldu kendide buldu
Matlabını hoş buldu bu gönlüm

El fakru fahri el fakru fahri
Demedi mi âlemlerin fahri
Fakrını zikret fakrını zikret
Mahvu fenada buldu bu gönlüm

Sevdâ-yı azam sevdâ-yı azam
Bana k'ol ubdur arş-ı mu'azzam
Mesken-i cânân mesken-i cânân
Ol sa aceb mi şimdi bu gönlüm

Bayramî imdi bayramî imdi
Yâr ile bayram eyledi şimdi
Hamd ü senâlar hamd ü senâlar
Yâr ile bayram etti bu gönlüm

HACI BAYRAM-I VELİ
kaddesellâhü sırrahu'l azîz

İÇİNDEKİLER

8 Yazılar

AŞK"LA KALAN "ÂŞIKLAR" -"HANİ"

(Mevlâna- Divân-ı Kebir-hzl:Şefik Can)

Elma, kendisini bir şey zannederek bir davaya girişti:

"Benim Cenab-ı Hakk'a karşı zannım iyidir; O, her şeyi yerinde ve güzel yaratır!"

diyerek benliğe kapıldığı için;

"Bakalım elma eziyetlere katlanıyor mu, Allah'tan gelen belalara sabrediyor mu?"

diye imtihan edilmek istendi. O yüzden, herkes onu taşlamaya, başına taşlar yağdırmaya başladı.

(c. II,

**

Haydi gel[sene], yüzük taşı gibi aşıkların halkasında yer al[sana] !

(c. II,913)

**

Aşkın gül bahçeleri kan perdeleri arasında olduğu için, ölümü göze almayan, oraya varamaz..

(c.I, 132)

Eğer aşk derdine tutulursan, eğer yaratıcıya aşık olursan, imtihan için onun verdiği belalara sabredersen; o zaman gönlün huzura kavuşur.

(c. II, 959)

**

Eğer sen; "Ben aşığım." dersen, bil ki senin için bir çok imtihanlar vardır.

Başını eğme, aşıkların kadehinden iç[sene]!

(c. III, 1259)

**

Ettiğin ahd, ettiğin yemin, verdiğin söze;

ne oldu?

Nerelere gitti?

"Hani gökyüzü döndükçe, başı dönmüş bu şaşkın aşıktan yüz çevirmeyecektin?"

Sen böyle dememiş miydin?

"Güneşin gönlü sıcak kaldıkça, bizim aşkımızın sıcaklığına bir soğukluk gelmez"

dememiş miydin?

"Bütün ermişlerin canlarına, erkekliğine yemin ederim ki. gönlümüz bir kalacak, birbirinden ayrılmayacak."

diyen sen değil miydin?

"Sen bana daha önce cevretmiştin de, onun için ben de sana cevr ettim "

[mi diyorsun.]

Benim gibi bir dilenciye senin gibi bir padişahlar padişahının karşılık vermesi doğru olur mu?

[mi diyorsun.]

"Ben değersiz bir varlığım, toprağım, rüzgarının önünde toz olur savurulursam beni ayıplama, hoş gör!"

[mi diyorsun.]

"Benim gibi bir hiç olan, ayaklar altında çiğnenen tozdan yola bir ayıp gelmez. Senin aşkın yüzünden solmasından, sarı olmasından altın utanmaz."

[mi diyorsun.]

(c. VI,2661)

**

Kardeşim!

Herkes aşık olamaz.

Aşık olan kişiye dert gerek, dert nerede?

Aşık olan kişinin sabırlı olması, aşkına sadık kalması lazımdır. Böyle bir er nerededir?

Gerçek aşık nerededir?

Ne zamana kadar böyle yersiz, manasız düşüncelere kendini kaptıracaksın?

Ne zamana kadar "Ben" düşüncesine saplanıp kalacaksın?

Hani ateşli naralar, nerede sararmış yüzler ?

Ben kimya ve altın aramıyorum. Altın olmaya istidadı bulunan bakır nerede?

Aşka doğru hararetli hararetli, hızlı hızlı gideni kim bulmuştur. Yarı hararetli, yarı soğuk yol alan nerede?

(c. V, 2206)

**

Sana merhamet etmede, okşamada anandan, babandan daha ileriyim. Sana onlardan daha fazla acırım.

Seni belalarla, dertlerle imtihan edişim, seni sevmediğimden ötürü değildir.

Senin olgunlaşman, pişkinleşmen içindir.

(c. V. 2259)

**

Mezar[ımın/nın] taşına şu derin manalı sözü yaz[ınız]:

"Ben başımı beladan, sık sık, karşılaştığım imtihandan kurtardım!"

(c. III, 1546)

Sen [Allah'ım], uçsuz bucaksız bir ırmaksın.

Cihan da bir köprü [olsaydı]

Uçsuz bucaksız bir ırmağın üstüne köprü kurulabilir mi?

kurulsaydı, bu köprüden geçilebilir miydi? (c. II, 857)

(Mevlâna- Divân-ı Kebir)

**

[Ey âşık] Aşk sözünü bırak!

Zira o, bir geçit yoludur, bir köprüdür!

Sen, elinden geldiği kadar Allah'a kulluk et, iyi bir insan ol!

(Mevlâna -Divân-ı Kebir bir eski yazma)

"Hani" "Aşk"

....

BEN Mİ SENSİN? SEN Mİ BEN?

(Mevlâna- Divân-ı Kebir-hzl:Şefik Can)

"Ne ben benim,
ne sen sensin,
ne de sen, bensin!
Hem ben benim,
hem sen bensin,
hem ben benim
ey tutili güzel!
Senin ile öyle bir haldeyim ki
anlayamıyorum,
Ben mi sensin?
Sen mi bensin?

[Rubaî]

Ey cana canlar katan,
dayanamadım, gittim.
Kızıp gittim ama,
sensiz yaşamaya da
dayanamıyorum.
Ayrılığa alışayım dedim,
fakat doğrusunu söyleyeyim,
ayrılığa dayanamıyorum.
Bir saman çöpü,
kehribarın çekişine nasıl dayanır?
Ben bir saman çöpüyüm,
kehribara karşı da koyamıyorum,
dayanamıyorum.
Her cefa çeken, vefa ümidine kapılır,
vefa gününü bekler.
Bense öyle cefa çeken bir aşığım ki,
sevgilimin cefası bana çok tatlı geliyor
vefa beklemiyorum,
vefayla gelirse,
vefasına dayanamam.
Yumuşak yumuşak;
"Yine geldin." derse.
Ona derim ki:
"Ey canan, sana dayanamıyorum."
Başıma vuruyordu da:
"Sen buna layıksın." diyordu.
Layık değilim,
layık değilim, ama

dayanamıyorum.
Ölümü de denedim,
yaşamayı da denedim.
Öyle bir haldeyim ki
yokluğa da dayanamıyorum,
varlığa da!
Ey mutrip!
Allah aşkına,
sen çalgınla şu perdeyi çal:
"Allah'ım, Allah'ım, ayrılığa dayanamıyorum."

(c. IV,1676)

Ben o padişahın yüzünden
yalnız aklımı kaybetmedim,
kendimi de kaybettim.
Bu sebepledir ki, sen uzaktan;
beni gezen, yürüyen,
giden normal bir kişi olarak görüyorsun ama,
hakîkatte senin gördüğün ben,
ben değilim;
ben bir hayalden,
bir gölge varlıktan ibaretim!
Daha doğrusu ben yoğum,
yokluktan başka bir şey değilim!

(c. 1,331)

Cenab-ı Hakk; **"Dostlar, geceleri uyumazlar."** diye buyurdu.
Bu ayeti duyup, hatanı anlayarak utandınsa
artık uyuma!
[Bensiz derim]

(c.1, 312)

Sevgilim dedi ki:
"Filan, ne ile diridir?
Mademki ben onun canıyım,
o cansız nasıl yaşar?"
Ben dayanamadım, ağladım...
Dedi ki:
"Bu defa şaşılacak bir şeydir?
Ben ki, onun iki gözüyüm, o bensiz nasıl ağlayabildi.

[Rubaî]

AHDE VEFÂ- Muzaffer OZAK Kaddesellâhü sırrahu'l azîz Efendi -İRŞAD

وَلاَ تَقْرَبُواْ مَالَ الْيَتِيمِ إِلاَّ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُواْ بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْؤُولاً

Ve lâ takrabû mâlel yetîmi illâ billetî hiye ahsenu hattâ yebluga eşuddehu, ve evfû bil ahdi, innel ahde kâne mes'ûlâ(mes'ûlen).

Kendisi reşid oluncaya-onsekiz yaşını dolduruncaya kadar, iyi niyetle değerlendirmelerin dışında yetimin malına yaklaşmayın.

Sözlerinizi taahhütlerinizi eksiksiz-kusursuz yerine getirin. Sözler ve taahhütler mesuliyeti gerektirir. Sûre-i İsrâ,34.

Muzaffer Efendi Hazretlerinin **İRŞAD** adlı eserinde "ahde vefâ" husûsunda pek mânidâr bir kıssa var...Bu kıssayı sizlerle paylaşalım istedik...

HİKÂYE

Bugünkü hukuk fakültelerine muâdil olan "medresetü'l-kuzât"da tahsîl eden bir talebe, aleyhissalâtüvesselâm Efendimize cân u gönülden âşık imiş. O devirde, bu mektebi birincilikle ikmâl eden talebeleri, taltîf ve teşvîk için Medîne-i Münevvere kadılığına (hâkimliğine) ta'yîn ederlermiş.

O devir deyince, gözlerimizin önüne Yunanistan, Arnavutluk, Sırbistan, Bosna, Hersek, Karadağ, Bulgaristan, Romanya, Macaristan, Eflak, Buğdan, Kırım, Irak, Suriye, Lübnan, Hicaz, Yemen, Mısır, Tarablusgarp, Fas, Cezayir, Fîzan, Habeşistan'ın sâhil kısımları ve Sudan'ın içlerine kadar alabildiğine genişlemiş muazzam bir ülkenin sınırları gelmelidir. Dünyadaki diğer islam ülkeleri de, ma'nen ve maddeten bize bağlı idiler. Bu arada, Hicaz "kıt'a-i tayyibesi"ndeki mukaddes şehirlerden mü'minlerin kıblesi, "Ka'be-i Muazzama"yı ihtivâ eden "Mekke-i Mükerreme" ile, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz Hazretlerinin kabr-i münevverlerini muhtevî "Medîne-i Münevvere" de, bu sınırların içinde bulunuyordu.

Fahr-i kâinât aleyhi ve âlihî ekmelü't-tahiyyât Efendimize âşık olan talebe de, bir yandan derslerine çalışır, fırsat buldukça da sıcak göz yaşları dökerek, Allah teâlâ'ya niyazda bulunurdu.

- Yâ Rabbi! Zihnimi aç, bana himmet ve gayret ihsân buyur. Tahsîlimi birincilikle bitireyim de, Habîb-i edîbinin şehrine kadı olayım. Ey benim Rabbim! Bunu bana kolaylaştır, benden bu lutfunu esirgeme. Bu duâmı tenezzülen kabul buyurur ve o belde-i tâhireye kadı olarak murâdıma erdirirsen, ahdim ve nezrim olsun, bu mes'ud yolculuğa çıktığımda, benden ilk defa yardım isteyecek olana, cebimde ne kadar para varsa veririm.

Aradan günler ve aylar geçmiş, muhabbet-i Resûlullah ile yanıp tutuşan talebe, gerçekten "medresetü'l-kuzât"ı birincilikle bitirmiş ve Medîne-i Münevvere kadılığına

ta'yîn olunarak murâdına ermişti. Vazîfesine başlamak üzere yola koyulan genç kadı efendi, Şam'da bir mescitde namazını kılarak dışarı çıktığı zaman, karşısına acâib bir zât çıkmış ve :

- "Şey'enlillah" diyerek kendisinden sadaka istemiş. Kadı efendi, derhal elini kesesine atmış ve olacak bu ya, eline bir beşibiryerde geçmiş. Bir an, daha küçük bir sadaka vermeyi düşünürken kulağına :

- "Ahdini yerine getir!" denilmiş.

Medîne-i Münevvere

Öyle ya; yola çıktığında ilk karşılaşacağı yardım talebine, cebindeki bütün parayı vereceğini ahdetmemiş miydi? Derhal, bu ahdini ve nezrini hatırlamış ve beşi birliği o garip sâile gönül rızâsı ile vermiş. Yorucu bir yolculuktan sonra, selâmetle Medîne-i Münevvere'ye varmış ve hemen huzûr-ı saâdete koşmuş... Mescid-i Nebî'ye girince, bir kenarda ayaklarını uzatmış yatan birisini görmüş, fena halde sinirlenmiş ve onu îkâz edebilmek için hafifçe ayaklarına vurarak uyandırmış. Ayaklarını uzatıp sere serpe yatan zât, doğrulmuş ve kadı efendiye dik dik bakarak oturmuş. Güneş batmış, önce akşam ve daha sonra da yatsı namazları kılınmış. Esâsen yol yorgunu olan kadı efendi de misafir olduğu yere giderek istirahate çekilmiş. Muradına ermiş insanların iç rahatlığı ve huzuru ile Rabbine hamd ü senâ ve Resûl aleyhisselâma salât ve selâmdan sonra, uykuya dalmış ve bir rüya görmüş. Rüyasında, kendisinden şikayetçi olduğu bildirilerek huzur-ı saâdete davet olunmuş. Aleyhissalâtüvesselâm Efendimiz, etrafında ashâb-ı kirâmı olduğu halde oturuyorlar ve şikayetçi olduğunu söyleyen zât da, huzurda ve ayakta duruyormuş. Şikayetçi, kadı efendiyi göstererek :

- "Yâ Resûlallah, bu zâtdan davacıyım, huzûrumu bozdu" demiş.

Aleyhissalâtüvesselân Efendimiz, kadı efendiye sormuşlar :

- "Bak, davacıyım diyor, ne dersin?"

Çok küçük yaşından itibaren aşkı ile yanıp tutuştuğu iki cihan serverini, karşısında nurlar içinde lemeân eder halde görerek gaşyolan kadı efendi :

- "Yâ Resûlallah, ben bu zâta ne yapmışım? Emredin de suçum ne ise söylesin" demiş..

Davacı olan zât, derhal cevap vermiş :

- "Ben mescitde yatıyordum. Bu kadı efendi bana ayakları ile vurarak uyandırdı, benim huzurumu bozdu"

Kadı efendi, özür dilemiş ve bağışlanmasını istirhâm etmiş. Resûl-i zîşân Efendimiz de, tarafların barışmalarını arzu buyurduklarını bildirmişler ve kadı efendi ile kendisinden davacı olan zât sarmaş dolaş olmuşlar ve barışmışlar. Kadı efendi , gördüğü bu lutf-i ilâhînin tesiriyle sürûr içinde gözlerini açtığı zaman, Mescid-i Nebevî'den ezân sesleri yükselmiş ve hemen abdest alarak sabah namazına koşmuş. Huzur-ı saâdete yöneldiği sırada, bir de ne görsün? Aynı zât,

aynı yerde yine ayaklarını uzatmış yatıyor. Bu defa dizleri üzerine çökerek, o zatın ayaklarını öpmüş. Meçhul zât uyanıp doğrulmuş ve kadı efendiye :

- "Benden ne istiyorsun? Dün teptin, bugün öptün" deyince,

Kadı efendi, özür dileyerek :

- "Beni afv buyurmanızı ve hakkınızı helâl etmenizi ricâ ediyorum" demiş . Meçhul zât, kadı efendiye yine dik dik bakmış :

- "Yâhû ne tuhaf adamsın, yarım saat evvel, seninle huzur-ı Peygamberde barışıp, helâllaşmadık mı?"

Kadı efendinin, hayretten irileşen gözleri önünde, cebinden çıkardığı beşi birliği uzatmış ve :

- "Hatırladın mı bu sarı lirayı? Hani bana Şam'da mescidin önünde vermiştin. Ahdine vefâkâr olduğundan sana Nebiy-yi zîşânın cemâlini gösterdim" demiş...

Kadı efendi avucuna bırakılan sarı liraya bakarken, o meçhul zât da gözden nihân olmuş...

Bu kıssadan sonra Efendi Hazretleri şöyle buyuruyorlar :

Ey âşık-ı sâdık! Ahdine vefâkâr ol, selâmeti bul...

Ahde vefâ etmemek, gerçekten münâfıklık alâmetidir...

Kaynakça:

http://defter-i-ussak.blogspot.com.tr

[slideshare id=50875919&doc=irsad1-150724055257-lva1-app6892&type=d]

[slideshare id=50876022&doc=irsad2-150724055649-lva1-app6891&type=d]

[slideshare id=50876105&doc=irsad3-150724060003-lva1-app6892&type=d]

İNSÂNI BUL, SEYRÂNI BUL, CÂNÂNI BUL, SULTÂNI BUL

Muzaffer Efendi Hazretlerinin ilk mürşidi ârif-i billah vâsıl-ı ilallah Abdurrahman Sâmî Efendi Hazretlerinin dîvânından pek ârifâne ve nasîhatâmiz bir nutuk...Bu nutk-i şerîf sôfiyyenin birçok mazmunlarıyla dolu olup âdetâ bir tasavvuf dersi mâhiyetindedir...

Âdem isen "alleme'l-esmâ" içinde kânı bul

Üns-i Rahmân rehberi bir kâmil insânı bul

Perde-i cisminde mestûr âlemi fehm eyleyüp

Okuyup "ders-i 'aref"den cân içinde cânı bul

Gerçi yetmiş bin hicâb-ı nefs ile oldun garîb

Akrebiyyetle "ehad" sırrındaki mihmânı bul

Ger 'urûc etmekse asla reng ü elvândan geçüp

Sırr-ı zâtda mahv oluben lâ-mekân seyrânı bul

Sem'-i cân ile işit tevhîd-i vahdetden nidâ

"Kün" deyu her zerreye fermân eden "Sultân"ı bul

Sen de ey **Sâmî Niyâzî** hep alâikden geçüp

Bî-cihet her an sana nâzır olan cânânı bul

Lugatçe :

'alleme'l-esmâ : Bu tabir, Allah'ın Âdem'e bütün isimleri öğretmesi hakkında Sûre-i Bakara'daki meşhûr âyete işârettir...

kân : hazîne

üns : yakınlık

mestûr : gizli, örtülü

fehm etmek : anlamak

ders-i 'aref : bu tabir, "Nefsini bilen rabbini bilir" meâlindeki hadîs-i şerîfe işârettir

hicâb : perde, örtü

akrebiyyet : daha yakın olmak

mihmân : misâfir

ger : eğer

'urûc : manevi yükselme

reng ü elvân : şekil ve renkler

lâ-mekân : mekânsızlık

sem'-i cân : can kulağı

alâik : alâka edilen, gönül bağlanan şeyler

bî-cihet : yönsüz, cihetsiz

nâzır : bakan

Ord. Prof. Dr. AHMET SÜHEYL ÜNVER (1898-1986)

Ahmet Süheyl Ünver 17 Şubat 1898 tarihinde İstanbul Haseki'de annesinin babası Hattat Mehmet Şevki Efendi'nin Bostan Hamamı sokağındaki 32 no'lu konağında, ailesinin ikinci çocuğu olarak dünyaya gelmiştir (Çoker: 1983: 554)

Süheyl Ünver'in doğduğu konak

Babası, Posta Telgraf Nezâreti İstanbul Muhaberat-ı Umumiye Müdürü Tırnovalı Mustafa Enver Bey, büyük babası Tırnova Eşrafından ticaretle meşgul ve arada resimde yapan Daizade Hacı Mehmet Efendi'dir. babası Mustafa Enver Bey medrese mezunu, Fransızca, Arapça ve Farsça bilen, iyi derecede ney çalan, sürekli okuyan kültürlü bir kişidir (Unat, 1986: 10). Annesi sanat ve kültür dolu bir ortamda yetişmiş Hattat Şevki Efendi'nin kızı Safiye Rukiye Hanım'dır (Sayar, 1998: 56).

Ahmet Süheyl Ünver'in çocukluğu Sarıyer'de geçmiş, ailesi Süheyl Ünver'i mahalle mektebine göndermemiş, ilk hocaları anne-babası olmuştur. Mustafa Enver Bey, Süheyl Ünver'e devamlı olarak din dersleri, hesap, hat ve Kur'an-ı Kerim dersleri vermiştir (Sayar, 1998: 65).

Süheyl Ünver'in sanat olan ilgisi o yaşlarda kendini göstermeye başlamıştır. 1904-1907 yılları arasında, altı ile dokuz yaşlarında elinden kağıt-kalemi eksik etmemiş, sürekli karalamalar yapmış, resim çalışmalarında bulunmuştur.

Mustafa Enver Bey (1860-1909)

Safiye Rukiye Hanım (1875-1951)

Süheyl Ünver o günleri şöyle anlatmaktadır:

Elime kalemi alıp, kağıtları ilk karalamaya başladığımda tren, vapur resimlerini, bahçe çiçeklerini yapmaya başladım. Resme merakım benimle yarışırcasına gelişti. Bunun tek yolu bu güzel merakı terk etmemekti" (Yalın, 1978: 46).

Sarıyer'den Süheyl Ünver'in gidebileceği bir okul olmadığı için aile 1908 yılında Cağaloğlu'na taşınmış, Süheyl

Ünver özel bir okul olan "Menbsa-ül İrfan'ın üçüncü sınıfına kaydolmuştur" (Sayar, 1998: 68).

Süheyl Ünver daha 10 yaşındayken 29 Mart 1909 günü babasını kaybetmiş, bu acı olay onu derinden sarsmıştır. Babasının ölümüyle, daha çok çalışması gerektiğini düşünmüş, ailesini daha çok sahiplenmiştir.

1910-1912 yılları arasında Menba-ûl İrfan'a devam ederken, Nazmi Töre Efendi'den Arapça dersleri almaya başlamış; bu hocadan gördüğü işittiği her şeyi kaydetme alışkanlığını kazanmıştır. Yine bu yıllarda haftada bir gün eniştesi Hasan Rıza Efendi'den sülüs yazı dersleri almıştır (Ünver, 1963: 5).

Süheyl Ünver, 1911 yılında 'Menba'-ûl İrfan' adlı özel okuldan mezun olmuş, aynı yıl sınavla Mercan İdadisi (Lise) öğrencisi olmaya hak kazanmıştır (Unat, 1986: 11).

Mercan İdadisi son sınıf öğrencisi iken, resim öğretmeni çalışmalarını çok beğendiğini söyleyerek, Süheyl Ünver'in resimlerini ressam Üsküdarlı Hoca Ali Rıza Bey'e göstermiştir. Hoca Ali Rıza Bey de Süheyl Ünver'in çalışmalarını beğenmiş ona iki tane karakalem resim hediye etmiştir (Yalın, 1978: 40-41).

Süheyl Ünver, Mercan İdadisi öğrencisi iken (1913-1914)

Ahmet Süheyl Ünver, Mercan İdadisi'nden mezuniyetine dört ay kala, 1914 yılı sonlarına doğru Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye sınavına girmiştir. Mercan İdadisi'nden mezun olduktan hemen sonra 1915'de Askeri Tıbbiye'nin yatılı öğrencisi olmuştur (Sayar, 1994: 95).

Süheyl Ünver, ailesinin erkeksiz olması, annesi ile kız kardeşlerini haftada bir gün görmesi nedeniyle yatılı öğrencisi olduğu Askeri Tıbbiye'den bir sömestr sonra ayrılmış, 1916 yılının Haziran ayında Darülfun Tıp Fakültesi'ne geçmiştir (Unat, 1968: 11).

Ahmet Süheyl Ünver, bir yandan hekimlik yolunda uzmanlaşırken, aynı zamanda gönül verdiği Türk süsleme sanatının çeşitli dallarını tanıma ve öğrenme imkanına kavuşmak için, gerek hat sanatının ve gerekse geleneksel Türk tezyinatının hayat bulmasında önemli rolü olan Medresetü'l Hattatin'in 1916-1923 yıllan arasında öğrencisi ve ardından mezunu olmuştur (Mesara, 1992:60).

Süheyl Ünver, 'hayat-ı sanatımda ilk merhalem' olarak nitelediği ve artık tarihe gömülmüş bulunan Medresetü'l Hattatin'e girişini ve buraya ait anılarını şöyle anlatmaktadır:

"Âna ve baba ailemizde, başta dedem Hasekili Mehmet Şevki Efendi olmak üzere altıdan fazla ince sanatkarımız var. Ben onların söz ve eserleri ile müstefid oldum, tesirleri altında büyüdüm. 1909 yılında henüz 11 yaşında iken eniştem hattat Hasan Rıza Efendi'nin yanında yazının anası sayılan sülüs'e başladım. Her nedense bu yazıda ilerlemek beni sarmadı. Çiçekler ve çeşitleri, şekiller ve onların bir araya toplanmasından ileri gelen terkipler, anlayabildiğim nispette beni daha çok ilgilendirdi. Mahalle ve çocukluk arkadaşım, seneler sonrasının değerli yazı üstadlarından Mustafa Halim (Özyazıcı), bana tezhib için altın varak ezmeyi gösterdiyse de layıkıyla öğrenemedim ve tezhiblerime ona hazırlattığım altınları kullanarak devam ettim. Böylece yaptığım örneklerden birini tesadüfen gören sanatseven bir büyüğümün teşviki ve aracılığı ile Medresetü'l Hattatin'e takdim olundum.

1916 yılının sonbaharında bu okulun tezhib ve ebru kısmına yazıldım. Ders haftada bir gündü.

Medreseye başlangıç yılımda Askeri Tıbbiye'nin ikinci sınıfında idim. 1923 yılına kadar muntazaman haftada bir gün medresedeki dersleri takip ederek, dikkatli bir çalışmayla bu sahada epey ilerledim" (Mesara,1992:61).

Süheyl Ünver'in tezhipte esas hocası Yeniköylü hattat Sim Efendizade Nuri Bey'dir. Kendisinden iki ay gibi kısa bir zaman içerisinde tezhip usullerini öğrenmiştir. Süheyl Ünver, medresedeki üstadlardan nasıl etkilendiğini ise Mesara, 1992: 61 yazısında şu sözleriyle anlatmaktadır:

-"Ben medresede yalnız tezhib ve teferruatı üzerinde meşgul oldumsa da diğer ince sanat dallarında çalışanları daima dikkatle izledim ve öğrendiklerimi bir kazanç sayarak asla unutmadım. Tezhipte ilerlemek için onun yan dallarını bilmenin lüzumuna inandım. Her biri şaheserler meydana getirmiş olan bu üstadlar, bana hayatım boyunca her konunun üzerinde durmanın önemini aşılamış kişilerdir. Hayatları ve metodları bizlere ders olmalıdır"

Bu eğitim kadar Süheyl Ünver'i ilgilendiren bir diğer husus da, hocalar arasında yapılan sanat sohbetleri ile eski üstadların nefis eserlerinin elden ele dolaştırılmasıyla kazandığı göz zevkidir. Ayrıca o yıllarda Yıldız Kütüphanesi Müdürü Sabri Kalkandelen ile tanışması ve Sultan II. Abdülhamid'in özel kütüphanesindeki ender yazma eserleri görmesi için Yıldız Sarayı'na davet edilmesi, onun sanat ufkunun gelişmesine neden olmuştur. Burada muhafaza edilen tezhipli ve minyatürlü kitap ve albümleri yakından inceleyerek bilgisini geliştirmiş, tekniğini ilerletmiştir. Minyatür sanatının inceliklerini kavramasında da, bu kütüphanede gördüğü bir albümde bulunan bitmemiş iki minyatürün kendisine yol gösterdiğini ve bu sanatta ilk hocası olduğunu ifade etmiştir (Mesara, 1992:62).

Ahmet Süheyl Ünver, Tıp Fakültesi'nin son sınıfında iken, 1919-1920 tarihlerinde, iki özel okul olan 'Şems'ûl-Mekâtib' ve 'Mekte-i Güzin' de hüsn-i hat, resim, el-işi ve müsahabat-ı ahlâkiye (ahlâk konuşmaları) hocalığı yapmıştır (Yöndemli, 1986: 85).

Süheyl Ünver o günleri şöyle anlatmaktadır:

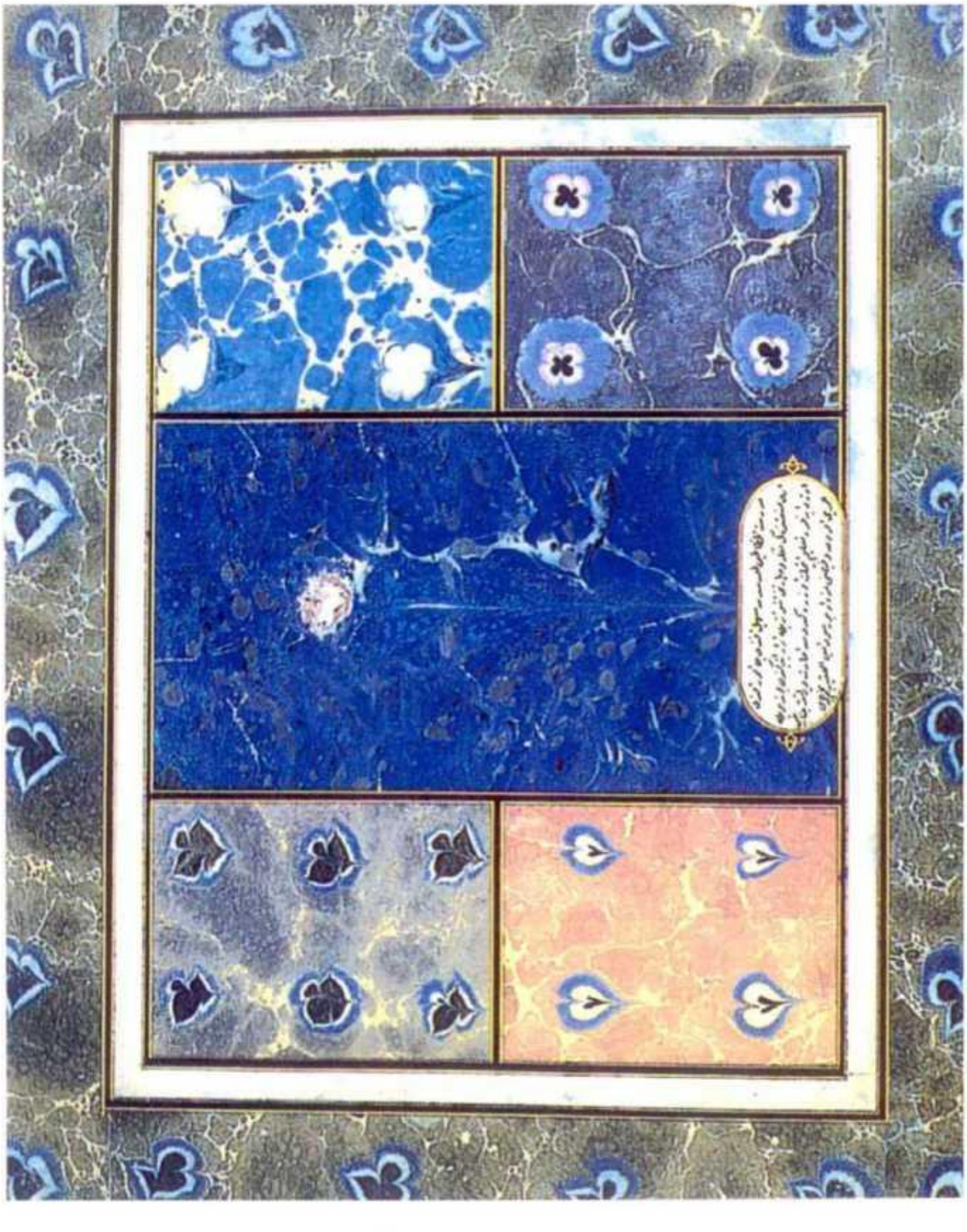
"… Tıbbiye o zaman Haydarpaşa'da idi, devam edeceğim ama bazen vapur parası bulamaz, gidemezdim. O zaman civardaki hastahanelere devam etmeye başladım. Bir iki doktor beni evlat gibi sevdiler. Fakülteye gidemediğim günlerde hocalarım da kolaylık gösterdi; ben bu müsahamadan istifade ederek iki hususi mektepte resim ve müsahabât-ı ahlâkiye hocalığı aldım. Bu şekilde tıbbiyeyi bitirdim" (Kaplan, 1983: 71).

1923'de Medresetü'l Hattatin'deki yedinci yılını tamamlayan Süheyl Ünver, o sonbahar okulun ikinci mezunları arasında yer almaya hak kazanmıştır. 20 mezun arasında tezhib ve yazıda ilk üç dereceyi alan Süheyl, Hamid ve Macid Bey'lere birer altın saat, müze müdürü ressam Ali Sami (Bayar) Bey tarafından ödül olarak verilmiştir (Parmaksızoğlu,1975:380).

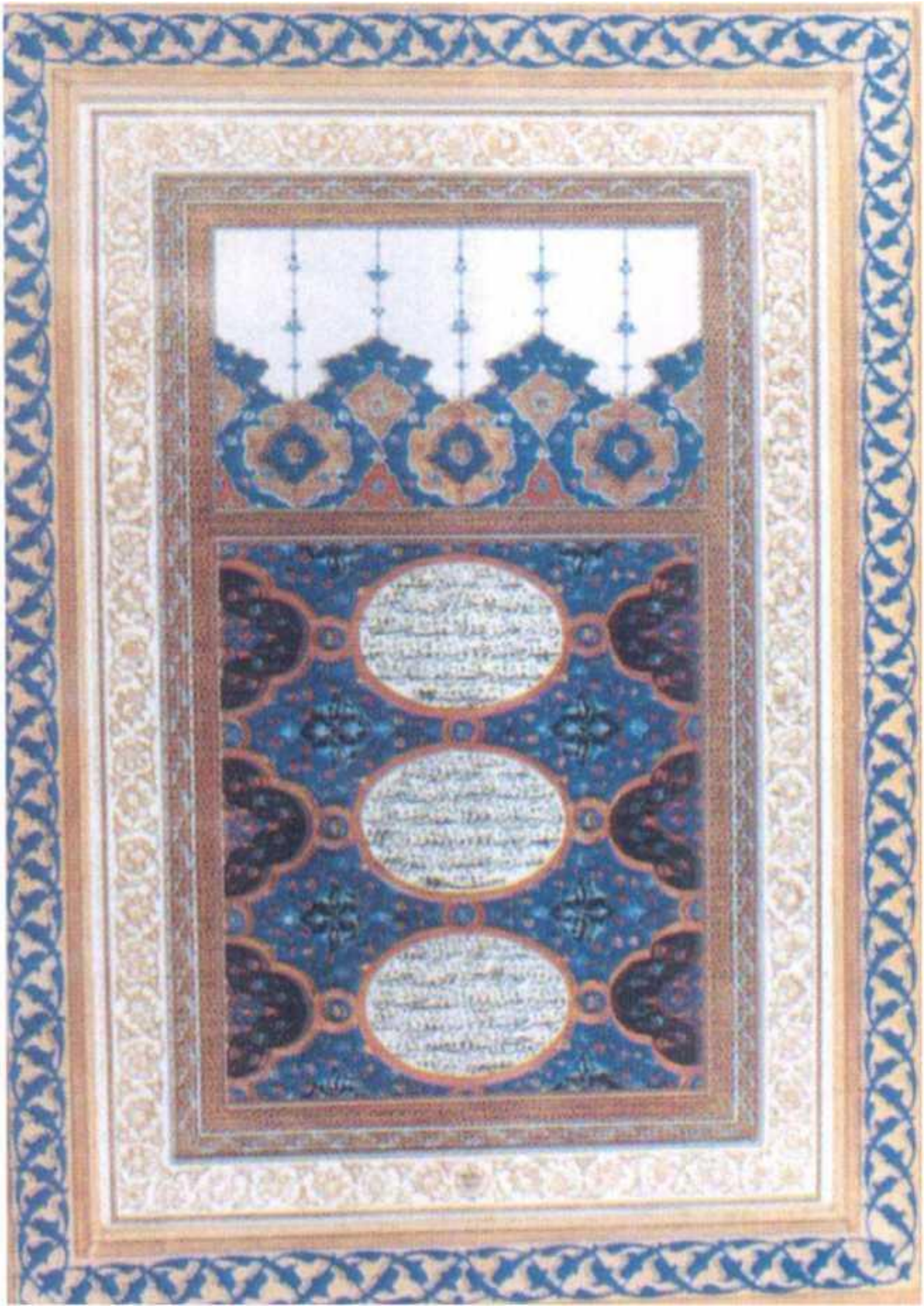
Ahmet Süheyl Ünver, 1920 yılı Eylül ayında İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi'ndeki eğitimini tamamlamış ve 1921'de stajını da bitirerek 10 Nisan 1921'de 3313 numaralı diplomasını almıştır (Unat: 1986: 11).

Ahmet Süheyl Ünver, hekimlikte uzmanlaşmaya yönelmiş, uzmanlık alana olarak dermatoloji ve zührevi hastalıklarda karar kılmıştır (Goode, 1965: 232). Uzmanlık çalışmalarına Yenibahçe'de "Gurebâ-ı Müslimin" hastanesi cildiye ve Efrenciye kliniğinde Dr. Hacı Kemal Bey'in yanında asistanlığa atanarak, 8 Ağustos 1921'de başlamıştır.

Gureba Hastanesi'ndeki deri ve frengi ihtisasına 1923'te tamamlamış, 1 Haziran 1924'te İstanbul Şehremati Haseki Nisa Hastanesi dahiliye ve intaniye servisleri asistanlığına atanmıştır (Unat, 1986: 11)

Şekil 5: Süheyl Ünver'in ebru icazetnamesi (1923)

A. Süheyl Ünver'in Tezhip İcazetnamesi (1923)

30 Yazılar

Medresetû'l Hattatin'in diploması(1923)

Şekil 8: Medresetü'l Hattatin'deki Diploma Töreni (27 Ekim 1923)

Şekil 9: Tıp Fakültesi'nden mezun olduğu için (1920)

Süheyl Ünver, Gureba Hastanesi'nde (1921)

Süheyl Ünver, Haseki'de ihtisasını yaparken 19 Aralık 1925'te İstanbul Sanayi Mektebi'ne (Sultanahmet Erkek Sanat Okulu) hekim ve öğretmen olarak atanmıştır. "Sınaî Hıfzı ssıhhası" derslerindeki notlarını bir kitap haline getirerek, 113 sayfalık ve 28 resimli "Sınaî Hıfzıssıha" adlı kitabını okulun matbaasında bastırarak yayınlamıştır. Bu, Süheyl Ünver'in basılan ilk kitabıdır (Sayar, 1994: 172).

Ahmet Süheyl Ünver, Prof. Dr. Akil Muhtar Bey'in yanında ihtisas yapmayı ve asistanı olmayı çok arzu etmiş ama mümkün olmamıştır. Onunla tanışarak, yanında çalışmak istediğini belitmiş; çalışkanlığı, kibarlığı, terbiyesi, kendisine verilen görevleri dikkatle yapmasıyla Prof. Dr. Akil Muhtar Bey'in gözünde önemli bir yere sahip olmuştur (Unat, 1986: 12).

6 Ekim 1927'de Süheyl Ünver. Prof. Dr. Akil Muhtar Bey'in maddi ve manevi desteğiyle Paris'e, Pitik hastanesinde Prof. Dr. Marcel Labbe'nin yanına gitmiş ve burada dahiliye, nütrüsyon ve tüp digestif üzerine çalışmaya başlamıştır (Yöndemli, 1986: 85). Ahmet Süheyl Ünver Paris'te bulunduğu süre içerisinde sadece hekimlik konularıyla ilgilenmekle kalmamış, Paris Milli Kütüphanesi'nde Türkiye hakkında her türlü araştırmalarda bulunmuş, tıp ve tarihi, sanat tarihi ile ilgili, minyatür ve tezhip üzerine ilk çalışmaları burada başlamıştır.

Prof. Dr. Marcel Labbe ve eşi Süheyl Ünver'e iyi davranıp, toplantılarına ve gezmelerine davet etmişlerdir. Böylece Süheyl Ünver, bir çok ünlü Fransız hekimi ile tanışma fırsatı bulmuştur (Sayar, 1994: 203). Bu toplantılar sırasında kendisi, Türk Tıp Tarihine ait sorulara yeterli cevap veremediğinden Türkiye'ye dönünce bu konu üzerinde çalışmaya karar vermiştir (Ünver, 1970: 4).

Ahmet Süheyl Ünver, 29 Kasım 1928'de Paris Tıp Fakültesi yabancı asistanlığına kabul edilmiş, Türkiye'ye dönene kadar bu görevi sürdürmüştür (Ünver, 1942: 60).

Süheyl Ünver, 1929 yılının yazında Prof. Marcel Labbe'nin yönetiminde hazırladığı iki fizyopatolojik tezle iç hastalıkları uzmanı ünvanını kazanmıştır (Goode, 1965: 232).

30 Eylül 1929'da Türkiye'ye dönen Ahmet Süheyl Ünver, 16 Kasım 1929'da Paris'e gitmeden önce ek bir görev olarak yürüttüğü İstanbul Sanayi Mektebi hekimliği ve hıfzısıhha öğretmenliğine yeniden getirilmiştir.

Süheyl Ünver Haseki'deki evinde (1930)

Bu arada Süheyl Ünver, hocası Prof. Dr. Akil Muhtar Bey tarafından üç aylığına Viyana'ya Dr. Luger'in dahiliye kliniğinde pratik çalışmalarda bulunmak üzere gönderilmiştir. 1929 yılının Aralık ayında İstanbul'dan Viyana'ya hareket eden Ahmet Süheyl Ünver, 1930 yılının Mart ayına kadar burada mesleki çalışmalarını sürdürmüştür (Sayar, 1994: 216).

Süheyl Ünver, Türkiye'ye döndükten sonra İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin doçentlik sınavına hazırlanmış, 28 Haziran 1930 günü yapılan sınavda başarı göstererek, aynı gün İstanbul Darülfununu Tıp Fakültesi Tedavi Kliniği ve Farmakodinami doçentliğine getirilmiştir (Çoker, 1983: 555).

Bu yıllarda tıp ve kültür tarihi üzerine çalışmalarına başlamıştır (Unat, 1986: 14).

Ahmet Süheyl Ünver 25 Ağustos 1932 tarihinde Müzehher Hanımla evlenmiştir (Sayar, 1994: 247).

1933 senesinde İstanbul Darülfûnû'nu reformla İstanbul Üniversitesi olmuş; eğitim-öğretimi, kadrosu, ders kitapları değiştirilerek yeniden şekillendirilmiştir (Sayar, 1991: 5).

8 Kasım 1933'te Tıp Fakültesi Tıp Tarihi doçentliğine atanmış, aynı zamanda kurulması için çok emek vererek büyük uğraşlar sarfettiği Tıp Tarihi Enstitüsü'nün başına getirilmiştir (Yöndemli, 1986: 86).

Ahmet Süheyl Ünver, 9.7.1936 günü Aydın isminde bir erkek çocuk sahibi olmuştur (Sayar, 1994: 281).

Bu olayın hemen bir hafta sonrasında 15.7.1936 tarihinde Güzel Sanatlar Akademisi'nde Türk tezhibi, süslemesi, eski resim ve minyatür öğretmenliği görevine başlamış, 1955'e kadar burada aralıksız 19 yıl öğretmenlik yapmıştır (Ergin, 1940: 193).

1955 yılında Güzel Sanatlar Akademisi'nden ayrılmış, Türk süslemesi derslerini Tıp Tarihi Enstitüsü'ne taşımıştır (Sayar, 1994: 283).

Ahmet Süheyl Ünver, 4 Nisan 1939'da İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji profesörlüğüne getirilmiştir (Sayar, 1994: 288).

7 Ocak 1940 tarihinde Süheyl Ünver'in çalışma ve girişimleriyle Türk Tıp Tarihi Kurumu kurulmuş; başkanlığına Prof. Ömer Besim Akalın, genel sekreterliğine Prof. Süheyl Ünver getirilmiştir (Unat, 1989: 11).

Süheyl Ünver, 33 yıl bu görevde bulunmuş, 1972'de Türk Tıp Tarihi Kurumu'nun başkanı olmuş ve beş yıl başkanlık etmiştir (Unat, 1986: 18).

8 Ağustos 1940 tarihinde Süheyl Ünver tekrar baba olmanın sevincini yaşamış, Gülbün isminde bir kız çocuk sahibi olmuştur (Sayar, 1994: 297).

Süheyl Ünver, 15 Şubat 1942'de Türk Tarihi Kurumu asli üyeliğine seçilmiştir (Çoker, 1983: 216).

Bu yıllarda Süheyl Ünver, İstanbul'un ihmal edilmiş, küçük mimari eserlerin kurtarılması için çalışmalar yapmıştır.

Oğlu aydın ve kızıGülbün ile birlikte (1943)

İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü Direktörü iken (1945)

1945 ve 1950 yılları arasında Süheyl Ünver, elindeki sınırlı kaynaklarla hiç bilinmeyen veya unutulmuş sanatkârlara ait monografiler yayınlamıştır. Bunların başında İsmail Zühdü Efendi, Mehmed Şevki Efendi, Karahisari Ahmed Efendi, İsmail Hakkı Altunbezer, Mehmed Esad Yesarî, Şefik Bey, Mehmet Hulusi Efendi gibi önemli kişilerin monografileri gelmektedir (Sayar, 1994: 338-339).

Süheyl Ünver, 1947 yılında Lozan'da toplanan "Milletlerarası İlimler Tarihi" kongresine bir bildiri ile katılmış, daha sonra "Milletlerarası İlimler Tarihi Akademisi" muhabir üyeliğine seçilmiştir (Çoker, 1983: 556).

1949 yılında İstanbul Üniversitesi diplomalarının tezhibini hazırlamıştır. Benzer şekilde 1949 yılında Mayıs ayında İstanbul'da toplanan 5. Patoloji Kongresi'ne katılan üyelere verilen rozeti de yapmıştır (Ergin, 1952: 3).

Ressam Feyhaman Duran'ın atölyesinde (1945)

Süheyl Ünver, 19 Ocak 1951'de Mısır yolculuğuna çıkmıştır. Eşiyle birlikte yaptıkları bu gezide dostları Esad Fuad Tugay'ın rehberliğinde gezmişler; bir çok müze, tarihi yer görme fırsatı bulmuşlardır (Sayar, 1994: 344).

18 Mart 1951'de müdürü olduğu Tıp Tarihi Enstitüsü'ne 2.000 kitap, toplamış olduğu 100.000 arşivi bağışlamış ve bir "Dr. Ahmet Süheyl Ünver Arşive ve Kütüphanesi" kurulmuştur (Sayar, 1994: 346).

Süheyl Ünver, 20-28 Mart 1952'de Irak hükümetinin davetlisi olarak İbni Sina Kongresi için Bağdat'a gitmiş, burada da bir takım incelemelerde bulunmuştur (Unat, 1986: 15).

Ahmet Süheyl Ünver 1954 yılında Ordinaryus profesör olmuştur (Çoker, 1983: 555).

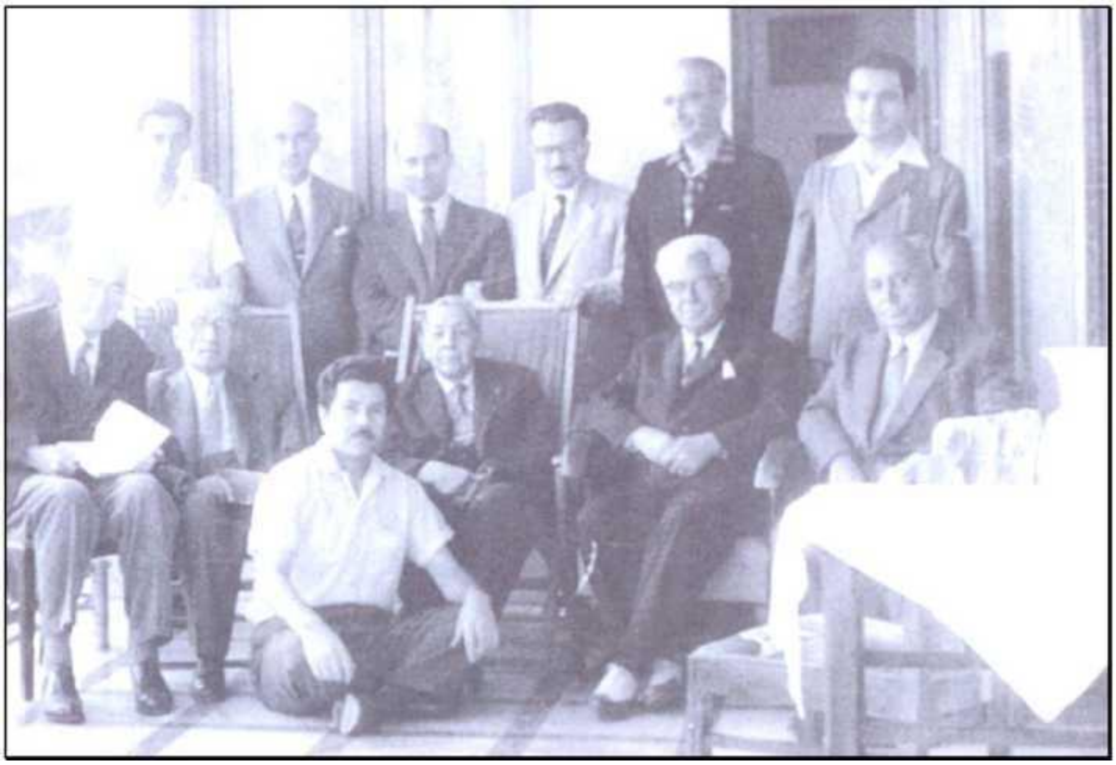
21 Nisan 1954 yılında Tahran'da yapılan başka bir İbni Sina Kongresi için İran'a gitmiş, ayrıca burada bir de minyatür sergisi açmıştır (Gürkan, 1954: 17).

Süheyl Ünver ailesiyle birlikte 1955 yılı Haziran ayında Orta Anadolu gezisi yapmıştır. Kayseri, Niğde'de konferanslar vermiş, kısa bir süre de Aksaray'a uğramış, buralardaki kültürel ve tarihi yerleri gezmiş, sergiler açmıştır (Sayar, 1994: 370).

1958-1959 yılları arasında bir yıl ABD'nde Columbia Üniversitesi'nde ziyaretçi profesör olarak çalışmıştır. bu seyahati sırasında çalışmaları ve gözlemlerinde oluşan 67 defter doldurmuş ve 13 tane Türk Sanat Sergisi açmıştır. Türkiye'ye dönerken Roma Üniversitesi Fen Fakültesi davetlisi olarak 10 gün İtalya'da kalmıştır. Türkiye'ye geldikten sonar kendisinden istenen 60 resimle ABD'lerinin değişik üniversite ve Yüksek Sanat okullarında 28 sergi açılmıştır (Unat, 1986).

Şekil 15: Amerika'da açtığı sergide Ali Han ve İrfan Kipman ile (1959)

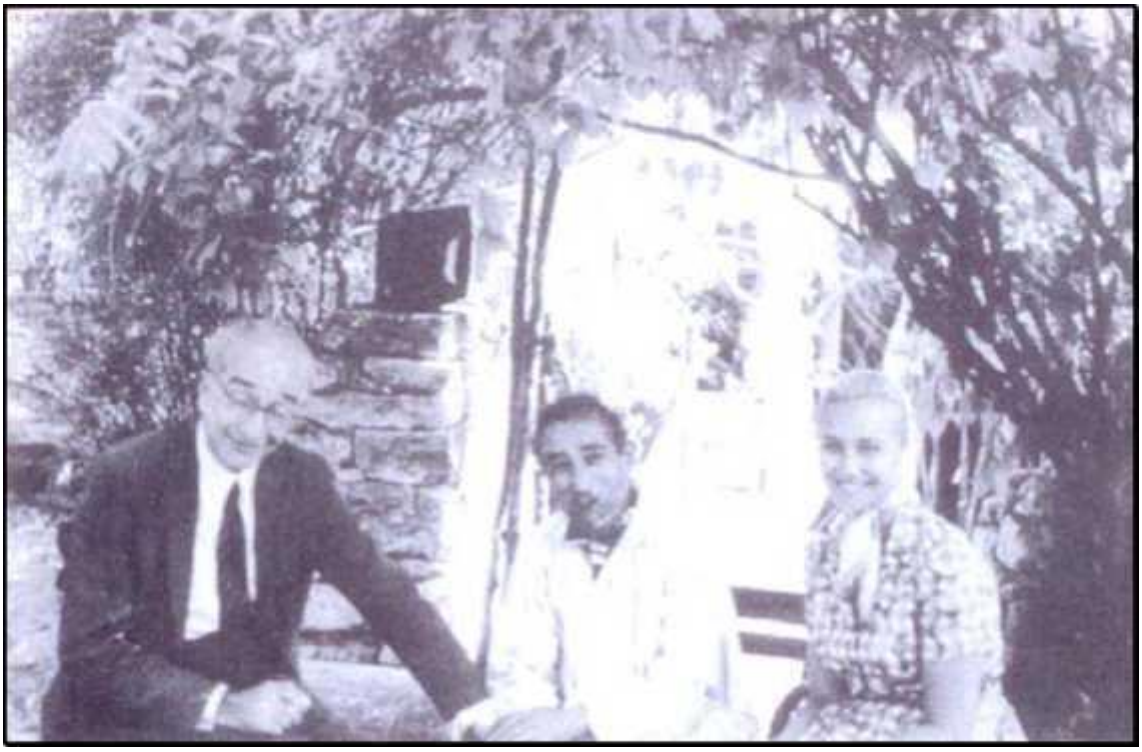

Göztepe'deki evinde dostlarıyla birlikte (1960)

Tıp Tarihi Enstitüsü'nde bir tören öncesinde (1962)

Süheyl Ünver, öğrencileriyle birlikte sık sık İstanbul'un değişik semtlerinde kültürel geziler düzenlemiştir. Bu gezilerde kütüphanelere gidilmiş, değerli hattatlar, sanatkârlar ziyaret edilmiş, konferanslar izlenmiş, türbelerin, camilerin mimarîsi, çînileri incelenmiş, fotoğraflar çekilmiştir.

Hattat Halim Özyazıcıve Azade Akar ile birlikte (1962

1961-1971 yılları arasında Kayseri, Çankırı, Kastamonu, İzmir, Edirne, Kütahya, Bandırma, Manisa, Sivas, Tokat, Amasya ve Konya gibi Anadolu'nun çeşitli şehirlerine giderek kültürel ve sanat çalışmalarını devam ettirmiştir (Sayar, 1994: 429-430).

İstanbul Üniversitesi Rektörü v Senatosu'nun onayıyla Roma Üniversitesi'ne İstanbul Üniversitesi'nin mesajını ve madalyasını almakla görevlendirilmiş ve bu amaçla 3-20 Mayıs 1963 tarihleri arasında İtalya'da bulunmuştur (Sayar, 1994: 441).

Süheyl Ünver, 1968 yılında iki ay Hollanda Leyden'de Üniversite Kütüphanesi Şark Yazmaları bölümünde 3500 Türkçe ve Arapça kitap incelemiş, Londra'da 15 gün Welcome Tıp Tarihi ve Müzesi Kütüphanesi'nde ve diğer müzelerde araştırmalarda bulunmuştur. Dönüşte Münih Devlet Kütüphanesi'nde Türkçe yazmalar üzerine çalışmış ve bu gezinin ilim ve sanat bakımından izlenimlerini 27 defterde toplamıştır (Unat, 1986: 15).

1967 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi ikiye bölündüğünde, Süheyl Ünver Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'ni tercih ederek buraya geçmiş ve bir çok değerli materyalin diğer fakültede kalmasına karşılık Tıp Tarihi ve Deontoloji Kürsüsü'nü kurmuş ve burasını geliştirmek için elinden geleni yapmıştır (Unat, 1986: 16).

Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver, 1 Ağustos 1973'de İstanbul Üniversitesi'nden emekli olmuştur (Yöndemli, 1986: 86).

Emekliye ayrıldıktan sonra da İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü'ne gelmiş, burada gençleri yetiştirmeye çaba sarfetmiştir (Unat, 1986: 16). Özellikle Cuma günlerindeki Türk süsleme dersleri onun rehberliğinde yapılmıştır. Bu derslerde Türk süslemesini öğretme ve araştırma atölyesinde, Türk motif, süsleme ve resimlerini toplamış, gruplandırmış, değerlendirmiş ayrıca Türk süslemesini yaşatacak genç yeteneklerle sohbetlerde bulunmuştur (Akar, 1977: 73).

Emeklilik yıllarında bile bir an boş durmamış, çalışmalarını sürdürmüştür. 1980 yılı ve sonrasında aşağıdaki çalışma programı içerisinde olmuştur:

Süheyl Ünver, Salı günleri Süleymaniye Kütüphanesi'nde, Cuma günleri de İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsünde Türk süsleme dersleri vererek, ömrünün sonuna kadar öğrenci yetiştirmeye devam etmiştir (Sayar, 1994: 462).

Kütüphanede bir kitabıincelerken

Süheyl Ünver ailesiyle birlikte (1981)

Hiçbir daveti boş çevirmemiş, bilimsel toplantılara katılmıştır. Bu toplantılarda onursal başkanlık yapmış, bazen oturum başkanlığını da yürüttüğü olmuştur (Sayar, 1994: 462).

Bazı kurum ve kuruluşların ödül törenlerine ve anma günlerine katılmıştır.

Süheyl Ünver düzenli olmayan aralıklarla yalnız veya bir grupla İstanbul gezilerine devam etmiştir (Yöndemli, 1986: 86-87).

Bunların dışındaki günleri Kalamış'taki evinde çalışmalarla geçmiştir. Ayrıca bu yıllarda sol hemiparazisi dolayısıyla ayağının aksamasına rağmen çalışmalarını aksatmadan sürdürmüştür (Unat, 1986: 16).

Süheyl Ünver 1985 yılına sağlık ve huzur içinde girmiş ancak bir hafta süren genel güçsüzlük, bitkinlik, sıkıntı ve sinirlilikten sonra 13 Kasım 1985 tarihinde rahatsızlaşarak yüzünde sağa çekilme, fazla uyuma, iyi konuşamama belirtileri ile Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Nöroloji Anabilim Dalına yatırılmıştır. Yapılan incelemeler sonucu sağ hemisferde lokalize infarkt alanı tespit edilmiş, hastanede kaldığı süre içerisinde bir iyileşme olmadığı için ailesi onu 29 Kasım 1985 tarihinde evine götürmüştür (Unat, 1986: 16).

Evinde hastalık hali devam ederken 1985 yılı Kültür Bakanlığı Büyük Ödülü Süheyl Ünver'e verilmiştir. Rahatsızlığı nedeniyle bu ödülü kızı Gülbün Mesara almıştır (Sayar, 1994: 472).

Süheyl Ünver'in rahatsızlığı hiçbir iyileşme belirtisi göstermeden devam etmiş, araya giren sekondar bir infeksiyon sonucu kardiyovküler yetmezlikten 14 Şubat 1986 günü vefat etmiştir (Unat, 1986: 16).

Cenazesi 17 Şubat 1986 günü Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde yapılan bir tören ve Fatih Camii'nde kılınan cenaze namazının ardından Edirnekapı Sakızağaç Şehitliği'nde toprağa verildi (Sayar, 1994: 473-474).

Süheyl Ünver'in vefatının hemen ertesinde şu cümle yazılmıştır:

"… Tarihi kültürümüzde onun kadar uğraşmış ve onun kadar çok eser vermiş

başka birini göstermek mümkün değildir."

(Ayvazoğlu, 1986)

Ahmet Süheyl Ünver'in Eserleri

Ahmet Süheyl Ünver'in basılmış eserleri hakkında bilgi sahibi olabilmek için onun bibliyografyalarını incelemek gerekmektedir. Onun hayatında hazırlanmış bibliyografyalar 1920-1981 yıllarını kapsayan beş çalışmadan meydana gelmektedir. İlk iki çalışma Osman Ergin tarafından hazırlanmış olup, Süheyl Ünver'in 1920-1951 yılları arasındaki yayınlarını içermektedir. Bibliyografyalarının üçüncüsü 1930-1969 yılları arasında sadece yabancı dillerde yayınlanan çalışmalarını derleyen Gönül Özdemir'e aittir. 1933-1971 yılları arasındaki yayınlarını kapsayan bibliyografya Gönül Özdemir, Belma Tanyeri ve Tülay Ölez tarafından hazırlanmıştır. Diğer çalışma Dr. Cevat Yalın tarafından derlenen Süheyl Ünver'in 1972-1981 yılları arasındaki yayınlarını kapsamaktadır (Sayar, 1994: 525).

Süheyl Ünver'in en kapsamlı bibliyografya çalışması ise Aykut Kazancıgil, kızı Gülbün Mesara ve Ahmet Güner Sayar tarafından hazırlanmıştır. Bu bibliyografya 1998'de yayınlanmıştır.

Süheyl Ünver'in bibliyografyalarına bakıldığında kitap, makale, bildiri, gazete yazıları da dahil olmak üzere toplam 2101 eseri bulunmaktadır. Bu eserlerden 1835'i Türkçe, 266 yayının 166'sı Fransızca, 70'i İngilizce ve 25'i ise Almanca'dır. ayrıca İtalyanca, İspanyolca, Arapça ve Urdu dillerinde yayınlanmış birer yayını da bulunmaktadır (Yalın, 1985: 9). 1982 sonrası yayınları ise 20 civarındadır. Bunlardan 4'ü vefatından sonra yayınlanmıştır. Diğer taraftan bibliyografyalarında yer almayan makalelerinin kesin olmayan sayısı ise 200'e yakındır. Dolayısıyla Süheyl Ünver'in 1920-1986 arasında basılmış yayınlarının sayısı 2300 rakamını bulmaktadır (Sayar, 1994: 526).

Süheyl Ünver'in bazı eserlerinden örnekler:

– Hekimbaşı Ömer Efendi, hayatı ve eserleri hakkında (İstanbul-1955) adlı eserinde II.Sultan Mustafa ve III.Sultan Ahmet zamanlarında 8 seneyi aşkın bir süre, hekimbaşı olan Ömer Efendi (1668-1723)'nin hayatı ve eserlerini anlatmıştır.

– Yahya Kemal'in Dünyası (İstanbul-1980) adlı eserinde, Yahya Kemal ile 1943¬1958 yılları arasındaki sohbetlerini değerlendiren Ünver, şairin değişik konulardaki görüş ve fikirlerini okuyucuya sunmuştur.

– Türk İnce Oyma Sanatı Katı' (Ankara-1980) – Gülbün Mesara ile- Türk ince oyma sanatını tarihi ve yapılmış örnekleriyle tanıtan bu kitap, bu konuyu ilk defa bir araya toplayan bir çalışmadır. Kitapta katı' sanatının tekniği, katı' yapımında kullanılan aletler, oyulmuş kağıtları yapıştırma usulleri anlatılmaktadır.

– Türk Yazı Çeşitleri ve Faideli Bazı Bilgiler (İstanbul-1953): Süheyl Ünver 1953'lerde tamamıyla unutulmuş gibi duran Türk yazı çeşitlerini anlatan bu kitapçığı öğretim aracı olabilecek bir özet şeklinde hazırlamıştır. Sırasıyla Türk- İslam yazısı tarihi, hattat kime derler ve hattat şecereleri, sülüs, nesih, talik, divani, aynalı, siyakat v.b. yazı çeşitleri kısaca anlatılmaktadır.

– "Fatih Devrinde Güzel Sanatlar" Bilgi sayı: 122 (1957): Süheyl Ünver bu yazısında, Fatih Sultan Mehmet'in başlattığı sanat faaliyetleri, özel kütüphanesi için yazdırılan kitaplar, bu eserlerin süsleme üslupları ile mimari yapılarda, taş ve tahta oymacılığında bu devrin tezyini özellikleri hakkında genel bilgiler vermektedir.

– Müzehhib Karamemi (İstanbul-1951) adlı eserinde, XVI.yy'da Kanuni Sultan Süleyman'ın Topkapı Sarayı'ndaki nakışhanesinin baş ustası olan Karamemi tanıtılmıştır. Ayrıca Karamemi zamanındaki saray

nakışhanesinin kadrosu, Karamemi'nin imzaları, süslediği eserler ve XVI.yy müzehhibleri anlatılmaktadır.

– Türk Süslemesinin Anahatlarından Örnekler (İstanbul-1977) – Gülbün Mesara ile

– Bu yayının içinde yer alan 6 makalede, süslememizin çok önemli dallarından

biri olan ince kağıt oymacılığına dair bazı örneklerle, Paris Bibliotheque Nationale'de Gülbün Mesara tarafından tespit edilmiş bir minyatür albümünün kısa tanıtımı ile Sivrihisar Ulu Cami'deki minberin ahşap oymalarından söz edilmektedir.

– Kaplarda Türk Tezyinatı Örnekleri (İstanbul-1943) adlı eserinde, Selçuklu ve Osmanlı el yazması kitap ciltlerinin üzerlerinde bulunan ve "Şemse" olarak adlandırılan yuvarlak ve oval şekilli süslemelere dair bilgi verilmektedir.

– İbni Sina: Hayatı ve Eserleri Hakkında Çalışmalar (İstanbul-1955): Süheyl Ünver'in 1930 yıllarından itibaren, yaklaşık 25 yılda İbni Sina hakkında farklı yerlerde yayınladığı makaleler bu kitapta bir araya getirilmiştir (Kazancıgil, Mesara, Sayar, 1998).

Süheyl Ünver'in yayınları ile ilgili güzel bir değerlendirme Prof. Aykut Kazancıgil tarafından yapılmıştır. Prof. Kazancıgil Süheyl Ünver'in yayınlarını beş farklı grupta toplamaktadır:

1. Grup: Tıbbi yayınlar olup bunlar 1936-1937 yılına kadar devam etmiştir. Özellikle parazitlerle meydana gelen, hastalıklar, çeşitli enfeksiyonlar ve dahili tıp konularını içermektedir. Akil Muhtar Bey'in yanında doçent olarak ve Paris'te çalıştığı yıllara ait gözlemleridir. Bütünüyle basıldığı zaman yalnız tıp yayınları değerlendirildiğinde bunların zamana göre orijinal ve bilgi verici oldukları görülmektedir (Kazancıgil, 1992: 29).

2. Grup: Burada tıp tarihine ait çalışmalar dikkati çekmektedir. Ünver, Türkiye'nin ilk tıp tarihi ve dolaylı olarak bilim tarihi enstitüsünü kurmuş bir kişi olarak 1933'ten itibaren yoğun şekilde tıp tarihi yayınları yapmıştır. Bunları ikiye ayırarak değerlendirmek mümkündür. Birinci grupta ünlü Türk hekimlerinin hayat hikâyeleri ve bilimsel katkılarının değerlendirilmesi gelmektedir. Hacı Paşa'dan Akil Muhtar'a, Sabuncuoğlu'ndan Ziya Hüsnü Bey'e kadar yüzlerce Türk hekiminin hayat hikayesini derlemiştir. İkinci grubu ise kurumlar tarihi yayınları oluşturmaktadır. Özellikle Selçuklu döneminden günümüze tıp fakültelerinin tarihçeleri, eğitim şekilleri, burada çalışan kişiler hakkında pek çok orijinal çalışması bulunmaktadır. Bunların bir kısmı "Selçuklular Dönemi'nde Tıp (1940)", "Uygur Hekimliği (1936) vb gibi konusunda ana kaynak olan eserlerdir. Tıp tarihçisi olarak Ünver, dar bir çerçeve içinde konuya yaklaşmış, bilimsel gelişme ve kültür konularına da bu çerçeve içinde geniş çapta yer vermiştir." (Kazancıgil, 1992: 29).

3. Grup: Bilim tarihçiliği konusunda pozitif bilimlerin gelişmesini Selçuklu ve Osmanlı dönemlerini merkez alarak incelemiş ve bu konularda "Ali Kuşçu (1948), "İstanbul Rasathanesi (1972)" gibi temel yayınları olmuştur. Bu konudaki ilgisini ve bilgisini artıran önemli bir faktör de büyük eniştesi olan ünlü astronom Fatin Hoca ile olan yakınlığıdır. Fatin Hoca'nın pek çok görüş ve çalışmasının gün ışığına çıkmasının nedeni olmuştur (Kazancıgil, 1992: 30).

4. Grup: Kültür tarihçisi olan Ünver kendi başına orijinal ve başlı başına ele alınması gerekli çalışmalar yapmıştır. Bu alanda önce tıbbi folklorun uygulaşıcısı, kurucusu ve araştırıcısı olmuştur. Folklor konusundaki araştırmaları uluslar arası ortamlarda olduğu kadar Türkiye'de de pek çok genç araştırıcının hareket noktasını oluşturmuştur. Özellikle M. Halit Bayrı, M. Şakir Ülkütaşır ve son yıllarda da pek sevdiği Orhan Acıpayan gibi önemli isimleri hem desteklemiş hem de imkan sağlamıştır. Bu alandaki kendi özel ilgi alanını oluşturan Fatih Devri kültür hareketleri olmuştur. Bu noktadan hareketle Türk yaşamına da beslenme konusu ile eğilenlerden biri olmuştur (Kazancıgil, 1992: 30).

5. Grup: Sanat tarihçisi olarak, gençlik yıllarında bir taraftan ünlü Hoca Ali Rıza'dan resim dersi, diğer taraftan kendi isteğiyle Medreset'ül-Hattatin'e devam ederek orada büyük üstadlardan tezhip dersleri almış bununla birlikte anne dedesi hattat Şevki Bey'den gelen bir yetenekle Ünver güzel resim ve tezhip yapan, haline gelmiştir. Tür süsleme sanatlarına ve mimarisine gönül vermiş bir kişi. Bu alanda yalnız uygulama yapmakla kalmamış, geniş yayın faaliyetlerinde bulunmuş ve eğitim alanında da etkili olmuştur. Önce uzun yıllar Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde tezhip öğretmenliği yapmış, Tıp Tarihi Enstitüsü'nde ve Cerrahpaşa'daki aynı enstitüde otuz yıla yakın sistemli bir şekilde tezhip ve minyatür dersleri vermiş, yüzlerce kişi yetiştirmiş ve bu geleneksel sanatın tekniklerinin kaybolmamasını sağlamıştır. Bu sanat tarihi ilgisi diğer konularda olduğu gibi Ünver'de geniş bir yelpazeye yayılmıştır. Bir taraftan Bursa'daki Şehzade türbeleri ile mezar taşları süslemelerine değinirken diğer taraftan ünlü hattatlar, tezhipçiler, lake sanatı, Edirne, İstanbul, Bursa, Kayseri, Sivas vb. önemli şehirlerdeki mimari yapılarının özelliklerine yönelmiştir (Kazancıgil, 1992: 29-30).

Süheyl Ünver, bu yayınların dışında çok sayıda çeşitli konuları kapsayan dosya ve defterler hazırlamıştır.
Süheyl Ünver'in Türk Tarih Kurumu'ndaki dosyaları ile Süleymaniye Kütüphane'sindeki dosya ve

defterlerinin listesi şunlardır:

DEFTERLER

– Çeşitli yıllarda doğu ve batıda ziyaret ettiği ülke ve şehirlerin özellikleri ve kütüphaneleriyle ilgili bilgilerin bulunduğu	83 defter
– Anadolu ve Trakya gezilerinde zengin tarih ve tabiat güzelliklerini küçük suluboya resimleriyle yaptığı, kütüphanelerini ve ortadan kaybolmuş tarihi eserlerini anlattığı	160 defter
İstanbul'un çeşitli semtlerini, medrese, cami, türbe, mezarlık, müze, hamam ve sularını, kasr, yalı, kahvehanelerini not ettiği	86 defter
– Araştırma yaptığı kütüphanelere ait	10 defter
– Yazma eser, hat, kitap sanatları ve yazı malzemesiyle ilgili	47 defter
Kırkambar adında akla gelebilecek her konuda bilgi, çizim, resim bulunan	33 defter
Suluboya resimlerinin, ressamlara ve özellikle resim hocası Üsküdarlı Hoca Ali Rıza Bey'e ait resim ve notların bulunduğu	20 defter
– Çeşitli yıllarda tuttuğu notlardan meydana gelen ve çoğu ait olduğu yılın tarihiyle adlandırılan	130 defter
– Medrese, tekke ve Mevlevihanelere ait	21 defter
– Alim ve sanatkarlara, dostlarına ait	113 defter
Yurtiçi ve yurtdışında çeşitli yıllarda açmış olduğu sergilerde gelenlerin düşünce ve imzalarının toplandığı	14 defter
1965–1974 arası Demiryolları yaz–kış tarife defteri notları	16 defter
– Çeşitli takvimler	76 defter
– Süsleme sanatlarıyla ilgili (porselen, çini, mimari vb.)	6 defter
– Şiirler	8 defter
– Müzik	3 defter

– Kahve, tütün, çay	4 defter
– Lâle ve çiçeklerle ilgili	5 defter
– Yemeklerle ilgili	4 defter
– Tıp tarihi, tıbbî folklorla ilgili	9 defter
– Mektuplarla ilgili	5 defter
– Matematik ve astronomiyle ilgili	4 defter
– Babası Enver Bey'e ait – Aburcubumâme 'den Güzel Sözlerle. Hemdemnâme'den Tarihte	51 defter
Yangınlar'a kadar TOPLAM 1 m	1 116 defter

DOSYALAR

– Kütüphanelerle ilgili	49 dosya
– Hattatlarla ilgili	69 dosya
– Hat sanatı ve kalem, kağıt, mıstar vb. konuda	44 dosya
– Tezlıib. cilt, minyatür, ebrıı. mühür ile ilgili	29 dosya
– Ülke, şehir ve semtlere dair	54 dosya
– Çini, mahya, tuğra, hak ve hakkâklık. divitcilik. sedef hakkında	10 dosya
– Ressamlar ve resimle ilgili	14 dosya
– Alim ve sanatkarlara dair	52 dosya
– Astronomi, matematik, coğrafya hakkında	8 dosya
– Tıp ve tıbbî folklorla ilgili	9 dosya
– Kavuklar-başlıklar. Sahaflar Çarşısı. Deniz Tarihimiz gibi	5 dosya
dosyalarla TOPLAM	453 DOSYA

(Özen. 1986: 20-21)

HOCALARIN HOCASI SÜHEYL ÜNVER

SÜHEYL ÜNVER HOCA'DAN NOTLAR (Menâkıbı Süheyl Bey)

KAYNAKÇA

AKAR, Azade. (1977). Yüzyıllar Boyunca Mezar Yazıtlarında Süslemeler. Atatürk Konferansları VI. Ankara.

AKAY, Mehmet. (9.11982). Yorulmak Bilmeyen Sanatçı. Hakimiyet

AYVAZOĞLU, Beşir. (19.11.1986). Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver'in Ardından. Tercüman Gazetesi.

………………………………… (1989). İslam Estetiği ve İnsan, İstanbul.

BAŞAR, Zeki. (1990). Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver'den Mektuplar, Cevaplar. Yenilik Basımevi İstanbul.

CUMHUR, Müjgan. (1976). Türklerde Tezhip Sanatı. Türk Dünyası El Kitabı. Ankara.

ÇOKER, Amiral Fahri. (1983). Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver. Türk Tarih Kurumu Kuruluş Amacı ve Çalışmaları. Ankara.

DERMAN, Uğur. (1988). Hatıralarımdaki Süheyl Ünver. Lale, sayı: 6 İstanbul. DİZER, Muammer. (1988). Ali Kuşçu, Ankara.

ERGİN, Osman Nuri. (1940). İstanbul Tıp Mektepleri. İstanbul.

……………………………. (1952) Dr. A. Süheyl Ünver Bibliyografyası II. İstanbul.

ERKE, Ülker. (1986). Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in Sanat Yönü. Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver (1898-1986). İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Yayın No:3393. İstanbul.

FELEK, B. (15.10.1951). Kadirşinas Olmalıyız. Cumhuriyet.

GOODE, Richard. (1965). Around the World in 80 Doctors: Ahmed Süheyl Ünver of İstanbul. MD. Nov.

GÜLERSOY, Çelik. (1976). Rifat Osman. Edirne Evleri. İstanbul GÜRKAN, İsmail. (1954). Ebru Ali İbn-i Sina. İstanbul

İPEKÇİ, Abdi. (7.11.1972). Konumuz Süsleme Sanatı. Milliyet Gazetesi.

KAPLAN, M. (1983). Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver'le Bir Konuşma. Kaynaklar-1.

KAYNARDAĞ, Arslan. (25.5.1995). Örnek İnsan, büyük hoca… Cumhuriyet- Kitap, Sayı: 276.

KAZANCIGİL, Aykut. (1992). Bilim Tarihçilerimiz: Süheyl Ünver. Bilim Tarihi Sayı: 4. Şubat. İstanbul

KAZANCIGİL, Aykut, G. MESARA ve A.G. SAYAR. (1998). Ahmet Süheyl Ünver Bibliyografyası. İstanbul

KOÇU, Reşat Ekrem. (21.4.1974). Yine Aynı Konu Üzerinde. Tercüman Gazetesi.

MESARA, GÜlbün. (1992). A. Süheyl Ünver'in Medresetû'l Hattatin Yılları ve Ötesi. Antik&Dekor. Sayı: 17. İstanbul

ÖZEN, Mine Esiner. (1986). A. Süheyl Ünver'in Medresetû'l Süleymaniye Kütüphanesindeki defter ve dosyaları. Antika. Sayı 13. Nisan İstanbul

PARMAKSIZOĞLU, İ. (1975). Metresetû'l Hattatin. Türk Ansiklopedisi, 23. cilt

SAYAR, Ahmed Güner. (1991). Türk Bilim Kafasının Doğuşunda Batı Tesiri. Toplum ve Ekonomi. Sayı: 2. İstanbul.

……………………………………..(1994). A. Süheyl Ünver Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri. İstanbul.

…………………………………….(1995). Süheyl Ünver'in İstanbul'u. İstanbul Risaleleri I. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları No: 19. İstanbul.

ŞAHİNER, N. (1986). Son Şahitler -3. İstanbul.

TERZİOĞLU, Arslan. (1986). Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in Türk İlim ve Kültürüne Hizmetleri. Antika, Sayı: 13. İstanbul.

TUNCAY, Rauf. (1972). Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in Yetiştirdiği Eller. İstanbul.

UNAT, Ekrem Kadri. (1986a). Türk Tıp Tarihi Kurumu Faaliyetleri. Tıp Tarihi Araştırmaları I, İstanbul

………………………………..(1986b). Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in Hayatı ve Türk Tıp Kurumuna Hizmetleri. Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver (1898-1986). İstanbul.

………………………………..(1989). Ord. Prof. Dr. Akil Muhtar Özden'in Hayatına Bir Bakış. 40.Ölüm Yılında Ord. Prof. Dr. Akil Muhtar Özden (1877-1949). İstanbul.

ÜLKER, Muammer. (1986). Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in Koleksiyonları. Ord. Prof. Dr. Ahmet Süheyl Ünver (1898-1986). İstanbul.

ÜNVER, Ahmet Süheyl. (1941). Minyatür. Arkitekt. Sayı: 3.

………………………………… (1942). Profesör Marcel Labbe ve Onun Türk Talebesi. Türk Tıp Tarihi Arşivi. Sayı: 19-20 İstanbul

………………………………… (1943a). Tıp Tarihi. İstanbul.

………………………………… (1943b). Kaplarda Türk Tezyinatı Örnekleri. İstanbul.

………………………………… (1947a). Doğuda Kitap Süslerinden Bir Kısım Geçmeler Hakkında. Artitekt. No: 11-12.

………………………………… (1947b). İstanbul Muvakkithanelerinde Ne Gibi Levhalar Asılırdı? Türk Halk Bilgisi Haberleri. No: 125. İstanbul.

………………………………… (1948). Hattat Ahmet Karahisari. İstanbul.

………………………………… (1949). Ressam Nakşi. İstanbul.

………………………………… (1951). Müzehhib Karamemi. İstanbul.

…………………………………(1953a). Fatih Devri Hamlelerine Umumi Nazar-. İstanbul.

………………………………… (1953b). 50 Sanatsever. İstanbul.

………………………………… (1953c). Çiçek Ressamı Mehmed ve Bir Demeti. İstanbul.

…………………………………(1953d). İlmi ve Sanat Tarihimizde Fatih Sultan Mehmet. İstanbul.

………………………………… (1957). İmzaname, Süleymaniye Kütüphanesi. Defter No: 238. 6 Ağustos. İstanbul.

………………………………… (1958). Fatih Devri Saray Nakışhanesi. İstanbul.

………………………………… (1963). Ramazanname. Süleymaniye Kütüphanesi. Defter No: 57. İstanbul.

………………………………… (1969). İstanbul Efendiliği ve Mürteza Ekler Üstadımız. Gülbün Mesara Arşivi. 20 Temmuz. İstanbul.

………………………………… (1970). Anadolu Selçukluları Zamanında Umumi ve Hususi Kütüphaneler. Atatürk Konferansları II. Ankara.

………………………………… (1972). Yeni İstanbul. 27 Haziran. İstanbul.

………………………………… (1973) Cumhuriyetimizin 50. Yılında Türk Süslemesinin Dünü Bugünü Yarını. Kültür ve Sanat. Sayı: 2 2 Ekim. İstanbul.

………………………………… (1976a). Ben Nelere Merak Ettim? Defter. 22 Kasım. Kalamış. İstanbul.

………………………………… (1976b). Emektardan Genç Doktorlara Müjde. 6. Kasım. Yeni Konya.

………………………………… (1977). Bir Zamanın Reisûl Uleması Ardından. Onar Armağanı. İstanbul.

………………………………… (1984). Dünyada Çizmeden Yukarı Çıkmadım Ama Neler Çizdim? 17. Haziran. Gülbün Mesara Arşivi.

………………………………… (?). Huylarımdan Bir Kısım I. Defter. Gülbün Mesara Arşivi.

………………………………… (?). Güzel Sözler II. Gülbün Mesara Arşivi.

………………………………… (?). Selamet'in Suallerine Cevaplarım. Gülbün Mesara Arşivi.

………………………………… (?). Süheyl Hayat Felsefesi. Defter. Gülbün Mesara Arşivi.

VARIŞ, Fatma. (1994). Eğitim Bilimlerine Giriş. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 176. Ankara.

YALIN, Cevat. (1981). Ord. Prof. Süheyl Ünver ve Türk Kültürüne Hizmetleri.

Haseki Tıp Bülteni. Sayı: 4 İstanbul.

………………………(1985). Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Bibliyografyası V. İstanbul.

46 Yazılar

YÖNDEMLİ, Fuat. (1986). Türk Kültürü'nün Mimarlarından Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in Ardından. Selçuk Dergisi. Sayı: 1. Konya.

ZEREN, Zeki. (1973). İstanbul Tıp Fakültesi'nin Emekli Olan Değerli Hocaları (1972-1973). İstanbul.

Alıntı Kaynak: Ceylan Akgün Karaata, Ord. Prof. Dr. Ahmet Süheyl Ünver'in Türk Süsleme Sanatı Eğitimine Katkıları ,T.C. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi , 2006 -Ankara

SEMAVİ EYİCE (Hayatı ve Eserleri)

"En sonunda kapının önüne de konuldum.

38 sene Anıtlar Kurulu'nda görev yaptım ve bu kadar geçmişi olan tek üye bendim.

1958 yılından beri bu görevi yapıyordum. Altıyüz'e yakın, belki daha da fazla yayınım var. Legion d'Honneur Madalyası sahibiyim. Alman Arkeoloji Kurumu'nun doğal üyesiyim, Belçika Krallık Akademisi'nin üyesiyim.

Bu milletin kültürüne bu kadar hizmet etmenin mükafatını böyle gördüm.

Ben daha ne söyleyeyim. . . "

SEMAVİ EYİCE

Bir döneme imzasını atmış Roma İmparatorluğu'nun doğu bölgesi Bizans ve onun başkenti Konstantinopolis; yine bir döneme imzasını atmış Osmanlı İmparatorluğu ve onun başkenti İstanbul. . . Tarih derslerinde bu imparatorlukların askerî ve politik yaşamlarını öğrendik, oysa bize onların kültürel yapısından çok söz edilmedi. Semavi Eyice, Türkiye'de Bizans sanatının tanınmasında ve bunun Osmanlı sanatıyla karşılaştırılmasındaki çabalarıyla, kültürel yapıyı gözler önüne serdi. 82 yıllık yaşamına sığdırdığı çalışmaları, kitap ve makaleleri, bir dönemin Bizans sanatını ortaya koyduğu gibi, Eyice'nin tam bir İstanbul âşığı olduğunu da göstermektedir. İstanbul üzerine araştırma yapmak isteyen, burada bulunan her bir tarihî eser üzerinde çalışmak arzusunda olanların yollan mutlaka Semavi Eyice ile kesişir. Bu bir rastlantı değildir. Eyice'nin eski eserlere ilgisi ilkokul yıllarında başlar ve sonraki yıllarda da devam eder. Ortaokul ikinci sınıftayken boş vakitlerini ve tatil günlerini İstanbul'u gezmeye ayıran Eyice cami, kilise ve diğer yapıları dolaşıyordu. Bu sırada elindeki kağıtlara birtakım notlar alıyor ve yapıların fotoğraflarını çekiyordu.

Eyice'nin eski eserlere ilgisinin başladığı yıllarda İstanbul büyük bir değişimin içinde bulunuyordu. Yeni kurulan Cumhuriyet idaresi, Anadolu'dan göçün artması, eski yerleşim yerleri üzerinde büyük bir değişim yarattı. Gerçi İstanbul Bizans Devleti döneminde

bile büyük bir genişleme içine girmiş, ilk kurulduğu tarihi yarımadaya sığmayıp Boğaziçi'ne, Marmara denizinin kuzey sahiline hatta Prens Adaları'na kadar yayılmıştı. Bu arada Karadeniz ve Marmara denizinde aktif ve hareketli ticarî faaliyet gösteren Cenova Cumhuriyeti ile Venedik Cumhuriyeti kalıcı eserler bıraktılar. Galata yöresinin kurulması Cenova Cumhuriyeti'nin faaliyetinin bir uzantısı olup, Bizans başkenti sınırlan içinde Venedikli vatandaşların yarattıklan ticarethaneler, kiliseler, idare binaları her bir tarih evresinde etkili olurlar. 29 Mayıs 1453 günü gerçekleşen Türk fethi bu yöreye bir hareketlilik getirdi. İşte bu gelişme çeşitli araştırmacılar tarafından detaylı olarak incelendi ise de, bir bütün olarak ele alma şerefi Semavi Eyice'ye aittir. Ele alınan tarihî kalıntılar ve onlara dair yayınlar Eyice'nin eserlerindeki zenginliğin göstergesidir. Bu sayede bir Bizans kilisesi ile ilgili satırları okuyan birisi kendisini zaman tünelinden geçip, Türk devrinde bulur; özellikle ihtisas sahibi olduğu "Camiye çevrilmiş Bizans kiliseleri" Türk idaresinde özel bir yer tutan manastır ve diğer binaları konularını okuyanların hiç ummadıkları bilgiler ile karşı karşıya kalmalannı sağlar. En sade bir çeşme üzerinde sürdürdüğü araştırmasında konu ile ilgili en küçük notu ihmal etmez ve dipnotlarında belirtir. Bu aşamada şahsi görüşlerini hiçbir zaman eksik etmez ve çok sene evvel gördüğü bir kalıntıyı, inceler ise, kaleme aldığı sırada asla ihmal etmeden yerinde görür ve en son durumu hakkında bilgi verir.

Semavi Eyice'nin eski eserlere dair ilk çalışması, Reşat Ekrem Koçu'nun İstanbul Ansiklopedisinde yer alan **"Ahmet Paşa Mescidi"** başlıklı makalesidir. 1962'den itibaren İstanbul Ansiklopedisinde İstanbul'un Bizans eserleri hakkında yazdığı maddelerden başka özel çalışmalar yaparak ilmi makaleler yazmaya başladı. Ve bunlardan ilki İznik'te tesadüfen ortaya çıkmış olan bir Bizans kilisesi kalıntısı hakkında oldu. Bundan sonra ilmi çalışmalarına bir taraftan Bizans sanatı üzerinde devam ederken, bir taraftan da Türk sanatı, bilhassa Osmanlı sanatı üzerinde yoğunlaştı. Semavi Eyice'nin bu son derece değerli olan çalışmalarında İstanbul Ansiklopedisi'nin büyük bir yeri bulunmaktadır. Reşad Ekrem Koçu tarafından başlatılan bu ansiklopedide ilk ürünlerini vermesi, yıllar boyu sürecek bir birikimin yaratılmasını sağladı. Çok takdir ettiği ve bizlere tanıttığı Koçu'nun bu çabasının yarım kalmasından epey zaman sonra, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı'nın ortaklaşa olarak yayımladığı "Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi" Semavi Eyice'nin katkıları ile değer kazandı. Eyice, bitirilen bu önemli eserde elindeki kayıtları değerlendirdi. Bazı konulardan feragat edip, genç araştırıcıların kendilerini geliştirmesine olanak verdi. Bu ciltlerde, İstanbul Ansiklopedisi kavramını incelemesinin yanında, Reşad Ekrem Koçu başta olmak üzere "İstanbul Tarihçilerini"de unutulmaktan kurtardı.

Semavi Eyice, çalışmalarıyla birçok ilke imza attı. Bu çalışmalarında Türk mimarisi önemli bir bölümü kapsamaktadır.

Türk mimarisi tarihinin bir sentezinin meydana getirilebilmesi için her şeyden önce Osmanlı devri Türk âbidelerinin imkân nispetinde doğru olarak tanınmaları gerekir. Türk medeniyetinin en harikulade eserlerini verdiği saha hiç şüphesiz mimaridir. Osmanlı devri Türk mimarisinin bilhassa başlangıç dönemindeki bina tiplerini tespit etmek ve bu arada belli başlı tarihî anıtları yeniden tetkik süzgecinden geçirerek değerlendirmek, nihayet çeşitli tiplerin sınıflanmasındaki yerlerini bulmak muhakkak ki, bu hayret verici bir canlılığa sahip mimarinin kudret ve büyüklüğünü anlayabilmek ve tabiatıyla anlatabilmek için şarttır. Türk Devrine ait eserleri hakkında şimdiye kadar çok sayıda yayın yapılmış olmasına rağmen, bazı eski anıtlar ile ilgili sorunların hepsi aydınlanmış değildir. Semavi Eyice'nin profesörlük

çalışması olan, zâviyeli camiler konusu çeşitli yapılarla paralellikler kurulabilmekle birlikte, bu plan şemasının hangi yapı tipinden kaynaklandığı tartışma konusudur. Bir görüşe göre, haç planlı Bizans kiliselerinden, bir başka hipoteze göre de Anadolu'daki kapalı avlulu medreselerden doğmuştur. İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesinde 1957 ders yılında Türk sanatı ile ilgili olarak yaptığı derslerde, Osmanlı dini mimarisinde bir tipoloji denemesi ile ilgilenen Eyice, Osmanlı devrinde, dini mimaride rastlanan başlıca plan tiplerini ayırıp, bunların kaynaklarını, sanatsal özelliklerini ve başlıca örneklerini belirtmeye çalışmıştır. Türk sanatı hakkında en başta gelen çalışmalarından biri ilk Osmanlı kuruluş ve yayılış devrinde hakim durumda olan bir mimarî tipin , önceleri "Bursa tipi camiler" denilen, bir süre de "Ters T", veya "_L biçiminde" garip bir ad verilerek gruplandırılan dinî mimarî tipi üzerinde yoğunlaştı ve bu konuda "İlk Osmanlı Devrinin Dinî-İçtimai Bir MüessesesirZâviyeler ve Zâviyeli-Camiler" başlıklı oldukça kapsamlı bir makale yazdı. Ayrıca İstanbul'un bazı Osmanlı eserlerinin iyi bilinmeyen bazı özellikleri hakkında araştırmalar yaptı. Hakkında şimdiye kadar hayli çok yayın yapılmış olmasına rağmen İstanbul'daki Atik Ali Paşa Camii'nde bu bakımdan üzerinde durulması gereken bir eser olduğunun ve Türk mimarî tarihindeki hakiki yerini bulmamış olan bu caminin orijinal mimarisinin bazılarının sandıkları gibi tabhaneli bir cami değil, ilk Fatih Camii'nin bir benzeri olarak yapıldığını kaynaklardaki bazı bilgilerin yardımıyla ispat etti. Ve bu camii gibi Türk sanat tarihinde yanlış değerlendirilmiş olan; Afyon Karahisar yakınında Boyalıköy'de yer alan külliye, Kayseri'de şehir dışında bulunan Köşkmedrese denilen yapı ve Nilüfer Hatun İmareti örneğinde olduğu gibi birçok yapıyla ilgili yıllardan beri süregelen yanlışlıklar düzeltildi. Bu yapıların içinde yer alan büyük Türk mimarı, Koca Sinan'ın yaptığı eserlerden Bâlî Paşa Camiide üzerinde çözüm bekleyen bir takım tarih problemlerinin toplandığı bir eserdir. Bazı yayınlarda bu eserin II. Bayezid devrinde yaptırıldığı ve ancak az sonra Mimar Sinan eliyle yenilendiği ileri sürülmüştür. Fakat Eyice, İstanbul Vakıflar Tahrir defterindeki kayda dayanarak caminin ILBayezid değil, Kanunî Sultan Süleyman zamanında Mimar Sinan tarafından inşa edildiğini ortaya koymaktadır. Bu makale yayımlandıktan az sonra ortaya çıkan Bâlî Paşa'nın torunu Mehmed Rebii Hatemî Baraz tarafından evindeki eski evrakın arasında bulunan bu caminin vakfiyesi Semavi Eyice'nin görüşünü tam olarak desteklemektedir. Ve böylece tarihe mal olan bir hata daha Eyice tarafından açıklığa kavuşturulmuştur.

Eyice'nin tüm bu çalışmalarının ötesinde İstanbul'un özel bir yeri olmuştur. Türk devrinde yaratılan Fatih Külliyesi, Bayezid Külliyesi, Haliç, Telgrafhane, Bedestenler ve bunlar arasında özel bir yer tutan Elçi Hanı, farklı belgeler ile araştırılmıştır. Bunların hepsinin üstünde Ayasofya'nın araştırmalar içinde özel bir yeri bulunmaktadır. Bizans sanatı uzmanları tarafından çok şık ciltler halinde tanıtılan bu sanat abidesinin Türk çağındaki yeri, Türk İslâm sanatının buraya yansıması, burayı süsleyen sanat eserleri ve hatta bunların banileri, Eyice aracılığıyla tanıtılmıştır. Müştemilâtında bulunan yapılar ve bunların Bizans kadar Türk devrinde de nasıl kullanıldığı incelenirken, hiçbir kayıt gözden kaçırılmamış, depolarda yanlış kodlanmış eserler yerine konulmuş ve en son basan olarak da mozaikten yapılma bir tuğra esas yerine konulmuştur.

Semavi Eyice, bilimsel çalışmalarında İstanbul ile sınırlı kalmadı; Türk sanatının yayıldığı her bir şehri ve Anadolu'nun unutulmuş köşelerindeki kalıntıları incelerken, erken dönemlerden başlayarak geçirdikleri evrelere değindi. İznik'te yanlış olarak tekke sanılan bir yapının bütün elemanlarıyla eksiksiz bir çifte hamam olduğunu tespit edip, planıyla birlikte

yayımladı. Bu vesileyle Osmanlı hamam tipleri sınıflandırılmış bulunuyordu. Diğer önemli çalışması Osmanlı mimarisinde önemli bir yapı tipi olan bedestenler üzerinedir. Ve bu konuda konferans ve bildiriler veren Eyice, yaptığı çalışmalarının özetini yayımlaması mümkün olabil di. Bu özet İslâm Ansiklopedisinde "bedesten" maddesinde yayımlandı. Araştırmaları neticesinde Osmanlı bedestenlerinin zengin bir listesi ortaya çıktıktan başka, bunların çeşitli tiplerini de tespit etmiştir.

Osmanlı devri Türk mimarisinin ilk devrine ait örnekleri eksiksiz bir şekilde sunmaya çalışan araştırmacılann gösterdiği çabaya rağmen harcanan emek ne kadar büyük olursa olsun yine de köşede bucakta gözden kaçan bazı eserler kalmıştır. Eyice, Osmanlı devri Türk Sanatı hakkındaki arastırmalannda, bazı ileri gelenlerin İmparatorluğun çeşitli köşelerinde meydana getirdikleri eserleri toplama gayreti içinde, bu eserler ile ilgili bilgileri etraflı bir şekilde tetkik etmiş ve bu çalışmaları toplu olarak sunma gayreti içinde olmuştur. Eyice tarafından tanıtılan Türk âbideleri de bugün artık milli sınırlarımızın çok uzağında kalmış, hakkında yayınlar yeterli olmayan veya unutulmuş olan eserlerdir. Sofya Yakınında İhtiman'da Gazî Mihaloğlu Mahmud Bey İmaret-Camii, Akyazılı Tekkesi, Batı Yunanistan'da yer alan Faik Paşa Camii, diğer yandan Sofya'da kiliseye çevrilmiş olan Mimar Sinan'ın eseri Bosnalı Sofu Mehmed Camii ve XVI. Yüzyıl'ın başlannda yapılan Trakya'da bulunan köprüler içinde en önemli olan Bulgaristan Svilengrad'da Mustafa Paşa Köprüsü(Cisr-i Mustafa Paşa) bunlardan sadece bir kaçıdır.

Eyice çok yıl önce Beyhan Karamağralı'nın kitabına yazdığı takdim önsözünde şunları söylemiştir:

"Sanat, bir milletin zevkini geleneklerini ortaya koyduğuna göre, bunun tarihini araştırırken, çalışmaları yalnız bir yapı çeşidine inhisar ettirmek yanlış olur. Türk sanatı tarihinde de ilk denemelerde bu yol tutulmuş , cami mimarisi ve tezyinatı yardımıyla Türk sanatı esasları, gelişmesi, özellikleri ortaya konulmak istenmiştir. Halbuki Türk sanat tarihi yalnız dini mimarinin bir yapı türünde değil, fakat daha pek çok başka türlerde de araştırmak, tarih içinde gelip geçmiş "fani" lerin sanat zevk ve tutumunu ortaya koymakla, o milletin medeniyet tarihindeki yerini tayinde büyük faydalar sağlayabilir. " [Beyhan Karamağralı, Ahlat Mezartaşları, Ankara, 1972. "Eser Hakkında"]

Bir çok farklı konuda eser vermesi bu düşüncesinin ürünüdür. Bu düşüncesinden hareketle pek çok konuda tarihçi titizliğinde araştırmalar yapan Eyice, eski Türk hayatını gerçek özellikleri ile bize yansıtan belgelerden pek azını tanıdığımızı dile getirmekte ve bir rastlantı sonunda karşılaştığı küçük bir eseri, bu bakımdan değerli bulduğundan üzerine dikkat çekmiş ve bu vesile ile daha başka benzerlerinin de tespit olunabileceğini umduğunu ifade etmiştir. Makaleye konu olan eser, Eyice'nin Edirne'deki Yıldırım Bayazid Imareti'nde (Camii) araştırma sebebiyle bulunduğu bir esnada imaretin tabhânesinin yan penceresi duvarındaki tespit edilen kara kalemle çizilmiş desendir. Bu tek unutulmuş desen gibi tek başına Eyice'nin çalışma konusu olan, Kırşehir'deki 709 (1310) tarihli tasvirli bir Türk mezartası, özel bir koleksiyonda rastlanan tarihi Baltaoğlu Süleyman Bey'in kılıcı ve hatta Romanya'da bir yerli(boyar) malikânesinin kapısının kenarında yer alan ve üzerinde bir Osmanlı kitabesi olan çeşme teknesiyle bile sanat aleminde uzun bir yolculuk yapılır. Türk Sanat ve tarihine tek eserden bile yola çıkılarak yapılan etraflı tetkikler sonucunda ortaya çıkan sonuçlar bize gösteriyor ki bunlar, eksik kalmış bir bulmacanın parçaları gibidir.

Devletimizin kurucusu M. Kemal Atatürk, Semavi Eyice'nin kaleminden incelendiği

zaman, tarih, sanat, kültür çalışmalarına katkıları ile tanınır. Küçük yaştaki Mustafa Kemal'in yetiştiği Selanik bölgesi detaylı olarak incelenmiştir. Diğer yandan Eyice, M. Kemal'in uğruna savaştığı bayrağımızda yer alan ay-yıldız motifini Fevzi Kurtoğlu'nun, resmi devlet alâmeti olarak kabulünü sadece HI. Selim devrine çıkarmasına karşılık Eyice, tarihi vesikalar ışığında verdiği birkaç örnekle dahi Türklerde ay-yıldız motifinin Osmanlı tarihinin klâsik çağında da varlığını ispatlamaktadır.

Semavi Eyice, eserler üzerine çalışmalar yapan kişiler için de özel araştırmalar yayımlamış olup ve halen elinde bu konuda çok zengin bir malzeme bulunmaktadır. İstanbuFun tarihi geçmişi için yaratmada katkıda bulunan hatta Mimar Sinan başta olmak üzere, büyük bir monografi hacmindeki Mimar Kasım Ağa yazısı banileri nasıl takdir ettiğini içerir ve ayrıca bu yapılan incelemiş olan Emest Mamboury, P. Schweinfurt, Ali Saim Ülgen, Mehmed Ziya, Albert Gabriel, E. Tekiner, Reşad Ekrem Koçu ve daha birçok kişi onun kalemi sayesinde yaratılan sayfalarda yaşatılmıştır. Bu çalışmalarında özellikle Türk müzecilik tarihinin başlarında önemli bir yer tutan Dr. Dethier ve Türk tıp tarihinde önemli çalışmaları bulunan Dr. Bernard gibi yakın tarihimizin kültür hayatında temiz bir isim bırakmış olan şahısların çalışmaları sonraki nesillere aktarılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğunun zayıflaması ile birlikte, İstanbul'da büyük zararlar veren 1894 depremi ve 1908, 1911, 1918 yıllarındaki korkunç yangınlar bu büyük şehrin tarihi eserleri arasında büyük boşluklar meydana getirmiştir. İstanbul tarih boyunca deprem ve yangınlardan muhakkak ki defalarca zarar görmüş idi. Fakat İmparatorluğun çöküşü, uzun harp yılları ve bunu takip eden mağlubiyet, şehrin işgali ve bütün bu felaketlerin tabii bir neticesi olarak halkın imkân ve görüşlerinde meydana gelen değişiklikler, harap olan bir çok eserin evvelce olduğu gibi, tamir ve ihya edilmelerine imkan vermemiştir. İkinci Dünya savaşı yıllarından itibaren İstanbul'un yirmi -yirmibeş yıl içinde yeni inşaatlarla adeta dolması ve bu arada şehrin eski topoğrafik düzenini çok değiştiren, zaman zaman imar adı altında yapılan bir takım şehir düzenlemeleri, bu harap veya yıkıntı halindeki eski eserlerin çoğu defa habersizce ortadan kaldırılıp yok olmasına sebep olmuştur. Diğer yandan, Türk tarihî anıtları arasında en fazla tahribe uğrayanlar hiç şüphe yok ki eski mezarlıklar ve mezar taşlarıdır. Osmanlı İmparatorluğu'nun XDC. yüzyılın ortalarından itibaren topraklarını kaybetmesi, pek çok mezarın gurbette ve korumasız kalmasına yol açmış, tarihimizde iz bırakmış bir takım şahısların son hatıraları da böylece unutularak yok olmuştur. Bugünkü millî sınırlarımız içinde kalan mezar ve mezarlıkların ise durumunun daha iyi olduğu iddia edilemez. Tarihi mezarlıklar garip gerekçelerle, fakat aslında en "kolay arsaya çevrilebilir" yer olduklarından ortadan kaldırılmış ve binlerce sanatsal ve tarihi değere sahip mezar taşı yok olup gitmiştir. Eyice, ortadan kalkan eserler üzerinde durarak bunlar hakkında toplayabildiği bilgileri bir araya getirmiş ve bu notları elde edilebildiği resimler ile de zenginleştirmiştir. Bu defa planlar ayrı seriye devam edecek ve şehrin çeşitli köşelerinden lüzumsuz ve hatta sebepsiz ortadan kaldırılarak yok edilmiş tarihi eserlerinden bir kaçının daha hiç değilse hatıralarını makalesiyle yaşatmaya çalışmıştır. Bu eserlerin çoğu kayboldu ise de, umulmadık bazı eserlerin ihyası, eserlerine yansıyan hususlardır.

Batı ülkelerinde Osmanlı devri boyunca Türkler ve Türkiye ile ilgili pek çok resim yapılmış ve bunların bir kısmı çeşitli tekniklerde gravürler olarak Avrupa'nın arşiv ve kütüphanelerinde kendileri ile ilgilenecek bir meraklıyı beklemektedir. Geçen yüzyıllarda Türkiye'ye gelen Batılı ressamların meydana getirdikleri resimler, gerek eski Türk dönem

güncel hayatını, gerek şehirlerimizin ve anıtlarımızın eski görünüşlerini en iyi şekilde yansıtan belgelerdir. Bu resimlerin bir kısmı basılarak geniş ölçüde tanınmış, bazıları ise özel veya resmi koleksiyonlarda unutulup kalmıştır. Çoğu eski seyahatname ve tarih kitaplarında olmakla beraber bir kısmı münferit olarak da basılmış çok sayıda gravür vardır ki, bunlar kültür tarihimiz bakımından eşsiz değerdedir. Bu grubun içine eski harita ve planlan da koymak mümkündür. Bu sahada şimdiye kadar yeterli oranda çalışma yapılmadığından bu çeşit eserlerin mahiyetlerini, birbirleri ile ilgilerini, çeşit emellerini ve hatta yapıldıkları devirleri bilmemekte ve bu yüzden bunlardan gerektiği gibi faydalanmamız mümkün olmamaktadır. Bu resimlerden belki en önemlisi sanatkârı bilinmeyen Amsterdam'da Rijsksmuseum'daki yağlıboya tablonun Halep'i değil Ankara'yı XVII. veya XVIII. yüzyıllardaki hâli ile tasvir ettiğinin Eyice tarafından yapılan tespitidir. Bu resim, şehrin bugüne kadar gelebilen topografya özelliklerine ve eski eserlerine uygun olduğu gibi, şehrin endüstri ve ticaret hayatını ve hatta etnografyasını da bütün canlılığı ile yansıtmaktadır. Böylece ilk defa Eyice sayesinde, eski Ankara'nın şimdiye kadar bilinmeyen bir vesikası ilim dünyasına sunulmuştur.

Eyice'nin esas çalışma sahasının dışında, özel ilgi duyduğu ve üzerinde araştırmalar yaptığı bir konu vardır. Türkiye'ye gelmiş olan yabancı seyyahlar ve bunların arasında bilhassa tasvir bırakmış olanlar veya yayınladıkları seyahatnameleri, gördükleri yerler ile ilgili resimler ile süslemiş olanlar. Çeşitli tekniklerde yapılmış olan bu resimler değerli birer vesikadır. Maalesef bugüne kadar bunlar üzerinde çok fazla durulmamış yeterince çalışılmamış ve bunları bizler bugüne kadar vesika olarak değerlendirememişizdir. Bu yüzden bazı tarih araştırmalarını daha zenginleştirmek imkânından mahrum kalmışızdır. Halbuki, bu resimler üzerinde biraz daha derinleşecek olursak, bir çok yeni bilgiye ulaşmamız mümkün olacaktır. Eyice, İstanbul'u ziyaret ederek kitap yazan kişileri ve özellikle de araştırıcıları tanıtmıştır. Bu alanda kitap yazan ve tarih literatürüne "Seyyahlar ve Seyahatnameleri"diye geçen konu, Semavi Eyice tarafından bir tek dipnotu doldurmak için değildir, her birisinin Türk sanatına ne gibi bilgiler kattığına da değinir. İncelenmiş olan seyyahlar bir tek İstanbul ile sınırlı kalmamıştır. Eyice Türkiye ile ilgili olan ve Anadolu, Trakya topraklarını ziyaret eden gezginlerin bilgilerini değerlendirdiği kadar, kitapları yayımlanan baskı miktarının azlığı yüzünden az tanınan kişileri de ilim dünyasına tanıtmayı başarmıştır.

Bütün bu beceriler kısa bir zaman zarfında bir araya getirilen bilgiler değildir. Bu kalıcı bilgilerin sağlanması, Semavi Eyice'nin kitapseverliğinden kaynaklanır. Gerçek anlamda bir kitapsever olan Eyice, ilk gençlik yıllarından itibaren yarattığı özel kütüphanesinde ihtisas ve merakı ile ilgili eserleri toplamıştır . Bu toplama, gelişi güzel değil, geliştirdiği konular ile sıkı bağlantılıdır. Bu kitaplar özellikle İstanbul, Bizans tarihi ve sanatı, Osmanlı Türk tarihiyle ilgili yayınlar olmakla beraber, bunlara ek olarak klasik arkeoloji ve Türkiye'nin tarihi coğrafyası üzerine, sanat tarihi, genel sanat tarihi, Türk sanatı gibi Eyice'nin ilgilendiği konuların belli başlı yayınlarını içermektedir. Bu özelliği şimdi emeklilik yıllarında bile sürdürmektedir. Eyice'nin yıllarca emek verip oluşturduğu kütüphane bile tek başına onun Türk kültür ve sanatındaki katkısını ortaya koymaktadır.

Anadoluyu karış karış gezerek incelemeler yapan Eyice'nin elinde daha yayımlanmamış ve yayımlanmayı bekleyen birçok çalışma mevcut. . . Toros dağlarında ve Silifke kıyılarında toplanmış olan malzemeler bir kenarda durmaktadır. 1925-1930 yılları

arasında Kağıthane deresinde resimler çekilmiş bir Alman profesörünün malzemesi, Kağıthanenin o şaşaalı devri geçtikten sonraki ilk fotoğrafları bir torba doluşu, Kağıthane malzemesi, İstanbul'da camiye çevrilmiş kiliseler konusu , Amasra , Silifke ve çevresindeki arastırmalann dosyası , Kırşehir dosyası, Karış karış Trakya gezisi sonucu oluşan notlar, Türkiye'ye gelmiş Avrupalı ressamlar ve seyyahlar hakkında çıkan birkaç makale dışında da yazılmayı bekleyen konulardır. Dosya dememek lazım belki, koca koliler, bunun gibi daha niceleri ve bunların dışında tasarladığı düşündüğü bazı konularda bulunmaktadır. Bunun ancak bir kısmını yayımlayan Eyice, elindeki bilgileri kitap yapma hayalini gerçekleştirememiştir. Yıllarını sanat tarihine vermiş bir bilim adamının, hele hele İstanbul'u sokak sokak gezmiş, her köşesini çok iyi bilen bir kültür adamının yetişmesi gerçekten çok zordur. Bütün bu özelliklere sahip olan Eyice, yıllar sonra da İstanbul dendiğinde ilk akla gelecek bilim ve sanat adamı olacak. Kaleme aldığı yüzlerce kitap ve makale ise araştırmacıların yıllarca yararlanacağı birer kaynak olmayı sürdürecek.

> Semavi Eyice, ülkemizde sadece Bizans dönemi değil, ilk kurulduğu günden Cumhuriyet dönemine kadar tarihi ve sanat tarihi ile özdeşleşmiş bir isim. . . Eyice'nin ürettiği o güzel eserleri izleyebilmek, kendisiyle birlikte bu dönemlere ulaşabilmek , sanırım farklı bir ayrıcalık olarak kalacaktır.

Sh:294-302

SEMAVİ EYİCE'NİN HAYATI

AİLESİ VE ÇOCUKLUĞU

Semavi Eyice Rûmî takvime göre 21 Kânunuevvel 1339 tarihinde İstanbul Kadıköy'de Mehmet Kamil Bey ile Hatice Hanım'ın ikinci oğlu olarak dünyaya gelmiştir.

Eyice'nin doğum tarihinin milâdî yılda hangi tarihe rast geldiği konusu, rûmî takvimin milâdî takvime çevrilmesi sırasında yaşanan karmaşadan dolayı, biraz tartışmalıdır. Bu karışıklığı ve milâdî takvim de hangi gün doğduğunu Eyice şu şekilde açıklamaktadır:

> "Nüfus cüzdanım eski nüfusa göre 21 Kânunuevvel 1339 idi. 1339 Osmanlı devleti sonlarına doğru kabul edilen Rûmî takvimdir. Şimdiki takvime çevrilirken 21 Aralık 1923 diye yazılmış, halbuki 10-15 sene evvel yenileri ile değiştirilirken Nüfus Dairesi bu kaydı 9 aralık 1923 yaptı. Ancak bu da aslında doğru değil; şöyle ki Haydarpaşa çayır yangını esnasında bizim evimizde yanmış ve bu yangın olduğu sıralarda annem bana beş aylık hamileymiş. Bu yangın tarihi 29 temmuz 1922'dir. Şu halde bu tarihe 4, 4-5 ay ilave edilince 9 Aralık 1922 oluyor. Diğer bir husus annemin anlattığına göre İstanbul'daki işgal kuvvetleri çekilip, Türk ordusu geçit yaparken bütün halk alkış yaparken ben annemin kucağında **"şaşa. . şaşa. . . "**diye bağırıyormuşum. Bu dönem 6 ekim 1923 tarihine denk düştüğüne, ben 11 aylık bir bebek olarak şaşa. . şaşa. . . diye bağırabileceğime göre benim birçok yayında geçtiği gibi 1923 tarihli doğum tarihine sahip olmam çok yanlıştır. Diğer taraftan evimiz çayır yangını esnasında yandığı için nüfus cüzdanım 1 yıl sonra çıkarılmış, gerçek doğum tarihim karmaşık bir hal almıştır. Gerçek doğum tarihim **9 Aralık 1922'dir.** "

Kendisinin de beyanı ile doğum tarihi 9 Aralık 1922'dir. Fakat Semavi Eyice " Nüfus kartımda 1923 olduğu yazılı olduğu için bu tarihi esas kabul ediyorum" demektedir.

Babası Mehmet Kamil bey Amasra'nın köklü denizci ailelerinden biri olan

Eyiceoğulları'na mensuptur. Baba tarafından dedesinin İstanbul'a yerleşme kararı Semavi Eyice tarafından şu şekilde anlatılmaktadır:

> **"Dedem, 'Hanım' diyor, 'bizim üç oğlumuz var; buradan çıkalım. Bu çocuklar burada kalırsa ya balıkçı olurlar ya da kayıkçı; biz İstanbul'a gidelim. "**

Semavi Eyice'nin dedesi ve babaannesi, üç oğluyla 1890'h yıllarda İstanbul'a gelirler, Cibali, Küçükpazar yöresine yerleşirler. Dede Eyice marangozluk ve dülgerlik yaparak ailesini geçindirmeye çalışır. Semavi Eyice'nin babası olan büyük oğul Mehmet Kâmil Bahriye Mektebi'ne, ortanca oğul Tıbbiye'ye başlar. En küçük oğul ise bir süre sonra okul çağı geldiğinde bahriyeye girecektir.

Annesi Hatice Hanım Amasra eşrafından Hacı İbrahim Bey'in kızıdır. Semavi Eyice anne tarafından dedesini şu şekilde anlatmaktadır:

> **"Anne tarafından dedem kafasında sarığı olan, fakat bir o kadar da cumhuriyete destek veren ve son nefesine kadar o kasabada cumhuriyeti müdafaa eden bir kişiydi. "**

Mehmet Kamil Bey bir süre sonra Cibali'den ayrılır ve Kadıköy'e taşınır. Eyice burada Kadıköy'de dünyaya gelir. O günlerde Haydarpaşa'da çıkan bir yangın, ailenin yeni kurduğu evlerinin yanmasına neden olacaktır; yangını sıkıntılı yıllar izler. Mehmet Kamil Bey, çocuklarının okuma çağı geldiği yıllarda Deniz Kuvvetleri'nden emekli olur, deniz işletmeciliği, kaptanlık, liman idaresi, 1928 yılında Van Gölü'ndeki küçük tersanenin amirliği gibi görevler yüklenir.

Kadiköy'de dünyaya gelen Semavi Eyice çocukluğunu ve gençliğini Kadiköy'de geçirir. Okul çağı geldiğinde Semavi Eyice Saint Louis ilkokuluna başlar. Ağabeyi ise Saint Joseph'in İlkokul bölümünde okumaktadır. O günlerde yabancı okullara karşı bir kampanya başlatılmıştır. Bunun üzerine bir süre sonra kapatılma aşamasına gelinen Saint Louis İlkokulu'ndan ayrılan Eyice, bir sure Saint Joseph Lisesi'ne devam eder. 6. sınıftan sonra Galatasaray Lisesi orta kısmına geçer. Bu yılları Semavi Eyice şu şekilde anlatmaktadır:

> **"Evimiz Kadıköy'deydi. Benim çocukluğum ve gençliğim Kadıköy'de geçti. Saint Joseph'te dersler erken saatte başlardı. Biz, ağabeyimle birlikte Moda'ya yayan giderdik; öğleyin yemek için eve gelir, sonra geri dönerdik. Akşam eve geldiğimizde hava kararmış olurdu. Ben dördüncü sınıfa kadar yabancı okulda okuduktan sonra babam 'Bu işin sonu kötü, yabancı okulları kapatacaklar' dedi; ben Galatasaray'a geçtim ve 1943'e kadar Galatasaray'a devam ettim. "**

SANAT TARİHİNE İLGİSİNİN DOĞUŞU

Semavi Eyice'nin eski eserlere olan ilgisi ilkokul yıllarında başlar ve sonraki yıllarda da devam eder. Yedinci sınıftayken bir öğretmeninin sınıfa dağıttığı "tarihte önemli savaşlar" konulu ödevde İstanbul'un kuşatılması konusu Eyice'ye düşmüştür.

"Ben İstanbul'un muhasarasını öğrenmek için kitaplar karıştırmaya başladım. Rahmetli doktor amcam da tarihe meraklıydı. Doktor olmakla beraber epeyce kitabı vardı. Ben ondan Mamboury'nin Fransızca Seyahat Rehberi'ni aldım. Surların yapısını ve mimarisini bu kitaptan tetkik ettim; oturdum bir ödev yazdım. O seyahat rehberinin sayfalarını karıştırırken camiler ve kiliseler de ilgimi çekmişti. O günden sonra ben yola çıktım. Nişantaşı'nda oturan Ahmet adında canciğer bir arkadaşım vardı. Onunla beraber bir tramvaya bindik ve İstanbul'u keşfe çıktık, cami, kilise, ne varsa dolaşıyorduk. Dolaşırken elimdeki kağıtlara bir takım notlar alıyordum. "

Semavi Eyice'nin merakından bir şekilde haberdar olan öğretmenleri de kendisini desteklemiştir. Fansızca öğretmeni Mösyö Coubert ve tarih öğretmeni Cavit Baysun kendisini etkileyen öğretmenleridir. Semavi Eyice Fransızca öğretmeni ile olan iletişimini şöyle anlatmaktadır:

" Sekizinci sınıftaydık. "Askeri Müzeyi gördünüz mü?" dedi. Askeri Müze o zaman Aya İrini. Çocuklardan bazıları "gördük" dediler. "Orada ne var dikkatinizi çeken" diye sordu hocamız. Kimisi "silahlar var" dedi, kimisi "heykeller var" dedi, ben "apsis kısmında bir tane mozaik haç var" dedim. Onun üzerine "İşte kültür budur" dedi hocamız. "Mesele yalnız önünde duran şeye bakmak değil, birazda etrafında ne var hissetmek görmektir" dedi. " Tarih öğretmeni Cavit Baysun ile olan iletişimini şu şekilde anlatmaktadır:

"Cavit Baysun ders sırasında "Bazı tarihçiler ilk Fatih Camii'nin mimarı olarak bir Rum'u gösterir" dedi. Ben arkadar "Christodulos" diye seslendim. "Kim söyledi onu" dedi. Onun üzerine arkadar Nejat "Semavi söyledi" dedi. Hocamız bana döndü ve nereden biliyorsun sen bunu dedi. Ben hıh mık derken Nejat "Efendim onda İstanbul'daki bütün eski eserlerin fişleri var" dedi. Bu hocanın bayağı hoşuna gitti, dersten çıkarken de "sen ne olacaksın" diye sordu. "Pederim mülkiyeye, siyasal bilgilere gidip hariyeci olmamı istiyor" dedim. "Yok efendim, işte hepiniz böyle oluyorsunuz, bir işe hevesleniyorsunuz, ondan sonra bırakıp başka meslekler yöneliyorsunuz" diye söylendi Cavit Baysun".

Semavi Eyice, uzun seneler sonra profesör olan Cavit Baysun'nun asistanlığını da yapmıştır.

KİTAPLARA İLGİSİ

Boş zamanını ve tatil günlerini İstanbul'u gezmeye ayıran Eyice'ye artık Mamboury'nin kitabı yeterli gelmemektedir. Mamboury'nin kitabının bibliyografyasını çıkarır ve almak istediği kitapların bir listesini yapar.

> **"Bugün bu kitaplara bakıyorum da dehşete düşüyorum. Şimdi milyonlar değerinde olan bulunması imkansız kitaplardı. Ben bu kitapların bir listesini çıkardım ve Hachette Kitabevi'ne gittim. Hachette'deki adamlar bu kitaplar burada bulunmaz dediler. Bunun üzerine ben Yüksekkaldırım'a gittim. O zamanlar eski kitap satanlar Yüksekkaldırım'da bulunuyordu; dolaşmaya başladım. Kuledibi'nin karşısında bir tane bina vardı, onun alt katı kitapçıydı. Orada çıtı pıtı bir Rum kızı vardı; elimdeki listeye baktı, o da şaşırdı. Biraz daha yaşlıca olan ağabeyine seslendi. Ağabeyi geldi, listeye baktı; 'Bunları kimin için arıyorsun?' diye sordu. 'Kendim için' dedim. Sonradan onunla çok iyi dost olduk. Adı Patriarkhis idi ve o da Bizans meraklısı idi. Hatta sonraları Bizans üzerine makaleler de yazdı. Ben o gün aradığım kitapların hiçbirini bulamadım".**

Bu tarihten sonra Semavi Eyice'nin içine bir kitap kurdu girmiştir artık. Yüksekkaldırım'daki, Bayezîtdaki birçok kitapçıyla tanışır. Sürekli kitap almakta ve İstanbul'u dolaşmaktadır o günlerde. Bu arada sık sık Hachette Kitabevi'ne uğramakta ve Fransızca yayınları takip etmekte, elindeki paraya göre bunları satın almaya çalışmaktadır.

"Bütün kitapçılar beni tanıdılar. Ben boş vakitlerimde onların dükkânlarına sırayla giderdim; oturur sohbet ederdik. Hepsi de kültürlü insanlardı- sonradan birtakım ayaktakımı türedi. Hatta ben bir ara Yapı Kredi için yaptığım bir konferansta bu kitapçıları anlattım. İçlerinde bir Yerasimos vardı, dükkânı Alman kulübü Teutonia'nın karşısındaydı. Ben o sıralarda Patrik Konstantin'in İstanbul üzerine olan bir kitabını arıyordum. Kitabın aslı Rumca'dır, sonra Fransızca'ya çok sonraları da İngilizce'ye çevrilmiştir. Gittim Yerasimos'a, 'Sende Constantiniade var mı?' diye sordum. 'Yok ama bakarız' dedi. O günlerde kitap meraklısı bir hocamız vardı; bana Constantiniade'a bir liradan fazla verme dedi. Bir gün yine Yarosimos'a uğradım, bana Constantiniade'in tertemiz, pırıl pırıl bir nüshasını gösterdi. 'Kaç para?' dedim, '3. 5 lira' dedi. Kafam kızdı. 'Sen benden bu kitabı istiyorum diye çok para istiyorsun almıyorum!' dedim kızdım ve bir daha onun dükkânına gitmedim. Aradan aylar geçti. Bir yılbaşı gecesi ben bir akrabamızda misafir kalmıştım. Önce sinemaya gitmiştik, sonra da ben orada kalmıştım. Ertesi sabah, İstiklâl caddesinde vitrinlere baka baka eve dönüyordum. Yılbaşı ertesi olduğu için her yer sessizdi. Draperi Kilisesi önündeki fotoğrafhanenin vitrinlerine bakıyordum ki biri bana 'Yeni yılını tebrik ederim' dedi ve elini uzattı. Döndüm baktım, Yerasimos'tu. İhtiyar adam, elini sıktım. . . Ondan sonra dükkânına gittik. Bana, 'Ne istiyorsan ver' dedi ve o kitabı verdi. Kitap sağlamak hususunda hiçbir vakit unutamayacağım biri de Bayezit'da Elektrik İdaresi yanında dükkânı olan Nişanyan idi. Bizleri ilgilendiren yerli ve yabancı her yeni çıkan kitaptan birkaç nüsha getirtir ve meraklısı dükkânına girdiğinde hiçbir şey söylemeden önüne koyardı. Müşterilerden peşin ödeme de istemezdi. Beğendiğiniz kitabı hiçbir şey ödemeden alır götürürdünüz. Bir daha gidildiğinde, Nişanyan mazlum bir edayla 'Acaba bugün bir şey verebilecek misin?' diye sorardı. Türkçe eski kitaplar hususunda İsmail Efendi, Raif Yelkenci Bey ile ünlü Nizamettin Aktuç Bey'in yaptıklarını unutamam. Rahmetle andığım bu kitapçılar ve daha birçokları, son derece tok gözlü satıcılardı, eski kitapları arayan ve okuyanlara yardımdan zevk alırlardı. O devrin esnafı da başka türlüydü".

YÜKSEK ÖĞRENİMİ

Semavi Eyice 1943 yılında Galatasaray Lisesi'nden mezun olur. Babası hariciyeci olmasını istemektedir. Semavi Eyice'nin arkeoloji, sanat tarihi okuma kararını babası anlayışla karşılar. 1933 yıllarına doğru yayınlanan Atatürk'ün ünlü bir telgrafı Semavi Eyice'yi etkileyen bir diğer faktördür. Atatürk Ankara'dan yola çıkıp Konya'ya geliyor ve buradan Başbakan İsmet İnönü'ye bir telgraf çekiyor. Bu telgrafın birinci maddesi şöyledir "gezdiğim gördüğüm yerlerde bazı arkeolojik kazıların yabancılar tarafından yapılmakta olduğunu gördüm, bundan böyle bunları Türk gençleri yapsın. Şu halde Milli Eğitim Bakanlığı bazı Türk gençlerini Avrupa'ya göndersin, bunlar arkeoloji eğitimi görsünler, kazıları onlar yapsınlar"; ikinci maddesi ise "gezdiğim gördüğüm yerlerde Türk eserlerinin harap durumda olduğunu gördüm, bilhassa Konya'dakiler perişan bir halde. . . Bunların restorasyonu için Vakıflar İdaresi'ne gerekli talimatın verilmesi fakat ezeli emirde bunlar asker işgali altında, bunların asker işgalinden çıkarılmaları gereklidir". Arkeoloji ve sanat tarihi okuma kararını Semavi Eyice şöyle anlatmaktadır:

"Kafama soktuğum bir husus vardı. Türkiye'de Bizans sanatını bilen tanıyan yok, hoş Osmanlıyı da bilen yok ya, bu dallarda ben diplomalı uzman olacağım diyordum. . . ben de tutturdum, dedim ki bu yabancı konularda da Türklerden uzman çıkması lazım. Bizans sanatı, Yunan, Roma sanatı eseri bizim yurdumuzda madem var, biz tektik edelim, biz yayınlayalım. Bunun yüksek tahsilini yapacağım diye ısrar ettim ".

Dönemin şartları içinde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde bulunan arkeoloji kürsüsündeki eğitimin yetersizliği karşısında Semavi Eyice yurt dışına çıkma kararını almıştır. O yıllar İkinci Dünya Savaşı yıllarıdır ve bu tür bir eğitim için Almanya'dan başka bir yer yoktur. Eyice Almanya'ya gitmeye karar verir. Almanya'ya gidebilmek için uzun formaliteler sonucu Ankara'dan izin alınır ve Ekim'in 18'inde yola çıkar.

"Ben o tarihe kadar Alman kültüründen uzak büyümüştüm. Fransızca eğitim almıştım ve Galatasaray'dayken ikinci dilim İngilizce idi. Trene bindim ve Berlin'e gittim. Ama Berlin o günlerde oturulacak gibi değildi. Hava hücumları oluyordu. Bir süre ufak bir kasabada kaldım ve orada yaşlı bir hanım öğretmenden Almanca öğrendim. "

Almanca'yı iyice öğrenen Eyice, Almanya'da ilgi duyduğu konuda eğitim veren bir üniversite aramaya başlar. Bu yıllar İkinci Dünya Savaşının tam ortalarıdır. Götingen Üniversitesi'nde Alphonse Maria Schneider olduğu için okumak istemesine rağmen bütün savaş yaralılarının orada tedavi görmesi nedeniyle okuyamamıştır. Yedi – sekiz üniversite dolaştıktan sonra Semavi Eyice Viyana Üniversitesi'nde bir oda bularak yerleşir, ilk sömestri orada okur.

"Ben orada bir dönem okuduktan sonra, tatilde Türkiye'ye gideyim, denize girerim diye düşünüyordum. Tam o sırada, 1944 yılında Türkiye bizlere haber vermeden Almanya ile tüm ilişkilerin kesti. Bereket ben sigara içmiyordum. Bize verilen karnede ben sigara hakkımı yiyecekle değiştiriyordum. Bir de bize Türkiye beşer kiloluk yiyecek paketleri gönderirdi. Bu yardım, Türkiye münasebetlerini kesmiş olmasına rağmen son dakikaya kadar geldi. "

Semavi Eyice 1945 yılında eğitimini sürdürmek için Berlin'de bulunmaktadır. Orada ikinci sömestri okur. Savaşın son günleri içinde Berlin'in işgali gündeme geldiğinde Eyice ve arkadaşları Türkiye'ye dönmek üzere Danimarka'ya geçer. Danimarka'da bir süre tutuklu kalan Türk vatandaşları bu ülkeden İsveç'e geçerler ve bir Kızılhaç gemisiyle Türkiye'ye doğru yola çıkarlar.

"Gemide bizden başka Almanya'dan çıkmış ve çeşitli ülkelere dağılacak insanlar da vardı. Arjantinliler vardı, kendilerini Türk olarak gösterip, toplama kamplarından canlarını kurtarmış Yahudiler vardı, İtalyanlar, Hollandalılar. . . O günlerde savaş devam ediyordu, bitmesine az kalmıştı ama sürüyordu. Gemi o yüzden kıyıları takip ederek ve çeşitli milletlere mensup insanları yollarda bıraka bıraka bir buçuk ay içinde Türkiye'ye geldi. "

Semavi Eyice, Türkiye'ye döndüğünde İstanbul Üniversitesi'nin sınavlarına çalışır. Önünde on gün gibi kısa bir zaman vardır fakat o yine de başarılı olacak ve 1948 yılında mezun olduğu Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Kürsüsü'ne devam etmeye hak kazanacaktır.

Almanya'dan dönmüş olduğu halde hiç sene kaybetmeden mezun olabilen Semavi Eyice lisans tezinde Alman hoca Ernest Diez ile çalışmıştır. Kendisi ilk önce Diez'e sebiller konusunda bir seminer ödevi hazırlamış daha sonra "İstanbul Minareleri" konulu bir bitirme tezi yapmıştır. Bu tezin hazırlanışını şöyle anlatmaktadır:

> **"Bütün derslerimi vermiş olduğum için dördüncü sene serbest kalmıştım. Elimde fotoğraf makinesi gezmeye başladım, fakat o senelerde de Türkiye'de kesinlikle film bulunmuyor. Savaş sonrası dönem hiç bir mal**
>
> **Avrupa'dan gelmiyor. Elimde birkaç bayat filmle, Zeiss marka bir makineyle sokak sokak gezip minare tespit ediyordum. Fazla kütüphane de yoktu. Benim tezin baş kısmında yirmi beş otuz sayfalık etraflı bir giriş vardır".**

Semavi Eyice 1948 yılında Sanat tarihi ve Arkeoloji Bölümünden İstanbul minareleri hakkındaki teziyle mezun olur.

ÇALIŞMA HAYATI

Semavi Eyice 1948 yılının sonuna doğru Sanat Tarihi bölümünde, Avusturya'dan bölüme katılmış olan, Türk-İslam sanatı dersi veren profesör Ernest Diez'in yanında asistan olarak çalışmaya baslar. Bir süre sonra Bizans sanatı tarihi öğretim üyesi Prof. Schweinfurth'un asistanlığını yapar. İslâm sanatı derslerinde Prof. K. Erdmann'ın yardımcısı olan Eyice, Edebiyat Fakültesi'nde her yıl konferans şeklinde dersler veren Prof. A. Gabriel'in bu derslerini Fransızca'dan, Schweinfurth ve Erdmann'ınkileri Almanca'dan Türkçe'ye çevirir. Yaz aylarında da Türkiye'nin çeşitli yerlerinde incelemeler yapar.

Arkeolojiye olan meraki nedeniyle 1950-1953 yılları arasında ise Arif Müfit Mansel'in başkanlığını yürüttüğü Side kazılarına katılan Eyice, bu kazılarda Bizans eserleri ile ilgilenir. Dört yıl asistanlık devresinden sonra, Semavi Eyice 1952 yılında "Side'nin Bizans Dönemine Ait Yapıları" başlıklı teziyle doktorasını verir. 1954 yılında eşi Kâmran Yalgın ile evlenir.

Eyice doktora tezini verdikten sonra doçentlik tezi için çalışmaya başlar. İstanbul'dan bir konu alarak 1955 yılında doçentliğini verir ve askere gider. Bu dönemi Semavi Eyice şu şekilde anlatmaktadır :

> **"Doktoramı tamamladıktan sonra doçentliğe başvurdum ve bundan sonra ayak oyunları da başladı; çünkü o zamanlar kadroya bağlıydınız ve kadro bir tane vardı, başkalarını o kadroya almaya çalışıyorlardı. Askere gitmek üzereyken doçentliğe müracaat ettim. Bir doçentlik tezi hazırladım verdim ve askere gittim. Ben askerdeyken İstanbul'da Bizans kongresi yapıldı, ben o kongrenin sekreterliğini yapıyordum. O sırada 6-7 Eylül olayları oldu. Bunların yanında bir de "İstanbul" adında Fransızca bir kitap hazırladım. O dönemde hem yedek subaylık yapıyordum hem de kitabımın baskısı ile ilgileniyordum. Yedek subayken "Son Devir Bizans Mimarisi" başlıklı tezim ile doçentlik imtihanına girdim. Terhis olduğum sırada doçent unvanına sahiptim".**

Semavi Eyice, terhis olduktan sonra üniversiteye döner. Kendisi ilk çalışma yıllarını şu şekilde anlatmaktadır :

"Önceleri hocasızlık yüzünden dersleri aksayan öğrencilere ben ders veriyordum. Bizans sanatı, hatta Osmanlı sanatı dersleri bile verdim. Yalnız imza salahiyetim yoktu. Bir de o zamanlar Osmanlı mimarisi pek okutulmazdı. Sâsânî sanatı diye tutturulmuş gidiliyordu. Birazcık Selçuklular'a gelinmişti o kadar. Onun üzerine ben bir fikir attım ortaya. . . İmzasız ve imtihansız Osmanlı Mimarisi dersi, "İsteyen gelsin" dedim. Onun üzerine bizim Anfi tıklım tıklım dolmaya başladı. Gayet metodik bir şekilde bu dersi veriyordum. Çocuklar da hakikaten öğrenmek istiyorlar. . . Esas Bizans sanatının dışında haftada 1, 5 saat bu dersi vermeye başladım. "

Semavi Eyice, sivil hayattaki görevinin başına döndükten 1, 5 yıl sonra, 1958 yılında eşi Kâmran hanimefendi ile birlikte Münih Üniversitesi'ne gider. Humboldt bursunu kazanan Eyice, 13 ay süre ile buradaki derslere girer. Kitap tutkusu burada da sürmektedir. Bir yandan dersleri takip ederken boş zamanlarını kitap toplamaya ayırmıştır. Eyice 1959 yılında Türkiye'ye, İstanbul Üniversitesi Sanat Tarihi Kürsüsü 'ndeki görevine döner. Bu tarihlerde Bizans ile ilgili dersler vermeye başlamıştır.

"Osmanlıya da merakım vardı. Fırsat buldukça Osmanlı'yı da anlatırdım. O günlerde bir de baktım ki öğrenciler iyice tuhaf. . . Sâsânî sanatını, ata binişlerini öğreniyorlar ama Mimar Sinan'ı bilmiyorlar. Ben bunun üzerine kendiliğimden bir ders koydum. Haftada bir saat devam zorunluluğu, yoklaması ve imtihanı olmayan Osmanlı Sanatı dersi veriyordum. Katılım oldukça fazlaydı ve en sevindirici tarafı, katılan öğrencilerin bir kısmının sanat tarihi dalı dışından olmalarıydı. "

Semavi Eyice 1963 yılında profesörlük kadrosu boşaldığında profesör olmak için çalışmalarına başlar. Aynı yıl içinde Edebiyat Fakültesi'nde Bizans Kürsüsü adında yeni bir kürsü kurulmuştur. 1964 yılı ise onun, "İlk Osmanlı Devrinin Dinî- İçtimaî Bir Müesesesi: Zaviyeler" başlıklı takdim tezi ile profesör olduğu yıldır. YÖK'ün kuruluşuna kadar bu kürsüde çalışan Eyice, YÖK'ün Bizans Kürsüsü'nü ve benzeri bazı kürsüleri birleştirip Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü'ne çevirmesinden sonra bu bölümün başına getirilir.

"Türkiye'de aşırı uçta olan birtakım kişiler her ne kadar Bizans sanatının bize lüzumu yok diyorlarsa da ben, Türkiye'de Türk'ten bir Bizans sanatı uzmanı olmasını uygun görüyorum. Ben bu konuda okumak için gittim yurtdışına, Türkler'den de bu konuyu yapabilecek birinin olduğunu göstermek için. Ben yalnızca Bizans sanatıyla kalmadım, Osmanlı ve Selçuklu sanatıyla da uğraştım, seyyahlarla da uğraştım; hatta yakın tarih üzerine çalışmalarım da vardır. "

İlk maaşını 1948 yılının aralık ayında alan Semavi Eyice, fiilen 43 sene Edebiyat Fakültesinin çeşitli kademelerinde görev yaptıktan sonra 67 yaşına geldiğinde emekli olur.

Prof. Dr. Semavi Eyice 1991 yılında üniversiteden emekli oluncaya değin birçok yurtdışı etkinliklere de katılır. Almanya'da Bochum Üniversitesi'nde Fransa'da ise Sorbonne ve College de France'da, İsviçre'de Geneve Üniversitesi'nde dersler veren Eyice, Bruxelles, Münih, Mainz, Münster, Berlin, Roma, Ravenna, Venedik, Ohri, Bükreş, Selanik Belgrad ve Washington'da da konferanslar verir.

Akademik kariyeri ve bilimsel çalışmaları Eyice'nin ne kadar iyi bir sanat tarihçisi olduğunu ortaya koyuyor. Kafasındaki sanat tarihi olgusunu anlatırken şunları söylüyor:

" XIX. yüzyılda moda olmuş kötü bir Alman metodu vardır: Şekil analizi. Ben böyle bir sanat tarihine taraftar değilim. Benim görüşüme göre sanat tarihçisi, bir tarihçi gibi araştırmak zorundadır. Kültür tarihi genel tarihin bir parçasıdır, sanat da kültür tarihinin bir parçasıdır. Bütün bunlardan sıyrılıp da bir tabloya bakarak İsa'nın kaşı şöyle, gözü böyle ile sanat tarihi olabileceğine inananlardan değilim. Ben Atatürk'ün, eski eserler için düşündüğü ve istediği şeylerin, yani kendi kültürümüze yabancı olmakla beraber yaşadığımız topraklardaki tarih ve medeniyet izlerini bir Türkün de tanıyıp inceleyebileceği ve yine kendi medeniyetimizin eserlerini de yaşatmaya gayret edebileceği düşüncesini yerine getirmeye çalıştım. Bu iki programı, yıllarca Trakya ve Anadolu'da Bizans ve Türk eserlerini inceleyip, önemli bulduklarımı yayınlamak suretiyle gerçekleştirdim. On iki yıl Toroslar'da eski ören yerlerinde araştırmalar yaptım. Balkanlar'da kalmış Türk eserlerini de derledim. "Kovulduğum" Anıtlar Kurulu'nda da İstanbul ve İstanbul dışındaki pek çok eski eserin kurtarılmaları için çabalarım oldu. Hatta bazı çok değerli mimarî eserlerin mahvına yol açacak girişimlere, Sinan'ın yapısı Mağlova Kemeri örneğinde olduğu gibi tek başıma karşı çıktım. Fakat artık biraz geç de olsa anladım ki, bütün bunlar boşunaymış".

Eyice'ye Tarih Kurumu'ndaki görevi ve buradaki tecrübesini sorduğumuzda biraz kırgın bir gülüşle yaşadıklarını anlatıyor:

"Ben yetmişli yıllarda Tarih Kurumu üyeleri tarafından üye olmak için bulunmamı desteklemişler. Beni kuruma bir daha aldılar. Evvelki seneye teklif edildim ve seçildim. 14 sene süren üyeliğim sırasında epeyce çalıştım. Konferanslar verdim, makaleler yazdım; yeni çıkan eserlerin tanıtma yazılarını hazırladım, yurt dışında Tarih Kurumu adını Türk Kültürünü tanıtmaya çalıştım. Fakat bunun ardından arkeolojiyle ilgilenenlerin hepsini

Tarih Kurumu'ndan 1983'te tasviye ettiler. Ben, Ekrem Akurgal, Jale İnan, Afif Erzen, hepimiz ayıklandık. Aradan dört beş yıl geçti. Oradaki bazı arkadaşlar 'Semavi olmadan olur mu. ' diye düşünmüşler ve benim orada kadar biraz kırgın olduğum için hiçbir etkinlikte bulunmadım. Yalnızca genel kurul toplantılarına gittim. Ben 1983'te niye atıldığımın hesabını sormak istiyordum. Bazı girişimlerde bulunacak oldum. Ardından benim Tarih Kurumu'ndan çıkarıldığımı bildiren bir yazı aldım. Tamam bitti. . . "

Prof. Dr. Semavi Eyice'nin doğru bildiklerini söylemesi, baskılar karşısında yılmaması, buna dayanamayanların onu görevinden almalarıyla devam eder. Bunun en son yaşananı ise 1997 yılında Eyice'nin Kültür Bakanlığı'ndaki işine son verilmesidir.

"En sonunda kapının önüne de konuldum.

38 sene Anıtlar Kurulu'nda görev yaptım ve bu kadar geçmişi olan tek üye bendim.

1958 yılından beri bu görevi yapıyordum. Altıyüz'e yakın, belki daha da fazla yayınım var. Legion d'Honneur Madalyası sahibiyim. Alman Arkeoloji Kurumu'nun doğal üyesiyim, Belçika Krallık Akademisi'nin üyesiyim.

Bu milletin kültürüne bu kadar hizmet etmenin mükafatını böyle gördüm.

Ben daha ne söyleyeyim. . . "[1]

---

[1] Amiral Fahri ADNAN, Türk Tarih Kurumu Kuruluş Amaçları ve Çalışmaları, Ankara:Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1983, s. 718-737.
Yasemin AKÇAOĞLU, " http: //www.semavieyice. com/" , 2004.
" Semavi Eyice", Ana Britanica, İstanbul: Ana yayıncılık, C.8, 1987, s.404.
Çağatay ANADOL, " Semavi Eyice", İstanbul dergi, Tarih Vakfı, S: 12, 1995, s. 16-20.
Oktay ASLANAPA, " Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümünün kuruluşunun otuzuncu Yıldönümü- Prof. Dr. Semavi Eyice'nin Yayınları-, Sanat Tarih Yıllığı, C.VI , (1974-1975)s. 10-15."
Saadet BAYKAL, "Özyaşamöyküm", Yaşamöyküm-Salı Toplantıları, İstanbul: YKY(2001- 2002), Haziran 2004, s.73-103.'
" Semavi Eyice", Büyük Ansiklopedi, İstanbul:Milliyet Yayınları, C.5, Yıl: 1990, s. 1639.
" Semavi Eyice", Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, İstanbul.Gelişim Yayınları, C.7,
1988, s.3930. " Semavi Eyice", Büyük Saatli Maarif Takvimi, 2 Aralık 2003.
"Bizans Sanatı Kürsüsü Başkanı Prof. Dr. Semavi Eyice'nin Bizans Sanatı ile İlgili Yayınları", Cumhuriyetin 50. yılına armağanı, İstanbul, 1973, s. 421-428.
"Doç Dr. Semavi Eyice'nin biografisi- Doç Dr. Semavi Eyice'nin başlıca Yayınları", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Kürsü ve Enstitüsü'nün Öğretim ve Araştırma Çalışmaları, 1943-1962, İstanbul 1962, s. 97-102.
Cemile Garan, "Prof. Dr. Semavi Eyice Kimdir?", Sanat Olayı, S: 59 , Nisan 1987, s.35.
_________ , "Prof. Dr. Semavi Eyice ile toprak Üstü Çalışmalar Üzerine" , Sanat Olayı , S:59,
Nisan 1987 (bsk. 4 aralık 2001), s. 35-37.
"Semavi Eyice", Günümüz Türkiyesinde Kim Kimdir/VVho's Who in Turkey, (2.baskı), İletişim yayınları, 1987-1988, s.270-271.
"Semavi Eyice", Hürriyet Gösteri, S:200, Ağustos-Eylül 1997, s.56.
"Anıt tarihçi-Semavi Eyice", Historian of İstanbuPs Monuments, Kasım 1995, s.37-40.
Alpay Kabaçalı, "Bizans Sanat Uzmanı, Tarihçi, Arkeolog Semavi Eyice-İstanbul Tutkusu", Cumhuriyet , 10 Temmuz, 1989, s. 16.
"Semavi Eyice", Meydan Larousse, İstanbul:Meydan Yayınevi, C.4, Yıl: 1978, s.467 Mahmut Şakiroğlu, Prof.Dr.Semavi Eyice Bibliyografyası, Ankara:Turhan Kitapevi, 1991.
_________________ , 'Trof.Dr.Semavi Eyice Bibliyografyası", Semavi Eyice Armağanı,
İstanbul :TTOK, 1992.
N. Uluaba, " Semavi Eyice", Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, C. 1, 1997, s.572.
Emsal Sarıahmetoğlu, "Geçmişten Geleceğe Uzanan Bir ÇınanSemavi Eyice", Sesamos, y.y.
"Semavi Eyice", Skylife , Yıl:13, S:151, Kasım , 1995, s.37-40.
Gökhan Tok, "Sanat Tarihinden Tarihe Bizanstan Osmanlıya Bilimden Kültüre Semavi Eyice", Bilim ve Teknik , C. 30, S:353 , Ankara, 1997, s.82-89.
"Semavi Eyice", Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi, Anadolu Yayımcılık, 1983, C.4, s.2065- 2066.
Erdem Yücel
, "Eyice, Mustafa Semavi" , İstanbul Ansiklopedisi, C. V , 1971, s. 5434-5436.

Sh:6–18

Kaynak: Yasemin AKÇAOGLU, Türk Sanatı Ve Tarihine Katkılarıyla Semavi Eyice (Hayatı Ve Eserleri), T. C. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2005

[slideshare id=50879030&doc=semavi-eyice-albumu-150724074825-lva1-app6892&type=d]

[slideshare id=50879010&doc=turk-sanat-ve-tarihine-katklaryla-semavi-eyice-hayat-ve-eserleri-yasemin-akcaolu-150724074740-lva1-app6892&type=d]

DİVANLAR ARASINDA TASAVVUF

Hzl: Mehmed Çavuşoğlu

Eski Türk edebiyatının muhteva ve estetiğine tutkun olup da elli yaşın üstünde bulunan her İstanbullu, hele bu muhteva ve estetiği şimdi birçok sevimli ve değerli taraflarımız gibi bir mâzi olmuş bulunan Küllük'te sohbetlerde aramışsa ***Muhyiddin Râif Bey'***i mutlaka tanımıştır. Kimdir Muhyiddin Râif Bey? Yenişehirli Avnî Bey dîvân edebiyatı adını verdiğimiz klâsik edebiyatımızın dîvânını şahâne bir şekilde tamamladıktan sonra, kitaba "temmet (bitti)" son kelimesini yazan adamdır.

Onu Mâhir İz Hocamın evinde tanıdım, çünkü hocamın kayınpederiydi. 1955 Yılında Hakk'a göçtükten sonra da şâirliğini öğrendim.

Katrasında eşkimin deryâ-yı âteş-zâ yatar

Zerresinde mihrimin hûrşîd-i evc-ârâ yatar

Bu beyit ile başlayan bir gazelini yazdırmıştı Mâhir Bey. Bu gazel benim kaderime tesir etti; benim için Muhyiddin Bey klâsik edebiyâtımızın dibâcesi oldu, vara vara bu mevzuu meslek edindim. Muhyiddin Râif Bey bir derviş, bir mutasavvıf idi. Hocamın delaletiyle şiirlerini istinsah ederken bir çok çetin beyite rastlar, îzâhını isterdim. Klâsik kültürümüzün perdelerini yeni yeni aralıyordum. Meselâ bir gazelin şu iki beytini îzâh etmekten kaçınmış ve bugünmüş gibi kulağımdadır "Mezlaka-i akdâm olan şeylerden ictinâb etmek lâzımdır oğlum" demişti.

Çat kaşlarım çehre-i nâmûsa itâb et
Yak nârına ma'mûre-i takvayı harâb et

Zühd âteşe yansın görüp ey dîde-i cânân
Sen gûşe-i mihrâbda var nûş-i şarâp et

Halbuki bu iki beyitteki müşebbehleri, müşebbehünbihleri, vech-i şebehleri ve diğer edebî san'atları yerli yerine koyunca ayağın kaymasından endîşe etmemesi lâzımdı. Bunu Hocamın şerîatin muhafazasına gösterdiği dikkati belirtmek için kaydediyorum.

Menkabe, Hallaç Mansur'un eşi-dostu tarafından kendine tevcih edilen ***"Niçin tövbe etmiyorsun?"*** sualine: ***"Biz şeriatin duvarından bir taş düşürdük, oraya başımızı koymamız gerektir"*** diye cevap verdiğini nakleyliyor.

Hakîkatde Mansur oraya başını koyabildi mi ki?

Bu garîb sofiden sonra asırlar boyu şeriatin duvarına tecâvüz ahvâl-i âdiyeden oldu, ne var ki: Nesîmî müstesna, kimsenin kafasını kesmediler.

Tasavvuf-şeriat münâsebeti büyük sofiler tarafından içiçe ve yekdiğerinin ayrılmaz tamamlayıcısı olarak gösterilmesine rağmen, hakîkâtde tekke-mescid, derviş-zâhid İkilisi olarak belirmiş, imkânsız bir uyuşmazlık halinde devam edegelmiştir. Bu ikilik ve zıddiyet bilhassa edebiyatta kendini göstermektedir: Şeriat neyi haram kılmışsa veya süflî, mekruh

addetmişse, tasavvuf onu sembolize ederek kelimeyi aynen alıp ma'nâ ve mâhiyetini değiştirerek öğmüş, amele ve itikada dâir bir çok hususlarda yeni ve çok defa başka istikâmetlerde yorumlamalara girişmiştir. Şüphesiz, bu ihtilafta, başta İslâm düşünürlerinin dinin bütün uygulanma kabiliyetini ve berraklığını bozucu neticesiz münâkaşaları olmak üzere, bir yandan şeriat adamlarının sertlik ve müsamahasızlığının, diğer yandan mutasavvifenin en ciddî ve hayatî din kâidelerini ciddiyetle telâkkî etmeyişlerinin de te'siri vardır. Garîb olan, şaşırtıcı olan şurasıdır ki, bütün bu çekişmelere rağmen, Mâhir Bey'in ifadesiyle "Bin yıldır, yâni Türk'ün Islâmiyeti kabulünden itibaren kurulmuş olan Müslüman Türk devletlerinde ve Türk'ün gayrı bütün İslâm memleketlerinde hemen her şehirde cami ile beraber bir tekkenin, bir zâviyenin kuruluşuna şahit oluyoruz" ve kimse bu zâhirî beraberliği görerek işbirliğini de sağlamağa teşebbüs etmiyor. Öyle ki, bugün bile **Mehmed Akif** gibi birisi için bile ***"Maalesef tasavvuf neşvesi yok"*** deyip dolayısıyla ***"Geç onu!"*** demek isteyen tarikat mensubu ciddî, münevver kimseler görüyoruz. Diğer taraftan Muhyiddin İbnü'l-Arabî hakkındaki münâkaşalar Kemâlpaşaoğlu gibi "Müfti's-sakaleyn" unvanı verilen bir büyük âlimin fetvasına rağmen durmamış, Vâni-zâde'nin Mevlânâ ve bütün mutasavvife aleyhindeki hükümleri zamanımızda dahi münâkaşa edilegelmiştir.

Yenişehirli Avni Bey:

Hakîkat-i cihet-i kalb-gâhı bilmezler
Namaza hâzır olurlar huzura bakmazlar

derken kimlerden yakınıyor ve neyi ifâde etmek istiyordu?

Zahid bu bürûdetle eğer duzaha girsen
Bir lüle duhan yakmağa âteş bulamazsın

diyen şâirin dâvası ne?

Diğer taraftan:

Irz ehli olan sarhoşa meyhane yakışmaz
Hatırlı şişe râf ü dolabında gerekdir

diyen şâir ve;

Gel seninle edelim ehl-i fesâdı taksim Baba
Sultânı sana ırü koca şeytânı bana

diyen şâir kimleri kasdetmektedir?.

Aslında bu dört beytin muhtevası da şeriatin hudutları içinde bulunmaktadır. Bütün mesele bakış zaviyesindedir ki, bu zaviye iki olup biri tekke diğeri mesciddir. Mâhir Bey Hocam, bu ikisinin bir olması gerektiğini, aslında da bir olduğunu ileri sürmüş, büyük sofilerden deliller getirerek onları âyetlerin ve hadislerin muvâcehesinde değerlendirmiştir. Hakîkatde, Muallim Naci'nin:

Bir harfimizin mahreci la'yîn olunurken
M a n â yerine arbede çıkmışdı içinden

beytinde ifade edildiği gibi, tasavvufun ve şeriatin mahrecinde ittifak yerine bir kuru gürültü asırlarca devam etmiş, şüphesiz bundan zarar gören ümmetin şeriat ve tasavvuf anlayışı olmuştur.

Mâhir Bey'in Tasavvuf adlı kitabı meseleleri karıştırmadan kolay anlaşılır bir şekilde ve hulâsa ederek verişi, hatta çok yerde sâde kısa işaretlerle yetinişi ile bir el kitabıdır. Çok eski

olmakla beraber günümüze kadar hayli değişik merhaleler geçiren Türk kültürünün çok uzun ve verimli bir dönemini inceleyecek olanlara bir hareket noktası teşkil edeceği gibi, gençliğimizin kitaplığında büyük bir boşluğu da dolduracaktır.

Öteden beri *"Sünnî tasavvuf"* diye adlandırılan bir cereyanın yanında Sünnî ve hatta bir kısım Şiî-Câferî ulemânın bile reddettiği bir tasavvuf cereyanı daha vardır ki, hiçbir kayıt tanımayışı ve telkîn ettiği meşreb ve hükümler bakımından şâirâne oluşu dolayısıyla edebî muhitlerde tutunmuş ve bütün klâsik edebiyâtımızı büyük nisbette etkilemiştir. Bu İkincisi bâtınîliğin mahsûlüdür, usûl bakımından tam ma'nâsiyle zevzekliği, mübâlatsızlığı; tatbikat cihetinden de kayıt tanımazlığı, bütün şer'î müesseselere dolaylı olarak ve bazan da açıktan açığa tecâvüzü, tehzili belirtici vasıf edinmiştir, bâtınî cereyanların en büyük özelliği olan te'vil, bu cereyanın bilhassa edebiyâtta arkasına saklandığı husus olmuştur. **Gide gide bütün tarîkatlere nüfuz eden bâtınî tasavvuf onlardan bazılarının hüviyetini tanınmaz hale getirmiş, bazılarına da bambaşka hüviyet kazandırmıştır.** Mâhir Bey'in kitabı bizi suyun başına da'vet ile, ilk mutasavvıfların ağzından tasavvufun tanıtılmasını temîn etmektedir.

AYNALAR, ÂYÎNELER

Bedestan'da esnaflık, antikacılık gibi mesleklerde bulunmaktan başka gazetecilik, yazarlık da yapmış olan merhum ***Nurettin Rüşdü Bingül*** *"Eski Eserler Ansiklopedisi"* adlı eserine yazdığı önsözde, dilimizdeki bu tek antika eserler sözlüğünü kaleme alış sebebini anlatırken "Tek kalemle ansiklopedi yazmağa imkân olmadığını müdrikim; fakat elimdeki kitaplarım:

Bâri cem'-i kütüb etdin çalış istihraca
Kalma bî-beng ü nevâ dehrde sahhâf gibi

hitâba başladılar" diyor. Beyit bugünkü dilimizin nesir cümlesiyle şöyle söylenebilir: "Kitap topladın, kitaplık sahibi oldun; hiç değilse, onlardan birşeyler çıkarmağa çalış; sahhâf (kitapçı) gibi meyvesiz ağaca benzeyip durma"

Sahhâflar hakkındaki on hükmün o zaman içinde pek çok istisnâları vardı. O devirden yakın zamanlara kalan son sahhâf merhûm ***Râif Yelkenci*** hem eli kalem tutan, hem de kitaplarından başkalarını istifâdeye çağıran bir mübârek kişi idi. Onun hazine değerindeki kitapları hazin bir şekilde yağma edildi. Bu yağma hadisesi milli varlıklarımızın milletin gözü önünde yüz yıllardır talan edilişinin son örneği değildir ve acı bir hikâyedir.

Hatırladığıma göre, tek başına ansiklopedi yazmayı bizde iki kişi başarmıştır. Biri ***Kâmûsü'l A'lam*** müellifi ***Şemseddin Sâmi,*** diğeri ***Sanat Ansiklopedisi*** yazarı ***Celâl Esad Arseven***'dir, ***Merhûm Reşad Ekrem Koçu*** ulusal kalkınmaya yol yapmaktan, fabrika kurmaktan, kooperatifler veya bankalar kanalıyla apartman dediğimiz dört-köşe beton yığını dikmekten ibâret sayan iktidarların bilgisiz ilgisizliği yüzünden o cânım ***İstanbul Ansiklopedisi'****nin* basımını sağlayamadı. Çuvallar dolusu -bu deyim o eserlere verilen değeri anlatmak için eşsizdir notlar, makaleler evladlığının elindeydi, nereye ve kime satıldı? Bilemiyorum. Milyonlar versek elde edemeyeceğimiz o vesikaları, o makaleleri de kaybolan millî servetlerimiz arasında sayabiliriz artık. Çünkü bundan böyle hiçbir hükümet onu aramaz, bunu adım gibi biliyorum. Neden mi? Söyleyeyim: Hamd olsun, hükümetlerimiz ve aydınlarımız okuma-yazma bilenlerin oranlarının artırılması husûsunda son derece titizdirler. Yüzde altmışı geçtiği rivayetini duyunca sevinçten ağlamaklı oluyorlar, yüzde doksanı aşınca

millî bayram ilân edecekler. Hiç kimse okuyan yazan kaç kişidir diye sorup araştırıp bir anlam çıkarmayı istemiyor. Çünkü onlara okunmaya değer kitablar hazırlamaları gerekecek. Ahmet Talat Onay'ın Millî Eğitim Bakanlığı yayınları arasında birkaç forması basılan ***Divan Edebiyatı Lugatı*** ne oldu? Sadettin Nüzhet Ergun'un ***Türk Şâirleri*** adlı eserinin notları ve müsveddeleri Kültür Bakanlığı –veyâ Millî Eğitim Bakanlığı tarafından alınmıştı, encamından ne haber?

Maksadım Reşad Ekrem Koçu'nun *İstanbul Ansiklopedisinden* bir alıntı yapmaktı, söz uzadı gitti. Yazımın başlığındaki ***"Aynalar"*** ile ilgili bilgileri araştırıp dururken, orada bir ***"ayna"*** maddesi gözüme ilişti, kaybolmasın diye buraya aktarayım dedim: "İstanbul sularında rastlanan mahlûkâtdandır; çağanoza benzer; fakat İstakoz kadar büyüktür, vücûdu beyzî, morumtırak hâki renkte, vücûdunun kutru otuz santimetre kaçlardır. Uçlarında birer sivri tırnak bulunan dört çift ayağı ve bir çift makası vardır, fakat makasları İstakozun makası kadar büyük ve dayanıklı değildir. Vücudunun etrafında sivri dikenler, gözlerinin arasında boynuza benzer bir çift kemikten elleri vardır. Bunların yekdiğerine temas eden kenarları testere gibidir. Hayvan icabında diş yerine kullanır..." Yazı böylece uzayıp gidiyor. Benim sözkonusu edeceğim ayna bu değil elbette. Belki bilmeyenler vardır, (iğrensinler diye buraya aktardım. "Aynalar, Ayîneler"i de merhum Nurettin Rüşdü Bingül'ün kitabını yazmasına vesile olan yukardaki beytin adı bilinmeyen şâirinin tavsiyesine, hatta takdirine uyarak kaleme aldım. Bakalım, ***"varak-ı mıhr ü vefayı kim okur kim dinler".***

AYNALAR

"Ayna" kelimesi Farsça'dan bozmadır. Aslı *"âyine* veyâ *âyine'**dir.*** Arapça'da *mir'ât* denilir. Farsça bir sözlük olan *Burhân-ı Kâtı'ın* Türkçe tercümesindeki tanıtımı bugünkü Türkçemizde şeyledir: Herkesçe bilinen şeffâf ve cilâlı çizimdir ki, içinde sûretlerin akisleri (yansımaları) görülür. Camdan ve çelikten yaparlar, **Türkçe'de "gözgü"** derler.

The American Peoples Encyclopedia'da ayna hakkında şu bilgi var: **"Eski zamanlarda aynalar cilalanmış altından, çelikten veyâ tunçtan yapılırdı. Yansıtıcı sürülmüş cam aynalar 13. yüzyılda yapıldı ve iki asır boyunca Venedik onun tekelini elinde tutdu."**

Celâl Esad Arseven *Sanat Ansiklopedisi'nde* aynayı şöyle tarif ediyor: "**Arka tarafına ince bir civa tabakası sürülmüş gâyet düz (müstevî) cam levhalardır ki karşılarındaki şeyleri şekil ve renkleriyle aks ettirir."** Arseven'e göre camı ilk def a Sümerler Basra Körfezi yakınlarında Sus şehrinde yapmışlar, onlardan Mısırlılara geçmiş. Doğu ülkeleri Cam aynayı Avrupalılardan önce tanımışlar ve 16. yüzyılda Venedik'te yapılan sırlı aynalar dünyanın her tarafına yayılmış. Fransızlar ayna yapmada yeni usûller bulmuşlar, ondan sonra Venedik aynalarından daha düzgün ve temiz aynalar yapmışlar. 17. yüzyılın sonlarında camı eritip levhalar halinde dökerek ayna yapma usûlü bulunmuş. Hatta St. Gobain şehrinde bir ayna fabrikası kurulmuş ve o vakitten sonra sarayları ve evleri ayna ile süsleme moda olmuş. Ve nihâyet, 18. yüzyılda binaların içini aynalarla süsleme modası yayılıp âdet halini almış ve o zamanın mimarisinde ayna bir süsleme unsuru olmuş.

Celâl Esad Arseven ayna çeşitlerini kullanışlarına göre Ayaklı Ayna, Dev Aynası, Duvar Aynası, El Aynası, İşık Aynası, Konsol Aynası, Madalyon Ayna, Minder Aynası, Sokak Aynası diye sıralıyor ve bunların, minder aynası müstesna, Fransızca adlarını da veriyor.

Nurettin Rüşdü Bingül aynaların başlangıçta demir, çelik ve ayna demiri gibi husûsi demirlerden yapıldığını yazdıktan sonra, herhalde demir aynaların doğu ülkelerinde kullanılış eskiliği hususunda bir fikir vermek için olacak eline geçen bir medenî aynanın üzerinde

mir'ât-ı özbek (Özbek aynası) gibi bir ibare bulunduğunu kayd etmişdir. Asıl önemlisi onun, cam aynaların Selçuklular-herhalde Anadolu Selçukluları olmalı- tarafından yapıldığını haber vermesidir. Biraz sonra "Ayîneler" faslında da belirteceğim gibi, demir aynalar tâ 20. yüzyıla kadar dîvan şiirimizde anılagelmiştir.

Merhûm Reşad Ekrem Koçu'nun anlattığına göre İstanbul'da ayna kullanmanın ve her yeri ayna ile süslemenin moda hâlini aldığı bir devir olmuştur. Hatta meyhâneler, kahvehâneler, hamamlar asıl adları unutularak *aynalı* diye anılmışlardır. Bu yerlerin bulunduğu sokaklar da onların adlarıyla adlandırılmışlardır. Galata'da bir Aynalı Lokanta Sokağı, Karagümrük'de Kasım Göranî Mahallesinde bir **Aynalı Dükkân Sokağı**, Mevlevîhâne Kapısı ile Silivrikapısı arasındaki Veled-i Karabaş Mahallesi'nde bir **Aynalı Bakkal Sokağı** var imiş. Şimdi bu isimler hangi iktidar belediyesinin omuzdaş veyâ yandaşlarının ismiyle değiştirilmiştir? Merak edip araştırmadım. ***Beyoğlu'ndaki Aynalı Çarşı'nın adının Avrupa Pasajı'na değiştirildiği mâlûm.***

Celâl Esad Arseven'in saydığı aynaların pek çoğu günlük hayatımızdan uzaklaştı ve kaybolup gitti. Belediyeler tarafından, geçmiş zamanlarda, dirsekli yol kavşaklarına, kazaları önlemek için konulmuş aynalardan biri Şişhâne'de, biri Alemdar Caddesi ile Ebussuûd Caddesi kavşağında, biri de Aksaray Karakolu yanında idi. Bunlardan Şişhane'deki merhûm Haldun Taner'in ***"Şişhâneye Yağmur Yağıyordu*** adlı hikâyesinde kaldı. Benim çocukluğumda Doğu Karadeniz'de, gelinlik kızların çehizleri arasında, kız babasının maddî gücüne göre el aynası, konsol aynası, duvar aynası, endam aynası gibi aynalar bulunurdu. Hatta üst kısmı aynalı tepsiler de görmüştüm. Henüz bıyıklarımın terlediği zamanlarda ben de, yaşıtlarım gibi, el ayası büyüklüğünde cep aynası taşıdım. Bu aynanın arkası tenekeden yapılmıştı ve üstünde bir kız portresi vardı. Arkadaşlarımda Kızkulesi, İstanbul, Yavuz Zırhlısı, Atatürk v.s. resimli aynalar gördüğümü hatırlıyorum. Kore Savaşı sırasında arkası ayyıldızlı el aynaları çıkmıştı.

ÂYÎNELER

Ayineler arasında en ünlüsü İskender'inkidir. Rivâyete göre bunu Aristo icâd etmiş, İskenderiye şehrinde minâre biçimindeki bir kulenin üstüne yerleştirmiş. Özelliği de şu imiş, düşmanlar adı geçen şehire saldırıya geçtiklerinde yüz milden artık bir uzaklıkta iken bile o aynada görüntüleri belirirmiş. Bir gece bekçileri gâfil bularak aynayı yerinden alıp denize atmışlar fakat Aristo çıkarmış.

Farsçada, parlaklığından dolayı güneş aynaya benzetilir ve âyine-i asuman (göğün aynası), âyine-i çark (feleğin aynası), âyine-i gerdân (dönen ayna) veyâ âyine-gerdân (ayna döndürücü) gibi isimlerle adlandırılır.

Tasavvuf insanda akıl ve gönül gibi iki kavrama (idrâk) merkezi bulunduğunu kabul eder. Akıl beş duyumuzla algıladığımız fizik gerçekleri kavrar, gönül ise fizik-ötesini. İnsan Tanrı gerçeğini kalb ile idrâk eder. Fakat bu idrâk olayım bir mecâz ile îzâh ederler: gönül bir aynadır. Ayna ise tertemiz olunca bir varlığı yansıtabilir. Gönül aynasının temiz olmaması onun Tanrı'dan gayrı varlıklarla dünyâ hevesleriyle ve bağlantılarıyla dolu olmasıdır.

Muhyiddin-i Arabi'nin meşhur vahdet-i vücûd (varlık-birliği) görüşünü İslam düşüncesiyle başka bir ifâde ile, geniş anlamında şerîatle -bağdaştırmak isteyen İmâm-ı Rabbânî Tanrı'dan gayrı olan her var olanı aynadaki bir görüntüye benzetir. **Görüntü ise asıl varlığın aynı değildir, ama bir bakıma gayrı da değildir. Bundan hareketle İmâm-ı Rabbani "heme üst, heme ezü-st" herşey ondan olmakla odur gibi bir ifâde ile varlık-birliği görüşünü anlatmıştır.**
Onaltıncı yüzyılın şâirlerinden Fevzî Efendi sevgilisine bu düşünceden hareketle hitâb ediyor:

Gerçi eşyâ kamu merayadır
Lîk âyîne-i Hudâsın sen

"Gerçi herşey biraz aynadır, ama sen Tanrı'nın aynasısın, onu aksettiren bir aynasın." 17. yüzyıl şâirlerinden Sâbit bir kasidesinde:

Laht laht olsa da her parede sensin zâhir
Sana âyine gibi âşık-ı dîdâr olmaz

"Parça parça olsa da her parçada görünen sensin; senin güzelliğinin ayna gibi bir âşığı daha bulunamaz" diyor ki, kalbinin aynası tozdan pastan temizlenmiş bir âşığın hiçbir şart tesirinde dahi aşkından vazgeçmeyeceğini söylüyor.

"Tozdan-pastan..." dedim. **"Toz"** derken daha ziyâde cam aynayı, **"pas"** kelimesiyle de cilâlı mâdenden aynayı düşündüm. Mâden aynalarının birçok özelliğini dîvan şâirlerimizden öğrenmişimdir. Çelikten yapılmış aynanın varlığını meselâ Nedim'den hatırlıyorum:

Yürekler mi döyer hîç ey peri ol tâb-ı ruhsâra
Seni kimler görür ayine-ı pûlâddan gayrı

"Ey Peri, yanağının parlaklığına yürekler dayanır mı; seni çelik aynadan gayrı kimler görebilir?!"

Nedim sevgilisinin yanağını parlaklığı dolayısıyla ateşe -belki de güneşe benzetiyor, buradan ışığı çağrıştırıyor -ki bu aşkın sıcaklığıdır- ve sonra "çelik" ile "sertlik" ve "dayanıklılık" kavramları arasındaki bilinen ilişkiden yararlanarak, o güzelliği temâşâya ancak çelikten yapılmış bir aynanın tahammül edebileceğini söylüyor.

Sabit de,

Bizim pûladımızdan Sâbitâ âyine mümkindür
………sahih-nefes üstâd tahsilindedür ammâ

"Ey Sâbit bizim çeliğimizden (çelik gibi gönlümüzden) ayna yapmak mümkündür ama, mesele nefesi kuvvetli bir üstad elde etmeye bağlıdır." Buradaki "nefes" kelimesi bende birkaç çağrışım uyandırdı. En uzak ihtimâl, mutlak gerçeğin tecelli edeceği gönül aynasını hazırlamak için bir olgun mürşidin gerekliliğini ifâde etmiş olmasıdır. Fakat camdan eşyâ yaparken kızgın cama üfledikleri de vâkidir. Sâbit'in dahil olduğu Hind üslûbu böyle dolaylı veya doğrudan çağrışımlar uyandıran kelime ve deyimleri kullanmayı gerektiriyordu. Fakat ben bir başka çelik aynayı Fuzûlî'den hatırlıyorum:

Peri-veşler dil-i sahtına düşmüş mihr-i ruhsârun
Şenini aksün alan fulâd gözgüler firâvândur

"Yanağının güneşi (veya sevgisi) periye benzeyen güzellerin katı gönlüne düşmüş; senin aksini alan çelik aynalar pek çoktur."

Fuzûlî güzellik sembolü perilerin bile sözkonusu ettiği dilbere âşık olduklarını söylüyor: Elbette burada perilerin duygudan mahrûm oldukları, aynalarda ikâmet ettikleri gibi inançlar hatırlanmalıdır.

Madenî aynalar paslandığında onu külle temizlerlerdi. Şehrî Çelebi şu dikkate değer beyitle bu husûstan hareket ederek mâ'nâ çatısını kurmuştur:

Şâd itme dilüm minnet-i gayr ile şikesi it
Tek eyleme ayînemi hakistere muhtâc

"Başkalarına borçlu kalarak gönlümü neşelendirme, kır; yeter ki aynamı küle muhtaç etme." Bu beyit, ilk bakışta anlamsız, gibi görülüyor. "Kül" ile "gayrıya minnet" etmek arasında yâni aynanın külle temizlenme mecbûriyeti ile başkalarına minnet etmek arasında ne münâsebet var? diye bir soru zihnimizi işgâl ediyor. "Gayr" ile "gabr (toz)" kelimeleri arasında eski yazıda bir nokta farkı vardır. Öyle sanıyorum ki Şehrî bu farkı eksik cinas (cinâs-ı nâkıs) diye adlandırılan bir san'atın konusu yapıyor. "Minnet-i gayr" tamlaması "başkasına borçlu olmak, minnet eylemek" anlamındadır. "Minnet-i gabr" ise "toza ihtiyaç duymak, toza toprağa minnet etmek" anlamındadır. Şehrî, işte bu iki anlam münâsebetiyle oynuyor.

Bütün Türk edebiyâtının dâhi şâirlerinden birincisi Ali Şir Nevâî mâdeni aynanın kül ile (veya külden, tozdan) temizlenmesinden hareketle şu beyti söylemiştir:

Meşşâta-i sun'undurur ol kim nefes içse
Gün gözgüsin akşam külidin kıldı mücellâ

"Senin yaratıcılığının (veya san'atının) gelin bezeyecisidir o ki, bir nefeste güneş aynasını gece külünden (veya gece karanlığının külüyle) temizleyip parlattı".

Nevâî güneşi örten gece karanlığını küle, güneşi aynaya benzetmektedir.

Âşık Çelebî'den bir başka örnek:

Gel ki jeng-i intizâr ile mükedderdür gönül
Ey gubâr-ı makdemün âyîne-i cân saykalı

"Ey ayağının bastığı yerin tozu can aynasının cilâsı olan; gel gel, gönül bekleyişin pası ile tozlanmıştır, tozludur, paslanmıştır."

Âşık Çelebî sevgilisinden ayrı düşmekle kederlenmiş olan gönlünü -"keder" toz ve pas anlamındadır- onun ayağının bastığı yerin toprağı veya tozu ile temizlemeyi ummaktadır. Bu beyitteki "can aynası" tamlaması... Bu yazı hocanın evrakı arasında yukarıdaki hâliyle bulunmuştur. (Y.N.)

Sh:115-126

Kaynak: Mehmed Çavuşoğlu, Divanlar Arasında, Kitabevi, 2003, İstanbul

FİLM ÇALIŞMALARI

Hzl:Andrew M. BUTLER

PSİKANALİZ ve SİNEMA

Psikanaliz 1970'lerde, özellikle de Laura Mulvey'in film kuramının önemli parçalarından biri olan makalesi **'Visual Pleasure And Narrative Cinéma' [Görsel Haz ve Anlatı Sineması]** (1975) ile öne çıkan bir sinema yaklaşımıdır. Psikanalitik film kuramı; Sigmund Freud (1856–1939) ve onun takipçileri, Cari Jung (1875–1961), Ernest Jones (1879–1958), Melanie Klein (1882–1960), Joan Rivièra (1883–1962) ve ön önemlisi, **Jacques Lacan**'ın (1901–1981) düşünceleri üzerine inşa edilir. Bu kuram, film karakterlerini gerçek insanlar ya da örnek olay incelemeleri olarak ele alabilmek, yönelmenin kişiliğini inceleyebilmek (diğer ekip üyelerini yok sayma pahasına yönetmenin katkısına fazlasıyla ağırlık vererek) ve sinemanın kendi işleyişini değerlendirmek için kullanılabilir. Tüm bunlar şüphesiz ki burada detaylıca değinmek için oldukça fazla materyal anlamına geliyor; dolayısıyla, Freud, Lacan ve Mulvey'e odaklanacak ve feminizm bölümünde bu düşüncelerden bazılarına değineceğim.

Kuram kendi eleştirmenlerinden yoksun değildir; sol siyasetten gelen bu eleştirmenler arasında en dikkate değer olanları, bireylerin davranışlarını belirleyen şeyin psişik iç çelişkilerden öte, toplumun birey üzerindeki etkisi olduğunu öne sürenlerdir.

Freud'un insan cinselliğine ilişkin analizi, her ne kadar kimi feminist eleştirmenlerin Freud'un düşüncelerini kullanmasını engelleyemiyorsa da, cinsiyetçi ve homofobik olarak değerlendirilebilir. Dahası, bu analiz son yüzyıldaki beyin ve kişisel deneyime ilişkin bilimsel araştırmalar tarafından da sıklıkla değillenmektedir; kaldı ki, ataerkil Viyana orta sınıfının Freud'un düşünceleri üzerindeki etkisi de asla göz ardı edilmemelidir. Sonuç olarak, akli açıdan hasta ya da sorunlu olarak tanımlanan kişilerin eylemlerini temel alan bir insan davranışları kuramı ne derece tutarlı olabilir?

Yine de, psikanalitik yapılar şaşırtıcı sayıda filmi belirliyor gibi görünmektedir.

Bastırılmış Olanın Dönüşü

Freud'a göre, insan davranışlarının tümü haz ihtiyacından kaynaklanır; bilinçdışı akıldan çıkan arzularla birlikte, buna Haz İlkesi adı verilir. Bilinçdışı; aklın ne yaptığımızı, ne hissettiğimizi belirleyen bölümüdür; öte yandan, buna doğrudan erişemeyiz; aksi hâlde bu zaten bilinçdışı olmazdı. Şayet her bilinçdışı arzumuzu eyleme dökecek olsaydık, sonuç, yalnızca kargaşa olurdu: hiçbir iş yapılmaz, hiçbir yiyecek üretilmez, tecavüz yaygınlaşır ve hepimiz perişan olurduk. Toplum, bu nedenle, cinsel aşırılıklara müsamaha göstermez ve buna bağlı olarak, birey de arzularını bastırır; buna ***Gerçeklik İlkesi*** adı verilir.

Ne ki, salt bastırılıyor olması, bir arzunun tümüyle yittiği anlamına gelmez. Arzuyu bir suyun akışı gibi düşünürsek, bastırma, suyun önüne çekilen bir settir. Su akmayı sürdürür: bastırma set çeker ve su, tıkanıklığın kenarından, üstünden ya da en nihayetinde içinden geçen bir yol bulur. Bu nedenle, baskıyı düzene sokacak belli oluklara ihtiyaç duyulur. Bastırılan arzular; rüyalar, şakalar, dil sürçmeleri (Freud sürçmesi), sanrılar ve hatla psikolojik semptomlar olarak ortaya çıkacaktır. Bu, Fig/u *Club* (1999) filminde açık bir biçimde görülür. Anlatıcı,

bedeninin kontrolünü yitirdiği kimi anlarda, kendi kendisini döver.

Bastırılmış olanın dönüşü, çoğu korku filminin, özellikle de *Halloween [Yabancı]* (1978), A *Nightmare On Elin Street I Elm Sokağı* Kâbusu/ (1984) ve I Know What You Did *Last Summer [Ne Yaptığını Biliyorum] (1997)* gibi kesme-biçme filmlerindeki değişik anlayışların temelidir. Bu filmlerde, geçmişte bir suç işlenmiş ve fakat sonrasında topluluk tarafından unutulmuştur. Aradan uzun yıllar geçer ve birisi -genellikle erişkin gençlerden- intikam almak üzere geri gelir. Evlilik dışı cinsel ilişki yaşayan herhangi bir kişi öldürülmek üzere seçilir ve filmin sonunda, cesur bir bakire genç kız, kötü adamı tek başına alt eder. Toplumun korkusu -bu genellikle cinselliğe ilişkin, kadın ve çocuk istismarına ilişkin, ırk ve sınıfa ilişkin bir korkudur- bu toplumu yok etmeye kalkışan kötü bir ötekinin üzerine yüklenir. Türlere odaklanan bölümde, kesme-biçme filmleriyle ilgili daha fazla bilgi verilecektir.

Oedipus Kompleksi

Freud, bir çocuğun yetişkin olarak durulmazdan önce, farklı cinsellik evrelerinden geçtiğini öne sürmüştür, tik olarak, hazzın memeyi emmekten kaynakladığı oral dönem gelir; çocuk ve ebeveyn arasındaki belirsiz ayrım bu noktada nadiren korunur. Ardından, anal dönem çocuğun bedensel sınırlarını keşfetmesine olanak tanır; dışkı ve idrar akışının kontrolü, özellikle de dışkı atımının ertelenmesi haz ve hoşnutsuzluk derecelerine yol açar. Daha sonra, çocuk cinsel organlarıyla oynamaktan haz alabildiğini keşfeder. Ebeveynler, tüm bu dönem boyunca, çocukların bu türden davranışlarına bir son vermeye çalışırlar. Bu noktadan sonra, sözde uygun genital cinselliğin başlangıcının öncesinde bir gizil dönem vardır.

Bu arada, çocuk birincil haz kaynağı olarak gördüğü annesini arzular ve fakat ya doğrudan babası ya da onu temsilen annesi ('baban eve gelene kadar bekle') tarafından iğdişle tehdit edilir ya da tehdit edildiğini hisseder. Erkek çocuk annesiyle ilişkisinden ve babasıyla çatışmaktan kurtulmalıdır; artık sadece annesinin yerini alacak bir kadın bularak güç ve mutluluğa erişmeyi umut edebilir. Bu sürecin tümüne Freud'un babasını öldürüp annesiyle evlenen bir adamı konu edinen Yunan mitinden aldığı **Oedipus Kompleksi** adı verilir.

Kadının yörüngesi çok daha tartışmalıdır. Freud, bir önceki cinsiyetlerin tersi anlamında, bir çırpıda **Elektra Kompleksi** diye bir şey zırvalamış ancak hiçbir zaman kendi tanımlamasıyla tam anlamıyla uzlaşamamıştır. Kız çocuk da yine annesiyle Ödipal bir ilişki içindedir ve iğdişle tehdit edilmektedir. Ah, ama kız çocuk hâlihazırda penise sahip olmadığına göre, ya iğdiş edilmiştir ya da -klitorise sahip olarak- noksan kılınmıştır. Bu hâlde, kız çocuk penise (daha doğrusu, anatomi bağlamında güç düşüncesinden söz ettiğimize göre, fallusa) sahip olabilmek için babasını baştan çıkarmaya çalışacaktır. **Ensest tabusu, baba-kız çocuk arasındaki ilişkinin cinsel anlamda gelişimine engel olur ve dolayısıyla, kız çocuk kendi erkek çocuğuna sahip olarak fallusa erişmek umuduyla başka bir erkeğe yönelir.** (Erkeklerin yaşadığı iğdiş korkusuna karşın, kadınların penise imrenmeyi reddettiklerine sürekli tanık olduğumu belirtmek durumundayım. Açık ki, kadınlar bunu bastırıyorlar.)

Oedipus Kompleksinin başarılı bir biçimde aşılması, hetero- seksüel kimliği de beraberinde getirir; öle yandan, başarısızlık biseksüellik, eşcinsellik ya da diğer tıbbi durumlarla sonuçlanır. ***Fight Club'***da, ne anlatıcı ne de Tyler Durden kasıtlı bir biçimde sorunsuz görünür; ikisinin de babalarıyla aralarında sorunlu bir ilişki vardır. İkisi de anneleri tarafından yetiştirilmiştir ve dolayısıyla, söz konusu kompleksi başarılı bir biçimde aşamamıştır. İkisi de

otorite figürüyle sorunlar yaşar ve bu sorunlar yine ikisinde de şiddet edimlerine yol açar.

İd, Ego, Süperego

Freud, aklın -her ne kadar en az beş bölüme sahip olsa da- üç bölümlük yapısını yazmaya 1920'lerde başlamıştır. Algı Sistemi ve Önbilinç unutulanlardı; ayrıca ego (kısmen önbi- linç, kısmen bilinçdışı), bütünüyle bilinçdışı id ve son ikisinin 'arasında' yer alan süperego.

İd, bireyin arzularından oluşur ve istediği her şeyi çalan, küfreden, zarar veren Tyler Durden'ın kısıtlanmamış davranışlarında görülebilir. Durden bir şeyi arzuladığında, diğerle- rine acı verecek, zararı dokunacak dahi olsa, bu şeye göre davranır. Bu, Marla'nın göğüslerini kanser şüphesiyle kontrol ederken, gözle görülür bir şekilde ondan faydalanmayan, Tyler'ı dövmesi için kendisini ikna etmeye çalışan ve IKEA katalogu sayesinde son derece konforlu bir yaşam tarzına sahip olan anlatıcı tarafından temsil edilen Ego ile karşıtlık oluşturur; kişilik bölünmesi yaşamasına neden olan birtakım travmalar geçiren gerçek Tyler Durden muhtemelen bu ikisinin arasındadır: bir yarısı bütünüyle ego, diğer yarısı ise, İd'dir.

Bu, Oedipus Kompleksi'nin enkazından oluşan ve psişe üzerindeki içselleştirilen ataerkil güç tarafından yaratılan süpere- gova yol açar. Süperego, haz düzenleyicisidir; İdi sansürleyen de ona izin veren de süperegodur. *Fight Clup*'da, süperego birkaç farklı şekilde ortaya çıkar: ilk olarak, yardımlaşma gruplarında (ki bu anlatıcının biraz uyumasına izin verir), ardından, dövüş kulüplerinde (ki bu şiddet edimlerine izin verir) ve Kargaşa Projesi'nde. Süperego aynı zamanda birçok kriz anında anlatıya dahil olan polisle de tanımlanabilir.

Fetişizm, Röntgencilik ve Skopofili

Şimdi bir diğer tartışmalı konuya gelelim: iğdiş ve fetiş. Erkek çocuk kimi noktalarda annesinin ve tümevarımda kadınların iğdiş edildiğini fark eder. Kabul, simgesel bir düzey dı- şında herhangi bir şekilde kadınların iğdiş edilmediği açıktır; ancak çocuğun haklı olduğunu söylemiyorum. Kadının iğdiş edilmiş olması erkek çocuğun kendisinin de iğdiş edilme ola- sılığının daimi hatırlatıcısı ya da en azından huzursuzluğudur. Kimi durumlarda, erkek iğdiş olasılığını hem reddedecek hem de bunun olabileceğinin hatırlatıcısı olarak -hareket edecek temsili bir fallus anlamına gelen belli nesnelere sıkı sıkıya bağlanabilir.

Bu nesne başka birinin bedeninin bir bölgesi (göğüs, bacak-, lar ya da güzel bir burun), bir giysi (genellikle ayakkabı, iç çamaşırı ve nadiren eldiven) ya da başka şeyler olabilir. Şayet *Fight Club*'un anlatıcısı fetişist ise, o hâlde, onun için bu, maddi yaşam tarzı, yin ve yang masası ve sairdir ve o, sah daha derin bir kişilik bölünmesine batmak için bu nesneleri yok ederek fetişinin üstesinden gelir.

Freud'un kuramında kadınlar hâlihazırda iğdiş edilmiş oldukları için, fetişist olamazlar; bu, 1990'lann feminisı eleştirmenlerinin tartıştığı bir konudur. Şayet bu yapının izinden gidilmesi söz konusuysa, o hâlde, insan bedenini feıişleştiren çekimlerden oluşan sinemanın toplumsal cinsiyeti erildir. Laura Mulvey'i tartışırken, bu konuya yeniden değineceğim.

Bakma eyleminin kendisi röntgencilik ya da skopofili olarak sapkın olmaya açıktır. Eğer bakılan, cinsel organlarsa (bu noktada, Tyler'ın filme gizlice soktuğu cinsel organların anlık karelerini imleyin), eğer bakmak üstesinden gelinen bir mide bulantısıysa ya da eğer bakmak bir tür haz kaynağı olarak cinsel birleşmenin yerini alıyorsa, o hâlde bu bakış sapıklık olarak düşünülür. Dolayısıyla, röntgencilik şeylere ya da insanlara bakmaktan gelen bir cinsellik

türüyken, skopofili bunu bir sonraki aşamaya taşır ve sadizme götürür. Skopofili, bakılan insanlara nesnelermiş gibi davranır; ideal olanı, kontrol altında olmalarıdır ve mümkünse, acı çekiyor olmaları bakan kişi açısından çok daha iyidir. *Fight* Club'da, anlatıcının skopofiliye geçtiği en azından bir an vardır: bodrumda sarışın çocuğa saldırdığı ve onu acı çekerken görmekten keyif aldığı an. Eylemle bağlantısı bunun skopofili olmasını engeller ancak eğer onunla özdeşleşmeye başladıysak, bu hâlde, biz röntgenciyizdir.

Sinema en nihayetinde yine sinemayı saplantı hâline getirir ve yüzlerce film bakmak eylemine dikkat çeker. Anlatıcının doğrudan kameraya konuştuğu ve makara değişimini imleyen sigara yanığını işaret eniği anla birlikte, *Fight Club* bir istisna değildir. Klasikleşen skopofili (ya da filmde geçtiği hâliyle, skoptofili) yapıtı, Michael Powell'in kadınları öldürürken çektiği görüntülerde kendisini izlemekten haz alan bir skopofili anlatan Peeping Tom (1960) filmidir.

Cinsel edimin yerini alan bir şey olduğu için, bu onu asla tatmin etmeye yetmez ve işlediği suçlan yinelemeye sürükler.

JACQUES LACAN

Lacan, Freud'un takipçileri tarafından yanlış yorumlandığını düşünen Fransız bir psikanalizcidir. Freud'a dönüşünde, yapısalcılık düşüncelerinden, kısmen Levi-Sirauss'un antropolojisinden ve gösteren/gösterilen ayrımından etkilenmiştir. Lacan'ın zor bir düşünür olduğunu ve çalışmalarının kimi çevirilerinin zayıf kaldığını söylemek adettendir; ancak seminer kayıtlarından aynı zamanda oldukça zeki biri olduğu da anlaşılır.

Lacan, Freud'un Oedipus Kompleksi yorumunda amaçlana- bilen bir eleştiriyi çözer: peki, dengeli bireyler yetiştirebilmeleri muhtemel görünen tek ebeveynli ya da eşcinsel aileler konusunda ne dersiniz?

Burada babanın yerini fallus -ki bu, aynı zamanda ataerkil toplumumuzun bir gösterenidir- ve iğdiş tehdidiyle birlikte işlev gören Babanın Adı alır. Herhangi biri -bir amca, üvey baba, bir kadın ve hatla anne- fallus görevi görebilir.

Çocuk anne tarafından arzulanmayı arzular; ancak anne, fallusu arzular. Dolayısıyla, çocuk, anne için bir fallus olmaya, dünyanın merkezi olmaya çalışır. Çocuk başarısız olur ve sonuç cinsiyete göre değişir. Erkek çocuk, şu anda başarısız olmuş olsa dahi, bir gün bunun tümünün onun olacağı ve yine de fallus olabileceği konusunda rahattır. Bu arada, Lacan'ın simgesel düzen olarak adlandırdığı dile sahip olur. Kız çocuk (ataerkil olan) simgesel düzene bütünüyle erişemez; kendisini sadece iğdiş edilişinin öncesindeki bir zamanın düşüncesiyle avutabilir... Ancak, bu muhtemelen bizi aşar.

Ayna Evresi ve İmgesel

Lacan'a göre, biz fazlasıyla erken doğarız. Yürüyenleyiz, konuşamayız, göremeyiz. Hayata eksik insanlar olarak başlarız. Yine de, bir şekilde aynada kendi imgemizle karşılaşır ve kendimizi diğerlerinden ayırmaya, dünya üzerindeki ayrı bir kişi olarak tanımlamaya başlarız. Bu imge bizden daha iyi gibi görünür ve bizim dışımızdadır; dolayısıyla, bu tanımlama kendi içinde sorunludur. Ayna Evresi adı verilen bu süreç, imge düşüncesi üzerindeki vurguyla birlikle, imgesel dünyaya girmemize olanak tanır.

Bu Ayna Evresi, sinemada yapağımız şey açısından bir metafor görevi görebilir; bu düşünce,

Christian Melz tarafından geliştirilmiştir. Bizden çok daha büyük, güçlü, zeki, cesur ve varlıklı birinin imgesini izlerken, karanlıkla sessizce oturur (doğaldır ki, Metz sizin çok katlı sinemalarınıza gitmez) ve hiç hareket etmeyiz. Sinema ekranının aynası bizi geri yansıtmaz; olmak istediğimiz kişiyi gösterir. Ben, Brad Pitt değilim ama olsam, hiç de fena olmazdı (tabii, *Meet Jo*e Black'teki [Jo*e Black,* 1998] hâlini değil).

Simgesel Düzen ve Gerçeklik

Ayna Evresinin bir öğesi olarak, birey dile sıkıca bağlanır; kendisiyle ya da kendisi hakkında konuşulur; zaman, mekân ve dile yerleştirilir. Bu dili, Beşinci Bölüm'de açıklandığı üzere, Saussure'un gösterenler ve gösterilenler ağı üzerinden anlamak mümkündür. Gösterenler bitimsiz bir anlamlama zincirindeki diğer gösterenlerle değiştirilebilir. (Bunu anlamak için, sözlükteki bir sözcüğe bakmayı deneyin; her sözcük bunu başaracaktır. Tanım size tanımlaması gereken daha fazla sözcük verecek ve bu böyle sürecektir. Nihayetinde, ya bir tanımlar döngüsü içinde saplanıp kalacaksınız ya da sözlükteki anlamları kovalamaya son vereceksiniz.)

Çocuğun Ayna Evresi'ni geçmesinin ardından Oedipus Kompleksi gelir ve çocuk fallusun göstereniyle ya da Babanın Adıyla yüzleşir. Erkek çocuk bunu atlatır ve simgesel düzene girer; bir gün fallusla birlikte anılacaktır. Ancak, o ana değin ataerkil toplum yapışım içeren değişim sistemiyle yetinmek zorundadır. Öle yandan, kız çocuk kendisini yalnızca fallusla birlikte anıldığı, iğdiş edilmezden önceki zamanların (sahte) anısıyla avutabilir ve tam anlamıyla simgesel düzene giremez.

Feminist açıdan bakıldığında, bu da en az Freud'un analizi kadar sorunludur; ancak Julia Kristeva gibi kimi feministler, kadınların kendilerine ait, ataerkil olmayan düzenlerini ya da Kristeva'nın göstergebilimsel olarak adlandırdığı kendi bebek dillerini bulmaları gerekliğini öne sürmüştür. Filmlerin büyük çoğunluğu eril bir yapı, çizgisel bir anlatı izler: toplumsal düzenin bozulmasıyla başlar ve sonrasında bu düzeni başarılı bir biçimde eski durumuna getirmek için çeşitli girişimlerde bulunulur. Dişil bir-yapı bundan daha farklıdır: sözgelimi, Sally Potter ve Jane Campion'un ve hatta olayın bütün hikâyeye baskın geldiği Derek Jarman yapıtlarına bakınız.

İmgesel ve simgesel dışında, Lacan, dilin öncesinde ve ötesinde var olan ve simgeselleştirilmesi mümkün olmayan gerçeklik boyutunu varsayar. Gerçeklik cinsel ilişki anında, ölüm sonrasında ya da doğum öncesinde olabilir. Gerçeklik, Tyler Durden'ın sinir krizi öncesinde ya da filmin ortalarında görülen anlık karelerde birleşik bir bütün olduğu andır; ya da filmin eşiklerini görür gibi olduğunuz andır.

Laura Mulvey ve Bakış

Lacan'ın düşünceleri, kısmen çokça feminist düşünce barındırması, kısmen de Mulvey'in 'Görsel Haz ve Anlatı Sineması' adlı makalesinde değiniliyor olması dolayısıyla film çalışmalarında önemlidir. Mulvey, filmi izleyen bir izler-kitle ferdi düşüncesini ele alır ve özdeşleme kaygılı bir bakış olarak başlayan şeyin çok daha sadist bir şeye sürüklendiğini öne sürer. Evet, Brad Pitt'i dövüş kulübüyle özdeşleriz ancak aynı zamanda onu barın patronu tarafından dövülürken görmek isteriz. Belli bir anlatı olması gerektiği için -ki çoğumuz filmlerimizde bir anlatı olmasını isteriz- insanlar acı çekmelidir ve kahraman da buna dahildir. Durden acı çekmelidir, anlatıcı acı çekmelidir.

Aynı zamanda, ekrandaki kadına -bu örnekle, Helena Bonham Carler'ın canlandırdığı Marla'ya- bakmak bir tür huzursuzluk hissi yaratır. Kadın iğdiş edilmiştir; dolayısıyla, kadına bakmak izleyiciye iğdiş edilme olasılığını hatırlatır. Marla'nın bir teslis kanseri destek grubuna katılması, sürekli sigara içiyor olması ve sair onu Norlon'un karakterinin kontrolünün ötesinde bir yere taşır ve Norton'un canlandırdığı karakterin hayatı, terapi gruplarının yerine koyacak bir şey bulana değin bozulur. Kahramanın iğdiş edilmiş kadını bir şekilde alt etmiş olması, izleyicinin endişesinin giderilmesi anlamına gelir.

Mulvey sinemayla ilişkili üç bakış türü olduğunu belirtir: karakterler arasındaki dıegetik bakış, filmi izleyen izleyicilerin ekstradiegetik bakışı ve kamera önünde canlandırılan olayları filme çeken ekibin bakışı. Bu üç bakma türünün üçü de baskın bir biçimde erildir ya da erkekle ilişkilidir. Bu, 1975'te Mulvey'e sorunlu bir şey gibi görünmemiştir. Öte yandan, daha sonradan sinemanın cinsiyeiçiliğine dikkat çeken bir son- söz kaleme almıştır; ancak, benim düşüncem, eril bir bakışın pek de ötesine geçemediği yönündedir. Dişil bir bakış, elbette ki mümkündür; ancak gelin, bu tartışmayı bir sonraki bölüme bırakalım.

Sh:73-83

KARL MARX ve SİNEMA (1818-1883)

Karl Marx belki de son iki yüzyılın hem düşüncelerini benimseyenler hem de, gariptir, reddedenler üzerindeki en etkili düşünürüdür. Almanya'da, huzurlu bir orta sınıf ailenin çocuğu olarak doğan Marx, Bonn Üniversitesi'nde hukuk eğilimi almış, yine burada içkiye, düelloya ve aşk şiirleri yazmaya yönelmiştir.

1836'da, Berlin'e taşınmış ve Hegel'in diyalektik hakkındaki düşüncelerinden etkilenmiştir. Marx, Almanya'nın siyasi ve ekonomik durumunun yanı sıra, din eleştirisinde de Hegel'in düşüncelerinden yararlanmış ve siyasi gazeteciliğe kaymıştır.

1843'te, Marx, Paris'e taşınmış ve burada Parisli işçilerin yanı sıra, ömür boyu dostu olarak kalacak olan Manchester'lı bir işadamının oğlu, Frederick Engels (1820-1895) ile tanışmıştır. Bunun ardından, Marx ve Engels birlikle çalışmaya başlamışlardır; Engels, Marx yazar tıkanması yaşadığında, ona yardım ediyordur. **Görevli olarak gerçekleştirdiği Londra ziyaretlerinden birinde, Marx, Engels ile birlikle Komünist Parti için bir manifesto yazmıştır.** Marx ve Engels bu manifestoyu Avrupa'yı saran bir devrim yılında, 1848'de bitirmişlerdir. Ertesi yıl, birçok ülkeden sınır dışı edilen Marx yazmayı ve devrim çağrısında bulunmayı sürdüreceği Londra'ya taşınmış ve hayatının sonuna değin burada yaşamıştır. Her ne kadar Marx ve Engels ancak ölümlerinden sonra önem kazanacak olan sinemaya ilişkin çok az şey söylemiş olsalar da, düşünceleri hâlâ söz konusu araca uygulanabilmekledir. Özellikle Marksist eleştirmenler "filmlerin yapıldığı ve izlendiği materyal, ekonomik ve ideolojik bağlamlar ile ilgilenmekledirler.

Marksizmin Arka Planı

Marksizmi anlamak için, bu düşüncenin arka planındaki Aydınlanma düşüncelerini, Paris sınıf mücadelelerini ve İngiliz ütopik sosyalizmini anlamak gerekir.

Aydınlanma dönemi -on sekizinci yüzyıl- dünyayı mantık ve bilimle anlamaya çalışmak ve insanlığa hak ettiği sorumluluğu vermek isteyen birçok düşünürün ortaya çıkışma sahne -

olmuştur. François Voltaire (1694–1778), Denis Diderot (1713–1784), Gotthold Lessing (1729–1781) ve Immanuel Kanı (1724–1804) gibi yazar, bilim insanı ve hiciv yazarları evrenin tinsel değil, maddesel bir kökene sahip olduğunu ve akıl yoluyla anlaşılabileceğini savunmuşlardır. Akıl, bireyi özgürleştirir; her birey, bir dünya vatandaşıdır ve belli haklara (ve sorumluluklara) sahiptir. Bu düşünceler, devlet ile dinin birbirinden ayrılmasını sağlama konusunda Birleşik Devletler (1776) ve Fransa'daki (1789) yeni cumhuriyetlerin yazılı ana-yasalarının zemin bulmasına yardımcı olmuştur. Birey demokratik bir toplumda eğilim –takip eden yüzyıl geniş kitlelerin eğilim talep ve koşullarında muazzam bir büyümeye sahne olmuştur– ve oy kullanma –hatta nihayetinde kadınlar da– hakkına sahip olmuştur. Yine, on sekizinci yüzyılda başlayan Sanayi Devrimi de insanlığın maddeyi işleyişine, seri üretimin ve zaman içinde, seri yeniden üretimin ve kille iletişiminin yükselişine tanık olmuştur.

Hegel insanlığın özünün tinsel değil, ussal olduğunu ve düşünceler tarihinin çelişkiler ve karşı konumlanmalar tarihi olduğunu savunmuştur. Karşıtıyla çelişki içine giren temel bir düşüncen vardır ve dolayısıyla esas düşünce değişmiştir: **tez-antitez-sentez.** Elbette ki bu, sentezde kalmaz, yeni bir antiteze taşınır. Bu düşünce, diyalektik olarak bilinir; Marx'ın bu düşünceyi gerçek, materyal, cisimsel dünyanın eylediği hâliyle kullanım ve değiştirimi, diyalektik materyalizm olarak bilinir.

Modern Fransa ve Fransa tarihi bilgisinden hareketle, Marx, ister feodal dönemdeki lordlar ile köleler arasında olsun, isterse de yaşadığı dönemdeki kapitalist sınıf ile işçi sınıfı arasında olsun, iki farklı sınıf arasında süregiden diyalektik bir mücadelenin var olduğunun farkındaydı. Ve ki bu savaş her seferinde toplumda karşılıklı bir yıkıma ya da bir devrime yol açmıştı. Marx'ın zamanında işçiler, kapitalistlere para kazandırmak için sömürülecek ve kendilerine ihtiyaç kalmadığında öylece bir kenara fırlatılacak çark dişlileri olarak görülüyordu. Bir kapitalist, yatırımlarında risk alabiliyordu; gel gör ki, işçilerin uzun vardiyaları kelimenin tam anlamıyla onların organlarını ve hayatlarını tehdit ediyordu. İşçi sınıfı kendi emeğine yabancılaştırılıyordu.

Aralarında Henri Saint-Simon (1760–1825), Robert Owen (1771–1858) ve Charles Fourier'in (1772–1837) de bulunduğu kimi sosyalistler belli değişim olasılıkları öneriyordu. Örneğin, Owen, tskoçya. New Lanark'daki bir fabrikada, daha iyi barınma koşulları, bir okul, bir kooperatif satış yeri ve toplumsal katılım bilincinin olduğu bir komün kurmuştu. Bu şefkatli kapitalizm biçimi, standart kapitalizmden daha iyi olup, genel anlamıyla koşulları yavaş yavaş iyileştirebiliyor olmakla birlikte, salı bir yara bandından öte bir şey değildi. Marx, aşamalı değişimden çok radikal bir değişim istiyordu.

Altyapı ve Üstyapı

Marx'ın düşüncesinin temelini altyapı ve üstyapı konsepti oluşturur. Birincisi, bir toplumun ekonomisinin örgütlenme biçimidir; örneğin, ister tarımsal, isterse de endüstriyel ekonomi olsun, kaynakların mülkiyet ve kullanımına kimin sahip olacağını ve ne tür bir ekonomik alışverişin gerçekleşeceğini bu örgütler. Altyapı; hukuk, siyaset, din, eğitim, aile, sanat, kültür ve medyayı kapsayan üstyapıyı belirler. Verili ekonomik koşullar içinde belirli biçimde bir kültür ortaya çıkar. Bu koşullar değiştiğinde, üstyapı da değişir.

Bu model, çok katı görünmemelidir. Değişimde, eski kültür biçimlerinin tutunabileceği bazı duraklamalar-olabilir. Üstyapının farklı öğeleri birbirleriyle ilişki içindedir.

Örneğin, siyasi durum, filmlere verilen fon, katkı ve onayı etkileyebilir; sözgelimi, 1980'lerin başındaki sözde şiddet içerikli filmlerin yasaklanması siyasi bir eylemdi. Dahası, üstyapının öğeleri, 1980'ler- de, İngiliz hükümetinin madencilik ve diğer önemli endüstrilere karşıt eylemleri ve kamu hizmetlerini özelleştirmesinde olduğu gibi, altyapı üzerinde de etkili olabilir.

Yine de, bir film tarihsel gelişim süreci içindeki belirli bir zamanın bir ürünü olarak düşünülmek ve belli ekonomik koşullar altında üretilmek durumundadır. Film, bu türden üstyapıları eleştirdiği durumlarda dahi, esinlendiği topluluk içindeki sınıf ilişkilerini yansıtır ve bunlar üzerinde değerlendirme yapar. **Sonuç olarak, film olabildiğince çok sayıda izleyiciye bilet -ve tabii buzlu içecek, fıstık, patlamış mısır, dondurma ve cips- satmak anlamına gelir. Bütçe ne denli büyük olursa, filmin sorunlu ya da zorlayıcı olma olasılığı da o denli az olur.**

Amy Heckerling'in *Clueless* (1995) filmi, Jane Austen'ın Emma adlı romanının gençlere yönelik olarak yeniden yazımıdır ve Los Angeles bölgesinde geçer. Cher Horowitz'in babası, saatlik 500 $ kazanan ve kızını fazlasıyla şımartan bir avukattır. Cher son moda kıyafetler, pahalı ayakkabılarla dolu bir gardıroba ve kendisine ait bir cep telefonuna sahiptir. Sahip olduğu bunca şeye bağlı olarak, okulda onun sözü geçiyor ve kimin popüler olup olmayacağına o karar veriyordur; öğrenciler gibi, öğretmenlerin de çöpçatanlığını yapıyordur. Ailesinin tuttuğu çalışanlara karşı ufak da olsa bir sempati besleyen bir burjuva sınıfı ferdidir.

Film, kökleri 1912 yılında Adolph Zulcor tarafından kurulan Famous Players Film Corp'a dayanan Paramount Studios'un himaye ve desteği altında çekilmiştir. Birçok isim değişikliği ve 1935'teki iflasın ardından, şirket 1966'da Gulf + Western tarafından satın alınmış ve 1989'da Paramount Corporation adını almıştır. 1994'te, yani *Clueless*'ın piyasa sürülmesinden bir yıl önce, Paramount Corporation, Viacom tarafından satın alınmıştır. Viacom'un kendisi de CBS ile aynı soydan gelen bir yan kuruluş olup, 1999'da bu şirketle birleşmiştir. Mülkiyetteki bu karşılıklı bağlantı, filmde Cher'in müstakbel erkek arkadaşı Josh'ın -her ikisi de Viacom'a ait televizyon istasyonu MTV'nin yapımı olan- Beavis *And Butthead* ve *Ren And Stimpy'yi* izlerken onlara katıldığı sahne gibi kilit sahnelerde olduğu üzere, kimi küçük çapraz promosyonlara olanak tanımıştır. Öte yandan, filmi sömürmenin bir diğer yolu olan film müziği albümünün sözleşme hakları da EMI'nin alt kuruluşu Capitol Records'a verilmiştir.

Sh:49-53

FILM AKIMLARI VE TÜRLERİ:

Açıklamalı Liste

Bu bölüm, bazıları hâlihazırda kitapta tartışılmış olan önemli akım ve türleri tanımlama yönünde bir çabayı içeriyor. Asla tümünü kapsayamacağını belirtmekle birlikle (kaç ülkede film çekilmekte olduğunu ve dolayısıyla kaç yeni dalganın çıkmış olabileceğini bir düşünün), en azından açıklamalı bir bütün olduğu düşünülebilir. Her başlıkta söz konusu film akım ya da türünden izlenmeye değeceğini düşündüğüm bir filmi önerdim.

Abartı Komedi (Slapstick Comedy)

Kıç üstü düşmeler, kovalamalar, kremalı turta, bir kova su ve çokça ısrar; bir başka deyişle, tipik bir Cuma gecesi bar sonrasından ibaret olan KOMEDİ dalıdır. Sessiz çağda ve bunun hemen sonrasında genellikle aynı karakter ya da karakterlerin oynadığı yüzlerce örneği çekilmiştir. Buster Keaton ve Hary Lloyd fiziksel komedinin efendileriyken, Charlie Chaplin kimi açılardan daha duygusaldır. *The Music Box* (1932).

Alman Dışavurumculuğu

Birinci Dünya Savaşı sonrası ile 1930'ların başlan arasında Alman sinemasında ortaya çıkan bu akım eğik kamera açıları ve gerçeklikten öte, ışık ve gölge kullanımlarıyla bilinir. Anlatılar genellikle masallarından ya da GOTİK KORKU hikâyelerinden beslenir ve psikolojik durumları irdeler. Bu akım 1920lerin ortalarında Almanya'da çalışmakta olan Alfred Hitchcock üzerinde doğrudan bir etki bırakmıştır. Uygulayıcılarının bazıları Amerika'ya göç etmiş ve burada ilk olarak 1930'la- ıın Universal korku filmlerini, ardından da KARA FİLM'in bakış açısını etkilemiştir. *Das Kabinett Des Dr Caligari* (1919).

Anime

Genellikle çizgi romanlardan (manga) esin alan ve kahramanları görece batılılaştırılmış bir biçimde sunan Japon çizgi filmleri. Hızlı anlatıları BİLİMKURGU türünü çağrıştırır; çoğunlukla süper güçlere sahip mutantlar rol alır. *Ahıra* (1988).

Arkadaşlık Filmi

Sürekli didişen ancak birçok sorunda birbirine yardım eden iki erkek arkadaşın başrolde olduğu film türüdür. Kadınlar geri plandadır ve genellikle eşcinsel bir alt metin vardır. İki arkadaş genellikle farklı ırk ve sınıftandır. Arkadaşlık filmlerinin kimi diğer türlerle kesişmesi de mümkündür: DEDEKTİF, YOL FİLMİ, BİLİMKURGU, SAVAŞ ve sair. Kadın arkadaşlık filmleri de vardır ancak bunların sayısı oldukça sınırlıdır: bakınız *Thelma And Louise* (1991); tabi, eğer bakmak zorundaysanız. *Thunderboll And Lightfool* (Yıldırım Emri – 1974).

Aşk Filmi

Anlatının temelinde birbirine âşık olan ve önlerindeki engellerin üstesinden gelen iki kişinin yer aldığı film türüdür. Genellikle kadınlara yönelik bir tür olduğu düşünülür. *Before Sunrise* (Gün *Doğmadan* – 1995).

B Filmi

1930'lar ve 40'larm stüdyo sisteminde, prestijli bir filmin yani, bir A filminin yanı sıra gösterilmek üzere çekilen film. Geriye dönüp bakıldığında, bu filmlerin pek çoğu A Filmlerinden daha ilgi çekicidir. *Detour* (1945).

Bağımsız

Stüdyo denetiminden bağımsız çekilen, genellikle düşük bütçeli filmlerdir; çoğunlukla SANAT SİNEMASI'na yakın kişisel anlatımlardır. Sınırlı orandaki bağımsız dağıtımla birlikle, sözde bağımsız filmler genellikle stüdyoların parası ile tamamlanır ve yine onların diğer yapıtlarıyla birlikte dağıtılır. Bazı stüdyolar beklenmedik başarılar elde edecek sözde bağımsız yapım ya da ürünler ortaya koymak üzere tahsis edilen departmanlara sahiptir. Terim yalnızca

1980'ler ve 90'ların Amerikan filmleriyle ilişkili olarak gerçek bir anlama sahiptir. *Clerks (Tezgâhtarlar* – 1994).

Belden Aşağı Komedi (Gross-Out Comedy)

Vücudun işleyişi, cinsel organlar, yiyecekler, dışkı, cinsellikle saplantılı, genel bir zevksizliğe sahip KOMEDİ alı türüdür. *There's Something Aboul Mary (Ah Mary Vah Mary* – 1998).

Bilimkurgu

Genellikle KORKU ile örtüşen bir film türüdür. Anlatı çoğunlukla bilim ya da teknolojinin önemine odaklanıyor olsa da, bu gittikçe arlan bir biçimde sadece pek çok özel efekti bir arada kullanabilmenin bahanesi olmaya başlamış ve uzay boşluğunda çıkılan ışık yolculukları görebilmemiz, uzaydaki patlamaları duyabilmemizden de anlaşılacağı gibi, bilimsel mutlaklık rafa kaldırılmıştır. *Alien (Yaratık* – 1979).

Chick Flick (Kadınlara Yönelik Filmler)

Sleepless İn Seattle (1993) filminden alman hafif küçümseyici bir terim olarak, bir erkekten çok bir kadına hitap eımesi muhtemel olan hemen her film için, özellikle de başrolde güçlü kadın karakterlerin yer aldığı MELODRAMLAR için kullanılır. 1990'larm sonlarında, sinemalar, kadın izlerkitleden istifade edebilmek için bu tür filmleri büyük spor müsabakalarıyla çakışan saatlerde gösterime koymaya başlamıştır. *An Af- Jair To Remember (Unutamadığım* Aşk – 1957).

Çılgın Komedi (Screwball Comedy)

Karmaşık bir olay örgüsüne sahip bu filmlerin başrolünde genellikle utangaç bir erkekten etkilenen ve onu kendisine âşık etmek isterken bir dizi sıkıntıya sürükleyen güzel, güçlü bir kadın vardır. Diyaloglar hızlıdır ve kimi zaman birbirinin üstüne biner. *Bringing Up Baby* (1938).

Dogma 95

Lars Van Trier çevresinde toplanan bir grup film yapımcısı; sahne donanım ve dekorlarındaki sahtelikten kaçınmak, doğal ses ve ışık kullanmak, olayları sahnelemekten çok, olayların meydana geldiği yerde filme çekmek ve MELODRAMATİK anlatılardan kaçınmak amacıyla bir tür şeref sözü olan bir manifesto akdetmiştir. Kısıtlamaları gözeten (bazıları hile yapıyor olsa da) filmler bir Dogma sertifikası ile ödüllendirilmekte ve günümüzde Danimarka, Amerika, İspanya, Belçika, İsveç, Arjantin ve daha başka birçok yerde çekilmektedir. Orijinal manifestonun ciddi mi yoksa bir şaka mı olduğu ise açık değildir. *Idioteme* (1998).

Dziga Vertov Grubu

FRANSIZ YENİ DALGA'nın içinden gelen ve Jean-Luc Godard ve Jean-Pierre Gorin etrafında toplanan, politik anlamda kendilerini Marksist film yapımcılarına adamış grup. Adını *Man With A Movie Camera* (1929) ve *Letter To Jane* (1972) filmleriyle tanınan ünlü Sovyet film yapımcısından alan grup, Mayıs, 1968'de çalışmalarına başlamış, 1973'te ise, dağılmıştır.

Ealing Komedileri

1940'lar ve 50'lerde Ealing Sıudios iarafından çekilen bu filmlerde otoriteye karşı savaşan –

ister Pimlico'nun bağımsızlığım kazanarak, isterse de bir harabeden viski çalarak ya da yaşlı, sevimli bir kadının parasını çalarak olsun- genellikle yasalara karşı gelen, polisle başı dertle olan insanları anlatır. İzleyicilerin hırsız ve katillere sempati duyması beklenirken, adaletin çoğunlukla sağlandığı görülür. *Kind UeartsAnd Coronets* (1949).

Edebiyat Uyarlaması

Kitap ne denli iyiyse, filmin o denli zayıf kaldığını söylemek mümkünse de, filmlerin pek çoğu daha önceki anlatılara dayanır. Uyarlamalar üç yaygın şekilde yapılır: sayfadan perdeye birebir aktarım (bakınız Merchant Ivory'nin birçok yapıtı), gerçek bir neden olmaksızın olayların değiştirildiği, orijinal metne sadık kalınmayan uyarlamalar ve orijinal metnin yorumlandığı uyarlamalar (bakınız *Mansfield Park* - 1999). *The Maltese Falcon (Malta Şahini* - 1941).

Epik

Büyük, önemli konulan anlatan, genellikle birkaç saat süren, binlerce oyuncunun rol aldığı ve büyük gösterilere sahne olan geniş bütçeli filmlerdir. Epikler, İncil metinlerine ya da Birinci Dünya Savaşı'nın öncesine dayanan Amerikan tarihine odaklanıyor olsa da, bu tür gerçekte sinemanın televizyona karşı açtığı savaşta -her ne kadar *Cleopatra* (1963) gibi fiyaskolar bu savaşta pahalıya patlamış olsa da- sinemaskop ve teknikoloru silah olarak kullanmaya başladığı 1950lerde kendini bulmuştur. *Gladiator (Gladyatör* - 2000).

Fantastik

Gerçek dünyada meydana gelemeyecek olayları -büyü, ejderhalar, uçmak- anlatan geniş yelpazeli bir türdür. Fantastik filmler; bu türden öğelerin gerçek dünyaya müdahalesini, gerçek dünyadan fantastik dünyaya girişi (gerçek mi rüya mı olduğu çoğunlukla belirsizdir) içerebilir ya da doğrudan fantastik bir dünyada geçebilirler. Genellikle çocuklara yönelik bulunarak ya da bir tür kaçış gibi yorumlanarak görmezden gelinmiş olan fantastik filmler gerçek dünyayı ve ilişkileri sıradışı bir açıdan yorumlama olanağı sunar. The *Lord of The* Rings *(Yüzüklerin Efendisi* - 2001, 2002, 20003).

Fransız Yeni Dalga

1950'lerin sonları ile 1960'larda Fransız sineması içinde ortaya çıkan ve birçok *Cahiers Du Cinema* eleştirmenin de dahil olduğu akım: Jean-Luc Godard, Claude Chabrol, Eric Rohmer ve François Truffaut. Çıkış noktaları büyük ölçüde gerçek mekânlara, profesyonel olmayan oyunculara, ahlâki belirsizliğe ve açık uçlu sonlara sahip SANAT SİNEMASI ya da KARŞI SİNEMA'dır. 1960'larda yönetmenlerin bazıları daha fazla politikleşmiş ve Godard, DZIGA VERTOV GRUBU'nu kurmuştur. *Week-End* (1967).

Gangster Filmi

WESTERN gibi, bu tür de Amerika tarihindeki bir dönemi, özellikle de Yasaklar dönemini (1919-1933) mıtleştirir. Warner Brothers'ın temel odaklarından biri olan bu tür 1930'larda ortaya çıkmış ve filmler, yapımcıların pastalarım alıp afiyetle yemelerini sağlamıştır: izleyiciye şiddet gerilimleri sunarken, hükümeti önlem almaya çağırdıklarını öne sürmüşlerdir. *The Godfather (Baba* - 1971) türe yeni bir yaşam alanı sunarken, Martin Scorsese de, *Goodfeüas* (1990) ve *Casino'da* (1995) daha çağdaş bir gangster imgesi sunmuştur. Bu filmler bazı yön-

lerden YENİ KARA'yı gölgelemiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, İngiliz sineması gangster filmlerinin başarılı taklitlerini yapmaya ve İNGİLİZ YENİ DALGA'dan beslenmeyen bir gerçeklik hissi geliştirmeye başlamıştır. Her ne kadar *mockney* aksam gittikçe zayıflamış olsa da, İngiliz sineması son onyılda bu Lürü yeniden canlandırmıştır. *Once Upon* A Time *In America (Bir Zamanlar Amerika* – 1983).

İlkgençlik Filmi

1950'lerden günümüze değin, genç bir izlerkitleyi hedefleyen bütün filmleri içerir. Başlangıçta okul, gençlik aşkı ve *cool* olmak türünden ikilemleri bir arada yürütmeye çalışmak gibi Britanya ve Amerika orta sınıfına ait kaygılara odaklanmış olmakla birlikte, sonradan gitgide müzik klibi tarzında çekilmeye ve Shakespeare, Jane Austen, Charles Dickens ve diğerlerinin anlatılarını yeniden anlatmaya başlamıştır. Çoğu KESME–BİÇME KORKU filmleri ilkgençlik filmleridir. *10 Things I Hate About* You *(Senden Nefret Etmemin 10 Sebebi* – 1999).

İngiliz Yeni Dalga

1950'ler ve 60'ların İngiliz sinemasında ortaya çıkan bu akım, tiyatronun *Angry* Yoıııg Man tiyatro akımından yayılmış ve bu oyunların pek çoğunu filme uyarlamıştır. Cinsellik ve kadınların rolü de önemli bulunmakla birlikte, alışılagelen konulan işçi sınıfı erkeklerinin hayatıdır. ÖZGÜR İNGİLİZ SİNEMASI ve KUCHEN SINK DRAMA'dan etkilenmiştir. Başlıca yönetmenleri arasında, Tony Richardson ve Karel Re– isz gibi isimler yer alır; Albert Finney ve Michael Caine'i yıldız yapan türdür. A Taste *of Honey (Bir Tadım Bal* – 1961).

Kara Film

1930'ların kara kurgusunun filmdeki karşılığı olan bu türde genellikle ahlâk dışı bir evrende, MELODRAM'lardaki POLİS/ÖZEL DEDEKTİF kahramanlar konu edinir: kazık atmalar, şantaj, rüşvet ve cinayetlerin yanı sıra tehlikeli bir kadın karakter ya da baştan çıkaran kadın. Mizansen genellikle karanlık ve gölgelidir; sıradışı kamera açılarıyla birlikte ALMAN DIŞAVURUMCULUĞU'nu andırır. Bu terim, 1940 ile 1960 yılları arasında ortaya çıkan bu türü karşılamak amacıyla Fransız eleştirmenler tarafından 1946'da türetilmiştir. YENİ KARA, bu türün pek çok imge, konu ve anlatısından yararlanır. *Double Indemnity (Çifte Tazminat* – 1944).

Karşı Sinema (Counter Cinema)

SANAT SİNEMASI için kullanılan bir diğer ifadedir; Peter Wollen tarafından ve KLASİK HOLLYWOOD'un zıttı anlamında türetilmiştir. Bu filmler farklı yorumlamalara açıktır; karakterlerle kolaylıkla özdeşlemeye izin vermez ve kolay yoldan keyif vermeyi amaçlamaz. Venf *D'Est* (1970).

Kesme-Biçme Filmleri (Slasher Movies)

Durdurulamayan bir katilin en son kıza gelene değin Lüm kurbanlarını bir bir öldürdüğü KORKU alt türüdür. Daha ayrıntılı bilgi için Türler bölümüne bakınız. *Halloween (Yabancı* – 1978).

Kitchen Sink Drama

İNGİLİZ YENİ DALGA'nm alışıldık gerçekçilik türüdür; (genellikle kuzeyli) işçi sınıfının gündelik hayatını konu edinir. *Saturday Night And Sunday Moming (Sevişme Günleri* – 1960).

Klasik Hollywood Sineması

Film tarihinin büyük Hollywood stüdyolarının egemenliğinde olduğu dönem, her ne kadar 1948'de oynatımcılar tarafından stüdyolara karşı başarılı bir biçimde yürütülen anti- trösı eylemler gerilemenin başlangıcını imlemiş olsa da, Hays Yönetmeliği'nin belirgin olduğu 1934 ile 1968 yılları arasıdır. İstatistiki olarak, bu filmler devamlılık kurgusu ve (en azından ekran uzamı yaratımındaki) gerçeklik hissi ile dikkat çeker. Bu sinemanın tarihi, türlerin tarihidir (ve tersi de doğrudur). 19601ar sonrası dönem post-Klasik Hollywood olarak bilinir. *Casablanca (Kazablanka* – 1962).

Komedi

İzleyiciyi güldürmek üzere kurgulanan film; bu tür, ROMANTİK KOMEDİ, BELDEN AŞAĞI KOMEDİ, ABARTI KOMEDİ gibi alt türlere ayrılır. A *Nightmare Al The Opera* (1935).

Korku

Şaşırtmak ya da korkutmak üzere kurgulanan film türüdür. Genellikle şu dönemlerle ilişkili düşünülür: ALMAN DIŞA- VURUMCULUĞU'ndaki doğaüstü masallar, 1930'lardaki Universal korku dönemi, 1950'lerin canavar filmleri, 1950'ler ile 1970'ler arasındaki Hammer filmleri, 1970'lerden günümüze değin süregelen KESME-BİÇME FİLMLERİ ve sair. Ayrıca bakınız VÜCUT KORKU. *Bride of Frankenstein* (*Frankenştayn'ın Nişanlısı* – 1935).

Melodram

Genellikle kadınları hedeflediği düşünülen ve bir ailenin devamlılığını tehdit eden olaylar – boşanma, ölüm, istenmeyen gebelik ve sair- etrafında gelişen türdür. Dramın merkezinde genellikle bir kadın karakter vardır. *Imitation Of Life (Zehirli Hayat* – 1959).

Müzikal

Hâlihazırda anlaşılır bir nedene ve buna uygun bir kıyafete gerek duymaksızın karakterlerin bir anda şarkı söylemeye başladığı film türüdür. Bazı insanlar bu tür şeyleri sever. Anlatılar genellikle şarkı ve dans rutinlerindeki geçişlerden biraz daha fazlasını içerir; Marx Brothers düzenli bir biçimde bunları saçma bir AŞK FİLM i olay örgüsüyle birlikte filmlerine koyar. MGM, genellikle müzikalleriyle tanınan bir stüdyodur. *The Sound Of Music (Neşeli Günler* – 1965).

Özgür İngiliz Sineması

1956'da, yönetmen Lindsay Anderson tarafından türetilen bu terim, yönetmenin British National Film Theatre için derlediği işçi sınıfının gündelik hayatı hakkındaki kişisel SANAT SİNEMASI kısa film ve belgesellerden oluşur. Birçok farklı ülkeden gelen yönetmen İNGİLİZ YENİ DALGA'nın ortaya çıkışını sağlamıştır. Every *Day Except Christmas* (1957).

Polisiye/Özel Dedektif

Genellikle cinayet olmak üzere suç soruşturmalarını içeren birbiriyle ilişkili türlerdir. Özel

dedektif genellikle yasallığın sınırındadır ve toplumun geri kalanından soyutlanmıştır. Bu tür açık bir biçimde KARA FİLM ile kesişir ve ki aslında buna mecbur değildir. Aynı şekilde, polis karakterleri de oyunu kendi kurallarına göre oynayan, başına buyruk kişiler olma eğilimindedir. *The Big Sleep (Birleşen Kalpler* – 1946).

Romantik Komedi

Aşk ile komedinin birleşimidir; başta birbirinden hoşlanmayan iki kişi sonunda birbirine âşık olur. Sınıf farkı ve babanın onaylamaması gibi geleneksel engellerin önemini yitirmesiyle birlikte, karakterlerin cinsel yönelimleri ve birbirlerinden bütünüyle farklı kişiliklerde olmaları gibi yeni engeller bulunmuştur. Son dönemlerde *sitcom'a* ara vermiş olan oyuncuların neredeyse yarısının yakın zaman sonra bu tür filmlerde rol alması oldukça muhtemeldir. *Sleepless In Seattle* (1993).

Sanat Sineması

Ağırlıklı olarak Hollywood dışında çekilen, salt para kazanma kaygısından öte, kişisel söylemler olarak çekilmeye çalışılan ve AVANGART olarak yorumlanabilen filmleri tanımlamak için kullanılan bir terimdir. Bu filmler genellikle çizgisel olmayan anlatılara (tabii eğer anlatıları varsa), açık uçlu sonlara ve ahlâki bir belirsizliğe sahiptir; bir başka deyişle, KLASİK HOLLYWOOD'u reddeder. Bu filmler, nadiren büyük ses getiren başarılara imza atarken, çok katlı sinemalarda değil, genellikle repertuar sanat sinemalarında gösterime girer. Tartışmalı da olsa, çoğu sözde BAĞIMSIZ film, sanat sineması örneğidir. Ayrıca bakınız KARŞI SİNEMA. *Der Himmer Über Berlin (Berlin Üzerinde Gökyüzü* – 1987).

Siyahi İstismar Filmi (Blaxploitation)

Siyahi yönetmenler tarafından ilk olarak 1970'lerin başından ortalarına değin çekilen bu filmler Amerika'daki siyahi izleyicileri hedeflemiştir; genellikle beyaz karakterlere karşı mücadele veren siyahi karakterler rol alır. Kahramanlan; siyahi özel dedektifler, suç işlemeyi bırakmaya çalışan torbacılar ya da kıç tekmeleyen güçlü kadın karakterlerdir. Irkçı sterotiplerde genellikle huzursuz edici bir tutum sergileseler de, siyahilere eskiye oranla çok daha geniş bir rol yelpazesi sunmuştur. Ayrıca bakınız YENİ JACK SİNEMASI. *Shaft* (*Korkusuz* – 1971).

Sovyet Montajı

Sergei Eisenstein'm tipik kurgu tekniğidir ve 1920'lerin film yapımcıları ve kuramcıları okuluna değin genişler. Film yapımcılarının sosyal ve siyasi konulara yönelik ilgileri, insanların duygusal olarak etkilendiği, entelektüel açıdan yönlendirildiği bir sinema yaratmalarını sağlamıştır. *Battleship Potemkin (Potemkin Zırhlısı* – 1925).

Spagetti Western

1960'lar ve 70'lerde, İspanya'daki İtalyan yönetmenler tarafından çekilen Western alt türü filmlerdir. Ahlâk kapanın elinde kalır; insanlar yalan söyler, dedikodu yapar ve öldürülür. Daha dolambaçsız olan Western ikonografisi parodileştirilir ve fetişleştirilir. *Once Upon A Time In The West (Batıda Kan Var* – 1968).

Üçüncü Sinema

Bu terim, 1969'da, Solanas ve Getino tarafından 'Üçüncü Dünya'da –özellikle de Latin Amerika'da– çekilen ve genellikle ülkedeki egemen ideolojiye karşıt nitelikte olan filmleri tanımlamak için türetilmiştir. Birinci sinema Hollywood, İkinci sinema Avrupa sinemasıdır. Bu terim, bir film hiyerarşisi yaratma riskini barındırır ve geniş bir Dünya Sineması yelpazesini homojenleştirir. *Orfeu Negro* (1959).

Vücut Korku (Body Horror)

Vücudun genellikle bir tür virüs ya da asalak tarafından ele geçirilmesine ya da bir biçimde 'sahibine' ihanet etmesine odaklanan korku alt türü. David Cronenberg'in tüm yapıtlarında gerçekten çok güzel örneklerini görebilirsiniz. *Videodrome* (1982).

Yeni Alman Sineması

1960'lar ve 70'lerde Rainer Werner Fassbinder etrafında toplanan ve ayrıca aralarında Wim Wenders ve Werner Herzog gibi isimlerin yer aldığı, çağdaş Almanya'nın sosyal sorunlarını ele alan Alman sinema akımıdır. Filmlerin özellikle SANAT FİLMİ çevrimindeki ihracında kolektif bir dağıtım yaklaşımı sergilenmiştir. *Jeder Für Sich Und Gotte Gegen Alle* (1974).

Yeni Gerçekçilik

1940'ların başları ile 1950'lerin başlan arasında İtalyan sinemasında görülen ve anlatım ve mekân sınırlamalarına karşı yükselen bir tepki olarak Vittorio De Sica, Roberio Rossellini ve Luchino Visconti etrafında oluşan bir akımdır. Bir tür gerçeklik açlığı, stüdyo dışı mekân kullanımı, sosyal konuları ele alması ve özgünlüğü, üstüste binen diyalogları ayırt edici özellikleridir. FRANSIZ ve İNGİLİZ YENİ DALGA akımlan üzerinde etkisi olmuştur. *Roma, Cittâ Aperta* (1945).

Yeni Jack Sineması (New Jack Cinema)

1990'larm siyahilere ilişkin konulara odaklanan filmlerine verilen addır. Bu filmler, 20 yıl öncesinin SİYAHÎ İSTİSMAR filmlerinden daha da uçladır. Öncelikli olarak gettolardaki hayata ve buralardan çıkış yollarına odaklanır: orduya yazılmak, okumak, hapse düşmek ya da tabuta girmek. *New Jack City* (1991).

Yeni Kara (Neo Noir)

KARA FİLM'in güncellenmesi olan bu tür kimi zaman eski kara anlatıları yineler ve baştan çıkaran kadın, ikili oynamalar, üçlü oynamalar, fiziksel şiddet, sert bir dil ve gece çekimleri içerir. Kötü sonlar, Hollywood filmlerine oranla beklenmeyecek denli yaygındır. LA *Confidental (Los Angeles Sırlan – 1997).*

Yeni Queer Sineması

1990'ların başları süresince, festival çevriminde başarılı olan gey ve lezbiyen yönetmenlerin yapıtlarına verilen pazar etiketidir. Eşcinselleri kaybedenler ya da psikopatlar olarak değil, AIDS çağında hayatlarını sürdürmeye çalışan katiller ve sosyopatlar olarak sunmuş ancak asla cinsellikleriyle ilgili bir sorunu inilememiştir. Yönetmenlerin pek çoğu daha çok Scorsese ve Taranlino'nun estetiğine borçlu olsalar da, Derek Jarman, bu akımının bir bakıma vaftiz anası olmuştur. Akım bir anlamda anaakım tarafından emilmiş ve eşcinsel karakterler ROMANTİK

KOMEDİLER de dahil olmak üzere, hemen bütün film türlerinde görünür olmuştur. *Swoon* (1991).

Yol Filmi

Karakterlerin otomobil, motosiklet ya da otobüsle yolculuğunu konu edinen filmlerdir. Genellikle yolculuk esnasında edindikleri deneyimlerden hareketle, karakterler gerçekte kim olduklarını öğrenirler. Bu tür filmler bölüntülü olma eğilimindedir. *Easy Rider (1969).*

Western

Neredeyse sinemanın kendisi denli eski olan bu tür on dokuzuncu yüzyıl Vahşi Batı'sını mitleştirir; başrolde genellikle kendisine düşman bir çevrede hayatını kazanmaya çalışan ya da Kızılderililere karşı koyan bir kovboy vardır. Westernler sessiz çağdan 1960'lara değin süregelmiş ancak daha sonrasında, muhtemelen Kızılderili betimlemelerindeki ideolojik çarpıtmalara da bağlı olarak daha az çekilmeye başlamıştır. Öle yandan, SPAGETTİ WESTERN bu Hollywood yapımını gölgede bırakmayı başarmıştır. Filmlerin ikonografisi –Anıl Vadisi, altıpatlar, silahlı çatışmalar, atlılar– derhal fark edilebilir türdedir ve sayısız parodinin yanı sıra BİLİMKURGU alanına da taşınmıştır. *Stagecoach* (1939).

Sh:143-159

Kaynak: ANDREW M. BUTLER, Film Çalışmaları, Kitabın Orijinal Adı: Film Studies Türkçesi Ali Toprak, : Kalkedon Yayıncılık: 145 Sinema Kitaplığı: 6, Türkçe İlk Baskı: Ocak 2011, İstanbul

PORNOGRAFİNİN SİNEMA VE KADIN ÜZERİNDEKİ YANSIMASI

Arş.Gör. S.Serhat SERTER2

ÖZET

Pornografi kavramını tanımlamak çoğu zaman bazı zorlukları da beraberinde getirir. Bu, sinemada da benzer durumlara neden olur. Çalışmada öncelikle erotik ve pornografik film karşıtlıkları kurularak, bu kavramlar açıklanmaya çalışılmış ve pornografiye olan yaklaşımlar temel alınarak filmlerdeki pornografinin **“şiddet”, “röntgencilik” ve “fetişizm”** kavramları ile olan ilişkisi irdelenmiştir. Araştırmacı, sonuçta, pornografi ve sunumlarına karşı önyargısız bir şekilde yaklaşılması gerektiğini savunmaktadır.

Cinsellik, hem toplumumuzda hem de diğer toplumlarda çok rahat bir şekilde açığa vurulmuş bir kavram değildir. O, her zaman varolmuştur ama, bazı sınırlamaları da her zaman zorunlu tutmuştur. Cinselliği doğal doğrultusundan çıkarıp bastırdığınız ya da kısıtladığınız zaman farklı yerlerden akmaya başlar ve bu akışı kontrol altına almak çok zordur.

Toplumda yalnızca, cinsellik hakkında konuşmak değil, aynı zamanda cinselliği açıklayan ve anlatan belirgin tanımların varlığı da yasaklanmıştır. Ama cinsellik bu tip kısıtlamalarla önüne geçilebilecek birşey değildir. Örneğin cinselliğin en sıkı şekilde denetlendiği Osmanlı Harem’ini ele alalım. Küçük yaşlarda hadım edilmiş haremağaları, haremin labirenti andıran koridorlarında yaşamları pahasına da olsa çeşitli yöntemlerle cariye ya da gözdelerle ilişkiye girmişlerdir. Osmanlı zihniyeti işi kökünden hallettiğini zannederken bir başka tuzağa, hem de en acımasızına düştüğünün farkına bile varamamış ya da görmezden gelmiştir (1).

Cinselliğin dışa-vurulması toplumda kısıtlanınca ve cinsellik toplumda konuşulması “ayıp” ya da “yasak” bir kavram olunca, ilişkilerin çarpıklığı, sevimsizliği yalnızca kapalı kapılar ardında kalmaz, kendisini çeşitli yollarla dışa-vurma yolunu arar. İşte, pornografinin ortaya çıkmasının asıl nedeni de budur.

Ellis, pornografinin bazı yasaklanmış simgeleri üretmek ve onları pazarlamak amacıyla geliştiğini söyler. Uzmanlar pornografiyi, gelişmekte olan porno endüstrisinin doğasından itibaren başlayan bir çeşit sunum, bir simge olarak görür. Bazıları da, pornografiyi anlamların yasaklanmış alanı olarak tanımlar (2).

Pornografinin kesin ve doğru bir tanımını yapmak zordur. Bunu yapmanın en güvenilir yolu, “Erotik Film” in tanımını yapmak ve onun pornografik filmlerle olan farkını açıklamaktır.

EROTİK VE PORNOGRAFİK FİLM

Erotik film, western ya da gangster filmi gibi değişmez kuralları ve tekrar karşımıza çıkan klişeleri olan bir janr değildir. Erotik film, mesajını iletebilmek için komediden gerilime kadar

2 Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi

1 B. Evren (1997, 9 Haziran). “Bir Bilete İki Porno”. Radikal Gazetesi, s.22.
2 J. Ellis (1992). “On Pornography”. The Sexual Subject: A Screen Reader in Sexuality. London: Routledge, s. 147.
3 B. Roloff & G. Seeblen (1996). Erotik Sinema. İstanbul: Alan Yayıncılık, s.9.
4 A.g.k., s.295.
5 A.g.k., s.297.

akla gelebilecek her değişik anlatım biçimini kullanır.

Ama eğer bir tanım yapmak gerekirse şöyle denebilir : Erotik film, maddileştirilmiş göstergenin bilinçdışından gelerek bilince tırmandığı, başka bir deyişle, erotik göstergenin, örtük bir bilinçaltı durumundan, ben buradayım bilinciyle ortaya çıktığı filmdir (3).

Erotik film çıplaklığın, cinsel ilişkinin, erotik serüven ve sapkınlıkların oluşturduğu bir komposizyondur. Erotik film, erotiği gerçekten özgür kılacak bir tasarım, ütopya ya da kurtuluş projeleri üretmez; cinsel fantezilerimizi erotik tasarımlar oluşturmaya yönlendirmez, tersine sadece gösterir. Erotik filmlerin görevi mevcut statükoyu korumak değildir. Statükoyu koruma görevini tam olarak yüklenmiş film ise, bu bağlamda “porno”(seks) filmidir.

Pornografik filmler, aslında bir bütün olarak hiç de “erotik” olmayan bir etki yapan ve asıl dertleri, çıplaklık tabusunun yıkılması biçimimde özetlenebilecek çıplak-beden kültürü filmleridir. İlginç bir mistik hava taşıyan bu filmler çoğunlukla, insanı herhangi bir şekilde cinsellik üzerine düşündürebilecek, cinsellik ile ilişkili uzak ya da yakın en küçük ayrıntıyı değerlendirmemize destek verebilecek unsurlara yer vermez (4).

Pornografik filmlerde, sahte bir felsefi söylem ya da sahte bir tanrı-bilimsel söylem, cinselliğin sergilenmesinin bir aracı konumundadır. Erotik filmin tam tersine, pornografik filmlerde cinsellik bir tür çaresizliğin ve umutsuzluğun adı olup çıkmıştır. Bu filmlerde cinsellik, modern insanın boşluğunun, Tanrı’ya olan uzaklığının bir parçasıdır. İnsan, içinde Tanrı’nın olmadığı, ama boşluğunun hissedildiği bir alanda yalnız ve çaresizdir. Bu durumdaki bir insanı, artık cinsellik de kurtaramaz..

Erotik bir film güzel, içten ve dostça olduğu yerde bile, hazzın yaratıcısı değil göstericisidir, gösterilmiş hazdır veya hatta yetersizliklerin, acıların da gösterilmesidir. Fakat, içerdiği felsefi boyutlar ne olursa olsun pornografik filmlerin verdiği mesaj, filmlerde çıplak bir bedenin, hatta apaçık bir cinsel birleşme sahnesinin gösterilerek, film boyunca inatla, seksin iyice iflah olmaz, çürük, hastamsı bir ilişki olduğunu vurgulamaktır (5).

Pornografik filmlerde yapay karakterler, yapay bir olay örgüsü ve ıastgele seçilmiş mekanlar yer alır. Çünkü bu filmlerde temel amaç, izleyiciye cinselliği ve her tür cinsel ilişkiyi en ince ayrıntısıyla yalnızca sunmaktır. Bir filmde olması gereken diğer anlatım özelliklerinin pek bir önemi yoktur. Fakat erotik film cinselliği, belli bir olay örgüsü içinde, belli karakterler kullanarak ve bir öykü çerçevesinde sunar izleyiciye. Bana göre, erotik ve pornografik film arasındaki en temel fark budur.

PORNOGRAFİYE OLAN TEMEL YAKLAŞIMLAR

Pornografik filmlerde cinselliğin somut, açık-seçik gösterilmesine karşı toplumsal kesimlerden gelen itirazlar sonucu ortaya çıkan başlıca 3 yaklaşım vardır. Bu yaklaşımların hepsi, pornografiyi faiklı birer nesne olarak tanımlar. Bu yaklaşımlar, sunum tiplerini pornografik olarak sınıflandıran tanımlar üretirler ve sunumun sosyal etkisi ile görevi konusunda tartışmalar yaratırlar. Bütün bu yaklaşımlar arasındaki genel toplumsal kabul-görürlük, pornografi endüstrisinin günümüzdeki halini yaratmıştır. Şimdi, bu 3 temel yaklaşımı ele alalım.

Işık Festivali

Ellis’in Longford Raporu‘ndan esinlendiği isimle Işık Festivali denilen bu yaklaşım, Batı

toplumlarındaki kilisenin ve devlet kurumunun tepkisini oluşturan muhafazakar yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre, sinemada cinselliğin gösterilmesi tıpkı sosyal hayatta olduğu gibi önlenmeli ve o, tabuların örttüğü bir alan olarak korunmalıdır. Aksi durumda bu yaklaşım kendisini **"ahlaki bir çöküntünün"** tehditi altında hissedecektir(6).

Bu tutucu kanadın yaklaşımına göre, pornografik sunumlar, insanın cinsel pratiğini doğal olmayan biçimde zorlar ve çarpıtırlar. Pornografik sunumların amacı, sadece izleyiciyi vahşete kışkırtmaktır. Bu yüzden pornografi, nerede olursa olsun mümkün olduğunca yasaklanmalı ve kesinlikle çocuklardan uzak tutulmalıdır.

Dinsel söylemin, daha doğrusu din kurumlarının ve burada temellenen ahlaki yaklaşımın, pornografik sunumlara karşı çıkışını bu kurumlaşmanın tarihine bakıp anlamak mümkündür. Ne var ki, dinsel ve ahlaki yaklaşımlar, akla dayalı bir eleştiriye kapalı oldukları için onlarla tartışmanın, onları çürütmeye çalışmanın da bir anlamı yoktur.

Feminist Yaklaşım

İkinci yaklaşım, her ne kadar pornografiye bakış açısı farklı olsa da, kendisini muhafazakar yaklaşımla ilişkili bulan Feminist Yaklaşım 'dır. Feminist yaklaşım özellikle dişinin, kadının onur ve haysiyetini korumayı argümanının temeline yerleştirmiş modernist yaklaşımdır. **Cinselliğin bir sömürü metasına dönüştürüldüğünü ileri süren bu yaklaşım pornografiyi, toplumsal özelliklerinden yoksun bırakılmış cinsel aktiviteler olarak tanımlar.**

Birçok feminist pornografiyi, cinsler arasındaki genel "nefret" in bir ürünü olarak tanımlar. Bu yaklaşıma göre erkekler pornografinin "öznesi" dir ve pornografi onların zevki için üretilir. Kadınlar ise, pornografinin "nesnesi" dir ve birer seks objesi olmak için küçültülmüşlerdir. Toplumdaki cinsellik ve onun sunumları erkekler tarafından pazarlanmaktadır, kadınlar ise onların kurbanlarıdır. **Cinsiyetler arasındaki nefreti temel alan bu yaklaşıma göre, her sunum pornografik bir özellik taşır. Çünkü erkek zevki kadını cinsel bir obje olarak görmeyi ister (7).**

Feministlerin pornografiye olan yaklaşımı, kanunlara ve geleneksel ahlaki düşüncelere güvenmez. Çünkü toplumda kabul gören en etkin sunum tipleri, kadınları erkeklerin cinsel aktivitelerinin bir nesnesiymiş gibi sunar. **Kadınların cinselliğinin erkek zevki için üretilmiş bir "ürün" olduğunu düşünen feminist yaklaşım, bu yüzden kadınları bu tipte gösteren tanımlara ve sunumlara karşı çıkar.**

Williams Raporu

Pornografinin sunumuna, her türlü canlandırma ve anlatım biçimine karşı çıkan üçüncü yaklaşım ise, John Ellis'in Williams Raporu diye adlandırdığı liberal yaklaşımdır. Bu yaklaşım, modern Batı kültürünün izin verdiği sunum yollarının sadece ve sadece psikanalitik anlamda kaydırma ve bastırmayı daha da sağlam, daha da dirençli hale getirdiğini söyler.

Bu yaklaşım, **"mahrem" ve "namahrem"** arasındaki ayrımı çok kesin bir şekilde yapmıştır. Feminist ve muhafazakar yaklaşım bu iki kavramı birlikte algılıyor ve ikisi arasında bir ilişki kuruyordu. Oysa bu yaklaşıma göre bu iki kavram birbirinden çok farklıydı, çünkü her ikisi de değişik özgürlük kavramları içeriyordu. Yani, Williams Raporu denilen bu yaklaşımın en önemli özelliği, bireylerin genel olarak toplum içinde diğer bireylerle olan ilişkilerine bir limit

getirmesi ve böylece onların haklarını koruma altına almasıydı.

Williams Raporu, pornografik filmlerin izleyicileri vahşete yönlendirdiğini düşündüğü için, film sansür kurulunun özellikle çocukları korumak amacıyla bu tarz filmleri, içerdikleri pornografik sunumlara göre gruplamasını sağladı. Böylece British Board of Film Censors filmlere P, PG, XR, X gibi sertifikalar verdi (8).

Bu yaklaşıma göre sinema çok kuvvetli bir araçtır. Öyle ki; yakın çekimler, hızlı kesmeler, inanılmaz makyajlar ve özel efektler ile etkili bir müzik geniş perdede bir araya gelince, ortaya başka hiçbir kitle iletişim aracının yaratamayacağı bir etki çıkmaktadır. Böylece biz izleyiciler, filmlerde gördüğümüz şeylerden hangisinin gerçek hangisinin ise fantazya olduğunu ayırmakta zorluk çekeriz.

PORNOGRAFİ KURUMU

Muhafazakarlar, feministler ve liberaller kendi pornografi görüşleri doğrultusunda değişik tanımlar yapmışlar ve değişik açılardan pornografiye yaklaşmışlardır. Bu yaklaşımların hepsi de birbirinden farklıydı ve kendi içlerinde çatışıyordu. Varolan bu üç yaklaşım günümüzde yapılan "yasal müstehcenlik" tanımıyla birleşince ortaya belirli bir endüstri çıkmış oldu. Bu endüstri ise Pornografi Kurumu idi.

İngiltere'de genel kurallar çerçevesinde pornografik olarak tanımlanan kavramlar şunlardır :

- Erkek ve kadınların genital organlarının (göğüsler hariç) gösterilmesi.
- Açık bir şekilde canlandırılan veya gösterilen cinsel ilişki.
- Vahşet ve iğrençlik içeren seks sahneleri (9).

Genel amaçları, izleyicinin cinsel zevklerini tatmin etmek olan sunumlar da bu sınıflamaya girer. Ama son yıllarda ortaya çıkan ve pin-up denilen (çıplak kadın vücudunun sanatsal fotoğrafı) sunumlar pornografik olarak nitelendirilmez. Çünkü bunlara, artık hemen hergün gazetelerde rastlanılmaktadır.

Pornografide yapılan başka bir sınıflama da, temeli Amerika olan Haıd-core ve Soft-core pornografidir. Bu terimler sunum sırasında oluşan, meydana gelen gerçek veya canlandırılmış seks sahnelerini kapsar, özel bir anlamı yoktur. Soft-core pornografi halka açık sinemalarda gösterilen filmler ve bayilerde satılan magazinlerdir. Fakat hard-core pornografi sadece el altından, kaçak olarak pazarlanır. **Soft-core pornografide** eşcinsel ve lezbiyen ilişkiler bulunurken, vahşet ve iğrençlik içeren sahnelere yer verilmez. Fakat hard-core pornografide hayvanlar ve cisimlerle cinsel ilişkiyi de içeren en vahşi, iğrenç, sadist ve mazohist özellikler taşıyan akla gelebilecek her türlü sahneye bolca yer verilir.

Genellikle pornografiye dışarıdan bir şüphe ile bakılır. Pornografi kurumu da kendisini ifade etmek için bu şüphenin çağrıştırdığı şeyleri sömürür. Bu nedenle pornografik magazinlerin kapağında yeya filmlerin afişinde her zaman çıplak veya yarı-çıplak bir kadın bulunur. Böylece izleyicide bunların içeriklerinden önce çağrışımları meydana gelir. Buradan da anlaşılır ki, pornografi kurumu kendini asla pornografik olarak tanımlamaz. Bu, ona dışarıdan atfedilen bir terimdir.

Pornografi kurumu, her biri kendine ait farklı pazarlama ve yayılma sürecine sahip uygulamalardan oluşur. Örneğin, sadece soft-core porno film gösteren sinemalar veya her

türlü seks materyalini bulabileceğiniz, her türlü porno filmi izleyebileceğiniz “özel kulüpler” bulunmaktadır. Bunun yanında, gelişen video pazarı da bu alana her türlü malzemeyi temin ederken, aylık ortalama tirajları 150.000–250.000 arası olan ve sadece özel dükkanlarda poşet içinde satılan pornografik magazinler de pazara büyük kar sağlarlar.

Fakat burada unutulmaması gereken ve asıl önemli olan şey, tüm bu pornografik uygulamaların ve sunumların içinde yoğun bir “şiddet” öğesinin varolması ve bunun insanları hiç de olumlu etkilemediğidir.

PORNOGRAFİK SUNUMLARDA YER ALAN ŞİDDET

Pornografi ve şiddetin gösterildiği yayınların artması, bugün yaşadığımız toplum içinde giderek çoğalan bir sorunsalı oluşturmaktadır. Pornografi ilk önce, büyük kentlerdeki “saygın” semtlerin dükkanlarını ve eğlence merkezlerini istila etmiş, daha sonra da film ve video sayesinde evlerimize kadar girmiştir.

Pornografi, kitle iletişiminin pazarındaki değişmelerden dolayı önce, sadece “müstehcen” ya da “erotik” olmayı aşarak pornografik bir nitelik almış, sonra da şiddet ile cinselliği birleştiren çok daha kapsamlı bir pornografi türü olan **“sado-mazohistik”** pornografiye varmıştır.

Oskay pornografide varolan şiddet öğesini temel iki kavramla açıklar: sexist bias ve machismo. Cinselcilik (sexism) ve bundan türeyen cinsiyete dayanan taraf tutmayı ifade eden (sexist bias), kültürel ve toplumsal bir olgudur. Machismo kavramı ise, cinsel güçlülüğü erkekliğe ve ergilliği (virility) erkekçe olabilme gururu’nun kaynağı saymayı ve aynı zamanda bir tür narsizmi ifade etmektedir. Ayrıca machismo, kadın cinsini erkek için bir araç saymayı, kadını kullanmayı, kadına erkeğin istediği gibi davranabilmesini ve cinsel birleşmede erkeğin doyum sağlamak için kadına şiddet kullanabilmesi anlayışını ifade eder. Yani diyebiliriz ki, “machismo” bugün “maçoluk” diye bildiğimiz kavramın ta kendisidir (10).

Oskay, bu nedenlerden ötürü pornografik sunumlarda yer alan erotizmin “eros” tan uzaklaşmış, cinsel birleşmeye yönelmeyen, kırbaçlama, zincire vurup işkence yapma gibi şiddet uygulamasına dayanan bir durum olmasının, günümüzde pornografinin erotik yanının zayıflamış olduğunun bir işareti olduğunu söylemektedir (11).

Böylece günümüz pornografisindeki şiddet uygulamasıyla, pornografide yer alan aşk ve cinsellik giderek, eros’tan yoksun olan hasta bir cinselliğe (eros karşıtı bir cinselliğe) dönüşmüştür. Bu da bize, insanın en doğal yanı olarak bildiğimiz “aşk ve cinsellik” in bile giderek daha yoğun bir şekilde “kültürel bir yan” haline geldiğini, yani giderek yok olduğunu göstermektedir.

Şiddetin, hem düz hem de pornografik olarak evlerimize, kitapçılara, büfelere, bayilere, video kaset satan yerlere kadar girmiş olması kişisel bir bozukluk sorunu olduğu kadar, aynı zamanda toplumsal bir sorundur.

Pornografi ve bunun yaydığı şiddet sunumunun yaygınlaşmasıyla, günümüzdeki toplumsal yaşam koşullarının çok sıkı bir ilişkisi vardır. Şöyle ki, günümüzde insan toplumsal yaşamda giderek daha pasif duruma düşerken, bu “fantazya” dünyasının içinde yer alan şiddet öğesine ayrılan yer de artmaktadır. Eskiden, kitle iletişim araçları ile sunulan en ufak şiddet öğesine bile karşı çıkan toplum, bugün çizgi filmlerde bile en yoğun şekilde sunulan şiddeti normal

karşılar olmuştur.

Pornografide sunulan şiddet bütün şiddet gösterimlerinin içindeki en yoğun ve en etkin gösterim biçimidir. Çünkü, pornografide cinselliğin yerini şiddet almıştır ve satılan (veya tüketilen) şey ortadaki yaşama üslubudur. Yani gerçek, toplum yaşamının değişik yöntemlerle hafifletilmesi ve hissedilmez kılınmasıdır.

Oskay'a göre pornografi sunumları, radyo-gazete ve televizyonda verilen haberlerden çok daha etkili bir şekilde, toplumsal sistemden ve onun gündelik hayatın işleyişi içindeki yeniden üretiminden yana bir iletişim türü oluşturur.

KADININ PORNOGRAFİDEN ALDIĞI HAZ

Mulvey geleneksel anlatı filmlerince sunulan haz ve hoşnutsuzluğu incelerken, geleneksel filmlere ve onların sağladığı hazza karşı çıkmadan önce kurgu, mekan, anlatı gibi sinemasal kodların ve onların dış yapılarla olan ilişkilerinin kırılmış olması gerektiğini belirtir.

Mulvey'e göre sinemada üç farklı bakış açısı vardır:

1. Filme yatkın olayları kaydeden kameranın bakışı.
2. Bitmiş filmi izleyen izleyicinin bakışı.
3. Perdedeki yanılsamada ortaya çıkan karakterlerin birbirlerine bakışı.

Anlatısal filmin uzlaşımları, ilk iki bakışı yalanlar ve onları üçüncüye bağımlı kılar. Bunun amacı, daima araya giren kameranın varlığını tasfiye etmek ve izleyicide meydana gelen uzaklaştırıcı farkında olmayı önlemektir (13).

Mulvey, izleyicinin narsist bir gözetleme (scopophilic) dürtüsüne sahip olduğunu söyler, izleyici perdede gördüğü figürlerle kendisini özdeşleştirir ve bunları dışarıda varolan "kendisi" imiş gibi algılar. Burada da karşımıza iki kavram çıkar: Röntgencilik ve Fetişizm.

Mulvey'in tanımladığı fetişizm, kadınların penise olan ihtiyaçlarını reddeder ve bu yüzden kadının genital organları ile penisi bir fetiş nesnesi olarak göstermekten kaçınır. Fetiş sunum izleyici ve sunulan nesne arasındaki mesafeyi kaldırmaya çalışırken, röntgencilik ise bu mesafeyi korumak için uğraşır. Böylece izleyiciyi sunulana karşı güvenli bir ortamda tutmuş olur. Bu da, sinemada kurgunun, mizansenin ve anlatının gelişmesini sağlar. Fetişizm ise, sürekli olarak bu farkı ve mesafeyi azaltmak için uğraşır.

Mulvey'e göre fetişizm röntgencilikle çelişmektedir. Çünkü, fetişizm hadım etmeyi ve cinsel ayrımcılığı kabul etmez. Oysa ki, röntgencilik cinsel açıdan farklı olmayı onaylayarak, kadını cinsel bir bakış nesnesi olarak görür ve böylece onu cezalandırır (14).

Kamera kendi bakış açısıyla izleyicinin bakışını asıl gücünden mahrum bırakır. Böylece dişi imgenin fetişistik sunumu yanılsamanın büyüsünü bozmakla tehdit eder ve perdedeki erotik imge doğrudan izleyiciye ulaşır.

Burada ise fetişleştirme olgusu devreye girer ve izleyicinin bakışını dondurur. İzleyiciyi sabitleştirerek onun, karşısındaki imgeden uzaklaşmasını önler. Şimdi de pornografinin temel yapı taşlarından birisini oluşturan Fetişizm olgusunu ve pornografi ile olan ilişkisini, Fıeud'un bu konuda yazmış olduğu o ünlü makalesiyle birlikte inceleyelim.

FETİŞİZM VE PORNOGRAFİ

Freud, kadınların penis yokluğu çektiklerini ve bu yüzden bu arzularını vücutlarının bir parçasıyla, bir nesneyle ya da diğer duyumlarıyla gidermeye çalıştıklarını ve böylece de kadınların kendi penislerine sahip olma duygusunu yaşadıklarını söyler (15).

Fetişizmde, fetiş nesne veya onun görüntüsü cinsel bir tahrik sağlar. Freud bu duruma sadece erkeklerde rastladığını belirtir. Fetişizm bir algılama yapısı olarak kadınlarda da bulunabilir. Fakat, Freud'un fetişizm kuramının temelini penisin yokluğu veya varlığı oluşturur.

Penisden yoksun olma, kadınlar için bir dayanak olan Fallus (Phallus) kavramını oluşturur. Freud bu kavramı 50 yıl önce ortaya atmıştır. Kadın, penisi andıran ince ve uzun herşeyi onun yerine koyar ve bu fallus arzusu kadındaki fetişizm duygusunu kuvvetlendirir. Buradaki düşünce şöyle özetlenebilir: ***"Evet, kadının fallusu yoktur. Ancak, kadın için fetiş nesne olan herşey bir fallustur."***

Burada Shine on the Nose örneğinden söz etmek yerinde olur. Freud'un bir hastası olan genç bir adam, onu cinsel açıdan uyaran yegane şeyin partnerinin "burundaki parıltı"(shine on the nose) olduğunu söyler. Genç adam "burundaki parıltıyı" fedşistik bir önkoşul derecesine çıkarmıştır. Bu olayın şaşırtıcı açıklaması ise şöyledir: Hasta bir İngiliz evinde doğup büyümüş, daha sonra da Almanya'ya gelmiş ve burada ana dilini neredeyse tamamen unutmuştur. İlk çocukluk yıllarına kadar uzanan fetişin Almanca değil de, İngilizce anlaşılması gerekmektedir. "Burundaki parıltı" İngilizce'de shine on the nose, Almanca'da glanz auf der nose, gerçekte ise glance at the nose yani "burna bakış" anlamına gelmektedir. Dolayısıyla fetiş olan "burundaki parıltı" değil, "burun" un ta kendisidir ve hasta, o burnu başkalarının algılamadığı bir parlaklıkla donatmıştır (16).

Freud fetişin, ilk çocuklukta son derece önemli olan ama sonra kaybedilen özel bir penisin yerine konulması olduğunu söyler. Yani fetiş, oğlan çocuğun kadında (annesinde) olduğuna inandığı ve vazgeçmek istemediği penisin yerine konmasıdır.

Dolayısıyla, oğlan çocuk kadında (annesinde) penisin olmadığını algılar, fakat bu gerçeği kabul etmez. Çünkü bir kadın iğdiş edilmişse kendi penisi de tehlike altında demektir.

Çocuğun, annesini gözledikten sonra kadının penisi olduğu inancını aynen koruduğu doğru değildir. Çocuk bu inancı hem korumuş hem de terketmiştir. Evet, onun kafasında kadının herşeye rağmen bir penisi vardır, ama bu penis artık eskisi gibi değildir. Yerini başka birşey almıştır, sanki yerine başka birşey konmuş ve daha önce penise yönelen ilgiyi miras almıştır (17).

Gerçekte fetişizm illaki bakma'yı gerektirmez; koklanan, duyulan veya hissedilen herhangi bir şey de fetiş nesne olabilir. Vücudun bazı kısımları, duyumlar ve nesneler genellikle fetiş nesne olarak tanımlanırlar. Çünkü tüm kültür, onları cinselleştirmiştir.

Fetişizme, benzer bir yaklaşım da Christian Metz'den gelmiştir. Metz, fetişizme sinematik aygıt, yani kamera ile olan ilişkisi açısından yaklaşmıştır.

Metz sinemada bazı yönetmenlerin, kameramanların ve izleyicilerin "teknik bir fetişizm" sergilediğini belirtir. Bu anlamda kamerayı bir prop, yani bir araç olarak tanımlar. Çünkü bu araç, şey'lerin yokluğunu reddeder ve bunu kanıtlamak için de şey'leri yaratır. Örneğin bu araç, penisin yokluğunu kabul etmeyerek onu, arzulanan ve sevilen bir nesne olarak tekrar yaratır (18).

Metz'e göre, sinemada teknik malzeme ne anlama geliyorsa, fetişizmde arzulanan vücut da o anlama gelir. Fetiş, sinemada teknik performanstır. Sinema fetişisti tekniğin gücü ve kapasitesi ile kendinden geçer, büyülenir. Filmi izlerken her saniye düşünür ve bundan da

sinematik bir haz duyar. Fetiş, tüm vücudu arzulanan bir nesne olarak sunar. Bu bağlamda, sinema fetişisti için teknik ve malzeme de "sinema aşkı" nı sunmanın özel bir yoludur.

Sinemada fetişizm, iyi ve güzel olan nesne ile ilişkilidir. Fetişin görevi o nesnenin iyiliğini yeniden kurmaktır. Sinemada fetiş fiziksel bir durumdadır, yani fetiş her zaman bir materyaldir.

Metz'e göre, eğer çocuk hala annesinin bir penisi olduğunu zannediyorsa o zaman fetişe ihtiyacı yoktur. Ama, çocuk artı annesinin bir penisi olmadığını çok iyi biliyorsa o zaman bir fetişe ihtiyacı vardır. Başka bir deyişle fetiş sadece bir ret, bir inkar değerine değil, aynı zamanda bir bilgi değerine de sahiptir (19).

Laura Mulvey'in bahsettiği fetiş formların sunumu, bize bugünkü pornografiyi hatırlatır. Çünkü fetişizmin bazı yapıları günümüz pornografisinde de yer almaktadır.

Pornografik filmlerde ve fotoğraflarda kadının cinsel organına ait benzetmeler ve sunumların yanında, bir de lezbiyen davranışlar yer alır. Bunlardan en çok rastlamaları "kadınların yaptığı mastürbasyon" dur. Feministler, bu mastürbasyonun sunuluşunu pornografiyi kuvvetlendirdiği için eleştirirler. Fakat konu "lezbiyenlik" olunca hiçbirşey söylemezler, çekimser kalırlar. Oysa ki, bu tarz pornografik sahnelere halka açık sinemalarda ve her yerde satılan pornografik magazinlerde çok kolay rastlanılmaktadır.

Bu sunumlarda yer alan fetiş nesneler, bir fallus halini almış kadının temiz ve sade vücudu değildir artık. Onlar kadının cinsel zevkidir. Yine de, kadın cinsel zevk sırasında bir fallusa sahiptir. Fakat kadın orgazm sırasında fallusu olmadığını inkar eder. Kadınları sunuluşu pornografik olarak tanımlandığı için, toplumda bu tür konulardan söz edilemez.

Orgazm sırasında kadın artık bir fallus değildir, o artık fallusa sahiptir. Pornografi sektöründe üretilen filmler izleyici üzerinde bir etki sağlamak için, sürekli olarak kadınların cinsel haz duyduğu sahneleri tekrarlarlar. Erkeklerin cinsel haz duyduğu sahneler ise ilgi çekmez, çünkü izleyicilerin çoğu erkek olduğu için bu sahneler onlara sıkıcı ve ayrıca yapay gelir. Filmler ve fotoğraflar gibi bütün pornografik sunumlar, kadınların orgazm olduğu sahneler etrafında döner (20).

Kadının duyduğu cinsel haz, bir fetiş olarak cinsellik içeren sunumları sağlamak amacıyla erkek izleyicilere pazarlanmıştır. Bu nedenle kadının aldığı cinsel haz, bu hayalet uzantı yani "olmayan penisin varlığı" yüzünden günümüzdeki pornografik sunumlar içinde en etkili fetiş haline gelmiştir.

Toplumda, kadınların aldığı cinsel hazzın erkeklere bağlı olduğuna dair bir önyargı vardır. Bu da, kadının aldığı cinsel hazzın sorgulanmasını sağlar: Kadın kendi fallusunu orgazmda bulur ve o orgazm kadına erkek tarafından verilir. Erkeğin fallusu, kadının cinsel zevk alması için gereken ve daima kabul edilen bir koşuldur.

Pornografik sunumlarda yer alan fallus kadınlara, izleyiciler arasındaki erkekler tarafından temin edilir. Yani bu fallus, kadınların orgazm olmasını sağlayan ve ona erkek tarafından verilen bir armağandır.

Tüm bu anlatılanlardan sonra ortaya "Kadının cinsel hazzı nedir ?" gibi bir soru çıkar. Bu sorunun cevabı pornografik sunumlar içinde yer almaz. Bugünkü pornografik filmler bu sorunun cevabının çıplaklığın ve hazzın doğasında yattığına inanır (21).

Pornografik filmlerde dikkat ve ilgi her zaman kadınlara ve onların cinselliğine çekilir. Erkek izleyicinin cinselliği her zaman bir koruma altındadır. Erkeklerin cinsel zevki yeterince incelenmiş varsayılır, bu da erkek izleyicinin güvenliğini sağlar.

Tüm bunlar bize özellikle sinemada, cinselliğin pornografik sunumunda bir kararsızlığın olduğuna işaret eder. Burada önemli olan, sinemanın pornografik cinselliğin sunuluşu ve kadınlar (hatta erkekler) için önerdiği olanakları göstermek için izlediği yoldur.

BİR SONUÇ NİYETİNE

Burada anlatılan genel yaklaşım, pornografiyi çeşitli estetik açılardan oluşan bir sunumlar arenası olarak tanımlamaya çalışmıştır. Bu arenanın sınırları ahlak, cinsellik, sunum ve bunun gibi pornografik sayılabilecek kavramlarla sınırlandırılmıştır. Eğer bu pornografik arenayı, sunumlar üzerindeki estetik bir alan olarak kabul edersek, kanunları da bu alan için sağlanan koşullar olarak nitelendirebiliriz.

Buradaki yaklaşımlar, genel bir kanı tarafından "pornografi" diye nitelenen ve toplum tarafından da kabul görmeyen sunumları temel almıştır. Burada bahsedilen türde sunumların üretilmesi ayrı bir endüstrinin işidir. Her ne kadar fark edilmemiş olsa da, pornografik sunumlarda estetik bir çaba ve bir tat vardır. Eğer bizim pornografiye olan yaklaşımımız **"Evet, pornografi diye bir şey var, ama ben onu görmemezlikten gelmeyi tercih ederim."** şeklinde olursa, bu estetik tattan yoksun kalmış oluruz.

Malesef pornografi ve sunumları, sanki istenmeyen bir "üvey" evlatmış gibi toplumdan dışlanmıştır. Toplumda, değil pornografik sunumları görmek, onlar hakkında konuşmak bile yasaklanmıştır. Bu yöntem toplum tarafından kabul görmüş, ama yanlış bir yoldur. Doğru ve aynı zamanda zor olan, pornografiye de diğer türler gibi önyargısız yaklaşabilmek, ondaki estetik hazzı tadabilmektir.

Şu asla unutulmamalıdır ki, pornografi bize uzaydan gelmiş yaratıklar tarafından miras bırakılmamıştır. O, insanların en doğal ve en güzel yanlarından biri olan "cinsellik ve sevgi" nin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Biz ne kadar pornografiyi görmemezlikten gelmeyi ve onu yasaklamayı sürdürsek de, çok iyi biliyoruz ki, pornografiyi oluşturan temel öğeyi hiçbir zaman yok sayamayacağız. İnsanlar yaşadıkça varolacak bu öğe, bize Tanrı tarafından bahşedilen ve insanlık için en önemli özellik sayılan "yaşam" ın devam etmesini sağlayan "üreme" dir.

Şu çok iyi bilinmelidir ki; cinselliğin dışavurulması bir toplumda kısıtlanırsa veya yasaklanırsa, o toplumdaki ilişkilerin çarpıklığı ve sevimsizliği yalnızca kapalı kapılar ardında kalmaz, başta sinema olmak üzere tüm sanat dallarına da bulaşır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

ELLIS, J. (1992). "On Pornography". **The Sexual Subject: A Screen Reader in Sexuality.** London: Routledge.

EVREN, B. (1997, 9 Haziran). "Bir Bilete İki Poıno". **Radikal Gazetesi.**

FREUD, S. **(1997). Cinsellik Üzerine.** Ankara: Öteki Yayınları.

METZ, C. (1975, Summer). "The Imaginary Signifier". **Screen.** 16, 2.

MULVEY, L. (1993, Ocak–Şubat) "Görsel Haz ve Anlatı Sineması". 25. **Kare. 3.**

OSKAY, Ü. **(1982). Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri.** Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

ROLOFF, B. & G. SEEBLEN. (1996). **Erotik Sinema.** İstanbul: Alan Yayıncılık.

Alıntı Kaynak: Arş. Gör. S. Serhat SERTER, Pornografinin Sinema Ve Kadın Üzerindeki Yansıması, Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakultesi, Kurgu Dergisi S: 15,119-133,1998

MÜTEREDDİT BİR MUTASAVVIF ÜSKÜPLÜ ASİYE HATUN'UN RÜYA DEFTERİ (1641 – 1643)

Hzl: Cemal KAFADAR

Türk tarihinde kadınların varlığı sözkonusu olduğunda, yeterince araştırılmamış iki büyüt iddiayla yetiniriz genellikle:

Türklerde kadınlar diğeri İslam toplumlarına göre çok daha serbest davranabilmişlerdir; Osmanlılarda kadınlar bir ara devlet işlerine burunlarını sokmuş, **"zayıflama ve çöküş döneminin zayıf padişahlarını"** parmaklarında oynatarak siyasi hayatın **"dejenere olmasına"** katkıda bulunmuşlardır. Tanzimat'la birlikte başlayan ve büyük bir oranda matbu kaynaklara dayanarak çalışılabilen çarpıcı değişme dönemi, son yıllarda **Prof. Dr. Zafer Toprak** ve diğer bazı araştırmacıların çeşitli yazılarına konu olduğu için nisbeten talihli. Ama, özellikle 15 ile 18. yüzyıllar arasına yerleştirdiğimiz "klasik" devrin Osmanlı toplum tarihini, kadınlı erkekli, çoluklu çocuklu, yani gerçek bir toplum gibi yazabilmek henüz imkânsız görünüyor. Kadınların Osmanlı siyaset dünyasındaki rolleri hakkında, özellikle Hürrem Sultan ile Kösem Sultan arasındaki döneme ilişkin, bilgimiz yok denemez, ama konunun derinlemesine monografik çalışmalarla etraflı bir şekilde ele alınması gerektiği ortada. Üstelik soru saraylı kadınlarla sınırlanmamak elbette, iktisadi ve sosyal hayata nasıl katıldıklarına dair bilgiler birikmekte ama daha bir sentez çabasına ilham kaynağı olacak yoğunluğa ulaşmadı[3]. Konunun sanırım en az bilinen cephesine, yani kadınların kültür alemindeki konum ve etkinliklerine gelince, ansiklopedik birkaç şair biyografisinden öte gitmek mümkün değil.

Osmanlı toplum ve kültür hayatında kadınların yeri konusunda daha derinlemesine araştırmalara ve sentezlere geçebilmek için şüphesiz bu konuya ışık tutacak şekilde bilinen kaynakların taranması ve yenilerinin ortaya çıkarılması gerekir. Böylesine muazzam arşiv ve yazma hâzinelerine sahip bir sahada çeşitli konulardaki bilgisizliğimizin temel sebebini kaynaksızlıktan önce o konulara yönelik soru sorulmayışında aramalı herhalde. Yeni tür soruların, yeni tür kaynakların keşfine ve bilinenlerin yeniden değerlendirilmesine yol açacağı ümidiyle başladığımız araştırmalarımız sırasında Topkapı Sarayı ***Kütüphanesinde karşımıza çıkan hoş sürprizlerden birini tanıtmak istiyoruz burada, onyedinci yüzyılda Üsküp'te yaşayan Asiye Hatun'un rüya defterini.***

Bir kadının elinden çıkmış olmaktan öte, metin eski edebiyatımızda çok nadir olduğu (neredeyse olmadığı) düşünülen anı/ hatıra türüne dahil olması açısında a da ilgi çekici. Gerçi ben demektense çoğu kez ***"fakire" (bir kere de "hakire")*** demeyi yeğliyor Asiye Hatun, ama bu sözcüğü tasavvuf terbiyesinden geçmiş ya da etkilenmiş kişilerin kullandığı gibi birinci tekil şahıs zamiri olarak kullanıyor:

"Fakire dahi öyle el bağlayıp karşısında dururum"

insanların kendi sergüzeştlerinden dolaysızca söz ettikleri otobiyografik yazıların varlığı, genellikle Rönesans/kapitalizm Avrupası'nda ortaya çıktığı ve Batılılaşmamış Doğulularda bulunmadığı düşünülen "bireyleşme" olgusuna dayanılarak açıklana gelmiştir. Son zamanlarda tarih ile edebiyat çözümlemesini birleştiren incelemelerde bu açıklamanın yeniçağ Avrupası için bile çok su götürdüğü ortaya atılmıştır. Ayrıca genel olarak İslâm edebiyatında ve özel olarak Osmanlılarda bu tür metinler sanıldığından çok daha fazladır.

Biz burada, ancak Asiye Hatun'un rüya anılarını verirken bir noktayı vurgulamadan geçemeyeceğiz: Batılılaşma devrinden önce yazılmış, şimdiye kadar görebildiğimiz birinci şahıs metinleri arasında bir tek Asiye Hatun'unki baştan sona tereddütle örülmüştür. Diğerlerinin hiçbirisi, buradaki gibi kendini sorgulayan bir içe bakış, hatta suçluluk duygusuyla karışık bir "itiraflar" havası yansıtmaz. Hatun'un çağdaşı iki erkek mutasavvıfın, Seyyid Hasan ve Niyazî-i Misrî kaddesellâhü sırrahumü'l azîz efendilerin anılarına bakarsak mesela, bu tür bir kendinden şüphe bulamayız. Bir tek Asiye Hatun'un rüya defterinden yola çıkarak, bu farkı, yazarların kadın veya erkek oluşları ekseninde açıklamak acelecilik olur, ama kadın elinden çıktığını bildiğimiz tek hatıra metninin bu özelliği kesinlikle dikkat çekici. Bunun cinslerin toplumdaki değişik konum, rol ve güçleriyle ilişkili olmadığını düşünmek zor.

Elimizdeki metin Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nin yazmaları arasında gösterişsiz küçük bir mecmuanın içindedir. Mecmuada topu topu iki metin vardır: Biri (lb-45a) NergisT'nin *Hamse*'sinden "Kânünü'r-reşâd" adlı kısmın, diğeri de (46b55a) burada ele aldığımız Asiye Hatun'un rüyalarının aynı müstensih tarafından kâğıda dökülmüş birer nüshasıdır. Birinci *bölümün ketebe kaydında istinsah tarihi olarak* Hicrî 1114 Muharrem'i veriliyor (28 Mayıs-26 Haziran 1702). ikinci bölümde hiçbir tarih kaydı yoksa da, kâğıt ve yazıda görülen devamlılık açısından, birinci metnin üzerinden pek fazla zaman geçmeden tamamlandığı tahmin edilebilir.

Müstensihin kimliği belli değil; bu yüzden pek alışılmadık türden bir metin olan bu rüyalarla ilk yazılışlarından yaklaşık altmış yıl sonra neden ilgilendiğini kestirmek güç. Asiye Hatun'un kendisin değilse bile ailesini tanımış olduğu düşünülebilir. Daha açık olan, müstensihin Asiye Hatun gibi Halveti tarikatına mensup olduğu; çünkü istinsaha başlamadan önce yazdığı kısacık girişte; hatunun **"tarîk-i hakka sülük"** ettiğini belirtiyor ki sonradan metinde bunun Halvetîlik olduğunu öğreniyoruz. Bir ihtimal, Asiye Hatun'un Halvet! yolundaki olumlu tecrübelerini böyle bir metin aı acılığıyla yayarak başkalarını (belki de özel olarak başka kadınları) da Özendirmek niyetindedir. Ya da bizzat kendisi, hatunun ruhi gelişmesini anlattığı satırlardan etkilenmişle bir kopyasını elinde bulundurmak istemiş *olabilir. Metni bir müsensihe olduğu kadar* bir "müstensiha"ya borçlu olabileceğiniz ihtimalini de gözardı etmemeli.

Bu girişten Öğrendiğimize göre, Asiye Hatun Tasavvufta yolunu seçmiştir ama şeyhi başka - bir şehirde olduğu için rüyaların] yazılı olarak göndermesi gerekmiştir. Bu mektupların "birer müsveddesini de kendi evinde saklamıştır. Hatunun vefatından sonra bizzat kendi elinden çıkma müsveddeler ve bazı cevap mektupları (yazı masası olarak kullandığı) peştahtasında bulunmuş ve müstensih bu pusulalardan elimizde bulunan nüshayı meydana getirmiştir. Ve bu işi yaparken belki müstensihlikten öte bir rol oynayarak editörlük de yapmıştır. Yanı burada, hazır bulduğu başı sonu belirli bir metni olduğu gibi yeniden yazdığından emin olamayız. Birtakım yazışmaların müsveddelerini bulmuş, bunları belki de kendince sıralamıştır; bu işi yaparken bir iki yerde yanılmış da olabilir.

Bu durumda Asiye Hatun'un bir "rüya günlüğü" yazarı olarak görülmesi ne kadar geçerlidir? Sadece mektup yazarı olarak görülmesinin daha doğru olup olmayacağı sorulabilir. Bir kere mektup yazarlığı anı yazarlığına o kadar da uzak değildir, üstelik işin ilginç yanı, hatun kendi yazdığı mektupların müsveddelerini ve gelen cevaplardan bazılarını saklamıştır. Dolayısıyla bir çeşit hatıra defteri oluşturmuştur; dönüp dönüp okuyabileceği, kendi elinden çıkma bir **"hatırlama malzemesi"** biriktirmiştir. Buradan yola çıkarak, yazarların kendi biriktirdikleri,

kendi ellerinden çıkma mektuplarından oluşan inşa mecmualarını, anı kitapları, ya da daha geniş bir şekilde tanımlamak gerekirse, "birinci şahıs anlatıları" arasına katabiliriz. Hatta, mecmua ve cönk adını verdiğimiz derlemelerin çoğu, derleyiciler açısından "okuduklarımdan notlar[1] ya da "en sevdiğim şiirler" gibi kategoriler içinde ele alınarak, anı türünün akrabası sayılabilir.

Asiye Hatun'un hayatı ve ailesi hakkında metinde verilenlerden öte bir bilgimiz yok şimdilik. Babası Kadri Efendi, büyük bir ihtimalle İlmiyedendir ve 1630'larda ailesiyle Üsküp'te Yaşamaktadır, ikinci Viyana kuşatmasından sonra büyük demografik çalkantılar yaşayacak olan Üsküp, bu devirde birçok Balkan şehri gibi çoğunluğu Müslüman olan bir ahaliye sahiptir; 17. yüzyılın ortalarında 50-60 bin tahmin edilen nüfusuyla, bölgesinde idari ve ilmi bir *merkez rolü* oynadığı gibi, ikibinden fazla kârgir dükkânıyla ve üzerinden akan hatırı sayılır ticaretle kendi çapında ünlenmiş bir üretim ve pazar şehridir. Gerçi 17. yüzyılın ilk yarısında Makedonya dağlarında haydutlar cirit atmaya başlamıştır; mesela 1611 yazında Polonyall Simeon'u Venedik'e götüren kervan, *"levend ve haramiler yüzünden yollar korkulu"* olması dolayısıyla 12 gün Üsküp'te konaklamak zorunda kalır. Ancak, bunların yerlerini merkezlerindeki gündelik hayatı ne kadar etkilediğini tam olarak bilemesek de, bu devrin belgelerini daha sonrakilerle karşılaştırdığımızda, etkilerinin sarsıcı olmadığını tahmin edebiliriz. Elimizdeki yazışmalardan yaklaşık yirmi yıl sonra Üsküp'te bulunan Evliya Çelebi, onbini aşan kiremit damlı evleriyle oldukça mamur bir şehir tablosu çizer.

İşte bu şehirde, 1630'lu yılların sonlarında, Kadri Efendi'nin kızı Âsiye Hatun, Veli Dede adlı bir şeyhe bağlanmış ve iki seneden kısa bir sürede birer birer ilerleyerek esma-yı seb'ayı (Allah'ın yedi ismini) zikretmeye icazet alacak kadar mesafe katetmişken, şeyhinden soğur. Tasavvufî bir yola girerken beklediği şekilde ***''kalbi[nin] gözü tam bir mikdâr açılmağa başlamışken"*** ruhi gelişmesi duraklar, nefsiyle giriştiği mücadelede gerilemeye başlar. Sebebini kendisi de bilmez ama şeyhe bir suç atfetmekten çekinir, kabahatin kendinde olduğunu düşünür. Hatun böyle ***"gamkîn ve mahzun"*** iken bir başka şehirde, ***Uziçe'de bir Halvetî dergâhında postnişin olan Muslihüddin adlı bir şeyhin ünü ve, herhalde çeşitli kerametleri kulağına gelir.*** Belki de karizma denilen kavrama her zaman bir nebze katılması gereken bir diğer yanı duyulmuştur şeyhin, yakışıklılığı. Cezbe ile cazibenin örtüştügü alanı kestirmek zor ama tasavvuf tarihini cinslilendirmek istiyorsak bu alan üzerinde düşünmemiz şart sanırım. (Zaten Asiye Hatun'un rüyalarında kıyafet/fizyonomi bilimi geleneğinde görüldüğü gibi, iyi insanlar hep güzeldir, kötüler de çirkin.) Konuyu babasına açıp Muslihüddin Efendi'ye *"bazı bahane ile"* bir adam gönderir ve bu şekilde aşinalık kesbettikten sonra *"muhabbet gönül tahtında karâr eyler"*. Bu yeni *"muhabbet kemendi boynuna"* bağlanmakla, dertli hatun eski ruhî gelişme çizgisine kavuşur gibi olduğunu hisseder. Hisseder ama pusulasız ve kılavuzsuz, olarak yön değiştirmiş olduğu için yaptığı işin doğruluğundan emin değildir. Hiç olmazsa meşrulaştırmak gerekliği duyduğu tahmin edilebilir.

İşte Asiye Hatun'un elimizdeki metni oluşturan mektupları bu noktada başlar. Kendisine "muhkem ızdırâp" veren bu iç çelişkisini bir mektupla "biraderim" diye hitab ettiği, Uziçe'li şeyhin Üsküp'te halîfesi olduğum tahmin ettiğimiz, Mehmed Dede adlı, ilmine güvendiği birine açıklar ve akıl danışır:

Gönül âlemindeki bu değişiklikler olumlu bir gelişmeye mi işaret etmektedir, yoksa bir nefs oyunu mudur?

Hem bu değişikliği eski şeyhine nasıl açacağını: bilemez. **Gelen cevapta Muslihüddin**

Efendi'nin hatunun eski şeyhinden üstün olduğu belirtilir; eski şeyhin irşadı da bir işe yaramıştır ama bundan ilerisi Uziçe'li şeyhten gelecektir. Bu yeni gelişmelerin izlenip yönlendirilmesi için de makul olan hatunun rüyalarını yazıp göndermesidir. Gizli kalması gerektiği sıkı sıkı vurgulanan bu yazışmaların getirilip götürülmesinde Asiye Hatun'un kendine sırdaş bildiği bir *"hâce kadın"* aracılık yapar.

Asiye Hatun, rüyalarını yazıya döktüğü sıralarda evli değildir anlaşılan. Yaşını bilmiyoruz, ama kendini evlilik çağını geçkin olarak görmediği tahmin edilebilir. Bir düşünde kör ve çirkin bir yaşlı kadın olarak beliren, **"velîler aldayıcı, sükker gösterip zehir içirici"** dünyaya kardeşlerinin nikâh (daha doğrusu, "kâbın") kıyıp sonra talâk verdiklerinden ama kendisinin hiç kıymadığından söz eder. Acaba kardeşleri evlenmiş (ve boşanmış) da kendisi evlenmemiş midir?

Kesin bir şey söylemek zor. Ancak evlilik motifi rüyalarda sık sık boy gösterir. **Elimizdeki ilk rüyasında Muslihüddin Efendi'yle evlendirildiğini görür.** Yine bir suçluluk duygusuyla, sadece ve sadece ruhların birleşmesi anlamında yorumlar bu rüyayı; **cinsel yakınlaşma içeren dünyalık bir evlilik olarak anlaşılması ihtimalinden belli ki rahatsız olur. Ancak, bu ;düş evliliklerin nasıl anlaşılması gerektiğini belirledikten sonra, bir kaç kere daha kendini şeyhinin ya da Hazreti Muhammed'in nikâhlısı olarak görür ve kâh *"safâ ile"* kâh *"sürür ile"* uyanır.**

Şeyhinin bir kere kendisini kucaklayıp sıktığını görür, ama bu *"Hazret-i Ömer İslâm'a geldikde Hazret-i Resul (sallallâhü aleyhi ve sellem) Ömer'i böyle koçup"* sıkması gibidir. Bir başka kez birisi görünür ve nikâhtan sonra şeyhiyle aralarında *"mahremiyet olup mübarek eliyle cismine"* dokunacağını ve hatunun tüm beden marazlarının iyileşeceğini müjdeler; hatuna önce hicâb gelir ama utanıp sıkılmasına gerek yoktur, çünkü *"ol azizde beşeriyet yokdur... rûh-ı sırf dır".* Görüldüğü gibi, bu düşleri yazarken, hatta görürken, yanlış anlaşılabileceği konusunda kaygılanır ve bunu açıkça ifade eder. Ama 20. yüzyılda kendisini okuyanların rüyalarda boy gösteren bazı motiflere bambaşka kulplar takabileceğinden elbette habersizdir: Bir rüyasında ot bürümüş bir bahçede yılanlar görüp kaza ile sokmalarından korktuğunu, bir diğerinde şeyhin oturduğu saklı tutan *"direğe dayanmış, bir mertebe hicâbla... azize katı yakın"* durduğunu, yorumsuz iletir[3].

Yazışmaların başlamasından bir süre sonra şeyhin vefatı haberi gelir. Bu olay dolayısıyla Asiye Hatun'un rüya ve mektuplarını yaklaşık olarak tarihleyebiliyoruz, çünkü Uziçe'li Şeyh Muslihüddin Efendi tezkire kitaplarına geçen önemli bir mutasavvıf[4]. Bir diğer ünlü mutasavvıfın, yani Sofya'lı Bali Efendi'nin öğrencilerinden. Yine Topkapı Sarayı'nın arşivinde bulunan ve bir bölümünde Silahdar Mustafa Paşa'nın gündelik masraflarını veren bir defterde, 1046 yılının kurban bayramı (1636 Haziran) sırasında 12 bin akçe ihsan olunduğu

3 Burada amacımız birtakım motiflerin anlaşılmasında zaman içinde ortaya çıkan kültürel değişikliklere değinmek, yoksa Freud'çu ruhbilimsel çözümleme ayrı bir eğitim gerektirir; aksi takdirde sık sık yapılan vülger [müstehcen, edebe aykiri. 2. adi, bayagi; görgüsüz] Freud'çuluk hatasına düşmek kolaydır. Öte yandan, rüyaların yorumlanmasında uzun ve sivri nesnelerin erkeklik uzvunu simgelediği görüşünün modern insana has bir görüş olduğunu ve birdenbire Freud'la başladığını düşünmek yanlış olur. İkinci Bayezid devrinde, çeşitli tabir kitaplarından derlenerek oluşturulan **Kâmilü't-ta'bIr** adlı eserde, İbn Şîrîn zikredilerek şu görüş belirtilir: **"bıçak te'vilde oğlan ola ve bıçak kını 'avret ola".** TSK, R. 1769,210b.

4 Bkz. 'Uşşâkîzâde, Zeyl-i Şakâ'ik, Iz. H. J. Kissling (Wiesbaden: Viyana nüshasından tıpkıbasım, 1965), 129-130; 'e Şeyhî, Yekâyi'ü'Fuzelâ. hz. Abdülkadir Özcan (İstanbul: Bayezid Ktp. nüshasını an tıpkıbasım, 1989), I: 146 (Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri dizisinin 3. cildi).

belirtilen *"Uziçe şeyhi"* sanırım Muslihüddin Efendi olsa gerek[5]. Şeyhin *"1052 hududuna doğru" yani* Miladi 1643 yılının başlarında öldüğü belirtildiğine göre, Asiye Hatun'un ilk mektubu 1051 ya da 1052 yılında (1641-42 dolaylarında) yazılmış olmalı. Son yazdıkları ise ; 1053 ve belki 1054 yılından, ama bu yazışmaların daha uzun bir zaman dilimine yayılmış olması tümden ihtimal dışı tutulamaz.

Şeyh, ölümünden sonra bile, Asiye Hatun'u rüyalar aracılığıyla irşada devam eder. Başından beri uzaktan kumandalı yürüyen ilişki iki şehir arasında olmaktan çıkarak iki âlem arasında sürer. Yalnız bu kez merhum şeyhin yerine geçen oğlu Hasan Efendi de devreye girer,. Çünkü artık rüyalar yeni şeyhe gönderilir. Merhumun ahiret âleminden ilettiği direktifler mahdumun bu dünyada onavıvla yürürlüğe girer.

Muslihüddin Efendi'nin ölümü sırasında sadece ikinci isim olan "Allah"a gelmiştir Asiye Hatun. Şimdiden sonraki gelişmesi daha da dolaylı bir yoldan geçerlik kazanır. Rüyada görülen Muslihüddin Efendi, Hatun'a ruhi gelişmesinin duraklarıyla ilgili uyarıları verir, yani daha üst bir aşamaya geçmeyi hakettiğini belirtir, "fakire" bu üstün hali kendine yakıştırmaz ve kabullenmek istemez: **"zirâ fakirede tereddüd var idi".** Merhum, Hatun'a bir kere daha görünür ve üsteler, hatta "benden iyi mi bileceksin" demeye getirir, Hatun bu rüyaları kendi çekinceleriyle mahdum şeyhe (ve bir süre Mehmed Halîfe'ye) gönderir, rüyada uyarıldığı üzere bir üst aşamaya geçmesi konusunda icazet verilir. Bu şekilde, üçüncü isim olan "Hü"ya yükselir önce, sonra "Hakk"a hak kazandığını yazar, sonra "Kayyüm"a[6]. **Bu ismi sürmeye icazet aldıktan bir süre sonra Allah'ın cemalini *görür.* Uyanır.**

Bu uyanışı mecazî olarak da yorumlayabiliriz. Elimizdeki metin her ne kadar kopuk kopuk rüya anlatılarından oluşuyorsa da, sanırım Asiye Hatun'un ya da derleyicisinin bir bütünlük amaçladığını düşünmek yanlış olmaz: Kalp gözünün açılmaya başladıktan sonra yine kapanması ve zulmette kalması imgeleriyle başlayan rüya defteri son bulduğunda, hatun görmeyi (Arapça rüya sözcüğü "görmek"ten gelir) **öylesine öğrenmiştir ki peygamber ona Allah'ın cemalinin görüldüğü aynayı verir.** Daha ilk rüyalardan birinde de bu nur dolu aynayı Muslihüddin Efendi'nin göğsünde görmüştür Asiye Hatun ama içine bakmayı becerememiştir; oysa bu kez ayna kendi elindeyken uyanır, yani gözleri gerçek anlamıyla açılmıştır artık.

---

5 Acaba Asiye Hatun'un rüyalarına İstanbul'daki saray kütüphanesine ulaşmasında bu tür bir tarikat bağlantısı mı rol oynadı? Bk. D. 3104 |Katalogda yanlışlıkla "kuyumcubaşı defteri" olarak belirtilmiş. Arşiv yöneticisi Sayın Ülkü Altındağ'ın hazırlamakta olduğu ve yayınlamaya başladığı yeni katalogun devamını dört gözle beklemek için bir sebep daha). Bir diğer ihtimal, eğer hayattaysa Asiye Hatun'un, değilse de varislerinin, 1689'de Üsküb'ün Habsburg generali Piccolomini'nin emriyle yakılması üzerine gerçekleş irilen ve 20. yüzyıla kadar süren Balkan muhacirliğinin mukaddimesi sayılabilecek., büyük göçle İstanbul'a yerleşenlerden olması ve yazışmaların İstanbul içinde el değiştirmesidir.

6 Rüya günlüğünde sadece beş isim olması şaşırtıcı. F. de Jong'a göre *(Encyclope- dia of İslam,* yeni ed„ "Khahvatiyya") Halvetîlikte yedi isim şöyle sıralanır:

l) el-Tehlîl; 2)Allâh; 3)Hü; 4) Hayy; 5)Hakk; 6)Kayyüm; 7)Kahhâr.

Rüya günlüğünde sözü geçen son isim "kayyûm" olduğuna göre, yedinci isme gelmeden yazışmalar bitmiş ya da sonrası yitmiş olabilir. Ayrıca "hu“dan "Hakk"a geçtiğini açıkça belirtir hatun; de Jong'un listesindeki dördüncü isim olan "Hayy"dan hiç söz edilmez. Demek ki hiç olmazsa isimlerin sırası, zaman içinde ya da Haivetîliğin kolları arasında değişiklik gösterir. Merhum Cerrahî şeyhi Muzaffer Özak'ın *Ziynetü'l-kulûb* (İstanbul, 1973) adlı eserinde verdiği liste Asiye Hatun'unkine daha yakındır ama yine de "Hayy'in atlanmasına açıklık getirmez; bkz. s.40-41:

1) Tehlîl; 2)Allâh; 3)Hu 4)Hakk; 5)Hayy; 6)Kayyum; 7)Kahhâr.

Bu kaynağa dikkatimi çeken Andrâs Riedlmayer'e teşekkür borçluyum.

Rüyalarıyla içli dışlı bir diğer Osmanlı'nın, yani Sultan III. Murad'ın, sonradan bestelenen şiirinde **"uyan ey gözlerim gafletten uyan"** derken kastettiği uyanmak da budur.

Muslihüddin Efendi dışında , metinde beliren kişiler hakkında pek bir şey bilinmiyor şimdilik. Bir rüyasında Asiye Hatun'u istemediği bir evlilikler kurtarıp Uziçe'li şeyhe nikahlayan *"merhum Veysi Efendi"* yedi kez Üsküp kadılığında bulunan ve orada defnedilen meşhur *Hâbnâme* yazarı (ö. 1628) olabilir, ama bu konuda kesin bir şey söyleyemeyiz. Hasan Efendi anlaşılan babası kadar şöhretli bir şeyh olamamıştır; gerek Uşşâkîzâde gerekse Şeyhi, mahdumu, kendisine ayrı bir yer verecek kadar önemsemezler. Babasına ayrılan yerde Hasan Efendi'den söz edilmesi de Muslihüddin Efendi'nin bir kerameti dolayısıyladır: Gençliğinde kendim içkiye kaptıran Hasan'ı babası olağandışı güçleri sayesinde yola getirmiştir. Çelebi şeyh posta geçtiğinde kendini kabul ettirmekte güçlük çekmiş olabilir: Muslihüddin Efendi, ölümünden hemen sonra Asiye Hatun'a görünerek, oğluna güvenmesini, kendi ruh makamına onun da çıkacağını söylediğine göre bu konuda şüphesi olanlar vardır. Hatta sanırım Hatun'un kendisi çelebiyi yeterince önemsemez; "hû" ismine geçmek için Uziçe'den gelecek cevabı beklemeden Üsküp'teki halîfe Mehmed Dede'der icazet alma yolunu seçer. Belki de bu yüzden bir süre sonra rüyalarını artık Mehmed Dede'ye bildirmemesi söylenir. Hakanda başka bir şey bilmediğimiz bu Mehmed Dede'nin Hatun'a gönderdiği bir mektubu ve Hasan Efendi'nin bir iki cevap pusulası metne katılmış olmasaydı, bu .kişiler birer isim olmaktan öte geçemeyeceklerdi[16].

Asiye Hatun'un daha önceki şeyhi Veli Dede'nin, yedi isim süren bir yolun temsilcisi olmasının dışında bir şey söyleyemeyeceğiz. Özellikle Yugoslavya'da, bugün o ülkenin sınırları içinde kalan tekkeler ve o yörelerde yaşamış mutasavvıflar hakkında hatırı sayılır bir araştırma birikimi varsa da, onyedinci yüzyılın Üsküp tarikat ehli üzerine bilinenler bu kişileri daha yakından tanımamıza yarayacak kadar zengin değil.

Asiye Hatun'un sırdaşı **"hoca kadın"** kimliğinden öte bir diğer soru uyandırır: Tasavvufa yönelen tek tek örneklerin yanı sıra kadınlar arasında ne gibi bir ilişkiler ağı vardır?

Bu sorunun cevabı zaman içinde ve değişik tarikatlar arasında büyük farklılıklar gösterecektir elbette. Tasavvuf tarihinin en ünlü kadın mutasavvıfı, tarikat türü yapılanmaların ortaya çıkışından çok daha önce yaşayan, Basra'lı Rabia'nın (ö. H.185/M.801) çevresindekilerin çoğu erkektir, sözü geçen kadınlar da hane halkındandır· Ancak en azından hicretin altıncı yüzyılından başlayarak önce Mekke 'de sonra başka şehirlerde kadınlara has ribatların kurulduğu biliniyor. Makrîzî'nin yazdıklarından, Kahire'de H.684/M.1285'te kurulan Sitti Zeynep zaviyesinin Timur devrinin çalkantılarına kadar canlılığını sürdürdüğü ve vakfının özellikle dul ve terkedilmiş kadınları barındırdığı anlaşılıyor.

13. ve 14. yüzyılların Anadolu'sunda Osmanlı tarihçilerini çok daha yakından igilendiren gelişmeler gözlenebilir. Bazı menakıbnamelerde[7] ***"fakiregân"*** dan söz edilir; daha da ilginci, derviş-tarihçi Âşıkpaşazade, defalarca zikredilen ama ancak son yıllarda bir araştırmaya konu olan gözleminde, *"müsâfirân-ı Rûm"u* oluşturan dört taifeden birisi olarak "*bacıyân-ı Rûm'u* sayar. "Bacıyân"dan tam olarak kimlerin kastedildiği (ki diğer üç taife, yani gaziyân, ahiyân ve abdalân da tam olarak anlaşılmış değildir kanımca), bu bacıların ne dereceye kadar kurumlaşmış olduğu ve burada ele! aldığımız konu çerçevesinde daha da önemlisi, daha sonraki 'devirlerde değişik tarikatlarda karşımıza çıkan kadınların 13-14. yüzyılın bacıları ile ne gibi bir devamlılık çizgisi içinde ele alınabileceği soruları daha araştırılmaya muhtaçtır.

Kadınların tarikat ehli arasında hiç olmazsa anne, eş, kardeş vb olarak yer aldığı ve bu rolleriyle de tasavvuf geleneklerinin oluşmasına ve yayılmasına katkıda bulundukları unutulmamalı. 15. yüzyılın başlarında Semerkant'tan Eğridir'e gelip yerleşen Şeyhülislam Bürdel, damadı Şeyh Pir Mehmed Höyî ve onun oğlu Şeyh Mehmed Çelebi'nin menkıbelerini anlatan eserin yazarı, ketebe kaydında kitaptaki bilgilerin kaynağını şöyle verir:

"Bu faklr-i kesîrü't-taksîr validem Nefsâ Hâtûn ibnet-i Seyyid Mahmûd Efendi bin eş-Şeyh Burhan Efendi -kuddise ervâ- huhâ-dan biz-zât kavl-i sarîh ve ıakl-i sahih üzere, mezbûr hâtûn dahi babasınun ügey validesi Emine Hâtûn'dan istimâ' itdügidür. Mezbûr Emîne Hâtûn Hazreti Şeyh Burhan Efendi'nün mu'takası ve menkûhesi, gayet makbülesi imiş. Tem-met..."[7]

Zaman ve mekân açısından Asiye Hatun'a yaklaşırsak, Şeyh Hasan Kaimî'nin (ö. 1679/80) sürgüne giderken yerine karısını vekil bırakması örneğinde görüldüğü üzere, onyedinci yüzyılın ikinci yarısında Bosna'da kadın dervişlerin oldukça etkin oldukları biliniyor. Bu konuda bir araştırma yayınlayan Hadzihahic'e göre, bacılar-arası bir teşkilatlanma bu şekilde oluşmuş, "gülbacı"lar Bosna'nın çeşitli şehirlerine yayılmış ve 2. Dünya Savaşı'na kadar Saraybosna'da etkinlikleri süregelmiştir.

Aynı devirde Üsküp'te de gülbacılar var mıydı?

Asiye Hatun'a gelen bir mektupta karşımıza çıkan *"bacı kadın"* başlığı, sözcüğün ve arkasında yatan kavramın hitap tarzı olarak yaşadığını göstermekten öte gitmez, ki günümüzün bazı siyasal yapılarına kadar bunun süregeldiği bilinir. Asıl ilgi uyandırıcı olan, Hasan Kaimî Efendi'nin de Muslihüddin Efendi'nin müridlerinden olması, ama bu bağlantı tek başına Asiye Hatun'u Hadzihahic'in ele aldığı bacılar örgütü bağlamına yerleştirmeye yetmez. Bosna'daki oluşuma benzer örneklerin başka zamanlarda ve Osmanlı memalikinin diğer yörelerinde de bulunabileceğini, ondokuzuncu yüzyılda Kavala'da, ölen kocasının yerine geçerek şeyhlik eden bir hatunun idaresinde bir bacılar tekkesinin varlığından anlıyoruz. Bu bilgiyi veren İngiliz kadın seyyah, başka bir Osmanlı kadınından bir diğer bacılar tekkesi hakkında bilgi almak istemimse de, derviş hanım sır vermemiştir. Bütün bu dağınık veriler, kadınların Osmanlı tasavvuf dünyasındaki rollerinin izleğini ve bunun değişik zamanlarda -gerek kadınların kendi istek ve çabalarıyla gerekse ***"tarikat siyaseti"*** nedeniyle gösterdiği değişiklikleri toparlayıcı .bir şekilde ele yetersizdi ama umulur ki bu iş için gereken bir nice incelemeye, bazı araştırmacıları iştahlandırmaya yeter.

Mektupla irşad tasavvuf tarihinde pek de seyrek olmayan bir durum. Birbirinden uzakta olan şeyh ve müridin bir süre bu yola başvurması i doğaldır, ama Asiye Hatun gibi hiç görmediği şeyhiyle ilişkilerini mektupla başlatmak ve sürdürmek zorunda kalmak, daha çok kadınlara özgü bir durum olsa gerek. Öte yandan rüyaların anlatan ve yorumu irşad sürecinin sistematik öğelerinden biridir. Onaltıncı yüzyılın en önemli Halvetî şeyhlerinden Sünbül Sinan Efendi'nin ***Tarîkatnâme'***sinde müride düşleriyle ilgili şu öğütler verilir:
"Her ne düş görürse şeyhe 'arz ey leye; ta'bîr i derse dinleye, itmezse tabiri nedür demeye... Ve şeyhden gayrıya vâki'asın dimeye, meğer şeyh ta'yîn idüp ta'bîre izin virdügi âdem ola, ana diye... Ve pışkademden öndin vâki a 'arz itmeye, meğer ol olmadugı meclisde ola yâhûd

Kitaplığımdaki (şimdilik bildiğim tek) nüsha, istinsah tarihi: H.1220.

danışa".[8]

Tasavvuf hayatında oynadığı rolden öte, rüya tabirinin kültürel bir olgu olarak yaygınlığına ve önemine işaret etmek gerekir. Remil ve cifr gibi çeşitli "bilim" dallarıyla ilintiliyse de, tabir bunlardan çok daha merkezi bir rol oynar. Herhangi bir heterodoks yanı yoktur. Çeşitli kültürlerde olduğu gibi, rüyaların, objektif olarak varlığından' şüphe edilmeyen bir öte-dünyadan, doğru yorumlandığı takdirde geçer, iği kuşkusuz haberler getirdiği kabul edilmiştir. Ancak Freud'lî birlikte, düşlerin anlamları ve gerçekliği yalnızca 'düşü görenin psişik dünyası düzeyine kısıtlanmıştır; yani rüyalar yine anlamlıdır, ama sadece rainin (düşgörenin) kişiliği ve geçmişi halikında bir şeyler anlatırlar. Oysa metafizik inanışları Batı-tipi modernizmden farklı olan çeşitli kültürlerde rüya, vahiy ve kesif kadar önemli olmasa bile, onlar gibi görünürün ötesindeki Objektif gerçekliği bilip anlamanın yöntemlerinden biri, bir epistemolojik yoldur. Çok sık tekrarlanan bir hadiste belirtildiği üzere, İslâmî gelenekte ***"rüya, nübüvvetin kırkaltıda biridir".***

Vahiy peygamberlere, keşif de ermişlere nasip olur, ama rüya nisbeten eşitlikçidir, herkes tarafından görülebilir. Yine de tam anlamıyla "demokratik" olduğu söylenemez. Ibn Arabi'ye atfedilerek yaygın olarak kullanılan bir tabirname, ***"daima nafakasını ve günlük yiyeceğini düşünen ve aklı ve fikri onunla meşgul olan"*** yoksulların rüyalarına fazla kulak asmamak gerektiğini yazar[9]. Ayrıca gayri-Müslimler **"rü'yâ-i sâdıka" görmekte mümin ile "müştereklerdür" ama "nür-i İlâhî ile mü'eyyed" olan "rü'yâ-i sâliha" göremezler** ***"zirâ ol nübüvvetden bir cüzdür... Ve kâfirde hiç nübüvvetden; cüz yokdur"***[10]. Ama konumuz açısından en dikkat çekici olan rüya seçkinciliği *Mesnevi* de çıkar karşımıza. Aklî melekeleri göreli olarak düşük olduğu için, kadınların düşlerinin de erkeklerinki kadar gerçek olmadığını ima eder Mevlana. Rüyalarında şeyhinden aldığı olumlu işaretlere rağmen Asiye Hatun'un kendiyle ilgili tereddüdlerinin sürmesi bir ölçüye kadar böylesi bir anlayışın yaygınlığına bağlı olsa gerek.

---

8 İstanbul Üniversite Ktp., İbnülemin M. K. İnal yazmaları, no. 2956, 46b-52b. Hatun'un çağdaşı bir diğer Halveti, Niyazi-i Mısrî, Yunus Emre'nin "çıktım erik dalına" diye başlayan şiirine yazdığı şerhte, batınlarının "tenezzül ve terakkisin" lyani iniş ve çıkışını] bilmek isteyenlere "telkîn-i mürşid ve usül-i esma ile bile gönül kitabına ve 'ilm-i ta'bîre mürâca'at" etmelerini söyler; buna göre davranan miirid, her gün ne düş görürse "mürşide 'arz eyler ve ana ahvâli beyan eyler ol miişkili de hail olup sülük eyler". TSK, H. 303, 2b-3a.

9 *Muhidclini Arabi Ta 'birnamesi: Yeni harflerle, yeni lisana göre tercüme edilmiş en mükemmel ta'birnamedir*, çev.? Süleyman Tevfik (İstanbul, 1932), s. 5. Yine bu bağlamda, II. Abdülhamid'in emriyle Süleyman Hasbî Efendi'nin Arapça'dan çevirdiği, Abdülganî el-Nâbulusi'nin (1641-1731) ünlü tabirnamesi *Ta'tirû'l-enâm 17 ta'blri'l-menâm'da* geçen şu cümle (İstanbul, H. 1306, s.9) dikkat, çekici: **"bir kimsenin hâli sükünetde ve kendisi huzur ve rahatda ve libâsı fâlıir ve cedîd bulunur ise... onun rü'yâsı sahih olur".**
10 Ahmed Vecdî, 27a.

10 Ahmed Vecdi, 25a. Rüyalara daha başka, uçlu, beşli vb sınıflamalar da uygulanır, ama bütün bu sınıflamaların genel yapısı bu ili kutbu korur, üçlü sınıflamalarda Allah'tan gelenlerle Şeytan'dan gelenler arasına yerleştirilen rüyaların nefse atfedilmesi, S. Ateş'in belirttiği gibi (s.70) çağımızın bilinçaltı anlayışına bir benzerlik gösterir. Benzeri bir görüş Hıristiyan düşüncesin :1e de, en azından II. yüzyılda yazan Tertullian'dan yakınçağ Avrupasına kadar geçerlidir. George Calofonos, "Dream Interpretation: A Byzantinist Superstition?" *Byzantine and Modem Greek Studies* 9 (1985):215-20. Onyedinci yüzyıl hatırat yazarlarından İngiliz rahip George Fox, rüyaları üçe ayırır: Şehevî, şeytani, ve Tanrı'nın insanla musahebeleri. Zikreden: Alan MacFarlane, *The Family Life of Ralph Josselin, a Seventeenth-Century Clergyman: an essay in historical anthropology {New* York, Lond'a, 1977), s.183. Krş. hadis: ***"rüyâ-i mû'min, kelâmdur ki kul anunla düşde Rabbiyle söyleşür".*** Zikreden: Ahmed Vecdî, 25b. Hıristiyan geleneğinde şeytanî düşler çok deha ciddiye alınır, zira Hıristiyan ge-leneğinde Şeytan çok daha ciddiye alınır. Bu koıuya ışık tutan gözlemler için, bkz. Hüsrev Hatemi, *Yozlaşmadan Uzlaşmak* (İstanbul, 1988), s.74-75-.

İslâmî kaynaklarda sık sık karşımıza çıkan bir sınıflandırmaya göre, rüyalar ya Allah'tan gelirler ya da Şeytan'dan[33]. Şeytanî olanlar yorumlanmazlar. Hatta bunları kimseye anlatmamak gerekir. *"Bir kimse hazrete geldi didi ki: 'Ya resûluilâh! Düşimde gördüm ki güya başum kesilmiş.' Hazret (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) geldi didi ki: 'Kaçan şeytân birinüz ile düşinde oynasa, anı kimseye söylemesin'"[11].*

Ot tutamı anlamına gelen Arapça "adgâz" sözcüğüyle karşılanan bu tür rüyalar *"vesâvis-i şeytanîden ve hevi|cis-i nefsânîden Slet-i hayâl vâsıtasıyla idrâk olmur ve anı şeytân ibkâ ider. Ve hayâl ana münâsib bir nakış bağlar ve nefsür nazarına getürür. Ve ana ta'bîr olmaz. Aşüfte ve' perîşân vâkı'alar olur. Andan isti'âze vâcibdür ve anı bir | kimseye likâyet câ'iz degüldür".* Dolayısıyla "saçma" ve "edepsiz" rüyaların anlatılmasına ve yazıya geçmesine set çeken güçlü kültürel değerler vardır.

Öte yandan özellikle Hazret; Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin görüldüğü rüyaların en çok üzerinde durulan ve yazılan rüyalar olması şaşırtıcı değildir, çünkü

"bir hadîs-i şerîfde dahi buyurur ki: kim ki beni düşinde gördi,: ol gerçek gördi, zîrâ şeytân benüm sûretüme girmez"[30].

Sonra insanın düşü çok değerlidir; olur olmaz kişiye aktarmamak gerekir. Çünkü rüya yorumlanmadığı sürece bir şey söylemiş sayılmaz, dolayısıyla insanın davranışına yön ver- mez, kaderini çizmez. ***"Rüyâ uçucu bir kuşun ayağı üzerindedir, tabir olunmadıkça onun için istikrar ve karâr yoktur"[31].*** Ancak yorumlandığı anda, yorumlayan ister bilgili ister cahil olsun, ister hayra ister şerre yorsun, ***"ta'bîrinün hükmi râ'iye sabit olur"[35].*** Artık rüyanın mantığı yorumlandığı haliyle işlerlik kazanır ve düşü görenin kaderi olur. Yani düşlerin anlamı kişinin dışındaki nesnel bir dünyada yatsa bile bu, öznenin rolünü yadsımaz; bilakis, bütün idealist düşünce sistemlerinde olduğu gibi, ancak bir özne tarafından algılandığında ve anlamlılandırıldığmda gerçeklik kazanır. Dolayısıyla aynı rüya değişik kişiler tarafından görüldüğünde değişik anlamlar taşıyabilir.

İşte Asiye Hatun'un rüyalarına ve ilgili yazışmalarına sinmiş olan ciddiyet ve ağırlık bütün bu kültürel oluşumun sonucudur. Ünlü antropolog Malinowski'nin, geleneğin belirlediği çizgiler çerçevesinde biçimlenen rüyalara verdiği isimle "resmî" rüyalardır bunlar. Asiye Hatun "serbest" rüyalar da görmüş olabilir ama o *"âşufte ve perişân"* düşleri yazmaktan kaçındığını varsayabiliriz[12].

Bir tarihçi, hele hele ruhbilimsel çözümleme yapmaya niyeti ve eğitimi olmayan bir tarihçi rüyalarla niye ilgilensin?

Bir kere görülenlerin ya da görülmüş gibi anlatılanların içerikleri bir yana, rüyaların nasıl değerlendirildiği ve yorumlandığı, bir kültürel geleneği anlamak isteyenlere birçok konuda önemli ipuçları verebilir. Yukarıda değindiğimiz gibi, modern toplumlar dahil her toplumda rüyaların yorumlanması/çözümlenmesi belirli metafizik ve epistemolojik inanışlara göre biçimlenir[13]. Ayrıca tarih boyunca değişik toplumlarda rüyanın **"nasıl bir şey"** olduğunu ele

---

11 A. Vecdî, 25b.

12 Malinowski'nin Kuzey Amerika yerlilerinden dinlediği düşleri ele alırken geliştirdiği resmi (''official'') ve serbest ("free") rüyalar sınıflaması için, bkz. *Sex and Repression in Savage Society* (New York. 1955), s.89-90.

13 Eflatun ve Çinli Daoist düşünür Ctıang Tzı'nın çoktan ortaya attıkları, daha yakın zamanlarda Descartes'ın modern Batılı diişüna ye malettiği, kabaca özetlersek "şu anda rüya görüyor olmadığım nereden belli?" sorusu başta olmak üzere rüya

alanlar, dinî-felsefî inanışlarının yanı sıra, kendi tıp geleneklerinin beden/ruh/zihin ilişkileri üzerine varsayımlarına göre hareket etmişlerdir. Bu yüzden Ahmet Vecdi Efendi "hakikat-i rüya" konulu risalesine başlamadan önce ***"uykunun hakikati"*** konulu bir risale yazmış, burada uyku sırasında bedene ve ruha ne haller olduğunu açıklamaya girişmiştir[14].

Bu bağlamda değinilmesi gereken bir diğer nokta, uyku ile uyanıklığın sınırlarının bile değişik toplumlarda farklı şekillerde çizildiği[15] ve bugün uyanıklık sırasında görülen ya da uydurulan hayaller olarak nitelediğimiz -Hızır'ın (veya Hıristiyanlık'ta çok sık rastlandığı üzere Hazreti İsa'nın, Meryem'in, vb) görünmesi, tecelli, ilham gibi- birçok "görme" olgusunu modernizm-öncesi toplumların genellikle rüya ile aynı kategoride ele aldıkları. Asiye Hatun gibi, ama başka sebeplerden, şeyhiyle aynı mekânda bulunamayan ve bu yüzden rüyalarını mektupla göndererek yol alan Sultan III. Murad'ın rüya defterinde kendisine *"vâki'olan"* düş, tecelli, ilham, müşahede, hayal ve hatta çeşitli sesler aynı bütünün parçaları olarak ele alınırlar[16].

Asiye Hatun'un gördükleri de ille bugün anladığımız manada uykuda düşen düşler değildir; kimini *"gaflet; olur gibi"* oldukta görür, kimini *"âlem-i bâtında... müşahede"* eder, kimi zaman da uyanık diyeceğimiz bir anında, mesela ***"akşam namâzın kılarken, efendi hazretleri kalbi[n]de mutasavver olup kalbi gözüyle müşâhede"*** eder ve bu haldeyken şeyhiyle konuşmaya girer. Burada önemli olan Hatun'un irrasyonel olduğu ya da belki bu konuşmayı uydurduğu değil, Karşısındakilerin (ve başka kaynaklardan kolayca anlaşılacağı gibi daha nice insanın) böyle bir görmeyi ve böyle bir görüşmeyi olabilirin, makulün sınırları içinde saydığı. Osmanlı kültüründe "görsel" sanatların niteliği tartışılırken belki de işe Osmanlıların görmek'ten ne anladığı ile başlamak gerek.

Ayrıca, tabir, fal ve nücum gibi "bilimlere" başvurma eğilimi, siyaset tarihinin büyük devamlılık gösteren öğelerinden biridir. Ahd-i Atik'te ve Ku'ran'da sözü edilen firavundan Ronald Reagan'a kadar, hükümdarların tabir ve nücum gibi yollarla bir yerlerden haber almaya çalıştıkları bilinir. Osmanlı hanedanında rüyaya hürmet, kuruluş efsanesinden, yani Fuat Köprülü'nün haklı olarak tabiroloji alanından çıkarıp mitolojiye yerleştirdiği, bazı kaynaklarda Osman Gazi'ye bazılarında babası Ertuğrul Gazi'ye yakıştırılan devlet kurma rüyasından, II. Abdülhamid'in emriyle el-Nâbulusî tabirnamesinin çevrilmesine kadar çeşitli örneklerle karşımıza çıkar. **Bunların belki de en ilginci III. Murad'dır; Şehzadeyken Manisa'da gördüğü bir rüyasını tabir ederek cülusunu haber veren Şüca Dede'ye (ö.l 582) tahta çıktıktan, sonra büyük iltifatlarda bulunması bir yana, rüyalarıyla olan yakın ilişkisini ömür boyu sürdürmüş, gördüklerini Şeyh Şüca'ya yazılı olarak iletmiş ve bunlar, geleceğin araştırmacılarını düşünürcesine, bir kitapta derlenmiştir.** Aynı sultan daha

---

olgusunun uyandırdığı felsefi soruların, 20. yüzyıl analiı.ik felsefe geleneği içinde irdelenmesi için bkz. *Philosophical Essays on Dreaming,* ed. C.I5.M. Dunlop (Londra, 1977).

14 A.g.e., 24a-b.

15 Bu konuda bkz. W.D. O'Flaherty, "Inside anı 1 Outside the Mouth of God: The Boundary between Myth and Reality" *Daedalus* 10&(1980):93-125.

16 *Kitâb-i Menâmât,* Nuruosmaniye Ktp., yazma no. 2599. Bizanslıların rüya anlayışındaki koşutluklar için, bkz. ,4 *History of Private Life, t. çili,* eti Paul Veyne, Ing. çev. A. Goldhammer (Cambridge, ABD, 1987) içinde, s. 553-641 arasında lîvely- ne Patlagean'ın Bizans'a ilişkin yazısı, s.624-25.

sonra, rüyalarını yıldızı yeni yeni parlamaya başlayan Şeyh Mahmud Hüdaî'ye gönderme yolunu seçmiştir.

…

Asiye Hatun'un Muslihüddin Efendi ile yazışmaya başlamasından yaklaşık on yıl önce, aile ve meslek baskılarından kurtulmak ve dünyayı gezmek ümidiyle kıvranan Istanbul'lu bir gencin, derdini halletmesinde böyle bir stratejik rüyanın, hiç olmazsa edebi açıdan, yardımına koşması bu sayededir.

..

Hem unutulmamalı ki kimse rüyasını "olduğu gibi" bir başkasına gösteremez, ancak anlatır. Dolayısıyla elimizde rüyaların kendileri değil, görülmüş ya da uydurulmuş rüyaların, sözlü ya da yazılı anlatıları, yani çatılmış kurgulanmış metinler olabilir ancak. Bu nedenle tarihî rüyalar edebiyat tarihinin de ilgi alanına girerler[55].

…

Asiye Hatun'un rüyalarla ilgili edebiyata gerek sözlü gerekse yazılı kaynaklar aracılığıyla yakından aşina olduğu tahmin edilebilir. Zira metindeki çeşitli değinmelerden Hatun'un okuryazar olmaktan öte okuyup yazdığını, kitaplarla haşır neşir bir dünyası olduğunu anlıyoruz. Meseja, Uziçe'deki dergâha vakfettiğini tahmin ettiğimiz! bir Kuran-ı Kerim'den söz ediliyor. **Bir rüyasında Asiye Hatun bu mushafın Muslihüddin Efendi tarafından Hazreti Muhammed'e takdim edildiğini görür.** Gerçi İslâmiyet'in kutsal kitabının bir Müslüman'ın elinde bulunması entellektüel açıdan pek dikkate değer bulunmayabilir, bunun bilmek ve anlamak arzusundan çok inanmanın ya da geleneğe bağlı olmanın bir dışavurumu olduğu öne sürülebilir. Nitekim Prof. İsmail Erünsal'dan ilham alarak tereke defterlerinde çeşitli sınıflardan Osmanlıların miras kayıtlarını inceleyerek yaptığımız araştırmalarda en çok kişinin sahip olduğu (ve sanırım okuduğu) kitabın, kolayca tahmin edilebileceği gibi, Kuran-ı Kerim olduğunu gördüysek de, sadece bu veriden bu kişilerin düşünce dünyası hakkında bir sonuç çıkaramayacağımızı biliyoruz.

Ancak Asiye Hatun'un âceti yerine getirmekten öte *kaygıları* olduğunu, kutsal metinle daha *zihni* bir şekilde de ilgilendiğini, bir de Ebussuud tefsirine sahip olmasından anlıyoruz. Bu kitabı da şeyhine göndermiştir ve bir rüyasında şeyhi kendisine muhabbetini ifade etmek için bu olayı hatırlatır: ***"Bize Ebussuud tefsiri irsal eden Asiye Hâtûn. Sen ki benim muhibbem vemahbûbemsin, tâlibem ve matlübemsin".***

Ayrıca iyi bir mürid olmaya çalışırken bu konuda yazılmış "el kitaplarından, yani tarikatnamelerden, yararlanır. Daha ilk mektubunda eski şeyhinden soğuyup yeni bir şeyhe meylettiğini belirtirken, Mehmed Dede'ye sorar: ***"Târikatnâmelerde görmüşüm ki bir kimse kendi şeyhinden gayri yere tabiatı çekinse bâtını hazret-i vâhidiyyeye açılmaz. Acaba sultânım, kendi şeyhimden mi açılmaz yoksa hiç bir taraf dan mı açılmaz?"***

Bir mutasavvıfdan bekleneceği üzere şiirle de ilgilenir Asiye Hatun. Özellikle Mevlana Celaleddin Rumi'nin yazdıklarına iyice aşina olmalı; şeyhi ***"âlem-i dünyâ bir hankâhullâhtır, hâdim biziz"*** dediğinde düş görmektedir ama bu sözün Mevlana'dan alıntı olduğuna hemen uyanır. Ayrıca kendisi de beyit düzmekten aciz değildir; Alis'in harikalar diyarına düşüşünü andıran bir diğer düşünde, evinde bir mermer kapağı kaldırıp rastladığı merdivenden aşağıya indikten ve karşısına çıkan çeşmenin suyundan içtikten sonra kendini Medine'de bulunca,

ravza-i şerife yüz sürer ve içinden, bir şeyler taşar:

"evvel ü âhır vücûdundur sebeb her devlete / el-meded ey destgîr-i evvelin vü âhirin /haşre tahsis etme sultanım şefâat-kârını /âlem-i dünyâda da ol destgîr-i âcizin"[17].

Okuduklarından ve rüya defterini kaleme alış biçiminden Asiye Hatun'un oldukça iyi bir öğrenim görmüş olduğunu tahmin edebiliriz. (Üsküp gibi onbin haneye -ki bunun hepsi Müslüman değildir- 70 mektep, 9 dârülkurrâ ve 6 medrese düşen bir şehirde, hele bir âlim kızı için, bu hiç şaşırtıcı olmamalı. Asıl şaşırtıcı olan, kadın-erkek Osmanlılar'ın eğitimi hakkında ne kadar az şey bildiğimiz). Arapça, Farsça sözcüklere ve terimlere hâkimdir. Ayrıca öğrenimle pek ilgisi olmayan bir diğer açıdan da başarılı bir yazar sayılmalı bizce: Gönül hallerini süssüz olduğunca etkileyici bir dille ifade eder. Mistik deneyimlerin yazıya aktarılmasında genellikle görüldüğü üzere, kısa cümleler metne hâkimdir. Kendi ruh gelişmesiyle ilgili şüphe ve tereddüdlerini ortaya koyarken yalın ve içten bir anlatım tutturur; üçüncü ***ismi sürmeye hak kazandığını bildiren rüyalar sıklaşınca, şöyle yazar:***

"Bunlar hâtıra inidir yoksa sahih midir?

Hâşâ sümme hâşâ, azız hazretlerine inkârımız yoktur. Amma benim bunlara liyâkatim yoktur. Âlâyiş-i dünyâ ile alude olmuşum. Hakka lâyık bir nesnemiz yok, bunlara istihkâkım hiç yoktur.

Hakk sübhânehu ve teâlânm lutfu çoktur. Benim sultânım ne buyurursuz? ilâm eylen". Burada ve daha birkaç yerde "hatıra" sözcüğünün yanıltıcı zihin oyunu anlamında kullanılması da ilgi çekici.

Metnin yansıttığı değerler dünyasını yorumlamak şimdilik çok zor. Gerek Asiye Hatun hakkında gerekse genel olarak kadınlar hakkında o kadar az şey biliyoruz ki. Herşeyden önce Asiye Hatun'un ne kadar tipik olauğunu bilemiyoruz. Çevresi onu ne gözle görüyordu? Takdir edenler olduğu gibi, acıyanlar, **"vah zavallı,, kendini bir şeyhe kaptırdı, evde kaldı,"** gibisinden değerlendirmeler yapanlar var mıydı? Israrla evliliğe muhalefet edişini nasıl yorumlayacağız? İslâmiyet'te, Hıristiyanlık'ta olduğu gibi keşişçesine toplumdan uzaklaşmanın yüceltilmediği, dolayısıyla kendilerine din bilimleri, din hizmetleri gibi alanlarda meslek seçenlerin, hatta mutasavvıfların bile, evlenip çoluğa çocuğa karışmasının garipsenmediği bilinir. Ancak İslâmiyet'te Allah yolunda bekârlığın hiç olmadığını söyleyemeyiz[18]. Asiye Hatun'un rüya defterinde de, gelin olacağı gün evden kaçıp uzun ömrünün sonuna kadar tek başına yaşayan Afgan Mutasavvıfı Hazret Babacan (Ö.1931) kadar radikal olmasa bile[19], tecridi yeğleyen ve bunu nefis mücadelesinin ve dünyayı reddetmenin doğal bir uzantısı olarak gören bir tavır belirgin. Hele *"sipâh [asker] cinsinden bir âdemle* evlendirildiğini gördüğü, kendisine bir süre elem çektiren bir rüyası dikkat çekici. Âlim kızının sipahiye varması özellikle istenmeyen bir durum muydu acaba? Sosyal zümre, tabaka ve sınıflar arası ilişki ve çelişkileri anlamak için birbirlerine karşı tavırlarının çok daha iyi

---

17 Metni okumamda yardımını esirgemeyen Sayın Prof. Gönül Tekin'in işaret ettiği gibi, birinci mısra çok yaygın olarak zikredilen, "eğer sen olmasaydın eflaki yaratmazdım" mealindeki bir hadis-i kudsîye telmihde bulunur: "Levlâke levlâke lemâ halak- tu el-eflâk". Bkz. A. S. Levend, *Divan Edebiyatı* (İstanbul, 3. basım, 1980), s. 104-105,

18 Bu konuda, evliliğe yönlendiren çeşitli hadi; ilere rağmen mutasavvıflar arasında siiregiden tartışmalar için, bkz. Smitlı, a.g.e., 165-171. Birçok evlenme teklifini reddeden Rabia Hatun'ıın kendi tavrı için, s.10-13. Yukarıda sözü geçen Cihânârâ Begüm de hiç evlenmemiştir.

19 K. Shepherd,.i *SufiMatriarch:I-lazralBaba)in* (Cambridge, tng,, 1985), s.30-31.

bilinmesi gerekir; bu konuyu araştırmanın en iyi yollarından biri değişik zümrelerin, evlilik stratejilerine bakmak olsa gerek.

Öte yandan, gerçekten Muslihüddin Efendi'yle evlenmesi söz konusu olsaydı, pek karşı çıkacakmış gibi bir izlenim bırakmıyor. Hazreti Fatma'yla ilgili olarak inanıldığı gibi hem evli hem betül olmak imkânsız olmadığına göre, belki de evliliği, tasavvuf tarihinde birçok örneği görülen türden bir "Platonik evlilik" olursa, kabullenecektir Hatun[20]. O da istediği biriyle olursa. Ya da belki, Asiye Hatun gibi okumuş bir mutasavvıfın tanımıyor olmasına pek ihtimal veremeyeceğimiz, Basra'lı Rabia Hatun'u örnek alarak hiç evlenmemeye kararlıdır[21]. Evlilik ve tecridle ilgili tavırlarını kesin çözemesek de bir fikir edindiğimiz Asiye Hatun, bu tavırları çevresinde kimlerle, ne dereceye kadar paylaşırdı? Hiç olmazsa mektuplardaki bilgilere aşina olan üç dört kişinin, aynı değerlere göre yaşamasalar bile, bu açıdan kendisini anlayacağını düşünüyor olmalı.

Asiye Hatun'un üslubundan yola çıkarak duygularının akışına kapılmış, güçsüz ve iradesiz bir kadın olduğu sonucuna gidersek yanılmış olmaz mıyız? Körü körüne bir şeyhe bağlanmadığı, mürşidinden ne istediğini bildiği, bu konuda kaderine razı olacak bir yapıda olmadığı, şeyh değiştirmesinden belli, oluyor. Ne kadar müteredditt olursa olsun, bu değişikliği yerine getirecek adımları kendisi atmış, mürşidi olmasını istediği yabancı bir şeyhe ***"bazı bahane ile"*** adam göndermiş, ancak sonradan bu adımlara 'meşruiyet kazandıracak şekilde desteklenmek ihtiyacı duymuştur[22]

Belki de ilk şeyhinin "irşad üslubu" hoşuna gitmemiştir. Prof. Frederic de Jong, Türk Halvetiliğinde, bilhassa Karabaşî kolunda, şeyhin genellikle pasif bir rol üstlendiğini yazar; bu anlayışa göre, vücut için ruh neyse, mürit için de şeyh odur[23]. Karabaşîliğin Üsküp'te kendine bir yer edindiği düşünülürse, Asiye Hatun'un soğuduğu şeyhinin Üsküp Karâbaşî Halvetlerinden i olduğu akla gelebilir, ama Halvetîliğin bu kolunun o yörelere daha bu tarihte yerleşmiş olmasına pek ihtimal verilemez. Zateri gayri–müdeheleci irşad sadece Karabaşîlere has değildir; Halvetîlik içinde var olan bir eğilimi daha uca sürmüştür bu kolun izleyicileri. Öte yandan bir diğer Halvetî, yani Muslihüddin Efendi, de Jong'un bü tasvirine uymayan, mürşidin yaptıklarına ve ahvaline oldukça aktif bir şekilde karışan bir şeyh izlenimi veriyor bu metinde.

Üstelik şeyhi öldükten sonra da tasavvuf yolunda ilerleme (ve belki de bununla birlikte gelecek bir sosyal saygınlık) arayışını ısrarla sürdürür Asiye Hatun. ***Rüyalarda sık sık karşımıza çıkan evlenme imgesinden yararlanırsak, bu kurumun geleneksel***

---

20 "Platonik evlilik" örnekleri için bkz. Smith, s. 140-41 ve 156-57.

21 Rabia Hatun'un asırlar boyu değişik İslâmî toplumlarda, hatta Avrupa'da örnek/ model gösterilmesi konusunda, bkz. Schimmel, Smith'in kitabına giriş yazısı, s.xxvii- xxviii ve xxxiii.

22 Hatun'un bu konuda fazla İleri gitmiş olabileceğine dair kaygısı ilk mektubunda açıkça ifade edildiği gibi, daha sonra da aklı la takıldığı bir rüyasından anlaşılıyor: **Bu rüyada Muslihüddin Efendi görünerek *"seni Veli Dede'nin elinden biz aldık"* der ve Hatun'un şeyh değiştirmesinin iradesi dışında gerçekleştiğini vurgular.** Asiye Hatun'un, tarikatnamelerde okuduklarına dayandığını söylediği kaygısı yersiz değildir. Müridler arasında şeyh değiştirme dürtûsü ve şeyhler arasında bunu engelleme ya da sınırlama arzusu, herhalde tarikat hayatında hiç olmadığı düşünülemeyecek gerginlik unsurlarından bir olmalı. 10. yüzyılın başlarında Yahya Efendi zaviyesi türbedarı olan Şeyh Mehmed Nuri, müridleri "kırk senedir basiretim feth olmadı" diye şeyh değiştirmeye yeltenmemeleri, ancak kendi şeyhleri buna gerek görür ve izin verirse böyle bir hareketin uygun olacağı konusunda uyarır: ***"yoksa şeyhi tecdîd etmekle füyûzât-ı ilâhiyye teceddüd bulmaz".*** Bkz. TSK, Y.Y. 1162,15b.

23*El*, *"Khahvatiyya"* maddesi.

kültürümüzdeki en köklü "archetype"larından birine, yani nazlanan bir geline benzetebiliriz Hatun'u. Daha ileri bir aşamaya hak kazandığı konusunda gelen çeşitli uyarılara rağmen bunu kabullenmek istemez, ama bir yandan da sabırsızlanır, bir an önce icazet verilsin ister. Mesela, “hû” ismine geçmeden önce çok uyarı almıştır ama kendini lâyık görmez; Muslihüddin Efendi ısrar eder, bunları çelebi şeyhe yazıp bildirmesini söyler. Hatun mektubu yazar, ama bu kez Hasan Efendi'den gelecek cevabı beklemeye dayanamaz; bu konuda bir rüya daha görür ve merhum şeyh, Uziçe ile yazışmanın sonuçlanmasını beklemeden durumu Üsküp'teki Mehmed Dede'ye bildirmesini söyler. **Hatun bu kestirme yolu kullanır ve “hû”ya geçer.**

Bunları tartışmaktan amacımız, Asiye Hatun'un Osmanlı toplumundaki cinsler hiyerarşisini devirmeye yönelmiş bir protofeminist olduğunu iddia etmek değil, elbette. İstemediği bir evlilik ilişkisine girmemekte gerçi direnir, ama "safa ile" uyanmasına neden olan şeyhiyle nikahlanma rüyasında efendinin *"hâtûnu alup hizmetin eyle*" yeceğinin farkındadır. Bir başka rüyasını anlatırken, daha çok Avrupa dillerinde rastlanan ve bugünlerde Incil’in yeniden yazılması tartışmalarına neden olan bir "cins kayırması" yapar, yani erkeklere has bir sözcük herkes için kullanılabilirmiş gibi, düşüne giren *'bir hûb-rû hâtûn*” un *"Üsküb âdemine benzeme" diğini* yazar. Daha da ilginci, insanın tasavvuf yolunda ilerlemesini bayağı ihtiyaç ve heveslerle engelleyen *"velîler aldayıcı"* dünyayı, aynen eıkek mutasavvıflarda (ve daha da kuvvetle Hıristiyan;âleminde) rastlanan bir imgeyle, bir *"bed- çehre... a'mâ avret"* olarak görür.

Belirli sosyal grupların tarih çalışılırken, o grupların konumunu bilinçli bir şekilde dönüştürme çabalarına (işçi hareketleri, kadın hareketleri,i vb) öncelik seriliyor genellikle. Ancak, bu tür hareketlerin değişik toplumla]‘da nasıl biçimlendiğini veya başarıp başaramadıklarını sağlıklı bir perspektiften değerlendirebilmek için gereken ve toplum hayatını bütüncül bir şekilde anlamaya çalışan tarihçinin er veya geç gündemine gelen daha mütevazı bir iş var: *Miskinlikle isyan* arasındaki *sahrada* günbegün koşuşturan sıradan insanların, kişiliklerini ve ilişkilerini yoğururken attıkları iddiasız ve gösterişsiz adımların izini sürerek, gündelik hayatta geleneksel rolleri yerine getirirken bile kişilere açık olan hareket alanlarını ve sınırları kestirmek ve bunlarda zamanla ortaya çıkan küçük deprenmeleri ölçmek. Asiye Hatun gibi (hiç olmazsa şimdiye kadar bildiklerimiz kadarıyla) tarihe yön çizme, toplucu yönetme veya dönüştürme gibi bir iddiası olmayan birinin kendisiyle ve çevresiyle ilgili yazdıklarını okumanın en büyük yararı, bu alana ve özellikle OsmanlI toplum tarihindeki rolleri açısından çok az tanıdığımız kadınların dünyasına, ufak da olsa, bir pencere açmasında yatıyor sanırım.

**

Acaba kitaplara düşkünlüğü açık olan Asiye Hatun başka neler okurdu?

Okuduklarını kimlerle ve ne şekilde tartışırdı?

Babasının arkadaşlarının, diyelim Veysi Efendi'nin, sohbetlerine katılır mıydı?

Annesi ve kardeşleri de okumaya, tasavvufa meraklı mıydılar?

Nerede ve ne tür musiki dinlerlerdi?

Osmanlı dünyasının dışında olup bitenlerden nasıl haber alırlardı?

Hacca gidip gelenlerden ya da doğudan mal getirip Usküp ve Saraybosna üzerinden Avrupa'ya aktaran ticaret kervanlarından, Hindistan'da Sultan Şahcihan'm tam o yıllarda karısı Mümtaz Mahal için bir ulu türbe yaptırdığını, kızları Cihânârâ'ya bir şeyhin cezbesi dokunup kendini tasavvufa verdiğini işitmiş miydi acaba?

Bunları ve sadece kadınlar için değil tüm Osmanlı toplumunun kültür hayatı bağlamında sorulması gereken, nice benzeri soruyu şimdilik cevaplandırmayacağız. Ancak, Sultan İbrahim'in saltanatının başlangıcına rastlayan yıllarda, siyaset sahnesinin dışında, ilim ve tasavvufa bilgili bir şekilde dalmış Üsküp'lü bir kadının iç dünyasına ve şeyhiyle ilişkilerine ışık tutan bu kaynağı, benzeri kaynakların aranması ve değerlendirilmesi ümidiyle, yayınlayarak, şimdiye kadarki siyaset, kurum, iktisat ve erkek ağırlıklı gelişme çizgisini aşmaya doğru yönelen OsmanlI tarihçiliğinin merak ufuklarının genişlemesine küçücük bir katkıda bulunabiliriz belki.

RÜYA METİNLERİ

Bu risale, Üsküp'lü merhum Kadri Efendi'nin kızı Asiye Hatun Hak yola girdiğinde, şeyhleri başka diyarda olduğu için rüyalarını mektupla iletmesi gerektiğinden, müsvettelerini yazı tahtasında saklayıp, öldüğünde yazı tahtasında kendi elyazısı ile bulunan sayfalardan kopye edildi.

Mektup sureti:

İzzetli, saadetli sultanım efendi hazretlerinin mübarek ellerini öper, nice hürmetlerle dualar gönderirim: Benim sultanım, bilirsiniz ki birkaç senedir Hakk yola giriş, öyle kendiliğinden, biz talip olmadan, gerçekleşmişti.

Ben de mümkün olduğunca uğraştım ve şeyhe çok muhabbet gösterdim. Tarikatın kurallar gereği emrine itaat ediyordum. Her ne emretse candan kabul ediyordum. Çok sevgim ve güvenim vardı. Bu sevgi ve inanç sebebiyle az zamanda, iki sene geçmeden, yedi ismi tamamladım. Allah'ın yardımı ile her biri bir şekilde ortaya çıkmıştır. Kısacası, kalbimin gözü bir miktar açılmaya başlamıştı. Bu haldeyken, Allah'ın hikmeti, öyle icap etti, şeyhime olan muhabbetim azaldı. Sebebsiz. Onlardan ne açık ne örtülü bana sıkıntı verecek birşey olmamışken, kendi nefsimin kabahatinden muhabbetim zayıfladı. Sair ahvalim de inişe geçti. Sanki karanlıkta kalmış gibi tabiatıma çekidüzen vermeye ne kadar çalıştıysam da mümkün olmadı. Bu halde gam ve hüzün içindeyken, Uziçe'de Şeyh Muslihüddin Efendi Hazretleri'nin sevgisi kalbime düştü. Ve günden güne artmaya başladı. Geçenlerde meseleyi babama açtım ve bir bahane ile adam gönderdik. Aşinalık olması için. Allah'ın hikmeti, aşinalık olduktan sonra muhabbet arttı, hatta şimdi artık içimi öylesine kapladı ki, bir an bir saat gönlüm onlardan vazgeçmez. Muhabbet gönül tahtına yerleşti. Bir mertebe ki mümkün olsa ayağının bastığı toprağa canımı feda etmek canıma minnettir. Lâkin onların muhabbeti yerleştikçe önceki [şeyhe olan] muhabbet zayıfladı. Ama yeni muhabbet kemendi boynuma bağlanmakla yine az biraz evvelki halime dönüş oluyor sanki. Sultanım, ahvalimiz budur ki yüce huzurunuza bildirildi. Sair ahvali mektubu getiren hoca kadına sorun, anlatsın.

Şimdi efendim, billahi teâlâ ve liresulihi, bu sırrım dünya ve ahirette sizin katınızda emanet olsun. Uzun zamanlar kalbimde gizli mi?

Allah'tan başka kimse bilmezdi.

Şimdi zorunlu olarak Joca kadına açıldı. Çünkü başımla beraber dostum ve her konuda sırdaşımdır.

Şimdi sultanım dünya ve ahirette kardeşim olmanızı dilerim. Sizi kendi biraderlerimden daha sevgili bilirim. Benim sultanım, siz âlimsiniz. İlim ve akıl gücüyle neyi makul görürsünüz ve ne önerirsiniz?

Ahvalimi şeyh hazretlerine bildirmek mi makuldür yoksa suskunluk daha mı iyidir?

Eğer gizlice sizin aracılığınızla bildirmek makulse bildirelim. Ama gizli kalsın. Şeyhimin

kalbi bana kırılmasın, çünkü gerçekten çok şeyler verdi. Ama elimde değil ki ne yapayım?

Gizlice yazıp bildirsem mi?

Benim sultanım, lillahi teâlâ, ilim ve akıl gücüyle bu derdime bir çare görün. Tabiatımda çok ıztırap var. Bilmem bu hal hayra alamet midir yoksa nefsimin bir hilesi midir?

Elde olmayan bir haldir, ortaya çıktı. Benim sultanım, ne buyurursunuz?

Hoca kadına bildirin, o bize aktarsın. Cevabınızı bekliyoruz. Öylece malumunuz olsun. Benim sultanım, tarikatnamelerde okudum ki birisinin tabiatı kendi şeyhinden başka yere yönelse, içi birliğe açılmaz.

Acaba sultanım, kendi şeyhimden mi açılmaz yoksa hiç bir taraftan mı açılmaz?

ilim sahibi olarak ne dersiniz?

Lütfedip duyurun. Zira kalbimde çok ıztırap var.

İlim ve maarifiniz; bol olsun.

Mektubun cevabı.

Selamdan sonra:

Kadın hazretleri, buı fakiri dünya ve ahret kardeşliğine seçmişsiniz. Kabul eyledik. Siz de bizim dünya ve ahret kardeşimiz olunuz.

Hak sübhanehu ve teâlâ cümle Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem ümmeti ile cümlemizin dünyadan ahirete eksiksiz iman ile göçmesini sağlasın.

Bildirdiğiniz ahvalin hepsini öğrendim. O içinizi kaplayan aziz hazretlerinin muhabbeti güzel bir haldir. Allahü teâlâ mübarek etsin.

Ve halinizden anlaşılan odur ki, inşallahü teâlâ sizin muhabbetiniz azizin yüce kalbine tesir etmiştir.

Elhamdülillahi teâlâ Allah canibinden size büyük bir lütuf ve ihsandır, ganimet bilin.

Ve Allahü teâlâya çok şükür eyleyin ki artırsın. Herkese bu kadar nasip olmaz.

Hakk süphanehu ve teâlâ devamım sağlasın.

Ve tarikata giren kişiye gereken muhabbet ve inançtır. Allahü teâlâ muhabbet ve inancınızı artırsın. Ve kendi şeyhiniz ile onların arasında büyük fark vardır. Hemen geçenlerde arka yoldan Medine'ye varma rüyanızı hatırlayın.

Efendi hazretlerinin onun gibi nice halifeleri ve müritleri vardır. Yüce Allah hem size hem bize azizin mübarek yüzünü kendi gözümüzle çok çok görmeyi nasip etsin.

Şeyhiniz sizi bir noktaya kadar getirmiş. Ondan fazlası inşaallah aziz [Muslihüddin Efendi] sayesinde gerçekleşecektir. Bu yüzden ondan [yani, önceki şeyhten]

muhabbetiniz bir miktar kesilmiş. Yedi ismi tamamlamışsınız, bundan maksat nefsin temizliği ve kalbin arıtılmasıdır.

Elhamdülillah maksadınıza varmışsınız, înşaallahü teâlâ, aziz hazretlerinin sevgisi buna delildir.

Ahvalinizi, rüyalarınızı mektupla arz etmeniz gayet makuldür. Hemen istediğiniz üzere bir mektup yazın ve mühürleyin. Fakır de güvenilir bir kimseyle göndereyim, kendisine de tenbih edeyim ki bu kâğıtta yazılanlar son derece gizlidir, başka kimse bilmesin.

Karşılığında bir cevap gelince, siz de güvenilir bir kimseyle fakire gönderin ve tenbih edin ki bu fakirden başka kimsenin eline değmesin.

Ve duanız; rica ederiz, bu fakîri hayır duadan mahrum etmeyin.

Zira kardeşlikten murat birbirimizi duada unutmamamızdır. Hak süphanehu ve teâlâ cümle Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem ümmeti ile cümlemize, erenler ve evliyalar yardımıyla, cümle taliplere maksatlarına ulaşmayı nasip etmiş olsun.

Amin, peygamberlerin soylusu hürmetine.

Bitti.

****

RÜYALAR

Bayramdan önceki Pazartesi sabah namazını kılıp [şeyhin] tayin ettikleri evrad-ı şerifi dörtyüz kere okuyup işrâk (sabah kerahet vakti çıkınca kılınan) namazını kıldıktan sonra biraz dinlendim.

Rüyada bir adam gördüm, bana-, **"Üsküp'le alakam kesip Uziçe'ye gitmen ve o azizin nikâhına girmen gerekir. Hatunu yoktur. Sen hatunu olup hizmet et. Nikâhtan sonra aranızda yakınlık olur, mübarek eliyle cismine dokunur ve ne kadar beden rahatsızlığın varsa gerek yüzeyde gerek içinde olsun hepsi geçer. Bütün dileklerin yerine gelir. Kalbin teslim olmuştur zaten, duyuların da onun hükmüne girsin. Elbette azizin nikâhına girmen gerekir"** diyerek yön veriyor. Bu konuşanın kim olduğunu çıkaramadım, yalnız kadın değil erkekti. Onun bu sözü beni utandırdı. "**Nasıl söz bu? Benim sevgim ruhanidir. Allahü teâlânın makbulüdür. O yüzden kalbim teslim oldu,"** dedim.

Yine o adam dedi ki: **"O azizde beşerlik yoktur. Gerçi görünüşte halk arasında insan görünümündedir, ama sırf ruhtur. Onda hiç beşerlik yoktur. Ama nikâhına girdikten sonra aranızda yakınlık olur, senin bedenine elini sürer, derdine deva, yarana şifa olur, diyorum. Aklın başında ise fırsatı kaçırma"** diye bana tenbih etti. Fakire de sanki onun nasihatına göre davranıp, Üsküp'le ilişiğimi kesmeye ve Uziçe'ye gitmeye hazırlanırken bu hal ile uyandım.

Yine tekrar uyudum. Yine rüyada gördüm ki Uziçe'ye varmışım. Bir yerde aziz hazretleri oturuyor. Ol kerevetin altında bir direk var ve kereveti tutuyor. Fakîre de öyle el

bağlamış vaziyette karşısında duruyorum. O direğe dayanarak, biraz hicap içinde, önünde duruyorum, sanki namazda kıyama durur gibi. Ancak azize bayağı yakın. Bu esnada oğulları geldi. Vardım, ikisinin de mübarek ellerini öptükten sonra yine o direğin yanma geldim. Önünde dururken uyandım. .

****

Yine bir gün bu şaşkınlık ile kendi halime hayretlenirken bir gaflet aldı. Yine gördüm aziz bana hitap edip buyurur ki: **"Seveni biz de severiz. Bize âşık olana biz de âşık oluruz. Âşık olduğumuz kimseyi muradına erdiririz."** Bana âdeta bir safa geldi, uyandım.

****

Yine bir kere beni gaflet aldı ve [şeyhin] hayali göründü. Buyurdu ki: **“Önce biz sana muhabbet eyledik. Veli Dede’nin elinden seni biz aldık. İraden elinde değil. Muhabbet bizden çıkıp sana naklonuldu."** Çoğu zaman hayali kalp gözüyle müşahade olunduğunda tebessüm ile bakar gibi geliyor.

****

Sonra bir gece bir miktar gaflet sırasında gördüm ki: Efendi Hazretleri gelmiş. Mübarek göğsünü açtı. Gördüm ki mübarek göğsünde güneş gibi bir ayna var. Güneş gibi yuvarlak, çok ışıklı, rengi gayet parlak, altına benziyor. 0 aynanın ışığı mübarek beyaz sakalının arasından çıkıyor ve şule veriyor. Öyle bir ayna ki tabiri imkânsız. Kısacası, dünyada birşeye benzetemem. Yuvarlıklığı güneşe benziyor ama ışıltısı güneş gibi değil. Bir acayip nesne ki göz görmüş değil. Yani o ayna mübarek göğsünde kurulmuş, geçici olarak oraya konmuş değil. Sanki mübarek cisminden oluşmuş. Aynayı bana gösterip buyurdu ki:

“Bu aynanın içine bakan, Hazreti Allah'ın cemalini görür." Sonra mübarek göğsünü örttü. Ama **hakire** içine bakmadım, ancak aynayı gördüm. Sonra beni önüne getirip mübarek boynundaki şalın bir ucunu kendi tutup bir ucunu da bana tutturup biat verdi. Halveti şeyhleri âdetlerince ..biat verdiği üzere önce istiğfar duasını sonra tövbe ayetini okutup sonra da şehadet getirip telkin eyledi. Buyurdu ki: "Dört yüz evrad-ı şerif oku. istiğfar -bu şekilde-.**Estağfirullah el azim ellezi la ilahe illa hüvel hayyel kayyume ve etûbu ileyh** -ondan sonra salavat-ı şerif, sonra Fatiha sonra da ihlas-ı şerif dualarını oku. Işrak ve sabah namazını bizim usulümüz üzere kıl.

Işrak namazını altı rekat kılıp iki rekat selavatü'l işrak iki rekat istiaze ikilde istihare kıl. Sabah namazını dört rekat kıl. Tevhide devam et. isimleri de evvelki gibi sürdür, bizde de aynıdır."

Sonra ellerini kaldırıp dua ettiler. **Hakire**, mübarek eteğini öptüm. Üç kere mübarek eliyle başımı sıvadı. **"Şimdiden sonra sen benimsin,"** diye buyurdu. Bu keyifle uyandım, ama sıkı sıkıya uyuyor değildim, sanki gözümün önündeymiş gibi oldu.

Elhamdülillahi teâlâ bir an bir saat gönlüm onlardan vazgeçmez. Hayali kalp gözüne düştüğünde, daima nice türlü işaretler olur. Bitti.

****

Bir diğeri: Bizim Ali Çelebi gittikten sonra yedinci gece rüyada gördüm ki birisi gelip bana şöyle dedi: **"Senin evinde define çıktı."** Fakire, çok sevindim ve oraya vardım, gördüm ki bir yerin ağzına bir mermer koymuşlar, **"define bunun altında"** dediler. Ben de mermeri kaldırıp yerin içine baktım. Bir merdiven gördüm. Merdivenden aşağı inerken hoş bir rüzgâr esti ki cana zevk verir; anlatması imkânsız. Orada durmuş **"bu rüzgâr nereden geliyor?"** diye şaşırmışken birisi dedi ki: **"Bu rüzgâr Medine'den geliyor. Bu yol Medine yoludur. Ve o mübarek kabir [Hazret-i Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin kabrineyakındır."** Benim şaşkınlığım iyice arttı.

Merdivenin sonuna gelince hoş bir çeşme gördüm, kurna gibi yapılmış. Çok iyi, çok tatlı suyu, vardı ki, hayat suyuna benziyordu. Biraz su (içtim. Biraz ilerlediğimde güzel bir bahçe gördüm. Bahçe ha. Karşısında resulullah sallallâhü aleyhi ve sellemın kabri, **"işte bu bahçe Medine'dir, işte ravza"** dediler. Fakire, şevkimden sersem gibi olup mübarek ravzaya yüz sürüp gözyaşları içinde niyaz edip isyanımı hatırlayıp şefaat diledim.

"Şefaat ya habibüllah" diye dertli gözyaşları döktüm. Hatta bir iki beyit okudum.

Beyit:

Evvel ü âhır vücûdundur sebeb her devlete
el-meded ey destgîr-i evvelin vü âhirin
haşre tahsis itme sultânüm şefâ'at-kârını
âlem-i dünyâda da ol destgîr-i 'âcizîn.

Okuduğum beyit buydu. Sonra dilediğimce af ve merhamet dileyerek yalvardıktan sonra geldiğim yoldan yine dışarı evime çıktım. O yerin ağzını yine mermerle kapadım. Yani kimse öğrenmesin. Aptalın biri ona yol bulmasın.; Özel olarak kendime sakladım. Öyle sevindim ki dünyada böyle sevinmek mümkün değildir. Yani öyle bir yadigâra eriştim ki günde on kere istesem o büyük mezara yüz sürmek mümkün olacak. Medine'nin o kadar uzak mesafedeyken böyle yakın olmasına şaştım kaldım. Bu esnada biri bana der ki: **"Bu yol Medine'ye arka yoldur. Öteki yolu altı ay çeker ama Allahü teâlâ sana bu arka yolu verdi. Kaç kere istersen varmak mümkündür."** diye. Bu keyifle bu sevinçle uyandım.

****

Yine bir kere rüyada gördüm ki birlikte bir iki hatun var. Bana diyor ki: **"Seni birisine nikahladım. Bu hatunlar onun tarafından gelmiştir. Bunlara şerbet vermek gerekir. Adam sipahi zümresinden birisi."** Bana ıztırâp bastırdı. **"Bana adam gerekmez, ona varmam"** diye sıkı mücadele ettim. Sonra o hatunlar gittikten sonra merhum Veysi Efendi orada bulundu. Benim ıztırabımı görünce bana hitap ederek: **"Kızım sakın, elem çekme. Kimse seni o adama vermeye kadir değildir. Ama ben seni Allah'ın emri peygamberin sünnetiyle Uziçe'de Şeyh Muslihüddin Efendi hazretlerine nikahladım. Artık elem çekme. Mutlaka onunla evlendirdim,"** dedi. Veysi Efendi'nin bu cevabına çok sevindim. Gerçekmiş gibi, kendimi onunla nikâhlı bilip bu safa ile uyandım.

****

Yine bir defa: Yine bir gece rüyada hazret-i habibullahı [Hazret-i Muhammed sallallâhü

aleyhi ve sellemi] gördüm. Hilye-i şeriflerindeki gibi. O mübarek alnındaki nuru ile. Mirac'a çıkarken, Burak'a binmiş olarak. Dört bir tarafında melekler bağrışıp sesleniyorlardı: **"Bu, peygamberin mührü, insanları doğru yola sevkedenlerin meşalesi; bu, Muhammed Mustafa (sallallâhü aleyhi ve sellem)"** diyerek Hazret-i Muhammed'i Mirac'a çıkarıyorlardı. En üst cennete; çıkarlarken uyandım. Şimdi Recep ayında Miraç gecelerinde gördüm.

****

Yine bir defa: Yine bir gece güzel yüzlü: bir kadın gördüm. Pek genç değil. Kim olduğunu bilmiyorum. Ama Üsküplü'ye benzemiyor. Birisi gelip bana dedi ki: **"Bu kadın, aziz hazretlerinin karısı, oğullarının annesidir. Onlardan değildir."** Fakîre bayağı utandım. Bilmeden saygıda kusur ettiğime özür dilerken, o kadın-, **"Yaklaş. Kulağına bir iki söz söyleyeyim; kimse işitmesin"** dedi. Ben yaklaşınca kulağıma şunu söyledi: **"Efendi sana bol selam ve dualar gönderdi. Hem buyurdu ki: "Sana müjde olsun. Senin ruhunu yaramaz işlerden geçirdik. Mesela içki gibi. Daha onun gibi ne varsa, o yaramazlıklardan geçirdik. Şimdiden sonra hatırını hoş tut."** diye haber alınca çok sevindim. Elhamdülillahi teâlâ böyle olmuş. Onlar ki kitapların kutbudur, onlara böyle işler çok değildir. Onlara aşinalığı sürdükçe bütün dileklerimin gerçekleşeceğine kalbim şehadet ediyordu. **"Elhamdülillah gerçekleşti"** diye bir sevinçle uyandım.

****

Yine bir gece: Rüyada gördüm ki birkaç berbat suratlı kadın. Gözleri kör. Bir kadın o-kör kadının önüne oturmuş sanki onun gözlerine ilaç sürüyor gibi. Kör kadından kalbime sıkıntı geldi, **"Acaba kimdir"** diye düşünürken karı dedi ki: **"İşte dünya benim. Bil ve öğren."** Bunu öğrenince bana gazap geldi, karıya ciddi küfredip. **"Bre mekkâre, tarrare, sahrare, bre veliler aldatıcı, şeker gösterip zehir *içirici.* Yıkıl git, yanıma *gelme.* Kardeşlerim *sana* nikâh kıyıp sonra tez elden boşadılar, ama ben sana nikâh kıymadım ki boşayayım. Yürü git, yakınıma gelme,"** diye sıkı sıkı tenbih ederken, ö melune bana **"Eğer bana muhabbetin olmasa kırmızı atlastan hoşlanmazdın"** diye seslendi. Bana bayağı bir kızgınlık geldi. Bu gazapla uyandım. Bu düşün daha çok ayrıntısı var.

Bir kaç defa öyle oldu ki ismullahı zikre devam ederken gaflet geldi gibi oldu. Aziz hazretlerini kalp gözüyle gördüm. Ben birinci ismi sürerken onlar karşılarında ikinci isme -ki Allah'tır devam ederler. Bunları zihin oyunudur diye fazla ciddiye almadım.

Yine bir defa ismullahı zikre devam ederken kendimi kaybeder gibi oldum. Güya: sağ tarafımdan birisi bir mücevherli hançer verdi. Kabzası beyaz, galiba ya inci ya elmas cevherinden. Kını da mücevherli. Kendimi toparladım, gözümü açtım. Hiçbir şey yok.

****

Yine gaflet geldi. Yine gördüm, birisi var. Bir altın tabak içinde bir mücevherli bıçak ve bir mücevherli hançer ve bir mücevherli kılıç koydular önüme. Acayip nadide birşey ki gözler görmüş değil. Bundan bir huşu gelip kendimi toparladım, hiçbir şey yoktu.

****

Sonra yine bir defa ismullahı zikre devam ederken gaflet gelir gibi oldu. Efendi hazretleri karşımda belirir gibi hayali biçimlendi. Fakire birinci ismi sürerken o İkinciyi sürüyor. Hatta **Allah '** sözünü tamamladığında mübarek ağızlarından güneş gibi, bir nur çıkar yükselir. Bazen de üzerlerine dökülür gibi, üzerlerine altın saçılır gibi iner. Her defa kutsal ismi tamamladıkça, böyle fakîre birinci ismi tamamladıkça o ikinci ismi tamamlıyor. Bu halde iken uyanır gibi oldum. Bir iki defa hazret-i peygamberi rüya aleminde gördüm. Efendi hazretleri ile bir yerde oturuyorlar. Böyle diz dize oturuyorlar. Güya hazret buyurdu ki: **"Ben Muhammed, peygamberlerin, sonuncusu. Bu da Muslihüddin, *Hûda'nın sevdiği,* nebilerin âşık *olduğu,"***

Bitti.

****

Yine bir defa Cuma gecesi akşam namazım kılarken efendi hazretlerinin tasviri kalbime düştü, kalp gözüyle gördüm. Şöyle seslendiler: **"Namazdan sonra ikinci isme başla. Vakit mübarektir"**. Fakire de namazı, tamamlayınca karşıdan ders çalıştırır gibi birinci ismi üç kere tekrarladıktan sonra **"Rabbena tekabbül ateyna"** yı sonuna kadar okuyup, bir de Fatiha'yı okuyup, ellerini yüzüne sürüp, buyurdular ki: **"Şimdi söyle, Allah'ın yardımı ve Resulullahın bol bereketli mucizeleri ile ve bizim icazetimiz ile sana ikinci isme izin verildi".** Karşıdan fakîreye usulüne göre yapılacağını birkaç kere tekrarlayarak gösterdikten sonra dua ettiler. Sonra buyurdular ki: **"Sen bana ötekiler gibi değilsin. Muhabbet yalnız sende midir? Bil ki bizde on misli fazlası vardır. Tereddüttü gönlünden kov."** Zira fakîrede tereddüt vardı.

****

Yine bir gece teheccüd namazını kıldıktan sonra ismullahı sürüyorken gaflet geldi,; iç âleminde efendimiz hazretlerini gördüm. Güya buyurdular ki: **"Sana gösterdiğim muhabbeti başka hiçbir Tanrı kuluna göstermedim."** Sonra fakîrenin aklıma geldi ki nefsimle yeterince cihad etmedim. Sanki bunlar benim halim olamazmış gibisinden kalbime tereddüt geldi. Bunun üzerine buyurdular ki: **"Benim ettiğim cihad senindir."** Bu esnada fakire düşündüm ki Allah korusun kalbimi mağrurluk kaplamasın diye bir korku geldi. Bunun üzerine buyurdular ki: **"Kalbine gurur gelse elimle engellerim. Gönlün benim hükmümdedir. İstediğim şeyi gönlüne koyarım.":**

****

Yine bir defa-. Allah'ın ismini zikre devam ederken güya bir kâse ile su getirdiler, içecek gibi oldum, baktım, kâse içindeki su meğer altınmış. Altını içtim,. Efendi hazretleri buyurdular ki: **"Sıhhatler afiyetler olsun."** Sonra Ramazan-ı şerifin ilk gecesi teravih namazını kılarken kalp gözüyle öyle gördüm ki efendi hazretleri önümde imamlık ediyor, fakire arkasında namaz kılıyorum. Çok cemaat var. Sonra oturmuş teşbih okurken efendi hazretlerini kalp gözüyle gördüm. Güya buyurdu ki: "**Nicesini ayrılığımın hasretiyle, nicesini özlemimin ateşiyle."** Sonra buyurdular ki: **"Sen bilir misin benim nemsin? Gözümün nuru, sinemin servetisin."**

****

Yine bir defa: iç aleminde Efendi hazretlerini gördüm. Buyurdular ki: **"Dünya âlemi Allah'ın hankâhıdır, hizmetçisi biziz."** Fakîrenin aklına geldi ki bu sözü Hazret.-i Mevlana söylemiştir. Yine buyurdular ki: **"Mevlana hayatta olsaydı götürmeyi canına minnet bilseydi."**

****

Yine bir defa: Ramazan-ı şerifin son Cuma gecesi iç âleminde habib-i ekrem (sallallâhü aleyhi ve sellem) hazretlerini müşahede edip efendi hazretleri karşıdan göründü. Hazret buyurdu ki: **"Merhaba, yarim, canım, Tanrı'nın sevdiği, peygamberlerin âşık olduğu."** Yani efendi hazretleri habib-i ekrem hazretlerinin yanına oturdular. Habib-i ekrem hazretleri mübarek elini efendi hazretlerinin omzuna koyup **"Bu kutupların kutbu olur"** buyurdular. Orada başkaları da vardı, onlara bildirir gibi. Bundan sonra uyandım. Rüya âleminde görürüm ki bir bahçe. Ağaçları, otları kurumuş. Bir kötü zemin ki olamaz. Bunun içinde yılanlar var imiş. Bu bahçeden kalbime son derece nefret geldi, ve bu yılanlardan da korktum. Kaza ile biri sokmasın diye. Bu esnada karşımda bir adam belirdi. Yanında bir taze oğlan var. O âdeme rica ettim, bu oğlana tenbih etsin de bahçedeki kurumuş ağaçları, otları biçip kesip gidersin diye. Bu ıztırapla uyandım. Kalbime büyük bir keder çöktü. "O bahçedeki dikenler, çöpler benim amelim" o yılanlar da benim şehvete yönlendiren nefsimdir, diye. üzgün, mahzun teheccüd namazına devam ederek meşgul oldum. Ama kalbimde şevk yoktu. Düşündüm ki önce böyle göreyim sonra böyle görmek malumdur ki bunlar benim halim değildir diye kalbime terreddüt geldi. Namazı tamamlayıp ism-i şerifi zikre devam etmeye koyuldum. İç âleminde efendi hazretlerini kalbimin gözüyle gördüm. Buyurdular ki: **"O gördüğün bahçe dünyadır, içindeki yılanlar dünyanın malı ve metaıdır. Dünyanın malı yılandır. Allahü teâlânın inayetiyle bizim hizmetimizle dünyayı sana öyle gösterdiler ki sevgisi hepten kalbinden çıksın gitsin. O yılanlardan korkmanın anlamı şu ki dünyanın malından varlığından nefret ediyorsun. O dünyadır. Niye tereddüt ediyorsun? Bizim söylediklerimizi inkâr mı ediyorsun?" diye** buyurdular. Fakire de: "**Haşa sultanım. Söylediklerinizi inkâr eder miyim? Ama amelim az isyanım çok. Onun için bu hali kendime mal edemem."** Buyurdular ki: **"Allahü teâlânın rahmeti senin isyanından çok daha fazladır."** Toparlandım.

****

Yine bir defa rüya âleminde gördüm ki efendi hazretleri beni sıkıca tutup kucakladı. Kendine doğru öyle bir sıktı ki bütün vücudum hamur gibi yoğruldu sandım. Ama acı çekmedim. Birisi dedi ki: **"Hazret-i Ömer müslüman olduğunda Hazret-i Peygamber (sallallâhü aleyhi ve sellem) Ömer'i böyle kucaklayıp sıktı. Ömer'in içindeki küfür, şirk ayağının tırnağından çıktı."** Fakire dedim ki: **"Elhamdülillah benim küfrüm [zaten] yoktur."** Yine derler ki: **"Senden açlık ve tokluk çıksın."** Mehmed Efendi Uziçe'deyken bu düş görüldü.

****

Yine bir defa: Aziz hazretlerinin vefatı haberi geldikten sonra bir gün iç âleminde aziz hazretlerini gördüm, buyurdular ki: **"Bizim için acı çekme, insanlık kaydından**

kurtuldum. Senin her halin ile yine eskisi gibi ilgilenirim."

Sonra yine bir gün kalbimin gözüyle aziz hazretlerini gördüm, buyurdular ki: **"Oğlum Hasan'a bağlan. Az zamanda benim mertebemi aşacaktır."**

****

Yine bir keresinde ikinci ismi zikretmeye devam eder ken bütün eşyadan **"hû"** sesi gelir gibi oldu. Bu hal birkaç kez daha oldu.

****

Yine bir kere ism-i şerifi zikre devam ederken güya aziz hazretleri karşılarken "hû" diyor. Bana hitap ederek buyuruyor ki: **"Hu ismini sür. Sana izin."** Nice kere böyle oldu. İsm-i şerifi zikre devam ederken kendimi kaybeder gibi oluyordum ve kalbime **"hû"** ismi ilham oluyordu. Birçok kere uyku hali' bastırdığında aziz hazretleri görünüp "hû" ismini telkin ediyordu.

****

Yine bir keresinde aziz hazretleri iç âleminde buyurdular ki: **"Bize saygın yok mu? Üçüncü isim, ki "hû"dur, Allah'ın emri peygamber hazretlerinin mucizesi ile sana verildi."** Ve bazen kendimle meşgul iken aynı o şekilde bütün eşyadan **"hû"** sesi kalbime gelir gibi oluyor.

****

Yine bir kere rüyada gördüm ki "hû" ismini zikre koyulmuşum.

****

Yine bir gece yatsı namazını kılıp ism-i şerifi zikre devam ederken kalbime ilhanı oldu: **"Hu ismine devam et."** Bu şaşkınlıktayken kalbimde aziz hazretlerini gördüm, buyurdular ki: **"Allah tarafından buyuruldu. Hu ismine koyul. Bizim iznimizle."** Aynen o şekilde tekrar kulağıma yapışıp **"hû"** eledi ve buyurdu: **"Sultanım, bunları yazıp oğlum Çelebiye gönderin."**

****

Sonra bunlar oldu. Birçok kere. Allah'ın ismine devam ederken, kendimi kaybeder gibi oldum ve **"hû"** ismi kalbime düştü. Nice kere uyku hali bastırıp aziz hazretleri belirip "hû" ismini telkin etti. Nice kere böyle olmasına rağmen ben kulak asmayınca **"bize kulak asmaz mısın? Üçüncü ismi sana tayin eyledim."**

****

Yine bir kere aziz hazretleri buyurdular ki: **"Allah'ın emri, peygamber hazretlerinin mucizesiyle sana üçüncü isim olan "hû", sana tayin olundu."** Bu hal rebiülevvel ayının ilk perşembe günü ikindiden önce gerçekleşti. Ve bazen kendimle meşgulken aynen önceki gibi bütün eşyadan **"hû"** sesi gelir ¡gibi oldu. Bir kaç ay boyu böyle kendi halimdeyken aziz hazretlerini kalbimin gözüyle gördüm ve **"hû"** ismini telkin etti. Yine **"Bunlar zihin aldatmacasıdır, ben bunlara layık değilim**" diye ciddiye almadım.

****

Yine bir gün Allah ismini zikre koyulmuşken iç âleminde buyurdular ki **"“hû” ismine koyulasın, her dileğine ulaşırsın. Her zorluk açılır."** Her keresinde böyle olup bir kaç kez yine azarladılar. "Bize muhalefet mi edersin?" dediler. îster duada ister namazda, her halimde, onlardan kalbime ilham düşer: **"Elbette “hû” ismine devam et"** diye.

****

Yine bir keresinde aziz hazretleri tarafından kalbime ilham oldu ki: **"Önce “hû”, sonra “hû”. Dışı “hû”, içi “hû”. Sultanım, bu halleri oğlum Çelebi efendiye yazıp gönderin."** Onlardan cevap beklerken aziz hazretleri tarafından işaret oldu ki: **"Oğlum Hasan'dan haber gelinceye kadar bekleme. Mehmed Dede'ye bildir."** Şimdi size bildiriyorum. Ne buyurursunuz? Bunlar zihin oyunu mudur yoksa gerçek midir? Hâşâ sümme hâşâ aziz hazretlerinin söylediklerini inkâr edemem, ama ben bunlara layık değilim. Dünya derdine dalmışım, Hakk'a layık bir nesnemiz yok. Bunlara hakkım hiç yok. Hakk süphanehu ve teâlânın lütfü çoktur. Sultanım, ne buyurursunuz? Bildirin.

****

Cevap: Her açıdan üçüncü isim hakkınız olmuş. Allahü teâlâ mübarek eylesin. Hemen devam edin. Fakirden izin olsun.

****

Bir keresinde de perşembe gecesi rüyada gördüm ki hazret-i peygamber (sallallâhü aleyhi ve sellem) hazretlerinin nikâhına girmişim, yani peygamber hazretleri hakkaten bana nikâh edip hatunu olmuşum. Birisi bana dedi ki: **"Bu zamanda peygamber hatunlarından başta sensin. Şimdiden sonra senin elini öperler."** Kendi halime şaştım ve öyle bildim ki gerçekten benimle nikahlanmış ve onlarla buluşmuşum. Ama hazret-i peygamberi aynen gördüğümü söyleyemem.

****

Bir kere de, yine iç âleminde efendi hazretlerini gördüm, kalbim ile güya diyorum ki: **"Bu esrarımı acaba kimseye duyurmam makul müdür değil midir?"** Buyurdular ki: **"Bizim ile olan muameleyi bizim Mehmed Halife'ye ol hatuna dediğinden bir şey [söylemen?] gerekmez. Onlara böylesi daha yararlıdır. Bize yakınlaşmanız rüya ile olur."**

****

Yine bir kere: Ârefe gecesi sıkı bir sıtmaya tutuldum, hararetim şiddeti etkisinde öyle gördüm ki efendi hazretleri hemen yakınımda. Sanki başıma yanaşıp halimi sorar gibi. Hem buyurdu ki: **"Bu sıtmanın altında çok yararlı şeyler var. Öyle bil. Gündüz oruç tutan gece namaz kılan olsun."** Bunu bilemezdik.

****

Bir kere mübarek bayram günü tenhada kendi halimde duada iken kendimi kaybettim, aklım dağılmış. Yine efendi hazretleri görünüp buyurdular ki: **"Bayramın mübarek**

olsun, inşallah büyük bayrama birlikte ulaşırız," diye buyurdular.

****

Yine bir defa: Ramazan-ı şerifin son Cuma gecesi, gece yarısında evradım olan ismi zikretmekle meşgul iken aziz hazretleri aynen karşımda belirip,-fakire **"hû"** deyince karşılığında onlar **"Hakk"** diyorlardı. Yine bundan sonra bir güzel yüzlü oğlan gördüm. Başına bir altın taç takmış. Sağ kulağıma yapışıp ben **"hû"** dedikçe o **"Hakk"** diyor. Bunu da pek ciddiye almadım. Zihin oyunudur, diye yüz vermemek istedim, ama aziz hazretleri tekrar karşımda belirip fakîreye şöyle hitap ettiler:

"Bize Ebussuud tefsirini gönderen Asiye Hatun: Sen ki benim sevenim-ve, sevilenim, isteyenim ve istenilenimsin. Ramazan-ı şerifin son Cuma'sının gece yarısında, bu gece Hakk teâlânın emri ve peygamber (sallallâhü aleyhi ve sellem) hazretlerinin bol bereketli mucizeleri ile, dördüncü isim olan "Hakk"ı sürmeye sana izin verildi."

****

Sonra: Yine fakîreye gaflet geldi. Rüya âleminde gördüm ki benzersiz bir oda. Duvarı gümüşten. Üzerinde altından **"La İlahe İllallah Muhammedün Resulullah"** yazılmış. Dört tarafı böyle. Yukarıda eşsiz kandiller asılmış. Bazısı altından, bazısı çeşitli mücevherlerden yapılmış. Bu odanın ortasında bir şadırvan var, altından Suyu bile altın akıyor. Velhasıl öyle bir oda ki insan aklı kavrayamaz. Aziz hazretleri o sudan fakîreye verdiler, ama su da altın gibidir. Ne görsem, bu odanın başında habib-i ekrem (sallallâhü aleyhi ve sellem) hazretleri oturmuşlar. Sağında solunda dört halife oturmuş. Bilileri de ayakta duruyor. Habib-i ekrem hazretlerini (sallallâhü aleyhi ve sellem) mübarek hilyelerindeki gibi gördüm. Aynen öyle gördüm. Hatta mübarek alnındaki nuru, mübarek gözlerini ve yüzlerini açıkça seçiyordum, sanki gerçekten görüyor gibi. Ve dört halife hazretlerini, cüsseleri ve şekl ü şemaillerini açıkça gördüm. Dışarıdan tabaklarla hediyeler, sanki peygamberlerin sultanına getiriliyordu. Bazılarını alıkoyuyorlar, bazılarını dışarı iade ediyorlardı. Ayakta olanlar bu hediyelerle ilgileniyorlardı. Bu esnada aziz hazretleri karşıdan gelip, **"Selamün aleyküm, öncekilerin ve sonrakilerin soylusu, âlemlerin rabbinin sevgilisi"** diyerek karşılayınca, peygamberlerin sultanı selamı alıp **"Tanrının sevdiği peygamberlerin âşık olduğu"** buyurdular. Aziz hazretleri de dört halife. hazretlerinin tam ortasına oturdu. Fakîrenin vakfeylediğim Kuran-ı Kerîm aziz hazretlerinin elindeymiş. Güya peygamberlerin sultanına sunup **"Bu, fakîrenin sultanım hazretlerine hediyesidir"** dediler. Hazret-i Muhammed tebessüm edip **"tekabbel Allahu bikabulin hasenin sümme kabbilna sümme kabbilna sümme kabbilna"** [Tevili mana: Allah Teâlâ hüsnü kabul ile kabul buyursun, sonra bizden kabul etmemizi istendi, kabul ettim, hep kabul ettik] diyerek mushaf-ı şerifi mübarek eline alıp açtı ve baktı. Dört halife de alıp gözden geçirdiler. Yine hazret-i peygamberin mübarek ellerine verdiler, onların elindeyken fakire uyandım.

****

Yine bir defa ism-i şerife devamla "hû" dedikçe sanki aziz hazretleri görünüp **"Hakk'da Hakk'tan buyruldu."** buyurdular.

****

Ve yine o gece, Ramazan'ın son Cuma gecesi, gece yarısından sonra sabaha yakın otururken bana sanki **"Hakk teâlâ sana selam eyledi"** dediler. Ama kulakla ses işitmek gibi değil, âdeta kalbime ilham oldu.

Cevap: Bacı kadın, sınırsız ve sayısız selam ve dualardan sonra: Allahü teâlâ mübarek etsin. Her türlü kanıt ile hakkınız olmuş her açıdan. Bu asi yüzü karanın iznine ihtiyacınız yok, ama edeplilik göstermişsiniz. Allahü teâlâ edebinizi artırsın ve ilerlemeniz günden güne çoğalsın. Bu izin olsun, **Hakk** ismini sürün. Bu yüzü karayı da dualarınızda hatırlayın vesselam.

****

Yine bir kere: Gördüm ki bir kaç muhteşem azizler bir yere toplanıp tevhid ederler. Sonra ismullahı sürüp **"kayyûm"** ismini çekerler. Fakireye de **"Sen de 'kayyûm' ismini sür"** derler. Şeyhime sordum, **"kayyûm"** ismini verdi.

****

Yine bir kere: Bayram gecesi iç âleminde gördüm ki habib-i ekrem (sallallâhü aleyhi ve sellem) hazretleri ve efendi hazretleri bir yerde otururlar. **Habibullah'ın başında siyah tülbent var.** Üzerinde bal renkli mübarek giysisi. Hilyedeki şeklinde görüyorum. Sonra peygamber hazretleri bir altın para çıkarıp efendi hazretlerine, onlar da fakireye verdiler. Sağ elime aldım, Bu para elimde büyüdü. Bir büyük yuvarlak ayna gibi oldu. Rengi altın, ama ayna gibi. Öyle saf, öyle parlak ki anlatması mümkün değil. Elimde tutarken aklıma düştü ki **"Galiba Hazret-i Allah'ın cemalinin görüldüğü ayna budur."** Ayna elimde kaldı. Uyandım.

> Kaynak: Cemal KAFADAR, RÜYA mektupları ASİYE HATUN, Oğlak Yayıncılık ve Reklamcılık Ltd. Şti Birinci baskı: Kasım 1994, İstanbul

ÖNEMLİ NOT : Saffet Murat Tura'nın bu kitapla alakalı ŞEYH VE AYNA isimli eserinden yaptığımız alıntıya bakmanızı tavsiye ederim.

EKLER

NEFİS MERTEBELERİNDE RÜYA TABİRLERİ

BİR RÜYA

Rüya Görme Sanatı : THE ART OF DREAMING

SAHİH RÜYALARI BİLMEK HAKKINDA

RÜYA KÖRLEŞMESİ

GÜZEL BİR RÜYA

SÂLİKİN SEYRİNDE RENKLER ve RÜYALAR

İSİM KOYMANIN VE DEĞİŞTİRMENİN SIRLARINDAN

Daha önce bu konuda sitede bulunan yazıları tekrar etmeden önce Hazreti İsmâil Hakkı Bursevî Kaddesellâhû Sırrahû'l Azîzin beyanlarını arz edelim.

***

Çün ettin mahlasım yâ Rab Hakkı

Beni abdü'I-Hakk eyle ver terakkî

(Divan, 623/34).

diyerek kimliğini açıkladıktan sonra, ismiyle mahlasını birlikte kullandığı,

Ne İsmâil Hakkî'yam ne bir sâhib-terakkîyem

Ne bir ehl-i telakkîyem ne âyînem mücellâdır

(Kitâbu'l-Envâr, 133).

beytinin şerhinde, isminin anlam ve etimolojisini verir. İsim verme ve isim değiştirme hakkındaki görüşlerini ifade eder:

"İsmâil bu fakîrin vaz'-ı halkı ile vaz' olunan ismidir ki, aslında lafz-ı Süryânî'dir.

Mânâsı **mutîullah** demektir.

Ve bazıları da dediler ki, aslı **"isme' yâ iyl"**dir ki, **iyl** esmâullahtandır. Hakkı bu fakîrin vaz'-ı ilâhî ile olan lakabıdır. Ve bundan gayrı elkâbı dahi vardır ki, Hakk bilir. Ve isim ve lakap ki, vaz'-ı ilâhî ile vaz' oluna, tegayyür kabul etmez. Ve ismin tegayyüründen ziyâde ihtirâz gerektir. Zira hakikati müsemmânın tegayyürüne râci'dir. Ve müsemmâ tegayyür olsa, sâhibi sûret-i insaniyyeden hariç ve memsûh olur."

(Kitâbu'l-Envâr, 134).

(Günümüz Türkçesiyle)

"İsmâil bu fakîrin halk arasında söylenen ismidir ki, aslında Süryânîce dir.

Mânâsı **mutîullah [Allah Teâlâ'ya itaat eden]** demektir. Ve bazıları da dediler ki, aslı **"isme' yâ iyl"**dir ki, **iyl** [İl] Allah Teâlâ'nın isimlerindendir.

Hakkı bu fakîrin ilâhî makamda konulan lakabıdır. Ve bundan başka lakabları dahi vardır ki, Hakk Teâlâ bilir.

Bu meyanda isim ve lakap ki, ilâhî makamda (Allah Teâlâ katında) ile konulursa değiştirilmesi kabul edilmez. Ve ismin değiştirilmesinden ziyâde kaçınmak gerektir. Zira isimlendirilen, isim sâhibinin hakikati değişmesine râci'dir [dönüşür] . Ve isim sâhibi ismi değişse de, sâhibi insanî sûretten [gerçeğinden] başka ve sûreti daha çirkin hâle sokulmuş olarak mesh olunmuş olur."

**

Bu konuda azizim efendim Şeyh Şerâfeddin Bingöl kaddese'llâhü sırrahu'l azîz buyurdu ki;

“El -Esmâ-ü tenezzelü mine’s -Semâ-i” (isimler semaâdan iner) fehvasınca, bilumum esnâf-ı beşerin (insanların bütün sınıflarının) esâmisi (isimleri), âlem-i ahd-ü misâkda (ezelde) takdir ve tayin buyurulmuştur.

Bir çocuk doğduğu vakit, ona isim verecek kimselere ism-i hakikîsini ilhâm için Cenâb-ı Hakk (c.c). melekler hâlketmiştir (yaratmıştır).

İsim tesmiye olunacak (konulacak) mahâlde, muhâlif-ü şerîa ahvâl (şeriate aykırı haller) ile, harîr (ipek) döşemeler, mücessem ve tam âzâlı suret (resim) bulunursa, bu melekler oraya girmez, çocuğun ismi de hakîkî isminin muhâlifi (zıt-aykırı) bir isimle tesmiye olunur. (konulur).

Bir kimseye ism-i ezelîsi (Levh-i mahfuzdaki ismi verilirse) verilirse, zekâ ve idrâki (ve mâ câ’e bihi’n-Nebiyyü)’ye (peygamberin getirdiği şeye bağlanmış) sûret-i temessük (sarılma şekli) ve istikâmeti, muhâlif isimle müsemmâ olan (isimlendirilmiş) bir kimseye nisbetle yedi derece kâmilâne (üstün) olur. [Saçma sapan isimler koyanların ve sapkınlığı meşhur olmuş isimleri taşıyanların durumunun ne kadar vahim olabileceğini bir kere düşünün diyebiliriz.]

İsim tesmiye olunacağı zaman, akdedilen (ismin verildiği) cemiyyette icrâ edilecek edebin derecâtına göre, meleklerin adedi bir’den bin’e kadar çoğalır.

(Bu hikmetin anlatıldığı mecliste Şeyh Şerâfeddin Bingöl kaddese’llâhü sırrahu’l azîz ihvândan ism-i hakikîleri verilmeyenlere ism-i ezeliyyelerinin iş’âr olunacağı (açıklanacağı) beyân buyrulmuştur. İhvanlarından birçoğunun ismi değiştirmiştir.)

(BURKAY Hasan Menâkıb-ı Şerefiyye [Kitap]. - Ankara (Beş Cilt) : Çınar Yayınları, 1995-2010, c. I, s. 17)

NUTK U ŞERÎF-İ HAZRETİ İSMÂİL HAKKI Kaddesellâhû Sırrahû’l Azîz

Görünmez dîdeme dünyâ ve ukbâ
Bana zâtın müyesser eyle Mevlâ
Gerekmez mâsivâ hergiz serâpâ
Bana zâtın müyesser eyle Mevlâ

Kimi bâğ u kimi bostan ister
Kimisi kul kimi sultânı ister
Kimi hûri kimi gılmânı ister
Bana zâtın müyesser eyle Mevlâ

Gelip semt-i muhabbetten vefâlar
Aradan ref’ ola cümle cefâlar
Erip zâtın nesîminden safâlar
Bana zâtın müyesser eyle Mevlâ

Kimi ef’âle himmet eylemiştir
Kimisi de sıfatı gözlemiştir
Çû her biri bir izi izlemiştir
Bana zâtın müyesser eyle Mevlâ

Bir ismin bâtın u birisi zâhir
Vûcuda geldi Sen'den bu mezâhir
Derûn-u hakkı irşâd eyle âhir
Bana zâtın müyesser eyle Mevlâ

Bakınız:

İNSANLARIN İSİMLERİNİ KOYMADAKİ SIRLAR

ÇOCUKLARA "NUR" İSMİ KOYMANIN ZARARLARI

HZ. FÂTIMA ANNEMİZ

Haluk Nurbaki

Anlatılması en güç olan Yüce Sultan Hz. Fâtıma aleyhisselâmı hiç değilse bir zerre konuşabilme fırsatı ver YARABBİ!.

Gerçekten Hz. Fâtıma'yı anlatmak fevkalade güç bir olaydır. İslam'ın Nurdan Annelerini anlatmaya niyet ettiğimiz günden beri bunun sıkıntısı içindeyim. Çünkü bir kimseyi tanıtma, anlatmak için onun on tane özelliğinden bir tanesini anlatsanız kafidir. Aşağı yukarı onu tanıtmış olursunuz. Yüz tane özelliğinden hiç değilse on tane anlatırsanız yine o şahsı tanıtmış olursunuz. Ama bir kişi düşününüz ki, otuz trilyon özelliği var nasıl anlatabilirsiniz? Mümkün değil. Ne kadar anlattım sansanız, ancak milyarda birini anlatabilirsiniz. Milyarda birini anlattığınız 'zaman da hakikat ışığı gerçekleşmemiş olur. Çünkü, Hz. Fatıma bu zaman dilimine düştüğü zaman, yani mana aleminden beşeri zaman dilimine . düştüğü zaman bunun esrarını çözmek ne bir âlime, ne bir . veliye ne de her hangi bir kimseye nasip olmamıştır.

VAHDETLE KESRET ARASINDAKİ AHENK

Çünkü Hz. Fâtıma'da yaratılışın çok çetin bir esrarı gizlidir. Bu yüzden Hz. Fatıma'nın sıradan bir insan gibi anlayabilmemiz, anlatabilmemiz mümkün değildir. Onu anlamaya kalkmak, alem-i vahdetle, alem-i kesret arasındaki o gizli ahengi hissedebilmek sırrına sahip. olabilmekle mümkündür. Çünkü Hz. Fatıma'nın varlığı, aşk-ı İlahi olan Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'in gönül nurunun anlaşılması anlamına gelir.

O, KENDİSİNİ ANLATIR

Ama fevkalade ilginç bir kolaylığımız var. 0, rahmetin zirvesi olduğu için kendi kendisini anlatır. Göreceksiniz ben ne kadar eksik anlatırsam anlatayım, gönlünüzde Hz. Fâtıma’ya ait bir takım güzellikleri fark edeceksiniz. Hz. Fâtıma bütün mü'min ve mü'min'elere şefkat etmeye, merhamet etmeye, şefaat etmeye söz vermiş. Onun için 'kadir gecesi Fâtıma annemizce çok önemlidir.

Mahkeme-i Kübra'nın, yani kıyametteki ilahi mahkemenin, bütün insanların, ebedi saadetin peşinde koşarak cennette bir adımlık mesafe kapabilmek için yarıştıkları o müthiş imtihan gününün perdesinde bir zat vardır: "Hz. Fâtıma..." Kesinlikle herkesin evrakı Hz. Fâtıma'nın önüne gidecek.

GÖNÜLDEKİ ZEVK

Çünkü, Hz. Fâtıma annemiz Efendimizin (sallallâhü aleyhi ve sellem) zahiri görüntüde maddi gücünün çok zayıf olduğu, mali imkanlarının çok düşük olduğu bir zamanda evlendi. Ve .evlenirken gerçekten tasavvuru mümkün olmayan bir tevazuyla Hane-i Saadetten hiç bir dünyevi eşya beklemedi. Hz. Fâtıma, maddeyle mananın karışım yeri olan Ehl-i Beyt kanalının sırrını intişar ettirmek üzere yüklendiği bu vazifenin içerisinde büyük bir zevk alemindeydi. Öyle bir zevk alemindeydi ki, maddesel bir eksikliği düşünecek durumda değildi. Zaten öyle bir gönüle de sahip değildi. Onun gönlünde yalnız ALLAH zevki vardı

HZ. FÂTIMA'NIN DUASI

Biliyorsunuz Hz. Fâtıma'nın meşhur bir duası vardır. Allah'ın çok hoşuna giden bir duadır bu. Hz. Fâtıma, "YARABBİ BENİ BİR GÖZ AÇIP KAPAYACAK KADAR ZAMANDA SENDEN GAYRI BIRAKMA" diyordu Allah'a duasında. Onun için, Fâtıma annemizin dünyevi herhangi bir şeye üzülmesi mümkün değildir.

İddianame mutlaka Hz. Fâtıma kanalından geçecek. Bu, elbette Hz. Fatıma'nın daha beş yaşındayken alemlerin Fahr-i Ebedisi yüce Peygamberimizin arkasında o

minicik adımlarıyla İlah-i Kelimetullah'ın, İslamiyet'in yayılması fazındaki büyük çabası, büyük hevesi, büyük aşkıdır.

İnsanlar ne kadar gaflette olmalı ki, Hz. Fatıma gibi sonsuz merhamet ve şefkat sahibinin vizesine rağmen imtihandan geçmemek ahmaklığını gösteriyor.

Hz. Fâtıma annemiz müşriklerle mücadele verirken bir taraftan cesaretiyle, bir taraftan gönlündeki heyecanla, bir taraftan da o minicik yavru manasıyla Efendimizin etrafındaydı. Fahr-i Kainat Efendimiz nerede bir mücadele veriyorsa, o minicik adımlarıyla Hz. Fatıma oradaydı.

Hatta bir gün Ebu Cehil denen it, Fahr-i Kainat Efendimize yüksek dozda hakaretlerini yağdırırken, Hz. Fâtıma bize bir cesaret örneği göstererek:

"SÖZLERİNİ AYNEN SANA İADE EDİYORUM. O HAİN SÖZLERİ, O ADİ SÖZLERİ AYNEN SANA İADE EDİYORUM"

dedi. **Ebu Cehil hırsa kapıldı ve Hz. Fâtıma'ya bir tokat attı. O attığı tokatla beraber Hz. Fâtıma'nın gönlünden öyle bir ok çıktı ki, o anda herkes bu tokat nasıl telafi olacak, İlahi huzurda bunun hesabı nasıl verilecek diye tereddütler içerisinde kıvranırken Hz. Fâtıma gönlünden çıkan bu oklarla bütün İslam düşmanlarını kahretti.** Onun için Fâtıma annemiz Müslümanlara ne kadar müşfik ve merhametliyse, İslam düşmanları ve İslamiyet'i tahrip etmek üzere tuzak kuranlara karşı da kadar cesur bir mücahittir.

HER BAKIMDAN USTA

Çünkü Hz. Fâtıma'nın hem savaş ustalığı, hem gönüllere merhem ustalığı, hem mücadele ustalığı hem de irade ustalığı vardır. Bütün bu ustalıkları beş yaşından başlayarak beraber yürütmüştür. Fâtıma annemizin bu cesaret sırrının içerisinde büyük bir hikmet vardır. Bu milletin Türk-İslam cemaatlerinin özündeki cesaret sırrı Hz. Fâtıma'nın o beş yaşında mücadeleye girdiği sırla özdeştir. Hz. Fâtıma'nın gönlündeki bu cesaret sırrı Kerbela'da Zeynel Abidin'in Horasan'a kaçırılması şeklinde Türklere verilen bir görev olmuş ve o günden bu güne kadar bu milletin sırtı yere gelmemiştir. Çünkü bu millet Hz. Fâtıma'dan dua almıştır. Bunun için de bu milleti kimse yıkamıyor. Herkes birden ayağını kaydırmak istiyor. Hep beraber akıllısı, delisi, haini hepsi bu milleti yere yatırmak istiyorlar, mümkün değil... Bu millet Hz. Fâtıma sırrı taşıyor boşuna heveslenmesinler.

Hz. Fâtıma dünyasını değişmeden minicik yavrusu Hz. Hüseyin'in masum yüzüne baktı, baktı ve gelecekteki hıyaneti seyretti. Büyük bir elemle yavrusunun bu dünyada hainlerin hıyanet sofrasına bıraktırılmışlığının acısıyla gözlerini kapamak üzereyken o anda Zeynel Abidin Hazretlerinin, dolayısıyla ***Ehl-i Beyt'in yedi Türk atlısı tarafından kurtarılıp Horasan'a Türkistan'a götürülmesini seyretti ve gözlerinden bir damla zevk göz yaşı döküldü.*** Zeynel

Abidin Hazretlerinin Horasan'dan Türkistan'a doğru kaçırılırken uğradığı en büyük durak ve ***yedi atlı ÇEÇENLERDİR,*** unutmayınız. Bu sırla, bir hayvan ordusunu, bir hayvan sürüsünü; nasıl dize getirdiklerine bakın.

NEREDE BİR IŞIK, BİR AŞK VARSA

Sanıyor musunuz maddesel bir sırdır bu? Hz. Fâtıma'yı tanırken hepsini tanıyın. Nerede bir ışık varsa, nerede bir gönül cesareti varsa, nerede bir aşk varsa orda Hz. Fâtıma'yı şekil olarak aramayın. Bütün güzelliklerin, bütün sevdaların, bütün cesaretlerin, bütün ilmin içinde Hz. Fâtıma vardır. Çünkü Fahr-i Kainat Efendimiz çok açık ve net olarak "KUR'AN'IN ZAHİRİ MANASI ÜZERİNDE PEK ÇOK ALİM GELECEK, BİRBİRİNDEN GÜZEL YORUMLAR YAPACAKLAR AMA KUR'AN'IN ENFÜSİ MANASINI FÂTIMA DA BİLECEKTİR" buyuruyor.

GÖNLÜN KAPISI

Gerçekten Kur'an'ın özündeki enfüsi sırların anlaşılması akılla fikirle değil, ancak gönül kanalıyla yapılacak bütün esrarlı yorumların merkezi Hz. Fâtıma'dır. Hz. Fâtıma, Fahr-i Kainat Efendimizdeki manevi sırların manaya aktarım noktasıdır. Hz. Ali nasıl ilmin kapısı ise, Hz. Fâtıma da gönlün kapısıdır.

Hz. Fâtıma'dan vize almayan hiç kimse gönül telleri üzerinde raks edemez, hiç kimse sevemez, hiç kimse merhamet edemez, hiç kimse şefkat gösteremez. Bütün şefkatlerin, merhametlerin ve dolayısıyla gönlün tek ilacı olan infakın, ita'nın sırrı, Hz. Fâtıma'dan geçer. Nasıl geçer? Bakın ben size yine ilahi tabloda sabitleşmiş bir görüntüyü anlatacağım.

Kainat yaratıldığı günden itibaren enva-i çeşit ilahi senaryolar oynanır. Bunların bize en sık bahsedileni biliyorsunuz "ELEST MECLİSİ"dir. (inananlar, Fahr-i Kainatın sırrını sezebilenler yahut da elest meclisinden telef olanlar) Bu bir İlahi senaryodur ama hep devam eder. Elest Meclisi zamanı bitmemiştir, zaman ötesinde devam eder. Bir çok hadiseler böyle esrarlı bir senaryonun zevki içerisinde İlahi nazara, ilahi seyre muhatap olurlar.

HURMA TATLISI

Hz. Fâtıma annemizin bir olayı vardır ki, İlahi zevkle çok büyük coşku vermiştir. Hz. Fâtıma annemiz evlendiği zaman az evvel de arz ettiğim gibi çok darlıkların olduğu günlerdi. Efendimiz düğün yemeği yapmak üzere hususi ,surette hurma, tereyağı ve yoğurt (süzme. yoğurt) getirtti ve kendi eliyle bir hurma tatlısı yaptı. ***İlk defa Fahr-i Kainat Efendimiz icad etti bu hurma tatlısını. Hurmayı yağla yoğurdu, bir saat kadar yoğurduktan sonra, onu da süzme yoğurtla kesti.*** Bu yemeği Hz. Fâtıma annemizin mahrum kalmaması için düğün yemeği olarak hazırladı ve bütün ashab bu yemekten tattı. Düğün gecesi bir tabak da gerdek için ayrıldı ve gelin odasına kondu.

GERDEK NAMAZI

Hz. Fâtıma annemiz ve Hz. Ali Efendimiz namazlarını kıldılar. Önce bu namazın özelliğini anlatmak istiyorum. Gerdek namazı İslamiyet'e bu gece intikal etmiştir. Fahr-i Kainat Efendimiz Hz. Ali ve Hz. Fatıma'ya gündüzden tembih etti. "BU ÇOK ESRARENGİZ BİR NAMAZDIR. BUNU SAKIN KENDİNİZ KILMAYIN. BEN KILDIRACAĞIM" dedi. Efendimiz o namazı kıldırırken madde ile mananın tıpkı o hurma misalinde olduğu gibi yoğunlaşıp büyük bir sırrın çıkacağını gösteriyordu ki Efendimizin kıldırdığı o namaz sonunda insanlığın ölmesi engellendi. Çünkü Ehl-i Beyt zuhur etti. Ehl-i Beyt'in zuhuru, evrenler için o kadar önemli bir

hadise ki, Ehl-i Beyt'in zuhur etmesiyle insanlık yeniden kaosa girmekten kurtuldu, İslamiyet nuru, İslam nuru geldi. İslamiyet'in nurunun gelişi insanları kör kuyuya düşmekten kurtardı. Zira insanlar gerçekten kör kuyuya düşmüşlerdi.

Hıristiyanlık, Bizans denilen manyakların eline düşmüş, zaten diğer dinlerden hayır yok vahşeti talim ediyorlar, Romalı insanlar ise zevk için yaşıyorlar. Böyle bir devirde nasıl İslamiyet gelip insanlığı kurtarmışsa, Efendimizden sonra da bu İslam nuru Ehl-i Beyt kanalıyla yer yüzüne yeni bir dirilik getirmiştir. İşte bu diriliğin kapısı Efendimizin kıldırdığı zifaf namazıyla açılmıştır. Bu zifaf namazıyla beraber açılan o kapıdan madde ile mana tıpkı Efendimizin yaptığı hurma tatlısı gibi yoğrularak girdi. Hurma tatlısının yapısındaki hikmet gibi madde ile mana karışarak yeni bir enerji meydana getirdi.

HURMA TATLISI

İşte bu tatlı, zifaf yemeği olarak konduktan sonra, Hz. Ali ve Hz. Fâtıma tam yemeğe niyet ettikleri sırada kapı çalındı ve bir yoksul geldi. "ÜÇ GÜNDÜR AÇIM. BANA BİR LOKMA YİYECEK VERİN" dedi. Daha fakirin sözü bitmeden Hz. Fâtıma babasının büyük emekle yaptığı tatlıyı fakire verdi. İkinci gün Efendimiz bir tatlı daha gönderdi. Aynı şekilde gece yine kapı çalındı "ÜÇ GÜNDÜR AÇIM" diyen bir yetim geldi. Hz. Fatıma annemiz yine tatlıyı verdi.

Üçüncü gün yine kapı çaldı. "Çok açım" diyen bir esir geldi. Hz. Fâtıma annemiz başka bir yiyecekleri olmadığı halde yine tatlıyı verdi. Kendileri aç olarak sabahladılar.

Bunun üzerine Fahri Kainat Efendimiz İnsan Sûresinin 8-11. ayetlerinin vahyedildiği müjdesini vermiştir:

«Onlar içleri çektiği halde, yiyeceği yoksula, yetime, ve esire yedirirler. "Biz sizi ancak Allah rızası için doyuruyoruz, karşılık ve teşekkür beklemiyoruz. Doğrusu biz çok asık suratların bulunacağı bir günde Rabbimizden korkarız" derler. Allah da onları bu yüzden o günün fenalığından korur, onların yüzüne parlaklık ve neşe verir."

GÖNÜLDEKİ SEHA

Allah bazı senaryoların bazı bölümlerini dondurur. Nasıl dondurur? O an devamlı işleyen bir film gibidir. Baştan sona kadar biter, tekrar başlar, biter yeniden başlar. Çünkü Cenab-ı Hak, Fâtıma annemizin gönlündeki bu sehanın, bu her şeyini vermenin bu cömertliğin hikmetini seyretmiş. Bir düğün yemeğini, bir zifaf yemeğini, üstelik Fahr-i Kainat'ın özel olarak onun için yaptığı yemeği, yani, Fahr-i Kainatın özel hediyesini dahi bir fakire infak etmek hikmetinden ayrılamıyor Hz. Fâtıma

RESÛLULLAH EVDE Mİ?

Hz. Fâtıma, bu sırların macunlarım hazırlarken tıpkı Efendimizin düğününde yaptığı o müthiş tatlı gibi mana zevkini bütün mü'minlere tattırdı. Bu hikmet içerisinde bir gün Hz. Veysel Karani, Efendimizi ziyarete geldi. Kapıyı Fâtıma annemiz açtı. Veysel Karani "RASÛLULLÂH SALLALLÂHÜ ALEYHİ VE SELLEM EVDE YOK MU?" diye sordu. Fâtıma annemiz "YOK YA ÜVEYS" diye cevap verdi. Veysel Karani Hz. "PEKİ O ZAMAN SELAMLARIMI SÖYLEYİN. AMA NEREYE BASIYORDU? BANA GÖSTERİR MİSİNİZ" dedi. Gösterdiler. Eğildi yeri öptü ve "ALLAHIN İZNİ BU KADAR" dedi.

GÖNÜLDEN GÖNÜLE ANLATSIN DİYE!..

Veysel Karani hazretlerinin Fahr-i Kainat Efendimizle görüşememesi bir anne tenbihatı veya annesinden izin alamadı gibi gösterilir ama aslı bu değildir. Çünkü Rasulullah'ı görmesine Cenab-ı Hak müsaade etmemişti. Veysel Karani Fahr-i Kainatı göremeyenlerin okuludur. Gönüllerden gönüllere Resûlullah'ı anlatsın ve öğretsin diye Cenab-ı Hak müsaade etmemiştir.

MÂNÂ KANALI

Bu nedenledir ki, Fâtıma annemizin çok özel durumlar dışında maddi sohbetlere geldiği, katıldığı pek görülmezdi O yanlız mana kanalıyla gönülden gönüle cereyan geçirirdi. Bunun da en büyük sırrı asr-ı saadetteki fakir ve kimsesizleri İslam çadırının altına toplamasıdır. Dikkat ederseniz, Asr-ı Saadette köleleri ve fakirleri vurmak, asmak, kırmak, dövmek müşriklerin çok kolay başvurdukları bir yoldu. Böyle bir icra sırasında, hiçbir kölenin, hiçbir fakirin, hiçbir yetimin, hiçbir cariyenin Müslümanlığa gelmemesi lazımdı. Gelemezdi, çünkü ertesi gün perişan ederlerdi. Peki nasıl oldu da, köleler, cariyeler akın halinde İslamiyet'e gelmeye başladılar? İşte bu Hz. Fâtıma'nın sırrıdır.

CESARETİN ENJEKTESİ

Hz. Fâtıma, nerede bir zavallı cariye, nerede kimsesiz bir yetim varsa evvela gönüllerine bir cesaret enjekte ediyordu. Manada, Hz. Fâtıma'nın nazarına ermek için dua ederlerdi. Halen, daha yeryüzüne inmemiş, diyelim ki on sene sonra gelecek bir insan, yeryüzünde varlığını sürdürebilmek için, hele hele mü'min olarak yaşayabilmek için Hz. Fâtıma eczanesinden ilaca muhtaçtır Gönül ilacına, cesarete muhtaçtır. Çünkü Allah demek yürek ister. Şimdi bakmayın siz millet bedava Allah diyor. Yoksa Allah demek gerçekten yürek ister. İşte bu yürek Hz. Fâtıma sırrında gizlidir.

ZAYIFLIĞIN, ÇARESİZLİĞİN SÖNDÜRÜLÜŞÜ

Hz. Fâtıma, nerede, yetim, kimsesiz, boynu bükülmüş varsa, evvela nazar eder, o nazarıyla onun gönlündeki büküntüyü, zayıflığı, çaresizliği söndürür ve yerinde bir ışık yakardı. Hatta biliyorsunuz Hz. Ebu Bekir çok köle satın almış, onları azad etmiş ve bu şekilde şöhret yapmış bir yüce büyüğümüzdür. Bir gün bir sohbet sırasında konuşulurken Hz. Ebu Bekir'e sordular: "SİZİN SEVABINIZA NASIL ERİŞİLİR? BU KADAR KÖLE ALDINIZ, AZAD ETTİNİZ, ONLARI HÜRRİYETLERİNE KAVUŞTURDUNUZ" dediler. Bir çoklarını tanıyoruz. Başta Bilal-i Habeşi olmak üzere bir çok köleyi, cariyeyi büyük İslam hanımlarını satın. alarak hürriyetlerine kavuşturdu. İşte bu şanları kendisine hatırlatırken Hz. Ebu Bekir "BİZİM YAPTIĞIMIZ BİR ŞEY DEĞİL. ONLARI DİRİLTEN FÂTIMA'DIR. ÇÜNKÜ ONLARIN EVVELA DİRİLMESİ CESARET BULMASI LAZIM. SATIN ALMA İKİNCİ FASIL" diye cevap verirdi.

HZ. ŞEYMA MÜJDESİ

Nitekim biliyorsunuz kölelerin, cariyelerin, öksüzlerin, yetimlerin, kimsesizlerin hayatının yaşanması için Hz. Şeyma. müjde vermiştir. Efendimizin Bi'set-i Muhammedisinde, yani Asr-ı Saadette Kur'an inzal olur olmaz Hz. Şeyma o müthiş türküsünde müjdeler olsun açlar, susuzlar, kimsesizler, çaresizler, öksüzler Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem) geldi diye Fahri-i Kainatın sırrını açıyordu. Bu Muhammed (Sallallâhü aleyhi ve sellem) geldi, sırrıyla beraber Hz. Fâtıma gönülleri diriltiyordu.

Niçin acaba cariyelerin, kölelerin mü'min olarak canlanabilmeleri için cereyan veriyordu? Çünkü Fahr-i Kainatın gönlü mutlaka bir kişinin daha mü'min olmasını istiyordu. Fahr-i Kainat Efendimizin gönlündeki bu sevda, Hz. Fatıma'ya öyle bir yansıyordu ki, Efendimiz ne düşünürse, Hz. Fâtıma'da onu düşünüyordu.

HER ŞEYİYLE BENZEYİŞİ

Hz. Fâtıma annemiz çok genç yaşta dünyasını değiştirdiği için ilerideki senelerde Hz. Fâtıma'yı tanıyanlar çok az oldu. En iyisi Hz. Aişe'ye sormaktı. Hz. Aişe annemize, Hz. Fatıma'yı en iyi sen tanırsın diye sorduklarında: "RASULULLAH'A BU KADAR BENZEYEN BİR CANLI DAHA OLAMAZ. SESİ, HAREKETLERİ, DAVRANIŞLARI, GÖZÜNÜ AÇIP KAPATIŞI, AKLINIZA NE GELİRSE HER ŞEYİYLE RASULULLAH'A ÇOK BENZERDİ. HATTA YÜRÜYÜŞLERİNDE BİLE, BEN BİLE BAZEN RASULULLAH MI GELİYOR DİYE TEREDDÜTE DÜŞERDİM" derdi.

GÖNÜL FOTOKOPİSİ

Bu içli dışlı benzeme nedir? Bu, Aşk-ı İlahinin aynı karta' basılmasıdır. Hz. Fâtıma bir nevi Fahr-i Kainat gönlünün fotokopisi olmuştur. Yalnız, Hz. Fâtıma'nın ve Fahr-i Kainat Efendimiz gönlü temelli olarak İlahi tecelli ile mustağraktır.

Biliyorsunuz Allah, kainatı yaratma sırrını sonsuz güzelliğini seyretmek, akıl almaz ilmini sergilemek için zuhur ettirmiştir . Bu akıl almaz sırrın, ilmin ve güzelliğin zuhuru bir taraftan Cenab-ı Hak'kın yaratma sırrı içerisinde bir motivasyon yani bir noktadan, bir hareketten bir harekete geçişti. Her an ayrı bir şeende tecelli etme sırrıydı. Bu sır öylesine derinlemesine bir sürate girdi ki, Allah sonsuz derinliklerinde öyle bir aşk ateşi ile cereyanını fırlattı ki, o cereyanın en son noktasında Kalb-i Muhammediyi, Nur-u Muhammediyi yarattı. Bu "MUHAMMED MUSTAFA SALLALLAHU ALEYHİ VESELLEM'dir. Niye?

BÜTÜN GÜZELLİKLERİN CEM'İ

Üstad Necip Fazıl'ın dediği gibi "KULUN BİTTİĞİ AMA ALLAHIN BAŞLAMADIĞI" bir hikmettir. İşte bu hikmet Fahr-i Kainat Efendimiz'in gönlündeki hikmettir. Bundan dolayıdır ki Allah ne zaman kendisini seyretmek istese Kalb-i Muhammediye teveccüh eder.

HZ. FÂTIMA ELİYLE

Fâtıma annemiz doğduğu zaman Fahr-i Kainat Efendimizin beş, altı çocuğu daha vardı. Fakat Fâtıma annemiz doğduğunda Resulullah Efendimiz "BU EBEDİ NURDUR" dedi. Çünkü kendi nurunun ebedileşmesi, sonsuzlaşması söz konusuydu. İşte bu hikmeti yakala mü'minler ve mü'mineler tasavvuftan gelen, mana ilimlerinden gelen hikmetle her şeylerini Hz. Fâtıma sının içerisinde toparlamaya çalışmışlardır. ***Öyle olmuştur ki, eski Osmanlı Selçuk kadını yoğurt çalarken (mayalarken) Hz. Fâtıma eliyle demiş yara sararken Hz. Fâtıma'nın eliyle dem gözünü kapatırken Hz. Fâtıma'nın sırrından Muhammed'le demiştir.*** Bu sayede bin sene ayakta durmuştur. Özelli İslam hanımları ve aklı başında İslam erkekleri de tabii Fatıma'nın sırrıyla yaşadığı için onlar da ebedileşmiştir.

KILICA YANSIYAN SIRRI

Yeniçerilerin kılıcında Hz. Fâtıma' sırrı vardır. Allah' izniyle Çeçenlerin kılıcında da Hz. Fâtıma sırrı vardır Bundan dolayı yenilmeleri mümkün değildir. Televizyon Şeyh Şamilin sözünü

bazen gayet güzel veriyorlar. "SON ÇEÇEN ÖLENE KADAR BU SAVAŞ BİTMEZ" diye Neden? Çünkü Hz. Fâtıma sırrı vardır da ondan.

KEVSER NEDİR?

Hz. Fâtıma sırrının özünü bakın Kur'an nasıl tarif ediyor: "İNNA ATAYNA KEL KEVSER (BİZ SANA KEVSERİ VERDİK" Bütün müfessirler Kevser üzerinde zihin yormuşlar, gönül yormuşlar, kitap okumuşlar, hadisle ayetler incelemişler. Kevser ne demek diye Kevser konuşulurken lisan kalıpları içerisinde geçmiş bir kelime değil. Kur'anda geçtikten sonra bütün alimler toplanmış acaba Kevser nedir diye yakalamaya çalışmışlar. En sonunda bir çok alim kabul etmiş ki, KEVSER KESİNLİKLE FÂTIMA'dır

BİTMEZLİK SIRRI

Unutmayınız, Fatıma annemizin bir sırrı da Kevser sırrıdır. Binaenaleyh, Hz. Fatıma'nın kevser sırrına bir çokları da cennette bir nehir demiş. Enva-i çeşit yorumlar getirmişler ama Kevser kesinlikle Hz. Fatıma annemizdir. Allah: "SANA BİTMEZLİK SIRRI VERDİM" diyor. Çünkü kevser, ebter'in zıddıdır. Ebter güdük, soyu kesik demektir. Bir ömür boyu yaşar, ondan sonra biter demektir. Kevser, ebterin zıddıdır. Ebterin zıddı Hz. Fatıma'dır.

İLMİN BEREKET SIRRI

Bütün bereketin sırrı Hz. Fâtıma'dır. Bütün bereketin hikmeti Hz. Fâtıma'dır. İlmin bereketinin sırı Hz. Fâtıma'dır. Bu, Hz. Fâtıma'nın şahsi meselesi olmaktan çıkmış, Allah Fahr-i Kainat kanalından bereket intişar ettirmiştir. Çünkü Cenab-ı Hak Miraç'da Efendimize doğrudan doğruya: "SENİN BANA YAPTIĞIN TAHİYYATLAR-ÖVGÜLER, GÜZELLİKLER, TESBİHLER, HEPSİ SENİN DE ÜZERİNE OLSUN , AYRICA BEREKETİM DE ÜZERİNE OLSUN" diye hitap etmiştir.

Kesret alemi dediğimiz, Allah'tan gayrı olan her şey ancak bereket sırrıyla ayakta durabilir. Cenab-ı Hak bu sırrının anahtarını Fahr-i Kainat Efendimizin nezdinde, Hz. Fâtıma'ya yansıtmıştır. Bereket dediğimiz şey, yani hiç olmaz gibi görülüp de büyük bir rahmetle gerçekleşen şeylerdir. İşte bu bereket sırrı doğrudan doğruya Hz. Fâtıma'ya aittir, bunu hiç unutmayınız.

CİMRİLİKLE O KAPIYA VARILMAZ

Eğer bereketin peşinde koşacaksanız. Hz. Fâtıma'yla ilgi kurmaya bakın. Elbette ki ilgi kurmak onun rahmetine aittir. Biz ne yapsak ona layık değiliz ki, ilgi kuralım. Ama unutmayalım ki, Hz. Fâtıma üst üste iki gün aç kalarak zifaf yemeğini fakire veren bir gönüle sahiptir. Hz. Fâtıma'nın kapısına gidip de cimrilikle, pahillikle hele hele israfın envai çeşit manyaklığıyla ve dünya rağbetiyle kapısını çalamazsınız. Eğer sen dünyaya böyle çılgın bir şekilde rağbet ediyorsan, git başka kapıda oyna arkadaş. Hz. Fâtıma'nın kapısında sessizlik var, Hz. Fâtıma'nın kapısında gönül aşkı var, cesaret var, sevgi var, rahmet var, merhamet var. Ama bunların hepsini biz kendimiz yapamayız da, Hz. Fatıma vasıtasıyla kazanabiliriz. Hz. Fâtıma'nın özellikle kendisinden sonra gelen ümmete karşı apayrı bir şefkati ve sevgisi vardır.

HZ. ALİ'YE BIRAKILAN VASİYET

Hz. Fatıma bütün rahmet meziyetleri karşısında fevkalade nazlı bir gönül yapısına sahipti. Nitekim bunu dünyasını değişirken göstermiştir. Dünyasını değişirken ikindi üzeri Hz. Ali Efendimizi yanına çağırmış "VEDA İÇİN GEL BAKALIM" demiştir.

Hz. Ali, Fatıma annemize "FÂTIMA BEN NASIL DAYANACAGIM RASULULLAH'TAN SONRA SENİN HASRETİNE. RASULULLAH GİTTİ DAHA ONUN ACISINI HAZMEDEMEMİŞKEN SENA NASIL DAYANIRIM? NASIL DAYANIRIM BU ACIYA?" dediği zaman Hz. Fâtıma annemiz:

"BU MANANIN ÇOK ÖZEL BİR SIRRIDIR. SAKIN GÖNLÜNE BİR ŞEY GETİRME.

HEM BEN SENİN İÇİN BİR EŞ BİLE SEÇTİM.

Hz. ESMA. (Hz. Esma Hz. Cafer'in eşiydi) Hz. CAFER'İN ŞEHADETİNDEN SONRA DUL KALAN EŞİ ESMA'YI SANA EŞ OLARAK SEÇTİM.

BEN AKŞAM ÜZERİ DÜNYAMI DEGİŞECEĞİM.

ALLAH BANA ÇOK ENGİN BİR RAHMET LÜTFETTİ.

HEM SENİN BANA OLAN AŞKINDAN, TUTKUNDAN, COŞKUNDAN BİR NOKTAYI KIRMAK İSTİYORUM. BENİ ESMA YIKAYACAK, SUYU MU SEN DÖKECEKSİN

(Buradaki inceliğe bakınız. Gönlünde ki en zor, içerisine girilmez noktada bizzat eliyle getirip sokuyor. Hz. Esma'yı)

YANLIZ BİR RİCAM VAR, CENAZEMDE DÖRT KİŞİDEN FAZLASINI İSTEMEM" diyor.

CENAZEMDE DÖRT KİŞİ İSTERİM

Tasavvuf tarihinde bunu hiç kimse anlamamış. Hz. Fâtıma'nın cenazesinde niçin dört kişi vardı? Zaten akşamdan sonra dünyasını değiştirmesinin hikmeti de buydu. Çünkü Hz. Fâtıma eğer dünyasını gündüz değişirse bütün Medine cenazeye sökün edecek. Ama akşamdan, yatsıdan sonra değişirse, İslami gelenek gereği cenazeyi fazla bekletmek, gömmek icap ettiğinden kalabalık olması mümkün değil. Dolayısıyla da Hz. Fâtıma'nın verdiği listenin dışında kimse yoktu cenaze namazında. Bu dört kişi ***Hz. Dıhye, Hz. Selman, Hz. Ebuzer, Hz. Ammar*** ve Hz. Ali'nin bizzat kendisiydi. Peki başka sevenleri yok muydu? Bunu kimse bilememiş.

DÖRDÜN SIRRI

Biliyorsunuz hikmetler ağacında bu dört şahsın dört ayrı istisnai gönül sırrı vardır. Hz. Ebuzer'in akıl almaz cömertliği vardır. Hz. Ammar'ın akıl almaz cesareti vardır. Bunlar hep ayrı ayrı tesis edilmiş ayrı ayrı ışıklar. Gönül sigortalarını Fahr-i Kainat Efendimizin sırrıyla Hz. Fâtıma'ya tamir ettiren kimselerdir. Hz. Dıhye'nin de tasavvur edilemeyecek kadar şiddetli çalışan bir gönül makinası vardır. Hz. Dıhye'nin gönül makinası o kadar şiddetli çalışırdı ki, kime İslamiyeti teklif etmişse hemen Müslüman olmuştur.

Peygamber Efendimiz'in "Selman Ehl-i Beyt'imizdendir" buyurduğu hepimizin malumudur.

Diğer İslam büyükleri, Ashabın diğer yüceleri bir kavime İslamiyet'i tebliğ ettiklerinde üçü beşi kabul eder, diğerleri etmeyebilirdi ama Hz. Dıhye kime tebliğ etse, emredersiniz demiştir. Bu onun özel bir sırrıdır. Hz. Ali Efendimizin her an savaşta olması nedeniyle, Hz. Fâtıma annemizin iki çocukla, ev işleriyle yorulduğu çok dar zamanında, en zor günlerinde Hz. Hasan ve Hüseyin Efendilerimizi size çok yük oluyor diye alır gezdirirdi. Hz. Dıhye bu

davranışıyla Hz. Fatıma annemize öyle bir rahatlık verirdi. Bir gün Fatıma annemiz "ALLAH'DA ONUN GÖNLÜNE RAHATLIK VERSİN" diye dua etti. Hz. Dıhye gönlündeki bu rahatlıkla .kime tebliğ etse Müslüman olurdu.

HERAKLİUS'A MEKTUP

Efendimiz çeşitli ülkelere elçi gönderirdi. Heraklius'a bizzat Dıhye'yi gönderdi. Çünkü söyler söylemez Müslüman yapacak tek kişi Dıhye idi. Nitekim Dıhye Heraklius'a İslami mesajı getirdiğinde evvela Heraklius itiraz edecek oldu.

"BİZ BÜYÜK BİR MEDENİYETİZ. SİZ BİZİ NASIL BÖYLE DİNE DAVET EDİYORSUNUZ" gibisinden bir şeyler söyledi. Dıhye teklif etsin de o itiraz etsin. Olacak şey değildi. Dıhye'nin üzerinde büyük bir şaşkınlık vardı, tam kapıdan çıkacaklardı ki, Heraklius'un adamı geldi ve

"AKŞAM YEMEGİNE BEKLİYORUZ" dedi. Heraklius akşam yemeğinden sonra Dıhye'ye

"EFENDİNE SÖYLE, BEN MÜSLÜMAN OLDUM. AMA AÇIKLAMAYACAGIM, AÇIKLARSAM BENİ ASARLAR YERİME ÇOK ŞER BİR KUMANDANI İMPARATOR YAPARLAR, O DA SİZİ YOK ETMEK İÇİN MEDİNE'NİN ÜZERİNE ORDULAR GÖNDERİR. ONUN İÇİN BEN MÜSLÜMANLIĞI GÖNLÜMDE YAŞATACAĞIM.

Yalnız FAHR-İ KAİNAT BİLSİN Kİ; BEN MÜSLÜMANLIĞI KABUL ETTİM. NİTEKİM BEN ONUN MEKTUBUNU KALDIRIYORUM SAKLAYACAGIM. HİÇ BİR SAYGISIZLIK GÖSTERMEYECEGİM. YANLIZ GÜNEYDEN GİDİP (ÜRGÜP GÖREME CİVARI) ORALARDA BİZİM HERAKLİT DİYE BÜVÜK BİR İLİM ADAMIZ VAR. ONA İSLAMİYETİ TEBLİG ET. ONUN BÜVÜK BİR HATIRI VARDIR. EĞER KABUL ETTİREBİLİRSEN BÜTÜN YÖRE HALKI MÜSLÜMAN OLUR" dedi.

Hz. Dıhye dönüşte uğradığında Heraklit'e rastladı. Heraklit Dıhye'den teklifi alıp İslamiyeti kabul eder etmez halk onu linç etti. Bu olayı Hz. Fatıma'nın bir sırrını daha anlatabilir miyim diye aktardım. Hz. Dıhye, Hz. Fatıma'nın gönlünü rahatlattı diye, onun işlerini kolaylaştırdı diye Cenab-ı Hakkın verdiği sırra bakın ki, otomatik bir ilahi şartel gibi nereye düşerse oraya iman mührünü basıyor. İşte bu sır Hz. Dıhye'nin şahsına ait bir sır değil, Hz. Fatıma'nın sırrı. Onun için Hz. Dıhye'yi bir örnekleme olarak anlattık. Bu dört kişinin Hz. Fatıma'nın cenaze namazını kılmaktaki hikmeti budur.

GÖNÜL İSTİKAMETİNDE NAMAZ

Hz. Fâtıma'nın cenaze namazından söz açılmışken çok önemli bir cenaze sırrı vermek istiyorum. Fahr-i Kainat Efendimize cenaze namazı nasıl kılınır diye sorduklarında "BUNUN KOLAYINI FÂTIMA BULUR" buyurdular.

Resulullah Efendimiz dünyasını değiştiğinde, Fatıma annemiz.: "RASULULLAH'IN CENAZE NAMAZINI HERKES KENDİ KILSIN, BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM ÖNCE BEN KILIYORUM" dedi.

Hz. Fâtıma kıldı, sonra Hz. Ali kıldı sonra. bütün İslam hanımları, erkekleri sırayla tek tek kıldılar. Fahr-i Kainat Efendimizin cenaze namazını kılma operasyonlar sırasında Allah Resuluyla, Fatıma arsında çok şiddetli bir ceryan geçti. Bu ceryan dolayısıyla o andan itibaren cenaze namazları cenazenin gönle istikametinde kılınmaya başlandı. Yani imam cenazenin kalbi hizasında durarak cenaze namazı kıldım. Bu İlahi ceryana bir daha rastlanır mı, rastlanmaz mı derseniz, elbette rastlanmaz. O ayrı bir mesele ama ona benzetmek kafidir.

EFENDİMİZLE YAŞAMA SIRRI

Bu vesile ile bir şey daha anlatmak istiyorum. Peki Hz. Fatıma niçin dayanamadı Efendimize? Bir çokları sanır ki çok seviyordu, onun için doyamadı hasretine ki, o bizim gibi sıradan biri mi ki Resulullah'a hasret duysun. O, Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemi her an görüyordu. Efendimiz Alem-i Cemale teşrif ettikten sonra da görüyordu.

SONSUZLUĞA İNTİKAL SIRRI

Binaenaleyh Hz. Fâtıma babasına hasret değildi. Peki niye dayanamadı? Dayanamadığı şey neydi? Dayanamadığı özellik neydi? Bu çok önemli bir şeydir. Hz. Fatıma'nın dünyasını değişmesine ait çeşitli tahminler var. Kırk gün diyenler var, üç ay diyenler var. Efendimizden sonra en uzun dört ay sonra dünyasını değişti diyenler var. Hz. Fâtıma'nın çözülmezliklerinden biri de budur. Hep Efendimizle beraber olduğu halde, her şeyi anlayabildiği halde, Efendimize dayanamamasının sırrı, sebebi nedir? Bu dayanamamanın hikmeti Fahr-i Kainat Efendimizin sonsuzluğa intikal sırrıdır.

ONSEKİZ BİN ÂLEME İNTİKÂL'İN HASRETİ

Hz. Fâtıma. annemiz, Efendimizin yeryüzündeki hayatındaki şerit içerisinde hep onunla beraber, hep onu seyrediyordu. Onun dayanamadığı şey Efendimizin bu dünyadan ayrıldığı platformundaki sır değildi. Efendimizin Alem-i Cemale intikalinden sonra bütün mana alemlerinin, onsekiz bin aleme intikal eden manasının hasretine dayanamadı. O hasrete karışmak için mecburi olarak kendi kendini o kanal içerisinde yok etti. Yani Efendimizin manadaki sırrına intikal etmek için yok oldu. Fahr-i Kainat Efendimiz o kadar ağır bir cazibeydi ki, Fâtıma annemizin bu intikalini, manada ki intikalini büyük bir hasretle bekledi. Bu sevginin muayyen safhalarını bilmeyenlere bazı şeyleri anlatmak çok zordur, Alemlerin her birisinde, cin aleminde, melekler aleminde enva-i çeşit esrar vardır, Bütün bu esrarlara Fahr-i Kainat bir gelse de onun hikmetinden biraz ceryanlansak diye hasretle bekler bütün hadisat...

MÂNÂ'NIN BAYRAM GÜNÜ

Biliyorsunuz, Efendimiz oniki Rebiul evvel de yeryüzüne teşrif etti. Oniki rebiul evvelde de yeryüzünden ayrıldı. **Teşrif ettiği tarih şemsi takvimle 22 Nisan'dır. Ama dünyadan ayrıldığı tarih 8 Hazirandır.** Çünkü 63 senelik yaş şeridi üzerinde kameri ayla, şemsi ay üst üste çarpışmaz. 8 Haziran mana aleminin bayram günüdür. Efendimiz ayrıldığı 'için bizim hüzün günümüz olması lazım. Fakat Efendimiz ince bir espri yapmış, onun için matem yapamıyorsun. Çünkü 8 Haziran aynı zamanda dünyaya teşrif ettiği gün. Efendimizin dünyaya teşrif ettiği günde nasıl matem yaparsın?

İkisi de oniki rebiul evveldi. Şemsi seneye parçalarsak farklılık görebiliriz. Bakınız bu incelik Hz. Fatıma'nın kimsede olmayan gönlünde sonsuz ceryanın, sonsuz sevdanın bir hikmetidir.

ÂYİNE-İ MUHAMMEDÎ

Fahr-i Kainat Efendimizin diğer alemlere yansıması halindeki yalnızlığa dayanamadı. Çünkü Efendimiz diğer alemlere, Alem-i Cemale yansıdıktan sonra, Efendimizin başka bir noktada kendini seyretmesine tahammül edemiyor, onun için çekip gidiyor Hz. Fâtıma."AYINESİYİM BEN ONUN, ARKASINDAN GİTMEK ZORUNDAYIM" diyor. Bu bizim bildiğimiz sıradan bir ayrılık

değil, bunu ifade etmek için Hz. Fatıma'nın güzel bir şiiri vardır. Hz. Fâtıma çok büyük bir şairdir. Soyu itibariyle şairlikte en büyük yakını Hz. Amine idi. Hani soya çekim diyorlar ya, Hz. Amine de çok büyük bir şairdi. Hz. Fâtıma da şairliğini ninesinden almıştı. Hz. Fâtıma annemizin Efendimizin Alem-i Cemale intikaliyle söylediği bir söz vardır ki, şiirde ve .edebiyatta bunun üzerine ölümün tarifi yapılmaz. Bir acının tarifi yapılamaz. Hz. Fâtıma diyor ki, "RASULULLAH'IN YERYÜZÜNDEN AYRILMASINDAN SONRA GÖNLÜME ÖYLE BİR HÜZÜN ÇÖKTÜ Kİ, EĞER O HÜZÜN KARAALIĞA ÇÖKSEYDİ KARANLIĞIN RENGİ DEGİŞİRDİ"

KARANLIĞIN RENGİ!

Bu bildiğiniz bir hasret, bildiğimiz bir dostluk değil, aşkı tarif ediyor. Gönül aşkını tarif ediyor. Efendimizin ölümüyle kendi gönlü arasındaki aşk cereyanının şiddetini tarif diyor. Eğer karanlığın üstüne çökseydi karanlığın rengi değişirdi ne demektir? Karanlığın renginin değişmesi demek, maddenin yok olması demek. Hz. Fatıma annemizin yeryüzünden ayrılışı da bu sevdanın mevcudiyeti gibi.

TOPLUMA HZ. FÂTIMA OPERASYONU

Unutmayınız niçin alem-i İslâm'a karşı bu kadar müşfik? Niçin her bulduğu mü'mine hanımı dünyanın pisliğinden, şerrin kucağından kurtarıyor? Siz sanıyor musunuz ki Hz. Fâtıma operasyonunda değil bu toplum, çocuklar Hz. Fâtıma'nın çok sevdiği bir nesildir. Bunları dört tane uyduruk kimsenin eline, kendini bilmeyen şaşkının eline bırakır mı? Bu kadınların geleceğine el atmıştır. Bakınız gönüller perde perde Hz. Fâtıma'ya nasıl akacak. Bu günkü kadir gecesinin hürmetine ki, kadir gecesinin sırrı Fâtıma'dır. Efendimizin emridir bu. Bu sırra eremeyenler Hz. Fatıma'nın secdesini göremez, eşyanın Allah dediğini göremez, Cebrail'le selamlaşamaz. Çünkü Hadis-i Şerif var. "BÜTÜN MÜ'MİNLER BU GECE CEBRAİL'LE SELAMLAŞAMAZ. BÜTÜN MELEKLER EY MÜ'MİNLER MÜJDELER OLSUN BU GECENİN SONSUZLUĞUNU YAŞADIĞINIZ İÇİN DİYECEK". Ancak Hz. Fâtıma kanalından geçen bir ceryana kapılmakla bu güzellikleri yaşamak mümkün olur ki, işte o ceryanın sırrından uzak kalmak demek, karanlığın renginin yok olması gibi yok olmaya bedeldir.

"FÂTIMA'YA SÖYLEDİM"

Hz. Fâtıma annemiz bu mübarek günde Hz. Ali Efendimize kadir gecesinin hikmetinin müjdesini verdiği için bunu da bu günde mutlak dile getirmemiz lazım. Çünkü bu müjde Hz. Ali'yi tasavvur edilemeyecek kadar mutluluk hudutlarına götürmüştür. Hz. Ali, Hz. Fatıma'ya " RASULULLAH'TAN SONRA SENİN DE YOKLUĞUNA NASIL TAHAMMÜL EDERİM" derken, bu müjde dolayısıyla tahammül etti.

Çünkü Hz. Ali çok büyük bir savaşçı, çok kuvvetli ve cesur olduğu için büyük bir endişesi vardı. Bir gün Efendimize "YA RASULULLAH BEN NASIL ŞEHİT OLACAĞIM? HANGİ KAFİRE NAZAR ETSEM ELİNDEN KILICI DÜŞÜYOR" diye büyük bir üzüntü ve intizarla sorduğunda Efendimiz "FÂTIMA'YA SÖYLEDİM. SENİN NASIL ŞEHİT OLACAĞIN KADİR SÜRESİNDE GİZLİDİR" diye cevap verdi. Bunu Efendimiz Fatıma annemize söylemiştir. Ama Sûre-i Kadir'i beşyüz defa okusanız Hz. Ali'nin nerede şehit olacağını yazmıyor.

BİN AYDAN HAYIRLI ŞİFRESİ

Ama Hz. Fâtıma Kur'an'ın enfüs manasını yorumlarken bir metodla açıklıyor (Hz. Ali'nin NECH-ÜL BELÂGÂ adlı büyük yorum kitabında vardır) Hz. Fatıma Kur'an'daki kelimelerin çok

özel özelliğini yakalardı. Mesela Kadir gecesi için emredilen BİN AYDAN DAHA HAYIRLIDIR sözü üzerine şifreyi kapmıştı. Bin aydan hayırlıdır Allah tarafından kadir gecesi için normal bir benzetme olmasaydı bin aydan efdaldir diye gelirdi. Bin aydan efdaldir demiyor da, bin aydan güçlüdür demiyor da, bin aydan hayırlıdır diyor. Efdal yerine hayırlıdır diyor. Yıl yerine de ay diyor. Fatıma annemiz bu yorumla Hz. Ali Efendimize "YA ALİ MÜJDELER OLSUN SEN KADİR GECESİ ŞEHID OLACAKSIN, ONDAN SONRA EMEVİLER GELECEK BİN AY KALACAK" demiştir. (Yani seksen üç sene dört ay) **Gerçekten Emeviler 83 sene 4 ay kalmış** ve ondan sonra defolup gitmişlerdir. Kemikleri de Ebu Müslim Horasani tarafından yakılmıştır. Fatıma annemizin ayetleri yorumlamasındaki hikmetlerden biri de budur.

VAHDET'TEN KESRETE GEÇİŞ NOKTASI

Sure-i Kadir'den sonra Cenab-ı Hak'kın çok hikmetli bir sırrı başka bir surede Fâtıma annemizin esrarını açıklayacaktır. Sure-i Tin'de maddenin nasıl yaratıldığını, anlatırken Hz. Fâtıma'yı tanımlamaktadır. Çünkü mana bilimlerinde aynen kabul edilen hadise şudur ki, Hz. Fâtıma annemiz vahdetten kesrete geçiş noktasıdır. Yani teklikten çokluğa geçiş noktasıdır. Teklik nedir? İlahi sevdadır. Bir tek neyi yaratmıştır? Fahr-i Kainatı yaratmıştır. Bunun çokluk alemine, insanlara geçebilmesi için gönüllerden gönüllere çeşit çeşit kanal vardır. Biri aşk-ı İlahi, bir diğeri asıl ana hattı da Ehl-i Beyt kanalıdır. Bu kanaldan geçen Hz. Fâtıma kanalından gönüllerden gönüllere geçer. Gönüllerden gönüllere geçen sevda Hz. Fâtıma'nın sırrı ile intişar etmiştir.

NEREDESİN ÜSTADIM?

Biliyorsunuz Hz. Şems bıçaklandıktan sonra ortadan kayboldu. Soruyorlar nereye gidebilir diye? O zamanın Asesbaşısı, yani emniyet müdürü Hz. Mevlana bir şair, bir filozof diye değil aynı zamanda bir prens imparatorun dostu olduğu için olayla bizzat yakından ilgileniyor ve diyor ki, bu kadar kan aktıktan sonra bir metreden fazla yürüyemez. Hz. Mevlana manadan soruyor Hz. Şems'e.

"ASESBAŞI BÖYLE DİYOR. NERDESİN ÜSTADIM?

KANIN AKTI YAŞAMAIDIĞIN ANLAŞILDI".

AMA SEN YOKSUN ORTADA. ÖLDÜ DESEK BEDENİN NEREDE?

ÖLMEDİ DESEK BU KAN NE?"

Hz. Şems Hz. Mevlana'ya:

"GÖNÜLDEKİ AŞKIN HESABI SORULMAZ.

BİZ ALİ AŞKIYLA YIKANMIŞ BİR GÖNÜL TAŞIYORUZ.

O DA KENDİ BEDENİNİ KAYBETTİ.

BEN DE ONUN SÜNNETİNE UYARAK BEDENİMİ KAYBETTİM.

BİZ GÖNÜLLERİN AŞKINI GÖNÜLLERDEKİ AŞKI KURUMAZ BİR KAN ŞEKLİNDE İŞLEDİK"

diye sesleniyor...

AŞK ŞEHİDİ

İşte Hz. Fâtıma'nın vahdet sırrını alıp kesret sırrına çevresindeki hikmet, aşkın kanıdır. aşkın kanı akmadan kesret doğmaz.Bu aşkın kanını kesret sırrına akıtacak kadar yüreğinde

büyüten Hz. Fatıma, aslında mana aleminde aşk şehididir. Gönlü Fahr-i Kainatın sevdasına tahammül edemediği için dünyasını değiştiğinden ismi aşk şehididir. Bu aşk şehidi olayını bir çok tasavvuf ehlinin hayatında seyrederiz. Hz. Şems'in de aşk şehidi oluşu bu hikmeti taşır. İşte Fâtıma annemizin bu aşk şehadeti olayı, vahdet aleminin kırılıp kesret alemine, çokluğa dönmesine vesile oluyor ki, bir anlamda Fahr-i Kainatın akıl almayan büyük bir ünü, büyük emanetini, hücrelerini gelecek kuşaklara taşımasıdır. İşte kevser sırrının bir hikmeti de budur. Yani gelecek kuşaklara taşımasıdır. Yani Hz. Fatıma taşınması mümkün olmayan bir yükü minicik hücreler gibi nesilden ile, Fahr-i Kainat Efendimizin evvela bedensel sırrını sonra hak aşıklarının Fahr-i Kainat aşıklarının sırrını da en gönülden gönüle bir tarz nesil gibi yansıtmıştır.

KERBELÂ'DA ŞERRE DARBE

Hz. Fâtıma'nın o sırından sonra Hz. Hüseyin'in bela'da şerre indirdiği büyük bir darbe vardır. Bütün mânâ alimleri Levh-i Mahfuz der. Tarihini incelemişler 've görmüşlerdir ki, şerrin ebterleşme sebebi Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şerre HAYIR demesidir. Hayır kendi ceryanını kendi üretir. Gönlünden sevdalandıkça, Allah'ı düşündükçe, Rasulullah'ı düşündükçe ceryanını üretir ve büyük bir potansiyel olur, büyük bir güç olur. Şer ise ceryan üretemez, ceryanını hayırdan çalar. Hayrın ceryanını çalması ne demektir? Onu kendisine ithal etmesi demektir. Şer hayırdan ceryan alamadıkça belli bir süre sonra ölür ki, işte, Fatıma annemizi tarif eden Kevser suresi bu hikmeti taşır.

Yanlız aşkta vardır sonsuzluk ve kesret. Bunun zıddı olan şeyde ebterlik vardır, ölüm vardır, sonluluk vardır. Bunun en müstesna örneği şerrin hayırdan ceryan alarak hayatını bir müddet daha uzatmak istemesidir. Onun içindir ki, bütün ısrarlara rağmen Hz. Hüseyin Efendimiz "EVET DİYEMEM BEN NE HALİFELİK İSTİYORUM NE DE BAŞKA BİR ŞEY AMA SİZİN İÇİN HAYIRLIDIR DİYEMEM" demiştir.

KERBELÂ'DA EVET DENSEYDİ?

Neden? Çünkü hayırlıdır dediği an şer öyle bir kuvvet kazanacaktı ki, hayır altüst olacaktı. Eğer Hz. Hüseyin Efendimiz Kerbelâ'da evet deseydi, bugün ne Rusya yıkılırdı, ne İslamiyet ayakta kalırdı, ne de bu millet olurdu. Özellikle bu milletin cesareti, bu milletin yürekliliği şerrin ebter kalmasındandır. Şer, Kerbela'da ebter kalmıştır. Zahirde Hz. Hüseyin Efendimiz şehid olmuştur ama şer ebter kalmıştır. Bu ebter kalış iki alanda İslamiyet'i yüceltmiştir.

SIRRIN ÖZÜ

Biri Hz. Sümeyye'nin hayır demesiyle Ebu Cehil ve şürekası ebter kalmıştır. Bedir savaşında hepsi pislik halinde atılmış telef olmuştur. ikincisi de Kerbela da Hz. Hüseyin'in hayır demesiyle bütün şerler Hz. Fâtıma'nın yüzü suyu hürmetine ebter kalmıştır, güdük kalmıştır

Kadir gecesinin bin aydan daha hayırlı olarak zikredilmesinin sebebi de bin ay yani 83 sene aşağı yukarı bir insan ömrüdür. Bütün servet, bütün şaşaalar, gelip geçer ama, Hz. Ali'nin şehit olduğu o kadir gecesi anı bir ömürlük saltanattan önemlidir. Çünkü kadir gecesinde Alem-i vahdetin alem-i kesrete dönüşümün bilimsel hali zuhur etmiştir ki işte Fatıma sırrının özü de budur.

FÂHR-i KAİNATA ÇIKIŞ KAPISI

Allah Fâtıma sırrından hepinizi yoğursun. Çünkü Fahr-i Kainata çıkış kapısı, ondan Allah'a varış kapısı böyledir. Başka kapı yoktur. Hiç kimse yanlış kapı aramasın, uydurma ilimlerin peşine takılmasın Hz. Fatıma ve ehli beyt gönlünde mekan kurmadıkça hiç kimse Resulullah'a gidemez. Resulullah'a gitmeyenin ise değil Allah'a gitmesi, mümkün değildir.

Bazı gaflet sahibi insanlar Allah'a varmak kafidir derler. Mümkün değil. Allah adeta küsmüş, "BENİM SEVGİLİMİ TANIMAYANI BEN HİÇ TANIMAM" diyor. Sen kendine niçin bulurum diye hüccet çıkarıyorsun.

KEVSER SIRRIYLA DİRİLİK

Hz. Fâtıma'nın rahmetiyle canımızı kurtarıp inşaallah Rûz-i mahşerde hem de cennet'te onun sırrıyla ebedi hayata intikal edeceğiz. Hakiki dirilik yani kesretin dirilip tekrar vahdet bahçesine gitmesi kevser sırrıyladır. Kevser Hz. Fâtıma demektir. Allah gönlümüzden Hz. Fâtıma sevgisini almasın. Onun himayesini bütün Alem-i İslam'a lütfetmiştir zaten.

Ya Rabbi! Bir kez daha heyecanla niyaz ediyoruz. Özellikle Çeçenistanlı, Keşmirli, ve Bosnalı kardeşlerimize bir kez daha Hz. Fâtıma yüzü suyu hürmetine rahmetini lütfet. Hz. Fatıma'nın ruhuna bir Fatiha niyâz ediyoruz.

YA RABBİ SEVGİLİ HABİBİNİN,
GÖNÜL AYİNESİ HZ. FÂTIMA'NIN RUHUNA HEDİYE EDİYORUZ.

KEREM BUYUR KABUL ET.
BİZE DE EN SONUNDA DAHİ OLSA
KERVANI'NA KABUL ET YA RABBİ.

ONUN YÜZÜ SUYU HÜRMETİNE ALEM-İ İSLÂMIN
BOĞAZINI SIKMAK İSTEYENLERİ,
HAİNLERİ "KAHHAR" İSMİNLE KAHREYLE YA RABBİ...

AMİN...

Haluk Nurbaki

HZ. FATIMA ALEYHİSSELÂM

Hz. Fatıma aleyhisselâm Müslümanlar ile putperestler arasındaki savaşın ağır koşullarında dünyaya gelmiştir.

Müslüman olarak Allah Resulü'ne teslim olan müminlerle birlikte müşriklerin uyguladığı ambargo ve yatırımlar, iktisadî kuşatma ve kısıtlamalar, maddi ve manevi baskı ve savaşlar içerisinde bulunan ve bunları bire bir yaşayan Hz. Fatıma aleyhisselâm, Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemden cihat duygusunu tamamen öğrenmişti.

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz onun acılarını hafifletmek ve direncini artırmak için, **"Ağlama kızım, Allah senin babanı koruyacak ve onun din ve risâlet düşmanlarına karşı muzaffer kılacaktır."** buyurarak kızına sabır ve mücadele ruhunu aşılamıştır.

**

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem Hz. Fatıma aleyhisselâm hakkında buyurdu ki:

"Fâtıma benim bir parçamdır, onu sevindiren beni sevindirmiş, onu üzen de beni üzmüş olur"

Hz. Fâtıma aleyhisselâm annemiz sadece hanımlar için bir ihsân-ı İlâhî olmayıp, onun şefkat ve şefaatine, bütün ümmet olarak muhtacızdır.

Her bir kuluna Hazret-i Hak etti bir ihsân

Sensin bize ihsân-ı Hudâ Hazret-i Zehrâ

Leyla Hanım

İNSANLARIN İSLÂM DİNİ HAKKINDA UNUTTUĞU BİR ŞEY

İnsanlar İslâm hakkında sürekli atıp- tutma/lehde-aleyhde/yardım-köstek olma…vb gibi halleri takınırken unuttukları bir şey var.

İslâm dini Âdem aleyhisselâmdan, Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve selleme kadar insanların korumasına bırakılmıştır. Ancak iki cihanın sultanı Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve selleme gelince bütün korumayı ve muhafazayı Allah Teâlâ üzerine almıştır. Elân korumaktadır.

Bu meyanda bizim gibi aciz kendini bilmezler dini koruyacağız derken düştüğümüz hatalar için, tarihe eleştirel bir nazarla bakarsanız âyanen Allah Teâlâ'nın koruması ve mekrini dahi görebilecektir.

Bizim asıl kaygımız Allah Teâlâ bizi nerede kullanıyor oraya bakmak lazımdır. Kaderî planda ehveni halimiz ile yüksek dağların tepesinden mağrurane bakmaya hiç gerek yoktur.

Allah Teâlâ, kainatın, mülkün, zamanın, mahlûkatın yegâne sahibidir. İfrad ve tefrit vardır. Üzerimize düşen İslam'ın emrettiği gibi İslam'ı yaşamaktır. **"Allah Teâlâ haddini aşmayanları sever."**

"Allah'a tevbe eden, kullukta bulunan, O'nu öven, O'nun uğrunda gezen, rüku ve secde eden, uygun olanı buyurup fenalığı yasak eden ve Allah'ın yasalarını koruyan müminlere de müjdele." (Tevbe, 112)

Ek olarak aşağıdaki kısmada bakalım.

Alıntı

ENFAL SURESİ 24-25. AYETLER

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اسْتَجِيبُواْ لِلّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُم لِمَا يُحْيِيكُمْ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ:وَاتَّقُواْ فِتْنَةً لاَّ تُصِيبَنَّ
الَّذِينَ ظَلَمُواْمِنكُمْ خَآصَّةً وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ:

MEALİ :

24-) **"Ey iman edenler! Allah ve rasülü, hayat veren şeye sizi çağırdığında icabet edin. Bilin ki Allah kişi ile kalbi arasına girer ve sonunda (dirilip hepiniz) O'nun huzurunda bir araya getirilerek toplanacaksınız."**

25-) **"Öyle bir fitneden korkup sakının ki, o yalnız zalimlere dokunmaz. Bilin ki gerçekten Allah'ın ceza olarak vereceği azap çok şiddetlidir."**

26-) "Hatırlayın ki bir zamanlar siz yeryüzünde hem az hem de zayıf ve acizdiniz, insanların sizi kapıp götürmesinden korkuyordunuz, bu durumdayken Allah size yer-yurt verip barındırdı, sizi yardımıyla destekleyip kuvvetlendirdi ve sizi temiz ve helal şeylerle rızıklandırdı ki şükredesiniz."

İLGİLİ HADİSLER

Ashab-ı Kiram'dan Ebu Said el-Mualla anlatıyor: Mescid-i Saadette namaz kılıyordum. Tam o sırada Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem beni çağırdı. Namazda bulunduğum için hem cevap veremedim hem de gidemedim. Namazdan sonra huzuruna vardım ve namazda bulunduğum için gelemedim diyerek özür diledim. Bunun üzerine Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem bana: ***"Allah Kur'an'da, Allah ve rasülü sizi çağırdığında icabet edin, buyurmuyor mu?"*** buyurarak uyarıda bulundu.

Ebu Hüreyre (radiyallâhü anh) anlatıyor:

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem, Übey b. Ka'b'a gitmek üzere yola çıktı. O sırada Übey namaz kılıyordu. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem:

"Ya Übey" diye seslendi. Übey göz ucuyla baktı fakat icabet etmedi. Namazını hafif tutup bitirdikten sonra Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve selleme geldi ve selam verdi.

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem, onun selamını aldı ve: ***"Benim davetime icabet etmekten seni alıkoyan nedir?"*** diye sordu. O da namaz deyince Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Allah'ın bana vahyettiği kitapta, Allah ve rasülü, hayat veren şeye sizi çağırdığında icabet edin, buyrulduğunu görmedin mi?"

Übey (radiyallâhü anh):

"Evet, gördüm, inşallah bundan böyle o hataya bir daha dönmem." diyerek af diledi.

Tabii bu durum sadece Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve selleme has bir saygıdır. Başka birinin çağırması, farz namazı yarıda kesmemizi gerektirmez. Ancak nafile namaz kılarken adamın ana veya babası çağırırsa, nafile namazı olduğu yerde kesip onların çağrısına koşar.

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Doğrusu âdemoğlunun kalbi Rahman'ın iki parmağı arasında bulunuyor, onu dilediği gibi çevirir."

"Ey kalpleri çeviren Allah'ım! Bizim kalbimizi sana itaat üzere sabit kıl."

"Herhangi bir kavim ve topluluk arasında bir adam günah işler de onlar onu değiştirmeye (vazgeçirmeye) güçleri yettiği halde değiştirmezler (ona engel olmazlar) sa, kendileri ölmeden önce Allah onlara herhalde bir azap eriştirecektir."

"İleride bir takım fitneler olacak; o günlerde oturan, ayakta durandan; Ayakta duran, yürüyenden; yürüyen, koşandan hayırlı olacak. Kim o fitneye doğru yüz çevirip onu görmeye çalışırsa, herhalde fitne onu görecek ve onu kahredecek. Kim de fitne zamanı iltica edecek veya sığınacak bir yer bulacak olursa, hemen oraya sığınsın."

"Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, Ya iyilikle emreder ve kötülükten men edersiniz, ya da çok sürmez Allah kendi yanından üzerinize bir azap gönderir de ondan sonra dua edersiniz, duanız kabul olmaz."

"Allah'ın koyduğu sınırlar üzerinde durup (onu aşmayan) kimse ile o sınırı aşan kimsenin misali, bir geminin yolcularına benzer:

Onlar gemiye yerleşmek hususunda kura çektiler.

Bir kısmına geminin üst kısmı, bir kısmına da altı isabet etti. Geminin alt kısmında bulunanlar (deniz) suyundan yararlanmak istedikleri zaman, yukarı kısımdakilere başvurarak dediler ki:

Bize ait yerden bir delik açıp yararlansak da üstümüzdekilere zarar vermesek (ne dersiniz?)

Üsttekiler, onları arzuladıkları şeyi yapmaya terk eder de müdahale etmeyecek olurlarsa, hepsi birden helak olurlar. Ama onların ellerinden tutup engel olurlarsa, hem kendileri hem de onlar kurtulurlar."

RASÛLULLÂH SALLALLÂHÜ ALEYHİ VE SELLEMİN NÜBÜVVET HALİFESİ

"En yakın akrabanı uyar!" [24]âyeti geldiğinde Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem, ehl-i beytinden olanları bir araya getirdi. Sayıları otuzdu. Yediler, içtiler. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem onlara:

"Hanginiz benim „dinimin gereklerini yerine getirmeyi, sözlerimi dinlemeyi taahhüt eder ki" [25] **benimle beraber cennette olabilsin ve ailem arasında da benim Halîfem olsun?"**

diye sordu. Akrabalarından birisi bu sözler karşısında:

„Ey Allâh"ın Rasûlü! Sen bir denizsin. Kim bu vazifeyi yerine getirebilir ki?" dedi.

Sonra Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem bunu üç defa tekrar etti. Fakat hiçbir cevap alamadı. Bunun üzerine -Hz. Ali kerremallâhü veche

„Ben kabul ediyorum" dedim." [26]

Sh:15-16

Kaynak: Muhammed Zahid BELEK, Hz. Ali'nin Kur'ân Tasavvuru Ve Âyetleri Tefsîri , T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Tefsîr Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi , Isparta, 2010

HAZRET-İ ALİ
kerremallâhü vechenin
DİVANINDAN

بســــــــم الله الرحمن الرحيم

"Ben övünmeğe lâyık bir insanım ki yedi göğün sahibi olan Allah Teâlâ beni koruyup çeşitli nimetlerini vermiştir:"

"Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem benim kardeşimdir, onunla sihri akrabalığım vardır. Benim amcamın oğludur. Allah'ın salât ve selâmı onun üzerinde olsun."

---

[24] 26/Şuarâ, 214.

[25]... من يضمن عني ديني و مواعدي " Orijinali böyle olan bu ifadeyi: ***"Borçlarımı ve sözleşmelerimi / vaadlerimi ödemeyi, yerine getirmeyi kim tazmin eder / bana garanti verir?"*** şeklinde çevirmek de mümkündür. Ama biz, âyetin içerdiği mana ve toplantı ortamını göz önünde bulundurarak bu söze, yukarıdaki verdiğimiz anlamı tercih ettik. Çünkü bu toplantı bir tebliğ faaliyetidir.

[26] İbn Hanbel, Ahmed (v. 241/842), Musned, Thk. Şuyb el-Arnavût, Âdil Murşid, Muessesetü"r- Risâle, Beyrut 1999, c. II, 883; 1371; İbn Kesîr, Imâdüddîn Ebi"l-Fidâ İsmail b. Ömer (v. 774/1372), Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Dâru Sâdır, Beyrut, t.y., c. IV, s. 104-105; el-Kandehlevî, Muhammed Yusuf (v. 1384), Hayâtu's-Sahâbe, Muessesetu"r-Risâle, Lübnan 1999, c. I, s. 126-127.

“Ben Aliyyim, künyem de iki torunun babası olan, ‘Ebû’s-sıbteyn’dir. [1] Korku ve hayret günü olan savaşta düşmana galib gelme kudretine sahibim.”

“Ben, haseb ve neseb bakımından peygamberin kardeşiyim, ikimiz de amca çocuklarıyız. Onunla beraber bulunmuş, onun hüsn-i nazarıyla terbiye görmüşüm. Torunları benim çocuklarımdır.”

“Benim ceddim ve Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin ceddi birdir, ikimiz de aynı soydanız. Fatıma da benim zevcemdir. Benim hiç bir sözümde yalan yoktur.”

“Çocukluk günlerimden başlayarak beni yükselten, ayaklandıran, yeme ve içmeme yardım ederek beni eğiten, o büyük Peygamber'dir.”

“Onun dedesi benim de dedemdir. Babam da amcasıdır. Soy ve sopumuz bir olduğu gibi benim hanımım onun kızıdır.”

“Kardeşlik kurduğu zamanlarda herkesin huzurunda bana duâ ederek ve benim iyiliklerime değinerek övgülerini belirttiler.”

“Ey seçkin Peygamber! Seni nefsimle korurum. Çünkü Senin vasıtanla Cenâb-ı Hakk, bizim üzerimizden cehâlet karanlığını kaldırdı.”

“Canım bu tende oldukça sana ruhum ve canım fedâ olsun. Canın ne kıymeti vardır ki ben de o köke mensup bir biriyim.”

“Yardımcıların en hayırlısı olan Allah, benden nusret ve yardımını eksiltmez. Çünkü onun birliğine şükreden bir kalp ile iman etmişimdir.”

“Allah’a şükürler olsun ki çocukluğumdan beri kalbim sabit ve mutmain olup İslâm’a bağlanmıştır.”

“Ben o peygamberin getirmiş olduğu bütün sözlere inandım. Çünkü o, merhamet ve bağışlaması sonsuz olan Allah Teâlâ tarafından gönderilmiştir.”

“Arap olan ve olmayanlar arasında ben İslâm’a girenlerin öncüsüyüm. İlk İslâm’a girenler içinde özel bir yerim vardır.”

“Benim yakınım, insanları Hak dine davet eden Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemdir. Cennetteki hurilerin isteklisi azdır.”

“Üstünlük söz konusu edilirse Peygambere yakınlık bana verilmiştir. Dudaklarıyla bana zahirî ve bâtınî ilimleri öğretti. Ben, dinde fakih oldum.”

“Savaş meydanlarında benim gibi cesur ve kahraman bir kimse yoktur. Çocuk olarak İslâm’a giriş, önce bana nasib oldu.”

“Benîm diğer insanlara üstünlüklerimden biri de Fatıma ile evli ve ondan doğan çocukların babası olmamdır. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem kendi kızını benimle evlendirdi. Böylece şeref buldum.

“İnsanların hayran oldukları ve başlarının kesildiği Bedir savaşında önemli bir yerim vardır. Onu izleyen Uhud ve Huneyn Savaşlarında da yararlık gösterdim. Bunlar benim için övünç kaynağıdır.”

“Müslümanların sancağı bana teslim edilmiştir. (Hendek Savaşı’nda) Müşriklerin ileri ¡gelenlerinden Âmr’i öldürdüm. Buna herkes hayret eder.”

“Savaş kızışmaya başladığı zaman Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem beni öne sürerdi. Rasûlullâh bana seslendikçe fazlasını yerine getiririm, derdim.”

“Düşmanların ruhlarıyla dolu olan bardaktan içerim. Bu bana bir lutuf ve İlâhî armağandır. Dünyada benim benzerim yoktur.”

“Kahramanları Kahrederim, hiç kimseden ve dünyevî hiç bir şeyden korkum yoktur.”

“Her iste can ü gönülden hizmet etmek isteyen Haydar’ım. Ben, oyalanmam, bos ve anlamsız şeyler peşinde koşmam.”

“Benim fazilet ve yüksekliğe değer özelliklerimi kim inkâr edebilir? Ben Aliyim. Cenâb-ı Hakk’a boyun eğerek itaat etmişim.”

“Mermerden imal edilmiş bir taşa yağmur ve su hiç etki edebilir mi? Kuvvet ve galebeye, arzu ve istekle erişilebilir mi?”

“İnsanlar bildiler ki benim İslâm’daki payım diğer kimselerin paylarından daha fazladır.”

“Ben kendisine ümit bağlanmış Aliyyim. Ölüme hazırlık yapmış ve zimmetimde olan görevi ifâ ediyorum.”

“İnsanların en hayırlısı ve kerem sahibi olan bir peygambere yardım ediyorum. O peygamber ki doğrulukla ün kazanmış ve merhameti herkesçe bilinmektedir.”

“Ben güçleneli henüz (hicretten) bir iki yıl geçti. Pek tecrübeli değilim fakat savaşı deneyenler ve güngörmüş olanlar benim kuvvetli olduğumu bilirler.”

“Yürekli ve cesur bir insanım ki cin taifesine mensup kişiler gibi savaşı her türlü sanat ve fenle icra ederim.”

“Silahım ve kalkanım beraberimdedir, Benim kılıcım her türlü kin ve öfkeye kapılmış olanları ortadan kaldırır, onları ber-taraf eder.”

“Kılıcımla bütün düşmanlarımı kendimden uzaklaştırırım. Annem beni bu iş için doğurmuştur. Ben dünyaya savaş için gelmişim.”

“Sağ elimde Zülfikar’ım vardır. Sol elimde de ana damarları kesen kılıcım bulunmaktadır.”

“Dövüş ve kavga etmek isteyenler beri gelsin. Bana yakın olanın emri üzerine onların boynunu vururum.”

“Onun düşmanlarından intikam almakla göğsüm rahatlık bulur ki o. Allah’ in dinini yaymak ve hakkı tebliğ etmek için uğraştı.”

“Bugün dinimi yaymak ve özelliklerimi ortaya koymak için deneme yaparım. Sağ elime kılıcımı almışım. Savaş esnasında şânımı beyânı ederim.”

“Arslan, arslan üzerine keskin ve parlak kılıçlarla saldırıyor. Yemeni kılıç benim sağ elimdedir.”

“Hamle ve saldırıya geç, sana oklar etki edemez. Ölümden korunmak için elinde kalkanın vardır.”

“Ben, bütün Kureyş kabilesinin önderiyim. Katan dağı gibiyim, galip gelen ve kaşlarını çatan bir arslanım.”

“Yemen’in ileri gelenleriyle Necid ve Aden halkı benden razı olmuşlardır. Ben, Hasan ve Hüseyin’in babasıyım.”

“Savaşta Hasan’ın babasından sakınınız. Ona ilişmeyiniz ki size zarar ve ziyanı dokunmasın.”

“Benim hilm ve yumuşaklık atım daima gemlenmiştir. Bunun yanında kızgınlık atım da eğerlenmiş vaziyettedir”

“İçi doğru olana karşı gayet doğru hareket ederim. Eğri olan insanlara karşı ben de eğri davranırım.”

“Nice kerem sâhibi ve kahraman insanlar vardır ki Hint demirinden yapılmış kılıçlarla din düşmanları üzerine yürürler.”

“Birçok insanlar takvâ ve zühd elbisesinden soyunmadılar. İslâmiyet yolunda yürümeğe devam ettiler. Birçokları da Cenâb-ı Hakk’ın lûtfuyla kuvvet buldular.”

“Çağdaşlarımızın ne şekilde yok olup gittiklerini gözlerimizle gördük. Yaptıkları iş veya söyledikleri sözleri nakletmek gerektiğinde, falan kes şöyle idi, diye söze başlanır, hâtıraları yâd edilir. Birgün sıra bize de gelecektir.”

“Ya İslâm’ın zafer bulması için mücâdele verin veya bu uğurda şehit olun. Çoktandır ki ben fermanı yerine getirmekte ihmalkâr davrandım.”

“Beni istediniz, ben de davetinize icabet ederek geldim. Fakat bu konuda ancak ölüleri dirilten Cenâb-ı Hakk’ın takdiri câri olur.”

“Açtığım gizli sırların korunacağından hiç bir zaman emin olmadım. Kötü olan bir işe el uzatmadım ve böyle bir şeyi aklıma bile getirmedim.”

“Bir kerre evet deyip söz verdiğimi ve bu sözümü yerine getirmediğimi hatırlamıyorum. Mal ve çocuklarımın yokluğu bahâsına da olsa hiç bir zaman cimrilik yapmadım.”

“Bu dünyada yaşayanların çeşitli işlerle alâkaları vardır. Benim bütün yaşayışım boyunca arzu ettiğim şey, gerçek bir dost bulmak olmuştur.”

"Kâfirlerin ileri gelenlerinden nice zalimleri ve kahraman geçinenleri bir kılıç darbesiyle ikiye ayırdım."

"Kureyş kabilesi devamlı olarak benim öldürülmemi temenni etmektedir. Allah'a yemin ederim ki onlar bu arzularına kavuşmayacaklardır."

"DüşmanIarım benim ölümümü temenni ettiler. Halbuki böyle bir düşünce sakattır. Çünkü bu, öyle umumî bir yoldur ki benim tek başına orada bulunmam mümkün değildir. Ölüm herkese mahsustur."

"Benim kılıç darbelerime kalkan ve miğferler dayanmazlar. Ben ve hicret etmiş olan Rasûlullâh birlikte savaşmaktayız."

"Daima zaferler elde eden Aliyyim. Bahadırlık ve kahramanlıkta bütün cihanı ismim kaplamıştır."

"Eğer ölmezsem Allah'a söz veririm, öyle bir savaş-yapacağım ki izi ve nişanı kaybolmadan meclislerde ve sohbet toplantılarında dâima anılsın."

"Eğer sağ kalmayıp ölürsem o hâinler, bozdukları söz ve antlaşmalarından dolayı zilletli ve rezaletli bir hayata dûçâr olacaklardır."

"Ben öyle cesur bir insanım ki annem benim adımı arslan anlamına gelen Haydar koymuştur. Harp sanatının arslanıyım ki kimse benimle boy ölçüşemez."

"Pazuları güçlü, boynu kalın bir aslan gibiyim, savaş esnasında korkudan dolayı kimse benim yüzüme bakamaz. Hiç kimseden çekindiğim yoktur."

"Korku ve savaş gününde sana zırh ve miğfer kâfi gelir. Dünya seni hem güldürür ve hem de-ağlatır."

"Size öyle bir ölüm ölçeğini sunayım ki kılıcım iki omuzunuzun arasını birbirinden ayırsın."

"Bana muhâlefet ederek ayrı bir yol tutanlar, bana zarar veremezler. Benden önceki bir kimsenin ölümü, dünyada kalmamı gerektirmez. Ben de çok geçmeden öleceğim."

"Hak yolunu bırakıp batıl düşünceler peşinde koşanlar, henüz tam anlamıyla vücudu gelişmemiş bir soylu çocuğun darbeleriyle yola geleler."

"Ey küfür üzerinde hayat sürenin oğlu, ben Aliyyim. Askerler benim önümden çil yavrusu gibi kaçarlar."

"Sizlere darbeleri indiren benim. Yardımcım, darlık anında sığınacağım yegâne sığınağım Cenâb-ı Hakk'tır. Hicret ve göç onadır."

"Ben ve benden önce âhirete giden kişinin dünyadaki durumu şuna benzer ki bir dostunu ziyaret edip geçer veyahut akşamlayıp sabah geldiğinde, yola çıkar."

"Sabır ve metanette fazlasıyla kuvvetliyim. Başkalarına bir belâ geldiğinde onların pazularına zayıflık bulaşmasına rağmen benim kuvvetim fazlalaşır."

“Lisanım, kızgın bir devenin ağzından çıkardığı kırmızı maddeler veya çelikten yapılmış bir kılıç gibi keskindir.” .

“Kalbim, insanı hayretler içinde bırakan çeşitli hikmetleri söyler. Müşkülleri hallettiği gibi inciler saçar.”

“Kureyş kabilesinin kötü niyyetli kimseleri Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve selleme kötülük yapmak istediklerinde Cenâb-ı Hakk, onu kudretiyle koruyup kurtardı.”

“Müşrikler Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve selleme kötülük yapmak maksadıyla harekete geçtiklerinde göç etmek zorunda kaldı. Ben onun yatağında yatarak nefsimi ölüm ve esarete alıştırmağa ve kabul etmeğe razı ettim.”

“Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem geceleyin mağarada yattığında Allah'ın yardım ve korumasıyla her türlü tehlikeden emin oldu.”

“Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem orada üç gün ikamet ettikten sonra devesinin yularını salarak Medine’ye doğru yola çıktı.”

“Bu hizmeti Allah’ın dinine yardım etmek maksadıyla yaptım, Böyle bir tavır ve hareket, mezara, girip başımın altına taştan bir yastık konuluncaya kadar devam edecektir.

“Çocuklara küçükken söylediğim Sözleri, bir musibet ve belâya uğradığımda söylemedim. Ah çekip şikâyette bulunmadım.”

“Ben o vakit çocukların hallerine üzülürüm ki babaları âhiret âlemine göçmüş, seferde ve hazerde onların sıkıntılarını tekeffül edecek ve karşılayacak kimseleri bulunmasın.”

“Birçok uygunsuz işler vardır ki onları görmezlikten gelip geçerim. Aslında görmezlikten gelmeyip onların üstesinden gelmeğe gücüm vardır. Fakat İslâmî hamiyyetim bu şekilde hareket etmemi gerektiriyor.”

“Çok kimseler vardır ki gözlerini kaparlar, onların bu hallerini bilmeyenler kör zannederler. Oysaki insan gördüğü halde bazı işlerin maslahatı için görmezlikten gelir.”

“Ben nice şeyleri söylemeğe muktedir iken nefsimi zaptedip söylemem. Oysaki beni söylemekten alıkoyacak veya söylemeğe mecbur edecek bir kimse yoktur.”

“İnsanların davranış ve huylarından haberdar iken, nefsimi zorlayarak ve gücümü kullanarak sabretmeğe çalışıyorum.”

“Temiz kalpli ve saf inançlı olan müminler cehenneme girmezler. Akıllı -olan insanlar, kaderi zorlamağa çalışmazlar.”

“Acı durumlar ve uygun olmayan işler karşısında istemeyerek sabrettim. Suyun akıp gitmesi ve geriye bir kısmının kalması gibi hilâfet müddetim az kaldı.”

“Allah’ın yardımını gözleriyle gördüler. Peygamberin yakın arkadaşlarının kurtuluşa erdiğini müşahede ettiler.”

“Ben Eğrilmeyen kılıç sahibi, Aliyyü’l-Murtaza’yım. Kıyamet gününde Kevser havuzunun sahibiyim.”

“Kendi sarığını başıma giydirip beni taltif eden Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem, kardeşi olduğum bana demiştir ki,”

“Sen benim kardeşimsin ey keramet kaynağı. Benden sonra kendisine uyulacak senden başkası kim olabilir?”

“Allah, o güzel yüzlü şehitlerin mükâfatını versen ki onların rehberi ve önde geleni Haşim'dir.”

“Dine aykırı öyle uygunsuz işler gördüm ki Allah’a iftiradan başka bir şey değildi. Bunlarsaçları beyazlatacak cinstendi.”

“Kulağa çalınan, sözler ve dünyayı karartan durumların bir tekini o seçkin Peygamber duymuş olsaydı, razı olmazdı.”

“Ey Osman eğer meşveret ve danışma ile bu işe (halifelik) mâlik oldum diyorsan, (Ömer)in tayin ettiği ve onlarla müşâvere etmen gerekli kimseler, ortalıkta görünmüyorlar.”

“Eğer peygambere yakınlık iddiasıyla halifeliğe talip olup, muhâliflerini susturmak arzusunda isen, peygambere senden daha yakın kimseler de vardır.”

“Her isteyene malımı bahşedeceğim, ister borç olsun, isterse üzerime farz olan, zekât olsun, malımı vakfedeceğim.”

“Adalet ve hakkaniyet ehli olanlar bilirler ki, ben hiç bir zaman Hak'tan yüz çevirmedim. Çünkü ona inancım vardır.”

“Cenâb-ı Hakk’ın verdiği rızka kanaat getirmişiz. Bize ilim ve irfan verdi, düşmanlarımıza ise mal ve mülk vermiştir.”

“İnsanların bana yapmış oldukları iyiliği başa kakmaları ve minnet etmeleri, dağlardan taşıyacağım taşlardan daha ağır gelir.”

“İnsanlar bana diyorlar ki çalışmak ayıptır. Ben de onlara derim ki, insanın başkasından bir şey istemesi kadar ayıp ve utanç verici bir şey yoktur.”

“Ben, baştanbaşa minnet ve başa kakma ile dolu olan bir dünyayı kabul etmem. Ben hiç bir zaman kıymetli olan mertebeyi zilletle islemem.”

“Öyle bir insanım ki yapmış olduğum izzet ve ikrâmlar bana veraset yoluyla ecdadımdan geçmiştir.”

“Bir hayır islediğim zaman onun arkasından başka hayırlar da işlerim. İnsanlar istemeseler de ben böyle bir yol izlerim.”

“Fakir olan bir kimse bana arkadaş olduğu zaman ben ona istediği kadar azık verir ve onu doyururum.”

"Bir sıkıntıyı gidermek için beni davet ettiklerinde sıkıntıyı gidermeğe çalışırım. Bir haksızlık yapmak için çağırdıklarında onların davetlerine icabet etmem."

"Birisi benden bir yardım istese, parlayan ve hızla yol alıp giden yıldız gibi onun yardımına koşarım."

"Ben, konu-komşumu kendi ailemin fertleri gibi sayarım. Çünkü müslümanlar kendi evlerini beni tercih ederek evimin yanına yapmışlardır."

"Akıllı ve tedbirlik bir insan olduğumu görmez misin? Nâfi' Mescidinden sonra. Muhayyis ismindeki hapishaneyi inşâ ettim. Böylece emin Ve sağlam bir koruma yeri yapmış oldum."

"Kufe şehrinin sahilleri, ne güzel ve hoş yerlerdir ki kalbe safa bahşetmektedir. Biz burada ülfet bulmuş ve güzel kokular almışız."

"Develer, gece olunca eve döner, gündüzün ise otlaklara giderler. Selâmet içinde bir yakınlık bulup sabah vaktinin nimetlerinden yararlanırlar."

"Ben öyle bir doğan kuşuyum ki sen benim özelliklerimi bilirsin. Havada uçan kuşların kol ve kanatları benim korkumdan tir tir titrer."

"Ben cesur ve kahraman kimselerin çocuğuyum. Savaş sıkıntılarını çekmişim. İstediğimde insanları yere sererim."

"Bizim keskin kılıcımız etrafta düşmanlarımızı temizledi. Cömertliğimiz ise elimizde mal ve mülk bırakmadı."

"Meliklerin avları tavşan ve tilkilerdir. Ben ata binip ava çıktığımda benimkiler cesur ve kahraman insanlardır."

"Benim avım savaş meydanlarında ata binmiş kimselerdir. Ben savaş esnasında düşmanları katleden bir arslanım."

"Düşmanlar üzerindeki darbelerim ve kılıç üstünlüğümden güçlükler hoşnut oldular. Hastalar da şifâ buldular."

"Göz ucuyla bakan bir arslan gibiyim-Savaş meydanlarında, yatağında kükreyen bir arslandan başkası değilim."

"Savaş ve kavga ateşi tutuşmaya başlayınca ve bu esnada piyâdeler birbirlerine karışınca benim düşmanım gözlerime bir sinek gibi görünür ve mızrakların sesinden kurtulamaz."

"Savaş esnasında bir çırpıda yere serici darbe ve hamlelerimi görürler. Benim kılıcımın şiddetinden ata binmiş olanlar yüzü üzere yere düşerler."

"Düşmanın başına kılıcı indirdim ve onların kafatasını ikiye ayırdım. Zülfikârım keskin ve parlak yüzlüdür."

"Kemiklerin cisimden ayrılması gibi o da, darbenin etkisiyle burnu üzerine düşüp yere yıkıldı."

“Zamanın olaylarını altmış yıl yaşayarak gördüm. Hayatın acı ve tatlı taraflarını, kolaylık ve güçlüklerini deneyerek geçirdim.”

“Allah'ın bana verdiği nice nimetlerin şükrünü ifâ edemem. Dilimin ve gücümün yettiği kadar şükrünü yerine getirmeğe çalışsam bile tam anlamıyla bu vazifeyi yapmış olamam.”

“Allah'tan istesem de istemesem de onun fazl ü keremi daima benim yardımcım, O, benim dayanağım ve sığınağımdır.”

“Ey ölüm emrini tebliğ eden melek, dünyada kalmanın mümkün olmadığını biliyorum. Benim de ruhumu al dostların ayrılık üzüntüsünden kurtulmuş olayım.”[2]

“Zamanın olayları ve tecrübeler beni metin ve dayanıklı kıldı. Bazı şeylerden beni alıkoyanları ben de alıkoydum.”

“Her gördüğüne dostluk ilan edip seninleyim diyenlerle bir ilgim yoktur. Hiç kimsenin sorusuna cevap vermekten aciz değilim ve başkalarına, müşkülümü-halletmesi için yalvarmam.”

“Zayıf güçlü olmadığımdan dilimin ve kalbimin idareleri elimdedir. Ben nereye yöneltirsem onlar, da oraya yönelirler. Daima içinde bulunduğum zamanı geçmişle mukayese ederim.”

“Birçok arkadaş, dost ve ahbaba vefâ gösterdim. Vefalı olmak gereken yerde onlardan vefamı esirgemedim. Fakat onlardan karşılık görmediğim gibi, cefâ ve eziyeti gördüm.”

“Benim maksadım, meclis ve toplantılarda bana sevgi {göstermeleri, arkamda da beni iyilikle anarak hatırlamalarıdır.”

“Ey gözler, benden uykuyu def edin. Çünkü seher vaktinde insanlar Allah’ı anarak geceyi geçirirler,”

“**Ey Ebû Bükre**,[3] şunu iyi bil ki yeryüzünde ayakkabılı ve yalın ayak gezenlerin en hayırlısıyım.”

“Hazret-i Peygamber ona uyulması ve onun hakkına riâyet edilmesi Hususunda tavsiyelerde bulundu. Fazilete sahip bir insan olduğunu pekiştirdi.”

“Onun hakkında kusur ve ihmalde bulunma, hakkını tam anlamıyla ver. Cenâb-ı Hakk doğru söyleyenlerin en doğrusudur.”

“Ben, Allah'a verdiğim söz üzerine komşumun ırzını ve namusunu muhafaza ederim. Hatta öksürmek gerekse, onu gizler açığa vurmaktan çekinirim.”

“Hem Allah’ın cezasından korkarım hem de onun affediciliğinden ümit varım. Şunu çok’ iyi bilirim ki mülkünde istediği gibi tasarruf eden O, adil-i mutlaktır.”

“Bütün insanlar dalâlet, inkâr ve şiddetli manevi sıkıntılar içinde iken ben, Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemi rasül olarak kabul etmiş ve ona inanmıştım.”

“Benim dinimde şüphe edene hidâyet temenni ederim. Allah’ım, bana cennet içinde fazl ve kereminle yaşamayı nasib et.”

“Şeriki ve ortağı olmayan o Allah'a şükürler olsun ki kullarına dâima merhamet etmiştir. Sonu olmayan ve Bâki kalandır.”

“Eğer bana azap ederse ben bu azaba müstahak olduğum içindir, Eğer affederse onun fazl ü keremindendir.”

“Ey Allah tarafından şahid kılınmış Peygamber, benim dinim, o seçkin ve üstün peygamberin dini olduğuna ve müslümân olduğuma dair Allah için şehâdette bulunur musun.”

---

[1] Sıbteyn: İki torun anlamına gelen bir kelimedir. Bu beyitte geçen Ebu’s-Sibteyn’den maksat, Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin’in, Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin torunu olmaları ve onların babasının da Hazret-i Ali olmasıdır.
[2] Bu beyite şu anlamı verenler de olmuştur: **“Beni bırakman mümkün olmayan ölüm! Bana biraz fırsat ver ki Hakk’a ibâdet edeyim, ondan sonra ruhumu al.”**
[3] Ebû Bükre,sahâbilerden Nafi ibni el-Haris ibni Kelde’nin künyesidir. Bu şiir ona hitaben söylenmiştir.

Kaynakça:
Hz. Ali Divanı.
(trc: Müstakimzade Süleyman Sadettin,
hzl: Şakir DİCLEHAN 1981)
İstanbul.

KENDİ CİNSİNDEN OLMAYANLARLA BİR KAFESE KAPATILMAK!

"Eşini bulmak kanunu" insan hayatının her hususu için geçerlidir. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdular ki

"Kişi evlendiği zaman dininin yarısını korumuş olur. Geriye kalan yarısı içinde Allah'a Karşı gelmekten sakınsın." (Heysemi, Mecme'u'z Zevaid, No: 7310; Aclûnî, Keşfu'l-Hafa, 2/239)

Bir başka hadis-i şerifinde ise;

"Allah kime dindar bir kadınla/erkekle evlenmeyi nasip ederse, ona bu şekilde dininin yarısında yardım etmiş olur. Geriye kalan yarısında da Allah'a karşı gelmekten sakınsın" buyurmaktadır. (Suyuti, Camius Sağir, 2/932, No: 8730)

Evlilik ile hayatın kemale ermesi demek eşini bulmak demekle eşdeğerdedir. Eş durumu hayatın her cephesi için de geçerlidir; eşiyle doyuma ermiş/huzur bulmuş kişi, başkalarına huy ve seciyede olduğu gibi, ahlaki tepkimrde de sakin olup, saldırma eğilimi ihtiyacını duymaz. İnsanda tepki eğilimini köstekleyen bir ters ahlâkı varsa, o da uygun eşiyle negatif hale gelir..

Eşini bulmak ile buluştuğumuz kişi/kişilik sayesinde sorunların çözümlenme yolu ve iyileştirme, eşlerin olumsuzluk zırhında takılıp kalan aktif enerjilerini olumlu yönde özgürlüğe kavuşturur. Bunun en dolaysız sonucu, topluma aykırı, sapık olabilecek içtepilerin yoğunlaşmasından, toplumsal bunalım ve ahlâkî baskıdan kurtulmayı başarılı kılar. Bu meyanda çocukluktan kalma ve küçük yaştaki örselenmeler ile mutlu olmasını engelleyen yasaklar/huylar/ durumlar uygun eş ile ortadan birer birer ortadan kalkar. İnsanda gittikçe bu uyum ortamında artan oranda hayat enerjisini diğer alanlarda da doğrusal dizgeye dönüştürür. Böylece, doğal gereksinimleri ile uyumlu, eşiyle yeniden doğmuş gibi canlanır ya da ilk kez uyanır gibi, heyecan duymaya/duygusal olmaya başlar.

Hastalanmış bir ruh halinin tam olarak huzura ve doyuma erebilmesi, insanın eşini bulması ve bilinçaltındaki itişlerini yok etmesi için kendisine uygun eşine rastlayışındaki talihi de, genel varlığında insanı şaşırtacak kadar geniş bir değişikliğe sebep olur.

Eşiyle duygusal/bedensel doyuma ermek, elverişliliğini kazanmış olanlar, durgunluk çekenlere oranla, biricik eşiyle hayata pozitif bakabilirler. Ve bu insanların birbiriyle olan sevgileri, ötekine ihtiyaç duymadan anti-ahlâkî kaygılardan kurtulurlar.

İnsanın, eşiyle yaşadığı zevkin ve yoğun doyumun yinelenmesi bedensel ve duygusal düzenlilik ilkesine dayalıdır; bu ise, eşler arasında tam bir uyum kurulmasını gerektirir ki, başta dediğimiz gibi eşini bulanlar için geçerlidir.

Bedensel/ruhsal, boşalma/doyum, iç-güçleri **bozulmuş** kişilerde, bambaşkadır. Onlar kendi kendine doymaya yönelmiş kişiler durumunda kalıp, hazlardan çok daha az zevk aldıklarından, kısa ya da uzun bir süre yalnızlığa mahkum yaşarlar. Yine, sevme/sevişme onlar için büyük bir anlam taşımadığından, hayata karşı pek titiz de değildirler. Neticede ahlakî ilişkilerinin kayıtsızlığı/duyarsızlıkları, egoist ve ekstern uçlarda yerleşip bozuktur/sapıktır/bencildir.

Eşiyle bedensel/ruhsal ilişkileri bozuk olan bu bireylerin hayatı yalnızlığa doğru giderken sürekli bir hız kazanır. Onların hukukî bağlılıkları hayatî bir doyuma değil, ahlâkî baskıyla

arzularını/sevinçlerini bilinçaltına itmek mecburiyetine doğru sürekli bir düşüş hissi de yaşarlar.

Hasta olmuş/tükenmiş bir kişi kendine uygun bir eş buldu mu, farz edilen bir sinir hastalığı belirtilerini yok ettiği gibi, çoğu kez şaşkınlıkla, yaşamını düzene koyabilir, tepkilerini o güne dek yapamadığı bir kolaylıkla, hastalıklı olmayan yollardan çözebildiğini mutlaka görürüz. Ve bütün bunları kaznırken, en doğal biçimde hayattan zevk alma ilkesini de izlerler. Hasata olan ruhsal yapısında, düşünce ve duygularında dile gelen tutum yalınlaşması, yaşayışlarındaki bir sürü çatışmayı ortadan kaldırır; aynı zamanda, bugünkü bozuk görülen ahlâkî düzene karşı eleştirici bir tutum dahi takınabilirler.

Şurası açık ki insanın, **ahlâki düzelme** ilkesi **bedensel/ duygusal düzeni bulma yoluyla birlikte oluşur**.

İnsanda bulunan her çeşit arzunun bilinçaltına itilmesinin veya bir arzudan vazgeçmesi ya da onu şiddetle kınanması/değiştirmesi, içsel mekanizmalarının düzeni/içgüdüsel yaşamın düzenliliği ile doğru orantıdadır. Bu ise insanın, bedenî olan yanlış zevklerinden veya sapıklığa yönelen içgüdüsünden vazgeçmesi, ancak onun belirli fedakarlıklar ve mecburi düzenlilik koşullarıyla olabilmektedir. Kişilik çözümlemesi alanında yapılan deneyler, topluma aykırı bir içtepiden vazgeçebilme ancak ruhî düzenlilik ile bağ kurulduğunda, başka bir deyişle, vazgeçilmesi gereken içtepiye enerji sağlayacak bir bedenî olgunluk ile başarılabileceğini tespit edilmiştir.

Düzenli aile ve yaşam, eşler arasındaki bedenî uyum doyum gerçekleştirilmesiyle kurulabilir. Bunun anlamı, yetişkin insanın çocuksu ve hastalıklı arzuları, tam olarak uygun olan eşiyle doyuma/boşalmaya erebildiği zaman bırakabileceğidir. Toplumun korunması gereken sapık ve hastalıklı doyumlar/boşalmalar, gerçek ahlâkî doyumun/boşalmanın yerine konmuş şeyler olmaktan çıkması, doyum/boşalmanın bozulduğu ya da imkânsız kılındığı zamanlarda ortaya çıkarlar. Bu saptama da açıkça gösteriyor ki, genel anlamıyla doyumdan/boşalmadan ya da içgüdünün kaldırılıp atılmasından söz edemeyiz, olsa olsa ***belli bir*** güdünün doyurulması ***belli bir*** güdüden vazgeçilmesi konusunda adımların temelini atabiliriz. Bu ise eşler arasında başlar.

Ruhçözümcü iyileştirme bilimi, görevinin insanlara ahlâk öğütleri vermek değil, bilinçaltına itilen arzuları su yüzüne çıkarmak olduğunu kabul ediyorsa, bir tek doyumdan vazgeçilmesini isteyebilir: ele alınan yaşa ya da gelişme evresine uymayan doyum. Bu yöntemle, insan kendi ahlakî bilincine vararak vazgeçebilecektir; ama söz konusu vazgeçiş, arzulardan da yüz çevirmek anlamına gelmez, çünkü insanın her değişik zamanı, bedenî ve ruhî enerjiyi yine farklı boyut/durum/mekan/zamanlarda, boşalmak/tatmin olmak isteyecektir.

Bütün hastalıklı sevgiler/hazlar için şu şey söylenebilir. Bir insan evliliğinde doyuma/boşalmaya eremiyorsa, bilinçsiz olarak çocuksu olan içgüdüsü ve bedenî gereksinimlerine dönecektir. Ve bundan da ancak ruhî hali başka bir çıkış kapısı bulduğu zaman vazgeçecektir. Doğaya uygun bir yaşamın kurulması için çocukluktaki kazanılan arzuların/meyillerin bırakılmasının bir önkoşul olduğu doğrudur; Sapık bir cinsellik ya da hastalıklı katil benzeri içtepilerinden ancak bedensel açıdan gerçek içdoğasına uygun bir eş ile yaşama kavuşabilirse belki kurtarılabilir. Demek ki değişim, içgüdüden vazgeçmeyle içgüdüyü başıboş bırakma arasında değil, ***belli*** güdülerin doyurulması/boşalması arasında

olacaktır. Bunun çaresi söylediğimiz gibi eşini bulmaktır.

Uyduruk bir bilimsellikle ***gençlerin her türlü içgüdülerine gem vurmalarının toplumsal ve zihinsel etkinliğin vazgeçilmez koşulu olduğu öne sürülmektedir.*** Bu önerme, Freud'un «yüceltme» adıyla bilinen kuramına dayanmaktadır: insanın toplumsal ve zihinsel verimliliğinin kaynağı, ilk ereğinden saptırılıp daha «yüce» amaca yöneltilen aslında temel cinsel enerjimizdir. Soruyu en somut biçimde ortaya koymak gerekirse: ***hangi*** cinsel etkinlikle doyum, ***hangi cinsel güdüler*** yüceltilebilir, yüceltilmelidir?

Eşler arasındaki ilişkinin uzun süre sevgiden yoksun kalması, duyusal zevki azalttığı gibi, birlikte ruhî doyumu da azaltıyor. ***Duyusal zevklere düşkünlük hastalıklı bir biçimde bilinçaltına itilmemişse, sevgisel elverişlilik ancak eşler arasındaki gereksinimler yeterli ölçüde doyurulmuşsa gerçekleşebilir.***

Bedeni ve ruhî uyum/ doyum/boşalma tam sağlanabilseydi, evlilikler hiç değilse uzun bir süre iyi olabilirdi: Ama bunun için ahlakî yaşama elverişli bir eğitim/terbiye gerekir. Günümüzde bu tam verilemiyor. Ne yapmalı?

Bu hususun ilkbaşında fedakarlık ve eşlerin birbirine olan yardımı olacaktır. Yardım edebilmenin birinci şartı da sevgiyi kaybetmemektir. Aşk olmasa da sevgi eşlerin olumlu düşünme çizgileriyle tekrar tekrar oluşturulabilir. Sevginin kazanılma şartı eşinizin sevmesini beklemeden sizin ona sevgi beslemeyi öğrenmenizdir.

Birisini zorla nasıl sevebilirim, sorusuna karşılık gelecek cevap ise hepimizin yaratılışı, aynı kaynaktan olduğunu bilmekteyiz. Muhakkak iç âlemimizde eşimize karşı bir karşılık verecek/olacak bir unsur bulunmaktadır.

Konuya birazda tasavvufi açıklama getirecek olursak, bu konuda Ahmed Amiş kaddesellâhü sırrahu'l azîz Efendimiz;

'oğlum bu dünyada işini değil, eşini bulan, rahat eder' buyurdular.

Yine Hz. Mevlâna Celâleddin Rumî kaddesellâhü sırrahu'l azîz Efendimizde eşler/evlilik konusuna özel bir önem vermiştir.

"Nikâh, "Lâhavle" okumaya benzer; oku, yani bir kadın nikâhla da şehvet, seni belâya düşürmesin.

Madem ki yemeye-içmeye hırsın var, çabucak evlen; yoksa bil ki kedi gelir, yağlı kuyruğu kapar .

Sıçrayan eşeğin sırtına taş yükünü vur; o kaçmadan, sıçramadan önce sırtına yükü yükle!"

**

"Eşlerin birbirine benzemesi lâzım. Ayakkabı ve mestin çiftlerine bir bak!

Ayakkabının bir teki ayağa biraz dar gelirse ikisi de işe yaramaz.

Kapı kanadının biri küçük, diğeri büyük olur mu?

Ormandaki aslana kurdun eş olduğunu hiç gördün mü?

Nikâhta iki kişinin de birbirine denk olması lâzım. Yoksa iş bozulur, geçim kalmaz"

**

"Bir kadının kocasını, yahut bir kocanın karısını alıp bir yere götürsen eşi de koşa koşa mutlaka onun yanına gelir.

Bu yapılan işleri de eserleriyle çift yarattık. Bir amelde bulundun mu mutlaka eşi de zuhur eder.

Birisi gelip bir kadının kocasını esir ederek götürse karısı, kocasını araya araya çıkagelir"

Hz. Mevlâna Celâleddin Rumî kaddesellâhü sırrahu'l azîz Efendimiz yine can alıcı bir kıssa olan Hüdhüd ile Hz. Süleyman aleyhisselâm arasında geçen vaka ile eşini bulma sırrını açığa vurur.

822. Peygamber aleyhisselam ***"üç kişiye acıyın : bir kavmin aşağı bir hale düşen yücesine, yoksullaşan zenginine, cahillere oyuncak olan bilginine"*** dedi

Peygamber, canım hakkı için dedi, yoksul düşen zengine,

Hor hakir bir hale gelen yüceye, yahut da bilgisizlikle şöhret kazanan Mudar kabilesinin arasına düşmüş saf ve temiz alime acıyın.

825. Peygamber dedi ki: Taş ve dağ bile olsanız bu üç bölük halka merhamet edin.

Çünkü o, başlıkta bulunduktan sonra hor oldu. Öbürü, zenginken yoksul düştü, parasız kaldı.

Üçüncüsü de, alemde ahmak adamlar arasında belalara uğrayan alimdir.

Çünkü yücelikten horluğa düşmek, bedenden bir uzvu kesmektir.

Bedenden ayrılan uzuv, ölür, yeni kesilmiş uzuv bir müddet oynar, oynar ama bu hareket sürüp gitmez.

830. Geçen yıl Elest kadehinden şarap içen, bu yıl baş ağrısına eza ve cefaya uğrar.

Köpek gibi bayağı olan kişide padişahlık hırsı ne gezer.

Suçu olan tövbe eder. Yolu kaybeden kişi ah eder.

Bu, Tanrı'nın has kulunun sıfatıdır, o da dünya, hava ve heves ve şehvet ehli arasında bu hale düşmüştür.

"İslam garip başlar garip biter. Ne mutlu gariplere" denmiştir. Tanrı Peygamberi doğru söylemiştir.

Avcının biri, bir ceylan tuttu. O merhametsiz herif, ceylanı ahıra kapattı.

Ahır, öküzlerle, eşeklerle doluydu. O herif de ceylanı, zalimler gibi bu ahıra hapsetti.

835. Ceylan, ürkekliğinden her yana kaçmakta idi. Avcı, geceleyin eşeklere saman veriyordu.

Her öküz, her eşek, açlığından samanı şeker gibi yiyor, şekerden de hoş buluyordu.

Ceylan, gah bir yandan bir yana kaçıyor, gah tozdan, dumandan yüzünü çeviriyordu.

Kimi, zıddı ile bir araya koyarlarsa onu, ölüm azabına uğratmış olurlar.

Süleyman da Hüthüt, gitmeye mecbur olduğuna dair kabul edilebilecek bir özür getirmezse,

840. Ya onu öldürürüm yahut da sayıya gelmez bir azaba uğratırım demişti.

Ey güvenilir kişi, düşün, o azap hangi azap? Kendi cinsinden olmayanlarla bir kafese kapatılmak!

Ey insan, bu kafeste azap içindesin. Can kuşun, seninle cins olmayanlara tutulmuş.

Ruh, doğan kuşudur, tabiatlarsa kuzgundur. Doğan kuşu, kuzgunlarla baykuşlardan yaralanır.

Mesenevî-i Şerif, c.V, b.822-843

İhramcızâde İsmail Hakkı

TASAVVUFUN DERİNLİKLERİNDE ABDULBAKİY GÖLPINARLI ARKAPLANI

Abdulbakiy Gölpınarlı (ö. 1982) [27]

Abdulbakiy Gölpınarlı Mevlevi bir muhitte yetiştiğini ve yazılarındaki metodun ana hatlarını şöyle anlatır:

"Takdir bizi bu potada yoğurdu. Doğar doğmaz bu havayı almaya başladık. Gözümüz Mevlevi yüzlerine, kulağımız ayin ve naat nağmelerine açıldı. İnandık, inandırdık. Gördük, belledik. Duyduk, coştuk. Ağladık, ağlattık. Nihayet zaman gözlerimizdeki buğuyu kaldırdı, bizi düşünce sahasına attı. İnancımızı akılla tahlîle, duygumuzu gerçekle tenkide imkân bulduk ve ancak bu yüzdendir ki yazılarımızda tarafsız bir incelemenin sonuçları var. Hâsılı yazılarımızın bir kısmı tarihe, bir kısmı görgümüze dayanmaktadır." [28]

Fakat Gölpınarlı, durumu bu şekilde izah etmesine rağmen; Mevleviliği Alevilikle bir kabul etmesi, büyük sûfilere ve genel olarak tasavvufa karşı ağır ithamlarda bulunması, onun bu sözlerine özellikle tarafsızlık iddiasına gölge düşürecek niteliktedir.

Onun tarafsızlık anlayışının önemli ipuçlarından birisi; Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizden, "Muhammed" olarak bahsetmesinde[29] **gizlidir.** Kendisinin bu yabancı tarzı bazı isimlerin imlasında da ortaya çıkar. Fatımî devletinin kurucusu Ebu Ubeydullah el-Mehdi'nin ismini şöyle yazıya geçirir: **Abu-Ubeyd-Allah-al-Mehdi.**[30] Tabii ki bu gibi basit örneklerden yola çıkarak olumsuz sonuçlara ulaşmak doğru değildir. Fakat onun diğer görüşleriyle bu tavrı birleştirdirildiğinde daha anlaşılır sonuçlara ulaşılabilmesi mümkün olacaktır.

Gölpınarlı, *Oniki İmam* isimli eserinde Şii düşünceyi benimsediğini şöyle ortaya koyar: Hadislerde on iki imam tabiri geçer. Eğer hilafet sırasıyla sayarsak Yezid de dâhil olur. Abbasoğullarının sonuncusuna kadar da sayı çoktan aşar.[31] Dolayısıyla bahsedilen on iki imam Şii literatürde geçen on iki imamdır. Gölpınarlı, Ehl-i Beyt imamlarının tasavvufa karşı olduklarını da belirtir.[32] Fakat bu iddiasını delillendirme ihtiyacı hissetmez.

Gölpınarlı'nın tasavvuf konusundaki bilgilerinin pek sağlam temellere oturmadığını söylemek, haksız bir itham olarak telakki edilmemelidir. Çünkü onun birçok ifadesi bu iddiayı doğrular niteliktedir. O, İslam tarihindeki mehdiler hakkında şunları söyler: Fatımiler'in kurucusu Ebu Ubeydullah el-Mehdi, Baba İshak, Baba Îlyas, Şeyh Bedrettin, Şah İsmail bu mehdilerin başlıcalarındandır. Çoğu tarîkat erbabı olan bu mehdilerin tasavvufun yayılmasında büyük rolleri olmuştur.[33] Yukarıda isimleri geçen heteredoks, isyancı ve kan

---

27 Abdulbaki Gölpınarlı'nın tasavvuf konusundaki görüşleri için bkz: Abdulbaki Gölpınarlı, *Yunus Emre ve Tasavvuf,* Remzi Kit. , İstanbul , 1961; Abdulbaki Gölpınarlı, *Mevlana'dan Sonra Mevlevilik;* Abdulbaki Gölpınarlı, *Mevlana Celalettin,* İnkılâp Kit. , İstanbul , 1985; Abdulbaki Gölpınarlı, *Mevlevi Adap ve Erkânı,* İnkılâp ve Aka Yay. , İstanbul , 1963; Abdulbaki Gölpınarlı, *Alevi Bektaşi Nefesleri;* Abdulbaki Gölpınarlı, *Hurufilik Metinleri Katalogu,* TTK Yay. , Ankara , 1973; Abdulbaki Gölpınarlı. *Yunus Emre,* Varlık Yay. , İstanbul , 1952; Abdulbaki Gölpınarlı, *Oniki İmam,* Emek Bas. , Ankara , Trs.

28 *Gölpınarlı,* Mevlana'dan Sonra Mevlevilik, *s. II-III.*

29 Gölpınarlı, *Mevlana Celalettin,* s. 18.

30 Gölpınarlı, *a.g.e.,* s. 19.

31 Gölpınarlı, *Oniki İmam,* s. 3.

32 *Gölpınarlı,* Mevlana'dan Sonra Mevlevilik, *s. 201.*

33 Gölpınarlı, *Mevlana Celalettin,* s. 19.

dökücü insanların tasavvufla alakaları olmadığı gibi, tasavvufun yayılmasına hizmet etmedikleri de herkesçe bilinmektedir.

Abdulbaki Gölpınarlı sûfilerin bazı bilimsel ve mantıksal yanılgıları olduğunu savunur. Ona göre silsilelerdeki tarihi kopukluklar bunun bir delilidir. Mesela

Halvetiyye, Sühreverdiyye ve Mevleviyye tarikatlarının kabul ettiği silsilede Hz. Ali kerremallâhü vecheden sonra Hasan Basri gelir. Fakat Hz. Ali'nin şehadetiyle Hasan Basri'nin ölümü arasında tam altmış sekiz yıl bulunduğundan bu zatın Hz. Ali ile görüştüğü gerçekten şüphelidir.[34]

Lakin burada dikkate alınmayan bir nokta vardır ki; sûfiler silsilelerindeki tüm şahısların birbirleriyle görüştüğünü iddia etmezler. Kimi zaman silsilede birbirini hiç görmeyen, aralarında zaman farkı bulunan kişiler peş peşe gelir. Bu durumda, önceki kişinin sonrakini ruhaniyetiyle eğittiği kabul edilir. Bu durum ***'üveysilik'*** olarak tanımlanır.[35]

Gölpınarlı, hiçbir tartışmaya yer vermeden tasavvuf kelimesinin Yunanca bir kelime olan **'sofos'** kelimesinden türediğini savunur.[36] Yine o, tasavvufun felsefeyle karıştığını ve İsmaililerin tesiri altında Batıni temayülleri benimsemeye başladığını söyler.[37] Bu yüzden 'şeriatçılar'; (daha uygun bir ifade kullanılabilirdi, M.S.S.) kelama ve felsefeye olduğu gibi, hatta ondan da daha şiddetli bir tarzda tasavvufa karşı koymaya çalıştılar.[38]

Gölpınarlı, yabancı kaynaklara dayandırdığı tasavvufi unsurları, 'şeriatçı' olarak isimlendirdiği Sünni âlimlerin kıstaslarıyla değerlendirmeye çalışma yoluna da başvurur. Ona göre; Rical'ül-Gayb'ın miktarını bildiren sayılarda; eski dinlerin, Fisagorilerin, hatta Mısır ve Hint inançlarının tesiri açıkça görünmektedir. Kutba, abdala, diğerlerine ve bunların bulundukları yerlere, mazhar oldukları şeylere dair peygambere isnat edilen hadisler uydurmadır.[39]

Gölpınarlı, sûfileri sadece Sünni hadis kriterlerine göre değil, aynı zamanda onları Şiilerin hadis kriterlerine göre de değerlendirir ve onları insafla asla bağdaşmayacak bir tarzda itham eder: "Şii ve Sünni, muteber hadis kitaplarının hiç birinde olmayan ve uydurulduğu andan itibaren yine her iki mezhebin muhaddisleri tarafından yalanlanan rivayetleri, tarikatçılar şüphe bile duymadan kabul ederler."[40]

Gölpınarlı'nın ithamları bu kadarla sınırlı değildir. O, tasavvufi tarikatların yaşam alanı olan tekkenin ilk kuruluşu hakkında, asla hiçbir tarih kitabında bulunmayan şu talihsiz değerlendirmeyi nakleder: Ebu Haşim-i Kufî, Şam gibi Roma medeniyetinin izlerini taşıyan bir şehirde, camiye karşı ilk tekkeyi kurdu.[41] Hiçbir tarihi veriye dayanmayan bu iddiayı geçerli saymak için; medresenin de camiye karşı kurulan bir kurum olduğu iddiasını da doğru kabul etmek ihtiyacı hâsıl olur ki; bu durumun binlerce yıl Müslümanlara hizmet edip, İslam kültürünün yaşanmasını ve yaygınlaştırılmasını sağlayıp, Müslümanların dimağlarını ve ruhlarını besleyen bu kurumlara yapılabilecek en büyük haksızlık olduğu ortadadır.

---

34 *Gölpınarlı,* Mevlana'dan sonra Mevlevilik, *s. 199.*
35 Özalp, "Tarikat", s. 392.
36 Gölpınarlı, *Mevlana Celalettin,* s. 17.
37 Gölpınarlı, *a.y.*
38 Gölpınarlı, *a.g.e.,* s. 18.
39 Gölpınarlı, *a.g.e.,* s. 160.
40 *Gölpınarlı,* Mevlana'dan Sonra Mevlevilik, *s. 199.*
41 Gölpınarlı, *Mevlana Celalettin,* s. 145.

Gölpınarlı sûfileri *Kur'anıa* göre de değerlendirir ve onların birçok düşüncesinin *Kur'an-ı Kerim'de* bulunmadığını savunur. **Ona göre, mesela sûfilerin insana verdikleri önem, hele onun kâinatın hülasası oluşu inancı, insan-ı kâmil telakkisi *Kur'an*'da hiç yoktur.**[42]

Abdulbaki Gölpınarlı gibi Türkiye'de tasavvuf tarihi araştırmacıları konusunda yetkili olduğu kabul edilen bir araştırmacının tasavvuf ve sûfiler hakkında ağır ithamlarda bulunması gerçekten dikkatle izlenmesi gereken bir husustur. Onun zikredilecek şu ifadeleri, insanı büyük bir hayrete sevk edecek niteliktedir:

"Tasavvuf, zevke tapanları halk arasında naz ehli erenlerden gösteren anlayışıyla cidden menfi ve çok kötü tesirler yapmıştır. "[43]

> ***"Tasavvuf, şehvetle karışan sevgiyi gerçek aşka giden bir yol kabul etmiş, raksı ve müziği helal kabul etmiş, içkiyi kadınlı meclislere sokmuş, hayrı ve şerri izafi kabul etmiştir. "[44]***
>
> ***"Öyle sûfi vardır ki; kendisini zamanı sahibi, vaktin peygamberi görür. Bu inancını anlaşılır bir şekilde açıklar. Mehdiliğini ortaya atar. Ya can verir yahut zamanında saltanatını görür. "[45]***
>
> ***"Öyle sûfi vardır ki; hayata, hayattaki zevklere pek bağlıdır. Bu neşeye sahip olunca bütün suçları, yapılmaması emredilen şeyleri hiçe sayar ve zaten de inancı dolayısıyla bunlar onca hiçtir artık ve bütün buyrukları, âlemin düzenini temin içindir. Kendini zevke atar, bu kayıtlardan üstün olduğuna inanır. "[46]***

Abdulbaki Gölpınarlı, Hacı Bektaş-ı Veli'yi Babailer zümresine dâhil eden görüşe destek verir ve Yunus Emre'yi de bu zümreye dâhil etmek suretiyle bu düşünceyi bir adım daha ilerletir. Gölpınarlı'nın Yunus Emre'yi Babailer zümresine ilhak ederken kullandığı bilimsel metod ise kabul edilebilir gibi değildir: "Bektaşi *Vilayetnamesi*ne göre Baba Tapduk Hacı Bektaş halifesidir. Hacı Bektaş'ın Babailer isyanı sonucunda öldürülen Baba İshak'ın halifesi olduğu muhakkak bulunduğundan ve Yunus da bir şiirinde, Tapduk Emre'den 'Baba Tapduk' diye bahsettiğinden Yunus Emre'nin Babailer zümresine mensup olduğu kesin olarak anlaşılmaktadır. "[47]

Yine Gölpınarlı'nın ifadesiyle *Vilayetname* yazarı Uzun Firdevsî Şems'le Mevlâna'yı Hacı Bektaş'ın halifesi sayar.[48] Bu durumda zikredilen akıl yürütme metodu kullanılınca Mevlâna ve Şems de Babai sürmesine dâhil olmaktadır ki, bu durum asla doğru kabul edilemez. Yazar, Hacı Bektaş-ı Veli'nin Babai zümresinden olduğunu te'kid etmek üzere ondan 'Baba Bektaş' olarak bahseder.[49]

---

[42] Gölpınarlı, *a.g.e.*, s. 161.
[43] Gölpınarlı, *a.g.e.*, s. 167.
[44] Gölpınarlı, *a.g.e.*, s. 18.
[45] Gölpınarlı, *a.g.e.*, s. 166.
[46] Gölpınarlı, *a.g.e.*, s. 165-166.
[47] Gölpınarlı, *Yunus Emre*, s. 9.
[48] *Gölpınarlı,* Mevlana'dan Sonra Mevlevilik, *s. 198.*
[49] Gölpınarlı, *a.g.e.*, s. 21.

Gölpınarlı Yunus Emre'yi Babai zümresine ilhak etmekle kalmaz, onu Alevi– Bektaşi edebiyatının kaynağı olarak ilan eder.[50] Bu durumu ise şöyle açıklar: "Tarihi kaynaklar, Yunus'un ve arkadaşlarının Hacı Bektaş'ın da mensup bulunduğu Babalılar zümresinden olduğunu açıkça göstermektedir. Babalılar zümresi ise sonradan kurulan ve kuruluşunu ancak on altıncı yüzyılda tamamlayan Bektaşiliğin aslıdır. Bu bakımdan Yunus'u Bektaşi şairleri arasına aldık. "[51]

Yazarımız, Yunus Emre'yi peşin bir hüküm ve kati bir kararla Alevi olarak kabul eder. Ancak onun aşırı bir Alevi olmadığını şöyle dillendirir: Yunus, Batıni inançları, telakkileri, gelenekleri benimsemekle beraber aşırı bir Alevi değildir.[52] **Ancak burada Yunus Emre'nin Alevî olup olmadığından ziyade, Batıni inançları benimseyen bir kişinin nasıl aşırı bir Alevi olmadığı sorusu akla gelmektedir.**

Abdulbaki Gölpınarlı, Mevleviliği ve Mevlevilikteki birçok hususu yabancı kaynaklara dayandırma konusunda ciddi bir gayrete sahiptir. O, bu konudaki genel kanaatini şöyle ifade eder: Mevlevilik'te asırlar boyunca ve nesilden nesile sürüp gelen birçok geleneklerin izlerini bulabiliriz.[53] Ona göre Hurufiliğin Mevlevilik üzerinde epeyce tesiri olmuştur.[54] Mevlevilik'te yemek yenirken konuşulmaması Mazdeizm'den,[55]

Mevlevi mutfağına balık girmemesi de Hint dinlerinden[56] kaynaklanır. Yine o, Mevlevilikteki Şii tesirinden[57] ve Alevi temayülünden[58] bahseder.

Abdulbaki Gölpınarlı Mevlana'yı ve Mevlevi şahsiyetleri de oldukça farklı bir şekilde tanıtma yoluna gitmiştir. Heteredoks kaynaklardan bulduğu bilgileri toplayarak Ulu Arif Çelebi'nin başından geçtiği iddia edilen olayları 'Ulu Arif Çelebi'nin Gönül Maceraları' adıyla uzun uzun anlatır.59 Mevlana hakkında benzeri dokümanlar bulamaz, fakat onun hakkında da şu korkunç öngörüde bulunur: "Mevlana şarap içtiyse bile apaçık içmemiştir."[60]

Gölpınarlı'nın Mevleviliği son dönem Bektaşîliği ile aynı mahiyette addetmesi akla hemen oryantalistlerin konuya bakışını akla getirmektedir. Nitekim Fuad Köprülü oryantalistlerden Babinger'in Mevleviliği Bektaşilikle aynı mahiyette addetmesini realiteye taban tabana zıt bir iddia olarak niteler[61] ve bu duruma Mevleviliğin sürekli heteredoks zümrelere aleyhtar oluşunu, mevcut içtimai ve siyasi nizamın muhafazasına çalışmasını delil olarak gösterir.[62]

Abdulbaki Gölpınarlı'nın her şeye rağmen gayr–ı İslâmî ve gayr–ı Sünnî kaynaklara dayandıramadığı tasavvufi kurumlar da vardır. Nakşbendilik bunlardan birisidir. Fakat söz konusu sebepten olsa gerek kendisi Nakşibendîlikten asla hazzetmez ve Yeniçeri Ocağı

50 *Gölpınarlı,* Alevi-Bektaşi Nefesleri, *s. 6-7.*

51 Gölpınarlı, *a.g.e.,* s. 21.

52 *Gölpınarlı,* Yunus Emre ve Tasavvuf, *s. 182.*

53 *Gölpınarlı,* Mevlana'dan Sonra Mevlevilik, *s. 201.*

54 Gölpınarlı, *a.g.e.,* s. 311.

55 Gölpınarlı, *a.g.e.,* s. 290

56 Gölpınarlı, *a.g.e.,* s. 291.

57 Gölpınarlı, *a.g.e.,* s. 199.

58 *Gölpınarlı,* Mevlevi Adap ve Erkânı, *s. 147.*

59 *Gölpınarlı,* Mevlana'dan Sonra Mevlevilik, *s. 82-83.*

60 Gölpınarlı, *a.g.e.,* s. 79.

61 Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu,* TTK Yay. , Ankara , 1988, s. 95.

62 Köprülü, *a.y.*

kaldırıldıktan sonra Bektaşi tekkelerinin Nakşibendî şeyhlerine devrini yanlış bir hareket olarak görür.[63] Onun şu ifadesi, Nakşbendilik hakkındaki görüşünü, tasavvufa genel olarak bakışını ve kullandığı bilimsel metodu en güzel bir şekilde ortaya koyacak niteliktedir: ***"Nakşbendilik, tamamıyla Sünnî inanca sahip ve bilhassa Îmam-ı Rabbani'den sonra büsbütün softalaşan bir yoldur."***[64]

Sh:46-51

Kaynak: Mehmet Sami SAYAR, Tasavvufa Gayr-İ İslâmî Ve Gayr-İ Sünnî Kaynak Arama Çalışmaları, T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Tasavvuf Bilim Dalı, Konya - 2005

[slideshare id=50683564&doc=tasavvuf-gayr-i-islami-ve-gayri-sunni-kaynak-arama-calismalari-167-sh-150719124259-lva1-app6891&type=d]

---

63 *Gölpınarlı,* Alevi-Bektaşi Nefesleri, *s. 3.*

64 *Gölpınarlı,* Mevlana'dan Sonra Mevlevilik, *s. 319.*

İLÂHÎ FİİLLERDE HİKMET

Hzl:Prof. Dr. Emrullah YÜKSEL

Bilindiği üzere, insanoğlu yaratılışının gereği olarak dünyaya geldiğinden beri daima etrafında olup bitenleri anlamak ve öğrenmek istemiş, varlık ve olaylar arasında bir sebep ve gaye ilişkisi aramıştır. Bu merak sahibi insan, kendi fiillerinde bir neden ve amaç güttüğü gibi kendi gücünü aşan âlemde cereyan eden olaylar, daha doğrusu İlâhî fiiller arasında bir sebep ve gaye bulunup bulunmayacağını da düşünmüş ve çeşitli görüşler beyan etmiştir.

Batı filozoflarından Malebranche (1638-1715) da dünyâ hakkında kendi kendine itirazlı cevaplı şu görüşü ileri sürer:

"Ya dünya Tanrı'ya lâyıktır, yahut ona yakışmaz. Eğer Tanrı'ya lâyıksa ebedî olmalıdır; ve eğer ona lâyık değilse, o halde hiçlikten çıkarılmış olmamalıydı. O halde, ilâh... ve orada şöyle cevap veriyorum: Âlemin var olması, var olmamasından iyidir; fakat hiç olmamak ebedî olmaktan iyi-olurdu. Yaratığın, bağımlılığın esas karakterini taşıması lâzımdır, ilâh..." [Malebranche, Metafizik ve Din Üzerinde Görüşmeler, Çev. Bedia Akarsu, İst., 1946, s. 30.]

Leibniz (1646-1716) âlem için şunları söyler: ''...Fakat Tanrı'nın düzen dışında hiç bir şey yapmadığım gözönünde tutmak doğru olur. Böylece olağanüstü denen şey, ancak yaratıklar arasında kurulmuş özel bir düzene göre öyledir. Evrensel düzene her şey uygundur. Bu, o kadar doğrudur ki dünyada büsbütün dürzensiz hiç bir şey yalnız yok değildir, böyle bir şey tasarlânamaz bile.

Böylece, denebilir ki, Tanrı acunu nasıl yaratmış olursa olsun, acun hep muntazam ye belirli bir genel düzen içinde olur" [Leibniz, Metafizik Üzerine Konuşma, Çev. Nusret Hızır, İst., 1949, s. 8-9.]

Einstein (1880-1952) da her şeyi tam olarak aklımızla açıklayamamamızm sebebini şöyle belirtir:

''Bazı meseleleri çözemeyişimizin sebebi, o meselelerin çözülemezliğinden ziyade, insan olarak sınırlı kabileyette oluşumuzdur".

Zaten Einstein'in meşhur

''Allah'ın her işine akıl ermez fakat her işte bir hayır vardır.", sözünde de bu manâ vardır. Bunu biraz daha açıklamasını isteyince şöyle devam etti: **''Kâinatta bazı bilinmeyenler ve sırlar vardır. Fakat bu sırlar bir hile gayesiyle yaratılmamışlardır. Bunlar Yaradan'ın azametindendir."** [Ashley Montagu, Einstein ile Sohbet, İnsan ve Kâinat Dergisi, Ekim 1985, sayı, 2, s. 38.]

Bu konuda Hz. Mevlâna kaddesellâhü sırrahu'l azîzin(1207-1273)'nm Mesnevisinde halkın Allah tarafından yaratılması, sonra helâkı ile ilgili Hz. Musa'nın Tanrı'ya soru sorması ve Tanrı'nın ona cevabı ibret verici bir şekilde şöyle dile getirilmiştir:

Musa aleyhisselâm'ın Tanrı'ya "Neden halkı yarattın,sonrada onları helak adiyorsun?" diye sorması ve Tanrı'nın cevabı

Hz. Musa dedi ki: Ey soru hesap gününün sahibi Tanrı, yapıp düzdün, neden yine bozar yıkarsın?

Cana, canlar katan erler, dişiler yaratırsın... sonra bunları yıkar, mahvedersin; neden?

Tanrı dedi ki: Bu suali inkâr yüzünden, yahut gafletle ve nefsine uyarak sormuyorsun, biliyorum.

Yoksa hoş görmez, gazap eder, bu soru yüzünden seni incitirdim.

3005. **Fakat bizim işlerimizdeki hikmetleri, varlık sırlarını araştırıyorsun...**

Bunu bilip sonra da halka bildirmek ve her ham kişiyi bu suretle olgunlaştırmak istiyorsun.

Sen bunu biliyorsun ama halka da bildirmek için sormaktasın.

Çünkü bu sual yarı bilgidir. Hiç bilmeyen, bu bilgiden dışarıda kalan bu soruyu soramaz.

Sual de bilgiden doğar, cevap da... nitekim diken de toprakla sudan biter, gül de!

3010. **Hem sapıklık bilgiden olur, hem doğru yolu buluş... nitekim acı da rutubetten hâsıl olur, tatlı da!**

Bu nefret ve sevgi, aşinalıktan gelir... hastalık da iyi gıdadan olur, kuvvet de!

Tanrı Kelim'i de, acemilere bu sırrı bildirmek, onları faydalandırmak için kendini acemi yaptı.

Bizde kendimizi ondan daha acemi yapalım da bilmez gibi cevabını dinleyelim.

Eşek satanlar, o satışın anahtarını elde etmek için birbirlerine âdeta düşman olurlar, çekişir dururlar.

3015. **Tanrı buyurdu ki:** Ey akıl sahibi Musa, madem ki sordun gel de cevabını duy.

Ey Musa, yere bir tohum ek de bunun sırrını anla, insafa gel!

Musa tohum ekti, ekin bitti, kemale gelip başaklandı, güzelce, düzgünce yetişti...

Orağı alıp biçmeye başladı. Gaybtan kulağına bir ses geldi: **Neden ekiyor, besliyorsun da kemale gelince kesiyor, biçiyorsun?**

3020. Musa dedi ki: Yarabbi, burada tane de var saman da... onun için kesiyorum.

Çünkü tanenin saman ambarına konması lâyık değil... saman da buğday ambarına konursa yazık olur!

Bu ikisini karıştırmak hikmete uygun olamaz. Mutlaka elerken ayırt etmek lâzım.

Tanrı dedi ki: Bu bilgiyi sen kimden aldın da bir harman meydana getiriyorsun?

Musa, Tanrım bana bu temyizi sen verdin dedi... **Tanrı dedi ki: Öyleyse bende nasıl olur da temyiz olmaz?**

3025. **Halk arasında temiz ruhlar da var, topraklara bulanmış kara ruhlar da.**

Bu sedeflerin hepsi bir değil... birisinde inci var, öbüründe boncuk!

Buğdayları samandan ayırmak nasıl lâzımsa bu iyiyi de kötüyü de ayırmak vâcip.

Bu âlem halkı, hikmet hazineleri gizli kalmasın, meydana çıksın diye yaratılmıştır.

Ben bir hazineydim dedi Tanrı, hem de gizli... bunu duy da cevherini kaybetme, meydana çıkar!

Hayvani ruhla cüz'i akıl,vehim ve hayal ayrana benzer..bakî olan ruhsa bu ayranda gizli olan yağa

3030. **Ayran içinde yağ nasıl gizliyse, doğruluk cevherinde yalan da gizlidir.**

O yalanın, şu fâni tendir... doğrun da Tanrıya mensup olan can!

Yıllardır şu ten ayranı meydandadır da can yağı onda fâni ve değersiz bir hale gelmiştir.

Nihayet Tanrı, bir elçi kulunu, ayranı yayığa koyup döven birisini gönderir de,

Bende bir ben gizli olduğunu bileyim diye sıfatla hünerle o yayığı döver.

3035. Yahut da zatından âdeta bir cüz olan bir kulunun sözünü izhar eder de o söz, vahiy arayan kişinin kulağına girer.

Müminin kulağı, vahyimizi kavrar, beller... öyle kulak, insanı Hakk'a davet edenin eşidir, arkadaşıdır.

Âdeta çocuğun kulağına benzer; anasının sözleriyle dolar da söze başlar, konuşur.

Çocukta anlayan bir kulak olmazsa anasının sözünü duymaz, dilsiz olur.

Anadan doğma sağır, daima dilsizdir de... söyleyen kişi, sözü önce anasından duymuştur.

3040. **Bil ki sağır ve dilsizin kulağı, âfetlerden bir âfettir...** ne söz dinlemeye kabiliyeti vardır, ne de bellemeye.

Belletilmeden söyleyen Tanrıdır, çünkü onun sıfatları, sebeplerden ayrıdır.

Yahut Âdem gibi ana ve dadı hicabı olmaksızın Tanrı telkini ile söyler.

Yahut da Tanrı belletmesiyle Mesih gibi doğar doğmaz konuşur.

Doğuşundaki zina ve fesat töhmetlerini reddetmek, zinadan doğmadığını anlatmak için dile gelir.

3045. Çalışmada bir hareket gerek ki ayran, gönüldeki yağdan ayrılsın!

Yağ, ayran içinde âdeta yok gibidir de ayran, varlık alemine bayrak dikmiştir.

Sen de var olarak görünen deriden ibarettir... fâni görünen yok mu? Asıl var olan odur işte!

Yağlanmamış, eskimemiş ayranın varsa dövüp yağını çıkarmadıkça sakın harcama!

Hemen onu bilgiyle elden ele alarak döndüre dur da gizlendiğini meydana çıkarsın.

3050. Çünkü bu fâni olan şey, bakînin delilidir... nitekim sarhoşların yalvarmaları da sâkiye delildir!

Zikredilenlerden anlıyoruz ki âlemde şerrin varlığı herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir. Yalnız şerrin açıklanması, değişik açılardan farklı farklı yapılmıştır: Bir kısım düşünürler, şerri, hayrın yokluğu derken, bir kısımları şerrin Allah Teâlâ'ya isnâd edilemeyeceğim söylemişler. Ehl-i sünnet âlimleri ise, her şeyin yaratıcısı Allah Teâlâ olduğundan şerrin yaratıcısının dâ. O olduğunu, bu yaratmanın kendisine eksiklik getirmediğini, bilakis O'nun tam kudret sahibi bulunduğunu ve o sayede insanın haddini bilerek Rabbine sığınacağım kabul etmişlerdir. Yine bütün âlimler bu şer ve hayrın yaratıklarla ilgili bir durum olduğunda, Allah'ın mutlak kemâl sahibi bulunduğunda, herhangi bir fiilin O'nun zatına bir eksiklik de, olgunluk da getirmeyeceğinde ayni fikri paylaşırlar. Yaratıklarda mevcut olan zarar ve fayda gibi zıtlıkların ve farklılıkların bulunması, ancak O'nun kudretinin kemâline delâlet eder.

Herkesçe bilindiği gibi insanoğlunun başına gelen acı ve ıztırapların çoğu, ya kendisinin veya kendi cinsinin hatâlarından kaynaklanmaktadır. Bu felâketlerin hepsinden sorumlu olan insandır. İnsanoğlu, dünya hayatında mevcut olan, elemlere, üzüntülere, hastalıklara, lezzetlere, sevinçlere ve sağlıklara bakacak olsa, hayatta neşeli ve sağlıklı olanların yani hayrın şerden daha çok olduğunu görür. İşte bundan dolayıdır ki akl-ı selim sahibi hiç bir insan ölümü istemez. Diğer taraftan, insanların başına gelen birçok musibetler, onlara büyük bir uyarı niteliği taşımakta, kendilerinin gelişmesine, olgunlaşmasına bir vasıta' olmaktadır. Öyleyse birtakım elemlerin ve sıkıntıların bulunması gayet: normal, ve tabiî.'kuvvetler kanununun gereğidir. :

Şu halde Allah Teâlâ insanları, birtakım güçlükleri takdir buyurarak, onun yetişmesine, olgunluğa ermesine sebep kılmışta. Öyleyse birtakım zahmet ve eziyetler, İlâhî takdir için eksiklik değil, bilakis insanların terbiyesine onların hayrına yaradığı için Allah Teâlâ'nın kemâl sıfatlarından olan lütuf, ihsan ve hikmetine delâlet ' eder.

Öte yandan eğer Allah, bu âlemden, şer kabul edilen bütün kötülükleri kaldırsaydı, insanın hür iradesinin bir anlamı kalır mıydı? İnsan hürriyetinden bahsetmek için, hayır karşısında **'mutlaka şerrin de varlığını kabul etmek zorunda değil miyiz** ?

Aksi takdirde ya hayvani hayatı veya robot gibi bir varlık olmayı kabul etmekle karşı karşıyayız.. Böyle hür olmayan bir âlet olmaktansa, her şeyden, üstün nitelikte yaratılan ve haysiyetine göre sorumluluğu üzerine alan bir insan olmak daha iyi değil midir?

İnsanlığın gelişmesi için geceyi gündüze katarak gayret gösterenlerin insanların kalbinde en büyük taht kurması, tersine insanları felâkete sürükleyenlerin onların vicdanlarında mahkûm edilmesi bu sayede değil midir?

İtaat edenlerle isyan edenlerin bir. kefeye konmaması, bu sayede olmayacak da, nasıl olacak? Allah Teâlâ, dünyada hayır ve şerrin her ikisinin varlığını takdir buyurmuş ise de, insana hürriyet vermiş, hayrı yapmasına razı olmuş, şerri işlemesine razı olmamış, iyiliği emretmiş, kötülüğü yasak kılmıştır. Allah Teâlâ, insanın hür iradesini kullanması neticesinde hayır veya şerri yaratır. Allah'ın rahmet ve lütfunun insanlar üzerinde çok olması sebebiyledir ki bir kötülüğe karşı bir ceza, bir iyiliğe karşı on mislinden itibaren mükafat verilmektedir. Neticede Allah'ın adâlet ve ihsanının gerçekleşmesi için âlemde hayrın karşısında şerrin de varlığı ilâhî hikmetin gereği olmuş oluyor. [Şerrin varlığı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bak. Yusuf

Ziyaeddin Ersal (Ezherî), Vahiy ve Risâlet, Ankara, 1960, s. 76-83.]

Hem kötü, yaratılmamış olsaydı, iyinin varlığı bilinir ve takdir edilebilir miydi ?

Bu âlemde kötü ve zararlı şeylerin bulunması,. Allah'ın yaratmasında hikmet ve maslahata yokluğuna delâlet etmez. Kainatta hayrın serden çok olduğunu görmekteyiz. Öyleyse az olan şerri ortadan kaldırmak için çok olan hayrı terk etmek doğru olamaz.

KERİM SADİ, [Nevzat Cerrahlar] A. CERRAHOĞLU

Değeri bilinmemiş ama Türk solunun ağır toplarındandır. Asıl adı ***Nevzat Cerrahlar*** olup A. Cerrahoğlu takma adı ile yazmıştır.

A. Cerrahoğlu adı ile "Türkiye'de Sosyalizm Tarihine Katkı" isimli eseri 1975 yılında yayınlanmıştır. ikinci cildini tamamlamaya ömrü yetmemiştir.

Bir de "tarih anlayışı olmayan tarihçi :Fuat Köprülü" isimli 1964 basımı 43 sayfalık bir kitapçığı vardır. Partiye kayıtlı olmaması sebebiyle tanınmamıştır. Cemil Meriç 'in has arkadaşıdır.

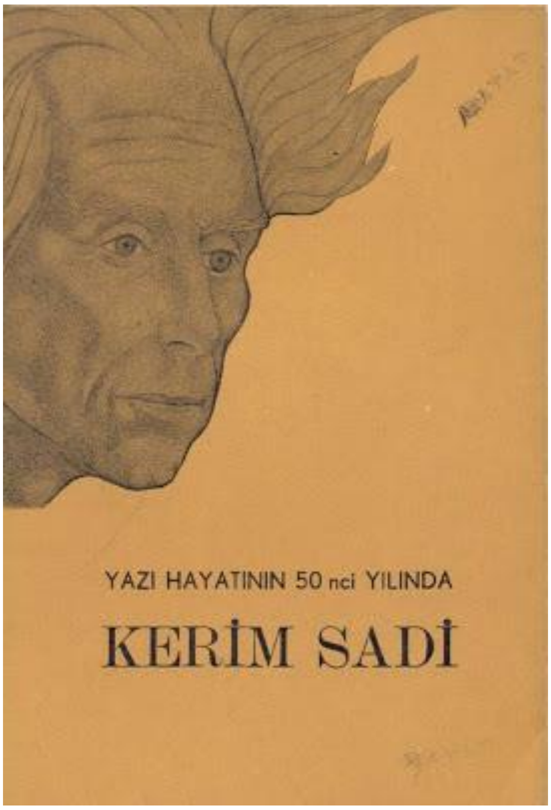
**

BİR ADAM DÜŞÜNÜNÜZ Kİ...

DÜCANE CÜNDİOĞLU
2 Temmuz 2006

Bir adam düşününüz ki hayatını Türkiye'de sol'un ve sosyalizm'in tarihini araştırmaya adamış olsun, ömrünü Marksizm'in en güçlü muhaliflerine, hatta bazı yandaşlarına, hem de 1930-40'lı yıllarda, eleştiriler yazmakla geçirsin!

Bir adam düşününüz ki Ziya Gökalp'e, Tevfik Fikret'e, Ahmed Hâşim'e, Fuad Köprülü'ye, Hüseyin Cahid'e, Şevket Süreyya Aydemir'e, Mehmed Ali Aynî'ye, Haydar Rifat'a, Hilmi Ziya Ülken'e, Babanzâde Hüseyin Şükrü'ye, Prof. Kessler'e, hatta Dr. Hikmet Kıvılcımlı'ya gayet muknî ve ciddî eleştiriler kaleme alsın, hatta bu sayede söylenilmeyeni söylemeye, ihmal edileni ikame etmeye çalışsın, Ahmed Cevdet Paşa'nın, Nâmık Kemal'in, Mehmed Akif'in fikirlerini *farklı* bir nokta-i nazardan ele alsın, Fecr-i Aticileri, Servet-i Fünuncuları yerden yere vursun!

Bir adam düşününüz ki

Muhammed ve İslâmiyet'

İslâmiyet' ve Sosyalizm Bağdaşabilir mi?

İsa Sosyalist midir?

İslâmiyet' ve Osmanlı Sosyalistleri

İslâmiyet' ve Yöncü Sosyalistler

Osmanlı İmparatorluğunun Dağılma Devri ve Tarihî Maddecilik

başlıklı yazılar, risaleler kaleme alıp *din* ve *sosyalizm* arasında irtibatlar kurmak için gece–gündüz demeden kütüphaneler devirsin de muhalifleri bile, bu adam ekmek yerine kitap yiyor, onunla münakaşa edilmez, desin!

Bir adam düşününüz ki bütün bu faaliyetleri sırasında kimliğini saklamak, 100'ü aşkın müstear ad kullanmak durumunda kalsın, sürgünlerden, mahkemelerden başını alamasın, üstelik memleketin tanınmış birçok kaleminin ciddiye aldığı, hatta *talebesi* veya *arkadaşı* olmakla övündüğü bir isimken, gerçekte bir *çelebi* gibi yaşasın ve bir *garip* gibi ölsün!

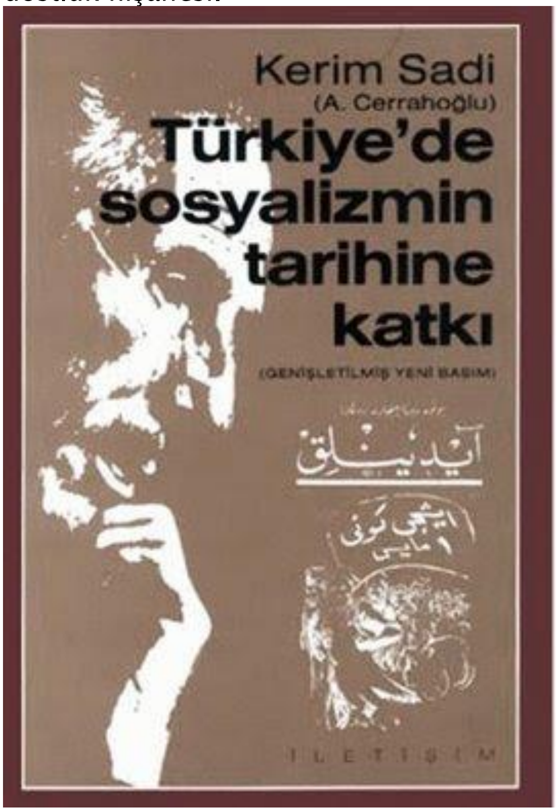
VE bir adam düşününüz ki onca vasfına rağmen, hakkında yazılmış bir tek, evet bir tek ciddi tedkik, bir tek biyografi ve/veya bibliyografi neşredilmemiş olsun!

Kimden bahsettiğimi tahmin edebildiniz mi?

Merakta bırakmamak için hemen söyleyeyim:

Kerim Sadi'den, yani A. Cerrahoğlu'ndan... (ism-i müstearları bitmez!)

Güya hakkında bir yüksek lisans tezi yapılmış.
Değer hükmümüz: Atıf yaptığınız takdirde, bir şeylerden haberdarmış gibi görünmenize yarar, işte o kadar!
Başka?
Bir de derleme suretinde bazı övgü ifadelerinden gayrı pek ciddi malzeme içermeyen bir dostluk nişanesi.

Türkiye'de Sosyalizm'in Tarihine Katkı başlıklı kitabı Mete Tunçay tarafından yayıma hazırlanıp sunulmasaydı, adını hatırlayacak kaç kişi çıkardı, bilemeyiz. (Tunçay'ın sunuşunu okuyanlar, kitabın hacmiyle müellifi hakkında verilen isteksiz ve yorgun bilgiler arasındaki tezadı farketmekte güçlük çekmeyeceklerdir sanırım.)

Kerim Sadi hakkındaki bu bilgi fukaralığı bizi niçin bu kadar ilgilendiriyor dersiniz?

Yakın tarihimizin en önemli münekkidlerinden bu zâtın risalelerine başvurmadıkça, yukarıda adını saydığımız (ve saymaya lüzum görmediğimiz) nice sanat ve düşünce adamı hakkında yapılacak tedkikat eksiklerle ma'lul olacaktır da ondan! Üstelik, yerli bir sosyalist olması sebebiyle, Kerim Sadi'nin eleştirileri, yapılacak yorumların başka alanlara taşınmasını, yeniden gözden geçirilmesini, hiç değilse sıkı bir münekkidle ciddi ciddi hesaplaşılmasını sağlayacaktır.

Öyle ya, Ahmed Hâşim hakkında bir-iki söz söyleyeceksiniz de Kerim Sadi'yi dikkate almayacaksınız, bu mümkün mü?
Kesinlikle mümkün değil. **(Tereddüt edenler, Beşir Ayvazoğlu'nun Ahmed Hâşim hakkındaki eserini okusunlar ve böylelikle Kerim Sadi'nin kronolojik önceliğinin kıymetini bizzat takdir**

etmeyi denesinler.)
Peki ya Fuad Köprülü hakkındaki "tarih felsefesi olmayan tarihçi" eleştirisi?
Veya eleştirilerin isabetli, kendisinin hatalı olduğunu itiraf etmek zorunda kalan Hilmi Ziya Ülken hakkındaki değerlendirmeleri?
Ya da Mehmed Ali Aynî'nin ünlü tenkidlerini boşa çıkaran tenkidleri?
İki kitap kurdu: biri Cemil Meriç, diğeri Kerim Sadi. Kerim Sadi'yle dostluklarının arasokaklarına girilmeksizin kesinlikle bir Cemil Meriç biyografisi yazılamaz. En tehlikeli yıllarda bile, genç Cemil Meriç, Marx ve Engels'in İslam'la, Arapça'yla ilgili mektuplarını Türkçe'ye çevirip yoldaşı Kerim Sadi'nin risaleleri arasında yayınlamayı göze alabilmiştir. Bir ömür boyu kendisine hayat arkadaşlığı yapacak olan Fevziye Hanım'la Cemil Meriç'i tanıştıran ve evlenmelerine vesile olan, aile dostları da yine Kerim Sadi'dir.
Daha hangisini sayalım, karar veremiyoruz.
Türkiye'de sol, kendi geçmişini kavrama konusunda cidden yetersizdir, derken mübalağa ettiğimizi veya sırf lâf olsun diye konuştuğumuzu düşünenler varsa, başlarını iki elleri arasına alsınlar, sonra insafla karar versinler.
Kerim Sadi niçin ihmal edilmiştir, bu bir tesadüf müdür?

Bu soruya cevap verebilecek nadir isimlerden biri de Attilâ İlhan'dı, ne yazık ki o da aramızdan ayrıldı.
Sizi merakta bırakmayayım da sorunun sahibi olarak, cevabını ben vereyim:
Kerim Sadi belki marksistti, komünistti, sosyalistti, ama hepsinden evvel yerli bir adamdı. Sizin anlayacağınız, gâvursa bile bizim gâvurumuzdu.
Türkiye'de *onların*olan mümtaz ve muazzez, *bizim* olansa merduddur.
Onların olan öne çıkıyor, bizim olansa geri itiliyor.
Bu, ne yazık ki bu toprakların yazgısı.

Erişim:
http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:KyX1uuT4DCcJ:grubu9.rssing.com/chan-13441255/all_p3.html+&cd=4&hl=tr&ct=clnk&gl=tr

***

İSLÂMİYET VE OSMANLI SOSYALİSTLERİ

Hzl: Kerim Sadi, A. CERRAHOĞLU, [Nevzat Cerrahlar]

— OSMANLI SOSYALİSTLERİ İSLÂMİYET' HAKKINDA NE DÜŞÜNÜYORLARDI?

İkinci Meşrutiyet'ten sonra haftalık bir organla fikirlerini yaymağa başlayan Osmanlı sosyalistleri, İslamiyet'i kendilerine en büyük yardımcı sayıyorlar ve Kur'an'daki âyetlerle İslâm Peygamberinin hadîslerinde sosyalizm prensipleri için sağlam bir dayanak buluyorlardı.

İslâm dini, bilindiği gibi, ***RİBAYI TAHRİM EDEN*** bir dindir. Yani İslâmda murabaha haramdır. Daha açık bir deyişle, gerçek bir müslüman tefecilik yapamaz. Sosyalistler de tefecilikle savaşıyorlardı.

Yine İslâm dininde zekât müessesesi vardır. Sosyalistler ise şunu ileri sürüyorlardı: Sosyalizm

İslâmiyet'te zekât gibi pratik bir şekle girmiş, elle tutulur bir biçime bürünmüştür.

İslâm dininde herkes kardeş sayılır. Sosyalistler de işi bu kardeşlik noktasından tutturuyorlardı. Onlar da kardeşlik istiyorlardı. Şöyle diyorlardı: «İslâmiyet'in cinsiyeti bir tarafa bırakarak vaz ettiği ***BÜTÜN İSLAMLARIN BİRBİRİNİN KARDEŞİ OLMASI KAİDESİ SOSYALİSTLERİN TEBCİL ETTİKLERİ VE İNSANLARIN İNSANLARA YAKLAŞMALARI İÇİN TATBİKİNE ÇALIŞTIKLARI BİR KAİDEDİR.»***

Müslümanlık, ırk ve millet ayrılığı gözetmiyordu yani enternasyonalistti. Sosyalistler de, bu enternasyonal karakteri ileri sürerek .uluslararası bir mahiyet taşıyan sosyalizm ile Muhammedin dini arasında köprü kuruyorlardı.

Parantez içinde şunu da ekliyelim ki, bunu yaparken, işe Hıristiyanlıktan ve İsa'dan başlıyorlardı. İsa'yı Hıristiyanlığın temellerini, ve Kur'an'da «Kitab-el münir» diye geçen İncil'in bazı formüllerini de benimsiyorlardı. Esasen, Osmanlı sosyalistleri arasında Müslümanlar olduğu gibi Hıristiyan vatandaşlar da vardır.

— SOSYALİST LİDER HÜSEYİN HİLMİ DİNDE DAYANAK ARIYOR

Osmanlı sosyalistlerinin haftalık organı İştirak dergisinin imtiyaz sahibi ve mes'ul müdürü Hüseyin Himi, sosyalizm konusu etrafında yaptığı bir polemikte, sosyalistliğin İslâm dini ile müşterek noktalarına dokunmaktadır.

Şimdi, kısaca, bu polemiği sunuyoruz :

«Şurây-ı Ümmet» de Alâeddin Cemil «Yeni Fırkalardan Sosyalistler» başlıklı bir yazı yazmış ve sosyalistlere kıyasıya saldırmıştı. Sosyalist Hilmi, derhal, ***«Şurây-ı Ümmete Cevap»*** başlıklı yazısıyla, bu saldırışı karşıladı.

Memleketimizde bir Sosyalist Partisinin kurulmak üzere olduğunu bildiren «Şurây-ı Ümmet», sosyalistlerin içte zehirli birer mikrop olduklarını, anarşistlerin süt kardeşi bulunduklarını yazmıştı.

«Şurây-ı Ümmet» e göre: Sosyalistlerin evham ve hayallerden başka hiçbir programları yoktur; meslekleri başkalarının ağzındakini kapmak, umumî servetin eşit olarak bölüştürülmesini sağlamak ve nihayet yağmacılıktır. Çok şükür ki, Avrupa'dan bu taraflara doğru akıp gelen bu fesat karşısında hissî kuvvetleri sağlam muazzam bir devlet ve bir millet vardır.

Sosyalist Hilmi, bu makalenin gizli bir amaçla yazıldığını veya yazdırıldığını kaydederek, bu yazıya karşılık vermenin büyük bir şîn, büyük bir leke olduğunu söyledikten sonra, şöyle diyor:

> «Fakat, halkı uyarmak ve ona doğru yolu göstermekten ibaret olan ödevimiz bize o şîni de irtikâp ettirecek. Ne yapalım, kendimizden ziyade diğer insanlar için çalışıyoruz.
>
> Sosyalistliğin en evvel Hz. İsa tarafından vaz' ve tesis olunmuş ve Roma'nın, milyonlarını esirlerinin tırnaklarile kazanan zalim ulularına karşı teşkil ve tertip edilmiş bir dinin esas maksadı olduğu ve ***İSLÂMİYET'TE DADI NİCE ÂYÂT-I KERÎME VE HÂDÎS-İ ŞERİFE İLE TEYID VE TASDİK OLUNAN BU ESASIN ZEKAT GİBİ AMELÎ BİR SURETTE DAHİ İFRAĞI*** düşünülecek olursa, «Sosyalistlerin maksadı yağmacılıktır» gibi münasebetsiz sözler biraz zor ağza alınır.

Bugün hiç bir sosyalist yoktur ki, zenginlerden birinin kapısını çalsın da, ***«Ben sosyalistim, servetinin yarısını bana ver»*** desin! Eğer biçâre Alâeddin Cemil Bey böyle sanıyorsa pek çok aldanıyor demektir.

Serveti olanlara tröstler, sendikalar vesair her türlü murabaha vasıtaları kurmak hakkı verilip dururken, fakir ve âciz işçiye bir karşılıklı yardım sandığı kurmayı çok görmek doğru mudur? Günde milyonlar kazanan ve hiç şüphe yok ki, işçisinin uykusundan, rahatından, hatta hayatından her gün zerre zerre çalarak gayri meşru servet yığınlara karşı, ***«Biz günde ikişer kuruş fazla isteriz»*** diyen ve bu dileğini ***GREV*** gibi gayet meşru ve son derecede hukukî bir surette terviç ettirmeğe çalışan bir işçi niçin anarşist, niçin mikrop olsun!-..

Ey insafsız zenginler! Hatırlayınız ki, bankalarınızda, kasalarınızda sakladığınız bu büyük meblâğları kendi emeğinizle kazanmadınız. Siz yazıhanenizin bir köşesinde yaldızlı sigaralarınızı içerek gazetelerin borsa sütunlarını okurken aşağıda işçiniz, o binlerce aç, sefil, hasta, âciz mahlûklar ^-kimisi evde nafakasızlıktan kıvranan zavallı yavrularını, kimisi kundurasız okula giden ciğerpâresini düşünerek— çalışmışlar; toz toprak içinde, gözlerile, tırnaklarile, bütün varlıklarile didinmişler ve sonra akşam üzeri o zavallılar bu yıpratıcı çalışmanın mükâfatı olarak beşer onar kuruşla sefalet yuvalarına dönerlerken, siz geçirdiğiniz dinlenme saatlerine karşılık milyon kazanarak, köşkünüze, konağınıza avdet buyurmak için âstik tekerlekli, arap atlı büyük ve debdebeli landonuzu bekliyorsunuz. Fakat yarın o işçi size, ***«Biz on kuruşa çalışmayız, on ikişer kuruş isteriz»*** derlerse biliniz ki haklarıdır ve her hak mutlaka yerini bulacaktır.

İşte biz de Şerriat-ı Garrây-ı Ahmediyyenin hepimizi kardeş sayan bir emr-i şerifine uyarak birleşeceğiz. Kimseye de zararımız dokunmayacak.

Daha az çalışacak yani biraz rahat ederek fazla kazanmanın kolaylıklarını arıyacağız.

Gerekirse büsbütün işi bırakacağız ve bu suretle, gayri-meşru kazanılan servetlerin hiç olmazsa bir parçacığım emeğimize karşılık geri alacağız.»

Görülüyor ki, sosyalizmden, iştirakten ve insanların kardeşliğinden ne anladığını böylece açıklayan sosyalist Hilmi, sosyalizmi savunan bir polemik sırasında, Kur'an'daki âyetlerle Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin hadislerine dayanmak lüzumunu duymuş ve şeriatın emirlerini işçi davasına yardımcı olarak ileri sürmüştür.

Osmanlı sosyalistlerinin bayraktarlığını yapan ve ünlü Fransız sosyalisti Jaures'den teşvik edici bir de mektup alan Hüseyin Hilmi, Zekâtı sosyalizmin pratik bir şeklinden ibaret sayıyor.

Tefeciliğe ve finans sermayesine çatarken, Islâmiyetin antikapitalist cephesiyle birleşiyor ve şeriatın emrine uyarak işçileri birleşmeye çağırıyordu.

— ABDÜLAZİZ MECDİ (Tolun) EFENDİ SOSYALİZMİ NASIL ANLIYOR VE NE DERECEYE KADAR KABUL EDİYORDU?

1908'den sonraki. yayın hayatımıza göz gezdirdiğimiz zaman, sosyalizme karşı uluorta cephe almayan, bunun tamamıyla aksine, İslâmiyet'te sosyalizmin bazı esaslarını bulan, medrese eğitiminden geçmiş, şahsiyetler görürüz. Bunların en dikkate değer örneklerinden biri de, İkinci Meşrutiyetin parlamento hayatına karışan, ulemadan, Karesi (Balıkesir) mebusu

Abdülaziz Mecdi Efendidir.

Abdülaziz Mecdi Efendi (Abdülaziz Mecdi Tolun) ***«ahlâkının temizliği ve seciyesinin yüksekliği»*** ile tanınmış bir şahsiyetti. Kur'an'ı ezberlemiş ve Medreseden icazet almıştı. ***«İlmiye mesleğine mensup ve onlara mahsus kisveyi giyinmiş»*** ti. Ahlâk ve din konularında muhafazakârdı; masonluğa karşıydı ve mistikti. İttihat ve Terakki Fırkası'na da mensuptu. Osmanlı Mebusan Meclisinde Birinci Reis Vekilliği yapmıştı. Talâkat ve belâgat tabibiydi. Celâdeti ve cerbezesi vardı. Mecliste hem muhalif sarıklılarla, hem de gayr-i müslim sosyalist mebuslarla tartışırdı.

Mecdi Efendi, yıllarca, edebiyat ve Arapça hocalığı yapmış; zahire ticaretiyle uğraşmış, Zahire Borsası komiserliğinde de bulunmuştur. 1920 de, ikinci defa, Balıkesir Mebusu olmuş, Şurây-ı Evkaf âzalığında bulunmuş; bir sene de Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti Müsteşarlığını yapmıştır.

Bu kısa biyografik bilgiden sonra, Abdülaziz Mecdi Efendinin sosyalizm anlayışına geçebiliriz.

Mecdi Efendi, batı dünyasındaki ekonomik, sosyal ve ahlâkî çöküntüyü tenkit ediyor; kapitalist medeniyetine çatıyor; ve, hâdislere dayanarak, sosyalizm ile İslâmiyet'i, belli sınırlar içinde, ve işçi sınıfının aktüel meseleleri bakımından uzlaştırmaya çalışıyordu.

Mecdi Efendiye göre, işçinin haklarını korumak insanlık icabıdır. İşçi sınıfının haklarını korumağa ve kafalarını aydınlatmağa çalışan Osmanlı sosyalistleri, insanlığa karşı, önemli bir görevi yerine getirmiş oluyorlardı.

Mecdi Efendi, bizde tatbik edilebilecek sosyalistliğin sınırlarını kesin olarak çiziyordu :

a) işçi sınıfının haklarını korumak;

b) işçilerin fikirlerini aydınlatmak.

Onun inancına göre, memleketimizde sosyalizm bundan ileriye adım atamazdı; Atarsa hem sosyalistler, hem memleket bundan zarar görürdü..

Filantrop [hayırsever, yardımsever] ve yurtsever Efendi hazretleri, sosyalizm davasında, aşırı tezlerden kaçınılmasını istiyor ve bunu öğütlüyordu. Aşırı davranışlar durumu ağırlaştırır, itidâl üzere adım atılsın, diyordu. Ve, bundan ileri adım atılmasına cevaz vermiyordu.

Şimdi okurlarımızı Mecdi Efendinin Osmanlıca makalesiyle karşı karşıya bırakacak; fakat makaleyi, mümkün olduğu kadar kolay ve anlaşılabilir bir dille, ye yer yer özetleyerek, sunacağız :

İştirak dergisinin dördüncü ve beşinci sayılarında (6 ve 13 mart 1326), «Ulemadan bir zat tarafından gönderilmiştir» kaydı ile, bir yazı yayınlanmıştı. «Düşün» başlıklı yazının altında Karesi Mebusu Mecdi imzası vardı.

Mecdi Efendi, ***«Düşün ey mütefekkir ruh»*** diye başlıyan bu coşkun yazıda, yeryüzünü kaplayan sefaletin, insanlar arasındaki çatışmaların, düşmanlıkların ve tehakkümlerin trajik tablosunu çizmekte ve batı medeniyetine yani kapitalist uygarlığına hücum etmektedir.

> Uygarlık deniyor, medeniyet diye bir şey iddia ediliyor, ilerlemelerden söz açılıyor. İyi ama, aslı bir olan insanın kendi cinsine reva gördüğü belâlar, savaşlar ve sefaletler iddia olunan medeniyete, sözüm ona terakkilere bir zül, hem de fahiş zül ve bir nakîse değil midir?

Yeryüzünün bir saadet cenneti, bir dinlenme gülşeni olması mümkün iken, insanlık, gözyaşları içinde, karalara bürünmüş, inim inim inliyor.

Niçin?,

Çünkü, bir kişi mutluysa bin kişi tasalı.

Bunların sebebi nedir?

İhtiras. İhtiras yüzünden, bir insan şan ve zafer kazanacak diye, milyonlarca insanın masum kanı akıtılıyor. Gene ihtiras yüzünden, milyonları olan bir kapitalist binlerce işçinin alm terimin karşılığını vermiyor. İnsanı kemiren hep ihtiras. Dünyayı dert ve elem dikenliğine çeviren hep ihtiras!..

Vaktiyle Arabistan cehalet içinde kıvranırken karanlık bulutların arasından parlak bir güneş doğmuştu. Dünyaya insanlığın feyizlerini saçmıştı. ***«Peygamber-i Zisân-ı arabî, Nebiy-i akdes-i Kureyşi»*** nin, Mekke'den Medine'ye göç ederek insanlığı aydınlattığı sıralarda ilk şu olmuştu:

Araplar arasında kardeşliği kurmak, yardımlaşmayı sağlamak ve yoksulluğun köklerini kazımak.

Muhammed, Medine'de, ihtirasın kökünü kesmiş ve Mekke'den Medine'ye yalınayak sığınanlar yerli zenginlerle bir olmuşlardı. İslâmiyet'in Medine'de diktiği insanlık bayrağı az zamanda dünyayı dolaşmışsa, bunun sebebi insanlığın birleşmesidir; gerçek ortaklaşma ve yardımlaşmadır.

Mecdi Efendi, böylece, İslâm dininin apolojisini yaptıktan sonra, tekrar batı kapitalizmine çatıyor ve kapitalist sosyetesinin tezatlarını belirtiyor:

İnsan aklı bin çeşit fennî bedialar, teknik harikalar, bin türlü yüksek buluşlar ortaya atmıştır. Elektrik ve buhar kuvvetini icat etmiştir. Öyle olduğu halde, teknik ve uygarlık yönünden en ileri olan memleketleri de bile binlerce can açlıktan yerlere serilip helâk olmak| ta, fakirliğin ve zaruretin amansız pençesinden yakasını kurtaramamaktadır. Fazla olarak, bereketli ve zengin toprakları olan Amerika gibi yerlere sermayesi olmayan zavallılar ayak bastırılmamaktadır.

Bütün bu facialarm, bu acıklı hallerin kaynağı ise Mecdi Efendiye göre— ihtiras ve daima ihtirastır. Şeyh Sadi :

Benî âdem âzây-ı yekdigerent

Ki der âferineş zi yek gevherent

derken ve ayni cevherden yaratılan insanların birbirlerinin uzuvları olduğunu anlatırken, gerçeği söylemiştir. Fakat, Sadi gibi temiz ahlâklılar azdır. İnsanlık bağları çözülmüştür. Bu yüzden de, terakki ve ilerleme dedikleri ***«mevhum alâyiş insanlığı haziz-i mezellete»*** düşürmüştür.

Ruh birliği, aslî unsur itibariyle insanlar birbirinin 'tıpkısı oldukları halde, birbirine el uzatmıyor, birleşmiyor. Çağdaş uygarlığın yani modern kapitalist sosyetesinin en büyük lekesi de budur.

Mecdi Efendi, yazısına devamla Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin bir hâdisini

zikrediyor:

> «Düşün ey insanlık dostu! diyor Mecmuat ül hikemi kutsiyyet olan Nebiyy-i müctebâ Hazret-i Muhammed Mustafa, usul-ü İslâmiyet'ten olan bir hadîs-i hikem perveranesinde:
>
> — ***Kendi hoşuna giden şeyi kardeşine de hoş görmedikçe mümin sayılmazsın,*** buyurmuştur.
>
> Şimdi bu kavl-i celîl üzerinde Allah aşkına seninle beraber biraz düşünelim. Birçok kademe ve işçi kullanan paralı ve güçlü bir kapitalist çalıştırdığı insanların emeğinin her dakikasından faydalanmak için gözünü dört açar. İşçiye belli hesapla nefes aldırır. Böyle kazanç hırsiyle yanan bir kapitalist vereceği ücrette insafsız davranır, çalışmak zorunda olan işçi de, zaruret yüzünden onun her teklifine eyvallah derse, buna insanlık, akıl ve mantık razı olur mu, olmaz mı?
>
> Şüphe yoktur ki olmaz. Çünkü, o zengin kendisine yapılsa mutlaka hoşuna gitmiyeceği bir şeyi işçiye yaptırmış oluyor.
>
> Kanuna göre, iki tarafın rızası ile yapılan bir iş mukavelesi bahis konusu olduğu için kapitalistleri bu yönden koruyacaklar olabilir. Artık hürriyet ve meşrutiyetle yürütülen memleketimizde tarım, endüstri ve ticaret ilerliyecek; maden işletmeleri gelişecek; birçok önemli eserler meydana gelecektir. Kapitalistlerle işçiler arasında mühim karşılıklı haklar doğacaktır. İş kuvvetli bir hazine olacaktır. Bugün memleketin bazı önemli bölgelerinde emeğinin hakkını alamayan işçinin hukukunu korumak insanlık icabıdır. İş sahaları genişledikçe, iki tarafın rızası meselesinde, işçinin rızası pek değerli ve nazlı olacaktır. Her partinin, her cemiyetin, her cemaatin kafasını aydınlatacak bir akıl hocası olmak gerektir.

Mecdi Efendiye göre, Osmanlı sosyalistleri, elinin emeğile yaşayan işçi sınıfının haklarını koruyacak, fikirlerine ışık saçacak ve böylece, insanlığa önemli bir vazife yapmış olacaktır :

> «Osmanlı sosyalistleri de idame-i hayatını bazuy-u mesaisine rapteden amele gürühunun müdafaa-i hukukuna, tenvir-i efkârına çalışırsa insaniyete karşı mühim bir vazife ifa etmiş olur.»

Aşırı sosyalizme ve komünizme aleyhtar olan Mecdi Efendi, bizde tatbik edilebilecek sosyalistliğin sınırlarını kesin çizgilerle belirtiyor :

> «Bizde tatbiki kabil olabilecek sosyalistlik bundan ileriye adım atamaz diyor bundan ilerisi hem sosyalist fikrini taşıyanlarca, hem de memleketçe mazarratı muciptir. Her şeyde ifrat ve tefrit vehameti mucip, itidal ise ayni savap ve mahz-ı fazilettir. İzafat ve nesebi bil'izale hepsi hepimizin diyecek kadar pek vasi ve bütün ahkâmı lıedmedecek bir fikr-i iştirak dalâl-i mahz olduğu gibi umur-u kevniyye ile de kabil-i tatbik değildir.»
>
> Niçin?
>
> İnsanları çoğunluğu ideal bir yüksekliğe varamaz. Tam bir eşitlik mümkün değildir. İnsanlar olgun olmadığı için, tam bir eşitliği tatbike kalkışırsak ortalık allak bullak olur; noksanlık şaibelerile dolup taşan insanlığı nakiselerden tecrid ile yükselte yükselte melekûtiyete kadar çıkarmak bazı fertler için mümkün olmakla beraber umum için muhaldir. Beşeriyetin nakiselerile beraber umumî tesviyeye kalkışmak ise

umumî hercümerc sonucuna varır. Ahlâkı saflaştırma yoluna girenlerce

(Şeriatta bu senin şu benim, tarikatta seninki benim benimki senin, hakikatte ne senin ne benim)

diye meşhur bir söz vardır. Bunun üçüncü şıkkı, yani ne senin ne benim sözü izafatı selb etmeği gösterirse de, bu nevi kelimeler sırf kevnî alâkaları keserek ruhu mensup olduğu yüksek âlemleri seyr-ü temaşaya yöneltme maksadına dayanıp yoksa hukuku istihlâle matuf değildir.

Mecdi Efendiye göre, yığınları büyük adamlar güdecektir :

Yüksek ricalin fikirleri diğer fikirlere hükm eder ve yüksek akıllar orta ve adi akılları kımıldatır.

Şu halde ne yapmalı ?

Bilgi kesimini yükseltmeli:

«Her şeyden evvel irfan seviyyesi yükselmelidir ve şu âlemde görülen insanların haiz olduğu muhtelif akılları tensik ve tesviye ve noksanlık şaibelerinden tecrit ile saflaştırma mümkün olarak hepsini yüksek akıllar mertebesine çıkarmak mümkün ise gerçekleri idrak eden değiştirici bir insan yığınının varlığı gerekeceğinden başka bir içtima tarzı, başka bir muntazam kanun, başka bir iştirak düzeni ihdası gerekir. Kendim düşünüyorum da, bu son düşüncenin meydana geleceğine kendim de ihtimal veremiyorum. Çünkü yaratüışm sırrını bu son faraziyye ile uzlaştıramıyorum. İşte buna mebnidir ki, memleketimizde sosyalistliğin kabil-i intibaha davetine maksur görüyorum ve bundan ileriye adım atılmasını tecviz etmiyorum.»

Görülüyor ki, Mecdi Efendi, sosyalizmi mutedil ve aşırı olarak ikiye ayırıyor; ve, İslâm dininin mutedil sosyalizmle rahatça bağdaşabileceği tezini savunuyor. İslâm'da sosyalist esaslar bulan Mecdi Efendiye göre, Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde, mutedil bir sosyalistlik gerçekleşebilir ve gerçekleşmelidir. İşçiyi korumalı; kapitalist batı dünyasında işçinin uğradığı haksızlıklara yer vermemeli ve işçilerin kafasını ışıklandırmalıdır.

— OSMANLI SOSYALİST PARTİSİ BİLDİRİSİ VE BİR TANRI BUYRUĞU

Osmanlı Sosyalist Fırkası (partisi) yayınladığı beyannamenin başına bir Tanrı buyruğunu yerleştirmiş; ve bu suretle, İslâm dininin bazı temel prensipleriyle tam bir uzlaşma halinde olduğunu ilân etmişti.

Bildiri, aynen şöyle diyor :

«Ağniyanın servetinin kırkta biri fukaranın hakkıdır. — Ferman-ı İlâhi.»

Zenginlerin servetinin kırkta biri fakirlerin hakkıdır buyuran Tanrı fermanı sosyalistlerce, daima en önemli bir formül olarak ileri sürülmüştür. Madem ki İslâm dini zenginlerin servetinde fakirlerin de hakkı olduğunu kabul ediyordu; şu halde, İslâmiyet'in esaslarında sosyalizmin prensiplerini bulmak mümkündü. Çünkü, sosyalistler de fakirleri seviyorlar, onların iyiliği ve mutluluğu için savaşıyorlardı. Bir kelime ile fukaraperverlik yani fakirleri sevme sosyalizm ile İslâmiyet'te müşterek bir çıkış noktası oluyordu.

Sosyalizm insanlığı refah ve saadete götürecek yolları arıyordu. Günden güne daha feci bir hale gelen sosyetenin aç ve yoksul evlâtlarını bolluğa kavuşturmayı düşünüyor, adalete aykırı olan ekonomik düzeni düzeltmek istiyordu. Kapitalist ekonomisi bu bozuk düzenle insanlığı

mutluluğa ulaştıramaz, diyordu.

Bildirinin deyişine göre :

Sosyalizm, kapitalin sayılı ve müstebit ellerde bulunmasına itiraz eder ve Herkese hakkı kadar kaidesini kor. Niçin milyonlarca insan birkaç kişinin kölesi olsun?

Bir yanda milyonların sağladığı çeşit çeşit zevklerin kucağında tembelce zevk–ü safaya dalan kapitalistler, öte yanda onların emir ve arzusuna tâbi binlerce aç ve sefil, hastalıklı işçiyi düşünelim. Medenî olduğu kadar adalet ve hakkaniyete de yaklaşmak istiyen her ulus kendi memleketinde birçok sosyalist partileri kurmuş, işçisinin hakkını ve rahatını sağlamaya çalışıyor. Bu maksat ve mesleğin, Özellikle âyetler ve hadislerle tekid edilen bu fukaraperverliğin dînen dahi tatbiki gerekmektedir. Şeriat da, ***«Fakirleri seviniz»*** diyor. Gerçekten, İslâm dininde, cennetin anahtarı çocuklara ve fakirlere karşı gösterilen sevgi değil midir?

Ahlâkî ve İnsanî erdemleri dinin belkemiği yapan Muhammed, bir hâdisinde : ***Fakirleri sev ve onlara yakın ol! demedi mi?***

Görülüyor ki, Osmanlı Sosyalistleri bir parti kurarken, İslâm dininin bazı esaslarına en büyük yardımcı olarak sarılmışlardı. Osmanlı Sosyalist Fırkası İmparatorluk sınırları içinde yaşayan muhtelif unsurların elele vererek kardeşçe birleşmelerini ve eşit haklara sahip olmalarını istiyordu. Çoğunluğu meydana getiren fakir halkın ve çalışan sınıfların haklarını savunmayı ve yaşayış şartlarını düzeltmeyi temel amaç olarak alıyor ve bu amaca daha kolaylıkla varmak için yeryüzündeki bütün işçilerle iş ve davranış birliği istiyordu.

Şöyle diyordu :

«Vatanın ve müşterek insanlığın selâmet ve saadeti çoğunluğu meydana getiren fakir sınıfların refaha kavuşmasına yani, ekonomik krizin ve bunun sonucu olan ve her yeri saran yoksulluğun kaldırılmasına bağlıdır.»

Görüldüğü gibi, Partinin bildirisi Tanrı buyruğundaki Fakirleri sevme ve fakirlere yardım mihverine dört elle sarılmış ve sosyalizm ile İslâmiyet'i bu noktada uzlaştırmak istemiştir.

— OSMANLI SOSYALİSTLERİ VE HZ. İSA aleyhisselâmın DİNİ

Çeşitli unsurlardan örtülü Osmanlı İmparatorluğunun son yıllarında ortaya atılan sosyalistler arasında muhtelif din ve mezhep salikleri vardı. Müslüman Osmanlı sosyalistleri Türkçe yayın organlarında elele yürüdükleri Hristiyan Osmanlı sosyalistlerle, Sosyalizm bayrağı altında birleşmişlerdi.

Osmanlı sosyalistlerine göre, sosyalizmin temelleri en önce Hz. İsa tarafından kurulmuştu. Hıristiyanlık, kölelerin tırnaklarıyla milyonlar kazanan Romanın zalim ulularına karşı meydana çıkmış bir dindi ve sosyalistlik bu dinin temel amaçlarından biriydi.

Osmanlı sosyalistleri hıristiyanlığın ilk devresinde sosyalizmin insanlığın yararına yayıldığını ileri sürüyorlar ve hıristiyanlığın ortaya çıktığı zaman bu dinde sosyalizm fikirlerinin açıkça belirdiğini söylüyorlardı. Hz. İsa dinine girenleri, egoist davranıştan, benlik dâvasından, hırstan, mülkiyet ve tasarruftan kurtarıyordu.

Hıristiyanlığın esaslarında, eşitliğin, mutlak adaletin hakkıyla hükmünü yürütmesi gibi bir kaide yatıyordu. İncilde «birbirinizi seviniz!» formülü vardı. Ve bu formül Kuran'ın

öğrettiklerine uygun düştüğü için de kolayca idealize ediliyordu.

Osmanlı sosyalistleri Hristiyanlığın esaslarında sosyalizmin prensiplerini bulmakla beraber, mutaassıp papazlara, müstebit ruhanîlere şiddetle saldırmayı ihmal etmemişlerdi.

Şunu da söyleyelim ki Osmanlı Sosyalistleri İslâmiyet'e karşı durumlarını açıklarken çok defa söze Hristiyanlıktan başlıyorlar ve böylece her iki dinde sosyalizmle müşterek prensiplerin bulunduğunu ilân etmiş oluyorlardı.

Ona göre; sosyalizm ile anarşizm birbirine zıttır ve bu iki ayrı doktirinin birbirile bir ilişkileri mevcut değildir.

Sh: 509-520

AHMET CEVDET PAŞA'NIN SOSYALİZME DAİR MAKALESİ

Ahmet Cevdet Paşa, —Bilindiği gibi— XIX. yüzyılda yetişen meşhur devlet adamı ve en ünlü bilginlerdendir. «Lisan-ı Kur'an» olan Arapçayı çok iyi biliyor; ***«Lisan-ı Hikmet»*** olan Fransızcayı da ***«Okuduğunu anlayacak kadar»*** elde etmiş. Parlak bir zekâ ve yorulmak bilmeyen bir çalışma gücü. Kadılıkta ve müderrislikte bulunmuş. Meclis-i Maarif âzâlığı, Darülmuallimin müdürlüğü ve Encümen-i Dâniş üyeliği yapmış. Vezaret rütbesine erişmiş. Valiliklerde, Nazırlıklarda (Evkaf, Maarrif, Adliye, Dahiliye, Ticaret ve Ziraat) bulunmuş. Divân-ı Ahkâm-ı Adliye Reisi olmuş. Cemiyet-i İlmiye Reisliği yapmış. Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyeye önemli katkıda bulunmuş. Mecelle Cemiyeti Reisliğinde, Şurây-ı Devlet Âzâlığmda ve Reisliğinde çalışmış. Tarih-i Cevdet'i, Kısas-ı Enbiya'yı yazmış. İbn Haldûn Mukaddemesini çevirmiş.

1895'e kadar yaşayan Cevdet Paşa, Doğu tarihleri arasında rahatça dolaşabiliyor. Batıya da büsbütün yabancı sayılamaz. Bu çapta ve çok geniş cepheli bir şahsiyetin, SOSYALİZM konusu ile ilgili görüşlerini ve ve husustaki düşüncelerini dikkatle izlemek, her bakımdan, faydalı ve ilgi çekici olacaktır.

Bürokratik aristokrasi diyebileceğimiz bir kategoriye giren bu muhafazakâr Tanzimat adamı, İmparatorluğun ayakta kalabilmesine çalışıyor ve Devlet-i Aliyeyi güçlendirmek istiyordu. Avrupanın ve Batı Hıristiyan medeniyetinin sosyalist akımlarla sarsılıp çökeceğini düşünüyor; selâmet ve kurtuluş alanı olarak Osmanlı İmparatorluğunu görüyordu. Vardığı sonuç : Batının İhtilâlle sarsılacağıdır. Ülkesi bu sarsıntıdan yalnız uzak kalmıyacak; hatta, emniyetli ve sarsılmaz bir sığmak olacaktır.

Ebül'ulâ MARDİN'in deyişiyle :

> «Şark ve Garp âleminde şöhreti ebedileşen rahmetli Ahmet Cevdet Paşa'nın muhtelif ilimlere ait pek çok te'lifi vardı. Şahsî cerbezesi, işlek kalemi, meseleleri ihâta kudreti, yüksek zekâ ve kâbiliyeti ile dikkati üzerine çeken Paşanın aklî, naklî bir çok ilimlere olan vukufu herkesin müsellemi idi. Mubahasayı, münâkaşayı severdi. Ulum-u Nakliyeden ziyade ulum-i akliye ve edebiyeye hevesli idi. Tarih ve tercüme-i ahvâl ilimlerindeki derin ihtisasını herkes teslim etmektedir. Şeyhleri sevmediği hâlde tasavvuf ile uğraşmış, şiir söylemeğe de heves etmiştir. Mantık ve hikmetle (felse-feyle) uğraşmıştı. Darülmualliminde müdürlük ve İslâm Tarihi ile Umumî Tarih hocalığı yapmıştı.»

Muallim Cevdet'in ifadesine göre :

«Fransızcaya da vukuf hasıl ederek, Garp müverrihlerinin eserlerini mütalâa ederdi. Purusya ve Fransız Öğretmen okulları teşkilâtile, Avrupa'da tarih yazma usullerini tanımaya çalışmıştı.»

Demek ki, tarihin hangi metodlara göre yazılacağını biliyor.

«Parlak mavi gözlerinden zekâ kıvılcımları saçılan Cevdet Paşa, Koca Reşit Paşa'dan ikram ve iltifat görmüştür.»

Güzel yazı yazıyor. Eserlerinde, sade, selis, açık ifade var.

«Siyasî hadiseleri yakından takip etmiş, siyasî ilimlere mümaresesini arttırmıştı. Fransızcayı gizlice okumak zorunda kalmıştı. Arapça, Acemce konuşuyor, Fransızca tarih kitaplarını anlıyordu : Michelet ve Taine... Hammer, Buckle ve Macaulay... Montesquieu...

Alelâde Doğu yazarlarile kanaat etmediği için ince tahliller yapan sarıklı bir müderristi. Hem eskiyi atmadı, hem yeniyi bırakmadı. Eskisinin de yenisinin de hakkını vermesini biliyordu. Fransızcayı anlarsa da konuşamazdı. Kendisi, Fransızcaya lâyikile çalışmadığını söylemektedir. Bazı Fransızca ıstılahların mukabillerini Türkçe koyabilecek kadar lisana tasarruf kudreti vardı.

Ali Şahbaz Efendi vasıtasile, Garp tarih ve hukukundan faydalanmıştı.

Reşit Paşanın çocuklarına ders vermiş; Âli Paşa'ya nahiv, avâmil ve mantık okutmuştu. Beynelmilel kelimeleri lisanda, olduğu gibi, muhafazaya çalışıyordu.

En karışık meseleleri selis ve belîğ ifadelerle tasvir eden ve bu arada değerli mütalâalar ileri süren Cevdet Paşa, bir kitap yazarken uzun sabr-ı ilmî gösterir, tarih tenkitlerinde de isabet ederdi. Şark vak'anüvisliğine Garp tarih sistemini aşılamıştı. Türkçülük tarihimizde de yeri vardır. İlmî fazilet sahibi idi.»

İbnil Emin'e göre :

«Ulum-i Şarkiyede yed-i tûlâ sahibidir. Arap, Türk, Fars lisanlarının gavâmızma vâkıf, herşeyden bahse kâdir bir merd-i fazıl idi. Beynelmüverrih'in bihakkin mevki-i mümtaz sahibi idi.»

«İbn-i Haldûn'un tesiri altında bulunan Cevdet Paşa, kendinden evvelki vak'anüvis tarihçilerinden az çok ayrılmış, ve modern tarih yazıcılığına yaklaşmıştır.»

İslâm Ansiklopedisi'ne göre de :

«Cevdet Paşa, kaynakları kuvvetli bir mantık ve muhakeme ile tenkid eder, hâdiseleri birbiriyle karşılaştırır, bundan netice ve dersler çıkarırdı. Tarih ilmine meftundu. Müverrihlik onun mefhiret unvanını tetviç etmişti. Galata Mollalığına terfi etmiş, bilfiil Kadı olmuştu. Mekke-i Mükerreme Kadılığı payesine yükselmişti. Kendisine Arazi Komisyonu riyaseti de tevdi edilmişti.»

Oğlu Sedat bey, «Sosyalistlere dair bir makaleyi, merhum pederinin kaleme aldığını» söylemektedir ki, bizim de sunacağımız, Paşanın elyazısı ile bıraktığı bu makalesidir.[İstanbul Belediye Kütüphanesi: M. Cevdet No : 0.8 Kütüphanesi.]

Cevdet Paşa'ya göre :

İster KOMÜNİST ve SOSYALİST, ister NİHLİST olsun, bütün bu doktirinler tek bir temele dayanmaktadır. O temel de, mülkiyet, izdivaç ve ailenin kaldırılmasıdır ki, *MEZDEKÇİLER*'in doktirininden başka bir şey değildir.

Komünizm olsun ,sosyalist ve nihlist doktirinler olsun ***MEZDEK*** âyininden başka bir şey sayılamaz. Bunların arasında, detaylarda, ayrılık varsa da, emlâkte tasarruf hukukunu ve kadınlarda evlenme usulünü kaldırdıklarından, temelde hepsi birdir.

Nihlistlere gelince : Bunlar, Tanrı da dahil olmak üzere, her şeyi inkâr etmektedirler. Kelâm ilmindeki, bu kelimeyi, gazeteciler ADEMİYÜN diye kullanıyorlarsa da, en doğrusu ***İNÂDÎYYE*** diye çevirmektir.

Kısacası; İranda ortaya çıkan mezdegi mesleği, İslâm ülkelerinde batıniyye'den olan mezhepler hâline gelmiştir ki, bu mezhepler yolunu sapıtmış fırkalardır. Ve, çok defa da aleviliğe dönmüştür. Bundan sonra Avrupaya geçmiş ve Frenk kılığına bürünmüştür.

Cevdet paşanın anlattıklarına göre :

Hicrî tarihten 422 yıl önce Sâsâniyan hanedanının onbeşinci hükümdarı Kubad zamanında, ***Merdek adında bir ünlü zındık*** ortaya çıkmış; Peygamberlik iddia etmiş; halkı batıl inanca çağırmış. Şöyle demiş : insanlar hep Âdem ve Havvâ çocukları olduğundan ana baba bir kardeştirler. **Bundan ötürü de mallarda ve kadınlarda eşit olarak ortak sayılırlar.** Ayaktakımı halk ona uyduğu gibi, ***Kubad*** da onun bâtıl dinine girmiş. **Fuhşun envai serbestçe fuhuş işlemeğe yol. bulmuş.** Yüksek tabakalarla aşağı halk tabakaları eşit olmuş ve İran ülkesi bir fuhuş yatağı ve günah işlenilen bir yer hâline gelmiş. Nesil karışmış. Erkekler çoluk çocuğun tadından yoksun kalmış. Kısaca, bu mezmum nahle, aşağı tabakadan bazı insanlarla fahişelerin işine yaramış; fakat diğer halkın pek ağırına gitmiş. Halk, elele, Kubad'ı tahtından indirmişler, kardeşlerini tahta geçirmişler. Fakat, Kubad, İran sınırındaki bir taifeye sığınmış ve onların yardımı ile birçok asker toplayarak, İran'a dönmüş ve savaşarak kardeşini yenmiş; ölümüne kadar İran tahtına yerleşmiş; Merdek âyini de sürüp gitmiş.

Kubad ölünce, küçük bir çocuk olan Nûşirevan, İran tahtına oturuyor. Büyüyünce tek başına saltanatı eline alıyor. Ulu kişileri toplayıp divân kuruyor :

- Saltanat bana gelirse — **Malları ve kadınları, mubah ve ortak kıldıkları için** — merdekçileri öldüreyim diye and içmiştim. Merdekçilere göre, bir kadın hiç kimsenin olmamalıdır. Bu takdirde yetimlerle kerimlerin soyu karıştı ve fahişelerin önüne fuhuş yolu ; kolayca açılmış oldu. Sokaktan geçen kadınların yüzüne bakamayan ayak takımı onlara kavuştu,

Saltanat tahtının sol yanında ayakta duran Merdek, Nûşirevan'ın bu nutkuna karşılık verdi:

— Bütün halkı nasıl öldürebilirsin? Bu büyük bir fesad olur. Tanrı seni fesat için değil, mülkü ıslâh için; Hükümdar yaptı.

Nûşirevan :

— Ey piç!— diye bağırdı —hatırlıyor musun, annemle yatmak için, Kubad'dan izin istedin. O da izin verdi. Annemin odasına gittin. Ben de arkandan yetiştim, ayaklarını öptüm. Çoraplarının pis kokusu hâlâ burnumun direğini sızlatıyor. Sana yalvardım. Sen de annemi bana bağışlamış ve geri dönmüştün.

Merdek, evet deyince, Nûşirevan hemen onun idâmını emretmişti. Derhal lânetli Merdek'i

öldürüp laşesini yaktılar. Dellallar Merdekçilerin kanı helâldır, diye bağırdı. O gün hadsiz hesapsız Merdekçi öldürüldü. Merdekçilerin öldürülmesi için de, Vilâyetlere buyruklar gönderildi.

Fakat, aradan uzun bir süre geçmeden, İslâmiyet' çevreye yayılınca, Merdekçiler İslâmın arasına karıştılar; ve arasıra bir yolunu bulup din hükümlerini bozmaya kalkıştılar. ***Çok defa da batıl âyinlerini ALEVÎLİK perdesi arkasında yürüttüler.*** KIZILBAŞLAR MERDEKÇİ'LERİN kalıntılarıdır. BATINİYYE mezhebi de onlardan dalbudak salmış bâtıl bir doktirindir ki, bunlara İBÂHHİYUN adı da verilmektedir. Azgın Şiiyî takımından olan Suriye'deki NUSAYRİLER yâni NUSAY'in tarikatında olanlar gibi bâtıl mezheplere saplananlar hep BATINİYYE'dendir. Bunlar **Kur'ân'daki** âyetleri olmadık yanlış anlamlarla yorumlarlar. **Yeryüzündeki bütün** şeylerin **bütün insanlar için olduğu** anlamına gelen âyeti, yanlış yorumlayarak herkes **her** şeye **ortaktır,** derler. Yoksa her kişinin her şeyde ortaklığı gerekmez.

Cevdet Paşa'ya göre :

> ***Özgürlük fikirleri de Haçlılar tarafından Avrupa'ya götürülmüştür. Ortaya çıkan Farmasonların işaretleri Bektaşilerin işaretlerine benzer.***
>
> Merdegî fikirleri BÂTINİYYE'de esrar sayılmaktadır. Haçlılar, Avrupa'ya bu fikirleri de beraber götürmüşlerdir. Fakat, bu fikirler, Avrupa'da gizli kalmıştır.
>
> Demek oluyor ki, daha sonraları meydana çıkan KOMÜNİZM ve SOSYALİST ve NİHLİST mezhepleri hep Merdeki âyinidir. Zira bunların aralarında detaylar bakımından ayrılık varsa da ,hepsi emlâke **tasarruf** hukukunu ve kadında evlenme usulünü kaldırdıklarından, temelde birleşirler.
>
> Bunlardan bazıları Tanrının varlığını da inkâr ediyormuş. Özellikle, NİHLİSTLER her şeyi inkârda direnirlermiş. Şu hâle göre, NİHLİSTLER, Kelâm ilminde sözü edilen sofistlerin bir kısmı olan İNÂDİYYE fırkası demek oluyor ki, onlar bedihî ve apaçık olan herşeyi inkârda direnirler, ve herşeyi hiç sayarlar. NİHLİST hiçlik anlamınadır; İNÂDİYYE diye çevrilmelidir Gazeteciler, Kelâm ilminin terminolojisini bilmediklerinden Arapça gazetelerin çoğunda, NİHLİST karşılığı ADEMİYYÜN diyorlar.
>
> MERDEKÇİLİK, İran'da çıkmış; İslâm memleketlerinde BÂTINİYYE'ye dönmüş ve ALEVİLİĞE bürünmüştür. Daha sonra, Avrupaya geçip Frenk esvabını kuşanarak KOMÜNİZM, SOSYALİZM ve NİHLİZM gibi adlar takınmıştır.

Cevdet Paşaya göre : –

> DİN fikirleri zayıfladıkça bu gibi yolunu sapıtmış partilerin çoğalması ve özellikle hükümet tarafından karşı konulmaz ve engellenmezse, az bir süre içinde meydan alması tabiidir.
>
> Avrupa, İBAHİYYUN doktrinine çok yatkındır.
>
> Paşa, Batıdaki servet ve sınıf ayrılıklarını görüyor ve tesbit ediyor : Zengini ne kadar servete boğulmuşsa, fakirleri de o kadar yoksundur ve yeis içindedir. Görenek ve gelenekler İBAHİYYE mezhebine pek elverişlidir. Dinî fikirler ise günden güne yok olup gidiyor. Buna binaen, Avrupa'nın her tarafında, İBAHİYYE fikirleri çoğalmıştır. Bu yüzden Avrupa'nın başına büyük felâket açacaktır. Gidişattan anlaşılıyor ki, her geçen

gün bir büyük Devrime yönelmektedir. Vakıa, bu çeşit devrim fikirleri sürekli olamaz, tutunamaz. Çok geçmeden ezici mutlak hükümet ortaya çıkar. Fakat, bu arada, Avrupa altüst olur. Batının altı üstüne gelir. Alllah şerlerinden korusun!.

Cevdet Paşa soruyor:

Avrupada bir umumî devrim çıkarsa, biz ne durumda bulunuruz? —Ve, ekliyor— gelecekte, olacakları Tanrıdan başka kimse bilemez! O zaman ne durumda bulunacağız şimdiden tahmin edilemez. O takdirde bize seyirci kalmak düşer. Ve, ırz ehli, namuslu insanlar için Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinden başka kurtuluş yeri kalmaz.

Niçin?

Çünkü, bizim göreneklerimiz ve âdetlerimiz İBAHİYYE fikirlerine aykırıdır. Bizde dînine bağlı insanlar çoktur. Bizde bu bozuk fikirlere, Avrupada olduğu kadar, yatkınlık yoktur. Bizdeki dinsizlerin ve zındıkların sayısı korkulacak derecede değildir; ve, fesatlarının önünü almak fırsatı kaçırılmamıştır. Tevfik Allahtan'dır.

«Devlet-i Aliyenin en büyük tarihçisi» Ahmet Cevdet Paşa'nın sözlerini dinlerken, onun doğu ve batı tarihçilerinden ne derece faydalanabildiğim açıkça görüyor; ve, umumiyetle, SOSYALİZM konusundaki bilgisinin sınırlarını rahatça çizebiliyoruz!

Şimdi de, diline ve üslûbuna dokunmadan yazıyı aynen verelim :

«Mülûk-i İrânın tabaka-i rabiası olan ve tarih-i hicret-i Nebeviyeden dörtyüz yirmi iki sene evvel zuhur eden ekâsire-i Sâsâniye'nin onbeşincisi Kubâd nam -Kisrânın zamanında Merdek nâm zındık-ı meşhur zuhur ile dâvayı-i Nübüvvet ve nâsı hep Âdem ve Havva evlâdı olmak hasebile ana baba bir karındaşlar olduklarına binaen hep emvâl ve nisâda mütesaviyen müteşarik olmak itikad-ı batılına dâvet etmiş idi.

Esâfil-i nâs ana tâbi oldukları gibi Kisrâ Kubâd dahî dîn-i batılına girdi. Fevâhiş serbestçe icra-i fuhşiyata yol buldu. Eâli ve edânî mütesavî ve İran bir kârhane-i fevahiş ve menahî oldu.

Nesil karıştı. Erkekler evlat lezzetinden mahrum kaldı. Elhasıl bu nahle-i mezmune bazı esafil ile fahişelerin işlerine yaradı, lâkin sair nâda pek girân geldi. Binaenaleyh cümlesi ittifak ederek Kubâd-ı hâl, ile yerine biraderi Camsâf-ı iclâs eylediler ise de Kubâd İran ile Turan arasında vâki Fehâristan memleketi ahalisi olan Heyâtile tayifesine iltica etti ve onların ianesiyle hayli asker topladı. Ve İran'a avdet ve ledelmuharebe galebe ederek Câmasfı hep edip vefatına kadar taht-ı İranda istikrar buldu. Merdek-i âyini dahi payidar oldu.

Kubâd'ın vefatında yerine oğlu Nûşirevan sağir olduğu hâlde İran tahtına cülus eyledi. Büyüyüp de saltanatta keb-i istiklâl edicek havâs-i ricâli cem ile tertib-i divan edüp cümlesine hitaben nutkana ağâz ederek Allah ile ahdetmişimdir ki Saltanat bana teveccüh ederse Merdekçiler'i katledeyim; çünkü onlar halkın evâl ve nisvânını mubah ve müşterek kıldılar. Şöyle ki kimseye mahsus bir karı olmayıp yetimler ile kerimlerin soyu karıştı ve fahişeler için icrayı fuhşiyet yolu kolaylaştı. Nis'a sokaktan geçerken onların yüzüne bakmaya cesaret edemeyen esafil onlara **vasıl** oldu, dedikte Merdek ki serîr-ı saltanatın sol canibinde kâim idi. Nutk-i Kisrâya cevaben: bütün halkı katledebilir misin; bu senin dediğin bir büyük fesattır; Allah seni ıslâh-ı mülk için

Melik etti, fesât için etmedi, demesi üzerine Nûşirevan dahi: Ey veled-i zina hatırına geliyor mu ki validen ile yatmak için Kubâd'dan ruhsat istedin; O da ruhsat vermekle validenin odasına gittin, ben de arkandan eriştim ve senin ayağını öptüm ki çoraplarının pis kokusu hâlâ burnumdadır ve ***senden rece ettim, sen de*** valideni bana bağışladın ve geri döndün deyu sual etti ve Merdek evet dedikte Nûşirevan hemen onun idamını emretmekle derhel Merdek-i mel'un kati ve İaşesi ihrak edildi ve Merdekiler'in demi hederdir deyû tellallar nida etmekle o gün bîhaddü ihsâ Merdekiler katlolundu ve Merdekiler katliam olunmak için Vilâyetlere emirler gönderildi.

Cülûs-i Nûşirevan'ın yirmidördüncü senesi Nebiyy-i ahirzeman aleyhissalâtürrahman hazretleri dünyaya teşrif buyurmuşlardır. Ve Nûşirevan'm her tarafta âdâlet ile şöhretine (Veldet fi zaman-ül Melük-ül âdil) hadisi şerifi şahid-i âdildir. Meal-i münîf i Melik-i âdil'in zamanında doğmuştur demek olur.

Arası çok geçmeyip dîni İslâm etrafa münteşir oldukta Merdekiler ehl-i İslâm içine karıştılar ve ara sıra birer tarik ile ahkân-ı dîniyeyi ifsada kalkıştılar. Ekseriya Alevilik perdesi arkasına gizlenip âyin-i batıl larım icradan geri kalmadılar. Anadoiunun bazı mahallerinde mevcut olan Kızılbaşlar hep Merdekiler bekâyasmdandur. Batıniyye mezhebi dahî onlardan tahassül etmiş bir meslek-i bâtıldır. İbahiyyun dahî denilir. İşte badehu Surye tarafında Nuseyrî gibi gulât-ı Şiiyeden olan mezâhib-i bâtıla hep Batıyyedendir. Bu makule akaid-i sahife eshabı bu efkâr-ı batılalarım terviş ve (halkı) igfâl ve ıdlâl için âyât-ı Kuraniye'yi hâtır-u hayâle gelmedik yanlış mânâlar ile tefsir ederler. Hatta kalplerinde mündemiç olan Merdekî âyinini terviç için (Huvellezi ceale mafiiarz cemiâ) âyet-i kerimesi le istidlâ ederler. Meali münifi o şol zat ecl-i âladır ki yeryüzündeki şeyleri kâffeten sizin için yâni hayır ve menfaatinize olarak yarattı demektir. Bundan mecmu eşyanın mecmu nâs için olması mânâsı çıkar : yoksa her ferdin her şeyde iştiraki lâzım gelmez; ve bu cihetle bazı eşyanın beyi' ve şirâ ve hibe ve nikâh gibi bazı esbâb-ı şeriyeye mebni bazı nâsa mutas olmasına münafi olmaz ve İbahiyyun'a bir gûna senet olamaz.

Vaktile Batıniyye eshabı düveli İslâmiye'ye büyük belâ oldular. Çünki içlerinde bir çok fedailer bulunup onların vasıtasile mâruf zevatı idam ettiregeldiklerinden halka dehşet verip bu suretle kesb-i kuvvet ve tevsi-i hükümet ederlerdi. **Ve onların fedaileri ekseriya esrar içtiklerinden onlara Hâşâşî derlerdi.** İşte Fransızca ıstılâhât-ı kanuniyeden olan (asesen) yâni katil-i müteammid tâbiri Hâşâşîn lâfzından galattır. Bu dahi Ehli Salip'in Suriye'den Avrupa'ya göndermiş oldukları tâmirattandır. Çünki Ehli Sâlib'in Suriye tarafına gittikleri vakit Suriye'de pekçok Batıniyye bekâyâsı olan Hâşâşîn var idi. Ve ol zaman Avrupa zulemât-ı cehl içinde olup ulum ve fünun sevdasını oraya Mısır ve Suriye'den avdet eyleyen Ehli Salip götürmüştü. Hatta Avrupa'da en iptidaî hikmetten tercüme olunan kitap İbni Sina'nın Kanun-i Tıb'ıdır. Bununla beraber hürriyet ve serbesiyet efkârını da götürmüşlerdir. Fa.kat Feodalite asırları olmak hasebile bu türlü sözler Avrupa'da alenen söylenemez olduğuna mebni Batıniyyeden gördükleri usul üzere gizli cemiyetler yapıp ezhabı birbirini tanımak için beyinlerinde bir takım işaretler vaz' etmişlerdir. İşte Farmason tariki bu veçhile zuhur etmiştir ki işaretleri Bektaşiler beyninde müstamel olan işaretere pek benzer.

Mukaddemat-ı meşrûhaya nazaran Ehli Salip o zaman Batıniyyede esrar ad olunan Merdeki efkârını dahî beraber götürmüşler ise de meydana çıkmayıp mahfî kalmıştır.

Ba'de ba'd zuhur eden komünist ve sosyalist ve nihlist mezhepleri hep Merdekî âyini demek oluyor. Zira bunların beyinlerinde teferruatça fark var ise de hep emlâkte hukuk-i tasarrufu ve nisâda usul-i izdivacı ilgadan ibaret olmakla esas cümlesi birdir.

Şu kadar ki bunlardan bazıları Vücud-i Saânii dahî münkir imiş. Alelhusus nihlistler herşeyi inkârda ısrar ederlermiş. Şu hâle nazaran onlar İlm-ı Kelâmda beyan olunan Sofustaiyyenin bir kısmı olan İnadiyye firkası demek oluyor ki onlar kâffe-i bedihiyatı inkârda ısrar ederler ve her ne desen hiç derler. Nihlist dahî hîçilîk mânâsına olmakla onu İnadiyye deyu tercüme etmek sahih olur .Ama gazeteciler İstilâhat-ı kelâmiyyeyi bilmediklerinden ekser Arabî gazetelerde nihlist makamında Ademiyyun diyorlar.

Elhasıl İranda zuhur eden Merdekî mesleği sonra memâlik-i İslâmiyede Batıniyyeden olan furuk-i dâlle mezahibine münkâlip olmuştur ve ekseriya Alevilik fırkasına bürünmüştür.

Badehu Avrupaya gidip elbise-i saday-i efrenciyye telebbüs ederek Komünizm ve Sosyalist Nihlist gibi namlar takınmıştır.

Efkâr-ı diniyyeye za'f geldikçe bu misillû furuk-i daılenin çoğalması ve alelhusus cânib-i hükümetten mümanaat görmez ise az vakit zarfında meydan alması tabiidir.

Ve Avrupa'nın İbahiyyun mesleğine pek ziyade istidadı vardır. Zira ağniyâsı ne kadar servet ve yesâra mâlik iseler fukarası o kadar mahrum ve meyus bir hâldedir ve âdet ve teamül-i amme İbahiyye mezhebine pek ziyade müsaittir. Efkâr-ı diniye ise yevmen feyevmmâ mahvolup gidiyor. Binaenaleyh Avrupa'nın her tarafında efkâr-ı İbahhiyye pek çoğalmış ve günden güne çoğalmakta bulunmuştur. Bu ise Avrupanın başına bir büyük felâket getireceği yâni her geçen gün zarfında ihtilâl-i umumî çıkaracağı siyak ve sibâk-ı ahvelden anlaşılıyor. Vakıa bu makule ahvali ihtilâliye payidar olamaz. Çok geçmeyip hükûmet-i mutlaka-i kahire zuhura gelir. Lâkin bu arada da Avrupa hereümerç edilmiş olur. Kader ne ise zuhura gelir. Hafazan Allah, miıı şürûrihim.

Acaba Avrupa da öyle bir ihtilâl-i umumî zuhur ederse biz ne halde bulunuruz? Ahvâl-i atiyeyi Cenab-ı Haktan başka kimse bilemez. Ve o zaman ne hâl ve mevkide bulunacağımızı şimdiden tahmin edemeyiz. Fakat böyle bir hâl zuhur edecek olsa seyirci "gibi kalırız ve ehl-i ırz için memâlik-i mahrusadan başka cây-ı selâmet kalmaz. Çünki memâlik-i mahrusada âdet ve teamül-i âmme efkâr-ı ibahiyyeye münâfi olup her taifenin içinde mütedeyyin adamlar dahî çoktur. Bu: cihetle memâlik-i mahrusada Avrupa kadar bu efkâr-ı fasideye istidat yoktur. Vakıa her taifede mülhid ve zındık eksik olmaz Lâkin adetleri havf olunacak dereceye varmamıştır ve fesatlarının önü alınmak fırsatı fevt olmamıştır. Minallahüttevfik.»

Ek Not:

Cemil Meriç Sosyalizm ve Osmanlı İntelijansiyası adlı yazısında (Ortadoğu, 28 temmuz 1974) Cevdet Paşadan bahsederken, diyor ki: «Cevdet Paşaya göre, Avrupanın mimarı olduğu ihtilâller insanlığı iğtişâşâ sürüklemekten başka işe yaramamıştır : İhtilâl çıkarmak bir selin önünü açmak gibidir. Bir kere açıldığı gibi tabiî hızı kesilmedikçe durmaz ve açanlar sed ve bendine kadir olamaz. Ve yalnız karşı gelenleri görülmeyip, ona yol verenleri dahi beraber gark ve telef eder! (Tezâkir-i Cevdet, II, 223).» 1848 hâdiseleri, bu kâhir hakikatin su

götürmez delilleri. Azıtan halk bütün bütün hadd-i mârufun öte tarafına gitmedi mi? Hukuk-i Mülkiyet ve zevciyeti inkâr edenler herkes kâffe-i hususta müsavat üzere olmalıdır, demediler mi? Netice ne oldu? —Birçok edânî dahi bunu mizaçlarına muaffık görmeleriyle Fransa Cumhuriyetini bu renge boyamaya teşebbüs ettiler. Fransa kibar ve ukalasının bundan gözü ürkmekle cumhuriyetten ve belki hükûmet-i meşruta serbestliğinden yüz çevirip Napolyon'un henüz dört sene müddet-i siyaseti hitam bulmazdan evvel İmparatorluğu bittasdik hükûmet-i mutlakaya serfürû berde-i in kıyat oldular. İşbu Fransa ihtilâli arasında Nemçe halkı dahi serbestlik sevdasına düşerek ve pek çok kanlar dökerek hükümetlerini, hükûmet-i meşrutiye kalbetmek istedilerse de, hükûmet-i imparatoriyye galip gelerek gene hükûmet-i mutlaka tahtında kaldılar. Bunların her birinde bir gûn fenalık melhûz ve meşhût olup, hele cumhuriyetin zikrolunan fırka-i mütecâvizesi bütün bütün akıldan ve nevamis-i tabiiyeden bait bir fikr-i batıldır. (Tarih-i Cevdet, I, S. 15-16).

Ne var ki Avrupa hak veya bâtıl bütün fikirlerini Asyadan yağma etmiştir. Sosyalizm, Komünizm Nihilizm gibi abeslerin de kaynağı Asya...»

Sh:487-499

İSLÂMİYET'LE SOSYALİZM BAĞDAŞABİLİR Mİ?

Bir asra yaklaşan bir zaman var ki, gerek Türkiye'de gerekse yabancı ülkelerde muhtelif uluslara ve çeşitli eğilimlere mensup birçok yazarlar ve düşünürler ***İSLÂMİYET VE SOSYALİZM*** konusu üzerinde incelemeler yapmışlar; kitaplar ve makaleler yayınlamışlardır. Sosyalistlikle İslâmiyet'in münasebetleri davası uzun münakaşalara yol açmıştır.

Faraza, bundan elli iki yıl önce, Japonya'da, «İSLÂM» adiyle yayınlanan bir gazetenin birinci sayısında, Luiz Nikel'in «SOSYALİZM VE İSLÂM» başlıklı bir yazısı çıkmıştı. Doğu ve batıda büyük bir şöhret kazanmış Hint ülemasmdan Eşşeyh Müşir Hüseyin Kıdvaî'nin ***«İSLAM AND SOCIALISM»*** adlı önemli eserini de zikredebiliriz.

İslâm dininin esasları ile sosyalizmin prensipleri bağdaşabilir mi?

Başka bir deyişle, sosyalistliğin İslâmiyetteki yeri nedir?

Ve, İslâmiyet'le sosyalizmin karşılıklı durumları ne olmalıdır?

Kalem ve fikir adamlarının her biri bu soruları kendi ideolojik açısından cevaplandırmağa çalışmış; ve problemi, koruduğu sosyal ve ekonomik menfaatler zemini üzerinde, çözmek istemiştir.

İslâm doktrinini kendi bayrağı altına çekmek isteyen sosyalistler olduğu gibi, sosyalist akideleri Müslümanlığa mal etmeğe çalışan sarıklı hocalar da yetişmiştir.

Daha geçen yüzyılın son yarısında «şeriat-ı Ahmediyye»nin Avrupa'daki sosyalist programları ile uzlaşabileceği ileri sürülüyordu. İkinci Meşrutiyetin Mebusan Meclisine seçilen üyeler arasında medreseden yetişmiş Osmanlı sosyalistleri de vardı.

Bunlar, batıda, Hristiyan sosyalistlerin faaliyetini yakından görmek veya uzaktan takip etmek imkânına kavuşan ve sosyalizmin, gittikçe genişliyen bir akım olarak, Avrupa ve Amerika'nın sosyal ve politik hayatında oynadığı önemli rolü kavramaya başlayanlardı. Bunların düşüncesine göre, sosyalizm için, insanın saadeti bir yüce ülkü ise, bunun mutlaka Kur'an'da

bir yeri olmak gerekiyordu. Ve, her ne pahasına olursa olsun, sosyalizmi Hristiyanlığa kaptırmamak şarttı.

Şunu da ekleyelim ki, sömürülen koloni ve yarı kolonilerin Müslüman halkını düşünce alanında temsil etmek isteyen ve bu halkın hak ve dâvaları adına kalem savaşma atılanlar, batıdaki sosyalist fikirlere ve işçi hareketlerine Hristiyan kapitalizmin tenkitçisi olmak itibarile sempati beslemişler ve Kur'an'ın antikapitalist bazı âyetlerinden mülhem olmağa çalışmışlardır.

Aşağıdaki yazıda, son devir Türkiyesi'nin en seçkin İslâm bilginlerinden ***İzmirli İsmail Hakkı'***nın, Anglikan Kilisesi'nin üçüncü sorusuna verdiği cevabı ele alacak; ve mülga «Dâr-ül Hikmet-ül İslâmiye»nin bu meseledeki görüşünü, en yetkili bir ağızdan dinleyeceğiz-

Anglikan Kilisesine verdiği cevapta, ***«DAR-ÜL HİKMET»*** üyelerinden İzmirli İsmail Hakkı devrimizin sosyal problemlerini İslâm dini açısından ele almış ve bunları, özellikle üçüncü soruya verdiği cevapta incelemiştir.

Anglikan Kilisesinin üçüncü sorusu şuydu :

«Muhammed'in dini zamanımızın çeşitli yaralarını nasıl iyileştiriyor?

Burada «yaralardan» anlaşılan anlam ise ***«işçi ihtilâli şeklinde görülen politik, sosyal, sınaî düzensizlik; başka bir deyimle, Avrupa sosyal hayatını altüst eden kapitalizm, sosyalizm, Bolşevizm gibi sosyal akımların yarattığı kargaşalıklar»*** idi.

İzmirli İsmail Hakkı'nın cevabı **[Elcevap - üssedîd Fi beyân i Dîn - üttevhid.]** dinî nakillere dayanarak kaleme alınmıştır. Üçüncü sorunun cevabında, yukarda bahis konusu edilen düzensizliğin sebepleri, âmilleri tahlil ediliyor; sosyal tabakalar arasındaki kaçınılmaz ayrılığın kaldırılamayacağı; İslâm dininin koyduğu yasalar sayesinde, bu ayrılıktan doğan acının azaltılacağı bildiriliyordu. İslâm dininin öğütlediği yaşayış tarzı sosyal savaşları ve kargaşalıkları kaldıracaktı. Bütün politik ve sosyal devrimi erin faktörleri ekonomik, ruhanî ve politik tehakkümden başka bir şey değildi. İslâm dini bunlardan ilk ikisini kökünden kaldırmış, politik tehakkümü de, adalete uygun bir surette tadil etmişti.

İzmirli İsmail Hakkı, cevabında, bunları açıklıyor, mülkiyet hakkının meşru olduğunu ispata çalışıyor, ve bu münasebetle toprak ve maden hükümlerini, miras ve vasilik ahkâmını ve Beytülmal mallarını zikrediyordu.[**Bk. Konya Mebusu, Şer'iyye ve Evkaf Vekili: Vehbi'nin önsözü C17 şubat 339).]**

İzmirli İsmail Hakkı verdiği cevapta, ilkin, sosyalizm ve komünizm denilen sosyal doktrinlerin nasıl doğduğunu izah ediyordu :

> «Avrupa medeniyetinin temeli büyük bir çoğunluğun yoksulluğuna karşılık azlığın zenginlik ve saadet kazanmasıdır. Kısası, zenginliğin boyunduruğu, ekonomik, kölelik ve tefeciliktir. Bu böyle olunca, büyük çoğunluk, zorba azınlığın pençesinde eriyor, sayısı çok olan işçi, sayısı pek az olan zenginlerin ve kapitalistlerin elinde inliyor. Kapitalistle ücretli işçiler arasında hâkimiyet ve mahkûmiyet bağlan kuruluyor. Siyaset ve idare bakımından kölelikten kurtulan halk, iktisat ve servet yönünden köle durumuna düşüyor. Rahat yüzü görmeyen işçi tabakası, refah ve bolluk içinde ömür süren zenginlerin karşısına düşman gibi dikiliyor. Fabrikalar çoğalınca, ortaya rekabet çıkıyor. Rekabet yüzünden işçiden daha ucuz olan araçlar bulunup kullanılıyor, işçinin gündeliği azalıyor, yaşamak için gerekli şeylerin değeri artıyor. Bu yüzden işçi sınıfı

fakir ve yoksul düşüyor. İşçiler yok denecek bir gündelik karşılığında akıl güçlerini durmadan kullanarak kapital tutarlarını arttırdıkları halde, kendileri refaha kavuşamıyor. Kapitalistler, servetleri sayesinde, her türlü ihtiyaçlarını sağladıkları halde, işçi ancak günlük masrafını ödüyor. Hastalık zamanında veya başka bir suretle fabrikadan çıkarılınca aç ve bîilâç kalıyor. Miras ve toprak meselelerindeki imtiyazlar ehaliyi bıktırdığı gibi, vergilerin bütün ağırlığı da gene fakir halkın sırtına yüklenmektedir.

Avrupa medeniyetinin doğurduğu bu haller pek çok düşünürlerin zihinlerini kurcalamış; bundan «SOSYALİZM» denilen sosyal bir meslek doğmuştur. Müşterek felâket karşısında, işçiler arasında fikir birliği meydana gelmiş; bugünkü medeniyeti onarmak emeliyle «KOMÜNİZM» denilen daha aşırı bir sosyal doktrin ortaya atılmıştır.

Görülüyor ki, bir İslâm düşünürü burada kapitalizmi şiddetle tenkit etmekte, İslâm dininin antikapitalist cephesini belirtmektedir.

Sosyalizm ne istiyor?

Kişinin elinden zenginliği alıp herkese mal etmek, kazancı eşit olarak bölüştürmek.

Komünizm ne istiyor?

Sosyal sınıflar arasındaki büyük ayrılığı kaldırmak ve mesut bir sonuca varmak. Kapitalistlerin ellerinden servetlerini alarak kapitalin önemini inkâr eden komünizm, insanların büyük çoğunluğu bir zorba azlığın boyunduruğundadır, diyor. Tek tek şahısların tehakkümüne son vermekle sosyeteyi bu talihsizlikten kurtarmak amacını güdüyor. **Komünizm sosyal ayrılıkları kaldırarak mallarda ve kadınlarda ortaklık istiyor. Başka bir deyimle mülk edinme ve tasarruf hakkını, hükümetin yasalarını, din veaile bağlarını kaldırmayı amaç biliyor ve bu amaca, varmak için kan dökmekten ve başkasının haklarını çiğnemekten çekinmiyor.**

Batıda gördüğümüz bu sosyal savaşların önüne SOSYALİZM ve KOMÜNİZM geçemediği gibi, Avrupa, uygarlığı da, bu sızlanmaları ve çatışmaları gideremiyor. Batı uygarlığının dertlerine ne kapitalizm, ne .ie sosyalizm ve komünizm bir deva olamaz. Şu halde, bir tek çözüm çaresi kalıyor ki, o da, İzmirli İsmail Hakkı'ya göre — İslâm dininin gösterdiği çare ve öğütlediği tedavidir. Ancak Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin gösterdiği tedavi usulünü kabul etmek suretiyledir ki, herhangi bir ilâca lüzum kalmayacak ve insan sosyetesi, içinde çırpındığı bütün tezatlardan kurtularak, saadete kavuşacaktır.

İzmirli'ye göre :

İslâm dini, 'on dört asır önce koyduğu Tanrı düsturlariyle, sosyal dertlerin hepsini iyi edebilmektedir. Bu terapötik, hem kapitalizmin faydalanmasına engel olmuyor, hem sosyalizm ve komünizmin isteklerine ihtiyaç bırakmıyor. İslâm dininin kurduğu yaşayış tarzı benimsendiği takdirde, ortada sosyal kargaşalıklardan eser kalmayacaktır. İnsanlar, hayvanca ihtiyaçlarından kurtulacak; vicdan huzuruna kavuşacak; saffet, yardımlaşma ve kardeşlik üzerine kurulmuş bir medeniyet güneşi dünyayı aydınlatacaktır. İslâm dininin gösterdiği yaşayış tarzını kabul etmekle bütün sosyal problemler ebediyyen çözülmüş olacaktır.

İzmirli, bundan sonra, Kur'an'daki âyetlere dayanarak, yaratılışta gerçek eşitlik olmadığını ***«İştiraki emval ve nisâ»*** meselesinin katiyen meşru olmayacağını ispata girişmektedir. İslâm

dini gerçek hukuk eşitliği temelini koymuştur. Batı medeniyetinde ekonomik spritüel ve politik boyunduruk vardır. Bunun içindir ki, bu medeniyet yani kapitalist medeniyeti çökmeğe mahkûmdur. İslâm dini sosyal yaraların kaynaklarını kurutmakla, işçinin sızlanmalarına yer vermediği gibi, meşru olmayan yollara girmesine de meydan bırakmıyor. İslâm dininde para ve ekonomi boyunduruğu yoktur. İslâm dini yardımlaşma temeli üzerinde, zekâtla, sosyal derdi onarıyor. Zenginlerin malında fakirlerin de hakkı olduğunu söylemekle tedaviyi sağlıyor. Zenginler meşru olmak şartıyla diledikleri kadar servet toplayabilirler. Ancak fakirler de nasipsiz bırakılmamalıdırlar.

Acaba, İslâm dini ekonomik krizlerin önüne geçebilecek midir?

İzmirli, buna, evet diye cevap veriyor. Zekât vermekle, tefeciliği haram etmekle, kanaat, şefkât ve adalet gibi erdemlerle bütün ekonomik krizlerin önüne geçilebilecektir. İslâm dini ekonomik köleliği yasak etmiştir. Kapitalin sayılı ellerde monopolinden doğan ekonomik köleliğe karşı zekâtı ileri sürmüştür Yoksulluğu, önlemek için sadakalar ve ianeler verilmesini, hayrat, ve hasenat, imaretler açılmasını övütlemlştir. Müslümanlıkta servaj yoktur. Çiftliklerde, malikânelerde demirbaş olarak köle kullanılması İslâm'da görülmemiştir. Esasen Tanrı hükümleri de köleliğe imkân bırakmamaktadır. Kapitalist medeniyeti maddî medeniyettir. Orada sermayeci zekât vermekle mükellef değildir. ***Sosyalistler ise, şahıs mülkiyetini kaldırıyor, özel mülkiyeti tanımıyor.*** **Demek ki, hem kapitalist hem sosyalist aşırı davranıyor.** Kapitalist medeniyetinde maddî bir medeniyet varsa da manevî medeniyet görülemez. Kapitalizmde iffet ve ahlâkın önemi kalmamıştır. Ücretle çalışan halk yığınları ekonomik köledir.

O halde sınıf savaşma kalkması için çare nedir?

İzmirli, diyor ki :

> ***Kapitalizm fedakâr, sosyalizm kanaatkâr olmalıdır.*** Kısası her ikisi de İslâm dininin Tanrı kanunu dediği şeri, hükmüne boyun eğmelidir. İslâm dini bilgin ve cahilin, çalışkanla tembelin eşit olarak faydalanmamasını kabul edemez. Ve mülkiyet hakkını meşru tanır Hâzineleri kendisine saklıyan, yaşamanın bütün tatlarını kendilerine ayıran ve karşılarında da bütün rahatlarını onların hevesleri uğruna feda eden işçiler görüyorum. Açlık ta ne yazık ki bu İkincileri birincilere köle ediyor. Sosyalist düşünürler bu durum karşısında çareler arıyorlar; komünistler başka bir çare bulamayıp mülkiyeti inkâr ediyorlar. Onlara göre insanların tabiattan faydalanması işçinin emeğiyle mümkün olduğu için toprak ve madenler işçiye meccanen verilmelidir. Bunları zenginlere vermek zulümdür.

İzmirli devam ederek diyor ki:

> Politik ve sosyal devrimler bu düşünüş tarzından doğuyor.
>
> Sosyal problem nasıl çözülebilir? Mülkiyet meşru bir hak olduğuna göre, bu hakkı inkâr etmekle, mesele çözülmüş olmaz. Çünkü insanlar eşit yaratılmamıştır. Hikmetin muktezası da budur. İnsanlar eşit olsaydı, sosyetede düzen ve ilerleme görülmezdi. Doğuşta eşit olmayan insanların dünyanın tatlarından eşit olarak pay almaları zulmün ta kendisi değil de nedir?
>
> Mal sahipleri ve zenginler muhtaçlara bir pay çıkarmazlarsa elbette bu muhtaçlar zora veya hileye baş vurarak, o hakkı almaya çalışırlar. İşte, sosyal düzen böyle bozulur,

> emniyet kalkar, can ve mal korunmaz olur. İslâm dininde, şeriatın emrine uyularak, ayrılan gerekli pay fakirlere verilirse, ihtiyacını gidermemiş hiç kimse kalmaz.

İzmirli diyor ki:

> Kapitali hiçe indirmek fikri temelden çürüktür. Kapital ile emek mütenasip olmalıdır. Mülk insan emeğinin meyvasıdır. Bu meyvayı sahibine vermezsek tembellik alır yürür. Çalışanla tembel veya müsrif bir olur; ve sosyetede adaletsizlik hüküm sürer.

İzmirli, BAKARA sûresinden bir âyete dayanarak diyor ki:

> İslâm dini zenginlerin emekleriyle yığdığı meyvaya bir sınır çizmez. Bununla beraber, kapitalistlerin fakirlere her ne suretle olursa olsun zarar vermelerini de istemez. Karaborsa, rüşvet, tefecilik, zekât vermeden hazine toplama İslâm dininde, suçtur. Böyleleri cehennem ateşinde yanacaklardır.

İzmirli, KASAS suresine dayanarak, kapitalist hakkında KUR'AN'ın anlattığı Karûn kıssasını, ibret verici bir örnek olarak gösteriyor. Tanrının ihsan ettiği zenginliği, Tanrının emrine uyarak, zekâtla, yardımlaşmayla, ihsanla likide etmeyen Kârun, bütün ihtişamiyle, yerlere serilmedi mi? Acaba zenginler bütün mal ve mülkünü işçilere ve fakirlere mi dağıtsın ve bölüştürsün? İslâm dini, bu hususlarda, zenginleri zorlamıyor. Bunun tamamile aksine, ticaretle uğraşın; Tanrının gösterdiği sınırlar içinde kazanabildiğiniz kadar kazanın diyor, arzın kaynaklarından faydalanın; şirketler meydana getirin! diyor.

İslâm dini sosyal tabakalar arasına şiddetli düşmanlık sokan sebepleri önlemiştir. Avrupada devrim hareketlerini doğuran faktörler nelerdir? Aristokrat ve demokrat gibi, kapitalist ve işçi gibi, sosyal tabakalar arasında insan emeğile doldurulamayacak uçurumlar açan kanunlardır ki, batıda devrim hareketlerini doğurmaktadır. İslâm ülkelerinde ise böyle yasalar yoktur. İslâm ülkesinde, kadın olsun erkek olsun, yüksek veya aşağı tabakadan bulunsun, herkes kendi emeğinin meyvasını toplar, çiftlik sahibi olur, işçi iken kapitalist olur. En fakir bir köylü çalışırsa en yüksek, en yüce mevkie yükselir, karşısına hiç bir engel dikilmez.

Proleterlerin kapitalist oluş seyrini böylece izah eden düşünürümüz zenginlere dönerek zekât vermelerini, işçilere ve fakirlere de dönerek zenginlerin servetinden kırkta bire razı olmalarını istiyor, ve şeriatın böylece sosyal problemi kökünden çözeceğini ileri sürüyor.

İslâm dini ,ona göre, toprak ve madenler hususunda dâ, büyük bir adaletle hüküm vermektedir. İslâm şeriatının adaleti verasette de pek parlak bir surette tecelli etmiştir. Fikir bilgisinin önemli bir kolu bulunan «fenn-i faraiz» İslama has bir dinî bediadır. Miras hükümlerine göre, servet her vakit bölünüp gittiğinden, zenginlik tekeli önlenmiş; ve, bunun tabiî sonucu olan, ekonomik kölelik kökünden sökülüp atılmıştır.

İslâm ülkelerinde kapital niçin birikmedi ve klâsik anlamda kapitalizm niçin gelişemedi? sorulan üzerinde fazla zihin yormayan İzmirli, İslâm dünyasının çöküşü meselesini izaha girişiyor. İslâmda başsızlık, anarşistlik yoktur, diyor. Ne yazık ki, zâlim Padişahlar başa geçmiş, bunlara yol göstermesi gereken din bilginleri, fazilet ve doğruluktan ayrılarak, dünya kazançlarına hırs ve tamahla sarılmışlardır. İslâm dünyası bunun için ilerliyememiştir. Bunlar dinin yüce hükümlerini bozmasalardı, bir zamanlar en parlak bir medeniyet' yaratan İslâm dünyası çöker miydi?

Acaba nasıl olmuş bu zalim Padişahlar ve bu faziletsiz bilginler ortalığı kaplayabilmiş?

İzmirli, tarih filozofu olarak bu soruyu cevaplandırmıyor ve sözlerine devamla diyor ki:

İslâm dininde insanı kötümserliğe düşüren faktörler de yoktur. Anarşistlik, düello, intihar gibi sosyal facialara yer kalmamıştır. İnsanlığın asude bir yaşayışa, nezih bir vicdana, bahtiyar bir geleceğe kavuşmasını sâğlıyacak bu yüce temeller İslâm dininde yer almıştır. Yapılacak şey, onun yüksek hükümlerine hakkıyla riayet etmekten ibarettir. İslâm dininde sosyal düzeni bozacak sebepler ortadan kaldırılmıştır. ***İSLÂMİYET, DÜZENİ BOZACAK, MÜLKİYET VE TASARRUFU, AİLE VE DİN BAĞLARINI KALDIRACAK OLAN BİR SOSYAL DÜZENLE BAĞDAŞAMAZ.*** İslâm dininin gerçeği bilinseydi bütün bu aşırı doktrinlere lüzum kalır mıydı?

Son söz olarak, İzmirli İsmail Hakkı bir takım öğüter sıralıyor ki, bunlardan biri de Allah korkusu fikrini kalplere sokmaktır.

Görülüyor ki, insanoğlunun ergeç ismen değilse de amelen İslâm olacağını müjdeleyen İzmirli, sömürgeleşmiş İslâm ülkelerinin prekapitalist devirde duraklamasını ve klâsik bir kapitalizm tablosu göstermeyişini bir avantaj gibi mütalâa etmiş ve açıktan açığa antipati duyduğu kapitalizmin yaralarını daha eski çağların ilâçları ile tedavi yoluna girmiştir. Zira, din, — onun anlayışına göre— bir tarih kategorisi değildi.

İzmirli, İslâmiyet'in —özel mülkiyeti ve ticâret sermayesini kabul etmekle beraber— banka kapitaline ve malî sermayeye düşman oluşunu yeter derecede bir açıklıkla anlatmağa çalışıyor. Tefeciliği haram sayan ve neticede banka ve kredi müesseselerine yer vermiyen bir dinin burjuva kapitalizmi ile bağdaşamıyacağı tezini de, hararetle, savunuyor. Bunun içindir ki, sosyalistlerin antikapitalist tenkitlerine bütün varlığıyla ve seve seve katılmakta bir mahzur görmüyor. Buna mukabil, -sosyalist doktrin ve sosyalizm ile İslâmiyet' arasındaki benzerlikleri vukufla inceleyecek yerde— peşin hükümlere saplanarak, sosyalizmi kesin surette ve toptan reddediyor.

Oysa ki, yapılacak iş şu olmalıydı :

a) Sosyalist literatürü kulaktan dolma yankılarla değil de, ciddî surette etüt etmek;

b) KUR'AN daki âyetlere ve İslâm Peygamberinin hadislerine dayanarak, İslâmiyet'le sosyalizm arasındaki temel ve özel benzerlikleri, bütün detayları ile, incelemek.

Bu yapılsaydı, sosyalizm, acele ve üstünkörü bir hükümle toptan reddedilmiş olmaz; ve, bazı müellif lerce, kapitalizm ile sosyalizm arasında bir yeri olduğu iddia edilen İslâmiyet'in sosyal mesele karşısındaki doktrin durumu, gerçeğe en yakın bir şekilde, tesbit edilmiş bulunurdu. Bu takdirde, İSLÂMİYETLE SOSYALİZM BAĞDAŞABİLİR Mİ? sorusuna daha ilmi ve tatmin edici bir cevap verilebilir; ve bu cevap tam. bir tarafsızlık karakteri taşıma imkânına kavuşurdu.

Sh:560-569

Kaynak: Kerim Sadi, [Nevzat Cerrahlar] A. CERRAHOĞLU, Türkiye'de Sosyalizmin Tarihine Katkı, May Yayınları — Haziran, 1975, İstanbul

Hz. Abdülaziz ŞENOL (Kenzî) Efendi kaddesellâhü sırrahu'l azîz

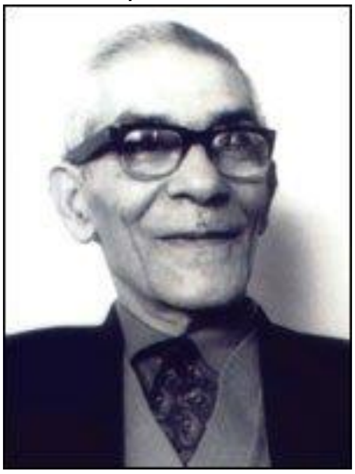
Hz. Abdülaziz Şenol Efendi, Tarsus'ta 15 Ağustos 1895 tarihinde dünyayı geldi. Babası Kâmil Efendi Tarsus'ta tanınmış bir hekim, annesi Hatice (Hasibe) Hanım memleket eşrafından varlıklı bir ailenin tek kızıdır. Asıl adı Abdülaziz Sami'dir. Sonraları kısaca Aziz ismiyle tanınmıştır. Baba tarafından ataları Karaman'dan gelerek Tarsus'a yerleşmişlerdir. Büyük babası da hekim olduğundan aile lakapları Hekimzâdeler olmakla beraber, soyadı kanununda 'Şenol' soyadını seçmiştir.

Henüz sekiz yaşlarındayken babası Kâmil Efendinin vefatı üzerine, annesi ve kardeşleriyle birlikte anneannesi Zehra Hanımın yanında kalmış ve onun terbiyesiyle büyümüştür.

Çocukluğu, din, ahlak, âdet ve ananelerimize sıkı sıkıya bağlı eski terbiyemizin katı kuralları arasında geçmiştir. Önceleri takliden başlasa da, çocukluğun bütün safiyeti ile sürdürdüğü ibadetler, öğrendiği dinî kıssa ve menkıbeler, gençliğinin saffetinde, manevi duygularını, ulvi hislerinin gelişmesinde katkıda bulunmuştur.

Tarsus'ta sırasıyla devam ettiği iptidai ve rüştiye mekteplerini bitirince, baba mesleğini seçmeyi çok arzulamış ve bu isteğini anlayışla karşılayan aile büyüklerinin de onayıyla İstanbul'a Mektebi-i Tıbbiye'ye gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Fakat daha sonra, o zaman padişaha karşı siyasi hareketlere mihrak olan bu yüksek mektepte tahsilinden doğabilecek tehlikeleri düşünen anneannesi sevgili torununu korumak düşüncesiyle İstanbul'a göndermekten vazgeçince, tahsil hayatı sona ermiş oldu.

Hz. Abdülaziz Şenol, henüz on yedi yaşlarındayken tarikat hayatına girmiştir. Önce Şeyh Diyarbekirlizâde Ali Efendinin Rüfaî tekkesine ve bilahare ***Kadirî şeyhi Mısrî Abdüsselâm Efendi***'nin tekkesine müdâvim olarak, tarikat usul ve erkânını öğrenmiş, zikir ve ayinlere katılmıştır. Devrinde, ihyâ gecelerinden başka yılda bir kere bir perşembe gecesi yapılan, ***"Hamis-i meşâyih"*** yani şeyhler perşembesi denilen ayinlerde memleketteki bütün şeyhler, dervişleriyle beraber, münavebe ile bir tekkede toplanırlar, ibadet ve zikirlerden sonra, adeta bir yarışma teşkil eden, bürhan gösterileri yaparlardı. Dervişler arasında mazhar çalarak iştirak ettiği böyle bir müşterek ayinde vukua gelen harikulade bir olayın kahramanı olarak görüp hayran kaldığı ve o zamana kadar benzerine hiç rastlamadığı, hal ve harekâtıyla diğer meşâyıhtan çok daha farklı ve çok muhterem bir zat olan ***Develizâde Hafız Halil Efendi***den çok etkilenmiştir. O sıralarda on sekiz yaşlarında olan Abdülaziz, 1912 yılında, etkisinde kaldığı bu yüce zatın bir ihvan evindeki meclisine gidip, huzura alınmış, heyecanını hayat boyunca muhafaza ettiği, benliğini kuvvetle sarsan fevkalade olaylarla dolu olarak, evlatlığa alınmıştır.

Develizade Hafız Halil Efendi, şöhreti Tarsus, Mersin, Adana ve Trabzon'a kadar pek çok vilayette yayılmış, çok geniş bir ihvan topluluğu olan gerçek bir veli, bir kâmil mürşittir. Yüzbaşı rütbesindeyken emekli olarak Tarsus'a yerleşmiş ve evlenmemiştir. Yüce şahsiyetinin kemaliyle, etrafında, her sınıftan insanların olduğu bir ihvan topluluğu oluşmuştur.

Abdülaziz Efendi , ekmel mürşidinin irtihaline kadar, yaklaşık yirmi bir yıl süreyle bu zatın taht-ı irşadında bulundu. Memuriyet, askerlik gibi maddi hayat meşgaleleri ve onlardan doğan ayrılıklar, onun manevi bağına hiç bir suretle etkilemedi. Bilakis sevgisini artırıp bağını pekiştirdi. Giderek kendi varlığını mürşidinin varlığında yok etti. Tarifi imkânsız inkişaflardan, birçok fütûhattan sonra, insanüstü güzellikte, mümtaz bir manevi kazandı.

Hz. Abdülziz Şenol, bütün bu manevi halleri yaşarken aynı zamanda zamanının makbul mesleklerinden memuriyete geçmiştir. Mersin Adliyesinde zabıt kâtipliğine tayini nedeniyle ailece Mersin'e göç etmişler, bir süre sonra patlayan Birinci Dünya Savaşı üzerine de askere alınmıştır. Savaşta, Kafkas ve Sina cephelerinde bulunmuştur.

Askerlik hayatı, başından geçen pek çok maceralarla doludur. Harbin sonunda, yararlılığı sebebiyle verilen harp madalyası ile Mersin'e dönmüş ve memuriyet hayatına devam etmiştir. Altı yıl kadar, önce Mersin postanesinde, sonra Mersin Gümrük Rüsumat Başmüdürlüğünde çalıştıktan sonra istifa ederek memuriyetten ayrılmıştır.

Hz. Abdülaziz Efendi için, harpten sonraki bu devir, sülûk seyrinin en hararetli, ruhaniyetinin en coşkun devresi olmuştur. Sülûkun harareti ve cezbesi içinde hac vazifesini yerine getirmek üzere mürşidinden izin alarak, parasız, perişan bir gezgin derviş kılığında, yaya olarak bir seyahate çıktı. Şam'a kadar sürdürebildiği bu seyahati, baştanbaşa maddi ve manevi olaylarla doludur.

Bu seyahat esnasında, devrin bir çok manevi büyükleriyle tanışma fırsatını buldu. Halep'te Nakşî tarikinden Şeyh Beşir, Humus'ta yine Nakşî tarikinden Şeyh Ebu'l-Nasr Halef, Şam'da Şazelî tarikinden Şeyh Mahmud Ebu'ş-Şamad ve yine Şam'da Nakşî tarikinden ve İmam Rabbani ahfadından Şeyh Muhammed Masûm-ı Hindî tanıştığı şeyhlerden bazılarıdır.

Şam'da bulundukları günlerde Hicaz'da Vahhabî isyanı başlayınca güvenlik sağlanamadığı için yollar kapanınca bir müddet bekledikten sonra, kendisine manen büyük inkişaflar sağlayan bu yolculuğu sona erdirip hasret ve sevgisi içini kavuran mürşidine kavuşmak üzere aşk ve şevkle memleketine dönmüştür.

Seyahatten dönüşünden bir süre sonra şakirdindeki terakki ve inkişafı yakın bir takiple değerlendiren mürşidinin emriyle Mersin'deki ihvan topluluğuna riyaset ederek, onların teslik ve idaresiyle görevlendirildiler. Bu arada, 1924 yılında mürşidinin emriyle Girit muhacirlerinden Saadet Hanımla evlenmiştir. Böylece, eşinin vefatına kadar kırk altı yıl süren bu mutlu evlilikten, ikisi erkek ve ikisi kız olarak dört çocukları dünyaya gelmiştir. 1926 yılında Adana'ya taşınınca yine mürşidinin emri üzerine, bu defa da orada mevcut büyük ihvan topluluğunun başında aynı görevi yerine getirdi. Adana'da serbest hayata atılarak bir mağaza açmış, ithalatçılık ve mümessillik yaparak, ticaretle meşgul olmuştur.

Develioğlu Hafız Halil Efendinin, 1933 yılında Tarsus'un Namrun yaylasında vefatından sonra çok müteessir oldu ve dört ay süreyle evlerine kapanıp, dışarı hiç çıkmadı ve kimseyle görüşmedi. Dört ay süren bu itikaf devresinden sonra da artık burada duramayacağını anladı ve Trabzon'la başlayan ve İzmir'le biten bir yolculuğa çıktı. 1935 yılında İzmir'e yerleşince, vakti çeşitli işler ve uğraşlarla geçmiştir. Sonraları 1960 yılına kadar, çarşı içinde, Başdurak mevkiinde açtıkları küçük bir dükkânda, elbise ve şapka temizleyiciliği yapmış ve Şapkacı Aziz Efendi namıyla tanınmışlardır.

Israrlar üzerine, bir madeni eşya imalathanesinde, ortak sıfatıyla girip çalışmaya başlayınca, 1960 yılında mezkur dükkânı kapatmıştır. Burasını tahliye ederken maalesef bazı şiirleri kaybolmuştur. Altı yıl kadar bu işle meşgul olduktan sonra 1967 yılından itibaren, yine ısrarlı davetler üzerine girdikleri bir inşaat müteahhitliğinde aynı göreve devam etti. Çalışma hayatına nihayet 1973 yılında son vererek evlerine çekildi. 1970 yılı sonlarında ilk eşinin vefatından sonra iki yıl sonra Canan Hanımla evlendi. Karşıyaka'daki evlerinden Hatay'a (İzmir) taşınarak, ömürlerinin sonuna kadar, köşelerinde, muhterem eşi ve hiç eksilmeyen ziyaretçileri arasında huzur ve sükun içinde sürdürdü.

Hz. Abdülaziz Şenol-Kenzî kaddesellâhü sırrahu'l azîz Efendi, 8 Mart 1981 yılında vefat etti.

Bu bölüm, Mustafa Kemal Barlas'ın yazdığı biyografiden özetlenmiştir.

NUTK-U ŞERİFLERİNDEN

Kenzi-i mahfiyken ezel mâna-yi aşk
Cuşa geldi hubb ile derya-yi aşk

Cuşiş-i deryadan oldu âşikâr
Nur-i pâk-i Dâver-i Batha-yi aşk

Ya'ni kim nuruyla oldu münceli
Oldu nur-a-nur şeb-i yelda-yi aşk

Zâtını esmâsına ilân için
Zâhir oldu sır ve hem ihfa-yi aşk

Ya'ni esmâsı yönünden Zâtını
Bilmeye kasdeyledi Mevlâ-yi aşk

İncilâ-yi nur-i Zât ile heman
Birbirin gördü bütün esmâ-yi aşk

Şöyle bil ki Hazret-i Perverdigâr
Eyledi nuru ile inşa'-yi aşk

Rûnüma oldu o nurda bir cemâl
Matla'-i esrar-ı "Mâ yûhâ"-yi aşk

Kapladı ol dem adem iklimini
Şa'şaanî bir a'ceb edva'-yi aşk

Oldu bir âlem o anda rûnüma
Tarh edip ol âleme mebna-yi aşk

Nurunu ayine etti Zâtına
Zâhir oldu hüsn-i müstesna-yi aşk

Âşık idi nüsn-i müstesnasına
Kabil olmaz âşıka ihfa-yi aşk

Sanma kim bu incilâ' evkat ile
Vakı' oldu eyledi peyda-yi aşk

Âşık ü ma'şuk ü aşkın vahdeti
Bak göründü! Hey'et-i berna-yi aşk

İlm-i Zâtîsinde Zât-i Zülkemâl
Koydu namın, nüsha-yi kübra-yi aşk

"Âdem-i Mâna" dedi ol hey'ete
Oldu mescud-i süruş dânâ-yi aşk

Âdem-i mâna Muhammed nurudur
Ol hakaik ma'dini yekta-yi aşk

Ayn-i Hak'tı nur-i şah-i enbiya
Anda idi rütbe-i balâ-yi aşk

Aksedip levh-i hayata nur-i pâk
Maye oldu her şeye ecza'-yi aşk

Âdem'e ruh oldu nur-i Mustafâ
Anda fa'al oldu hep esmâ-yi aşk

Âlem-i esmâ denildi Âdem'e
Cism-i Âdem eyledi ifşa-yi aşk

Mübtedası lemin Âdem'se de
Nur-i Ahmed mebde'-i ulâ-yi aşk

Nur-i evvel Hazret-i Ahmed olup
Akl-i evvel Âdem'e mecra-yi aşk

Her bir esmâ ilm-i Hak'ta ne ise
Mazhariyle eyledi icra-yi aşk

Cümle esmâlar teaküs eyleyip
Hâsıl oldu hikmet-i isna'-yi aşk

Çarsu-yi âdemiyyette bu dem
Cem' olundu her ne var kâlâ-yi aşk

Ufk-i âdemden tecelli eyledi
Doğdu eşya', saha-yi tenha-yi aşk

Bu vücud sahra'sı da âbâd olup
Namına dendi anın “Havva-yi aşk”

Şulepâş oldu o envar, anda da
Oldu Havva suret-i zîba-yi aşk

Bakmadı Havva'ya Âdem, Rabbine
Baktı, oldu meskeni me'va-yi aşk

Mazhar-ı Havva'da fevrân eyledi
Ber takaza başladı dâva-yi aşk

Cilvelerle eyledi arz-ı cemâl
Âdem'e ayyar olan Leylâ-yi aşk

Geh göründü suret-i tavus ile
Dilfiribane bütün enha-yi aşk

Geh mülevven oldu rengârenk ile
Âdem'in nefsi o ejderha-yi aşk

Ya'ni kim cezb-i Âdem'e kasd eyledi
Zîb ü ziverle bütün eşya'-yi aşk

En sonunda çaldı aklın Âdem'in
Saldı âteş kalbine sima-yi aşk

Kendisi mir'at-i Hakken, Âdem'e
Verdi hayret şiddet-i germa-yi aşk

Kaynadı bahr-i hayali nâgehan
Doldu kalbe şuriş-i gavga-yi aşk

Kendine Havva'yı mir'at eyledi
İçti ol dem bâde-i hamrâ-yi aşk

Cennet-i Zât'tan çevirdi vechini
Hâkdan oldu ana mersa-yi aşk

İnkılâb etti o hayret ducrete
İki gördü dide-i şehlâ-yi aşk

Gitti vahdet, geldi kesret gönlüne
Oldu kesret Âdem'e igva-yi aşk

Kaf-i vahdetten tenezzül eyledi
Hâke kondu ol yüce anka-yi aşk

Bahr-i şe'niyyet telâtum eyledi
Çınlatıp âfakı huy ü hay-i aşk

Hükm-i te'dib-i Cenab-i Zülcelâl
Arzı kıldı Âdem'e menfa-yi aşk

Esti başından firakın yelleri
Başladı feryad ü vaveylâ-yi aşk

Âdem'i etti o anda terbiye
Bin cihetten dest-i biperva-yi aşk

Gördü Âdem, âlemin faniliğin
Anladı neymiş ebed, ferda-yi aşk

Âkıbet bildi nedir Havva olan
Zâtına döndü yine baba-yi aşk

Açtı ibret çeşmini Âdem baba
Sunmadan pîr-i ecel sahba'-yi aşk

Nefsine zulmettiğin idrat edip
Magfiret etti taleb cuya-yi aşk

Ehl-i Beyt-i Mustafâ hakkı için
Etti Hak'tan yine isti'da-yi aşk

Ehl-i Beyt'in hürmetiyçün Âdem'e
Rahmet etti ol kerembahşâ-yi aşk

Bak! Ne söyler ârif-i billâh olan
Ol hakaik mecma'ı dânâ-yi aşk

Nur-i kutbiyyet tekatu eyledi
Nokta-i vuslattadır ibka-yi aşk

Nokta-i vuslat demek, vahdet demek
Vahdet-i Hak'la olur, ilka'-yi aşk

Âdem ü Havva hakikat aşkıdır
Doğdu ol aşktan bütün ebna-yi aşk

Feyz ile etti terakki nur-i Hak
Bildiğin gördü o dem bînâ-yi aşk

Mazhar-ı sırr-ı kemâl-i ilm olup
Hak'tan özge sevmedi rüsva-yi aşk

Göğsünü gerdi melâmet taşına
Pîr-i fani, hazret-i valâ-yi aşk

Rabbine feryad-ı canı ref' edip
Ağladı ol sakin-i sahra'-yi aşk

Bargâh-i izzete erdi enin
Arşı lerzan eyledi şekva-yi aşk

Geldi ferman suret-i Tufan ile
Mahv-i ezdad eyledi fetva-yi aşk

Emr-i tekvinî kaçılmaz bir kader
Ol hüküm lâbüdd eder icra-yi aşk

Vâsıl oldu Rabbine Pîr-i Celîl
Olmuş idi ruz ü şeb hempâ-yi aşk

Perr açıp bir hamle etti azm ile
Ol hakikat şulesi verka'-yi aşk

Mahzen-i sırr-ı hayat-ı kâinat
Oldu İbrahim can, merma'-yi aşk

Âlem-i hubba erip oldu halil
Nâra saldı kendini sevda'-yi aşk

Âteş-i kahr-i celâli mahv edip
Gülsitan oldu ana sükna-yi aşk

Şedd-i rahl etti gönül iklimine
Çünki olmuştu ana îma-yi aşk

Emr ile yaptı Huda'nın beytini
Ol makamda etmeye insa'-yi aşk

Ol eve dahil olan amîn olur
Urulur ol mü'mine damga-yi aşk

Etti bir hamle daha ol kâmran
Mazhar-ı nur-i lika lâla-yi aşk

Merkez-i sırr-ı kemâl-i cûd olup
Gördü ancak sureti, Musa-yi aşk

Rabbini görmek için tenzih ile
Dedi: "Eriniy" sırr-ı bihemta-yi aşk

"Len terâniy"le muhatab oldu ol
Teşne-i didar olan şeyda-yi aşk

Anladı "Sevfe terâniy" remizini
Bunda vardı kendie igra-yi aşk

Burda görmezse kişi ma'budunu
ahirette sayılır a'mâ-yi aşk

Vacib ü imkânı tefrik eyledi
Gördü anda bir gül-i ra'na-yi aşk

Zıddolan fir'avnını imha için
Şakk-ı bah etti yed-i beyza-yi aşk

Can gözüyle bak! O sahib meşrebe
Göz göz etti sînesin Sina'-yi aşk

Şiddet-i Tur-i tecellâdan heman
Pârelendi nefs-i pâbercâ-yi aşk

Derkedince erbainin sırrını
Nur ile doldu bütün dehna'yi aşk

Mim ile erdi cemâl-i vahdete
Ta' ü Vav ü Ra'da ol ahra-yi aşk

Ma'din-i sırr-ı kemâl-i ruh idi
Ufk-i ruhullah olan İsa-yi aşk

Bipeder geldi cihan iklimine
Bariz oldu ayet-i akva-i aşk

Neş'esi hatm-i velâyetti anın
Neş'esiyle eyledi i'lâ-yi aşk

Halk-i tayr etti o ma' ü tînden
Nefhasıla eyledi irva'-yi aşk

Tîn-i cisminden o, tayr-i ruhunu
Ettirip pervaz felek-pira-yi aşk

Sırr-ı tecridle o ruh-i pürfütuh
Çarım-i eflâki etti cây-i aşk

Ya'ni kim fevk-el-anasın ol şehe
Mak'ad oldu merkez-i âlâ-yi aşk

Feyz-i cavide edip mazhar anı
Verdi rif'at kadrine ilyâ-yi aşk

Destgâh-i "Külle yevmin"de Huda
Nesc edip bir atlas-i diba-yi aşk

Anın üstünde bu bezm-i vahdete
Gör! Ne tevlid eyledi hublâ-yi aşk

Barekâllah geldi sadr-i âleme
Nur-i çeşm-i âşıkan, tutya-yi aşk

Hatime çekti cihan menşuruna
Ol Muhammed Mustafâ tugra-yi aşk

Sırr-ı hatmiyyet tecelli eyledi
Misk ile mahtum olup mîna-yi aşk

Ya'ni kim ilm-i Huda oldu ayan
Hâsıl oldu maksad-ı aksâ-yi aşk

Ne ise sırr-ı zuhûru kâmilen
Cami oldu kalmadı gabra-yi aşk

Nitekim evvel idi ol nur-i pâk
Yine oldur- âlem-i uhra-yi aşk

Başladı andan yine âhir ona
Müntehidir menhec-i garra-yi aşk

Arşın üstünde o Şah'ın şanına
Rekz olundu hayme-i hadra-yi aşk

Erdi fevk-al-arş kendi Zâtına
Hâsıl oldu lezzet-i uzma-yi aşk

Cem'-i kavseyn eyledi irfan ile
Andadır esrar-ı “Ev edna”-yi aşk

Dinle canım sırr-ı hatmiyyet nedir
Cehl ile olma sakın tersa-yi aşk

Sabıkîni hatm ile ol şah-i din
Lâhıka açtı reh-i ulya-yi aşk

Böylece hatm-i kemâlât eyliyor
Ümmete etmek için i'fa'-yi aşk

Nesl-i pâkini bıraktı bizlere
Oldu anlar urvet-ül-vüska-yi aşk

Rahmetinden “Rahmeten lil' âlemiyn”
Eylemekte daima ihya'-yi aşk

Dikkat et kim ayet-i “Lebsin cedid”
Nesline etmektedir iksa'-yi aşk

Cümle evlâdı o Şah'ın bittemam
Bezm-i Hak'ta bülbül-i gûya-yi aşk

Her biri ayine-i Zât ü sıfat
Her biri sertakadem mecra-yi aşk

Olmasa evlâd-ı Peygamber eğer
Kâinat ol dem olur feyfa-yi aşk

Bak! Bu dine kim sahabet eyledi
Kimde kaldı rütbe-i balâ-yi aşk

Can nisar etti bu yolda nesl-i pâk
Oldu helva anlara belva-yi aşk

Varsa iz'anın eğer bir lâhzacık
Kıl tefekkür sen de ey molla-yi aşk

Âleme sultan ederler bendeyi
etseler ger kalbine imlâ-yi aşk

Vâsıl-ı cânân olursun lâhzada
ger edersen benliğin yağma-yi aşk

Hayf kim ol âdem görünen bir güruh
Koştular hep etmeye imha-yi aşk

Suretâ insan, içi hayvan olan
Hızb-i şeytan; oldular a'da-yi aşk

Zalimanı nefy edersin "Lâ" ile
Varsa gönlünde eğer "İllâ"-yi aşk

Bir güneştir aşk-i pâk-i Zülcemâl
Eylemek mümkin midir itfa-yi aşk

Vâris-i sırr-ı Resul'e ermeyen
Tatmaz asla çeşni-i ahlâ-yi aşk

Aşka erdim zanneder bazı kesan
Hepsi nâim, görmede rüya-yi aşk

Gerçi kimse hâli olmaz aşktan
Çün olunmuş her şeye i'ta-yi aşk

Zâhir olmazsa eğer bir kimsede
Anda bâtındır bütün fehva'-yi aşk

Böylesi tatmaz bu aşkın tadını
Bunlara ma'nen denir hunsa-yi aşk

Bâtına olmaz müşahid ol kişi
Sağ da olsa sayılır mevta-yi aşk

Binihayet hamd ola ya Rab sana
Sayeban oldu bize Tuba-yi aşk

KENZİYA! Erdim bu aşk-i pâke ben
Dilde asla kalmadı hulya-yi aşk

KADERİN İNCE ÇİZGİLERİNDEN

"Hz. Ali kerremallâhü veche Sıffin savaşından dönerken yanlarında bulunan yaşlı bir adamla aralarında şöyle bir konuşma geçer:

Yaşlı adam ; 'Ey Ali, Acaba Sıffın'e gidişimiz Allah'ın kaza ve kaderiyle mi olmuştur?'

Hz. Ali kerremallâhü veche cevaben;

'Tohumu yarıp içinden filiz çıkartan, yoktan insanı yaratan Allah'a yemin ederim ki biz ayak bastığımız her karış toprağa, indiğimiz her akarsuya ve çıktığımız her tepeye Allah'ın kazası ve kaderiyle bastık, indik ve çıktık.'

Yaşlı adam; 'Çektiğim zorluklar ve sıkıntılara karşılık, Allah katında bir ecir ve mükafat görmek isterim. Fakat ben kendim için bir fayda görmüyorum.' der.

Hz. Ali kerremallâhü veche cevaben,

'Sus ihtiyar. Sıffin'e giderken, gidişiniz için Allah Teâlâ size büyük mükafatlar vermiştir. Siz hiçbir hareketinizde herhangi bir zorlamaya maruz kalmadınız.'

Yaşlı adam, 'Nasıl yani? Hani bütün yaptıklarımızı kaza ve kaderle yapmıştık?' diye sorar. Hz. Ali;

'Zavallı ihtiyar, sen herhalde kaza ve kaderi, insanları fiil ve davranışlarında zorlayan, onları mecbur bırakan bir şey zannettin öyle mi?

Eğer öyle olsaydı sevap ve azap, müjde ve sakındırma, emir ve yasak boş ve anlamsız şeyler olurdu. Allah tarafından hiçbir günahkar ayıplanıp kınanmaz, yaptıkları kötü davranışlar belirtilmez, iyilik ve itaatte bulunan hiç kimse övülmez ve onların yaptığı güzel işlerden bahsedilmezdi.

İyiler kötülerden daha çok övülmeye ve kötüler iyilerden daha çok yerilmeye müstahak olmazlardı. Söylediğin sözler putlara tapan ve şeytanla arkadaşlık edenlerin, doğru ile yanlışı ayıramayan cahillerin ve gerçeği göremeyenlerin sözüdür.

Onlar bu ümmetin kadercileri ve mecusileridir. Allah tercih noktasında insanı serbest bırakmıştır. İyiliği emredip kötülükten de sakındırmıştır. İnsanlar da mecburen günah işlememiş veya zoraki itaat etmemiştir. Allah kullarına boş yere peygamberler de göndermemiştir.

Bu gibi sözler, inkarcıların saçma düşünceleridir.

İşte onlar için cehennem azabı vardır.'

Hz. Ali kerremallâhü veche nin bu sözleri üzerine yaşlı adam, 'Öyleyse bizim ona göre hareket ettiğimiz kaza ve kader nedir?' diye sordu.

Hz. Ali;

'O, ancak Allah'ın emri ve hikmet sahibi olan Allah'ın hükmüdür.' dedi ve şu ayeti okudu:

"Senin Rabbin, yalnız kendisine kulluk etmenize hükmetmiştir."

إِنِ الْحُكْمُ إِلاَّ لِلّهِ أَمَرَ أَلاَّ تَعْبُدُواْ إِلاَّ إِيَّاهُ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ ***"Hüküm, yalnızca Allah'ındır. O, kendisinden başkasına ibadet etmemenizi emretmiştir. Dosdoğru din işte budur. "*** [Yusuf,40]

Hz. Ali kerremallâhü veche, o yaşlı adama bu şekilde kaza ve kaderi tarif etmiş, mahiyetini anlatmıştır."

[Bkz. Bekir Topaloğlu, Kelam İlmi, İstanbul 2004, s. 289;
Muhammed İhsan Oğuz, İslam'da Kaza ve Kader,
İstanbul 1994, s. 103-105.]

Yine bir başka hadisede Hz. Ali kerremallâhü veche, hayır ve şerrin, taat ve ma'siyetin kendi kontrolü altında olduğunu söyleyen birisine,

"Allah Teâlâ ile birlikte mi bu saydıklarına sahipsin ya da Allah'a ihtiyaç duymadan mı bütün bunları yapıyorsun?

Eğer Allah ile yaptığını söylersen, Allah'a şirk koşmuş olursun. Eğer diğerini söylüyorsan o zaman da kendini Allah'ın yerine koymuş olursun" dedi

[Sa'duddin Mes'ud b. Ömer b. Abdullah Taftazani,
Şerhu'l-Makasıd, Beyrut 1985, C. IV, s. 269-270,
Ayrıca Bkz. Lütfü Cengiz, Emeviler Döneminde Kader Problemi,
Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 1999, s. 18.]

**

Hz. Aişe radiyallâhü anhadan rivayet edilen bir hadis-i şerif şu şekildedir:

"Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem gökyüzünde bir bulut gördüğü zaman işini bırakıp buluta dönerdi. Gök yağmur bulutlarıyla dolup fırtına ve şimşeklerle kaynaşmaya başladı mı rengi değişir, onu bir huzursuzluk kaplar, bundan dolayı yerinde duramaz, bir girer bir çıkar, bir ileri bir geri giderdi. Eğer Allah Teâlâ bulutu dağıtırsa hamdederdi. Yağmur başlayınca rahatlar, huzursuzluğu artık açılırdı. ***'Allah'ım faydalı bir nimet olsun'*** diye dua ederdi. Ben bu hali, yüzünden anlardım.

Bir gün sordum: ***'Ey Allah'ın Resulü, halk bir bulut görse, yağmur getirir ümidiyle sevinir. Halbuki sen bir bulut gördüğünde üzülüp endişeleniyorsun. Bunun sebebi nedir?'*** Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem şu cevabı verdi:

'Ey Aişe, bunda bir azap bulunmadığı hususunda bana kim garanti verebilir? Geçmişteki bir toplum bulutla azaba uğratılmıştır. O toplum, bulutu gördüklerinde, 'Bu gördüğümüz, bize yağmur getirecek bir buluttur' demişlerdi.

Sonra Ahkaf suresi 24 ve 25. Ayetlerini okudu.

"O azabı vadilerine doğru yayılan bir bulut olarak gördüklerinde, "Bu, bize yağmur getiren bir buluttur" dediler. Hûd, "Hayır, o sizin acele gelmesini istediğiniz şeydir. İçinde elem dolu azabın bulunduğu bir rüzgardır" dedi. O, Rabbimin emriyle her şeyi yerle bir eder." Derken evlerinden başka hiçbir şeyleri görünmez hale geldiler. İşte biz, suç işleyen toplumu böyle cezalandırırız."

[Müslim, İstiska 14, (899).]

**

"Göktekinin sizi yere geçirivermeyeceğinden emin mi oldunuz? (O zaman) bir de bakarsınız yeryüzü şiddetle çalkalanıyor. Yahut gökte olanın üzerinize taş yağdıran (bir fırtına) göndermeyeceğinden emin misiniz? İşte (bu) tehdidimin ne demek olduğunu yakında bileceksiniz!"

[Mülk 67/16-17.]

Bu konuyla ilgili aşağıdaki metin oldukça açıklayıcı ve güzeldir.

"Anne balık ve yavruları denizde bulunan yuvalarından çıkmışlar ve yüzerek ilerlemeye başlamışlar. Anne balık ilk defa yuvaları olan kaya ovuğundan çıkan yavrularını meydana gelebilecek tehlikeler konusunda eğitme niyetindeymiş. Demiş ki:

-Yavrularım üzerinize yiyecek veya yem atılırsa sakın yemeyin. Onlar zehirli olabilir veya size zararı dokunabilir. Dışarıdan sarkıtılan bir solucan veya böcek görürseniz de sakın kanmayın, aldananlardan olmayın. O bir olta tuzağı olabilir. Sizin gibi birçok balık bunların kurbanı olmuştur, insanlara yiyecek olmuştur...

Anne balık bütün bunları anlatıyorken yukarıdan atılan bir ağ onları ve etrafta bulunan diğer balıkları içine alıvermiş. Yavru balıklar bütün olanları bilmedikleri için sormuşlar:

-Anne bu da ne böyle?

Anne balık çaresizlik içerisinde, üzüntülü bir şekilde yavrularına bakmış ve cevap vermiş:

-Yavrularım, buna tepeden inme denir. Gökten inenden kurtuluş olmaz."

[Ragıp Güzel, Kadere Rıza, Ġstanbul 2011, s. 44.]

"Kötü işler yapmak için tuzak kuranlar, Allah'ın kendilerini yere geçirmesinden veya (ansızın) bilemeyecekleri bir yerden kendilerine azap gelmesinden emin mi oldular?

Yahut onlar dönüp dolaşırken Allah'ın kendilerini yakalayıvermesinden emin mi oldular?

Onlar, Allah'ı aciz bırakacak değillerdir. Yahut da, onları korku üzere iken yakalamayacağından güven içinde midirler?

Şüphesiz Rabbiniz çok esirgeyicidir, çok merhametlidir."

[Nahl /45-47]

Alıntı Kaynak: Tuba ALTUNCU, İnsan İradesi Ve Kader İlişkisi, T.C. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Kelam Bilim Dalı, (Yüksek Lisans Tezi) Elazığ - 2012

SABIR YARIŞI

Cüneyd, Nûrî, Amr el-Mekkî, Sehl gibi ünlü sûfî bilginlerden yararlandıktan sonraki bir devrede Mekke'ye gelen (h. 270) Hallâc burada çok sıkı bir çile sürecine girmiştir.

Tarîhu Bağdad'dan bazı satırlar nakledelim:[bk. Târîhu Bağdad, 8/114 vd.; Passion, 1/53-56.] Ebu Yakup Nehrecûrî (ölm. 330/941) anlatıyor:

"Mekke'ye ilk gelişinde Kâbe'nin sahnında oturuyordu. Bir yıl müddetle, oturduğu yerden sadece abdest almak ve tavaf etmek için ayrılmıştır. Ne güneşe aldırıyordu ne de yağmura. Her yatsı vakti yanına bir çörekle bir testi su konuyordu. Bir çöreğin dörtte biriyle birkaç yudum su alıyor, geri kalanı geri çeviriyordu. Hallâc'ın bu perhiz-çile denemelerinin sûfîleri bile şaşkına çevirecek kadar ağır, hatta iddialı olduğu anlaşılıyor. Hallâc'dan en çok nakil yapanlardan biri olan İbrahim b.Şeybân şunları yazıyor:

"Üstadım Ebu Osman el-Mağribî (ölm. 299/911) ile birlikte Amr b. Osman el-Mekkîye gitmiştik. Konuşma sırasında, Ebu Kubeys tepesindeki bir gençten söz edildi. Biz oradan ayrılınca hemen Ebu Kubeys'e çıktık. Öğle sıcağıydı. Bir taşın üstüne oturmuş bir gençle karşılaştık. Alnından akan terler taşa dökülüyordu. Arkadaşım bu manzarayı görünce bana:

"Hadi gidelim" diye işaret etti. Vadiye inince de şöyle dedi:

"ömrün vefa ederse şu adamın başına neler geleceğini görürsün. Oturmuş Allah ile ahmakça sabır yarışı yapıyor. Allah ona, tahammül edemeyeceği bir bela mutlaka verecektir. Bu gencin, Hallâc olduğunu öğrendik."

Sh: 69-70

Kaynak: Tavâsin, Hakk ve Aşk Şehidi HALLÂC-I MANSÛR VE ESERİ, hzl: Prof. Dr. Yaşar Nuri ÖZTÛRK,İKİNCİ BASKI, 1996, İstanbul

MOLLA MURAD ve TÜRKÇE DİVANI

Molla Murad , Fransız İhtilali (1789)' nden 1 yıl önce 1788'de doğmuştur. Abdülmecid zamanında 27 Şevval 1264 H(25 Eylül 1848)'de vefat etmiştir. Dârü'l — Mesnevi dahilindeki türbe-i mahsusada olduğu kaydedilmektedir.

Birçok eseri vardır. Molla Murad' ın "Divan"ı önem arzetmektedir.

Divanın giriş bölümünde **"manzume-i fesâhat ve divançe-i belâğat"** olarak vasıflandırdığı kitabında, tarikat ulularının, İslam büyüklerinin medhiyeleriyle örülü olup, Mevlânâ Celâleddin Rûmî , Abdülkâdir Geylanî, Bahâ'ud-din Nakşbendî , Seyyid Ahmet Rıfâi , Ahmet Bedevî , Şeyh Şazili , Şaban Halvetî , İbrahim bin Edhem , Hacı Bektaş Velî , Hacı Bayram Velî , Yunus Emre gibi daha birçok ehl-i tarikat büyüğünün bazen biyografisini içermektedir.

Ayrıca bilinen divan dizilişlerinden farklılık göstermesi de ilgi çekicidir. Yine Molla Murad'ın Nakşibendi tarikatına mensup olmasına rağmen mesnevi dersleri vermesi ve 19. yüzyıldaki Nakşibendî-Mevlevî yakınlaşmasına örnek teşkil etmesi de ayırıcı bir özellik olarak göze çarpmaktadır.

Molla Murad, Nakşibendi tarikatına mensup biri olarak sadece bu tarikatın ulularını övmemiş; hiçbir ayrım yapmadan başka tarikat büyükleri içinde medhiyelerini dile getirmiştir.

Molla Murad, Hazret-i Mevlana 'dan başlayıp Mustakımzâde Süleyman'a kadar yazdığı 47 medhiyede hiçbir tarikatı ayırt etmeksizin o tarikatların kurucusu başta olmak üzere tekke-dergâhsahibi olanlarını işlemiştir.

Hacı Bektaş-ı Veli' yi medhederken "Şeyhi olmuşdır ânın Hoca Ahmed Yesevi , Mazhar-ı sırr-ı Alidir" gibi sözlerin yanında özellikle "Nakşibendiye kiliddir, Nakşibendiyye kulıdır" sözleri ezberi bozan yaklaşımlar olarak göze çarpmaktadır.

Molla Murad' ın Hacı Bektaş-ı Veli' yi Nakşibendi olarak tavsif etmesi ve Bektaşi tarikatındandan başka temsilcilere yer vermemesi, onun ehl-i sünnet çizgisinde hareket eden tarikat ulularına yer verdiğini göstermektedir.

Şeyh Ümmi Sinan için yazdığı medhiyede Ebussu'ud 'un ona **"Râfızi"** diyerek kötülük yaptığını ifade etmesi Molla Murad'ın bu olaya bakışını daha da netleştirmektedir.

Molla Murad'ın zamanında tarikatların insanları eğitmede bir yarış halinde olduğu, diğergâmlık örneklerinin çokça görüldüğü bilgilerine de rastlamaktayız ki Fatma Aliye Hanım' ın Ahmed Paşa ve Zamanı adlı kitabında Molla Murad' ın kendisine intisap etmek

isteyen yüksek istidatlı birine: **"Bu, bizim işimiz değildir."** diyerek **Kuşadalı İbrahim Efendi'** ye gönderecek kadar mütevâzı olduğunu gösteren bilgi de ilgi çekiciydi. Dergâh- tekke- ocak yakınlaşmasını delillendirmesi açısından iyi bir örnekti. Nakşibendi tarikatından olmasına rağmen mesnevi okutan Sadi' den, Şirazi' den şiir okutan, ders veren kendisi dışında Süleyman Neş'et, Süleyman Vahyi, Mehmed Emin Tokadi, Mustakımzâde Süleyman gibi kişilerden övgüyle söz etmesi, bu yaklaşımın hayata geçirildiğinin de canlı örnekleri olması açısından önemlidir.

Hacı Bektaş Veli kaddesellâhü sırrahu'l âlî hakkındaki tesbitleri orijinaldir.

Der-medḥ Ḥażret-i Pīr Ḥācī Bektāş-ı Velī ḳuddise sırruhu'l-ʿālī

Feilàtün Feilàtün Feilàtün Feilün

Nāmı üstünde velīdir Ḥācī Bektāş-ı Velī
Naḳşibendīye kilīddir Ḥācī Bektāş-ı Velī

Şeyḫi olmuşdır anıñ Ḥoca Aḥmed Yesevī
Ululuġī ezelīdir Ḥācī Bektāş-ı Velī

Gucduvānī daḫi şeyḫ-i Yesevīdir bī-şek
Naḳşibendiyye kulıdır Ḥācī Bektāş-ı Velī

Şimdi Naḳşīleri almaḳ yanına oldı delīl
Ḫocāgānıñ da ḳūlıdır Ḥācī Bektāş-ı Velī

Ḳaṣr-ı ilḥādı ḫarāb eyledi bünyādından
Evliyānıñ da selīdir Ḥācī Bektāş-ı Velī

Ẕātı müstaġraḳ-ı deryā-yı ḥaḳīḳat idi hem
Maẓhar-ı sırr-ı ʿAlīdir Ḥācī Bektāş-ı Velī

Şarḳ u ġarba yayılup ṣıyt-ı kerāmātı anıñ
Böyle ḳadrī de celīdir Ḥācī Bektāş-ı Velī

Nice ẓāhidleri mest itdi o şeyḫ-i ekrem
Böyle ḫamr-ı ezelīdir Ḥācī Bektāş-ı Velī

Arż iden ḥācetini gördürür elbetde añā
Cümleniñ ṭutan elidir Ḥācī Bektāş-ı Velī

Ḥacc-ı rūḥānīyi kerrāt ile itmişken o ẕât
Gitdi ḥacca emelidir Ḥācī Bektāş-ı Velī

Münteşir oldı Murādā ḳoḳusı dünyāya
Evliyānıñ da ḳulıdır Ḥācī Bektāş-ı Velī

Gel ḳapusında ṭurup maẓhar-ı iḥsān olagör
Ḳaṣr-ı cūduñ temelidir Ḥācī Bektāş-ı Velī
***

Der-vaṣf-ı Ḥażret-i Şeyḫ Ümmī Sinān ve raḍıyallahu ʿanhu'l-Ḫannān

Fàilàtün Fàilàtün Fàilàtün Fàilün

Āb-ı rūy-ı Ḫalvetīdir Ḥażret-i Ümmī Sinān
Ḳuṭb-ı aḳṭāb-ı cihāndır pişvā-yı vāṣılān

Şeyḫi olmış idi Seyfullah Efendiniñ o ẕāt Hem
ḫalīfe ḳılmış idi anı o şeyḫ-i cihān

Terbiyet buldı Ḥüsāmeddīn-i ʿUşşāḳī daḫi Aña
da virdi ḫilāfet hem o pīr-i ʿārifān

İsmi İbrāhim idi Ümmī Sinān ile şehīr İki
tekye şehremīninde aña oldı mekân

Ḥażret-i Sulṭān Süleymān ʿaṣrıdır ʿaṣrı daḫi
İltifāt itdikçe aña ḥażret-i şāh-ı cihān

Çekmeyüp hem zemm ü ṭaʿna başladı Ebussuʿūd
Müftī Ḳābil oldı Hābīl tek Ümmī Sinān

Yazdı fetvālar daḫi hem ehl-i devrin küfrine
Müstaḥill-i rafżdır bunlar deyüp itdi beyān

Hep ḥaseddendir bu işler oldı devrān vāsıṭa
Çekmede bu ṭaʿnı aṣḥāb-ı ṭarīḳat her zamān

Bāʿiṯi Ebussuʿūd u Ḳāḍīzāde oldılar
Biriniñ derdi Sivasī biriniñ Ümmī Sinān

İltifāt-ı pādişāhī oldı inkâra sebeb
Ḥamyet-i dīniyyeden olmadı vallahi inan

Güne güne gördiler herkes kerāmātın anıñ
Mümkin olmaz ki idem taʿdādıla ben de ḥiyān

Duḫter- i pākizesi irşād iderdi herkesi
Rābiʿa sırrına maẓhar olmışidi bī-gümān

Erkek evlādı yoḳ idi ḥażret-i şeyḫiñ velī
Ḳāim idi duḫteri erkek yerine ey cüvān

Beñzedi bu sırr-ı pinhān aña kim terk itmedi
Gerçi evlād-ı zükūrı yerine faḫr-ı cihān

Līk terk itdi yerine Ḥażret- i Fāṭımayı
Ḳāim oldı nice bīñ erkek yerine dāderān

Sāl-i hicret eyledi ṭoḳuz yüz daḫi elli sekiz
Murġ-ı rūḥı uçdı cināna olup ḫuld-āşiyān

Hem edā oldı ṣalâtı cāmiʿ-i Bü'l-fetḥde
Ḳomşu oldı Ḫālid ibni Zeyde o cennet-mekân

Sırrını taḳdīs itsün Ḥażret-i Yezdān anıñ
Mükrem olsun cennet-i aʿlāda rūḥı cāvidān

Bildigiñ her bir ʿulūmından teberrī eyleyüp
Böyle ümmī olma efḍaldir efendi bil inan

Sen deyüp Ümmi Sinān geçme bu ẕāta ḫoşça baḳ
ʿİlmini istif idersiñ ʿarşa varır bī-gümān

Ḥāżır olsun himmet-i pāki bize her dem anıñ
Rūḥ-ı ḳudsīsi Murāda yardım itsün her zamān

AZERBAYCAN BİBİ HEYBET TÜRBESİ' NİN TARİHİ

Azerbaycan Bibi Heybet Türbesi' nin Tarihi

Hakime Hanım, dokuzuncu asrın başlarında yaşamış, İmam Rıza'nın (aleyhisselâm) kardeşi olmasından ötürü takip edildiği için Azerbaycan'a sığınmış, burada tanınmasın diye, "Heybet'in bibisi" adı ile yaşamaya mecbur olmuştur. Vefatından sonra defnolunduğu yer, türbeye çevrilerek şöhret bulmuştur.

Tanınmış İslam alimi Allame Muhammed Bagir Meclisi (Vefat: Hicri 1111) de "Biharul-Envar" adlı değerli eserinde Hakime Hanım'ın (aleyhisselâm) İmam Musa Kazım'ın (aleyhisselâm) kızı olduğunu ve onun Bakü şehri etrafında defnedildiğini bildirmiştir.

Bu mukaddes mekan ve güzel mimarlık kompleksi 1936 yılında Sovyet rejimince yıkılmış, Azerbaycan bağımsızlığını kazandıktan sonra cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in teşebbüsü ile 1998'de yeniden inşa edilmiştir.

Bibi Heybet Mescidi

İmam Musa ibni Cafer'in (aleyhisselâm) kızlarından biri Azerbaycan'ın başkenti olan Bakü şehrinin girişinde defnolunmuştur.

Bu hürmetli hanım tarihi kaynaklarda "Fatime" adı ile kayda alınmış, mübarek mezarının üzerinde ise "Hakime" yazılmıştır.

Hadisçiler, tarihçiler, sîre yazanlar, soybilimciler Hazreti İmam Musa ibni Cafer'in (aleyhisselâm) kızlarını sayarken birkaçını "Fatime " adı ile anmışlardır.[1]

Yedinci asırda yaşamış büyük Ehli-sünnet alimlerinden olan Sibt ibn Cövzi, İmam Musa Kazım'ın (aleyhisselâm) kızlarının birkaçını "Fatime" adı ile anarak, şu şekilde beyan etmiştir:

1- Fatimeyi Kübra (aleyhisselâm)

2- Fatimeyi Suğra (aleyhisselâm)

3- Fatimeyi Vüsta (aleyhisselâm)

4- Fatimeyi Uhra (aleyhisselâm)[2]

Hazreti Masume (aleyhisselâm) adı ile tanınan Fatimeyi Kübra (aleyhisselâm) İran'ın Kum şehrinde defnolunmuştur. Her gün İran'ın içinden ve diğer ülkelerden gelen binlerce Ehli-beyt aşığı, bu kutsal türbeyi ziyaret etmek için mukaddes Kum şehrine yönelirler.

Bibi Heybet (aleyhisselâm) adı ile tanınan Hazreti Fatimeyi Suğra (aleyhisselâm) Bakü şehrinin girişinde defnolunmuştur.

Sitti Fatime (aleyhisselâm) adı ile tanınan Fatimeyi Vüsta (aleyhisselâm) ise İsfahan şehrinde defnolunmuştur. Hazretin (aleyhisselâm) kadim ve sefalı türbesi vardır.

Hahere İmam adı ile tanınan Fatimeyi Uhra (aleyhisselâm) İran'ın Reşt şehrinde defnolunmuştur.

Bibi Heybet ziyaretgahı asırlar boyu "Ehli-beyt (aleyhimüsselâm) " mektebi mensuplarının özel ilgi odağı olmuştur. Onlar, dünyanın çeşitli bölgelerinden burayı ziyaret etmek için yol hazırlıkları yapıp, mesafenin uzunluğunun vereceği zahmeti göze alarak, Hanımın (aleyhisselâm) pak mezarına doğru heyecanla yol alırlar.

Sovyet rejiminin başa geçmesiyle bu diyarın İslam ülkelerinden bağlarının koparılması ile geliş gidişler kesildi. Yüce türbe, zalim diktatör Stalin'in fermanı doğrultusunda 1936 yılının eylülünde dinamitle havaya uçurulmuş, mezarın üzerinden asfalt yol geçilmiştir.

Peygamber (sallallâhü aleyhi ve sellem) Ehli-beyt'ini (aleyhisselâm) seven Müslümanlar, Komünist rejime karşı açık bir şekilde direniş gösteremediler. Onların ellerinden gelen tek şey Peygamber (sallallâhü aleyhi ve sellem) ciğerparesinin pak kabrinin üzerindeki yoldan geçmemeleriydi. O istikameti kullanmak zorunda kaldıklarında mezarlığın kenarından geçip gidiyorlardı.

Komünist rejim halkı kabrin üstünden geçmeye mecbur bırakmak maksadıyla mezarın bulunduğu yerin iki tarafına sütunlar yerleştirmiş, kabrin üstünden geçmekten başka çare kalmasın diye mukaddes mezarın üzerine "zafer takı" dikti. Ama meselenin iç yüzünü bilen bilinçli Ehli-beyt (aleyhimüsselâm) taraftarları, zafer takının her iki tarafından yayaların gelip geçmesi için yapılmış dar geçitlerde uzun sıralar bekleyerek dikkatli bir şekilde geçiyorlardı.

Komünist rejim dağıldıktan sonra Ehli-beyt (aleyhimüsselâm) aşıkları, o hazretin türbesini yeniden inşa etmeye başladılar. Türbe inşaatının ilk bölümü hicri 17 Rebbülevvel 1319 yılında, miladi olarak 12 Temmuz 1998'de, İslam Peygamberi Hazreti Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem) ve İslam fıkhının babası İmam Cafer Sadık (aleyhisselâm)'ın kutlu doğumlarının yıldönümü günü, görkemli bir resmi törenle tamamlanmıştır.

Halihazırda mezarın etrafında olan 113 ev de satın alınarak, mühteşem bir mescid inşası göze alınmıştır.

Hanım Bibi Heybet'in (aleyhisselâm) türbesinde 4 kabir vardır. Her kabrin üzerinde doksan küsür yıl önceye ait olan büyük mezar taşları yerleşir. Hanım'ın (aleyhisselâm) kabrinin mezar taşı üzerine yazılan yazılar, uzun yılların geçmesi, özellikle türbe dinamitle patlatıldığında mezar taşının ikiye bölünmesi ve yarım asır toprak altında kalması sebebiyle tam olarak okunamamıştır. Uzun süren zorluklardan sonra çeşitli açılardan elde edilen görüntülere esasen yazıların bir kısmı okunabilmiştir. Ne yazık ki yazının kalan kısımlarını okumak mümkün olmamıştır.

Okunabilen anlatılar olduğu gibi yazılmış, okunamayan bölümler üç nokta ile belirtilmiştir:

"هذا المرقد المنوّر و المضجع المطهر لسيدتنا و مولاتنا بضعة الرسول و سلالة البتول، عصمة...الدين...الصديقة المسمّاة بحكيمة بنت ... قبوراولادها الكرام (عليهم الرحمة و الرضوان) إن الله علي كل ...الامام موسي بن جعفر (صلوات الله عليها و عليهما) و القبور الثلاثة التي سيد هذه القبور الشريفة عمدة الأخيار الحاج علي اصغر بادكوية أحسن الله له الجزاء و اكمل الله أجره في سنة 1332 الهجرة .شيء قدير النبوية".

Tercümesi:

Bu münevver ve mukaddes kabir, Peygəmbər'in bedeninin parçası ve Betül (Hazrt Fatimə) sülaləsi, ... İmam Musa ibn Cafer'in (aleyhisselâm) kızı Siddigə Hekime'nindir. ... Üç kabir ise O'nun kerametli evlatlarına aittir... Hakikaten de Allah, her şeye kadirdir.

Bu şerafetli kabirlərin hayırsever öncüsü Hacı Ali Asker Badkuyye'dir. Allah ona ecir versin ve onun mükafatını yükseltsin. Hicri-1332

Türbenin taşlarındaki yazılarından da anlaşıldığı gibi, Hazreti Bibi Heybet (aleyhisselâm) yerli ahali arasında Hakime (aleyhisselâm) lakabı ile tanınmıştır. Tarihi kaynaklarda ise O'nun adı Fatimeyi Suğra (aleyhisselâm) adı ile kayda alınmıştır. Bibi Heybet'in (aleyhisselâm), Fatimeyi Suğra olduğunu bildiren kaynaklar şunlardır:

1-"Tuhfetül-alem" kitabı, Allame Seyid Cafer Ali Behril-ulum[3].

2-"Miratul-Büldan" kitabı, Muhammed Hasan Han Etimadus-Seltene.[4]

3-"Ez Asatara ta Estarabad" kitabı, Doktor Menuçehr Setude.[5]

4-"Lügatnameye Dehhoda" kitabı, Ali Ekber Dehhoda.[6]

5-"Hayatul-İmam Musa ibn Cafer" kitabı, Allame Şerif Bagir Gureşi.[7]

Bu ve bunun dışındaki kaynaklara bakıldığında, Bakü şehrindeki türbenin "Fatimeyi Suğra'ya" (aleyhisselâm) ait olduğu nazara alınınca, hürmetli Bibi Heybet'in (aleyhisselâm) adının Fatimeyi Suğra (aleyhisselâm) olduğu konusunda hiç şüphe kalmamaktadır.

Hazreti Fatimeyi Suğra'nın (aleyhisselâm) Bibi Heybet adı ile tanınmasının sebebi yerli ahali arasında şöyle anlatılır: Hazreti Masume'nin (aleyhisselâm) Kum şehrinde vefatından sonra Hazreti Fatimeyi Suğra Reşt şehrine gelir ve daha sonra Bakı şehrine yönelir. Baba Seccad adlı rehber Bakü'ya gitmesinde Hanım'a (aleyhisselâm) yardım etmiştir.

Hazret Fatimeyi Suğra'yı (aleyhisselâm) Bakü'ya kayıkla götürme iftiharı "Kız Kalesi" yakınlığındaki "İçeri Şehir" sakini və kayık sahibi Hacı Bedr'e nasip olmuştur. Hacı Bedr, Hazreti Fatimeyi Suğra (aleyhisselâm) ile tanışırken O'nu İçeri Şehir'e davet eder. Hacı Bedr büyük sevinç ve iftiharla Hanım'ı (aleyhisselâm) kendi evine götürür. Hanım'ın (aleyhisselâm) Bakü'ye gelmesi bütün civarda ses getir. Ehli-beyt (aleyhimüsselâm) muhipleri, gruplar halinde Hazret'i (aleyhisselâm) görmek ve "Hoş geldin" demek için eve akın ederler. Bu haberin yayılması üzerine Hacı Bedr, Hanım'ın (aleyhisselâm) tehlikeye düşmesinden endişe eder. Bunun için Şıh Köyü'ne göçer, kendisini "Heybet" olarak tanıtarak, ömrünü Hanım'ın (aleyhisselâm) hizmetine adar. Hacı Bedr, köyde Heybet adı ile tanınır. O, Hazret (aleyhisselâm) hakkında söz etmek istediğinde, "Bibiye men" (menim bibim) sözünü kullanır. Zamanla, yerli ahali de Hazret (aleyhisselâm) hakkında söz edilince, O'nu "Bibiye Heybet" (Heybet'in bibisi) adı ile yad ederler. Bu şekilde Hazret'in (aleyhisselâm) adı "Bibiye Heybet"

adı ilə meşhurlaşır. Sonraları, zaman geçtikçe, "ye" takısı düşer ve "Bibi Heybet" şeklinde telaffuz edilir.

Tarihi belgeler de bu hürmetli hanımın Bakü şehrinin yaklaşık altı kilometre yakınında bulunan Şıh Köyü'nde yaşadığını bildirmiştir.

Hanım'ın (aleyhisselâm) yaşadığı ev günümüze dek korunup muhafaza edilmiştir. Kardeşi Hazreti Masume'nin (aleyhisselâm) ibadet ettiği mihrabı (tarihte "Beytun-Nur" adı ile kayda geçmiştir) gibi Hanım'ın da ibadet ettiği yerin mihrabı imanlı insanların ziyaretgahına çevrilmiştir.

Şıh Köyü'nün imanlı halis müminleri, Hazreti İmam Musa ibn Cafer'in (aleyhisselâm) kalbinin parçasını, vefat ettikten sonra şimdiki türbenin yerinde toprağa emanet etmiş, O'nun kabrinin etrafını duvarlarla çevirmişler ve Peygamber (aleyhisselâm) hanedanından üç kişiyi de O'nun yakınına defnetmişlerdir. Onlar Peygamber (aleyhisselâm) Ehlibeyt'ine (aleyhisselâm) önem verip, yıl boyu mukaddes ziyaretgahı ziyaret etmeyi kendilerine şeref bilmişlerdir. Karşılarına çıkan her türlü zorlukta Hanım'ın (aleyhisselâm) mukaddes mezarına sığınarak Allah'a el açıp, duaları kabul olmuş halde geri dönmüşlerdir.

Öyle ki, asırlar boyu O'nun şöhreti her tarafa yayılmış, mucize ve kerametlere şahit olunmuştur ki, bu Ehlibeyt (aleyhisselâm) aşıklarının kalplerini kendisine daha sıkı bağlamıştır.

Günden güne artan kerametler sebebiyle çokça nezirler şerafetli kabre hediye ediliyordu. Allah yolunda edilen ihsan ve nezirler yığılınca pak kabrin üzerinde şark mimarlığının güzel numunesi olan azametli kubbe ve ziyaretgah inşa edildi.

Bu sefalı türbe Şirvan-Abşeron mimarlık üslubunda işlendi. Türbenin etrafında güzel minareler, görkemli kubbeler, büyük salonlar, iki mescit, çok sayıda bina, makber ve sertab yapıldı. Türbe ve etrafı kıymetli incesanat topluluğuna çevrildi. Bunların içinde İslami üslupta işlenmiş taş oymalar, hat numuneleri, nakkaşlık ve kıymetli hazine şeklinde olan kütüphane, tablo, taş kitabeler, elyazmaları ziyarete gelenler ve seyyahların karşısında gösterime sunulmuştu.

Ancak ne yazı ki, bu değerli kültür mirası Komünist rejimin amansız saldırıları neticesinde, mahvolup gitti.

Medeniyet, ilerleme ve yücelik göstergesi olan kıymetli sanat eserleri şiddetli alevler yüzünden yanıp, kül oldu. Manevi tesirinin yanında, o bölgede siyasi-iktisadi hayata büyük tesiri olan kutsal kompleks, yerle bir edildi. Bibi Heybet türbesinin etrafında ruhaniler, bilginler, mescidin sorumluları və hizmetçilerine ait olan çok sayıda kabir de dinamitle patlatıldı.

Bu mezarlara ait olan mermer ve diğer değerli taşlar Azerbaycan Tarih Müzesi'nde saklanmaktadır. Günümüze kalabilmiş levhaların üzerinde hicretin 700. yılı kaydolunmuş ve Mahmud ibn Sedin adı, türbenin mimarı olarak yazılmıştır.

Hazreti Fatimeyi Suğra'nın (aleyhisselâm) türbesinin tesis olunma tarihi 1018. hicri yılı, Şah Abbas'ın fermanı ile kayda alınmıştır.

Türbenin kitabelerinden birinin tasvirinin negatifi Cumhuriyet Tarih Enstitüsü'nde 9017 numarasıyla ile saklanmaktadır.

Diğer bir kitabede 977. hicri yılında Seyid Fazlullah Latif Nişaburi'nin oğlu tarafından türbenin kenarına yaptırılan mescidin tesis olunması anlatılmaktadır. Bu belgelerde ahaliye yol gösterip, hak yola yöneltmek için Nişabur'dan Bakü'ye gelen Şeyh Abidin'in oğlu Hacı Şerif'in adı da geçmektedir. O, Bibi Heybet türbesinde mezhebi işlere rehberlik etmiş, hicri 1046'da defnolunmuştur.

Kaynaklarda Bibi Heybet Mescidi

Bibi Heybet türbesi ve ona ait binalar konusunda ilmi araştırmaların çoğu Rusça yazılmıştır. Bu eserlerin bazıları şunlardır:

1-"Bakü'nün Orta Asırlar Tarihi", S.B.Aşurbeyli, yayın tarihi 1963.

2-"16-19. Asırlarda Azerbaycan və Ermenistan Feodal Münasebetleri Tarihi", İ.P.Şuskiy, yayın tarihi 1949, Leningrad.

Yazar bu kitapta ikinci Şah Abbas'ın Bibi Heybet (aleyhisselâm) türbesi konusundaki fermanının Rusça'ya tercümesi ile birlikte onun metninin tamamını ve Şah Abbas Kebir'in fermanının da bir bölümünü yazmıştır.

3-"Şıhlar Köyü", G.Sadigi, yayın tarihi 1925, Bakü.

Yazar, bu kitabında Hazreti Bibi Heybet'in (aleyhisselâm) soyu, lakapları, adı ve türbeye ait olan binalardan söz etmiştir.

4-"İran'ın Kuzeyine Sefer", İ.Berzin, yayın tarihi 1852.

Yazar, 1831'de Bakü'ye sefer etmiş, Hazreti Bibi Heybet (aleyhisselâm) türbesinin kitabelerini okuyarak kopyasını almış, onları Rusça'ya çevirerek kitabında yazmıştır.

5-"İlhaniler'in 14. Asır Sikkeleri", M.ALEYHİSSELÂMeyfuddin, Tarih İlimleri Enstitüsü'nün 5012 sayılı yayını.

Yazar, bu kitapta geçmiş araştırmacılardan Duren, Sisov, Pahmov, Alizade ve Hakkı'nın sikke araştırmalarına esasen, onların verilerini tamamlamış, karanlık kalan meseleleri aydınlaştırmıştır.

Bu kitapta adı geçen Ebul-feş Ferehzad'ın, Hazreti Bibi Heybet'in (aleyhisselâm) türbesine bitişik mescidin banisi olduğu bildirilmiştir.

6-"Kaspiyye", B.A.Duren, yayın tarihi 1875.

Duren, bu kitabta şimdiki Hazreti Bibi Heybet (aleyhisselâm) türbesinin yerinin önceki dönemlerde kale olduğunu ispat etmiştir.

7-"A.K.Aliekberov'un Makalesi", 1960, Bakü.

Bu makalede Hazreti Bibi Heybet (aleyhisselâm) türbesinin kenarındaki minarenin Selçuklu mimarisinin ilk dönemlerine ait olduğunu açıklamıştır.

8-"Azerbaycan'ın Bargahları", M.Neoman, yayın tarihi 1992, Bakü.

Yazar, kitabında Hazreti Bibi Heybet'in (aleyhisselâm) türbesi ve onun etrafındaki binalar hakkında geniş malumat vermiştir.

9-"Bakü'nün Orta Asırlar Tarihi Konusunda Belgeler", T.M.Musevi, yayın tarihi 1967, Bakü.

O, bu kitabta Hazret Bibi Heybet'in (aleyhisselâm) türbesine ait belgeleri şerh və izahla yazmıştır.

10-SSCB Leningrad İlimler Akademisi'nin Arşivi'nde, B.A.Duren bölümünde saklanılan belgeler.

Belgelerin içinde Safevi sultanlarının Hazreti Bibi Heybet'in (aleyhisselâm) türbesine vakfedilmiş emlak ve hediyeler konusundaki fermanları elde edilmiştir. Bu fermanların metni tam olarak "Astaneye Mübarekeye Bibi Heybet (aleyhisselâm)" kitabında yer almıştır. Bu kitapta Hazreti Bibi Heybet'in (aleyhisselâm) doğum, vefat, baba, ana ve kardeşleri hakkında da geniş bilgi verilmiştir.

Mukaddes kabri nurla dolsun!

[1] Eş-Şeyhul-Mufid, Muhammed ibn Muhammed ibn Numan, "El-İrşad", 2. cilt, sayfa 244; et-Taberi, Ebu Cafer Muhammed ibn Cüreyr, "Dalailül-İmame", sayfa 309; et-Tebersi, Ebu Ali Elfezl ibnil-Hasan, "İlamul-Vera bi elamul-huda", 2. cilt, sayfa 36; et-Tebersi, Ebu Mensur Ahmed ibn Ali ibn Ebi Talib, "Tacul-mevalid" kitabı, sayfa 47; İbn Şehr Aşub, Ebu Cafer Muhammed ibn Ali es-Servi, "Menagibu Ali Ebi Talib", 4. cilt, sayfa 324; el-İrbili Ali ibn İsa el-Vezir, "Keşfül-ğumme", 3. cilt, sayfa 26; el-Hilli, Hasan ibnul-Mütehhar, [El-Allame], "el-Mustecad" sayfa 200; Han Mir, "Habibus-seyr" 2. cilt, sayfa 81; el-Müteveffi, Hamdullah, "Tarihe Gozide" sayfa 204; el-Maliki, Ali ibn Muhammed ibn Ahmedul-Maliki, [İbn Sebbağ], "el-Fusulul muhimme" sayfa 242; el-Amili, es-Seyyid Muhsin Emin, "Eyanuş-şia" 2. cilt, sayfa 5; er-Rövzati, es-Seyyid Muhammed Ali, "Camiul-ensab", 1. cilt sayfa 85; el-Halili, Cafer, "Mosuetul-Atabatil-Mügaddese" 9. cilt, sayfa 58; et-Tusteri, eş-Şeyh Muhammed Taki, "Taruhun-Nebi vel-Al", sayfa 125.

[2] Es-Sibt ibnul-Cövzi, Ebul-Müzeffer, Yusif ibn Ferğeli, "Tezkiretul-Hevas", sayfa315

[3] Ali Behril Ulum, Seyid Cafer, "Töhfetül-alem" 2. cilt, sayfa 37.

[4] Etimadus-Seltene, Muhammed Hasan Han, "Miratul-büldan" 1. cilt, sayfa 255.

[5] Setude, Doktor Menuçehr, "Ez Astara ta Estarabad" 2. cilt, sayfa 180.

[6] Dehhuda, Ali Ekber, "Lugatname" Harfe Be, sayfa 518.

[7] Gureşi, Bagir Şerif, "Heyatul-İmam Musa ibn Cafer" 2. cilt, sayfa 439.

www.nicat-yolu.com

Çeviri: Zeynebiye.com

ÜÇ YAPRAKLI YONCA VE ERMENİ HAÇI

Meryem ACARA ESER

Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde bulunan bronz bir tören haçı biçimi ve süslemesi ile dikkati çeker. Alt kolu günümüze gelen haçın, kolunun bir ucu üç yapraklı yonca ile sonlanmaktadır, diğer uçtaki üç yapraklı yonca kırıktır. Ayrıca kolun altında tören sırasında taşınabilmesi için bir sap bulunur. Haçın yüzeyi iç içe geçen ramiler ve birleşmeyerlerindeki palmet ve yürek motiflerinden oluşan bitkisel bir kompozisyonla bezelidir. Biçim ve süsleme açısından özellikle Ermeni kaçkarlarındaki haçlara benzerlik gösteren eserin süsleme, kompozisyon ve üslubu Anadolu Selçuklularının süslemeleri ile aynı özellikleri gösterir. Benzer örneklere göre 12. yüzyılın sonu-13. Yüzyılın ilk yansına tarihlenebilecek haç Ermeni sanatının tipik bir örneğidir.

ORD. PROF. DR. İSMAİL HAKKI İZMİRLİ

(1869, İzmir, Osmanlı İmparatorluğu - 1946, Ankara, Türkiye Cumhuriyeti), Türk felsefeci ve dinler tarihi araştırmacısı

DOĞUŞU —

Üstadın babası yedek yüzbaşısı İzmirli Hasan efendi olup büyük babası İzmirli Çubukçı Hüseyin efendidir. Yüzbaşı Hasan efendi Giride gittiği zaman Kandiyeli Hafize hanımı görüyor 18 yaşında sarışın güzel bir kız olan Hafize hanımı seviyor ve nikâh ederek İzmir'e getiriyor.. Hafize hanım diğer bir çok giritliler gibi hiç Türkçe bilmiyor, Rumca konuşuyor fakat Hasan efendi buna yavaş yavaş Türkçe öğretiyor.. Hafize hanım İzmir'e gelince kız kardeşi Hatice hanımı de İzmir'e getirtiyor ve İzmirde onu da evlendiriyor...

Hasan efendinin Hafize hanım ile evlenmesinden bir sene sonra 1285 tarihinde bir erkek çocuğu dünya geliyor bu çocuğun adını İsmail Hakkı koyuyorlar..

İşte üstat İzmirli İsmail Hakkı 1285 tarihinde İzmirin İkiçeşmelik semtinde Kıratlı sokağında dünyaya geliyor..

Yetiştiği muhit — İkiçeşmelik semti İzmir'in o zaman en tanınmış bir semti olup Türk ve müslüman muhiti idi..

Aile hayatı orta halli mütevazi olup babası alaydan yetişmiş sevimli, ahlâkı mazbut, ailesi efradına bağlı bir yüzbaşı idi.. Hasan efendinin kardeşi ve kardeşinin de çocukları olup bunlar kendi meslek ve san'atlarile meşgul bulunurlardı. Hattâ üstadın amucasının oğlu çolak Hüseyin efendiyi ben bile hatırlarım 1326 da İzmir'e gittiğimiz zaman kardeşim Necmettin ile beraber İkiçeşmelik de Yağhane sokağında onun evinde misafir kalmıştık...

Tahsili — Üstat İzmirli İsmail Hakkı dört yaşında okula başlamıştır okumağa çok hevesli imiş hattâ boş zamanlarım oyun oynamakla değil çocukları toplayıp ders okutmakla vakit geçirirmiş.. İlk tahsilini yaptıktan sonra sarık sararak babasının amcası âmâ hafızdan ders alarak Hıfza çalışmış ve az zamanda hafız olmuştur.. Sonra rüştiye tahsilini yapmış ve rüştiye mektebinde Ziyaeddin efendinin babası kâmil efendiden **Farisi okumuştur**; **aynı zamanda medrese derslerine de devam etmiş hattâ Şazeli tarikatından bile icazet almıştır..** Rüştiyeden mezun olunca oradaki rüştiye okulunda bir müddet Farisi muallimliği yaptıktan sonra 1308 de İstanbul'a gelmiş ve imtahanla Darülrnuallimini Âliyeye talebe yazılmış hem Darülmualliminde okumuş hem de Sultan- selimde meşhur hafız Şakir efendinin medrese dersine devam etmiştir. Şakir efendinin üçüncü seferki icazetinden icazet almıştır. 1310 da Darülmuallimini Âliyeden mezun olmuştur..

Tedris hayatı ve İdarî memuriyetleri - Üstat Darülmualliminden birincilikle mezun olunca o zamanın Maarif Nazırı olan Zühtü Paşa üstatadın zekâ ve çalışkanlığını takdir edip İstanbul'da alıkomuş ve Mercan idadisine din dersleri, tarih ve ahlâk muallimi tâyin ve aynı zamanda kendi çocukları için de hususî hoca tâyin etmiştir.. Az zaman sonra Mülkiye Âlisinde **Manastırlı İsmail Hakkı efendi** yerine usulü fıkıh muallimi olmuş ve meşrutiyetin başlarında Emrullah efendi Maarif Nazırı olunca onun yerine Darülfünun felsefe müderrisi ve Hukuk Fakültesinde usulü fıkıh müderrisi bilâhara medresetü'l-mütehassısinde felsefe müderrisi ve Darülfünun teşkilâtında da Edebiyat Fakültesinde İslâm felsefesi mudderrisi Üniversite teşkilâtında da ordinaryüs profesör olmuştur. **Bu** tedris hayatı esnasında bir çok talebe yetiştiriyor yetiştirdikleri talebelerden bazılarının adlarını bildiriyorum :

Ezcümle :

Başbakan Şükrü Saraçoğlu, Millî Eğitim Bakanı Hasan Âlî Yücel, Milletvekillerinden Reşat Şemsettin, eski Milletvekillerinden Nevzat Ayaş, eski Milletvekillerinden Sadri Ethem, Zonguldak, milletvekli Mehmet Emin, Diyanet İşleri reis muavini Aksekili Ahmet Hamdi, Diyanet İşleri müşavirlerinden Yusuf Ziya, profesör Ragıp Hulûsi,. profesör Nimet Öztürk, eski İstanbul valisi Süleyman Sami, Muhakemat Müdürlüğü avukatlarından Kadri Aytaman, talebe müfettişlerinden, Osman Horasanlı, Bakanlık müfettişlerinden Osman Pazarlı, İstanbul Erkek Lisesi müdürü. Celâl Ferdi, Kadıköy Kız Lisesi müdürü Cafer Artaç, Pertevniyal Lisesi müdürü Rafet Tok, felsefe öğretmenlerinden Zekeriya, Hâtemi Senih, Nezahet, Faika Isam Onan, Mahmut Celâleddin Ökten, İstanbul Millî Eğitim müdürü Murat Uras, tarih öğretmeni Zekât Konrapa... Konservatuar müdürü. Tevfik Ararat, Kız Lisesi müdürü İffet gibi,., yüksek mevkilerde bulunan zeval; ile tanınmış öğretmenlerdir.

Üstat derslerini pek heyecanlı anlatır ve gayet güzel söylerdi onun dersini anlamayan hemen hemen hiç bir talebe yoktu. İslâm Tarihini anlatırken talebe bütün ciddiyetiyle onu dinler ve bazı vak'alarda ağlarlardı-

- Hattâ Zekâî Konrapa'nın anlattığına göre Darülmuallimini Âliye birinci sınıfında İslâm Tarihi okuttuğu zaman talebe notların daha mufassal olmasını istemesi üzerine üstat

«Benden mufassal istemeyin mevsuk isteyiniz» demiştir..

Şu halde üstat tarihî vesikalara dayanan esaslı bilgiye çok kıymet verirdi.. Mevsuk [* Sağlam. * Vesikalı. Delile dayanan hakikat.] olmayan bilgilere ehemmiyet vermezdi...

İdarî memuriyetleri — Üstat tedris hayatında olduğu gibi aynı zamanda bir çok idari memuriyetlerde bulunmuştur. Maarif Nezaretinde encümen âzâlığı, Darüşşafaka müdürlüğü, Darülmuallimini Aliye müdürlüğü Salih Zeki beyin müdürlüğü zamanında Edebiyat ve İlahiyat fakülteleri müdürlüğü yapıyor, müdürlükleri zamanında daima takdirlere mazhar olmuş iken Maarif Nazın Maslûp Şükrü bey üstadın uhdesinden fakülte müdürlüğünü alınca o zamanın ***Şeyhislamı olan Hayri efendi*** üstada **«sizin vüs'ati ilminiz vardır hangi dersi ve hangi İdarî vazifeyi isterseniz sizi tâyin etmekten haz duyarım»** diyerek rahmetliyi İbrahim Paşa Medresesi müdürlüğüne ve az zaman sonra da medâris müfettişliğine tâyin ediliyor; Meşihatta Darülhikmeti islâmiye teşkil edilince Darülhikme âzâlığında ve reis vekilliğinde bulunuyor, İstiklâl savaşı nihayetinde Ankara'ya davet edildiğinden Şer'iye Vekâleti Tetkıkat ve Telifatı İslâmiye âzâlığmda bulunuyor ve Abdülâziz çaviştan sonra onun yerine reis oluyor.. Bir müddet sonra da İstanbul'a gelerek İlahiyat Fakültesi reisliğine intihap ediliyor. Üniversite teşkilâtına kadar reislikte kalıyor son teşkilâtta kendisine İslâmiyat Enstitüsü müdürlüğü veriliyor- Burada da bir müddet kaldıktan sonra emekli yaşını doldurduğu halde heyeti vekile kararıyla bir sene daha temdit ediliyor ; nihayet 90 lira aslî maaş ile ve ordinaryüs profesörlükle emekliye ayrılıyor..

Evlenmesi — Üstat Mercan idadisinde muallim iken İzmir'de bulunan annesi Hafize hanımı ve küçük kardeşi Ahmet Refik beyi İstanbul'a getirterek Şehzadebaşında kiraladığı evde oturuyorlar-.. **Bu esnada 1313 yılının başlangıcında Nakşıbendi tarikatı şeyhlerinden Lüleburgaz kadısı Süleyman Necati efendinin büyük kızı Nuriye hanımla evleniyor** Necati efendinin Vefadaki evine içgüveği giriyor.. Bu izdivaçtan 1313 rumî ve 1315 Şabanında Celâleddin adında oğlu dünyaya geliyor ilk erkek evlâdı olan Celâleddinin doğuşundan fevkalâde memnun kalarak şu tarihi söylüyor

Âmedyekî müjde bidâd

Ferzendı hod Şadanbâd

Eznur kerd zateş zuhur

efşandder herca sürür

Bahşayişı dadârşüd

Tarihi cevher darşiid

Yarab bisâz sahip

Kemâl Doğdu o şeb mâhi ceiâl

İmza

Şaban idi seb'a aşar
Hakkı kulu oldu peder.

1316 da da Necmettin adında ikinci oğlu ve 1322 de Nurettin adında üçüncü oğlu dünyaya geliyor Nurettin on günlük vefat ediyor.... Nuriye hanım da 1325 de verem hastalığından kurtulamayarak İstanbul'da babası Süleyman Necati efendinin evinde vefat

ediyor Nuriye hanımın vefatında üstat Konya'da olduğundan cenazesinde bulunamıyor.. Nihayet Nuriye hanımın vefatından 9 ay sonra Kadıköyünde mütevelli Aziz efendinin kızı Kadriye hanım ile evleniyor. [1] Bu hanımdan da 1329 da Hayrettin adında bir oğlu dünyaya geliyor...

[1] Burada üstadın her vakit söylediği beyti söylemeden geçemedim :

«Çünkü vakfeyleyemezdin ciheti aşka tenin
Mütevelli kızı sevmek ne vazifendi senin»

Üstadın eserleri — Üstat eserleri itibarile de çok velûttur. Basılı olarak elli beş eseri vardır. Basılmamış eserleriyle beraber yüzü bulmaktadır ; Gazete ve mecmualardaki yazıları bunun dışında kalırlar; yani hayatta mütemadiyen okuyup yazmıştır– **[Beşikten mezara kadar] eserlerinin çoğu orijinaldir..** Bu eserleri grup itibariyle, din ilimleri grupu, edebiyat ve tarih grupu, felsefe grupu, tasavvuf grupu olmak üzere ayırabiliriz.. Eserlerinin birer birer adlarını ve mevzularını yazmak lâzımgelse yalnız bundan bahsetmek için belki 300 sahifelik bir kitap yazmak lâzım geleceğinden bu broşürde mühtasar ve müfit olan malûmatı vermekle iktifa edeceğim. Başlıca eserlerinden:

1 — Mâanii Kur'an — Bu eser, Kur'an-ı Kerimin tercümesidir, iki cilttir.. 1927 de basılmış olup ikinci cildin sonunda Kur'an'ın tarihinden bahsedilmektedir; çok kıymetli bir eserdir.

2 — Yeni İlmi kelâm —1939 de basılan bu eser iki cilt olup yalnız İlahiyat kısmını ihtiva etmektedir. Nebeviyat kısmı yoktur.. Bu eserde felsefe ile kelâmı karıştırmıştır pek çok kıymetli bir eserdir.

3 — Usulu fıkıh dersleri

4 — İlmi HİIâf 1330 da basılan bu eser iki cilttir usulu fıkıhın şubesinden sayılan bu ilim İslâm mezhepleri arasındaki ihtilâfları bildiriyor Türkiyede ilk defa olarak üstat tarafından azılmıştır.

5 — Din dersleri, 1341 de basılmış olup orta okullarda okutulmuştur–.

6 — Siyeri Nebeviyei Celile —1332 de basılmıştır. Üstat bu eseri Şerif Mecit ile Şerif Muhittin beylere ithafen yazmıştır.. Kitapta Hadis uyduran Veddâinden, âlâmatı vaz'dan muteber olmayan kitap ve risaleden zayıf ve mevzu hadislerden bahseder. Çok kıymetli bir eserdir.. Kitapta yazılı mevzu hadislerden bazılarını aynen yazıyorum:

1 —Arz kaya üzerinde kaya öküzün boynuzu üzerindedir. Öküz boynuzunu kımıldatır ise kaya harekete gelir mealindeki hadis sahih, değildir.

2 — CenabıhakÂdern Aleyhisselâmı halk ettiği vakit Cibril Aleyhisselâma «bir elma alıp boğazına sıkmağı» emretmiş ilâh., gibi sözlerin aslı yoktur.

3 — Cenabıhak Cennetten arza beş ırmak akıtıyor. Seyhun ceyhun Dicle, Fiat, Nil bunların hepsi Cennetin esfel derecesinden olan Cennet pınarlarının birinden akıyor mealindeki hadis inkâr edilmiş haberdir.

4 — Hazreti İbrahimin, oğlu Hazreti İsmaılin boynuna bıçak urup bıçağın kesmediği sözü yalandır zındıkların mevzuatındandır.

5 —Adem Aleyhisselâm Cennetten Hinde indiği zaman üzerinde elbisesi olan bir Cennet yaprağı vardı, yaprak kurdu Hinde yayıldı, ağaçlarına yapıştı ağaçlar telkih olundu işte misk, anber, kâfuru bu yapraklardandır mea'lindeki hadis inkâr edilmiş haberdir.

6 — Eyüb hikâyesi yani Hazreti Eyuba şeytan musallat olarak üfürmekle Hazreti Eyüb cüzam illetine tutulmuş bedeninden kurtlar dökülmüş gibi haller yalan ve iftiradır.

7 — Peygamberimizin sünnetli doğması hakkında hiç bir şey sabit değildir.

8 — Peygamberimizin möhürü etten bir fındık gibidir üzerinde [Resulullah «sallialeyhi ve sellem» yazılı idi gibi sözler yalandır.

9 — Eti bıçak ile kesmenin mennedildiğini bildiren hadis asla sahih değildir.

10 — Peygamberimizin gündüz aydınlıkta nasıl görürse gece karanlıkta da öyle bakardı haberi sahih değildir...

11 — İnşikaki kamer esnasında kamerin Resul Ekrem efendimizin yenine girmesi sözü yalandır.

12 — Ceylanın Peygamberimize selâm verdiğinin aslı yoktur. Hülâsa, üstat bu eserinde bir çok uydurma hâdiseleri belirtmiştir-

7 — Garp filesoflariyle Şark Filozofları arasında bir mukayese.— Bu eserini ölümünden üç ay evvel ikmal etmiştir Doğu veya Batı filesofları arasında fikir mukayeselerini bildirmektedir.

8 — Fenni menâhiç bu eser metodoloji olup Emrullah efendi buna evvelce inhayı ulum yani ilimlerin nahvi demek istemiş merhum da buna fen menahiç tâbirini vazetmiştir– Buna sonraları tatbiki mantık ve usuliyat dahi demişlerdir bu eserinde ilimlerin sınıflandırılmasından, sasata ve mugalata gibi bahislerden çok güzel bahsedilmiştir.. Mugalatanın envaından olan (Sophisme de l'accident) a üstat (müşagabe) terimini vazetmiştir.

9 — Şeyh Ebubekiri Razi 1341 senesinde yazılmış olan bu eser İlâhiyat Fakültesi mecmuasında yayınlandıktan sonra kitap halinde basılmıştır. Hem tabip hem feylesof olan Razinin hayatından, eserlerinden bahseden güzel bir risaledir..

10 - Mütesavvife sözleri mi? Tasavvufun zaferleri mi? — Üstat bu eseri Darülhikme

reisi şeyh Saffet efendinin tasavvufun zaferleri adlı eserine karşılık olarak yazmıştır.

11 - Gazilere armağan–Birinci Cihan Harbi içinde yazılan bu eser mülga Harbiye Nezareti tarafından bastırılarak orduya dağıtılmıştır, ahlâkî mahiyette bir eserdir.

12 — Angilikan kilisesine cevap— Üstat bu eseri Şeyhislâm Haydarı zade İbrahim efendi zamanında Darülkikme âzası iken yazmıştır: Türkiyede ilk defa 1335 de İsmail Hakkı İzmirli tarafından yazılmış ve ikinci defa da 1339 da Abdülâziz çaviş tarafından daha muhtasarı yazılmıştır... 1335 yılında Angilikan kilisesi meşihat makamına Londradan bir mektup göndererek dört sual sormuştu ?

Sualler şunlardır !

1 — Dini İslâm nedir?

2 — Bu din, fikir ve hayata neler bahşediyor?

3 — Zamanımızın mütenevvi zahmetlerini nasıl tedavi ediyor?

4 — Dünyayı daha iyi ve gerek daha fena bir surette taklip eden kuvâ'i siyasiye ve mâneviyeye ne diyor

Meşihat meseleyi Dürülkikmeye havale ediyor bunun üzerine üstat bu mevzua dair bir eser' kaleme alıyor. Maksadı her cihetle kâfi olan bu eser heyetin mazharı takdiri olmuştur... Üstadın bu eserinin üzerinden bes sene sonra da Şer'iye vekili Vehbi efendi daha muhtasar ikinci bir eserin kaleme alınması için Abdülâziz çavişten yine rica ediyor ve 1339 da basılan Abdülâziz çavişin eseri çıkıyor ve Mehmet Akif tarafından Türkçeye tercüme ediliyor Bunlardan başka fıkıh grupundan (Kitabülifta velkaza) ve fıkıh tarihi, felsefe grupundan da (İslâm felsefesi tarihi ve Miyarülulum, İhvanı safa felsefesi) adlı eserleri ile Sebilürreşat, Sıratımustakim, Edebiyat ve İlahiyat Fakülteleri mecmualarında İbni Sina, Farabi, Tekâmül nazariye adlı makaleleri meşhurdur bu makalede 400 hicri tarihlerinde yaşıyan Basrada İhvanı safa filesoflarının (transformisme) teorisi hakkında malûmat beyan ettiklerini yazıyor.. Son zamanlarda İslâm – Türk ansiklopedisinde bir çok yazılar yazmıştır.. Üstadın gazetelerde makaleleri de meşhurdur bilhassa Tasvir gazetesinde Peyami Safa ile ilmi münakaşaları vardır...

İSMAİL HAKKI İZMİRLİNİN DİN İLİMLERİNDEKİ MEVKİİ VE YAPTIĞI İNKILÂP

Üstadın din ilimlerindeki mevkiini yazmak çok mühim ve pek uzun bir iş olmakla beraber esasli noktaları muhtasaran izaha çalışacağım :

1 — İlmi kelâmdaki mevkii — Üstat Türkiyede yeni ilimi kelâm! yazmakla kelâm ile felsefeyi mezcetmek suretiyle mühim bir inkılâp yapmış yani vaktiyle Gazalinin yaptığı inkılâbı, üstat Türkiye'de ilk defa olarak yapmıştır. Bu hâdiseyi kısaca anlatayım:

İslâm âlimlerinden Gazali, kendinden evevelki kelâm âlimlerine muhalefet ederek terkib-i akliyı, mantıkî kabul etmiş hattâ ***«mantık bilmiyenin ilmine itimat yoktur»*** diyerek mantıkî ilimlerin mukaddemesı addetmişti.. Gazali-İnikâsi edilleyı redetmiş ve o tarihten itibare Fahrettini Razi, Seyfettini Âmidi Gazali'ye önayak olmuşlardır.

İnikâsi: Delilin ademinden medlulün de ademi lâzım gelir diyorlardı ki buna [İnikâai edille] derler Gazali bunu kabül etmemiş ise de ondan evvel gelen Eşariye imamı Bakıllâni inıkâsi edilleye taraftar imiş...

Gazali böylece bir inkılâp yapmış ve kendi tarikatini kendinden bir asır sonra Fahrettini Razi ikmal etmiştir. Yani Razi kelâm ile felsefeyi karıştırmış ve bunları tek ilim kılan bir yol açmıştı.. Hattâ bundan sonra gelen Nasırıddıni Beyzavî kelâm ile felsefeyi o kadar karıştırmıştır ki kelâm adeta felsefeden ayrılamayacak bir hale geldi.. Nitekim Beyzavinin (Tevalîi) adlı eseri buna açık bir misâldir.. İşte müteehhirin ilmi kelâmı Gazali ile başlamış, Râzi ile kemâle gelmiş Seyfettini âmidi ile genişlemiş, Beyzavî ile en yüksek mertebeye çıkmıştır..

İşte böylece ehli kelâm mesleği bir feisefe mesleği oldu... Fakat bu kelâm ilminin mütehassısları bin tarihlerinden sonra azalmış ve domeni dahiline aldığı eski felsefede münkariz olmuş yerine batı felsefesi kaim olmuş idi- Batı felsefesi sonraları memleketimize girmekle bu günkü zihniyete göre yeni bir şekil kazanması zarureti hasıl olmuştur- Bu zaruret karşısında Şer'iye Vekâleti Tetkikat ve Telifatı İslamiye Heyeti yeni ilmi kelâmın yazılmasını arzu ettiğinden bu işi üstat İsmail Hakkı İzmirliye tevdi etmiş üstat da Türkiye'de ilk defa olarak yazılan yeni ilmi kelâmi felsefe ile birleştirmiştir.. Bu itibar ile Türkiye'de yeni kelâm biliminin mübdii, imamı İsmail Hakkı İzmirlidir.. Şu halde Gazali ve Razî gibi değerli âlimlerin beşinci ve altıncı hicri asırda yaptıkları inkılâbı üstat bu asırda yapmıştır...

2 — Hadisteki mevkii — Hadiste, bilhassa nakdi rical ilminde [!] mahir idi.. Hattâ Taberî tarihindeki mevzu hadisleri bu ilme dayanarak meydana çıkarmıştır.. Üstada göre Taberî tarihinin aslında gerek sahih ve gerek mevzu hadisler ravileriyle birlikte yazılı ise de tercümesinde raviler yazılmayıp vak'aların hepsi olduğu gibi yazıldığından Taberî tercümesinin bir kısım yalan vak'aları da beraber yazılmıştır. **Bu itibar ile Taberî tercümesi mevsuk bir tarih değildir...**

3- İlmi Hilaftaki mevkii — Üstat İlmi Hilafta şimdiye kadar Türkçe yazılmamış mühim bir eser yayınladı hattâ denilebilir ki bu ilmi medreseye o dahil etti.. Usulü fıkıh da gayet mühim bir mukaddeme yazdı ve esbabı ihtilâfı toplayarak tedris etti., faiz hakkında mühim tedkikatta bulundu, Türkiyedeki yalnız füruu fıkıh ile meşgul olanların mesleğine muhalefet ederek zuhur den yeni vak'aları, gerek Hanefi mezhebi ve gerek diğer mezheplere göre halletmiye, o mümkün olmadığı takdirde usulü fıkıhı rehber edinerek o meseleler hakkına

içtihat edilmesine usulü fıkıhtaki istilısan kaidesinden istifade edilmesine taraftar idi-Binaenaleyh **«Fıkhı İslâm da dumur [Körelmek-içtihatsızlık] yoktur her asrın ihtiyacına tatbik olunabilecek ahkâm edille-i şeriyeden istihraç olunabilir ve olunmalıdır»** diyordu..

4-Tasavvuftaki mevkii — Üstat tasavvufta da pek yüksek bir kudreti haiz idi, mutasavvıfların **en** büyüklerinin kitaplarını inceden inceye tedkik ettiği gibi batıdaki mutasavvıflarında eserlerini tedkik etmiş ve mukayeseler yaparak İslâm mutasavvıflarıyla batı mutasavvıfları arasındaki görüş farklarını birer birer beyan etmiştir, Türkiye'de şimdiye kadar hiç kimsenin yapmadı bu işi yapmıştır.

> **Holandalı felesof Mistik Spinoza Panteist'dir. (Âlemde tek cevher vardır, Allah âlemden hariç değildir) bu Vucudiye [Pautheisme] dir. Doğu mutasavvıflarından ise (Cüneydi Bağdadî) meşhur olup mükâşefe ile meşgul olmuştur.**

5-Islâm tarihindeki mevkiine gelince — Bu ilimde kendisi büyük bir kudret sahibi olup şöyle söylüyordu:

«İslâm tarihinde üç kısım ulema kitap yazmışlardır; Üdeba, Fukaha, Muhaddisin-. Üdeba, rivayetlerin içinde sahih ve sahih olmayanlarını tefrik edemediklerinden bunların tarihlerine itimat olunmaz nitekim Zehebi'nin tarihi Ebulfidanın tarihine itimat cihetiyle müraccahtır

Fukahanın yazdığı tarihe gelince; Banlarda rivayetlerin sahih ve gayri sahihini tamamiyle tefrik edemediklerinden anların da tarihlerine o kadar itimat edilmez..

Muhaddisine gelince; Bunlar rivayetlerin doğru ve yalanlarını pek iyi tefrik ettiklerinden asıl bunların eserleri muteber ve doğrudur; Maalesef Türkçeye üdebanın tarihleri tercüme edilmiştir...

ÜSTADIN KENDİSİNE SORULAN SORULAR VE ALINAN CEVAPLAR

Üstat hem babam hem de metodoloji ve siyer hocam olmak dolayısıyla kendisiyle konuşma esnasında, muhtelif zamanlarda din ilimlerine, ahlâka, mantığa ait bazı sualler sorar ve aldığını cevaplan not ederek istifade ederdim. Mühim olan bazılarını aynen bildirmeği faydalı buluyorum ;

S — 1 ***Aklen mümteni olan şeylere kudreti İlâhiye taallûk, eder mi?***

C —Aklen mümteni olan şeylere kudreti İlâhiye taallûk etmez, fakat bu aciz, değildir-Allah müsebbibatı esbabı ile halkeder. Meyvayı ağaçla yaratır, yağmuru bulutla yağdırır, asarı müesirattan ayırmaz.

S — 2 ***Fazilet nedir.***

C —Fazilet, yalnız vicdanî vazifemizin emrine itaat ederek hissiyatımızın temayüllerine karşı mukavemet eden bir ahlâk , kaidesidir ki bunun zıttı rezilettir.. Faziletsiz adam mes'ut değildir, zira hakikî saadet mal ve mevki ile değildir.

S — 3 ***Adalet, nedir?***

C —Adalet, muamelâtta ifrat, ile tefrit arasında emri mutavassıttır-. Yani mükâfat ve mücazat da tevazündür; Buna binaen hayıra mukabil kemiyet ve keyfiyet itibariyle müsavi hayır ile, şerre mukabil de aynı derecede şer ile muamele edilirse adalete riayet edilmiş demektir-.

Fazla hayır ile muamele edilmeye ihsan, fazl'a, şer ile muamele etmeye de zulüm derler; Çünkü bir kabahatin cezası anın misli olan cezadır fazlası adaletsizlik olur ki zulüm demektir. **Adalet mekân ile, zaman ile, şahıs ile muteber değildir.**

S — 4 ***Hak nedir?***

C —Hak, hükmün vakıaya mutabık olmasıdır, hüküm vakıaya mutabık değilse o zaman haksızlık olur ki bu hükmü batıldır. Hükmü batıl ile. amel kat'iyen caiz değildir.

S — 5 ***Vicdan nedir?***

C -Vicdan, nefsi natıkanın bir hassasıdır ki onunla insan kendi kendini muhakeme eder; Yaptığı işlerin iyi veya fena olduğunu takdir eder ve bu muhakemenin neticesinde sevinç veya teessür duyar.. Akıl ^vicdanın reisi, his onun icra memurudur. Şu halde vicdan hem akla, hem de hisse merbuttu^. Vicdanın hükmü (ene - moi) nin dahilinde kalmayıp harice de akar yani diğerlerinin efâlini de muhakeme eder onların hareketi takdire şayan ise faili hakkında bir muhabbet, eğer şayanı takbih ise faili hakkında bir nefret duyar.

S — 6 ***Hayır nedir? Ve kaç türlüdür?***

C — 6 Hayır, insanın tab'ında saklı, bir İyilik yapmak hasleti olup başlıca iki türlüdür.

Birine hayrı mutlak diğerine hayrı ahlâkî derler...

Hayrı mutlak, mahiyeti ef'alde görülür, hayrı ahlâki ise maksattadır- Meselâ halka gösteriş için sadaka veren adamın hayrı hayrı mutlaktır çünkü sadaka verilen kimse için faideyi muciptir fakat maksadı gösteriş olduğu için buradaki hayır, kıymeti ahlâkiyi haiz değildir; Eğer sırf hayır maksadiyle, fıkaraya hakikaten acıdığından sadaka verirse o hayrı ahlâkîdir tam mânâsiyle ahlâki kıymeti haizdir; Doğrusu hayrı mutlaki daima hayrı ahlâki bakımından ifa etmektedir...

S 7— Ahlâkın kuvve-i müeyyedesi nelerdir?

C 7— Ahlâkın kuvvei müeyyedesi; Vicdan, vicdanı âmme, kavanini devlet, dindir; bunların içinde en kuvvetlisi dindir; Zira insan vicdanını aldatabilir, vicdanı âmmeden de sâklıyabilir, devletin kanunlarından da kaçamak yollar bulabilir fakat Allahtan hiç bir suretle saklayamaz; Kalbinde Allah korkusu olan insan ahlâk kaidelerine daha ziyade riayet eder..

S 8—Kaç türlü imkân vardır?

C 8 — İmkân iki türlüdür birisi fiziki imkân, diğeri aklî imkândır. Fiziki imkân tabiat kanunlarına dayanır, aklî imkân metafiziğe dayanır.. Tabiat kanunları küllidir fakat zarurî değildir zira tabiat bilgisinin kaidelerinin aksi aklen mümkündür meselâ umumiyetle kuşlarda mide iki tanedir fakat üç mideli kuş tasavvuru fizikmen mümkün değilse de aklen mümkündür işte buna imkânı aklî derler. Aklen her şey mümkündür ; Akıl ancak maddeler arasındaki tenakusu kabul etmez; Mümkün olan her şey vâki olabilir zira vuku imkân ile mebsuktur.

S 9— İhtimâl kaç türlüdür.

C 10 — İhtimâl bir kaç türlüdür ? Yüzde bir ihtimal vehim, yüzde ikiden elliye kadar şüphe, yüzde elliden sonra zanni racih, yüzde doksan ihtimal zanni galiptir. Yüzde yüz ise yakandır. Yakın, insanın öğrendiği şeyin nakısına ihtimal vermeyerek inanmasıdır..

S 11— İlim nedir? İlim metâ olur mu?

C 11 İlim, hadisatı kanuna bağlıyan bir bilgi mecmuasıdır (science) hadisatı kanuna rapt edemiyen bilgiye amiyane bilgi derler ki frenkler buna (Connais- sence) diyorlar... İlim hiç bir zaman metâ olamaz hattâ Türk filosufu Farabi «İlmi para kazanmıya alet ittihaz edenlere yalancı filosof» diyor.. İlim, mânevi bir servettir ki maddî servetin fevkindedir âlim maddeten değil, manen zengindir.

S 12— İnsaniyetin mabiiiiiimtiyazı nedir?

C — İnsanın mabihilimtiyazı yani Diferânsi ahlâk ve ilimdir hattâ Mora üstler ahlâkı ilmin fevkinde tutarlar doğrusu da budur; Ahlâksız bir âlimin ilminden, bir cahilin fazileti safderunanesi elbette daha iyidir.

S 12 — Mahşer nasıl olacaktır?

C — Mahşerin cismanı mi yoksa ruhani mi olacağı hakkında fukaha arasında ihtilâf vardır. Fakat haşrı ruhaniye taraftar olanlar daha çoktur.. Filhakika ruhani haşır cismaniye müraccahtır zira ecsam daima fenaya mahkûmdur, harap olur; cansız cisimler bile fiziko-şimik müessiratın tesiriyle kompoze veya dekompoze olurlar; Buna binaen cismani âlem fani, ruhani âlem bakidir..

S 13 Hüküm verirken nelere dikkat etmelidir?

C — İnsan hüküm verirken daima mahlası mantıkiye (itidal, dikkat, gamsızlık) dikkat etmelidir. İtidalini muhafaza edemiyen rasyonel düşünmeyerek: hissiyatına tabi olmak tehlikelidir, zira his emrini kalpten alır kalp ise akla müracaat etmeksizin .insanı heyecana getirerek karar vermiye sebep olur; Buna binaen kuvayi ruhaniyeyi tatil, itidali gidererek heyecanı çoğaltır, ihtirası uyandırabilir...' İtidalini muhafaza edemiyen, iyice dikkat etmiyen ve garezkâr olan veya maksat ile hareket eden insanların vereceği hükümde daima haksızlık olabilir hakikat aleyhimizde dahi olsa hükmü doğru olarak vermeli, leh veya aleyhte verilecek kararlan daima rasyonel sebeplere istinat ettirmelidir,. Yakın hasıl olamadığı zamanlarda yüzde doksan ihtimal olan zannı galip ile hüküm vermek ancak hukukan caizdir-.

S 14 — Aşk maddi mi veya mânevi mi olmalıdır?

C — Maddî aşk şehvanî hislerden doğar kadına olan muhabbet gibi.. Kant biz ancak hayır a âşık oluruz havın tahakkuk ettirmek yaradana aittir.. Dekart ise manevî aşk bütün hislerin-en ulvisidir diyor..

S 15 — Dünyada yapılacak en mühim iş nedir?

C — Dünyada yapılacak en mühim iş, insanlığın terbiyesini, ahlâkım ıslaha çalışmak ve bunların tekemmülüne hizmet etmektir.. İnsan evvelâ ahlâkî faziletlerin kaideleri hakkında bir fikir sahibi olmalı ve bu kanaatin dünyada kökleşmesine çalışmalıdır.. Kant «o veçhile hareket et ki fiilin bir kaidei umumîyye olabilsin» diyor-..

Netice — Şu izahlardan anlaşılacağı üzere üstad, dindar, mutekid, maneviyatı sağlam olup mutasavvıflarla mütekellimleri, bilhassa selef mezhebini müdafaa edenleri muhakeme eder, hep zayıf noktalarım ortaya kor ve kendisi de daha ziyade selef mezhebine meylederdi. **Üstad ideal ve rasyonel düşünen, düalist bir filozoftur, idealizmi daima realizmin üstünde**

görmüştür; geniş düşünceli bir Müslümandır– Hatta *«İslâm dini maslahat dinidir, maslahat nassa tekaddüm eder»* dediğine göre muğlak şekildeki dinî meseleleri formüle edebilirdi.. Bundan dolayı tarih öğretmeni Zekâi Konrapa üstada (zamanın imamı âzami) demiştir.. Siyeri Celile-i Nebeviye adlı eserini yazdığı zaman tarihi edyan müderrisi Mahmud Esad efendi üstada **«Allah senden razı olsun, ne iyip ettin de bu kitabı yazdın, mevzu hadislere ben bir türlü inanamıyordum, fakat bir şey de söylemiyordum, sem benim müşkülümü hallettin»** dediğini babam bizzat bana söylemiştir.. Bazı kimselerin ehemmiyet verdiği (îza fehayyertüm filumuri festeinu min ehlilkubur) cümlesinin aslı olmadığını ve buna karşı cevap olarak üstad fatiha suresindeki (İyyake na' büdü ve iyyake inestain)i hatırlatmış ve ancak ' Cenabı Hakk'dan istiane edilir ve ancak ona tapılır.. Ölüden yardım istenmez.. Hatta bazı türbelerin parmaklıklarına bağlanan düğümlü iplerin, türbe örtülerini yüze sürerek öpmenin ve Eyüp türbesindeki ayak izi olan mahale yüzünü, sürmenin katiyen doğru, olmadığını, ölünün ancak ruhuna fatiha okunabileceğini ve hayırla yad edilmesinin doğru olacağını bir çok defalar söylerdi... Babam cidden yüksek teolog kıymetli bir müverrih Arap âlimlerinden zeki mâgamızın tabiriyle arap edebiyatının şarihi idi—

ÜSTADIN HASTALIĞI, VEFATI

Üstat bünye itibariyle sağlam idi hayatında ancak bir defa tifo gibi bulaşık haslalık geçirmiştir–Ancak 1337 yılında şeker hastalığına tutulmuş ve uzun zaman haftanın belirli günlerinde kardeşim doktor Necmeddinin tavsiyesi üzerine rejim yapmak suretiyle hastalığın ilerlemesine mâni olunurdu.. Bu hastalık onu çalışmaktan alıkoymamıştı–Nihayet ölümünden altı ay evvel dimağına giden şiryanların zafiyeti (Kageksi arteriyel) görüldü... ve 26 aralık 1945 de Kadıköyünde Cevizlikteki evinden Ankara'da bulunan küçük kardeşim Hayrettinin yanma gitti–Orada hastalığı artmış olduğundan kardeşim doktor Necmettin kendisini görmek üzere Ankaraya gitti–. Hastalığının son derece arttığını görünce bana haber verdiler ben alelacele 30 Ocak 1946 Çarşamba günü akşamı İstanbul'dan Ankara'ya hareket ettim Perşembe günü Ankara'ya gittiğim zaman babamı, koma halinde buldum beni tanımadı ve komadan açılmayarak o akşam yani 31 Ocak 1946 Perşembe günü saat 18,30 da hayata veda etti–

CENAZE TÖRENİ

2 Şubat 1946 Cumartesi günü Ankarada Hacı Bayram camiinde namazı kılındıktan sonra büyük bir kalabalıkla ve tabutu el üstünde olarak Hacı Bayram camiinden belediye önüne kadar götürülerek orada cenaze otomobiliyle Cebecide asrı mezarlığa götürülmüş ve 149 numaralı lahide defnedilmiştir..

Cenazede Millî Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, milletvekillerinden Reşat Şemşeddin, Nevzad Ayaş, Emniyet Umum Müdürü Osman Sabri Diyanet İşleri reis muavini Aksekili Ahmet Hamdi, müşavirlerden Yusuf Ziya, Radyo gazetesi muharriri Nurettin Artam, yüksek mühendis Süreyya Serez ve Muhittin Toköz, Nurettin dış ticaret reis muavini Nejat Aytaman, posta telgraf levazım müdürü Hikmet ve daha bir çok zevat hazır bulunmuşlardır... Allah gam ganirahmet eylesin..,

Kaynak: İZMİRLİ İSMAİL HAKKI, Hayatı, eserleri, dinî ve felsefî ilimlerdeki mevkii, jübilesi ve vefatı, Yazan :Celâleddin İZMİRLİ, Hilmi Kitabevi -1946

Erişim: https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0smail_Hakk%C4%B1_%C4%B0zmirli

[slideshare id=50587718&doc=izmirli-ismail-hakki-150716091412-lva1-app6891&type=d]

KUR’ÂN VE SÜNNET IŞIĞINDA TASAVVUF VE HAYAT

RIZÂSIZ VUSLAT IÇİN GARİB BİR MİSÂL

Bilindiği gibi asıl gâye Rızâyı İlâhîdir. Yoksa, Allah’ın rızâsı olmadan hâsıl olan vuslat ve kurbiyyet mânâsına vusul değildir. Çünkü rızâsız vuslat ve kurbiyyet gâye ve matlûb değildir. Allah Teâlâ’nın rızâsı olmadan erilen vuslat, Delhi’de Meliki görmekle ilgili bir hâdisede cereyan eden bir vak’aya benzer.

Şöyle ki: Bir köylü hükümdarı görmek için Delhi’ye gelir ve bir adamla karşılaşır. Ondan, Meliki görmenin nasıl mümkün olacağım ve bu imkânın yollarını sorar. Adam der ki:

“Bu zor bir iş değildir. İyi bir adama rastlar, ona bir tokat atarsın, o seni doğru hükümdarın yanına götürür, böylelikle de sen hükümdarı görmüş olursun,” der. Köylü,

“Senden iyi adam mı bulacağım der”, yakalar onu ve bir tokat atar.

Meğer tokatı yiyen adam yüksek tabakaya mensub prenslerdenmiş. Bu hâdise karşısında çok mahcub olur, kızar, adeta öfkeden köpürür, derken bu köylüyü hükümdarın huzuruna götürür. **Halbuki böyle bir ziyâret, suçlu olarak huzura çıkma her vakit herkes için mümkündür.**

Bu görüşme, hükümdarın huzuruna bu türlü girmeler ancak cinâyetle, suç işlemekle mümkündür ki tabii makbûl değildir. Halbuki bu mülâkâta, Melikin ferah ve sürûru neş’e verirse o zaman takdir edilir. Rızâi Bâri ile kazanılan vuslat da böyledir. Ancak o beğenilir ve takdir edilir. Üstâd Tehânevî bu mevzuya dair olan konuşmasında diyor ki

«İnsanın, ruh âleminden cesetler âlemine intikal etmesindeki sır, Allahın emirlerine sımsıkı sarılmak, hoşnut ve râzı olduğu şeyleri yapmak sûretiyle kulun kurbı Rızâ (O’na, o’nun rızasıyla yaklaşma) da yükselme ve yol almasıdır. Bu intikal insanın, rızâya makrûn olan takarrüb nimetini elde etmesi içindir.

Üstâd Tehânevî bu ifadesiyle hem bütün maksûd ve matlûb olan kurbiyyetin medarının ameli sâlih olduğunu, hem de sofiyyeden çoğunun ruhlar âleminden ayrıldıklarının şikâyet sebebini açıklamış oldu. Nasıl ki büyük Ârif Mevlânâ Celâleddîni Rumî Mesnevî’sine, bu firaktan duyduğu üzüntüyü dile getirerek başlar:

Dinle ney’den çün hikâyet etmede,

Ayrılıklardan şikâyet etmede!..

Şeyh Tehânevî bunların hepsini hâlin galebesine hamletmektedir. Bu izahtan iyice anlaşıldı ki mü’minin ölümü aslî hayata erme, ebedî yaşayışa nail olmadır. Bilhassa Peygamberimiz Efendimiz (sallallâhü aleyhi ve sellem) in vefatı, evet bu vefât hakîkî hayat veya melekût âlemine doğuştur.

Sh:240- 241

RÛHI HASTALIKLARIN SİRÂYETİ

Bedenen hasta olan kimselerin, ferdî ve İçtimaî hayatın gerektirdiği vazifeleri hakkıyla yerine getiremedikleri gibi belki çok zaman, bu vazifelerin edâsı sırasında hastalığın seyrinde bir

ilerleme olacağından korkarak bu vazifeleri yapmaktan çekinirler. Eğer ferdin mübtelâ olduğu maraz, sâri hastalıklar dansa tehlike yalnız hastalığa tutulan kimsede kalmaz, belki bu hastalığın ameli hayatta sirayeti bütün bir topluluğu tehdid eder. Kalbi mariz, ruhu alîl olan kimseler, nefisleri amansız derde giriftâr olan bahtsızlar da aynen böyledir. Bunlar da ferâızı diniyyeyi hakkıyla edâ edemez, vazifelerin hakkını veremezler, bu vazifeleri güzelce yerine getirmeğe muktedir olamazlar. **Hattâ insanın derûnî hastalıkları ve ruhî istilâtları çok zaman bünyevî hastalıklarından daha fazla yayılma isti'dadı gösterir.** Bu öyle bir ruhî a'razdır ki bütün ferdî ve içtimai nizamda ihtilâl ve çalkantılar hep bu hastalığın salgın hâlini almasından ileri gelir. Bazı hastalıklara nefis nefis yemeklerin, temiz temiz gıdaların iyi gelmeyip hasta üzerinde aksi te'sir icra ettiği ve dolayısıyla hastalığın artmasına sebeb olduğu gibi, birçok yönlerden a'mâli sâliha ve a'mâli zahire de tıpkı böyledir. Bu ameller emrâzı bâtınıyye denilen ruhî a'razlarla beraber bulunursa bunlar bir gösteriş ve riyadan ibaret kalır. **Kupkuru dindarlık taslayanlar veyâ dini ve dindarlığı yalnız bir isim ve şekil olarak taşımak isteyen zavallılar, evet bu bedbaht insanlar dîne noksanlık vermekle kalmaz, belki menfaatları uğrunda onu satarlar da. Bu marîz ruhlu kimselerin ruhlarında dürülüp duran hastalık ve mefsedetler, hastanın ruhunda geri kalan din duygusunu da eritir ve yok eder. Aynı verem hastası gibi. Zîra verem, sadece hastayı eritmekle kalmaz, aynı zamanda hastanın etrafında bulunan kimselere de te'sir eder ve hastalık veba gibi bütün topluma yayılır.**

Şübhesiz insan, önemli önemsiz birçok hastalığında tekrar tekrar doktora başvurur. İnsan sağlığı için her cadde ve sokakta şifa yurtlan ve klinikler açılmıştır. Hasta tehlikeli bir durum arzedince lüzumlu deva ve gıdayı vermek ve onu eski sıhhatına kavuşturmak için evinden uzak hastahaneye kaldırılır ve durum normale avdet edinceye kadar ihtiyata riayet olunur. Ama sâri hastalıklardan şikâyeti olan hastalara gelince, onlar, şehir ve kasabalardan ma'mur beldelerden uzak sanatoryumlara, dispanserlere gönderilir. Onların böylece tecrit edilmeleri hem kendilerinin, hem de cemiyetin selâmeti için daha hayırlı sayılmış ve zaruri görülmüştür. Çünkü başka türlü bir kurtuluş yoktur, bundan.

Sh:274-275

SEYRÜ SÜLÜKUN RUHU

Seyr ü sülükte vüsûlün gaye olmayıp ancak talebin (aramaisteme) gâye olduğu tarikat erlerinin nezdinde ma'lûm ve müsellem olan şeylerdendir. Bunun böyle olmasının izahı ise maksûdun hasıl olması için, **sâlikin kalbine, taleb ve intizar arzusunun yerleşmemesidir.** Çünkü bu da Haktan bir nevî hicâbtır. Zira bu intizar nefsin teşevvüş ve ıztıraba düşmesine zemin hazırlamakta, ona yataklık yapmaktadır. Halbuki bu teşviş ve sıkıntı, kalbin bir gâye tarafındaki dikkatini paramparça eder, dağıtır. Hakka tevfizı umûru zayi' ettirir. Halbuki kalbin bir nokta etrafında çarpması ve Allaha tefvîzı umûr etmesi vuslatın iki ayn şartıdır. Öyle ise sâlik bunu iyice kafasına koymalı ve onu sağlamca tesbit etmeli. Zira bu, seyr ü sülûkün rûhudur.

Zaten Allah Teâlâ'nın, husûsî ıstıfâ kanunlarından geçirdiği nebiler istisnâ edilirse hiç kimsede öyle istenen tam kemâli bulmamıza imkân yoktur. Böyleyken onlar bile kendilerine kâmil gözüyle bakmazlar, nefislerinde bir kemâl gözetmezlerdi. Hepsi nefislerinin noksanlarını sayar ve görürdü. İster bu noksanlık hakîki olsun, ister izâfî. İşte bundan dolayı kemâle erme ümidini terketme vâcibtir. Yalnız derecei kemâli ihraz etmek için gösterilen sa'y

ü gayrette recâ hatta bu hususta azm ü sebat sâlik üzerine vâcibtir. Bir hastanın başında bulunan hastabakıcılar ve yakınları, ister hastadan ümid kessinler ister kesmesinler, tedaviyi terketmeleri ve yakında iyileşeceğine dair şimdiye kadar verdikleri telkini bırakıvermeleri nasıl doğru değilse sâlikin de sa'yü gayreti bırakması doğru değildir. Şu kat'î olarak bilinmelidir ki necât, hattâ kurbiyyet kemâl derecesini ihraz etmeğe mütevakkıf değildir. Belki bu necât ve kurbiyyet kemâlin tekmiline uğraşmakla mevcuttur. Şâirin dediği gibi:

(İster meydana gelsin, ister gelmesin, asla temenniyi bırakmayacağım. Bulayım bulmayayım her iki halde de aramağı ve istemeği terk etmeyeceğim.)

Şeyh Tehânevî merhum, sa'y'ü gayrette ve matlûbu arama bâbında üzerine düşen herşeyi yaptığı halde ümit ettiği kurtuluş ve neticeye eremeyen kimselerin iki defa ecre nâil olacağını söylerdi.

Bir adam sordu: İki kişi herhangi bir iş tutmak istedi ve o işte gayret gösterdiler. Fakat birisi istenilen neticeyi elde etti, kazandı; diğeri kazanamadı ve hüsrana uğradı.

Şimdi bunların ikisi de müsavi ecre nâil olabilir mi?

Yoksa biri çok, diğeri az mı ecir alır?

Nasıl ki iki arkadaş Kur'ânı Kerim'i öğrenmeğe çalışır, bunlardan biri çalışmasının kısa zamanda semeresini görür, Kur'ânı hem kendi okur, hem de başkalarına okutur. Ama diğeri zayıflık, hastalık gibi sebeplerle veya geri zekâlı olduğundan dolayı Kur'ânı Kerim'i kolayca okuyamaz, fakat bununla beraber (ben bunu okuyamadım diye) çalışmayı bırakmaz, ömrü boyunca öğrenmek, okumak için çırpınır durur.

Şimdi bunların nâil olacakları ecir ne olacak?

Şeyh Tehânevî bu soruyu şöyle cevaplandırdı: **«İkiside müsavi ecre nâil olacaklardır. Bununla beraber hayret edilecek bir şey değildir ki umduğuna az zamanda nâilolan kimseden, çok çalıştığı halde isteğine eremeyen kimsenin ecri daha çok olacaktır.** Çünkü Allah Resulü Hadîsi Şeriflerinde şöyle buyurmuştur:

«.Kur'ân-ı Hakimi okumakta mahir olan kimseler.Allah Teâlâ nezdinde muazzez, mükerrem kâtiplerle beraberdir. Fakat kendisine Kur'ânı Kerîm'i okumak çok zor geldiği halde onu kekeliyerek okumaya çalışan kimselere iki kat ecir vardır.»

Sonra Şeyh devamla dedi ki: «Kimin alâkası daha büyük, kimin ilgisi daha sağlam olduğu mülâhaza edilecek ve nazarı dikkata alınacaktır. Bunun için amelde istimrar devamlılık şarttır. İsterse sâlik ömrü boyunca zafere ulaşmasın!..

KALBİ HUZURA KAVUŞTURMA

Çalışıp çabalayan insanlara, gördükleri işlerde nice kerreler itmi'nan (vicdan huzûru) ve kolaylık bulduklarını bir sor! Sakın hiçbir işi denemeden zor gören, vicdan huzurundan nasibini almamış bedbahtlara sorma!.. Şeyhimizin üstâdı, Şeyh Muhammed Ya'kûb (Allah rahmet eylesin) şu sözleriyle bu hakikatin perdesini kaldırdı:

Şüphesiz namaz, kıyam kuud, rükû' sücûd, zikir ve kırâet gibi muhtelif kısımları içine alan mürekkeb bir ibâdettir. Kalbi hazırlamak ise, namaz gibi bir ibâdeti yalnız hâfızana dayanarak edâ etmek, ruhsuz bir hareket olarak kabul etmek değil, belki, şu anda dilimle bu

ibâdeti edâ ediyorum, şimdi rükû'a varıyorum, şu anda secdeye kapanıyorum, diyerek kalbini tam manasiyle ibâdete rabdetmen ve onu azimle sebatla edâ etmendir. Böylece her rükünde, her lâfızda iradeni yenilemen, ne yaptığının şuûruna varman lâzımdır. Sende kalb huzurunun hâsıl olması için bu yolu seçmen şart. Biz, bu ifadeyi te'yid eder mahiyette bir Hadîsi Şerif buluyoruz:

"Men salla rek'ateyni mukîlen aleyh abi kalbihî"

«Kim ki bütün kalbiyle yönelerek iki rek'at namaz kılar»

bu Hadisi Şerifte vârid olan (aleyha) zamirinin mercii iki rek'at olarak kılınan namazdır. Velhasıl, musallî namaza bütün kalbiyle teveccüh etmelidir ki namaz mürekkeb bir fiil, olsun. Zira teveccüh ve ikbal, şeyhin yukarda zikrettiği gibi ihtiyarî bir iştir. İhtiyarî olduğu için de azîmet ve amel ile onu elde etmeğe uğraşmak lâzımdır. İşte insanın irade ve ihtiyarında bulunan kâlb huzuru da budur. Yani, umumiyetle sâliklerin tama' edip durdukları kâlb huzuru derecesi çok zaman, insanın iradesinde olan bir şey değil, belki iradesinin dışında olan bir şeydir. Yalnız şu kadar var ki insanın ihtiyarından doğup ve ciddî bir hazırlık safhasına bağlı olan bir derece vardır ki ihtiyari olan da budur. Bunun azalıp çoğalmasında yalnız ve yalnız duâ müessirdir. Zevk ve iştiyak denilen vicdanî hasletler de böyledir. Onlar da insanın irâdesi dışındadır. Bu gibi vicdanî zevklerin artmasında da mücâhede değil, duâ müessirdir. Öyleyse duâya koyulmak icabeder. Nasıl ki Hadîsi Şerifte buna duâdan başka bir ilâç tavsiye edilmemiştir :

«Yâ Rabbî likana ermek için senden şevk istiyorum.»

Durum böyle olunca şevki elde etmek için mücâhedeye falan başlayıverme sakın ve şeyhinden buna çare istemeğe yeltenme!

Ruhunda şevk meydana gelmedi diye şeyhine dert yanmaya kalkma!

Yalnız ve yalnız O'na duâ ve niyazda bulunma kâfidir. İhtiyari olanla ihtiyari olmayan şeyleri birbirinden ayıramama, evet bu hatâ o kadar yaygın hale geldi ki havasstan çoğu da bu vartaya düşmekten kurtulamadı ve bunların arasını tefrik edemedi. Bundan dolayı Şeyh Tehâ nevı merhum, bu mevzuda vâki' olan her türlü şübheyi izâle etti ve bunları bir risâlede yazdı.

SEYR Ü SÜLÜKE HASS İKİ MÂNİ'

Seyr ü sülûke hass engelerden bilhassa ikisi vardır ki' çok vuku' bulur ve sâliklerden bu vartaya hemen hemen düşmeyen kalmaz. Hattâ erbâbı ilimden birçok zevat bile bu engellerin ibtilâsına uğramışlardır. Bu mani'lerin birincisi sülük erbâbının, zevk, şevk, istiğrak, faydayâb olmak, kalb ve hayal yalnızlığı, tehlikeleri bertaraf etme, teellüm, incizab ve cibilli aşk gibi kendi irade ve ihtiyarında olmayan şeyleri elde etme özentisine düşmüş olmalarıdır. Halbuki onlar zikir, evrad ve mücahede için bu gibi gayri iradî işlerde bir takım semere ve neticeler görüyordu. Bunların kolayca husûl bulmadığını, kendileri için bir mahrumiyyet sayıyorlardı. Meselâ inkıbaz ve inbisat devreleri, bir takım tehlikelerin hücumu, mal ve insan sevgisi, tabiî olan şehvet ve gadab kuvvetinin galebesi, kalbin katılaşması, gözyaşı dökememe, dünyevî keder ve korkunun galebe etmesi gibi şeyleri bir nasibsizlik telâkki ediyorlardı. Onlar, bu sayılanları tarikata ve tarikat esaslarına zarar verici maksûdı asliden alakoyucu görüyorlardı. Bunlardan sâlikin arzu ettiği hasletlerin kalbte bulunmaması; arzu etmediklerinin de kalbden bertaraf edilmemesini Allahtan uzak bulunmanın icablarından biliyorlardı.

Ihtiyâri ve gayri ihtiyari olan şeylerin müşterek noktasına gelince: Seyr ü sülûke giren kimseler ya ihtiyari olmayan hususları tahsil etmeğe uğraşırlar ya da bunların izâlesine özenirler. Halbuki bunda sayısız mefsedet mevcuttur. Bu kötülüklerden bir tanesi i'tikadîdir. Zira sâlikin bu hâli Allah (Tesbih ve tenzih O'na)'ın =***Allah kimseye takat yetiremeyeceği şeyleri yüklemez.'»*** [Bakara sûresi, 266.] Kavli Kerimine gizlice muhalefettir. Allah Teâlâ'nın bu âyetine muârazadır. Zira ihtiyara kudret, iki zıt şeye tealluk eder. Madem ki bir iş insanın irade ve ihtiyarında değildir, öyleyse onun izalesi, bertaraf edilmesi de insanın ihtiyar ve iradesinde değildir. Sâlik, maksûdunun, ihtiyari olmayan şeylerin husûlü ve zevaline mütevakkıf olduğuna inanırsa sanki bu adam, maksûd ve me'mûrun bih olan hususların insanın istitâat ve vüsun de (insan takatinde) bulunduğunun şart olmadığına inanıyor demektir. Bu da Allah Teâlâ''nın (Allah kimseye takat yetiremeyeceği şeyleri yüklemez.) kavline sarih bir muhalefettir. Ne büyük hatâdır bu!..

Bu hususta diğer amelî bir mefsedet de, bu işler ihtiyari olarak baki kalmazlarsa bunlar çalışmakla didinmekle elde edilemez ve mahvedilemezler. Yalnız şunu söyleyelim ki hüsran ve mahrumiyyetle ıztırab daha da artacak ve büyüyecektir. Ama bu türlü ıztırab ve devamlı rahatsızlık insanın huzurunu kaçırır ve insanı rahatsız eder de çok defa tâat ve evrâddan mahrum bırakır. İkinci olarak da çok kere hüzün ve rahatsızlığın çokluğu sebebiyle can daralır. Bununla da başkaları ezâya ma'ruz kalırlar. Bâzan da gam ve kederin çokluğundan nâşî, insanın ehl ü ayaline karşı yapmağa mükellef olduğu vazifenin ifasında bazı kusur ve noksanlar ortaya çıkar. Bu hal insanı masiyete sürükler ve çok defa ıztırab hâdd bir safhaya ulaşır ki insan bu safhada duyduğu teessürden dolayı intihara ramak kalır ve Allahın

= ***«Bunlar dünyayı da âhireti de kaybetmişlerdir. Bu, apaçık bir hüsrandır.»*** (Hacc, 11) âyetine masadak olurlar. Bazan da içine düştüğü ümitsizlikten dolayı, faydasız olduğu vehmine kapılarak ibâdet ve tâatı terkeder, tembelliğe verir kendini, işten güçten kalır. Bâzan şeyhine sûi zann besler ve kendisine maksûda giden yolu göstermediğine kail olur. Çök defa **«Bu zamana kadar çalıştım, bu hadde kadar geldim. Hâlâ kurtuluşa eremedim, umduğumu bulamadım»** şeklinde hatırına gelen ığvalarla kulluk ölçüsünü aşarak Allaha kafa tutar; neûzu billah,

(وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ) Ankebut 69 [Bizim uğrumuzda cihat edenleri elbette yollarımıza eriştireceğiz. Allah şüphesiz, iyi davrananlarla beraberdir.] Âyeti Celîlesinde ve (Bana karış yaklaşana ben birzira' gelirim] Hadisi Kudsîsinde sâbit olan bütün vaadler nereye gitti ? diye ileri geri söylenmeğe başlar.

«Maksadımız bunu, küfür ve ma'siyet nevi'nden dinî, vicdânî veya bünyevî büyük bir zarar ihtiva eden mefsedetlere bir misâl olarak göstermek olduğundan her iki işin (insanın irade ve ihtiyarında olmayan şeyleri elde etme ve gayri ihtiyari olan şeylerin izâlesine çalışma) ortaya serilişinde, henüz ilk satırda seyr ü sülük için iki mani' iki engel var demiştim. Her asırda, cemiyetin kalb yaralarını sarmağa me'mur büyük insanlar, talihlerin isti'dat ve salâhiyetlerine göre bu mânialara çare aramışlar ve tedâvi etmişlerdir. **Tarikat ehli kâmil insanların bulduğu bu ilâçların bazısı, zaman zaman içinde yaşanan asrın karakterine uygun olarak sâlikin terbiyesinde müessir olan esaslar meyanına girmiş ve onların bir cüz'ü sayılmıştır.»**

Halk, tasavvufun engin ruh muhtevasına inemeyen satıhcı [yüzeysel] şeyhlerin eline düşerse (müridlerden birinin mektubunda görüleceği gibi) kendilerini dinî ve dünyevi bir çok mefsedetlerin ve kargaşalığın içine atmış olurlar. Zira onlar iradelerinde olmayan işleri

başarmağa özenir ve ihtiyarlarının dışında cereyan edecek hâdiseleri kendi arzularına râmetmek için iradelerini zorlarlar. Onların bu hareketlerinden yukarıda bahsi geçen türlü mefsedetler doğar. Hattâ irâde ve ihtiyarı, himmet ve azimeti kullanmadıkları için bu bid'atlardan, bu karışıklıklardan daha büyüğü de meydana gelebilir.

«Senelerden beri unutulmaz dertlere düştüm, türlü türlü hastalık ve illetlere giriftâr oldum. Bu hususta tavsiye edilen ilâçlar bana fayda vermiyor. Halbuki ma'siyet çokluğunun, bu derûni hastalığın sebeplerinden olduğunu yakînen biliyorum. İşlediğim günahlar ve yanlış tutumlar benim hâlimi yaşayışımı altüst ediyor. Ben şimdi Allah Teâlâ'dan hidâyet dileniyorum, fakat bir türlü bu hidâyet yolunu bulamıyorum. Altı sene kadar önce Kâdiriyye tarikatına intisab etmiştim. Sonra bu bey'atı, mürşidlik vazifesi gören şeyhte gördüğüm yüz kızartıcı haller sebebiyle bozdum. Çünkü bu rezâlet sahnelenin görünce bu tarikattan tiksindim. Fakat sonra bu rezâletlerin tâ ortasına kendim düştüm. O hâle geldim ki hiçbir ibâdete i'tina etmez, hattâ namaza, oruca bile değer vermez oldum. İnancım tam, îmânım sağlam, fakat amelden günden güne uzaklaşıyorum. Bütün bunlar sıhhatimin bozulması için yetti arttı. Şimdi, içine düştüğüm bu elem verici hallerden, belâlardan kurtulmam için Cenâbı Hakka hayır duâ etmenizi umar, emirlerinizi beklerim. Ben, günahı günah olarak görüyorum ve Allaha tevbe ü istiğfar ediyorum. Bu ma'siyetlerden yakayı kurtarmayı çok arzu ediyorum. Fakat ne hikmet bilmem, hiçbir çare ve tedbir bana kâr etmiyor.»

Bu mektuba üstâd Tehânevî şu cevabı verdi:

<İnsandan, irade ve ihtiyarını kullanmaksızm ihtiyarî amellerin sâdır olacağı yolları —yalnız ben— bilirim.;'

<Sana vesvese veren şeyler, şeyhin sûi tasarrufundan ileri gelmektedir. Tasarrufun bu şekilde kendini gösteren menfi te'sirinde ilk defa şübhepe düşmüş bulunuyorum. Ne olursa olsun benim kemâl sahibi olmak gibi bir iddiam yoktur. Ben bunlardan beriyim.»

«Şüphesiz ki halkın, dünya işlerinin tahakkuku için gayret sarfetmeleri, bu hususta hiçbir çalışmayı arkaya atmamaları ve bu çalışmalarda kusur etmemeleri onların mübtelâ olduğu bir beliyyedir. Yalnız Dünya işlerine bu kadar tehalükle sarılanlar, dinî ihtiyaçlarını yerine getirme hususunda, irade ve himmet derecesinde amel etmeden sadece düâ ile işi geçiştirmek isterler.»

«Şeyh Hacı İmdâdullah Hz. (Allah, yattığı yeri nur etsin) Bombay'a gittiği vakit zengin bir tâcir kendisine müracaat etmiş ve hazretinizden, Allah Teâlâ'nın beni, Beyti Şerifini haccetme mutluluğuna erdirmesi için bana duâ etmenizi rica ederim, demiş. O da senin için bir şartla duâ ederim, buyurmuş;

Vapur hareket edeceği gün işini bana bırakacaksın, ben elinden tutacağım ve seni vapura bindireceğim. Zîra bu olmadan benim duâmın sana faydası dokunmaz.

Sen, hacca azimli olduğunu ve bu azminde sâbit kadem olduğunu izhar etmeden asla işini gücünü terkedemezsin. Halbuki bu işler, bu meşguliyetler kendiliğinden azalmaz ki.

Vaziyet böyle olunca benim, senin haccetmen için yapacağım duâ neye yarar!..

Beyti Şerif kendiliğinden sana gelmez. Bugüne kadar Beyti Şerifi haccetme bahtiyarlığına eren kimseler, oraya kadar gitme zahmetine katlanmışlar ve Allah Teâlâ'nın eviyle öyle teşerrüf etmişlerdir. Zahmetler ihtiyar edilmeden nimetler elde edilemez.»

…

«Muhakkak ki insanın, irade ve ihtiyarında olmayan şeylere özenmemesi, bütün himmetini ihtiyari olan meselelere hasretmesi gerekir. Şayet bir şeyi eksik yapar, noksan bırakırsa, geçmişi istiğfar ile gözönüne getirir, telâfi etmeğe çalışır. Azm ü himmetini yenilemek suretiyle geleceğine öyle başlar Tazarru' ve huşû'da bulunmak, azmU himmet göstermekle beraber duâ ve niyazı da dilden koymaz.»

Ustâd Eşref Ali ElTehânevî merhum, gerçeği, Tasavvufun rûhunu, bir bilgine verdiği cevapta iki cümlede hülâsa etmiş ve demiştir ki:

(Seyr ü siilûk ta nihâi gâye bir takım hissi infialler değil, ancak amel ve fiillerdir.)

Sübhanallah, ne güzel izahtır bu!.. Evet bu mücmel izah maksudun özcevherini maksu dolmayandan; insanın ihtiyarında olanı, irade ve ithiyarında olmayandan iki cümlede kısaca telhis ediyor.

KÖTÜLÜKLER RİYÂZÂTLA KÖKÜNDEN SÖKÜLÜP ATILAMAZ

İnsanın hilkat ve tabiatıyla ilgili hususlar da irade ve ihtiyarımız altında bulunan şeylerden değildir. Böyle olduğu halde halkın bunları izâle ve kökünden söküp atmak için gösterdikleri gayret, çektikleri zahmet boşa gitmekte; vakıtlarını ve kuvvetlerini heder etmektedirler. Bu uğraşmaların neticesinde de istenilen sonuç elde edilemediği için kendilerini hüsrana kaptırır, sükûtı hayâle uğrarlar. Meselâ onlar, riyâzât ve mücâhede ile, hayatın zevklerine karşı perhizkâr olmak suretiyle insanda kötülüğe ve şerre karşı cibilli olan meyilleri izâle ve imha etmek isterler. Ve mezmûm olan huylan tâ kökünden söküp atmak arzusuna düşerler. Halbuki:

«Riyâzât ve mücâhede, ahlâkı zemîmenin kökünü bertaraf edemez, belki onu tehzib eder, güzelleştirir ve ona .istikamet verir. Bu izahtan anlaşılan mânâ şudur ki: Bu kötü huyların aslı yok edilemez, fakat tahavvül eder. Yani bunların vazife sahalan ve yöneliş istikâmetleri değişir. Bir insan Gadab ve bahillikle mecbûl ise riyâzât ve perhizkârlık, sureti kat'iyyede bu iki mezmum huyu kökünden söküp atamaz, belki bu riyâzât ve perhizkârlık vasıtasıyla bu huylar temizlenir de dün hayır yapılacak yerlerde, cimrilik gösterip hayır işlerine koşmayan adam, bugün infak ve bezlin halâl olmadığı sahalarda ba hillik göstermeğe başlar. Dün iyi, sâlih kimselere karşı öfkeden içi yanarken bugün şirretlere müfsit lere, baş düşmanı nefsine kızmağa, Allah'a buğzedenlere karşı köpürmeğe, öfkelenmeğe başlar. Ve bu sebeple ahlâkı zemîme, bundan önce Allah'tan uzaklaşma vasıtasıyken, şimdi takarrube, yakınlığa bir vesiyle olmuş olur.» (Mürşidim Hacı İmdâdullah da böyle söylerdi.)

«Ahlâkın değişmesi mümkün mü, değil mi? şeklinde öteden beri devam edegelen meşhur ihtilâf da böylece halledilmiş olur. Zira biz biliyoruz ki cibilli olan herhangi bir huyun değişmesi bizim vüs'ümüzde değildir. Hadisi Şerifte

***«Bir adamın huyundan vazgeçtiğini duyarsanız, ona inanmayınız»* diye vârid olmuştur. Ancak, şu var ki bu huyların eserleri, vazife sahaları ve bu vazifelerin yollarının değişmesi o kimse için müm'kündür. İşte Tasavvufta riyâzât ve mücâhede ile, perhizkârlıkla emir bunun için gelmiştir.»**

Esasen insanda şerre, m asiye te olan mücerred meyil ve bunları işleme arzusu, isyan ve günah sayılmaz. Unutmamak lâzım ki amel ve fiil bu taleb ve meyle refakat etmez, şer ve ma'siyyet kuvveden fiile çıkmazsa insan taşıdığı kötü niyetlerden sorumlu değildir. Ancak:

«İnsan, bayağı huyların isteklerini yerine getirmemeğe çalışmalıdır. Ama insan tabiatının icabı olan şeylere ve hayatın bizzat rağbet ettiği hususları yok etmeğe gelince, doğrusu insan bunlarla mükellef değildir. Esasen bunlara nâil olmak da kolay birşey değildir. Yalnız şurasını unutmamak lâzımdır ki, riyâzât ve mücâhede ile nefis, pisliklerden arınır ve temizlenir. Zira nefis riyâzât ve mücâhede sebebiyle kolaylıkla (iradeye) râm olur ve kuvvetle iti mad eder. Şeyh Tehânevî buna şu misâli getirmiştir.» Riyâzât ve mücâhede ile iradeye râm olan nefis ürküp şahlanan, ileri geri eşinen fakat kolaylıkla süvarisine teslim olan ve zabtı mümkün olan terbiye görmüş cins ata benzer. Bununla beraber halk, umumiyetle tabiî arzuların ve nefsâni meyillerin büsbütün yok olmasını istiyor. Nasıl ki bir tâlib Tehâne vîye şöyle yazıyor:

«Şübhelerin bir sur gibi etrafımı kuşatmamasını temenni ediyorum.»

Üstâd buna şu cevabı verdi:

«Bunun mânâsı, yarın üzerine çökecek olan ateşli sıtmanın gelmemesini temenni etmekten farksızdır.»

Halbuki Üstâd, bundan önce, nefsin ihtiyarı olmadan gelen şübhelerin Allah ve Resûlullahı tasdike münâfi olmadığını, îmân esaslarıyla muteârız bulunmadığını yazmıştı.»

Bir adam üstâd Tehânevîye sakalı bıyığı bitmemiş genç delikanlılara karşı nefsinin duyduğu meyilden şikâyette bulundu. Halbuki kendisi, himmeti bol, azmi sağlam bir adamdı. Ve bu meyline mukavemeti için gücünün yettiği çarelerde kusur etmiyordu. Bu hâlinden şikâyet mahiyetinde üstâda şöyle yazdı :

«Ben, hiçbir ihtiyaç yok iken nefsimin onlara olan temayülünden bahsetmiyor ve irademle onlara atfı nazar etmiyorum. Icab ettikçe nefsimin bu temayülüne mukavemet etmek için gözlerimi yumuyorum. Böyle yapmakla nefsimin meyli gerçi zayıflıyor, hatta yok denecek hale geliyor, fakat asıl illet iyi olmuyor, bu meyelân başımdan def olup gitmiyor, diye külliyyen nefsani ve tabiî meyillerin yok olmamasından ve bu düşüncenin kökünden sökülüp atılmamasından şikâyet ediyordu.

Üstâd ona şu cevâbı verdi:

«Tabii ve nefsani meyillerin kökünden sökülüp atılması için bir çare yoktur. Gün aşın gelen bir sıtma nöbeti için devâ kullandığın zaman, gelecek senede de sen sıtmaya yakalanmayacaksın diye bir söz söylemek mümkün mü? Hangi çareyle öd kesesindeki kimyevî mâyinin meydana gelmesinden sakınacaksın? Bundan korunmuş olsak bile, bu kimyevî maddenin varlığıyla kaim olan pekçok menfaatler yok olur gider. Keza şehvânî hislerin bulunuşunda da birçok faydalar vardır.»

Bir tâlib de şehevâtı nefsâniyyeden kurtulmak için ondan bir ilâç istedi, ona da şu cevabı verdi: **Yarın, haram yemeğe tevbe et, aynı şekilde açlıktan kurtulmak için de Allah'a düâ ve niyâzda bulun, ondan sonra gel,** buyurdu.

TABÎİ OLANLA AKLÎ OLAN ŞEYLER ARASINDAKİ FARK

Seyr ü sülûke giren kimse aklî olanla tabiî olan şeylerin arasını tefrîk edemezse ne kadar çok hataya düşer, kim bilir?

Bir sâlik yazıyor:

Ben, şu günlerde, Allah Resûlünün sevgisini o derece fazla hissediyorum ki şimdiye kadar hiç kimseye böyle bir sevgi beslemiş değilim. Hatta içimde Allah Teâlâ sevgisini bile o'nun sevgisinden fazla hissetmiyorum!.. Üstâd Tehânevî buna şu cevabı verdi:

«Bu söylediğin şey doğru değildir. Akla uygun olan ancak Allah sevgisinin galip gelmesidir. Ama aynı cinsten olanların birbirine karşı besledikleri tabiî mahabbete gelince elbette bu tabiî sevgi gâlip gelecektir. Gerçi ilk bakışta aklî sevgiyi, tabiî sevgiye nisbetle zayıf ve hakîr göreceksin, fakat gerçek, göründüğü gibi değil, zâhirin hilâfınadır. Zîra sen, bu mahbûbı tabiî (tabiî sevgili) den — Allah korusun Sübhân olan Allahın yüce zâtı hakkında çirkin bir söz veya kötü bir iş sâdır olduğunu görsen vicdanın bunu kabullenmez ve ona mutlaka buğz edersin. Bu hal de gösteriyor ki Allah sevgisi her sevgiden üstün, her mahabbete gâlibtir.»

Kur'ânı Kerîm'de ve Hadîsi Şerîf'te ağlamanın faziletine dair pekçok şeylerin vârid olduğunu biliyoruz. Lâkin hilkatları icabı bazı insanlar ince ruhlu, rakik kalblidirler. Yaradılışlarındaki bu hassasiyetten dolayı hemen herşeye ağlarlar. Ama diğer bazısı tabiî olarak rikkatı kalb sahibi değillerdir. Tabiatlarında ince ruhluluk ve hassasiyet yoktur. Bunun için de ağlayamaz, göz yaşı dkkemezler. Şeyh Tehânevî bunun için de çok acîb bir şey haber veriyor bize ve diyor ki: **«Rikkati kalbe mâlik olamayan kimseler, eğer akli olarak hallerine teessüf etseler, onların bu teessüf ve gam yeyişleri de ağlamak demektir.»**

Bir bilgin kişi, iradeyle ağlamağa ***«Onlar yüz üstü kapanarak ağlarlar. Bu da onların huşuunu artırır.»*** (îsra sûresi,: 109) âyeti celilesi işaret ediyor mu?

diye sordu. O da şöyle esvap verdi: Bu âyeti kerime ağlamayı emretmiyor, ağlamanın faziletine delâlet ediyor. Bu sebeple âyeti celileden maksûd olan şey kasd ve irade ile ağlamak değildir. Bir adam dedi ki ya ağlayamıyan kimse ne olacak?

Dedi ki o da ağlayacak, ağlamağa muktedir olacak!..

Nasıl olur, nasıl ağlayabilir?

Dedi ki ağlamağa gücünün yetmediğine teessüf etmesi, daha doğrusu ağlayamadığına ağlaması da bir ağlayıştır.

BAZI BÜYÜKLERİN ANLAYIŞINDAKİ TEHLİKE

Bazı büyüklerin, matlûb olan kemâli, bütün ahvalde zikrullahta mahv ü fenâ olmakta görmeleri doğrusu garibtir. Şöyle ki kendileri, zikrullahı unutmak ve gayyâyı nisyâna gömmek isteseler de onu unutamasınlar ve nefislerine asla Allahtan başka hiçbir hayâl gelmesin. Halbuki bu hâlin, fıtratı insaniyye ve tabiatı umûmiyye aykırı bulunduğu aşikârdır. Müceddit Tehânevînin bu hususta zikrettiği şeyler buna en güzel cevabı reddir: Hikmeti tekvîniyye (yoktan var etmenin sun) nin ve her türlü faziletin medârı ve asıl mebdei olan irade ve ihtiyarın yerine ıztırar ve mecburiyyeti temenni etmekten başka bir şey değildir, bu!..

«Bir zât o'na şöyle bir mektup yazdı: Çoktan beri zikrullah kalbime girsin, iyice nüfuz etsin, öyle ki o'nu unutmak istesem bile unutamayayım ve ruhumda ondan başka ne varsa hepsi

kalbime sıkıntı versin diyorum ve bunu taleb ediyorum. Fakat olmuyor. Üstâd Eşref Alî cevap verdi ve dedi ki:

Ben de henüz bu, zikirde mahviyet haliyle merzuk olmadım ve merzuk olmağı da arzu etmiyorum. Zira o hâletle ben irade ve ihtiyar sahibi olarak kalamam, belki iradem elimden gider, mecbur ve muztarr kahrım.»

Daha sonra bu zât, şeyh Müceddid İmamı Rabbânî Ahmet Serhendî'nin mektuplarına dayanarak şunları yazıyor:

«Muhakkak ki bâtınî hastalıkların başı, kalbin Allahtan başkasına bağlanması, mâsi vallaha esir olmasıdır. Bu bağlardan kurtulmanın, bu zincirleri kırmanın alâmeti ise kalbde Allahtan gayri ne varsa hepsini külliyen unutmağa çalışmak ve mâsivâdan tamamen gaflet etmektir. O kadar ki bu eşyayı hatırlamak için insan kendisini zorlaşa da hafıza ve idrâki onları tanımamalı kalbe Allahtan başak şeylerin hutûru adeta muhal olmakdır. Ben, henüz bu sevıyyeden kendimi uzak buluyor ve mücerred hissediyorum. Şuna hamdederim ki Allahtan gayri olan şeyler kalbin derinliğine, mahrem kutuplarına hulûl edemez. Yalnız ne var ki kalbin bazı nahiyesi Allahın gayrisinden ve bunların doğuracağı tehlikelerden de hâli değildir.»

MERTEBE EHLİNİN GALEBEİ HÂLİ

«Makam ehli olan zevâta bâzan içinde bulundukları hâl galebe eder. Bu takdirde onların meseleleri ifade edişlerinde, bulundukları makamın verdiği heyecanın te'sirini müşahede etmek mümkündür. Esasen benim ifade ediş tarzım ve ta'birim daha çetindir. Fakat bu mefhum, nasslardan istifade edilen şeylerin ta kendisidir. Yaklaşık olarak ben, Şeyh Ahmet Serhendi'nin sözlerini şerhedecek hâhiyette kolay bir ta'bir ve ifade tarzı ile ondan bahsedeceğim. Bu bilinen ta'bir ve ifade tarzlarının en açığıdır. O da kalbin bağlılığının ve esaretinin mutlak alâka mânâsını tazammun etmediği hususudur. Zira matlûb olan alâka mezmum değildir. Belki gerdekten maksûd olan alâka, kalbin ve kuvvei kalbiyyenin bağlanmış olduğu bu şeylerin uzaklığı sebebiyle kalbin teessür duymasıdır. O kadar ki kalb, o nesnenin tasavvuruyla ona karşı beslediği tahassürle o bile gelir ki bu meşgûliyyetten dolayı ibâdet ve tâata zaaf gelir. **İsterse insan bu dereceye vâsıl olamamış olsun, öyleyse mücerred hüzün hiçbir şeye engel teşkil etmez. Ya'kub Peygamberin mübtelâ olduğu şiddetli hüznü, kimin inkâr etmeğe mecâli vardır? Ya'kûb Aleyhis selâmın içine düştüğü bu vaziyetin, hakka mani' bir hal olduğunu söylemeğe kimin gücü yeter?**

Zikre ve zikrullaha karşı sâlikin beslediği alâkanın veya bunlardan gaflet etmemesinin mânâsı, içinde Sübhân olan Allahın hoşnut ve râzı olduğu şeylere ittiba' etme hususunda bir noksan ve za'fın meydana gelmemesi için Allahdan başkasını aklına getirmeyi tercih etmemesi ve Sübhân olan Allahtan gayrısına alâka duymaması gerektir. Bu ise, bizim iş ve faaliyet sahamızda Rızâyı Bâriye muhalif bir amel ve hareketin bizden sâdır olmaması mânâsına gelir.

Sh:285-302

Kaynak: ABDU'LBÂRİ ENNEDVÎ, Kur'ân Ve Sünnet Işığında Tasavvuf Ve Hayat, Haydarabad Osmaniye Üniversitesi, Yeni Felsefe Kürsüsü Sâbık Profesörü, Tercüme Eden: MUSTAFA ATEŞ, irfan Yayımcılık, 1996, İstanbul

KÖPEK SEVGİSİNDE ORTA YOLU BULMAK

Bir mail-bir cevap

İnsanın her sorduğu konuda öncelikle kabul ettiği fıtratına uygun bir cevabı bulunur. Ancak bir konu hakkında birçok malumatı bir araya getirmeye çalışmak ile sonuca varmak, insanda zannı galibî ile bir yönelime neden olabilir. Ancak bu da ulaşılan bilginin seviyesi ve kemali ile alakalıdır.

Bir Meselelerde orta yolu bulmak kolayda değildir. Cevabın gelişi sorunun soruluşunun içinde olduğu gibi, soran ve sorulanın kalbî dehlizindeki meylin istikameti ile yakından alakalıdır. Herhangi bir meselede orta yolu/sonucu bulmak ve açık kapıları olan görüşler barındırmakta "ân"ın diğer bir "ân"ına kendini de rehin bırakabilsede gelecek için kurtulmaya vesile olur.

Sorular ve cevaplar zahir– batın, teşdit – tahfif, azimet – ruhsat vb.. ile kayıtlı olduğu için insanın "ân"ıyla hangisi uyumlu bulunuyorsa onu kabul ve ret eder.

Bu meyanda bir kardeşimizin kendince veya başkaları tarafından olduğunu farz edelim, aşırıya kaçtığı zannedilen bir köpek sevgisi olduğunu belirterek, bu konuyu değerlendirmekte, tatmin olacağı bir cevabı bulmaya çalışmakta olması hasebiyle bize bazı sorular yöneltmiştir.

- ***Benim hayvanlara düşkünlüğüm sevgiden mi yoksa merhamet mi?***
- ***Allâh Teâla'ma olan sevgimin önünde mi?***
- ***Sitenizde Aliyy-ül Havvâs kaddesellâhü sırrahu'l azîz Hazretleri köpeğin zararlarından bahsederken;***

Köpeğin artığı, bedenin esası olan kalbi öldürerek, cennete götürecek nasihatleri dinlemekten alıkoyduğunu söylemiştir. (Köpek sevgisi insanı hipnoz eder.)" diyorsunuz.

- ***Burada geçen köpek kelimesinden zâhiri manâ da mı yoksa batîni manâ da mı bir anlam çıkarmalıyız?***
- ***Köpek sevgisi bana perde mi?***

Köpek sevgisi dinin temel konuları içerisinde yer almaz. Dolaylı şekilde sosyal hayat ve insan karekterleri ile ilgili direk bağıntısı olduğundan cevapların doğruluk/yanlışlık üzerine olması farklılıklar arz eder. Soruların cevabında soran kalbine uygunu bulmak istediğini düşününce cevabı birine doğru olurken diğer bir insan için yanlış olacaktır.

Biliyoruz ki, sevginin cevabını bulmak mümkün olabilir, ancak fıtratın yani beşeri yaratılışın meylinin teskin olması, tatmin olması o denli kolay değildir.

Neticede insanlar her konuda olduğu gibi bu konuda da orta yolu bulmak ile huzura kavuşabilir.

Soruların cevaplarını kendimiz bulmak için bazı bilgileri yorum katmadan müsbet ve menfi olabilecek cepheden aşağıda sundum. Sonuçta da söyleyeceğimiz gibi "karar size aittir."

İNSANLIK TARİHİNDE KÖPEK İLİŞKİSİ

Zerdüşt dininde inek ve köpek kutsaldır. Bazı Hindu dinlerinde hayvan öldürmek yasaktır. Eski Mısır dini hayvana tapma şeklinde idi: meşhur Apis öküzü herkesçe malûmdur. Mısır'da timsah ve kartal'a da tapılırdı. Aşağı Mısırda köpek aynı durumda idi. Bu «tanrı» hayvanları öldürmek, idamı gerektirirdi. Eski Yunan inancına göre «yer-altı» nı üç başlı bir köpek (Kerberos) beklerdi.

Bk. A Schimmel. Dinler Tarihine giriş, 1958, An- kara, s. 50 vd.; E. Peterich, Küçük Yunan Mitolog- yası (Türk, tere.) 1959, Ankara, s. 55.

Bugün avcılar, kuşkusuz tarih öncesi avcıları da, hoşlandıkları için ya da tören amacıyla yaban hayvan yavruları beslemeye alışıktır. İnsan, düşman hayvanları korkutsun diye köpeği kendi barınağından kovmamış, kendi yiyecek artıklarını da vermiştir. Kuraklığın, böylesine artması sonucu, üretici yalnızca yaban hayvanlarının yavrularını değil, dişili erkekli, büyüklü küçüklü her çeşit hayvan sürülerini kendi barınak çevresine sokmuştur. Böylesine yan evcil çeşit çeşit hayvanların, kolayca yakalanacak av niteliğinde yokluğunu anladığı an, hayvan evcilleştirmeye başlamış demektir.

Bk: V. GORDON CHILDE, KENDİNİ YARATAN İNSAN, İnsanın Çağlar Boyunca Gelişimi, Çeviren: Filiz Ofluoğlu, Varlık Yayınları, Sekizinci b asım: 2006, İstanbul , Sh:53

PEYGAMBERİMİZİN KÖPEK KONUSUNA YAKLAŞIMINA KISACA BAKIŞ

"Şayet köpekler de diğer ümmetler gibi bir ümmet olmasaydı onların öldürülmesini emrederdim."

İbn Mâce, Sünen,Kitâbu's-Sayd, 2; Tirmîzî, Ebû Đsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre, Sünen,Beyrut: Dâru'l-Fikr, thk. Kemal Yûsuf el-Hût, Kitâbu'l-Ahkâm ve'l-Fevâid, 4.

Açıklama: Bu hadiste, köpeklerin de diğer ümmetler gibi bir ümmet olduğu ifade edilmektedir. Bu hadisten hareketle köpeklerin her yönüyle diğer ümmetler gibi olduğunu söylemek mümkün olmadığı gibi hayvanlar ile insanlar arasında her yönüyle bir benzerlik vardır dersek hayvanların da insanlar gibi yükümlülüklerinin olduğunu söylemiş oluruz ki bu da doğru bir yaklaşım değildir.

Muhammed Muhammad Muafî Ali el-Mehdeli, "Min Âyâti'llah fi'l-hayvânât", www.55a.net, 07.10.2005.

Açıklama: Köpek ve diğer hayvanların öldürülmesini emreden rivâyetleri uzun uzun tartışan Cahız, Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellemin bir sebebe bağlı olmaksızın bu hayvanların öldürülmesini emretmesinin mümkün olamayacağını belirttikten sonra şöyle bir değerlendirmede bulunmaktadır:

"Muhtemelen o günlerde Medine'de bulunan köpekler yırtıcı ve saldırgan olup insanları ısırdıkları ve Medine halkının çoğu köpekleri dövüştürdüğü ve onlarla kumar oynadıkları için olmalıdır.

Câhız, Kitâbu'l-Hayvan,I, s.194.

Ona göre yırtıcı ve kuduz olan köpeklerin zararı, kurttan daha fazladır.

Câhız, Kitâbu'l-Hayvan,I, s.199.

Cahız, köpeklerin öldürülme emrinin, genel ve mutlak olmadığını şöyle delillendirmektedir: "İnsanlar köpek edinmenin boşve cahillik olduğu konusunda hem fikir değiller. İyiliği emredip kötülüğü yasaklayan kadılar, fakihler, abidler, valiler, zahitler, katipler, sorumlu ve yetkili olan kimseler, kendileri için isyan etme ve karşı gelme imkânı olmayan kimselerin evlerinde köpek beslediklerini gördükleri hâlde müdahale etmeme konusunda hem fikir olmalarının nedeni, Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin Medine'deki köpeklerin öldürülmesini emretmesinin bir nedeni olduğunu bilmelerinden kaynaklanmaktadır. Şâyet onun bir gerekçesi olmasaydı yukarda saydıklarımız, isyankârlarla barış yapma konusunda ittifak etmezlerdi. **Hiçbir insanın, kendi aleyhine şahitlik yapan bir kişi hakkında evinde köpek beslediği için hâkimin yanında onu tenkit ettiği görülmemiştir.** Hiçbir hâkimin de köpek beslediğinden dolayı şahitliğini reddettiği bir insan göremezsin. Belki köpek edinme emredilseydi, ancak böyle bir durum ortaya çıkabilirdi."

Câhız, Kitâbu'l-Hayvan,I, s.195

**

Diğer taraftan yaşam mücadelesi veren hayvanlara yardım eden, onların hayatta kalmalarına vesile olan, yaşantı olarak da iyi olmamasına rağmen cennete giren bir kadından söz eden hadisleri görmekteyiz:

"Miracta Hz. Muhammed'e cennet, gösterilir. Orada fahişe olan bir kadını görünce, Cennete girme nedenini sorar. Kendisiyle beraber olan melek şöyle cevap verir: Bu kadın bir köpeğin çok susadığını görür. Eteğini çıkarır ve kuyuya salar. Daha sonra ıslattığı eteğini köpeğin boğazına sıkar. Bunu köpek doyana kadar devam eder. Bu nedenle cennete girmiştir."

Tûsî, Şeyhu't-Tâife Ebû Cafer Muhammed b. Hasan, el-Mebsût fî Fıkhi'l-Đmâmiyye, Tahrân: el-Mektebetu'l-Murtaziyye, 1387, VII s.47.

**

Hz. Peygamber'in, hayvanların neslinin korumasına önem verdiğini gösteren örneklerden biri de, köpekler hakkındaki şu hadisde yer almaktadır:

"Şayet köpekler de sizin gibi bir ümmet olmasaydı öldürülmelerini emrederdim. Onlardan sadece siyah olanları öldürünüz. Ekin, çobanlık ve avcılık dışında başka amaçlarla köpek edinenlerin sevaplarından her gün bir kırât eksilir."

İbn Hibbân, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed et-Temimî el-Bustî, Sahîh-i İbn Hibbân,2. Bsk. Beyrut: Muessesetu Risâle, 1993, XII, s.473.

İmam Suyutî, bu hadisi şöyle değerlendirmektedir: Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem , insanlar gibi bir ümmet olan köpeklerin türünü yok etmeyi hoş karşılamamıştır. Çünkü Allah'ın yarattığı bütün mahlûkatın mutlaka bir hikmeti ve bir faydası vardır. Bu nedenle Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem, sadece zararlı olan hayvanların öldürülmesini emretmiştir.

Suyûtî, Şerhu Sünen-i İbn Mâce, I, s.2312

"Kim çobanlık, av ve ekin bekleyen köpekler dışında köpek edinirse her gün onun sevabından bir kırât azalır."

Buhari, Sahih-i Buhari,Kitabu'z-Zebâih ve's-Seyd, 6.

**

Yine hadislerden biri Abdurrezzak'ın Musannef'ınde naklettiği şu hadistir:

"Hz. Muhammed Medine'deki köpeklerin öldürülmesini emretti. Medine kenarında bir kadının köpeği olduğu kendisine haber verildi. Hz. Muhammed de bunun üzerine oraya o köpeğin öldürülmesi için birini gönderdi. O da gidip o köpeği öldürdü."

Abdurrezzâk, Musannaf,X, s.432; Tahavî, Ahmed b. Muhammed b Semle Ebû Cafer, Şerhu Maâni'l-Âsar,1.Bsk. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1399, IV, s.53; Munâvî, Zeynuddin Muhammed Abdurrauf b. Tacilarifin b. Ali, Feyzu'l-Kadir, Şerhu'l-Cami'i-Seğîr min Ehâdîsi'l-Beşîyri ve'n-Nezîyr,1.Bsk. Mısır: el-Mektebetu't-Ticariyetu'l-Kubrâ, 1996, IV, s.406.

Diğer taraftan bazı hadislerde Peygamber'in bazı köpekleri, itlâf etme emrinin dışında tuttuğu görülmektedir. Bu konuda bir hadiste şöyle denilmektedir:

" Kim çoban, av ve ekin köpeği dışında bir köpek edinirse onun sevabından her gün birkırât eksilir."

Tirmîzî, Sünen,Kitâbu'l-Ahkam ve'l-Fevâid, 4; Abdurrezzâk,Musannaf,X, s.432.

Bazı hadislerde ise, melek-köpek tezatlığından söz edilmektedir:

Hz. Ali kerremallâhü veche den nakledilen bu konudaki bir hadis de şöyledir:

Hz. Peygamber: "İçerisinde cünüb (boy abdestsiz) kişi ve köpek bulunan eve melekler girmez, buyurdu."

Ebû Dâvud, Tahâret, 90 / 227, Libâs45; en-Nesâî, Tahâret, 168, Sayd11.

"Melekler, köpek ve resim bulunan eve girmezler."

Abdurrezzak, Musannef,X, s.433

**

İSLAM FIKHINDA KÖPEĞİN RUHSAT VE AZİMET TARAFI

Kardeşimiz Aliyy-ül Havvâs kaddesellâhü sırrahu´l azîz Hazretlerinin kelamı ile bize soru yönelttiği için onun talebesi Abdulvehhâb Şarânî rahmetullahi aleyhin yazdığı Mizân ül Kübra eserinde geçen Köpek bahsini burada aktaralım.

İmam-ı Şâfiî'nin, Ahmed'in ve Ebû Hanîfe'nin, köpek necistir kavilleri/sözleri ile, İmam Mâlik'in temizdir kavlidir.

Birincisi necis olmasında teşdîddir.[azimet]

Köpeğin yediği veya içtiği kabın temizlenmesinde, necasetinin gitmesi için yedi kerre yıkamak lâzımdır. Ancak Ebû Hanîfe'ye göre böyle olmayıp, eğer bir defa ile içindeki şey izâle ediliyorsa, bir defa yıkamak yetişir, yoksa zann-ı gâlib ile temizleninceye kadar onu yıkamak lâzımdır isterse yirmi defa olsun; ille yedi dememelidir, buyuruyor, imam Mâlik ise, temizdir,

yediği kabı yedi defa yıkamak gerekir. Bu necis olduğundan değil, emir böyle olduğundandır; sebebi bilinmez.

Köpek, bir uzvunu kaba soktuğu zaman da aynıdır. Çünkü köpeğin bir uzvunu, yiyecek veya içecek kabına sokması, ondan yemesi ve içmesi gibidir. İmam Mâlik ise, buna muhalif olarak, yedi defa yıkamağı, sadece köpeğin yediği ve içtiği kab için buyurmuştur.

Böylece iş, Mîzânın (hükmün] iki mertebesine râci' oldu. Ayn ve sıfatı birlikte söyleyip, her iki bakımdan necistir diyen, sıfatın zâttan ayrılması söz konusu edilemez yönünden demiştir. Zatî olarak temiz olduğunu söyliyenin veçhi[yönü] ise, eşyada asıl olan temizliktir, necaset ise arızîdir. Çünkü o, temiz ve her ayıbdan mukaddes olan Allahü Teâlâ'nın yaratmasından sâdır olmaktadır. Aynının temiz olması sözümüz edeb-dendir. Ama eserlerini, alâmetlerini bedene veya dîne zararlı görürsek, ondan sakınırız, ***Keşf sahihleri, sözbirliği ile bildiriyorlar ki, köpeğin artığını yemek veya içmek, kalbe kasvet, katılık verir. Hattâ bir va'z nasîhat karşısında incelmez ve hayırlı bir iş yapmaz.***

Mâlikî eshâbımızdan biri bunu tecribe eyledi ve bir köpeğin içtiği sütten içti. Dokuz ay, kalbi bütün iyiliklere karşı daraldı, nerdeyse ölecekti. Ondan hâsıl olan şey, ondan sakınmanın vâcib olduğunu bildirmektedir. Ona zât ile beraber sıfat bakımından, yahud yalnız sıfat bakımından necis kelimesini kullanmak caizdir. **Nitekim Allahü Teâlâ da, kâfirlere, küfr sıfatları bakımından pis ismini veriyor. Ama o kâfirlerden biri müslüman olunca, temiz oluyor. Necaset, ya'nî pislik ayn, yanî aslî olsaydı, müslüman olmakla temizlenmezdi.**

Üstadım Aliyyülhavas'dan (rahimehullah) işittim. Buyurdu ki:

Köpeğin aslının necis olduğuna dâir, elimizde, şerîatin sahibinin, onun satışını ve bedelini yemeği yasak etmesinden başka delil yoktur. Ama sıfatı bakımından necis olduğuna gelince; Artığının kalbi öldürmesi bakımından necistir, zatı temiz olmakla beraber yılanın zehirinin bedene yaptığı zarardan kaçınmak lâzım olduğu gibi, ondan da sakınmak vâcibdir. Belki sakınmada bu daha önce gelir. Çünki dîne zarar vermektedir.

Yine buyurdu:

Eseri bakımından köpeğe necis, zatî bakımından temiz demek bid'at değildir. Nitekim Allah Teâlâ, müşriklere neces, kumara, ensab ve ezlâma rics, ya'nî pis buyuruyor. Halbuki dört mezhebin âlimleri, müşrikin cisminin temiz olduğunda icmâ' etmişlerdir. Kumar, ensab ve ezlâm âletleri de böyledir. Yine buyurdu: Köpeğin artığı, bedenin esası ohn kalbi öldürdüğü, veya Cennete götürecek vâ'z ü nasîhatlan dinlemekten alıkoyan bir zâiflik verdiği için, Şerîatin sahibi (sallallahü aleyhi ve sellem), onun eserini yıkamakta mübalağa edip, bu eseri tamamen gidermek için, biri toprakla olmak üzere yedi defa yıkamalıdır, buyurdu. Zira onda, bir araya geldiklerinde bitkileri yetiştiren su ve toprağı birleştirdi. Buradan anlaşıldı ki, şerîatin sahibinin, onun artığını yedi defa yıkamağı emr etmesi, cismi temizdir sözüne bir noksanlık getirmez ve ters düşmez.

Yukarıda geçen zehirli yılan misâli gibi. O halde Şerîatin sahibinin, biri toprakla olmak üzere yedi defa yıkamağı emr etmesi, dînimize karşı şefkatinin, bize karşı merhametinin çokluğundandır. Aynı şekilde, sıfatının necis olduğunu söylemek, mezkûr sıfatın zâttan ayrılması imkânsız olduğundan, cisminin temiz olmasını bildiren sözü silip atmaz.

Imam-ı Şâfiî'nin ve ona uyanların, köpeğe, zâtı ve sıfatları necistir demelerinde tevessü', ya'nî muhteva genişliği olduğu gibi, İmam Mâlik ve uyanların köpeğin zâtı da, sıfatları da temizdir

demelerinde tevessü' ve ekseriyet vardır. Çünkü sıfatları sahibinden, ya'nî zâtından ayrılmazlar. Aksi de böyledir. Kardeşim Efdalüddin (rahmetullahi aleyh) buyurdu ki:

Köpek zatî bakımdan temiz, sıfat bakımından necisdir.

Seyyidim Aliyyül-havasdan (rahimehullah) işittim. Buyurdu:

Köpeğin değdiği şeyi yıkamak vâcibdir veya müstehabdır diyenlere, itiraz edilmez. Çünkü illeti gizlidir, insanların çoğunun akılları buna ermez. Zira bizim bildiğimize, ancak bazı keşf sâhibleri muttali' olurlar. Bazıları ise, köpeğin değdiği Şeyi yıkamağı akıl almaz, öylece yapmak lâzımdır diyeni ilzam edip, bu söz, şerîatin sahibinin, ümmetine, ma'nâsını anlamıyacak şekilde hitab etti demeğe yol açar: bu ise, şerîatin sahibinin mansabının münezzeh olduğu, abes, fâidesiz konuşmasına yakın düşer. Halbuki Allahü Teâlâ, O'na (sallallahü aleyhi ve sellem) kendisine indirdikleri, emrettiklerini insanlara teblîğ etmekle, açıklamasını emr etti. Bu ise, ancak onlar tarafından emrin iyice anlaşılması için, tebliğin lâfz ve ma'nâ bakımından insanlara ulaştırılması ile olur. Onda bir şey örtülü kalamaz. Bunun için Habîbine (sallallahü aleyhi ve sellem) Mâide sûresi altmışyedinci âyetinde: «Eğer tebliği tam yapmazsan, Allanın sana verdiği peygamberlik vazifesini yerine getirmiş olmazsın» buyuruyor. Resûlullah, beyân etmemekten, mutlak olarak ma'sûmdur.

Ben derim ki, bu ilzamın vârid olması, bazan bu cinsten şeylerin gelmiş olması, tefsîrlerde tasavvur olunan ma'nâ ile, bazı kimselerin îmanını denemek içindir. Acaba illetini bilmeden bir işi yapmağa koyulacaklarmı, yoksa hikmetini öğreninciye kadar o işi yapmaktan uzak duracaklar mı, diye denemek içindir. Keşf sâhibleri buyurmuşlardır ki, amel bir şeyle muallel, illetli olmayınca, îman makamında daha kuvvetli olur ve sevabı illetli olandan büyük olur. Çünkü ekseriya, bu durumda mükellef için, sevâb ve benzeri şeylerden bu illetin gereğiyle, amel etmeğe büyük sebeb olur; Sırf Allahü teâlânın ve Resulünün emrine imtisal etmek değil. Bu ise, kemâl makamı için noksanlıktır. Herşeyin en doğrusunu Allah Teâlâ bilir.

Üstadım Aliyyülhavas'dan (rahimehullah) işittim. Buyurdu: Köpeğin temiz olduğunu söyleyen, köpeğin artığını yıkamak hakkındaki nassı reddedemez. Belki onunla amel etmeği uygun görür. Âlimler arasındaki ihtilâf, ancak illette veya yedi sayısında veya ben sayı olmamasındadır. İllet ve sayıdaki ihtilâfa gelince, bu dinde kötülenmez. Zira köpeğin temiz olduğunu söyleyen de, bildirildiği gibi, yıkanmasını söylemektedir. Yedi sayısına, ya'nî yıkamanın yedi kere olmasına gelince: Biz, bu husustaki emrin istihbâb [güzel] için olduğunu kabul etsek de, ictihâd onu teşdid mertebesine çıkarıyor. Nitekim necis olduğunu söyliyenler bunun üzerindedir. Bunu iyi bil, çünkü çok güzel bir açıklamadır. Bu hususta biz bir kitab yazdık ve bu konuda vârid olan güzel sualler ve cevabları orada bildirdik. Özeti şöyledir:

Keşf sâhibleri, nakil âlimleri ile, köpeğin necis olmasında ve değdiği şeyin yıkanmasında ittifak halindedirler. Sadece illette ihtilâf etmişlerdir. Malûmdur ki, illette ihtilâf, ahkâmda ayıblanmaz. Keşf sahihlerine göre esas illeti, sıfatının necis olması olup, şarab, kumar, ensâb, ezlâm gibi kalbi öldürmesi, Allah teâlâyı anmaktan ve namazdan alıkoymasıdır. Keşf sahihlerinden başkasına göre ise illeti, ya aynı ve sıfatının birlikte necis olmasıdır. Yoksa ikisinin de temiz olduğunu söyliyenin, yıkamak kulluk icâbıdır demesi anlaşılmıyor. Bunda olan şey gizli değildir. Zîra yedi defa yıkama emri, onun necis olduğunu gerektirir ve elbette öyledir. Aksi takdirde şerîatin sahibinin sözü, abes, fâidesiz, boş söz gibi olur. O halde bu

beyandan, necis olduğu kesin olarak bellidir. Yahud da zâtının, ya da sıfatının necis olmasıdır.

Biri de, İmam-ı Şâfiînin ve Ebû Hanîfenin hınzırın [domuzun] necis olduğu kavilleridir. Şâfiîye göre yedi defa, İmam-ı A'zama göre, bundan önce köpek bahsinde geçtiği gibi bir defa yıkanır. Bununla imam Mâlikin, canlı ise temizdir kavlidir. Birincisi teşdîd, ikincisi tahfîfdir. Böylece iş, Mîzânın iki mertebesine râci oldu. İmam-ı Nevevî, delil bakımından temizliğini ihtiyar eyledi ve Münezzeh şerhinde, delil bakımından râcih olan, ya'nî tercîh olunan, domuzun bevlinin, topraksız olarak bir defa yıkanmasının yeterli olmasıdır. Âlimlerin çoğu böyle demişlerdir. Muhtar [beğenilen, seçilen kavil] de budur. Çünkü esas, köpekte olduğu gibi, onun dokunduğu şeyi yıkamanın vâcib olması değildir ki, şer'-i şerîfde köpekle bir sayılsın dedi. Yıkamada domuzu köpekle bir tutanın vechi, cisim ve et bakımından, köpekten daha habîs, aşağı olmasındandır. O halde köpeğe kıyası açıktır. Temiz olduğunu söyliyenin vechi ise, köpek gibi, onun hakkında, yıkama konusunda, yedi defa olduğunu bildiren bir nassın bulunmamasıdır. Etinin haram edilmesi, necaset konusunda onu köpekle bir saymağa götürmez. Allah Teâlâ, leşi ve şarabı haram eyledi; Şerîatin sahibi bize, onlardan birini, biri toprakla olmak üzere yedi defa yıkamağı emr etmedi. Buradan anlayınız.

Biri de, diğer necasetleri yıkamada, Ebû Hanîfe, Mâlik, Şafiî ve İmâm Ahmedin bir kavline göre, belli bir adedin vâcib olmaması kavli ile, İmam Ahmedin bir başka rivayetine göre, topraktan başka diğer necis olan şeylerde adedin vâcib olmasıdır. **Yine ondan bir rivayette, kabı yedi defa yıkamak vâcibdir; bir başka rivayette üç defa, bir başka rivayette de, köpek ve domuzdan başkasında adet şart değildir**. Birincisi tahfîf, mukabili teşdîddir. Böylece iş, Mîzânın iki mertebesine râci' oldu. Birincisi, verâ' ve ihtiyatı gözetmiyen avama mahsûstur. İkincisi ise, âlimlerden ve sâlihlerden büyüklere mahsûstur. **Bu mes'ele de, kaba avret yerine dokunmakla abdestin bozulması ve bozulmamasına benziyor.**

Bk: MÎZÂN-ÜL KÜBRA-DÖRT HAK MEZHEBİN BÜYÜK FIKIH KİTABI, Müellifi: Ârif-i Samedânî ve Kutb-i Rabbani ABDÜLVEHHÂB-I ŞA'RÂNÎ Terceme: A. FARÛK MEYAN-BEREKÂT YAYINEVİ,BEYAZIT — İSTANBUL

TASAVVUFİ AÇIDAN

İnsanlar birbirleriyle muamelelerinde dört hal üzeredirler:

Bir kısmı iyilik edene iyilik eder. Bu, ***eşek huylu***dur.

Bir kısmı kötülük edene kötülük eder. Bu da ***köpeklerin ve yırtıcı hayvanların huyu***ndandır.

Bir kısmı iyilik edene kötülük eder. Bu da ***yılan huylu***dur.

Bir kısmı da kötülük edene iyilik eder. Bu da ***Peygamberlerin, velilerin ve salihlerin ahlakından***dır.

Şimdi bu söylenenleri duydunsa artık kendine hangisini uygun görürsen onu seç. Eğer dördüncü kısımdan olamıyorsan, bari insanların ahvalini araştırmamalısın ki onlara iyi zan besliyesin ve onlarla iyi geçinebilesin. Bu da olmazsa onları bırak, onlardan kaçın ta ki onları kötü sanıp eziyet etmeyesin, akrabayı terk edenlerden, insanların hukukunu çiğneyenlerden olmayasın.

Bk: Mawâidu'l-İrfan, İrfan Sofraları, Niyazî-i Mısrî, Notlarla çeviren: Prof. Dr. Süleyman ATEŞ.

Süfyân b. Uyeyne'ye göre ise âyetteki insan ve hayvan benzerliğinden maksadın, hayvan ve kuşlardaki özelliklerden bazılarının insanda da bulunmasıdır. Yani insan ve hayvanlar arasındaki benzerlik, taşıdıkları bazı ortak özellikler itibariyledir. Örneğin, insanlardan bazıları aslanlar gibi saldırgan, bazıları ise domuz gibi aşırı cinsel arzulara sahiptir. Bir kısmı köpekler gibi bağırır, bazıları ise tavus kuşu gibi kibirlidirler.

Râzî, Mefâtihu'l-Ğayb, XII, s.223; En'âm, 6/38.

**

Şeyh Necmeddini Kübrâ kaddesellâhü sırrahu'l azîz, bir gün Ashabı kehif'ten bahsederken yanında bulunan Sa'deddin Hamevi, ***acaba bu ümmet içinde sohbeti, köpeğe tesir edecek kimse var mı?*** Diye hatırından geçirmiş. Bu hâtıra Necmeddin'e malûm olmuş, yerinden kalkıp tekke kapısına çıkmış. O sırada oraya bir köpek gelmiş. Şeyh köpeğe bakar bakmaz köpeğe bir hal olmuş, kendisinden geçmiş, doğru mezarlığa gitmiş. O köpeğin başına elli altmış köpek birikmiş. Ellerini ellerinin üstüne koyup onun yüzüne hayran olmuşlar. Yememişler, içmemişler. Nihayet o köpek ölmüş. Şeyh, onu gömdürmüş. Hattâ bu köpeğe bir de kabir yapmışlar.

(Nefahat tercümesi s.476, sene 1289).

Tasavvufi literatürde köpekte Bulunan On Güzel Haslet konu edilir.

1-***Sadakat:*** Köpek sahibini terk etmez, kovsa da bırakmaz, küsmez, hizmet eder.

2-***Kanaat:*** Ne verilirse razı olur. Sofraya sokulmaz, bulduğu ile iktifa eder. Yerine biri gelse onu oradan kovmaz.

3-***Tevazu:*** Yattığı ve gezdiği yer, alelade yerlerdir. Kendi için yüksek yer aramaz. Ne yedirilirse yer.

4-***Tevekkül:*** Yarını düşünmez, yerini yermez, erzak biriktirmez.

5-***Teslimiyet:*** Sahibini bırakmaz. Dövse de, ayağını kırsa da yine çağırınca gelir. Kuyruğunu sallayarak teslimiyet gösterir. İyilik edeni bilir ve unutmaz.

6-***Zühd:*** Kendisini umumi zuhurata bırakmıştır. Gelecek için bir düşüncesi ve hazırlığı ve esaslı bir bakımı yoktur.

7-***Miskinlik:*** Her yeri dolaşır. Bir şey verilirse alır, vermezlerse bakar geçer. Kendine dokunmazlarsa bir şey yapmaz, yoluna gider.

8-***Uyanıklık:*** Çok az uyur. Şehirlerin, köylerin sokaklarında gece bekçisidir. Hırsızları tanır, evleri, bağları, bahçeleri, sürüleri korur.

9-***İstiğna:*** Çekingendir. Başkalarının nasibine tecavüz etmez. Kedi gibi sofralara sokulmaz kabları bulaştırmaz.

10-***Edeb:*** Köpek haddini bilir. İnsanlar arasında ve hayvan cinsleri içinde insanlara en çok hizmet edenlerdir. Emredilen işi tutar. Terbiyeyi kabul eder.

(Ribat Dergisi, yıl 1, sayı 2, 1982.)

**

Muhyiddin İbnü'l Arabî kaddesellâhü sırrahu'l azîz Futuhât-ı Mekkiyyesinde buyurdular ki:

Köpeklere [hayvanlara iyiliğe] örnek olarak, kötü yola düşmüş bir kadının köpeğe su vermesi karşılığında Allah Teâlâ'nın onu bağışlamasını verebiliriz.

Başka bir örnek de Buhara valisidir. Vali zalim biriymiş. Allah Teâlâ ise onu, üç gün boyunca iyi davrandığı bir köpek nedeniyle bağışlamış. Sonra da kendisine şöyle hitap edilmiş:

'Sen bir köpek idin, bir köpek nedeniyle bağışlandın.'

Bk:YÜZ YETMİŞİNCİ BÖLÜM-Arkadaşlık (Sohbet) Makamı ve Sırlarının Bilinmesi

Allah Teâlâ cisimsel suretleri düzenlediğinde, onları dilediği herhangi bir ruhani surette birleştirir. Bu bağlamda dilerse domuz, dilerse köpek veya insan, at, kısaca Aziz ve Hakim'in takdir ettiği surette terkip eder. Bazı insanlar vardır ki kendilerine ahmaklık ve behimilik hakimdir. Böyle bir insanın ruhu, eşek ruhudur ve bu ruhun hükmü ortaya çıktığında kendisi onunla çağrılır ve **'falan eşektir'** denilir. Aynı şekilde, sahibine izafe edilen her nitelik böyledir. Bu bağlamda **'falan köpektir', 'falan aslandır, 'falan insandır'** denilir, insan olmak en yetkin nitelik ve en kâmil ruhtur. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: ***'Seni yaratan ve düzenleyen ve itidal verendir.'*** Böylelikle insanın gözle görünen yapısı tamamlanmıştır. **'Dilediği herhangi bir surette seni terkip etti.'** Kast edilen ruhların suretleridir. Böylelikle daha önce de belirttiğimiz gibi ona nispet edilir ve o suret Allah Teâlâ katında bellidir. Öyleyse ruhlar suretler vasıtasıyla birbirinden ayrışır.

Bk: ÜÇ YÜZ İKİNCİ BÖLÜM-Muhammedi, Musevî ve İsevî Mertebeden En Yüce Âlem'in Gidişinin ve Aşağı Âlem'in Varlığı Menzilinin Bilinmesi

Cinsel Birleşmede (hayal âleminde) nakledildiği surette veya tasavvur sahibinin kendisini gördüğü surette görüp eşine de o suretin sahip olduğu güzelliği söylemelidir. Öyle bir kâmil insan tasavvur edildiğinde, onu bilgi ve ahlakının güzelliğini dikkate alarak tasavvur etmelidir. Bedensel sureti çirkin bile olsa, bilgi ve ahlakının güzelliğine göre güzel bir şekilde tasavvur eder. Bu esnada erkek söz konusu manaları bedenlendirir ve o sureti eşinin ve kendi gözünün önünde canlandırır, ikisi birlikte kendilerini o suretin güzelliğine teksif [toplama] ederler. ***Bu düşünce ve hayaldeyken birleşmeyle kadın hamile kalırsa, tahayyül ettiği suret çocuğuna etki eder ve doğan çocuk (tahayyül edilen kâmile ait) menzille doğar.*** Bunun böyle olması zorunludur. Çocuk böyle doğmazsa, bunun sebebi, meninin rahme düşmesi esnasında anne ve babadan birinin kendileri farkından değilken nefsinin maruz kalıp o sureti tahayyül etmekten uzaklaştıran bir durum olabilir. Sıradan insanlar bu durumu ***'kadının iştahı'*** diye ifade ederler. ***Bazen cinsel birleşme esnasında karı kocadan birisi veya her ikisi de hayallerinde köpek, aslan veya herhangi bir hayvanın sureti canlandırabilirler.*** Böyle bir birleşmeden doğan çocuk, ebeveynin tahayyül ettiği hayvanın ahlakı üzere doğar. Birbirlerinden farklı sureti tahayyül ederlerse, çocukta annenin ve babanın tahayyül ettikleri suret ortaya çıkar. Öyle ki dış surete veya çirkinliğe bile etki eder. (Bunlar filozofların hayal gücü hakkındaki görüşleridir).

Bk:ÜÇ YÜZ SEKSEN ÜÇÜNCÜ BÖLÜMHatemler Menzilinin Bilinmesi, İlahi Gelinlerin Sayısı ve Yabancı Sırların Bilinmesi-VASIL-Zekeriya'nın Çocuk Talebi

Malatya'da İranlı bir müderris olan Hasen el-Vecih Buhara valisinden aktarmıştır. Vali nefsine karşı haddi aşan, zalim birisiymiş. Bir gün soğukta bir köpek görmüş, köpek soğuk nedeniyle

titriyormuş. Adamlarından birisine emretmiş, köpeği evine götürtmüş, sıcak bir yere koymuş, yemek yedirmiş, su vermiş, köpek kendine gelmiş. O gece rüyasında –veya hatiften bir ses duymuş, kuşku bana aittir kendisine şöyle denilmiş: **'Ey falan kişi! Sen bir köpek idin, biz de bir köpek vesilesiyle sana ihsanda bulunduk.'** Birkaç gün sonra adam ölmüş! Bu köpeğe şefkati nedeniyle büyük bir müşahedesi gerçekleşmiş oldu.

Bir Müslüman nerede, bir köpek nerede!

Sen hayır işle ve kimin için yaptığına bakma. Böyle yapabilirsen hayrın ehli olabilirsin. Güzel ahlak olması itibarıyla bütün güzel özellikleri yerine getirmek gerekir. Onlarla süslen, Allah Teâlâ katındaki değerleri, Hakkın kendilerini övmesi nedeniyle söz konusu özelliklerin ve ahlakın mahalli ol!

Faziletleri kendileri için talep et, örfte kötü kabul edilen erdemsizlikleri kendileri nedeniyle terk et! İnsanları tâbi olarak kabul et, onların kınama veya övgülerine göre hareket etme. Allah Teâlâ'nın adabıyla edeplenmiş hakimlerle beraber olmak istersen, daha mühim ve öncelikli olan işleri yerine getirmeye çalışmalısın. Allah Teâlâ o adabı peygamberlerinin dilleriyle müminlere öğretmiştir.

BEŞ YÜZ ALTMIŞINCI BÖLÜM–Seyr-ü Sülük Eden Müride ve Kemale Ermiş Kimselere Allah Teâlâ'ın İzniyle Fayda Verecek Hikmetli Tavsiyeler –Tavsiye

Geniş Bilgi için: Muhyiddin İbnü'l Arabî, Futuhât-ı Mekkiyye; Futuhât-ı Mekkiyye Tercümesi, hzl: Ekrem Demirli, 2011,İstanbul

KÖPEK PSİKOLOJİSİNE KISA BİR BAKIŞ

Bütün evcil hayvanlar içinde köpek insanla en kolay uyum sağlayan, onun varlığına alışan ve itaat etmeyi öğrenen hayvandır.

İnsan ile köpek arasında karşılıklı bir anlayış ve sevgi gelişmişse, bunun nedeni köpeğin iş ve beslenme ile barınma ayrımı konusunda bir anlayış edinerek evcilleşmesidir. Bu durum sevgi dolu ve zekice bir işbirliğiyle, köpeğin insan toplumuna katılmasıyla, sonuçlandı. Köpek insansız yaşayamaz. Ama köpeksiz yaşayan insan hayatı da oldukça renksizdir.

Köpek nasıl bir belleğe sahiptir?

Psikologlar köpeğin kısa süreli, muhtemelen sadece birkaç saatlik **"hatırlama"** yeteneğine sahip olduğu konusunda birleşirler. Ancak köpeğin birleştirici belleği şaşırtıcıdır. Köpek efendisinin nerede olduğunu belirli bir anda kendi kendisine sormaz, ancak efendisinin arabasının sesini işitince onu anında hatırlar, belleğinde canlandırır.

Köpek insan toplumunu kendi sürüsü olarak, efendisini de sürünün lideri olarak seçmiştir. Daha yüksek bir sosyal hayvan içgüdüsüne sahip olan köpek, insanı kendi lideri, efendisi olarak benimsemiştir. Ev onun var olma alanıdır. **Köpek efendisini ve evini kaybettiğinde dengesini de kaybeder. Terk edilen köpek, tek başına bir kulübeye konulmuş gibi acı çeker.** Efendisini kaybeden köpek altüst olur ve dengesini yeniden kazanabilmesi için bir başkasını efendisi olarak benimsemesi gerekir.

Güçlü bir fiziğe ve sezme gücüne sahip olmasına rağmen köpek daima çocuksu bir yaratıktır. Köpekler ile çocuklar arasındaki uyumun, çocukların çok büyük ve korkunç görünüşlü köpeklere sakınmasız bir güven duymalarının nedeni belki de budur. Küçük bir çocuk

kendisine görünüşü tehdit edici ve güçlü bir mastiff armağan eden ana babasına şöyle diyebilir: **"Onu bana mı aldınız, yoksa beni ona mı vereceksiniz?"**

At, kedi, kuş ve daha pek çok hayvan hoşgörülü ve uysaldır, ama gene de bunlar inisiyatifsiz, pasif yaratıklardır. öte yandan köpek oyunu sever; heyecanlı, taklit gerektiren oyunlara katılır. Köpeklerin en oyuncusu bile bebeklerin her türlü nazını çeker**. Bir bebek parmağını köpeğin gözüne sokabilir, kuyruğunu çekebilir. Ancak, bebek büyüdükçe ve köpeğe kendi üstünlüğünü göstermeye çalıştıkça, aralarındaki ilişki gizemli bir biçimde değişir. Ancak bir dişi köpek kendi yavruları büyüyünce, onları reddedecektir.** Bu davranışın bir açıklaması da bebeklerin ve köpek yavrularının vücutlarında yetişkinlere nazaran daha çok potasyum ve magnezyum taşımaları, böylece köpekte ilgi ve sevecenliğe yol açan özellikle çekici ya da hoşa giden bir koku yaymaları, olabilir.

Köpek ruhundaki en belirgin duygulardan biri kıskançlıktır. **Bu tepki, bir köpeğin yaşadığı ve bir süredir beslendiği evde bir bebek dünyaya geldiği zaman ortaya çıkabilir.** Eğer hayvanın bir rekabet duygusuna kapıldığı görülüyorsa, tepkilerini yeni gelen bebekle ilişkilerini denetim altında tutunuz. İkisini bir odada yalnız bırakmamaya özen gösteriniz. Köpeği uzaklaştırmanıza gerek yok, ancak ona bebekle arasında bir yakınlaşma doğana kadar eskisi gibi sevgi göstermeye devam ediniz. Bebek büyüyüp yürümeye başlayınca ikisi arasında mükemmel ve karşılıklı bir anlayış doğacaktır.

Bu ilişkide, bebeklerin köpeğin bir oyuncak değil de canlı bir varlık olduğunu anlamaları gerekir. Bu nedenle köpeği yemek yerken ya da uyurken rahatsız etmemek, onu aşırı sevgiyle şımartmamak gerekir. **Ayrıca yemeğimizi onunla paylaşmamalı ve yüzümüzü yalamasına izin vermemeliyiz.** Yaşlı, belirli bir hayat tarzına alışmış, yeni ve candan dostluklara pek istekli olmayan bir köpekle ilişkilerde biraz daha dikkatli olmak gerekir.

http://www.evcilkutuphane.com/yazi/kopek-psikolojisine-kisa-bir-bakis

NEDEN BAZI İNSANLARIN KÖPEKLERİ, BAZILARININ İSE KEDİLERİ DAHA ÇOK SEVDİĞİNİ HİÇ DÜŞÜNDÜNÜZ MÜ?

Bazılarımız hiç hayvan sevmez, sevenler ise genelde köpek ve kedi konusunda ayrılır. Kimilerimiz her ikisini de sever ama kendine dost olarak seçimini kediden yana, kimilerimiz ise köpekten yana kullanır.

Sebebini hiç düşündünüz mü?

Kediler için nankör denir mesela, aslında değildirler. **Sadece özgürdürler, siz istediğiniz için yanınıza gelmezler.** Canı isterse gelir. Köpek gibi yanınıza çağırıp sevemezsiniz her zaman. Otur dersiniz dinlemez, kalk dersiniz dinlemez, Siz onu tuvalete çıkarmadan o kendi işini görür, güçlüdür, dominanttır, liderdir. Sadık değildir çoğu zaman. Size ait değildir, sizi de ona ait olarak görmez, kıskanmaz. Size muhtaç değildir. Her şey ona aittir istediği gibi kullanır, ama o hiçbir şeye ait değildir…

Köpekler ise sadıktır, dosttur. Çocuğunuz gibidir, size ihtiyacı vardır. **Sizi kıskanır,** (tıpkı benim canım kızım gibi) sizin yanınızda olmaktan mutluluk duyar. Sizin en ufak sevgi gösteriniz onun için çok fazla şey ifade eder. Sizi gücü yettiğince hayatı pahasına bile olsa korumaya çalışır. Sözünüzü dinlemek onun için zevktir çoğu zaman. Hayatındaki tek dost

sizsinizdir. Sizin bir sürü arkadaşınız vardır ama onun tek varlığı sizsinizdir. Ne yemeği bunun önüne geçebilir ne de başka bir şey. Sizindir, size aittir, siz de ona aitsinizdir.

Peki tercihlerini kedi veya köpeklerden kullanan insanları hiç incelediniz mi?

Ben birazcık inceledim ve bu yazıyı yazmaya karar verdim. Bakalım bana hak verecek misiniz?

Ev dostu olarak kediyi seçen insanlara bakın.

Çoğu zaman nasıl da sadıklardır, birine ait olmayı severler, kendi kendilerini koruyabilecek konumda olsalar bile yine de korunmayı severler. Küçücük hediyelerle mutlu olabilir. Her ne kadarda özgürlüğe düşkün olduklarını dile getirseler de güvenebileceği biri olursa nasıl da mutlu olurlar… Hiçbir şey o kişinin önüne geçemez.

Peki tüm bu özellikler arasında bir şey dikkatinizi çekiyor mu?

Ne kadar da köpeğin karakterine benziyor değil mi?

Ya köpek severler?

Ki ben de bunların arasına giriyorum.

Özgür insanlardır, birilerine ait olmayı sevmezler, her şey onlara ait olur bazen, ama onlar hiçbir yere ait olmazlar. Sadık değildirler, önceleri sadık olmuşlardır ve hep bu sebepten sıkıntı çekmişlerdir ve sonsuza kadar ait olma güdüsünü yok etmişlerdir… Hükmedilmeyi sevmezler, asidirler. Biri istediği için bir şey yapmazlar, kendileri istemelidir yapmayı…

Bencildirler. Kimseye güvenmezler… Güvenmeyi sevmezler…

Ne kadar da kedi ye benziyor değil mi?.

Ya bu insanların eş seçimine hiç baktınız mı?

Çoğu zaman seçtiğimiz eş, seçtiğimiz evcil hayvanın karakterindedir…

Sonuç olarak, her birimiz eksiğiz, yarım kalmış yanlarımız var. Kimimiz köpeğe benziyoruz ve diğer yarımızı yani kedimizi arıyoruz, kimimiz kediye benziyor ve diğer yarımızı yani köpeğimizi arıyoruz.

Bu yüzden kedi farkında olmadan hep köpeğini, köpekse farkında olmadan kedisini arar durur…

Biz ise farkında olmadan kedimizi veya köpeğimizi arar dururuz…

İşte bu yüzden kedi ve köpeklerimiz en iyi dostlarımızdır…

http://www.yaprak-forum.com/forum/showthread.php?t=87250

HAYVANLARIN İNSANA OLAN SEVGİSİNE ÖRNEK

Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellemin ***Ya'fur ve Afir*** adında iki eşeğinin olduğu ve hayvanlarından ilk ölenin de Yafur adındaki eşeği olduğu bazı rivâyetlerden anlamaktayız. İbn Asakir (ö.571/1176)'in naklettiğine göre Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem vefat edince, **Yafur** adındaki eşeği onun vefatına çok üzüldü ve kendini kuyuya atarak intihar etti.

İbn Manzûr, Muhammed b. Mukerrem,Muhtasaru Târihu Dimeşk,Dımışk: Dâru'l-Fikr, 1984, IV, s.232.

Bu olay, ilk bakışta belki garipsenebilinir fakat birçok hayvanın kendi sahibine karşı beslediği sevgi ve vefadan dolayı onun vefatından sonra intihar ettiği kitaplarda nakledilmektedir.

Meselâ Âmir b. Anter'in av ve çoban köpekleri vardı ve onlara iyi bakardı. Öldüğünde ailesi ve yakınları onu defnettikten sonra kabrini terkedip gittiler. Fakat köpekleri ölene kadar kabrini terk etmediler.

İbn Merzibân, Fadlu'l-Kilâb alâ Kesîrin mimmen Lebise's-Siyâb, s.24.

SADIK KÖPEK HACHİKŌ

Haçiko (10 Kasim 1923 - 8 Mart 1935) Odate'de doğdu. 1924 yılında Tokyo Üniversitesi'nde görev yapan Japon profesör Dr. Hidesabura Ueno, küçük bir köpek yavrusu edindi. Profesör Ueno, köpeğine Japoncada **"sekiz tane"** anlamına gelen Haçiko adını koydu. Safkan akita cinsi beyaz bir erkek olan Haçiko, her sabah üniversiteye gitmek için evden metroya yürüyen sahibine eşlik etti. Metronun dış kapısına kadar getirdiği sahibini uğurladıktan sonra da eve döndü. Çok geçmeden bir akşam üniversite dönüşünde metronun çıkışında Haçiko'yu kendisini beklerken gördü profesör ve çok şaşırdı. Bu akıllı köpek sahibinin eve dönüş saatlerini hesaplayarak ve aynı yolu kullanacağını düşünerek metronun önüne gitmişti.

Ondan sonraki bir yıl boyunca, Haçiko her sabah sahibini metroya kadar götürdü, her akşam iş çıkışında da metronun önünde karşıladı. Hiç saatini şaşırmadı.

Ama bir akşam metrodan çıkmadı profesör. Haçiko gözleri metronun kapısında gece boyunca bekledi. Bir sonraki akşam yine yoktu profesör. Üçüncü akşam metrodan yine çıkmadı. Üniversite'de kalp krizi geçirip ölmüştü profesör...

Haçiko her akşam sahibim metrodan çıkar diye inatla bekledi. Haftalar, aylar boyunca her akşam Tokyo metrosunun Shibuya istasyonu'nun kapısına gitti. Haçiko tam 9 yıl boyunca sahibinin gelmesini bekledi. 11 yaşındayken metronun kapısında öldü.

Bugün Tokyo'ya gidenlerin Shibuya istasyonunun kapısında karşılaştığı köpek heykeli Haçiko'dur. Japonlar, sadakat ve insan hayvan ilişkisinin sembolü olarak ölümünden hemen sonra 9 yıl boyunca sahibini beklediği yere Haçiko'nun heykelini diktiler.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra da unutmadılar ve savaş sırasında tahrip olan heykelin yerine 1948'de yenisini diktiler. Bugün Shibuya istasyonu'nun o kapısı Haçiko çıkışı olarak biliniyor ve Tokyo'nun en önemli buluşma merkezlerinden biridir. Her yıl Haçiko'nun ölüm yıldönümü olan 8 Mart'da da birçok hayvansever heykelin önünde buluşurlar. Haçiko'nun hikâyesi 1987 yılında bir Japon filmine de konu oldu. Türkiye'de de Japon filmleri festivali'nde gösterilmişti. 70 yıl önce yaşanmış bu köpek hikâyesinin şimdi de Hollywood versiyonu çekildi ve Haçiko'nun sahibi Profesörü Richard Gere canlandırdı.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Hachik%C5%8D

http://www.renklidergi.com/bilim-teknik/hayvanlar-alemi/Hachiko-Bir-Kopegin-Hikayesi

HAYVAN DOSTLARIMIZ (KÖPEK) (Tenkit)

Son zamanlarda kıyamet alameti olarak bazı şeyler öne çıktı. Bunlardan biri, insanın efendisi olan köpek, çocuğu unutturdu. İnsanı kul köle edindi. İnsanî ve kulluk görevlerinden alıkoydu.

Yıllar önce milli yapımızı ve ideallerimizi bozmak, yozlaştırmak için, müslüman Türk milletine yakışmayan görüntü oluşturabilmek için misyonerler tarafından müslüman, Türk ailelerine köpekler hediye edildi. İlâcı ile, maması ile Pazar oluşturuldu. Dağlarımıza da birer çift domuz bırakıldı. Müslümanlar bunlarla uğraşsın dursun denildi.

Böylece batının bir hastalığı daha bize bulaştırıldı. Köpek severler çoğaldı. Köpekler sokaklarda insan gezdirmeye, insanlar köpek gezdirmeye başladı. Bazı aileler çocuk istemedi köpek edindi, çocuk gezdirmedi, köpek gezdirdi. Bazı aileler de: **''bir bebek bir köpek''** dedi. Lüks arabalar köpek taşır oldu. Köpek efendi, villalara yerleşti. Bazı çevrelerde köpek, dokunulmazlığı olan varlık haline geldi. Köpekler âdeta kutsallaştı, Hindistan'daki inekler haline geldi.

Bugün ihtiyaç sahibi, ilgiye muhtaç insanlar unutulurken köpek saltanatı yayıldı. Evlerde yaşlı ana babaya yer kalmadı, onlar bakım evlerine, acizler yurduna gönderilirken köpekler başköşede onların yerini aldı…

Köpekler için terzi, berber, bakıcı, veteriner, köpek bakım evleri, oteller yapıldı. Ölünce de masraflı mezarlara gömüldüler. Sahibi ölen köpek mirasa kondu.

KÖPEK SEVERLİK NASIL SEVGİ?

Milli özelliğimizi bozmak için sürdürülen yıkım hareketi ahlaki, millî ve manevî değerlerimiz üzerinde büyük tahribat yapmıştır. Bu inkâr edilemez.

Sebil toplumu iken rezil toplum haline gelişimiz insan severlikten köpek severliğe gelişimizden sonra olmuştur. Köpeğin maması Avrupa'dan getirilirken, insanımız için **''Acıma, acınacak hale gelirsin''** denmiştir.

Eğer bir kuduz köpek öldürülür veya bir insanı parçalarsa, bazı hayvan sever dernekler ayağa kalkıyor. Köpeğin ısırdığı insan unutuluyor, köpeğin ölüsü başında yas tutuluyor, sloganlar atılıyor.

Fakirlerin ilâç almak için giremediği eczaneler, köpek mamaları ile dolu.

Fakirler, fakirliğinden değil, köpek kadar itibar görmediğinden utanıyor.

Bazı ailelerde köpek, aile fertlerinden biri oldu. Evine bir öksüz, bir yetim alıp sofrasına oturtmayanlar, köpekle beraber yer içer, yatıp kalkar hale geldi. Bir ideali olmayan köpek edindi.

Köpek çocukla beraber yaşıyor. Köpeğe ayrılan zaman, çocuğa ayrılan zamandan daha çok oluyor. Bir bayan öğretmen: **''Ben çocuğumu yıkamadım. Ama köpeğimi her hafta yıkarım''** demiştir. Ona: **''yaşlanınca sizinle hangisinin ilgilenmesini bekliyorsunuz?** demiştim.

Köpek beslemek, medenilik ve çağdaşlık ölçüsü sayılıyor. **Bir zamanlar bir komşum vardı. İki tane köpek besliyordu. Birine: ''oğlum'' diğerine de ''kızım'' diyordu.** Okula giden bir çocuk bir gün köpeğini korkuttu diye güzel bir dayak yemişti.

Sevgileri, ilgileri köpeğe yönelen kişiler, insanı sevemiyorlar, insanla ilgilenemiyorlar. Yıllar önce Uşak - Afyon yolunda kaza geçirmiştik; ölüler, yaralılar yolda serilmişti. Arabalarında koca koca köpekler olan iki araba yaklaştı. Ağır yaralıları hastaneye götürmesi istendiğinde dönüp bakmadılar. Bir kenardan yol bulup basıp gittiler.

Bu ne sevgi Allah'ım! Köpekler için güzellik yarışmaları düzenleniyor. Köpekler kucaklarda, arabalarda gezdiriliyor. Hayvanları sevmeyelim demiyorum. **Sevelim ama ''önce insan'' diyelim önce insanı sevelim. İnsan seven hayvanı da sever. Ama hayvan seven insanı sevemiyor.**

Bugün evde kedi, köpek, kuş, yılan, maymun, timsah, balık beslemenin maliyeti epey yüksek. Neredeyse normal bir aileyi geçindirecek durumdadır. İnsanî görevler kulluk görevleri aksıyor., ciddi işler unutuluyor. Para boşuna gidiyor, zaman boşuna gidiyor.

Gazetede okumuştum. **Edirneli H.Y. köpeğini öyle seviyormuş ki, onun için muazzam bir mezar yaptırmış. Onu hatırlayınca ağlıyormuş, onun mezarına gidip dua ediyormuş. (27-11-1996 Zaman)**

Bakın ne hale gelmişiz. O adama sorsak, köpeğine yaptığını anana babana yaptın mı? ona verdiğin hizmeti bir Allah'ın kuluna verdin mi? Cevap hayır olacaktır.

Bir insanın maddî ve manevî gücünün nereye gittiği çok önemlidir. Eskiden büyüklerimizin bir beddua şekli vardı. **''Paran köpek parası olsun''** derlerdi. Şimdi paralar köpeğe gidiyor.

Köpek sevgisinin bir sınırı olur. Aynı evi aynı sofra, aynı yatak paylaşılacak ölçüde sevgi olmaz. Bugün insanlığından uzaklaşmış bazıları açlıktan ölürken bu sevgi nasıl sevgi Allah'ım!

Bu sevgi bize Batıdan gelmişti. Köpekler Batının en kutsal ve en mutlu yaratıklarıdır. Batıda köpek saltanatı vardır. Batıla köpek severlik, insanları yalnızlığa itmiş, aileleri kısırlaştırarak yıkmıştır. Aileler artık çocuk istemez, köpek ister duruma gelmiştir.

Almanya'da din dersi öğretmenliği yapan bir arkadaşımın müşahedelerinden bir misal.

Derler ki, üst katta yalnız yaşayan bir kadıncağızdan başka bir kimse yoktur. Seni rahatsız eden olmaz, bu katı tut.. O da tutar. Ancak geceleri üst katta konuşmalar, çocuk sevmelerine benzeyen sohbetler işiten öğretmen şaşırıp arkadaşlarına sorar.

Onlar şöyle derler:

- Senin işittiğin konuşmalar yaşlı kadının işten gelince köpeğiyle yaptığı sohbettir. Kadın gündüz işte iken köpeğini içeriye hapseder. Gece gelince onu sever, karnını doyurur, üstünü başını temizler. Senin duyduğun sesler köpeğiyle olan konuşmalardır. Yoksa biri yoktur yanında derler.

- Peki bu kadının oğlu, kızı yok mu?

- Var olmasına var da, nerede, nasıl yaşadıklarını o da bilmez. Onlar, kim bilir genç hayatını ne türlü eğlence ve alışkanlıklar içinde yaşamaktalar. Yaşlı anne babayı, yaşayışlarına engel gördüklerinden ilgilerini kesmiş bulunmaktalar…

Batı, köpek delisidir. Servetler köpeklere harcanır. Köpek sevgisi yüzünden bazı sapık ilişkiler yayılmış, aile bağları bile kopmuştur. Yaşlılara yaşlıların çocuklara göstermesi gereken sevgi, saygı, şefkat gösterilmez olmuştur. İnsanlarda acıma duygusu köreldiğinden batı insanı, Amerikalılar acımasızdır. Onun için açlığa, sefalete katliamlara duyarsız kalmaktadırlar.

Halbuki çocuk, evliliğin meyvesidir. Ailenin temelidir. Çocuk mutluluk kaynağıdır. Milletin geleceğinin teminatıdır. Ölümden sonrada evlat sadaka-i cariye olacaktır. Onun için kucağı köpekli kadın değil, kucağı bebekli kadın geleceğin annesidir.

Bir hadiste şöyle buyrulur: **''Kıyamet yaklaştığı zaman evlat beslemektense köpek beslemek daha iyidir denir.''** (Tıbb-ı Nebevi:1/179)

Ailelerde çocuğunu yetiştirmeyen, çocuğuna güvenmeyen aileler köpeğe yönelmektedir. Köpek için ''canım'' ''herşeyim'' ''Biricik varlığım'' ifadeleri kullanılmaktadır. Köpek severlik, kıyamet alametlerindendir.

KÖPEK HASTALIK TAŞIR

Köpek, bazılarına sevimli gelebilir. Ama köpek pistir. Dinen necistir: çevreyi kirletir, etrafına hastalık taşır. Yırtıcı bir hayvandır.

Köpek, leş yer, pislik yer, fare yer, böcek yer. Köpek, dışkılığını yalar. Salyası pistir. Karnında oluşan kurtçukları dışkılığından ağzı yolu ile yediği, yaladığı yerlere bırakır. Bilhassa evde çocuk varsa, önce onun hayatı tehlikededir. Çocuklar ve yenilip içilen şeyler ve kaplar köpeklerden, kedilerden uzak tutulmalıdır.

Köpek, önüne gelen yere çişini yapar.

Bir iç hastalıkları mütehassi bana: ''Bir hastam gelse önce soruyorum evde kedi, köpek var mı? diye çünkü kist hastalığı ve tirişinler köpeklerden kedilerden geçiyor'' demişti.

Ayrıca göz kızarması, ateşli hastalıklar kedilerden, köpeklerden geçiyor.

Kediler, köpekler devamlı kontrol altında da olsa, temiz ve iyide bakılsa, gene de hastalık bulaştırma riski fazladır.

- Köpekler ve kediler bağırsak enfeksiyonlarına sebep olur. Ana karnındaki çocuklara bile hastalık bulaştırma riski fazladır.

Sağlıkçıların uyarılarına göre evde beslenen hayvanlarda bulunan pek çok mikrop, uyuzdan, karın ağrısına, ishalden kuduza, zekâ geriliğine hatta ölümcül hastalıklara yol açtığı belirtilmiştir.

Demek ki, evdeki hayvan dostlarımız bizim için, bilhassa çocuklarımız için dost değildir. Gözlemlere göre köpekle beraber büyüyen çocuklar, köpek gibi tepkiler verdiği görülmüştür. Saldırganlıkta göstermiştir. Ne demişler: **''İtle yatan bitle kalkar.'' '' Sarı öküzün yanında duran, ya huyundan, yada tüyünden alır.''**

Kutadgu Biligde: **''Arslanlar köpeklere rehber olursa köpekler arslanlaşır. Köpekler arslanlara rehber olursa, arslanlar köpekleşir''** deniliyor.

Evdeki hayvanlar, başıboş dolaşanlar insanlarda şark çıbanından, kalp hastalıklarına kadar birçok hastalığa neden olduğu açıklanmıştır.

Köpek ısırmalarında kuduz gibi kötü bir hastalığa neden olmaktadır.

Kedilerde Fiv virüsü. AIDS virüsü riski olduğu açıklanmıştır. (3-6-1997 Yenişafak)

Aile Ansiklopedisinden bir bilgi aktaralım:

- ''Köpek ve kedinin dışkısı ile parazitler çıkar. Etrafa yayılır. Aynı zamanda hayvanın tüyleri arasına girer. Ondan beraber olduğu çocuğa geçer. Karnına giren karaciğere, akciğere, beyne ve göz gibi hayati önem taşıyan organlara yayılır.'' (Cilt 2 Sayfa:107)

Kedi ve köpeklerden şerit kurdu geçer. Kedi köpekle beraber olanlarda sivilceler oluşur. Vücutta şişkinlikler oluşur.

Kısacası sağlık için çocukların sağlıklı büyümeleri için kedi ve köpeklerin oturduğumuz, yemek yediğimiz ve yattığımız evin içine sokulmaması gerekir.

Hayvanlardan geçen kuduzla ilgili kısa bir bilgi verecek olursak.

-Kedi, köpek cırmalamaları ve ısırmalarında mutlaka hastaneye başvurulmalıdır.

-Kuş kafeslerinden savrulan toz ve kepekten, tüyden uzak durulmalıdır.

-Hayvanların aşılanması ve serbest bırakılmaması gerekir.

-Kuduz olma ihtimali olan hayvanın ısırdığı yere bal şerbeti içilmelidir. Isırılan yerden kan çekilmelidir. (Tıbb-ı Nebevi Ans:2/421)

Kuduz hastalığı, sadece ısırma yolu ile değil, salya ile de bulaşır. Köpeğin yalaması ile de geçer.

Kuduz olan hayvan nasıl bilinir?

-Sudan korkar. Gözleri kızarıktır. Dili, kulakları sarkık olur.

-Salyası akar, beli kamburlaşır, başı eğik olur.

-Sarhoş gibi sallanır, kuyruğunu ayaklarının arasına alır, korkak davranır ve saldırır.

-Kuduz kedi-köpek, yemez-içmez.

Böyle bir hayvan görüldüğünde korunulmalı, etraf uyarılmalı ve zabıta aranmalıdır.

İNANÇ ACISINDAN KÖPEK

İslâm Dininde ihtiyaç olmadan köpek beslemek caiz değildir.

Müşrikler peygamber (sallallâhü aleyhi ve sellem)'e soru sormuşlar oda: ''yarın cevap veririm'' demişti. Vahiy meleği gelmedi. Daha sonra neden gelmediğini sordu. Cebrail (as):

- Biz köpek ve resim bulunan eve girmeyiz. Cevabını verdi. (R.Salihin:227)

Peygamber (sallallâhü aleyhi ve sellem) şöyle buyurur.

- ''Kim av çoban ve ziraat köpeği dışında köpek edinirse, her gün için sevabından iki ölçek eksilir.'' (R.Salihin:233)

- ''Köpek bir yemek kabını yalarsa, o yemeği dökün o kabı da önce toprakla olmak üzere yedi defa yıkayın'' (Tirmizi Taharet:91)

- ''Yanlarında lüzumsuz köpek bulunan yolculara rahmet melekleri arkadaşlık etmez. (R.Salihin:233)

İnancımızda ihtiyaç olmadan köpek beslemek israftır. İhtiyaç sahipleri ondan daha önce gelir.

Dört mezhebe göre: köpek necistir. İslam fıkhına göre köpeğe değen el yıkanmalıdır. Şöyle bir olay olmuştur.

Akşemseddin'in babası vefat etmiş, defnedildiği günün ertesi, vardıklarında köpek kabrini açmıştır. Akşemseddin'in babası Şeyh Hamza, köpeğin boğazını sıkıp öldürmüştür. Köpek

ölmüş, Hamza Efendinin eli dışarıdadır. Köpeğe değdi diye eli yıkanır yıkanmaz el mezarın içine çekilir. (Evliyalar Ans:2/411)

Av için, tarla, bağ, bahçe için çobanlık için, bilhassa polis köpeklerinin beslenmesi alınıp satılması caizdir.

Zevk için kedi, köpek, kuş, yılan, timsah, maymun gibi hayvanlar için para harcamak, zaman harcamak caiz görülmemiştir.

İncil'de: ***''Mukaddes olanı köpeklere vermeyin''*** denmiştir. (Matta 7/6)

İhtiyaç olmadan köpek beslemek insanı hayatın gayesinden uzaklaştırır. Sosyal görevleri aksatır. Kulluk görevi aksar. Avcı nişan almış, ceylan ona: Allah seni bunun için mi yarattı demiş… Avcı ateş edememiştir.

Bir hadiste: **''Allah'ın kulunu terk ettiğinin alâmeti, o kulun boş şeylerle uğraşmasıdır''** buyrulur.

Geçen bir bacı telefonda soruyordu:

- Komşumuzun köpekleri vardı. Hep onlarla vakit geçirirdi. Şimdi ölüyor. Yasin okumak istedim. Ama köpek gibi hırlıyordu. Okuyamadım. Ne yapayım!''

Hayvanları öldürmek caiz mi?

Hayvanı da Allah yaratmıştır. Hiçbir hayvan boşuna yaratılmamıştır.

Hayvanlara iyi davranılması emredilmiştir. Onlara eziyet edilmeyecek, aç susuz bırakılmayacak, dövülmeyecek, dövüştürülmeyecektir. Kurbanlık hayvana bıçak gösterilmeyecek gözleri bağlanacak, acı çektirilmeden kesilecektir.

Cenab-ı Allah hayvan hakkını affetmeyeceğini bildirmiştir. Hatta hayvan hakkı insan hakkı ile bir tutulmuştur.

Peygamberimiz bir köpeği susuzluktan kurtaranın cennetlik, bir kediyi hapsedip açsusuz bırakanın da cehennemlik olduğunu bildirmiştir. Mekke'nin fethine giderken yolda yavrulamış bir köpeğin zarar görmemesi için başına askerlerden zarar görmesin diye nöbetçi dikmiştir.

Atalarımız hayvanlar için vakıf kurmuş hastane kurmuştur. Hasta leyleklerden göç edemeyenler için ''guraba-i Laklakan'' adı ile Bursa'da, Söke'de barınaklar yapmıştır.

Cenab-ı Allah köpeği yaratmış, insanın emrine vermiştir. İnsanı köpeğin hizmetine değil. Bizim derdimiz önce insan. Kuduz köpeğin ölüsü değil. Onun parçaladığı çocuk, bizim derdimiz.

Zararlı hayvanlar öldürülür, insanlara zarar vermesi önlenir. Yalnız acı çektirilmez.

Peygamber (sallallâhü aleyhi ve sellem) şöyle buyurur:

- ''Beş sınıf hayvan vardır ki: bunlar ihramlı iken de öldürülür; Yılan, akrep, alaca karga, fare ve kuduz hayvan.'' (Tıbb-ı Nebevi Ans: 2/420)

İnsan sağlığı her şeyin üstündedir. Köpek öldürülecekse, köpek olduğu için değil, kuduz olduğu için öldürülür. İnsanlara zarar vermemesi için öldürülür. Keyfi hayvan öldürülmez. Hayvan nişan alınıp, hedef alınıp ateş edilmez.

Sonuç:

Kedi, köpek, yılan, maymun, timsah gibi hayvanları beslemek faydasız işlerdendir.

Köpeğe aşırı yakınlık insandan uzaklaşmanın görüntüsüdür. İnsanı sevememe noktasına gelindiğini gösterir.

Allah insanı, neden kedi, köpek gibi hayvan beslemedin diye sormayacaktır. Bir kuşun bile yemi, ilâcı, aşısı, bakımı ihtiyaç sahibi bir ailenin günlük ihtiyacını karşılaya bilir. Köpeğin maması, ilâcı, kuaför masrafı, bir çocuk okutabilir. Dikkat edelim.

- Kedi-köpek, hizmet ettiğimiz efendimiz olmasın.

- Paramız, kedi-köpek parası olmasın.

- Zamanımız kuşla geçmesin, köpek gezdirmekle hebâ olmasın. O güzel ömrümüz kedi köpekle tükenmesin.

- Allah Resûlü: **''İnsanların en hayırlısı, insanlara en çok faydalı olandır''** diyor. Bizim göremediğimiz ihtiyaç sahipleri pek çok…

Hayvan besleyene onlarla vakit geçirene sorsak;

- Bugün hangi kulluk görevini yaptın?

- Ailevi görevlerden hangilerini yaptın?

- Bugün duasını aldığın biri oldu mu?

- Köpeğe verdiğin hizmeti hangi ihtiyaç sahibine verdin? Haydi cevap ver desek, ne der acaba? Allah insanı boş şeylerle uğraştırmasın. Yapıp da faydasını göreceğimiz çok güzel şeyler var…

Erişim: http://www.mustafaoselmis.com.tr/hayvan-dostlarimiz-kopek/

KÖPEKLE İLGİ ATASÖZLER VE DEYİMLERİMİZ

1- Aç it fırın (duvarı) deler (yarar)

2- Akılsız iti yol kocatır

3- Al it, kara it, hepsi bir it

4- Bakmakla usta olunsa, köpekler kasap olurdu

5- Çoban köpeği ne yer, ne yedirir

6- Düğün kemiğiyle köpek tavlanmaz

7- Eceli gelen it cami duvarına işer

8- Gönülsüz köpeği davara koyarsa (sürüye gi-den it) uluya uluya kurt getirir

9- Havlamayı beceremeyen köpek (Ürmesini bil-meyen it) sürüye kurt getirir

10- Isıracak it (köpek) dişini göstermez

11- İt güt para kazan

12- İt ite buyurur, it kuyruğuna

13- İt iti ısırmaz

14- İt kağnı gölgesinde yürür, kendi gölgesi sanırmış

15- İt ol, ana olma

16- İt utansa don giyer

17- İt ürür kervan yürür (

18- İtin (Köpeğin) duası kabul olsa(ydı) gökten kemik yağar(dı)

19- İtin de atın da soylu olanı aranır

20- İtten kuzu doğmaz

21- Köpeğe dalaşmaktansa çalıyı dolaşmak yeğdir

22- Köpeğe gem vurma kendini at sanır

23- Köpek yattığı yeri eşerek yatar

24- Kurt kocayınca köpeğin maskarası olur

25- Malını it bağrını bit yer

26- Pire itte bit yiğitte olur

27- Sirke büyür bit olur, enik büyür it olur

28- Yal yiyecek enik gözünden belli olur

Rahşan ÖZEN, Kayseri Folklorunda Evcil Hayvanlarla İlgili Atasözleri, Erciyes Üniv Vet Fak Derg 3(2) 117-121, 2006 R. ÖZEN Erciyes Üniv Vet Fak Derg 3(2) 117-121, 2006 Derleme, J Fac Vet Med Univ Erciyes 3(2) 117-121, 2006 Review Article, Fırat Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji A.B.D., Elazığ-TÜRKİYE

ALINTILAR İÇİN SON SÖZ

Söze başlangıç olarak Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin her konuda bizim için ilke olacak şu hadisi şerif-i zikredelim.

"-Vâbisa ibni Ma'bed radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre şöyle dedi:

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin huzuruna varmıştım. Bana:

"- İyiliğin ne olduğunu sormaya mı geldin?" buyurdu.Ben de:

"-Evet yâ Rasûlallah!" dedim.

Bunun üzerine Rasûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem efendimiz bana şunları söyledi:

"- Kalbine danış.İyilik, nefsin uygun gördüğü ve yapılmasını kalbin onayladığı şeydir. Günah ise içini tırmalayan ve başkaları sana yap diye nice nice fetvâlar verse bile içinde şüphe ve tereddüt uyandıran şeydir" buyurdu.

(Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 227-228; Dârimi, Büyû' 2)

Daha geniş bilgi için bkz: http://dergi.altinoluk.com/index.php?sayfa=yillar&MakaleNo=d309s050m1

İnsan her yaptığı işten sorumludur. Başlangıçta da zikrettiğimiz gibi sevmek/iknâ olmak/inanç tartışılması yapılması çetin konulardandır. Bu nedenle İslâm dininin temel

ilkelerinden biri ve en önemlisi "orta yolu" takip etmenin en emniyetli olanıdır. İfrat ve tefrit insana zarar verir. Eğer bir konuda kesinlik arama yönüne gidiyorsanız burada size ışık yukarıda zikrettiğimiz hadisin işaretiyle şu prensip olabilir.

İnandığınız veya beğendiğiniz bir hususta sorularınız çoğalıyorsa artık kendimizde bir değişim başlamış ve kalbimiz huzur bulmuyor, demektir. Velevki bu inkar veya tasdik konusunda olsun. Bu nedenle hayatımızda marjinal [çizgi dışı, aykırı] olanları örnek almak yerine daha mütedeyyin kavram ve özelliklere sahip olmayı uygun görmeliyiz.

Unutmayalım ki, kısa hayatımızda farklılık yaratmak ve özelliklerine sahip olmak arzusu bizi kaplayabilir. Ancak bu tür vasıflarda aranacak en önemli olan idealize olmuş yönlerde yükselebilmek peşinde olmak görüyor. Hepimiz biricik, birtaneyiz. Bir benzerimiz daha gelmeyecektir. Fakat iyi/kötü her yaptığımızdan bir gün sorguya çekileceğimizi düşününce; Özgür dünyanın köle insanı olmak, üst insanı olmak, sürü insanı olmak, yalnız insanı olmak.. vb. ile hangisinden olursak olalım, ***"bizi en son hatırlayan insan yaşayana kadar yaşayacak "*** olmamızdır. Bu hayat kimileri için binlerce yıl, kimileri için ise yaşadığı dem kadar olabilir. Varlığımızın ilerisi ve gerisinin birbirini tutmasını istiyorsak, yolumuzun emniyetini bizden başka kimse sağlayamaz.

Kararımızın doğrusunu bulmada Allah Teâlâ, Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem ve büyüklerimizin yardımcısı olması niyetiyle

İhramcızâde İsmail Hakkı

KENDİSİ OLAMAYAN İNSAN Berberi İçin Yalnızca Bir Kelledir

KONUYLA İLGİLİ BAKABİLECEĞİNİZ TEZLER

http://www.slideshare.net/ihramcizade/trk-toplumunda-evcil-hayvan-besleme-alkanlklar-ve-din-istanbul-rnei209208

http://www.slideshare.net/ihramcizade/lexington-evcil-hayvanlara-balanma-leinin-trkeye-uyarlanmas-trke-formun-geerlik-ve-gvenirlik-almas351004

http://www.slideshare.net/ihramcizade/kuranagorehayvanhaklari143sh

http://www.slideshare.net/ihramcizade/istanbulda-kedi-ve-kpek-sahiplenmesinin-sosyo-ekonomik-parametreleri370053

http://www.slideshare.net/ihramcizade/ilahiyat-fakdergisi

http://www.slideshare.net/ihramcizade/huzurevlerindeki-yallarn-ve-salk-personelinin-evcil-hayvanlar-ile-terapiye-ilikin-grlerinin-belirlenmesi-260871

http://www.slideshare.net/ihramcizade/derin-ekoloji-balamnda-kentte-sokak-hayvanlaryla-birlikte-yaamak-olgusunun-incelenmes352432

ŞÂH MUHAMMED MA'SÛM ÖMERÎ kaddesellâhü sırrahu'l azîz

Hindistan velîlerinden. İsmi Şâh Muhammed Ma'sûm Ömerî bin Abdürreşîd Sâhib bin Ahmed Saîd'dir. İmâm-ı Rabbânî kaddesellâhü sırrahu'l azîz hazretlerinin torunlarındandır. 1846 (H.1263) senesinde Delhi'de Abdullah-ı Dehlevî hazretlerinin dergâhında doğdu. 1922 (H.1341) senesinde Mekke-i mükerremede vefât etti. Babasının yanına defnedildi.

Küçük yaşta Kur'ân-ı kerîmi ezberledi. Zâhirî ilimleri dedesinin talebelerinin önde gelenlerinden Molla Muhammed Nüvâb ve küçük amcası Muhammed Mazhar'dan okudu. Hadîs ilmini Şâh Abdülgani ve Şeyh Sıddık Kemâl Mekkî'den öğrendi. Dedesinden ve babasından tasavvuf yolunda yetişti ve kemâle geldi.

1858 senesinde zâlim İngiliz orduları, Hindistan'ı işgâl edince, milyonlarca müslüman hunharca katledildi. Bir kısmı da aç bırakılıp ölüme terkedildi. İngilizlerin ellerinden kaçıp kurtulabilen müslümanlardan bir kısmı, Medîne-i münevvereye hicret etti. Bunlar arasında Şâh Muhammed Ma'sum-i Ömerî de vardı. Babası Abdürreşid Sâhib'in (rahmetullahi aleyh) vefâtından sonra, 1873 senesinde Hindistan'a döndü. Otuz üç sene sonra akrabâları ve talebelerinden altmış kişi ile beraber, 1905 senesinde Medîne'ye tekrar hicret etti. İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin, Mebde' ve Me'âd kitabını Arabiye tercüme etti ve çok kitap yazdı. Bunlardan, Ahsen-ül-Kelâm fî-İsbât-i Mevlid-i vel-Kıyâm kitabı, Hindistan'da konuşulan Urdu dilinde olup, Eshâb-ı kirâm düşmanlarını, kabir ehline ve evliyâya dil uzatan mezhebsizleri red ve rezil etmektedir. Hindistan'da basılmış ve Arabîye tercüme edilmiştir. **Es-Sebe-ul-Esrâr fî Medâric-il-Ahyâr** kitabı, tasavvufu çok açık anlatmaktadır. Urdu dilindedir. Oğlu Muhammed Abdülkâdir Medenî tarafından 1911 senesinde Arabîye tercüme edilmiş, 1913 senesinde İstanbul'da basılmıştır. İkinci oğlu Ebü'l-Feyz Muhammed Abdürrahmân'ın kitabının başına yazdığı takrîz çok istifâdelidir. Kitabın önsözünde buyuruyor ki: **"Şâh Veliyyullah Dehlevî, Mukaddimet-üs-Seniyye fî İsbât-i Mezheb-is-Sünniyye** kitabında, İmâm-ı Rabbânî'yi uzun uzun övmekte ve; **"Müminler onu sever, münâfıklar, şakîler ise kötüler"** demektedir.

KAYNAKLAR

1) Hadîkat-ül Evliyâ; s.144
2) Makâmât-ı Ahyâr; s.87
3) Tam İlmihâl Seâdet-i Ebediyye; (49. Baskı) s.1034
4) Zikrussaîdeyn

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين والصلاة واسلام على رسولنا محمد

وعلى اله وصحبه وسلم اجمعين

Hamd, insanı mahlûkatının en şereflisi kılan ve onu, zatı'nı bilmek için vücud hilatını (elbisesini) giydirmekle hususi kılan Allah Teâlâ'ya mahsustur.

Salâtın en efdali, varlığı tüm mevcudatın yaratılmasına sebep olan ve istidatları ölçüsünce insanlara Allah Teâlâ'nın tecelliyatının perdelerini açan, büyük vesile ve yüce vasıta Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve selleme, pak ailesine ve onun teşrifatı ile müteşerrif olan büyük ashabına olsun.

Fakir kul, tarikat ve nesep yönünden müceddidi Muhammed Masum diyor ki;

Allah Teâlâ yolunda kardeşimiz, Rahman'ın katında makbul **el-Hac Niyaz Muhammed Han el- Muradabadi**, Allah Teâlâ onu kemâl ve ikmal mertebelerine ulaştırsın- benden birçok kez tarikat-ı şerife Nakşibendiyye-i Müceddidiyye'nin makamları, zikirler, eşgal ve murakebeler konusunda yazmamı istedi ki- müridlere lazım olan hususlar bu tarikat-i aliyyenin büyükleri (Allah Teâlâ sırlarını takdis etsin) ve başkalarınca yapılmıştı. Tarikat büyüklerinin tasniflerinin çok olması sebebiyle (yapamayacağımı söyleyerek) ondan özür diledim.

Mesela; **İmam-ı Rabbani Ahmet Faruk Serhendî kaddesellâhü sırrahu'l azîzin Mektubatı ve risaleleri, yine oğlu kutub ve urvetu'l-vüska Muhammed Masum Nakşibendi Serhendi kaddesellâhü sırrahu'l azîzin yazdıkları ve Şeyh Abdullah Dehlevi kaddesellâhü sırrahu'l azîzin risaleleri, iki büyük ceddimiz Şeyh Ebu Said ve Şeyh Ahmed Said el-Müceddidi (Allah Teâlâ'nın rahmeti hepsinin üzerine olsun)'nin risaleleri vardı.** Bu tasnifler ortada dururken benim yazmam yakışık almazdı. Fakat o çok ısrar etti ve ben onun elinden kurtulamadım. (Niyaz Muhammed Han) şöyle diyordu: ***"Bu tasnifler her ne kadar çok olsa da onlar Farsçadır. Taliblerin[65] çoğu Farsça'yı bilmediğinden onlardan istifade edemiyorlar."*** Ben de bu sahifeleri yazmaktan başka çare bulamadım. Sünnet olan istihare ve bu (eseri) yazmanın gerekliliğini müşahededen sonra, mezkur kitaplardan alıntılar yaparak (istifade ederek) başladım. Ve bu risaleyi yedi sır, bir hatime, bir de hüsn-i hatime şeklinde tertib ettim. [66]

Birinci Sır: Müridlere gerekli olan bazı hususların açıklanması.

İkinci Sır: Alem-i emr ve âlem-i halk latifelerinin açıklanması.

Üçüncü Sır: İsmi Zât ve Nefyü-isbat'ın zikri.

Dördüncü Sır: Hususi Olarak Nakşibendiye makamlarının açıklanması.

Beşinci Sır: Hususi Olarak Müceddidiye makamlarının açıklanması.

Altıncı Sır: Nakşibendi tarikatında ıstılah haline gelmiş lafızların açıklanması.

Yedinci Sır: Müridlerin edepleri.

Hatime: Tarikatın silsilelerinin açıklanması.

---

[65] Talib: Matlubu bulmak ve murada nail olmak için onu araştıran kimse. (M)

[66] (Kitabın aslında bölümler bu şekilde olmakla birlikte, makamların ayrıntılarına uygun olarak başlıklar yeniden düzenlenmiş, silsile kısımları alınmamıştır.)

Hüsn-i hatime: Silsilelerdeki şeyhlerin vefat tarihleri hakkındadır.

Bu risaleyi **"ES-SEB'U'L-ESRÂR FÎ MEDÂRİCİ'L-AHYÂR"** diye isimlendirdim.

Muvaffak kılan ve yardım eden yalnız Allah Teâlâ'tır. O'na tevekkül ettim ve O'ndan yardım diliyorum.

MÜRİDLERE LAZIM OLAN BAZI FAYDALI HUSUSLAR

Talib (matluba ulaşmak isteyen kimse) biat kasdıyla geldiği zaman önce istihare ile emrolunur. Eğer (istihare yapmaksızın) kamil-mükemmil bir şeyh talibin biatını kabul ederse istihare yerine geçer. İkisi birlikte olursa nur üstüne nurdur. Allah Teâlâ dilediğini nuruna ulaştırır.

Müceddid İmam (İmam-ı Rabbani) kaddesellâhü sırrahu'l azîzu şöyle diyor: "Akreb (en yakın), esbak (en önde olan), evfak (en uygun), ahkem (en sağlam), eslem (en salim), esdak (en doğru), en evla, en yüce, en parlak, en yüksek, en mükemmel ve en güzel tarikat, yüce Nakşibendi tarikatıdır. Bu tarikatın şanının yüceliğinin sebebi; tarikat büyüklerinin sünneti seniyyeye (sahibine salât u selam olsun) uymaya özen göstermeleri, bid'atlardan kaçınılması, tarikat şeyhlerinin hallerinin sahabe-i kiramın (Allah Teâlâ onlardan razı olsun) halleri gibi olması.

İşte böylece diğer tarikatların şeyhlerinin ulaştıkları son nokta, nakşilerin bidayetinde münderictir. Onların huzurları devam mertebesine ulaşmıştır. Kemâl derecesine ulaştıktan sonra huzurları, diğerlerinin huzurundan yücedir.

Bu tarikatın dışındaki tarikatların hilafeti Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîz)a babası ve diğer şeyhlerden ulaşmıştır. Bu tarikatın hilafeti ise ona, Şeyh Muhammed Baki Nakşibendi'den vasıl olmuştur. Kutsî nefeslerinin bereketleri Hindistan'da şöhret bulmuştur. Asrının şeyhleri onun kemâlatını ve tasarrufatını ikrar ettiler ve onu tasdik ettiler. Hatta meşihatlarını terk ederek ona biat etmekle iftihar ettiler ve müridleri arasına katıldılar. Muhammed Baki'yi şeyhi hazreti Hacegi Emkineki -kaddesellâhü sırrahu'l azîzu- bu tarikatı Müceddid İmam Rabbani (kaddesellâhü sırrahu'l azîz)e ulaştırmak için Maveraünnehr'den Hindistan'a gönderdi.

O da şeyhinin emrine uyarak Hindistan'a gitti. Müceddid İmam'ı kendisine hilafet-i hassayı (özel hilafeti) vermek suretiyle şereflendirdi. Hilafeti devrettikten sonra irşadını müridlere bıraktı. Daha doğrusu tüm müridlerine ondan istifade etmelerini emretti. Onu arkadaşları arasında metheder ve şöyle derdi: "Gökyüzünün altında Şeyh Ahmed'in benzeri bulunmaz. Eğer bulunursa söylenirse, onlar sayılı kimselerdir. Bana göre onun tüm keşifleri sahih ve peygamberlerin (aleyhimüs-salâtu ve'sselam) mütaalasına uygundur. O güneştir, bizim gibiler ise onun ışığında görülemeyen yıldızlardır. Önceki şeyhler (mütekaddimun) doğumundan yıllar önce onun geleceğini haber verdiler. Haber verenler, gavs-ı azam Şeyh Abdulkadir Geylani, Şeyh Ahmed Cami, Şeyh Halilullah el- Bedahşi, Şeyh Nizam Narnuli ve diğerleri (Allah Teâlâ hepsinden razı olsun.) gibileridir.

Şeyh muhaddis Şah Veliyyullah Dehlevi, ***"Mukaddime-i seniyye"*** adlı eserinde sünniliği anlatırken Müceddid İmam'ın menkıbelerini yazar ve şöyle der: ***"Onu ancak müttaki mü'min sever ve ona ancak şaki, münafık olan buğzeder."***

Müceddid İmam'ın (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) halifesi Şeyh Muhammed el-Keşmi'de "Berekât-ı Ahmediyye" aldı kitabında şöyle diyor: "Şeyh Muhammed Bâki (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) arkadaşlarına ondan istifadeyi emrettiği zaman onlardan biri bundan hoşlanmadı da rüyasında Peygamber Efendimiz (sallallâhü aleyhi ve sellem)'i Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîz)'i methederken ve şöyle derken gördü***: "Şeyh Ahmed kimi kabul ederse o bizim katımızda makbuldür, o kimi reddederse, o bizim katımızda merduttur."***

Kadiri tarikatındaki hilafetine gelince, bu ona Şeyh İskender Kitehli'den vasıl olmuştur.

Şeyh İskender, Şeyh Abdulkadir Geylani kaddesellâhü sırrahu'l azîzin soyundandır. Bu zat şeyhlerin büyüklerindendi. Şeyh Abdulkadir Geylani hırkasını bıraktığında, evlatlarına onu, Müceddid İmam'a ulaştırmalarını vasiyyet etti. Yani kim onun zamanına yetişirse hırkayı ona giydirmesini vasiyyet etti. İşte Şeyh İskender onun zamanında yaşıyordu. Gavs-ı Azam Abdulkadir Geylani rüyasında defalarca hırkayı ona ulaştırmasını emretti. Şeyh İskender Müceddid İmam'ın yanına geldi, hırkayı eliyle giydirdi ve ona tarikatındaki hilafet-i hassayı (özel halifeliğ)'i verdi.

Çeştiyye ve Sühreverdiyye tarikatlarının hilafeti, babası Şeyh Abdulahad (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) dan kendisine intikal etti. Kubreviyye tarikatının hilafeti ise Keşmir bölgesinde, kemâlat sahibi, şeyhlerin büyüklerinden Şeyh Yakub Asrî hazretlerinden intikal etmiştir.

İlahi mevhibeler, sayısız ihsanlar ve lütuflarla Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîz)'in dengi yoktur.

Onun menkıbelerine, faziletlerine, keşif ve kerametlerine muttali olmak isteyen; halifesi Şeyh Haşim Keşmi'nin "Berekat-ı Ahmediyye"sine ve yine halifesi Şeyh Bedreddin es- Sehrendi'nin "Hazeratu'l-kuds'üne ve Şeyh Muhammed İhsan el-Müceddidi'nin "er- Ravzatu'l-Kayyumiyye" adlı eserine müracaat etsin.

Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) hicri 971'de doğdu. 28 Safer 1034 h.de vefat etti. Her ne kadar tüm tarikatların halifeliği kendisine verilse de; şeriata uygunluğu, nebevi sünnete ittibası ve bidatlardan kaçınması sebebiyle Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) Nakşibendiye tarikatını seçti. Müridler başka bir tarikatda ona biat etmiş olsalar da bu tarikatın eşgalini biliyorlardı.

Bu şerefli tarikatın faziletleri ve metni kitaplarda mevcuttur. Ben bu kadarla iktifa ediyorum.

FAİDE:

Şeyhin, müride evvela mücmel olarak tevbe yolunu öğretmesi gerekir. Çünkü şeyhler, zamanımızda taliblerin himmetlerinin azlığı sebebiyle, tevbenin tafsilatıyla öğretilmesini bıraktılar.

Zira tevbenin tafsilatıyla öğretilmesi için uzun müddet gerekir. Bu müddette tarikata girme isteği konusunda bir gevşeme olabilir. Tevbenin tafsilatından kasıt; zor riyazetlerin olması, erbain[67] ve benzerlerinde nefse çok ağır gelen mücahedelerin var olmasıdır. Şeyhler

[67] Erbain: Çile çekmek, nefsi ezmek, bencilliği kırmak için müritlerin bırk gün halvete çekilmeleri, bu süre içinde zaruret bulunmadıkça bir şey yememeleri, konuşmamaları, uyumamaları, daima zikir ve tefekkürle meşgul olmalarıdır.

riyazetlerin yerine, amel ve ibadetlerde orta yolu seçtiler. Hatta, talibleri, âli himmetlerini ve güçlü teveccühlerini sarfederek maksuda ulaştırdılar. Erbainden çok daha faydalı olan teveccühlerle müridlerini yönlendirdiler.

Şeyhler sünnet-i seniyyeye ittibayı ve bidatlardan kaçınmayı emrediyorlardı. Taliblerin ruhsatla amel etmesini caiz görmüyor, azimetle amel etmelerini emrediyorlar. Şöyle diyorlardı: ***"Sünnete ittiba etmeksizin maksuda ulaşmak muhaldir."*** Talibin şeriata muhalif olan keşfinin onların katında değeri yoktur. Talibe önce, sıfatlara teveccüh etmeksizin ism-i zat'ın zikrini öğretiyorlardı. Diğer tarikatların şeyhleri ise sıfatları düşünerek zikretmeyi öğretiyorlardı.

FAİDE:

Bazı arkadaşları Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîz)'e, bir kısım erkek ve kadın taliblerin biat etmek istediklerini, fakat bunların haramlardan ve şüpheli şeylerden kaçınmadıklarını, böyle kimselerin tarikata girmesinin caiz olup, olmadığını sordular. İmam şöyle cevap verdi. ***"Tarikata girmeleri caizdir. Sonra şeyh onlara haramlardan ve şüpheli şeylerden kaçınmalarını emreder. Umulur ki Allah Teâlâ onların durumlarını düzeltmelerini nasib eder."***

FAİDE:

Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) şöyle diyor: Kadınlara tarikat vermek caizdir. Eğer mahrem iseler hicabsız vermek caizdir. Mahrem değilseler mutlaka hicabı (örtülü oldukları halde) vermek gerekir.

FAİDE:

Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) şöyle diyor: ***"Tesirin olmaması veya az olması, tamamen talibin istidadının olmadığı anlamına gelmez. Çünkü bazı talibler tam istidatlı olurlar fakat onlarda te'sir görülmez."***

Şeyh Muhammed Masum (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) de şöyle diyor:

"Asıl gaye nisbetin[68] husule gelmesidir. Nisbetin husule gelmesinin ilmi ayrı birşeydir. Eğer bu talibe verilirse ne güzel. Verilmezse de birşey olmaz. Yavaş yavaş husule gelen nisbetin kıymeti ve izzeti yücedir. Kim te'sirin hemen görülmesini isterse o hakiki bir talib olamaz ve sohbete layık değildir. Görmüyor musun, dünyayı isteyenler kazancın neticelerine bakmaksızın onu elde etmek için nasıl çalışıyorlar. Mevla'yı isteyelerin, riyazetler, mücahedeler ve kendilerine lazım olan diğer şeylerle çalışmaları gereklidir. Şeyhlerden birçoğunun ömürlerini rizayetler, mücahedeler içerisinde geçirdikleri bilinmeyen birşey değildir.

Yine Muhammed Masum (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) şöyle dedi:

"Şeyhin müridleri arasında mücmel olması, istikamet ve saygınlığıyla saygı görüyor olması gerekir. Müridlerin ta'zim ettiği, saydığı birisi olmasi için onların içerisine fazla karışmaması gerekir. Müridlerin şeyhlerle hulusu (şeyhlere hüsn-i niyet beslemesi), onun edebine sarılmaları terakkilerine sebep olur.

[68] Nisbet: Salikin bağlı olduğu hal ki, o bu hal ile tanınır. Ayrıca şeyh ile müridi arasındaki manevî bağa da nisbet denir.

FAİDE:

Şeyh Muhammed Masum (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) şöyle diyor: Bizim tarikatımızda kemâl derecesine ulaşmak, bağlanılan şeyhe, muhabbet rabıtasına bağlıdır. Gerçek talib, bu muhabbetle şeyhin batınından gelen fuyuzat[69] ve berakatına erişir ve onun boyasıyla boyanır. Büyük şeyhler şöyle diyor:

"Fenâ fi'ş-şeyh Allah Teâlâ'da fani olmanın başlangıcıdır. Fenâ fi'ş-şeyh ve rabıta olmaksızın sadece zikir maksuda ulaştırıcı değildir. Her ne kadar zikir vuslat sebeblerinden olsa da, vusul; muhabbet rabıtası ve fenâ fi'ş-şeyhe bağlıdır.

Evet, sohbet adabına riayet edip şeyhe teveccühle rabıta maksuda ulaştırır. Çünkü bizim bu yolumuz ashab-ı kiram (radıyallâhu anhum)'un yolu gibidr. Çünkü o yolda ifade ve istifade şeyhten akseder. Bundan dolayı âdaba riayet ederek şeyhle sohbet yeterlidir. Diğer vazifeler, zikirler ve riyazetler ile Allah Teâlâ'dan imdad ve yardım hasıl olur. İman, teslimiyet ve inkiyad ile beraber Peygamber Efendimiz (sallallâhü aleyhi ve sellem)'in sohbetinin kemâlatın husulü için yeterli olduğu gibi. Tabii iman, teslimiyet ve inkiyad ile beraber... Bunun için maksuda ulaşmak diğer tarikatlerden daha kısa sürede olur. Bu tarikatte feyiz ve bereket yaşlıya, gence, küçüğe, büyüğe, diriye ve ölüye erişir.

Bu tarikatın dışındakilerin işlerinin özü, vazifeleri, virdlere, riyazetlere ve erbainlere bağlıdır. Sadece tarikat şeyhine bağlı değildir.

FAİDE:

Eğer kâmil-mükemmil bir şeyh tarikatta bir nakıs[70]'a icazet verirse, bu caizdir. Tarikatımızın imamı Hz. Şeyh Hoca Bahauddin Nakşibend (radiyallâhü anh)'ın Hz. Mevlâna Ya'kub Çerhi'ye kemâl derecesine ulaşmadan önce icazet verdiği gibi. Onun tarikattaki kemâli Hz. Şeyh Alaaddin Attar'ın (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) hizmetinde vefatından sonra gerçekleşti. Nakıs olan kimse her ne kadar icazete müsait olmasa da şeyh onu kendi makamına oturttuğunda noksanlık zarar vermez.

FAİDE:

Erbainde esma-i ilahiyye ile meşgul olmak, Nakşibendiyye Müceddidiye tarikatında yapılan birşey değildir. Bilakis bu tarikatın şeyhleri isimlerin müsemmasında fenâyı ve istihlaki seçtiler. Yani onların asıl maksatları fenâ fillah ve bu tarikatın şeyhlerine nisbetin hasıl olmasıdır. Bu her ne kadar az olsa da (bu durum nadir olsa da) bu tarikatın dışındaki şeyhlere nisbetle çoktur. Çünkü diğer tarikatların nihayeti bunların bidayetinde mündemiçtir.

FAİDE:

Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) şöyle dedi: Mürid şeyhinin başkalarından faziletli olduğuna inansa bunun bir sakıncası yoktur. Çünkü bu inanç muhabbetin kemâlinin meyvesi, ifade ve istifadeye sebep olan manevi münasabetin neticesidir. Fakat müridin, şeyhini faziletleri Şari tarafından belirlenmiş kimselerden üstün görmemesi gerekir. Çünkü bu, Şari'ye muhalefet ve sevgide ifrat demektir. Bu ifrat ise mezmumdur. Şiilerin

---

[69] Fuyuzat-feyz: Salikin çalışması ve çabası sözkonusu olmaksızın Allah tarafından onun kalbine herhangi bir hususun verilmesi.

[70]Nakıs: Seyrü sülukunu henüz tamamlamamış olan.

muhabbetteki ifradlarından dolayı bidatcı oldukları gibi. Yine aynı sebepten Hristiyanlar hüsrana düştüler ve ebedî azabı hakettiler. Evet, müridin şeyhini diğerlerinden üstün görmesi caizdir, hatta tarikatta vaciptir. Bu inanç sadık müridde kasdı ve ihtiyarı olmaksızın meydana gelir ve bu inançla mürid şeyhinin kemâlatını alır. Eğer kendi kasdı ve azmiyle böyle inanırsa bu caiz değildir. Bu bir fayda vermez ve bununla bir netice de elde edemez.

ÂLEM-İ EMR VE ÂLEM-İ HALK'IN LATİFELERİ

Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîz)'e sahih keşf ile zahir oldu ki; insan on latifeden ibarettir. Beş tanesi emir aleminden, beş tanesi ise halk âlemindendir. Emir âleminin latifeleri şunlardır: Kalp, ruh, sır hafi ve ahfa.

Halk aleminin latifeleri ise şunlardır: Nefs ve dört unsur. (anasır-ı erbaa: Su, hava, toprak, ateş)

Emir âlemi "kün=ol" lafzıyla olan (meydana gelen) şeylerden ibarettir ve yeri arşın üstündedir, imkan ve duyu organlarımızla duyulan âleminin dışındadır.

Halk âlemi tedrici olarak yaratılan şeylerden ibarettir, yeri arşın altındadır, imkan ve mahsusat âleminin içindedir. Allah Teâlâ mükemmel kudretiyle emir âleminin latifelerine bağlı ve irtibatlı yarattı ki onlar (emir âleminin latifeleri) mücerred cevherler ve insan cisminin müteaddit yerlerinde ışık saçan nurlardır.

Kalp latifesinin taalluku sol göğsün (memenin) iki parmak altıdır.

Ruh latifesinin taalluku göğsün ortasına doğru iki parmak aralıkla sol memenin hizasıdır. Sır latifesinin taalluku sağ göğsün iki parmak altıdır.

Hafi latifesinin taalluku göğse doğru iki parmak aralıkla sağ memenin hizasıdır.

Ahfa latifesinin taalluku göğsün tam ortasıdır.

Halk âleminin latifelerinin aslı, emir âleminin latifelerinden birinin aslıdır. Yani nefs latifesinin aslı, kalp latifesinin aslıdır. Havanın aslı, ruh latifesinin aslıdır. Suyun aslı, sır latifesinin aslıdır. Ateşin aslı hafi latifesinin aslıdır. Toprağın aslı, ahfa latifesinin aslıdır. Bu latifelerden her birinin tek başına bir nuru vardır. Kalp latifesinin nuru sarı, ruh latifesinin nuru kırmızı, sır latifesinin nuru beyaz, hafi latifesinin nuru siyah, ahfa latifesinin nuru ise yeşildir.

Nefs latifesinin nuru keyfiyetsiz olarak, tezkiyeden sonra idrak edilir.

Emir âleminin latifelerinden her bir latife ulu'l azm peygamberlerden birinin ayağının altındadır. Onlar Allah Teâlâ'nın feyzinin ulaştırılmasında vasıtadır. Bu feyzin zuhuru (açığa çıkması) öncelikle emir âleminin latifeleriyle irtibat ve tealluku olan mezkur yerlerde olur. Her latife marifete süluk yolunun bir kapısıdır. Peygamberler vasıta olmaksızın marifet mertebelerine ulaşmak mümkün değildir. Bunun için bu latifeler onların ayaklarının altındadır.

Kalp latifesi, Adem (aleyhisselam) efendimizin ayağının altındadır.

Ruh latifesi, Nuh ve İbrahim (aleyhisselam) efendilerimizin ayaklarının altındadır.

Sır latifesi Musa (aleyhisselam) efendimizin ayağının altındadır.

Hafi latifesi İsa (aleyhisselam) efendimizin ayağının altındadır.

Ahfa latifesi peygamberlerin sonuncusu Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem) Efendimizin ayağının altındadır.

Feyyaz-ı Mutlak (Allah Teâlâ)dan kime bir feyiz ulaşırsa o peygamberler (aleyhimüsselam) vasıtasıyladır. Herkes aslının istidadı ölçüsünde feyiz alır. Yani bu peygamberlerden hangisi onun vasıtası ise Hakk Subhânehu hazretlerinin feyzinden o peygamber vasıtasıyla istifade eder.

Peygamberlerin yakınlıkları mertebesi farklı olduğu gibi insanların kabiliyetlerinin mertebeleri de farklıdır. Taliblerden herbirinin istidadı, vesilesine yakınlığına göre olur. Kimin vesilesi Adem (aleyhisselam) efendimiz ise, rabbani doğru feyizleri almak için onun istidadı ve kabiliyeti Adem (aleyhisselam)'e yakınlığı mucibincedir.

Yine kimin vesilesi Nuh ve İbrahim (aleyhisselam) efendilerimiz ise onun istidadı o ikisine yakınlığı mucibincedir.

Kimin vesilesi Musa (aleyhisselam) olursa; istidadı, ona yakınlığına, kimin vesilesi ise İsa (aleyhisselam) olursa; istidadı, ona yakınlığına, kimin vesilesi de efendimiz Muhammed (aleyhisselam) olursa onun istidadı, ona yakınlığına göre olur.

Kim maksuda Adem (aleyhisselam) vasıtasıyla ulaşırsa onun aslî merkezi ***"kalbi Velâyet"*** olur. Çünkü kalp Adem (aleyhisselam) efendimizin ayağının altındadır. Buna ıstılahta Velâyetin birinci derecesinin sahibi denir.

Kim maksuda İbrahim (aleyhisselam) vasıtasıyla ulaşırsa, aslî merkezi İbrahim (a.s.)'ın ayağının altında bulunan ***"ruhi Velâyet"*** olur ve Velâyetde ikinci derecenin sahibi olur.

Kim maksuda Musa (aleyhisselam) vasıtasıyla ulaşırsa aslî merkezi Musa (aleyhisselam)'ın ayağının altında bulunan ***"sır velâyeti"***dir ve velâyetde üçüncü derecenin sahibi olur.

Kim İsa (aleyhiselam) vasıtasıyla maksuda ulaşırsa, aslî merkezi İsa (aleyhisselam)'ın ayağının alında bulanan ***"hafi velâyetidir"*** ve velâyetin dördüncü derecesinin sahibidir.

Kim peygamber efendimiz (aleyhisselam)'ın vasıtasıyla maksuda ulaşırsa, aslî merkezi efendimiz (aleyhisselam)'ın ayağının altında bulunan ***"ahfa Velâyeti"*** dir ve Velâyetin beşinci derecesinin sahibidir, mahbubiyet derecesine erişmiştir.

Saliklerin bir kısmına "murad", bir kısmına da "mürid" denir. Kimin aslî merkezi ahfa latifesi ise o muraddır, onun zatında mahbubiyet kabiliyetine istidat vardır. Çünkü, ona rabbani feyz, mahbubların seyyidi (sevilmişlerin efendisi) aleyhisselam vasıtasıyla gelir. O mahbubun biz-zatdır.

Cezbe[71] mahbubun bi'z-zat olanın sülukunda mukaddemdir. Yani o süluk mertebelerini ve kurb makamlarını kısa bir teveccüh ve az bir riyazetle kısa bir müddetle kateder.

Kimin aslî merkezi latifelerden ahfa latifesinden başkası ise o müriddir. Süluk tarikini (yolunu) cehd ve gayretle kateder.

Murad cehd ve gayretsiz olması demek; maksuda manevi cezbe ile ulaşır. "Murad", Hakk Subhânehu'nun cezbesi ile imtiyaz eder. **"Mürid"** kendi çabası ile mesafe kateder.

---

71 Cezbe: İlahi inayetin gereği olarak Cenab-ı Hakk'ın kendisine giden yolda ihtiyaç duyalan her şeyi kuluna bahşedip çabası ve çalışması olmaksızın onu kendisine yaklaştırması.

Beşinci ya da dördüncü derecenin sahibinin "kurb"[72] mertebelerinde, birinci ve ikinci derece sahibinden daha faziletli olması zorunlu değildir. Çünkü bunun tersi de olabilir, hatta olmuştur. Çünkü bazı birinci ve ikinci derece sahipleri kurb mertebelerinde, beşinci ve dördüncü derece sahiplerinden daha faziletli ve daha şereflidir.

Hakk Subhânehu'ya yakınlığın sebepleri çoktur. Müridde terakki onlarla hasıl olur. En alt derecenin sahibi en üst derecenin sahibinden daha şereflidir. Bu konunun tafsilatı "Mektubat"da, Müceddid İmam ve oğlu Şeyh Muhammed Masum (kaddesellâhü sırrahu'l azîz)'e ait risalelerde geniş olarak yazılıdır. Ben bu muhtasar eserde bu kadarla iktifa ediyorum.

ÂLEM-İ EMRİN LETAİFİNİ TEHZİB İÇİN ÜÇ YOL

Bil ki, bu tarikat-ı aliyye şeyhleri, önce âlem-i emr latifelerini tehzibe yöneliyorlar. Meşayıh'a göre alem-i emrin letaifini tehzib için üç yol vardır: Zikir, Teveccüh ve Murakabe...

Birinci Yol: Zikir

Zikir iki türlüdür.

1. **İsm-i Zât'ın zikri**
2. **Nefy ve isbat zikri**

1-İsm-i Zât'ın Zikri

KEYFİYYETİ: Talib, önce Allah Teâlâ'ya tevbe eder, hulus-u niyetle günahlarından istiğfar eder, ölümü gözünün önüne getirir. Allah Teâlâ'ya yönelerek kalbini havatır[73]dan ve nefsin isteklerinden temizler. Dilini üst damağa yapıştırır ve hayalen kalbe teveccüh eder. Kalbini "Allah Teâlâ" ism-i celâli-nin müsemmasına yöneltir. Bedenini ve dilini oynatmaksızın hayaliyle kalbinin "Allah Teâlâ, Allah Teâlâ" dediğini tasavvur eder. Zihne zuhur edenleri defetmek için râbıta zaruridir. Rabıta; müridin şeyhin suretini kalbinde tasavvur etmesidir. Bu, hataratı defetme konusunda tecrübe edilmiştir. Müridin bu keyfiyet üzere zikirle meşgul olması gerekir.

Vukuf-u kalbî[74] zikirin şartlarındandır. O da talibin kalbe, kalbin de Allah Teâlâ'ye teveccühüdür. Vukuf-u kalbi olmaksızın zikir bir fayda ve netice vermez.

Talib, zikir onda bir meleke, kulak ve göz gibi ondan ayrılmayan bir vasıf olunyca kadar zikre devam eder. Yani ne zaman kalbe teveccüh etse kalbini zikredici ve hazır olarak bulur. Bu halden kurtulmak istese de bu meleke ondan kalkmaz.

Yüz defa lafza-i celal zikrinden sonra tam bir huşu ve hudu ile kalbiyle hayalen şu duayı okur:

"Allah Teâlâ'm maksudum Sensin, isteğim Sen'in rızandır. Bana muhabbetini ve marifetini

---

[72] Kurb: Allah'ın ibadet ve taatına yakın olmak. Hakk'ın tevfikine ve inayetine yakın olmak. Kul ile Hakk'ın arasında araçların bulunmaması veya az olması. Kul ile Hakk arasındaki yakınlık mesafe itibariyle değildir.

[73] Havatır (Hatır): İnsanın içine gelen hitabı, iç âlemde duyulan ses, alınan mesaj. Bu hitab Allah'tan, lemekten, şeytandan ve nefsten olabilir.

[74] Vukuf-u kalbi: Bkz. sh;

ver."

Sonra yine zikirle meşgul olur. Kalbi Allah Teâlâ'nın fazlıyla zikreder olup, müride, istikamet[75] ve cemiyyet[76] hasıl olunca o zaman aynı şekilde ruh latifesinden zikreder. Sonra sır latifesinden, sonra hafi latifesinden sonra da ahfa latifesinden zikreder. Sonra aynı şekilde alem-i halkın latifelerinden zikreder. Yani önce, yeri alnın ortası olan nefis latifesinden, ondan sonra yeri bedenin hepsi olan kalıp latifesinden zikreder.

Bil ki emir âleminin latifelerinden herbir latife için arşın üzerinde bir asıl vardır. Latife aslına ulaşmadıkça fenâ hasıl olmaz. Kalp latifesinin aslı efal-i ilahiyyenin tecellisidir. Ruh latifesinin aslı subuti sıfatların tecellisi, yani Hakk Subhânehu'nun zatının mevsuf olduğu sıfatlardır. İşitmek ve görmek gibi. Sır latifesinin aslı şuunat-ı zatiyyedir. Yani zât-ı ilahiyyenin şânıdır. Zât-ı ilahiyye semi, basar, kudret ve diğer sıfatlarla mevsuftur. Hafi latifesinin aslı selbî sıfatlardır. Yani semi ve basarın olmaması sözkonusu değildir. Ahfa latifesinin aslı şan-ı camidir. Yani sıfatların ve şuunatın aslıdır.

Şeyhler bazı müstefidlere murakabeleri bir usulle öğretir. Yani her latifenin murakabesi aynı şekildedir. Onların talimi (öğretilmesi) şu keyfiyetle olur:

Talib kalbini Nebi (sallallâhü aleyhi ve sellem)'in kalbinin hizasında tasavvur eder ve Allah Teâlâ'nın huzurunda Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem)in kalbinden Adem (aleyhisselam)'ın kalbine geçen tecelli-i ef'al benim kalbime aksın diye dua eder. İşte o zaman ef'al-i ilahiyyenin tecellisinde, kalp latifesinin fenâsı hasıl olur. Bu tecelli hasıl olduğu zaman salikin nazarından kendi fiilleri, hatta tüm mahlukatın fiilleri gizlenir. Hakiki failin fiilinden başka bir şey göremez. Kalp latifesinin Velâyeti Adem (aleyhisselam) efendimize mensubtur. Kim bu Velâyetden maksuduna ulaşırsa ona ***"Ademî meşreb"*** denir.

Yine salik, ruhunun latifesini; Allah Teâlâ'dan Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem)'in ruhuna, oradan Nuh ve İbrahim (aleyhisselam)'ın ruhlarına ulaşan sübuti tecelliyatın feyzinin kendi ruh latifesine akmasını isteyerek, Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem)'in ruhunun önünde düşünür. İşte o zaman salik kendi sıfatlarının ve diğer mahlukatın sıfatlarının kendisinden ve onlardan selbedilmiş olduğunu görür. Hatta o sıfatları bizzat Hakk Subhânehu'ya ait görür. Kim maksuduna bu yoldan ulaşırsa ona ***"İbrahimî meşreb"*** denir.

Mazhar Can Canan Şehid Dehlevî, halifesi Hz. Şeyh Abdullah Dehlevi, Hz. Şeyh Abdurreşid Müceddidi el-Medeni (kaddesellâhü esrarehum) hepsi İbrahimî meşreb idiler.

Yine sır latifesini Nebi (sallallâhü aleyhi ve sellem)'in sırrının önünde, Allah Subhânehu ve Teâlâ'dan, efendimiz Muhammed (aleyhisselam)'in sırrından Musa (aleyhisselam)'ın sırrına ulaşan zati şuunatın feyzinin kendi sırrına aktığını tasavvur eder. Burada Salik nefsini Hakk Subhânehu'nun zatında helak olmuş olarak bulur. Kim maksuduna bu yolla ulaşırsa ona ***"Musevîyyü'l-meşreb"*** denir.

---

[75] İstikamet: Ahde vefa, taahhütlere sadakat. Her hususta ifrat ve tefritten sakınarak itidal yolunda yürümek. Bir insanın zikzak yapmadan hayat boyu takip ettiği çizgi.

[76] Cem: Hakk'ı halksız temaşa etme, halkı değil sadece Hakkı, seyretme, bütün eşya ve varlıkların Allah sayesinde mevcut olduklarını görme, her şeyi Allah'tan görme.

Cemiyet: Masivadan yüz çevirme ve dikkat, yüce Allah'a teveccüh noktasında toplama.

Hafi latifesini Allah Teâlâ'dan Nebi (sallallâhü aleyhi ve sellem)'ın hafisine, oradan İsa (aleyhisselam)'ın hafisine ulaşan selbî sıfatların feyzinin kendi hafisine feyezan etmesini isteyerek -Nebi (aleyhisselam)'ın hafisinin önünde tasavvur eder. İşte burada salik Hakk subhanehu'nun mahlukattan tecridine ve tefridine şahit olur. Kim maksuduna bu yolla ulaşırsa ona ***"İsevî meşreb"*** denir.

Büyük dedemiz Şeyh Ebu Said el-Müceddidi ve Hz. Şeyh Muhammed Ömer el-Müceddidi (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) İsevî meşreb idiler.

Ahfa latifesini, -Allah Teâlâ'dan habibinin ahfa latifesine feyezan eden ***"şan-ı cami"*** feyzinin kendi latifesine aktığını tasavvur eder. İşte bu makamda Allah Teâlâ-u Teâlâ'nın ahlakıyla ahlaklanmak salikin nasibi olur. Kim maksuduna bu yoldan ulaşırsa ona ***"Muhammedî meşreb"*** denir.

Hz. Şeyh Ahmed Said Müceddid ve Şeyh Muhammed Mazhar (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) gibi. Bu ikisi de "Muhammedî meşreb" idi. Bu fakir müellifin münasebeti de bu yüce meşreb iledir. "Şan-ı cami" o iki şeyhin ve bu fakirin mürebbisidir.

Bu süluka "süluk-u tafsili" denir. Tarikatın şeyhinin, ta'limin başında, tafsili süluk ile terbiye etmesi caizdir. Ya da önce icmali sonra tafsili süluk ile terbiye eder. Bu fakir müellife efendibaba hazretlerinin önce icmali sonra da tafsili süluku öğrettiği gibi.

2-Nefy ve İsbat Zikri

YAPILIŞI: Talib önce dilini üst damağına yapıştırır. Nefesini karnında tutar. Sonra damağın sonuna kadar **"Lâ"** çeker. Sonra oradan sağ omuzuna doğru "ilahe" oradan kalbinin üzerine **"illa'llah"** der. Bunu hayali olarak yapar. Zikrin eserinin (etkisinin) bütün latifelerde gözükmesi için böyle yapılır. Nefesini bırakışında yine hayali olarak **"Muhamedu'r-rasulullah"** der.

Nefy ve isbat zikrinin altı (6) şartı vardır:

Birinci şart: Manayı düşünmek. Yani "Allah Teâlâ'dan başka maksut yoktur." demek. Nefy esnasında kendisinin ve tüm mevcudatın fani olduğunu tasavvur eder. İsbat anında ise Hakk Subhânehu Teâlâ'nın varlığını tasavvur eder.

İkinci şart: Tam bir huşu ve hudu ile yüz defa kelime-i tevhidden sonra **"Allah Teâlâ'm maksudum Sen'sin, isteğim Sen'in rızandır bana muhabetini ve ma'rifetini ver"** diye dua etmesidir. Sonra tekrar zikirle meşgul olur.

Üçüncü şart: Vukuf-u kalbi. Yani talibin kalbe, kalbin de Allah Teâlâ'ya tevecühü. Bu iki teveccüh olmaksızın Allah Teâlâ'nın huzurunda bulunmak muhaldir.

Dördüncü şart: Nigah-daşt: Allah Teâlâ'nın huzurunda, bulunmanın devamlı onda bir meleke haline gelmesi için, kalbi havatır ve vesveselerden, nefsin fısıltısından muhafaza etmektir.

Beşinci şart: Vukuf-u Adedi: Nefy ve isbat zikrinde tek sayı üzerinde nefes vermeye denir.

Altıncı şart: Rabıta: Yani, talibin şeyhinin suretini kalbinde veya kalbinin hizasında, ya da kendi zatını şeyhinin zatı olarak tasavvur etmesidir.

Nefy ve isbat zikrinin yapılışından ters bir "lamelif" şekli çıkar.

Talibin bu zikirde bu şekli tasavvur etmesi gerekir. Bu zikir Hızır (aleyhisselam)

efendimizden rivayet olunmuştur. Hızır (aleyhisselam) onu Abdulhalik Gucduvani'ye öğretmiştir.

Haps-i nefes (nefesi tutmak), zikrin şartlarından değildir. Bilakis kalbîn hareketi hareket, zevk, şevk ve hataratın defedilmesi faydalarını sağlar. Yine, keşfin husule gelmesi onun faydalarındandır.

Şayet talib bu zikirde bir nefeste yirmibire ulaştığı halde kalbî hararet ve havatırın azalması gerçekleşmezse ameli batıldır. Şartlarına riayet ederek mezkur zikre baştan başlaması gerekir.

İkinci Yol: Teveccüh

Teveccüh, talibin kamil-mükemmil şeyhin teveccühatından istifade etmesidir. Çünkü talibin kalbinin gafletten ve havatırın hücumundan tasfiyesi şeyhin kuvvetli tevecühü ve kudsi nefesiyle mümkün olur. Talib onun muhabbetinin cezbesiyle, nurların zuhuru, tecelliyat ve sırların müşahedesi mertebesine ulaşır. Talibin şeyhinin huzurunda, edebinin kemâline riayet etmesi, şeyhin rızasını başkalarından öne alması, daha çok düşünmesi ve rabıtaya dikkat etmesi gerekir. Çünkü rabıta ilahi feyizlerin vasıtasıdır. Feyiz kaynağından füyuzatın gelmesi, gaflet sebeblerinin kesilmesi için rabıtaya bağlı kalınır. Talibe yüce makamlarda ve ulu derecelerde terakki hasıl olur. Talibe, artık onu havatır rahatsız etmeyecek şekilde Allah Teâlâ'ya teveccüh hasıl olur. İşte bu hale "huzur" denir. Zikirden maksat da budur.

Üçüncü Yol: Murakabe

Murakabe: Kalbi havatır ve vesveselerden korumak, zikir ve rabıta olmaksızın Hakk Subhânehu hazretlerinden feyiz beklemektir.

MAKAMLAR

(Bunlardan Velâyet-i Ulyâ'ya kadar olanlar Nakşibendî Tarikatı'na, Velâyet-i Ulyâ ve sonrası ise Müceddidiyye'ye mahsustur.)

I. İMKAN DAİRESİ

Bil ki tarikatımızın şeyhleri evvela letaife, yani emir ve halk aleminin letaifine teveccüh ederler. Teveccüh etmenin yolu: Hakk Subhânehu hazretlerine iltica ederek ve tarikat şeyhlerinin ruhlarından istimdat ederek şeyhin, kalbini, talibin kalbinin hizasında tutmasıdır. Şeyh kendi kalbine ulaşanın, talibin kalbine ulaşması ve zikir nurlarının ilkası için himmetini sarfeder.

Allah Teâlâ'nın fazlıyla kalp latifesinin eseri şeyhin teveccühü ile istidadı ölçüsünde talibin kalbinde zuhur eder. Şeyh tüm latifelere aynı şekilde teveccüh eder. Yine süluk makamlarından hangisinde olursa olsun evvela bu makamın nurlarıyla ve keyfiyetiyle boyanması gerekir. Sonra güçlü himmetini sarfederek bunu talibe ulaştırır. Talib on latife ile zikir etmeyi anladığında, şeyhin ona murakabeyi öğretmesi gerekir. Önce şu lafızlarla "ahadiyyet murakebesi"ni öğretir. ***"Feyiz, tüm kemâl sıfatları toplayan ve bütün noksanlıklardan münezzeh olan Zât'dan varid olur."***

Şeyh cem'iyyet nisbetinin husulü ve kalp huzuru için teveccüh eder. ***"Cemiyyet-i kalb"*** havatırın yok olması veya azlığından ibarettir. "Huzur" talibin kalbinin Hakk Subhânehu hazretlerine teveccühünden ibarettir.

Eğer müridde cem'iyyet nisbeti ve huzur[77] hasıl olursa, şeyhin, müridin yücelere cezbinin husulü için teveccüh etmesi gerekir. Müridde bu da hasıl olur ve nurlar ona zahir olursa bu, kalbin, arşın üzeri olan aslına teveccühünün alametidir. Böylece her latife aslına ulaşır ve kamil şeyhin teveccühünün bereketiyle latifeye cezb (çekicilik) hasıl olur.

Salikin seyrinde sur'atin husulü iki şeyden dolayıdır:

1- Zikirlerle iştigale devam etmesi, halkdan uzak durması ve Allah Teâlâ'ya teveccühe devamı.

2- Kamil şeyhin teveccühlerinin çokluğu.

Eğer Allah Teâlâ bunu müride müyesser kılarsa, salik süluk yolunu sür'atle kat'eder. Eğer yukarıdaki iki husus eksik olursa salikin seyri yavaş olur.

Yine sülukun seri olması hususunda saliklerin istidadının tesiri vardır. Eğer talibin istidadı kuvvetli ise seyri süratli olur, kısa bir teveccühle ve az bir iştigalle şimşek gibi süluk yolunu kateder.

Kim de zayıf istidatlı ise sülukunu kuvvetli teveccüh ve çok iştigal ile kat'eder.

Velhasıl bu tarikatte kamil şeyhin sohbetinin ve teveccühatının çok büyük tesiri vardır. Şeyhin sohbeti ve teveccühü olmaksızın saliklerin çalışmalarındaki gayretleri eksik kalır. Sadece riyazet ve mücahedenin faydası çok az olur. Bu tarikatta cezbe süluktan önce gelir. Bunun sebebi kamil-mükemmil şeyhin teveccühünün tesiridir.

---

[77] Huzur: Hakk'ın huzurunda bulunma ve kendinden geçme. Halktan gaib olan Hakk'ın huzurunda bulunur. Hakk'dan gaib olan ise halkın huzurunda bulunur.

Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîzu) saliklerin letaifini tafsili olarak, ayrı ayrı terbiye ediyordu. Fakat oğlu ve halifesi Şeyh Muhammed Masum (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) icmali yolu seçti. Yani kalp latifesinin tasfiye ve tezkiyesinden sonra nefis latifesini tezkiye ediyordu. Bu ikisiyle beraber diğer dört latifenin tasfiyesi hasıl olur. Şimdiye kadar da onun halifeleri aynı şekilde yaptılar. Ancak bazı talibleri tafsili süluk ile terbiye ediyorlardı.

Cezbenin süluka takdiminin sebebi, tarikatımızın şeyhi Hoca Bahauddin Nakşibend hazretlerinin inayetidir. Şeyh Bahauddin Allah Teâlâ'nın huzurunda onbeş gün kadar secde etti ve Cenab-ı Hakk'a şöyle yalvardı:

"Allah Teâlâ'm bana öyle bir tarikat ver ki; sana en yakın ve sana en çabuk ulaştırıcı olsun."

Allah Teâlâ'da duasına icabet etti ve ona, matluba ve maksuda en yakın olan ve çabuk ulaştıran yolu verdi. Hatta bu tarikat, diğer tarikatlerin nihayetinin onun bidayetinde olmasıyla temayüz etmiştir.

On makam olan; ***"tevbe, inabe, zühd, kanaat, vera, sabır, şükür, tevekkül, teslimiyet, rıza"*** husule gelmeden Velâyet mertebesine ulaşmak muhaldir. Bu makamlar seyr u sülukun hulasasıdır. Bu tarikatte cezbe süluktan önce olduğundan salik bu on makamı, on latifenin tehzibiyle beraber kateder. Bu durum diğer tarikatlerin yanında, bu tarikatın, hususiyetlerindendir. Çünkü diğer tarikatlerde süluk cezbeden öndedir. Salik cezbenin tesiriyle makamları süratle kat'eder. Salike, kısa bir teveccüh ve az bir iştigalle acaib haller ve varidatlar[78] hasıl olur. Mürid kısa sürede yüksek makamlara ve yüce derecelere terakki eder.

Eğer süluk makamları, Allah ***Teâlâ'nın "Melekler ve ruh O'na miktarı ellibin sene olan bir günde çıkarlar."*** (70 Mearic Suresi, 4. Ayet) buyurduğu gibi bin senede olursa o ganimet bilinir.

Bu ayet-i kerimede **"uruc"** müddetinin ellibin sene olduğu sabittir. Cezb eğer Allah Subhânehu ve Teâlâ'nın tarafından olursa **"seyr"**in sürati ayet-i kerimedeki beyanın dışındadır. Salik göz açıp-kapayıncaya kadar ki kısa bir müddette, "mutaassırın (güçlükle yol alanın) uzun yıllarda katettiği süluk yolunu kateder.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

"Allah Teâlâ dilediğini kendine seçer ve (O'na) yöneleni kendisine iletir" (42. Şura Suresi, 13. Ayet)

Nakşibendi şeyhlerine göre sabit olan asıl, cem'iyyet, huzur, cezbeler ve varidatın husule gelmesidir. Onlar envarın keşfi, eşkalin zuhuru gibi hususlara itibar etmezler.

Letaif için üst (fevk) cihetinden hasıl olan cezbi "cezebat" diye isimlendirirler. Üst (fevk) cihetinden talibin kalbinde hallerin zuhurunu "varidat" diye isimlendirirler.

Eğer "Maksud ve Matlub yön ve cihetlerden münezzeh ve beridir, "fevk" lafzı nasıl kullanılır?" dersen, şöyle cevap veririz: "Burada "fevk" lafzının kullanılması, salikin hayalinin fevk cihetine doğru olması sebebiyledir. Talibin kalbinde huzur ve cemiyyet hasıl olur ve kalbine havatır gelmezse bu durum seyrin "daire-i imkaniyye" diye isimlendirdikleri birinci dairede tamamlanması alametidir. Bazı şeyhler, mezkur dairenin katedilmesinin alameti nurların müşahedesidir, derler.

---

[78] Varid-i varidat: Kulun kasdı olmaksızın gaybtan (Hakk'tan) kalbe gelen manalar.

İmkan dairesi, halk ve emir alemine şamildir. İmkan dairesinin toprağın altından arşa kadar olan yarısı "tahtaniyye" arşın üzerindeki yarısı da "fevkaniyye"dir.

Kalp latifesinin seyrinin başlangıcı bu dairenin alt yarısında olur. Böylece salikin batınının (derununun) dışında envardan inkişaf eden nurlar, alem-i ervahın keşfi, alem-i misalin keşfi, cisimler alemi ve cisim olmayanlar âlemi oluşuna aid keşif, melekut aleminin, yani melâike, ruhlar ve cinler aleminin ve semavatda bulunanların keşfini seyr-i afaki diye isimlendiriyorlar. Yani, toprağın altından, arşa kadar inkişaf eden herşeyin keşfi seyr-i afakidir.

Salikin batınındaki sırların ve nurların inkişafını da **"seyr-i enfüsî"** diye isimlendiriyorlar.

Cemiyyet nisbetinin husulü, varidatın çok olması, havatırın az olması, emir aleminin latifelerinin cezbedilerek "asılları"na yükselmeleri yukarıdaki dairenin üst kısmında olur. Keşif sahibi olan, bu halleri keşfiyle idrak eder.

Fakat zamanımızdaki taliblerin çoğuna -helal yeme alışkanlığı kaybolduğundan- "***keşf-i ıyânî"***[79] hasıl olmuyor. Bilakis onların keşfi, vicdanî oluyor. Keşf-i ıyani sahibi, bir makamdan diğer bir makama ulaşmasını açıkça görür. Yine ahvalin ve varidatın değişmesini ıyanen görür.

Fakat keşf-i vicdani sahibi ahval ve varidattaki değişmeyi göremez. İdrak ve vicdanıyla anlar. Keşf-i vicdani, havanın görülmeyip hisle idrak edilmesine benzer.

Şeyhin, saliki makamlara nisbetinin husulüyle, hemen değil salikin hallerinde ve varidatındaki değişikliğinden sonra müjdelemesi gerekir.

II. VELAYAT-I SELASE

1.Velâyet-i Suğrâ

İkinci murakebe Velâyet-i suğrâ dairesi. Bu da isim ve sıfatlar mertebesi ve ***"Nerede olursanız olun o sizinle beraberdir."*** (57. Hadid Suresi, 4. Ayet) ayet-i kerimesinden anlaşılan, murakabe-i maiyyet denilen evliyanın Velâyeti makamı olan Velâyet-i suğrâ[80] dairesidir.

Bu makamlarda salik şöyle düşünerek murakabe yapar. ***"Feyz, benimle ve kainatın tüm zerreleriyle beraber olan Zâtdan kalp latifesine akıyor."*** Burada feyzin mevridi (vardığı yer) sadece kalp latifesidir. Salikin bu mertebede lisanıyla tehlil zikriyle meşgul olması gerekir. O da sessizce kelime-i tevhidi, manasını düşünerek tekrar etmektir. Salik bunu günde 5000 defa tekrarlar.

Velâyet-i suğrâ diye ifade edilen bu makamda, seyr-i enfüsinin nihayeti salik için hasıl olur. O da maiyyet sırları ve tevhidin zuhur mahallidir.

Tarikatımızın şeyhi Hoca Bahauddin Nakşibendi (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) şöyle dedi. "Allah Teâlâ'nın veli kulları, bekâ ve fenâ mertebelerinin husulünden sonra her ne görürlerse, nefislerinde görürler, ne anlarlarsa nefislerinde anlarlar*." **Salik "***seyr-i afaki"yi tamamlayıp

---

[79] Keşf-i ıyani: Kıyasa ve istidlale değil, ruhun temaşa ve müşahedesine dayanan keşif.

[80] Velayet-i suğra: Velayet-i evliya. Ermişlerin veliliği demektir. Bu velayette, ilahi fiillerin tecellilerinden, isim ve sıfatların gölgelerinde seyir bahis konusudur.

da, kendisine kalp latifesinin aslında fenâ ve bekâ hasıl olursa onun için, seyr-i afakinin sonu husule gelmiş demektir. Bu mertebede kendisine Allah Teâlâ'nın dışındaki her şeyi unutması nasib olur. Bu hale ***"kalp latifesinin fenâsı"*** denir. Bu durumdaki müride "Allah Teâlâ ile huzurun devamı" mertebesi hasıl olur. Öyle ki bu mertebede kalp zikirden bir an bile gafil olmaz. Bu hale de "kalp latifesinin bekâsı" denir. Velâyet-i suğrâ makamına kalp latifesinin ulaşmasının alameti, talibin üst yöne teveccühünün kalmaması, üst yönden başka altı yöne olmasıdır. Bu makamda salikin seyri, ilahi fiillerin tecellisinde olur. Salikin nazarından kendi fiilleri ve tüm mahlukatın fiilleri gizlenir. Hakiki failin fiili hariç.

Tevhid-i vücudi sırlarının zuhuru, zevk, şevk, şehk, istiğrak, gaybet Allah Teâlâ dışındakileri unutmak, Allah Subhânehu ve Teâlâ hazretleriyle huzur ve maiyyetin devamı, bu makamın hususiyetlerindendir.

Tevhid-i vücudi sırlarının bu makamda zuhurunun sebebi; salik, Allah Teâlâ'ya teveccühe devam ederek, zikirler, murakabeler, ibadetler, riyazetler, mücahedeler, alışılmış ve rağbet edilen şeylerin terkiyle meşgul olduğu zaman onda aşk ve mahbuba muhabbet açığa çıkar hatta kalbi her an, teveccüh ve manevî cezbe sebebiyle ***"ızdırar"*** halinde olur.

Zikirler ve mücahedeler şeriata uygun olduğu zaman onların eserleri ortaya çıkar. Salikin kalbi tasfiye olur. Bir ayna gibi ışık kaynağı ve sırların açığa çıktığı yer olur. Onda Hakk Subhânehu'nun isimlerinin ve sıfatlarının akisleri tecelli eder. Batın aynasında ona akis ve gölgelerin zuhurundan, mahbubun zatı ve matluba ulaşmanın husulü gözükür. Aşkın şiddetinden, şevk ve zevkin çokluğundan dolayı gölge ile aslı ayırdedebilecek şuuru kalmaz. Bu tahayyülün galebesi öyle bir sınıra ulaşır ki, kendi zatının şahsiyyeti hatta tüm mevcudatın şahsiyyeti (varlığı), basiretinden kalkar. Dilinde -ihtiyarı olmaksızın- ***"Ene'l-Hakk", "Subhanî"*** nidaları, şathiyyat[81] sözleri, ittihad[82] ayniyyet lafızları cereyan eder. Bu hallerin sahibi zat ve sıfatlarından fani ve gaib olmuşsa, ta'na ve redde mahal olmaz. Yani, böyle birisi kınanamaz. Bilakis o, Allah Teâlâ'nın velileri ve meczubları zümresinden sayılır.

Bazı saliklere, Velâyet-i suğrâya ulaşmadan önce, imkan dairesindeki seyrinde, murakabe-i vahdet sebebiyle tevhid-i vücudi hali tahayyül olunur. Bu tahayyül (tevhid-i vücudinin hayalen husule gelmesi) önemli bir şey değildir.

Saliklerden her kim bu makama ulaşmadığı ve kendisine bu haller hasıl olmadığı halde, ayniyyet ve vahdet-i vücud iddiasında bulunur ve müridlerine de böyle öğretirse, işte bu itikad, şeriata muhalif, dünya ve ahiret hüsranına sebep olan, İlhad ve zındıklığa benzeyen bir itikaddır. Allah Teâlâ bizi onlardan ve onların sohbetinden muhafaza buyursun- Özellikle bu halleri lehv aletleriyle (çalgılarıyla) beraber sema meclisleri kurulup, içinde tevhid-i vücudi manası olan kaside ve şiirler okunduğunda izhar ediyorlar. Tevhid-i vücudiyi hayal ediyorlar ve vecde gelmeye çalışıyorlar. Bunların hepsi şeriat ve tarikata muhaliftir. Allah Teâlâ onları doğru yola eriştirsin- Bilmiyorlar mı ki, bu haller bir takım şartlara bağlıdır. O

---

[81] Şatah-şathiye: İlahi feyiz ve kuvvetli tecellilirle kendilerinden geçen, coşan ve taşan velilerin gayr-i ihtiyarı söyledikleri sözler ki, çoğu şeriata aykırı gibi görünür. Bu yüzden veliler kendilerne geldikleri zaman o sözleri söylediklerine pişman olarak tevbe ederler.

[82] İttihad: Vahdet-i vücud, her şey, kendi kendine var olan mutlak, bir ve gerçek varlığın temaşa edilmesi.

şartlardan en önemlisi, şeriata ve sünnet-i nebeviye uymak, razı olunmayan bidatlerden kaçınmaktır. Mütekaddimin şeyhlerinden bu hallere erişmiş olanlar, şeriat-ı garraya tabi, vera metebelerinde en yüce dereceye erişmiş, aşk ve muhabbet şarabıyla sarhoş olmuş, meveddet ve vahdet şarabıyla kendilerinden geçmişlerdi. Bu şekilde hallerinde mağlub olanlar tabii ki mazurdurlar. Bu haller gerçekleşmeden onları taklit etmek ise; şeriata muhaliftir ve ebedî hüsranı mucib olur. Böyle kimseyi Allah Teâlâ şeriata uyma ve tarikat-ı seniyyeye süluk konusunda muvaffak kılsın.

İmam-ı Rabbani (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) Mektubatı'nda şöyle diyor:

"Allah Teâlâ sırlarının kudsiyetini artırsın; meşayihten her kim fenâ makamına ulaşır da, şeriatın zahirine muhalif söz (şathiyyat) söylerse bütün bu sözler, tarikat küfrü makamında söylenen sözlerdir. O makam da,sekir ve ayırdetme durumunun bulunmadığı bir makamdır. Hakikât-ı İslam devletiyle müşerref olan büyüklere gelince, bunlar, o gibi cümleleri söylemekten yana münezzeh ve müberradırlar. Zahir ve batın olarak enbiyaya iktida ederek, onlara tabi olmuşlardır.

O kimse ki, vecde ve zevke dayalı sofiye sözlerini söyler; her şeyde sulh makamında olur; hepsini de sırat-ı mustakim üzere bilir; halk ile Hakk arasındaki temyizi isbat eylemez; ikilik varlığına da kail olmaz; bu kimse, eğer cem makamına vasıl olmuş, tarikat küfrü ile de tahakkuk etmiş, masivayı dahi unutmuş ise, bu kimse makbuldür; sözleri de sekir halinden gelmiştir; dedikleri zahir manasından alınmıştır.

Şayet bir kimse de; bu halin husulü olmadan, kemâlin birinci derecesine ulaşmadan anlatılan kelimeleri söyler ve herkesi de sırat-ı mustakim üzere bilip batılı dahi haktan ayırdetmez ise, o kimse zındıklardan ve mülhidlerden olup maksadı, şeriatı iptal etmektir. Bu gibilerin gayeleri de, âlemlere rahmet olan enbiyanın davetini kaldırıp hükümsüz bırakmaktır. (Enbiyaya salât ve selâm olsun)

O gibi sözler fenâ makamına ulaşmış, haklıdan geldiği gibi, batıl kimseden de gelir. Ne var ki, o haklıdan çıkınca, hayat suyudur, batıl kimseden sudur ettiği zaman ise, öldürücü zehir halini alır. Tıpkı Nil suyu gibi... O, Beni İsrail'e halis su olmuştu, kıptîlere de helak edici kan ve azap.

Bu makam saliklerin, ayaklarının kayıp gitiği bir makamdır. Müslümanlardan pek çok kimse bu zatların sözlerini taklit ettikleri için, sırat-ı mustakimden ayrıldılar. Yani, sırat-ı müstakımden, dalâlet ve hüsran çukurlarına düştüler. Sağlam dinlerini ettiler. Bilemediler ki, o kelimelerin söylenmesi, bazı şartlara bağlıdır. O şartlar da sekir erbabında mevcut olup bu taklitcilerde yoktur. Bu şartların en büyüğü ise, yüce Hakk'ın masivasını unutmaktır ki bu kabul dehlizidir.

Haklı ile batılın ayırdedilmesinde ölçü şudur: Şeriat üzere istikametin olması ve olmaması. Haklı olan kimse, kıl kadar da olsa şeriatın hilafına hareket edemez. Hem de kendisinde sekrin bulunmasına ve temyiz kabiliyetinin olmamasına rağmen.

Hallac'ı ele alalım: Kendisinden "Ene'l-Hakk" "Ben Hakkım" sözünün südur etmesine rağmen; her gece zindanda beşyüz rekat namaz kılardı. Hemde ağır zincirlere vurulu olduğu halde. Bundan başka, zalimlerin ellerinin değdiği yemeği de yemezdi. İsterse helal yoldan gelmiş olsun. O kimse ki, batıl yoldadır; şeriat hükümlerini yerine getirmek ona cidden ağır gelir. Hem de Kaf dağı kadar. Şu ayet-i kerime, onların halini anlatır:

"Kendilerini davet ettiğin şey, müşriklere ağır geldi." (42. Şura Suresi, 13. Ayet)

Dua makamında bir ayet-i kerime meali:

"Rabbimiz bize rahmet ver, ve bize bu işimizden bir kurtuluş yolu hazırla." (14. Kehf Suresi, 10. Ayet)

Bazı saliklere, vücud zerrelerine sirayetinden ve letafetinden dolayı ***"unsur-u havaî"*** seyri sebebiyle "tevhid-i vücudî"ye benzer bir hal olur. Bu sebeple salik "iştibah" haline düşer ve arzu edilenin bu olduğunu zanneder. Yine bazı saliklere alem-i ervah inkişaf ettiği zaman şüphe hali (iştibah) olur. Alem-i ervah cisimler alemine nisbetle emsaliyyet sıfatıyla mevsuf olup, cisimler alemini kuşattığı, onunla kaim olduğu için salik, alem-i ervahı alemin kayyumu görür ve onun Hakk'ın Zât'ı olduğunu zanneder. Sultanu'l-arifin Bayezıd Bestami (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) nin, ***"Ruha otuz sene ibadet ettim"*** dediği gibi.

Salik Allah Teâlâ'nın inayetiyle melhuz gaybi bilgilere yönelmiş olunca bu makamdan terakki hasıl olur, bu iştibah ona zahir olur ve bu sözü söyler. Alem-i imkandan olan ruh mahluktur. Fakat onun imkaniyyete özel taalluku vardır. Bunun için bu iştibah vaki olur. Eğer böyle olmazsa o, emsal-i hakikiye nisbetle misalîdir.

İbni Arabi gibi vahdet-i vücuda kail olan sufiler tevhid ehliydiler. Vücud için beş mertebe ısbat ediyorlar ve onlara hazerat-ı hams diyorlardı: Birinciyi "vahdet" diye isimlendiriyorlar. "Bundan kasıt Zât mertebesinden sonra olan taayyun-i evveldir. Bu mertebe, icmalî ilim mertebesi, Hakikâtlerin Hakikâtı mertebesi, Muhammedî Hakikât (sahibine salât'u selam olsun) ve lahut mertebesidir" diyorlar.

İkinci mertebeyi "vahidiyyet" diye isimlendiriyorlar. Esma ve sıfatın tafsili mertebesi, tüm mümkünatın Hakikâtleri mertebesi ve ceberut mertebeside diyorlar. Bu iki mertebe vücud mertebelerindendir diyorlar.

Üçüncü mertebeyi ervah ve melekut alemi diye isimlendiriyorlar.

Dördüncü mertebeyi alem-i misal, beşinci mertebeyi de ecsam ve nasut alemi diye isimlendiriyorlar. Bu son üçü, imkan alemindendir diyorlar. İmamı Rabbani ve etbaı gibi tevhid-i şühudu benimseyen sufilere, sahih keşifle, bu beş mertebenin imkan dairesinde sıfat ve isimlerin gölgelerinin makamı olan Velâyet-i suğrâ dairesinde olduğu münkeşif oldu. Allah Subhânehu ve Teâlâ, tüm işlerin Hakikâtlerini en iyi bilendir. Çünkü, tafsili olarak alem-i emrin letaifine seyir hasıl olduğu zaman, önce imkan aleminde olur. Bu seyirde cisimler alemi, ervah alemi, melekut alemi ve misal alemi müşahede edilir. Bu dairenin seyri tamamlanınca, uruc, esma ve sıfatın gölgelerinin makamı olan Velâyet-i suğrâda olur. Bu gölgeler önce, salikin nazarında esma ve sıfatın aynısı olarak gözükür. Bu dairedeki her nokta aslından neş'et etmiştir.

Salikin seyri tafsili olarak bu dairede vaki olunca ve aslı olan icmali noktaya ulaşınca, bu daire-i asliyye'nin Hakikât-ı Muhammediyye olduğunu zanneder. (Sahibine salât u selam olsun.) Bundan sonra ona sırf Zât mertebesi hayal ettirilir. Allah Teâlâ bundan münezzehtir, yücedir, büyüktür. O, Subhânehu ötenin ötesinde sonra ötenin ötesinde sonra ötenin ötesindedir. Tevhid-i vücud erbabının nazariyeleri idrak edilememesine rağmen; onların nazariyeleri idrak edilebilir. Çünkü şühud ehlinin keşifleri şeriata uygundur. Vahdet-i vücudu benimseyen şeyhlerin hallerini şühud ehli teslim ederler.

Fakat derler ki, bu makamda vahdet-i vücud erbabının halleri bazı taliblere münkeşif olur. Onlar, halleri galebe ettiği için mazurdurlar. Tevhid-i vücud marifetlerini gölgeler (zılal) mertebelerinde isbat ederler. Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîz)'e göre, sıfat ve esmanın gilgelerinin dairesi enbiyayı ızam ve melaike-i kiram dışında tüm mümkünatın taayyun mebdeidir. Çünkü peygamber ve meleklerin taayyunatının mebdeleri bu mertebenin üzerindedir. Bunun açıklaması ileride gelecektir. Bu tahkik neticesinde, vahdet-i vücudu benimseyen şeyhler ile, vahdet-i şühudu benimseyen şeyhler ve marifetleri arasındaki fark ortaya çıktı. O fark da; vahdet-i vücudu benimseyen şeyhlerin, vücub mertebesinde isbat ettikleri mertebeleri, vahdet-i şühudu benimseyen şeyhler, esma ve sıfatın gölgelerinin mertebelerinde isbat ediyorlar. Hakk Subhânehu'nun inayeti kime şamil olursa, gölge makamından aslına terakki eder, tevhid-i vücudi halleri nazarından gizlenir, ayniyyet[83]'e muhalif, isneyniyyet[84] ve şeriata muvafık olan tevhidi şühudî halleri belli olur. Kendisinin, Zât'ın aynısı olarak anladığı şeyin başkasının yerine konan misal olduğu ve bu durumun halinin galebesinden kaynaklandığı ortaya çıkar. Hemen tevbe-istiğfar eder, Rabbin Rab, kulun kul olduğunu ikrar eder. Bu tahkik, Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîz)'e keşfolundu ve bunu mektup ve risalelerinde yazdı. Her kim, ***"İmamı Rabbani tevhid-i vücudiyi inkar ediyor"*** derse bu doğru değildir. Çünkü İmamı Rabbani tevhid-i vücudiyi ikrar eder, fakat o, tevhid-i şühudiye nisbetle tevhid-i vücudi halini bir kemal mertebesi tanımaz. Tevhid-i vücudinin sahih hal sahibini evliya-i kiram zümresinden sayar. Eğer hali şeriata muhalif değilse, hal sahibi, İmam-ı Rabbani'ye göre, sekir erbabındandır ve sekrinde mazurdur.

Bil ki; dünyadaki her ferde sayılamayacak kadar çok füyuzat, Hakk Subhânehu hazretlerinden birbiri ardınca ve mütevaliyen (peşipeşine- arkası kesilmeksizin) ulaşır. Vücud, hayat ve sayılamayan diğerleri gibi. Bu füyuzatın izafesinin vasıtası Allah Teâlâ'nın sıfatları ve sıfatlarının gölgeleridir. Çünkü Hakk Subhânehu Teâlâ, tam bir istigna ile mevsuftur. Şöyle buyurur: ***"Allah Teâlâ alemlerden müstağnidir.*** (29. Ankebut Suresi, 6. Ayet)

Alem mahza yokluktur. Hakiki mevcut ile sırf yokluk arasında asla bir münasabet yoktur. Esma ve sıfat olmasaydı, ma'dum; vücud libası ve sayılamayacak izafelerle şereflenemezdi. Esma ve sıfat ve bunların gölgeleri füyuzatın ve çeşitli kemâlatın vürudu için vasıta oldu.. Esma ve sıfat, alemdeki tüm ferdlerin taayyunatının mebdeleridir. Bunlara ayan-ı sabite[85] denir. Bunun için meşayih şöyle demiştir: ***"Allah Teâlâ'ya ulaştıran yollar mahlukatın nefesleri adedincedir".*** Bu ifadede, bu gölgelere ve asıllarına işaret vardır. Emir aleminin latifelerinden bir latife, Velâyet-i suğrâ dairesine ulaştığında, Hakikât ve asıllarında, esma ve sıfatın gölgelerinden bir gölge olan taayyün mebdeinde fani ve yok olur. Sonra bu mertebede bekâ hasıl olur ve alem-i emir latifelerinden her bir latife için tek başına fenâ hasıl olur.

Kalp latifesi aslına ulaştığı ve orada fani olduğu zaman, ona huzur ve cemiyyetin devamlılığı

---

[83] Ayniyyet (Ayn): Vahdet-i vücud. "Heme üst" Yani kainatta varlık olarak ne varsa hep O'nun kendisidir.

[84] İsneyniyyet: "Heme ez üst": Hepsi O'ndandır, O'nun hilkatinin eseridir. "O'na benzer bir şey yoktur." (42. Şura Suresi, 11. Ayet) hükm-i ilahisine uygun olarak Rabbi Rab, kulu kul olarak bilme.

[85] A'yan-ı Sabite: Eşyanın görünür hale gelmeden önce Allah'ın ilminde bilgi olarak mevcudiyeti, zahir olan varlıkların Allah'ın ilmindeki mahiyetleri gizli hakikatleri.

ve hataratın azlığı mertebesi hasıl olur. Nefs latifesinin fenâsından sonra, hataratın dimağdan vürudu gizli bir sırdır. Akıl erbabına göre hataratın olmaması makul değildir. Fakat Hakk Celle ve A'la'yı sevenlerin yolu akıl ve nazarın ötesindedir.

Bil ki fenâ dört kısımdır:

1- Halk fenâsı: Yani Allah Teâlâ'nın gayrısından ümit ve temenninin fenâsı (kesilmesi).

2- ***Heva fenâsı:*** Yani kalbinde Allah Teâlâ'dan başka bir şeyin kalmaması.

3- ***İrade fenâsı:*** Yani irade sıfatının salikin kalbinden fani olup zatını ölü gibi görmesi.

4- ***Fiil fenâsı:*** Yani nefsinin fiillerini kendi fiilleri olarak görmez. ***"Benimle görüyor, benimle duyuyor, benimle tutuyor, benimle yürüyor ve benimle düşünüyor"*** doğrultusunda olur. Salik bu makamda kalbi fenâ ile müşerref olunca, kalbin fenâsı ve alem-i emir letaifinin fenâsının halleri hakkında bir şeyler yazmamız uygun olur:

Bil ki; salik, kalp ve emir aleminin letaifinin fenâsı ile müşerref olduğu zaman, Müceddidi'ye meşayihının ifadesine göre geriye dönüşten korunmuş olur. Yani asıllarına ulaşan bu latifeler için unutkanlık ve gaflet gelmez. Çünkü telvin ahvalinden çıkmış temkin[86] makamına ulaşmıştır. Fakat asıllarına ulaşmadan önce geriye dönüş mümkündür. İşte bu, meşayıhın şu sözünün manasıdır: ***"Dönen ancak yoldan dönmüştür, kim maksuda ulaşırsa artık o geriye dönmez."*** Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) şöyle diyor: ***"Kime kalbî fenâ hasıl olursa, onun kalbine Hakk Subhânehu'nun zikrinin dışında birşey gelmez. Ömrü bin seneye ulaşsa bile."***

Bu ibareden de anlaşıldı ki, kalbî fenânın sahibi geriye dönüşten emniyettedir. Yani kime kalbî fenâ hasıl olursa; Allah Teâlâ'dan başkasını unutmak, huzur ve cemiyyetin devamı onun kalbi için bir meleke haline gelir. Bu melekenin husulünden sonra, sebepleri çok olsa da onun kalbinden gaflet kaçar. Eğer bir kimse şöyle derse: ***"Nefsin şu ana kadar ki emmareliği, enaniyyeti ve ruuneti[87]ne karşılık kalbin selameti nasıl mümkün olur?"*** Cevabı şöyle olur: Kalp latifesi, nefs latifesinin rezil sıfatlarından etkilenmez. Bilakis nefis; salih bir arkadaşla sohbetinden, onun halinin istihlakini gördüğünden ve kalp latifesinin diğer hallerinden dolayı rezil sıfatlardan pişmanlık duyar, hayır ve salaha meyleder. Latifelere fenâ hasıl olunca, Allah Teâlâ'nın zikrinden ve huzurun devamından gaflet husule gelmez. Hatta uyanık haldeyken huzura nasılsa uyku halinde de aynı olur. Devamı olmayan huzuru gelince o, itibar derecesinden düşmüştür.

Fenânın kemâline çalışmak onun üzerine huzurun itlak edilmesinden yücedir. Fenânın kemâli Velâyet-i kübrâ mertebesi olan istihlak ve izmihlal mertebesinde hasıl olur. Bu makamda ***"huzur"*** lafzının itlakı eksikliktir. Fenâ halinde masivayı, unutmak ve Allah Teâlâ'dan gayrısının akla gelmemesi zaruridir. ***"Huzurun devamlılığı denilen fenâ'nın kemâli"*** mertebesinde ise zaruri değildir. Bu, akan suya benzer. Suyun akması süprüntünün bulunmasına engel olmaz. İşte aynı şekilde huzurun devamı da hataratın gelmesine mani olmaz.

---

[86] Telvin-temkin: a) Telvin: Talep ve istikamet yolunu araştırma makamı b) Temkin: İstikamet üzre karar kılma ve iyice yerleşme makamı.

[87] Ruûnet: Kişinin tabiatıyla beraber olması. Salikin aşağı arzuların esiri olması, hep benliğini öne çıkarması. Kendinden "Ben" diye söz etmesi.

Kalbî fenâ ancak, talibin, Hakk Subhânehu'yu talebinde ve O'na muhabbetinde tek bir yöne yönelmiş olmasıyla gerçekleşir. Allah Teâlâ Tebareke ve Teâlâ şöyle buyurur: ***"Dikkat edin halis din yalnız Allah Teâlâ'nındır"*** (39. Zümer Suresi, 3. Ayet) Yani tüm amel ve ibadetlerde, ihlâs zaruridir. İhlasın manası özellikle tarikatta teveccühün hakiki mabudun gayrısına olmamasıdır. Tarikatın muktezası sırf vahdete yöneliştir. Talibin kalbinin alakalara[88] bağlı kalması onu vahdetten uzaklaştırır. Bağların az olması hakiki vahdete yaklaştırır. Salik alakaları ve Allah Teâlâ'dan başkasından teveccühü kesmekle meşgul ise o tarikattadır. Alakaların kesilmesi gerçekleştiğinde o Hakikâtte olur. Bu halde Allah Teâlâ'nın gayrısını unutmak öyle bir sınıra ulaşır ki, şayet masivayı hatırlamak için kendisini zorlarsa bu ona mümkün olmaz. Dünya esbabından dolayı ona ne bir sevinç ne de bir üzüntü hasıl olur.

Bunun manası; dünyanın sevinci ve üzüntüsü Allah Teâlâ'ı zikirden alıkoyamaz, demektir. İşte bu Velâyetin kemâlatından ilk kemâldir ve diğerleri için de şarttır. Meşayih bu hali "kalbî fenâ" diye tabir ederler. Salikin çalışması ve bu kemâlin husulü için gayret etmesi gerekir. Çünkü tarikatta diğer kemâlatın husulü buna bağlıdır.

İmam-ı Rabbani (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) zamanında meşayıhtan biri hallerini açıklayarak İmam'a şöyle yazmışdı: ***"Ben fenâ makamında, semavatı, arzı, arşı ve kürsiyi, kendim ve kendimden başka mahlukların yol olduğunu, Allah Teâlâ'nın Zâtı'nın nihayetsiz olduğunu, O'nu kimsenin idrak edemediğini gördüğüm bir dereceye ulaştım. Bu hal meşayıha göre kemâl mertebesidir. Eğer bu hal size göre de kemâl mertebesi ise, yanınıza gelmeğe hacet yoktur. Eğer kemâli bundan başka biliyorsanız bize yazın."***

Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) şöyle cevap verdi: ***"Bu hal kalbin telvinatındandır. Kalp bu yolda ilk makamdır. Her kime bu hal hasıl olursa bu makamın dörtte birini katetmiş olur. Ona dörtte üçü kalır. Daha sonra ruh latifesinin makamı vardır. Ondan sonra, uruc mertebelerinde Allah Teâlâ'nın dilediği yere kadar diğer makamlar vardır."***

Hazreti Şeyh Muhammed Masum (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) mektublarında şöyle diyor: ***"Alemin şahısları esma ve sıfatın gölgeleridir. Her ismin gölgesi, salikle her ismin arasına girer. Salik, bu gölgede seyrini aştıktan sonra aslına ulaşır."***

Salike, taayyunun mebdei olan ismin gölgelerinden bir gölgede, fenâ ve bekâ mertebelerinde terakki hasıl olduğu zaman, salik kendi sıfatlarından çıkar, o gölgenin sıfatlarıyla muttasıf olur. Şayet salike bu gölgeden terakki hasıl olur da aslına ulaşırsa, onun rengiyle boyanmış olur. Yine böylece ona, üçüncü, dördüncü, beşinci, altıncı, yedinci, Allah Teâlâ'nın dilediği kadar gölgenin aslına terakki hasıl olur. Onların rengiyle boyanır, onlarda fani olur, onlarla baki kalır.

Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) şöyle diyor: Çokluğu ve yüceliğiyle beraber bu usul salik için cüzler halinde olur. Damla deniz; çakıl taşı dağ halini alır. Yani salik bu mertebelere ulaşmadan önce bir damla ve çakıl taşı hükmündeydi. Ne zaman ki ona fenâ ve bekâ hasıl oldu deniz ve dağ haline geldi. Bu asıllar, salik için cüzler halinde olunca, onun için asılların kemâlat ve bereketinden tam bir hazzın husule gelmesi gerekir. O zaman

---

[88] Alaka: Kulu bağlayıp Hakk'a giden yola girmesini, bu yola girdekten sonra da doğru dürüst bir şekilde yürüyüp mesafe almasını engelleyen maddi ve nefsani sebepler, her çeşit engeller, dünyevî bağlar.

salikin kemâlinin bu cüzlerin kemâlatını toplayıcı olması gerekir. İşte buradan insan fertlerinden insan-ı kamil ile zıddı arasındaki fark anlaşılır. Çünkü insan-ı kamil büyük bir okyanus, zıddı ise küçük bir damladır. Küçük bir damla okyanusu nasıl bilip de ondan istifade edebilir.

İnsan-ı kamil ile nakıs arasındaki fark, cüzlerin çokluğu ve azlığına göredir. İbadetleri ve hasenatları arasındaki fark da böyledir. Mesela bir adamın yüz dili olsa onlarla Allah Teâlâ'ı zikretse, bir şahsında bir dili olup bununla zikretse ikincisi birinciye nisbet edilmez. İmanları, hatta tüm kemâlatları kıyas edilir. Hadis-i şerifte varid olduğu gibi: ***"Ebu Bekir'in imanı, ümmetinin imanıyla tartılsaydı, ağır gelirdi."***[89]

Kalp latifesinin aslına ulaşmasının ve Velâyet-i suğrâ dairesinin tamamlanmasının alameti salikin teveccühünün fevk cihetinden ayrılarak altı yönü (cihat-ı sitteyi) kuşatmasıdır. Saliklerin Velâyet-i suğrâ kemâlatına ulaşan ve kendisine huzurun devamı, kalbî fenâ maiyyet nisbetinin cihat-ı sitteyi kuşatması, nisbeti hasıl olursa, bu nisbetlerin korunmasının devamı şartıyla, bu salik meşayıha göre huzurun kemâli mertebesine ulaşır, mukarreblerden olur ve tarikat ta'limi icazetine ehil olur. Fakat icazet-i amme ve hilafet-i mutlaka, yeri Velâyet-i kübrâ olan nefsin fenâsından sonra diğer kemâlatın husule gelmesi şartına bağlıdır.

2.Velâyet-i Kübrâ

Salik, Velâyet-i suğrâ kemâlatının husulünden sonra nefis tezkiyesine yönelir. Onun seyri peygamberler (aleyhimü's-salâtu ve't-tahiyyat)'in Velâyeti olan Velâyet-i kübrâ dairesinde olur.

Bu daire; üç daire ve bir kavsı (daire kesiti) muhtevidir.

Birinci dairenin aşağı yarısı esma ve sıfatın mahallidir. Üst yarısı şuunat ve Hazret-i Zât için Zât'ın itibarları mahallidir.

A-Akrebiyyet Dairesi

Salike birinci derecede, akrebiyyet, tevhid-i şühudi sırları tecelli eder. Alem-i emir latifelerinin urucu bu daireye kadar olur. Birinci daireyi "akrebiyyet dairesi" diye isimlendiriyorlar.

"Biz ona şah damarından daha yakınız." (50. Kaf Suresi, 16. Ayet) ayet-i kerimesinden anlaşılan akrebiyyet murakebesi şu düşünceyle gerçekleşir: "Feyiz, Velâyet-i kübrânın birinci derecesinin menşeinden daha yakın olan Zât'dan beş latifeyle birlikte nefis latifesine varid olur."

Bu makamda feyzin mevridi (vardığı yer) âlem-i emrin beş latifesiyle birlikte nefs latifesidir. Mezkur şartlarına uyarak bu makamda dil ile tehlil zikri; uruc, batınî keşifler ve nisbetin yücelmesine sebeptir.

Huzur, intizar, uruc, nüzul ve cezbelerin devamı bu makamın hallerindendir, kalp latifesinde olduğu gibi. Hatta burada cezbeler yavaş yavaş cismi kuşatır. Bu makamın halleri kalp latifesine nisbetle daha latifdir. Kalp latifesinde olan zevk ve şevk bu makamda zahir olmaz.

---

[89] Acluni, Keşfü'l-Hafa, c. 2, sh. 216. (Acluni, hadisi Beyhaki ve Deylemi'nin sahih senetle rivayet ettiklerini nakleder.)

Nefis latifesinde kemâl-i nisbet husule geldiğinde, nefis latifesinin zevkleri, kalp latifesinin zevklerinden fazla olur. Kalbin feyizleri nefs latifesine vürud edince salik vücudunu, tuzun suda, karın güneş sıcağında erimesi gibi, erimiş olduğunu görür. Ne bir isim ne de bir resim kalır. Salikin kendisinin zevali gerçekleşir, salikin zatı ve sıfatları fani olur, yok olmuş bir hale gelir. Hatta zatını ***"Ben"*** lafzını tasdik edici olarak görmez. Yokluk denizinde boğulur, mahza yokluk olur. Bu makamda fenânın Hakikâti ortaya çıkar. Çünkü Velâyet-i suğrâda ona hasıl olan fenâ, fenânın suretiydi. Bu ise Hakikâtidir.

Salik kalp seyrinde mümkünün vücudunu Vacib'in vücuduyla bir görür. Bu durum tevhid nisbeti ve vahdet zuhuru kuvvetinin basiretine galebesindendir. Velâyet-i kübrâ'da seyir vaki olduğunda enbiyanın makamı ve kemâl-i sahvın mahalli olan Velâyet-i kübrâda seyir vaki olduğunda; ona nazar kuvveti ve basiret keskinliği verilir, mümkünatı zıllî vücud ile mevcut görür. Salike, hakiki vücudun gölgesinin, yokluğa aksettiği ve zıllî vücudun ortaya çıktığı keşfolunur. Yine mümkünatın sıfatlarını hakiki sıfatlarının gölgesi olarak görür. Salik, Velâyet-i suğrâ mertebesinde, halinin galebesinden dolayı, zat ve sıfatların ayniyyetine kail olur. İşte burada bu nazar, salikin müşahedesinden kaybolur. Bu hal "tevhid-i şuhudî" diye isimlendirilir. Bundan Hakk Subhânehu Teâlâ'ya ***"akrebiyyet"***in manası anlaşılır.

Maiyyet ile akrebiyyet arasındaki diğer fark şudur: **Maiyyet vahdettir, kemâl-i akrebiyyet ise isneyniyyetdir.** Mümkünatın ve sıfatlarının vücudu Hakk Subhânehu Teâlâ'nın vücudundan ortaya çıkmıştır. Çünkü, mümkünatın aslı ve Hakikâtı -hatta **"Ben" ve "Sen"** lafızları doğru olsa bile- yokluktur. Bundan da anlaşıldı ki, aslın vücudu gölgenin vücuduna nisbetle, zatına gölgeden daha yakındır. Çünkü zıll ve onda bulunanlar aslından müstefaddır, zatından değil. Çünkü Onlar bir şey değildir. Eğer salik mümkünün vücudunu görürse, aslın gölgesini görüyordur. Sıfatlarını görüyorsa aslın sıfatlarının gölgesini görüyordur. O zaman asla akrebiyyeti ikrar eder. Çünkü zatından gölgeye hasıl olan kurb aslın vücudundan müstefaddır. Asıl, gölgenin zatına yakınlığından daha yakın olur. Akrebiyyeti bilmek (ma'rifetü'l akrebiyyet) takrir (ifade edebilme) ve yazabilme dairesinin dışındadır. Akıl bu marifeti idrakten acizdir. Çünkü bu durum anlayış sınırından uzaktır. Ancak sarih keşif, sahih vicdan sahibi olan kimse bunu idrak edebilir.

Bu açıklamadan anlaşıldı ki, maiyyet sırları tevhid-i vücudidir. Akrebiyyet marifetleri de tevhid-i şuhudi'dir.

Tarikat şeyhleri, yüce hallerin ve üstün makamların sahibi idiler. Onlardan marifetler konusunda konuşanlar -vücudî olsun, şuhudî olsun- hak üzeredirler. Çünkü böyle bir kimse, keşfine uygun ve şuhuduna göre konuşur. Fakat süluk makamlarının ihtilafından dolayı, meşayihin marifetlerinde ihtilaf vaki olmuştur. Onlardan, kendi makamına uygun olarak marifetlerin arasındaki herhangi bir makama ulaşan ve tevhid şarabından sarhoş olanlar kötülenme ve yalanlamaktan uzaktırlar. Fakat ***"sahv"*** [90] ashabı olan tevhid-i şuhudî erbabının marifetleri şeriata uygundur, kat'î deliller ve yüce naslarla isbatlanmışlardır. Meşrebleri peygamberlerin ve ümmetin velilerinin en faziletlisi olan ashab-ı kiramın meşreblerine uygundur. Onların hiçbirinden tevhid-i vücudî akidesi rivayet edilmemiştir. Eğer te'vil etmek suretiyle bu hal onlardan sabit olursa o, halin galebesine hamledilmiştir.

[90] Sahv: Hislerini yitiren ve kendinden geçen arifin hissine dönmesi, kendine gelmesi. Sekr sarhoş olma ve kendinden geçme, sahu ayılma ve kendine gelme halidir.

Tevhid-i vücudî ile tevhid-i şuhudî arasında "tatbik = uygunluk" delillerle sabit olursa söyleyecek bir şey yoktur. Fakat makamların halleri itibariyle nasıl olabilir. Çünkü onlardan her birinin marifeti diğerine zıttır. Yine, ilimler, marifetler, haller ve zevkler birbirlerine zıttırlar. Bunlardan husule gelen bilgiler nasıl birleşebilirler.

Nakşibendîye, Müceddidîye tarikatı meşayıhına göre seyr u sülukun hülasası; fenâ ve bekâ mertebelerinin, huzurun devamının, ahlakın tehzibinin, şer'i hükümleri uygulamakta külfetin kalkmasının, şeriata ittibanın, nebevî sünnete iltizam ve diğer yüce hal, makam, derecelerin husule gelmesidir.

Bütun bu haller tevhid-i vücudî sırları keşfedilmeden saliklere hasıl olur.

Nakşibendîye tarikatı Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîz)'e, hazreti Şeyh Muhammed Baki vasıtasıyla ulaştı. Müceddid İmam, şeriata uygun olduğu için bu tarikatı en aydınlık yol olarak buldu. Bunun için diğer tarikatları bırakarak bu tarikatı kendisine seçti. Bu tarikatta tevhid-i vücudi nisbeti hazreti Şeyh Ubeydullah Ahrar'dan vasıl olmuştur. Ona da şerefli babalarından ulaşmıştır. Bu nisbet saliklerin ayaklarının kaymasına sebep olunca, Müceddid İmam onu terketti ve içinde tevhid-i vücudi nisbeti olmayan Nakşibendiliğe has nisbeti seçti. Ayakların kaymasını önlemek için bu nisbeti saliklere yaydı.

B-Birinci Muhabbet Dairesi

Velâyet-i kübrâ makamında ikinci daire, ***"birinci muhabbet dairesi"*** diye isimlendirilmiştir. Bu dairede; ***"Feyiz, benim O'nu sevdiğim, O'nun da beni sevdiği, Velâyet-i kübrâdan birinci dairenin aslı olan ikinci dairenin menşei Zât'dan nefis latifesi üzerine varid olur."*** hayaliyle ***"O onları sever, onlar da O'nu severler"*** (5. Maide Suresi, 54. Ayet) ayet-i kerimesinden anlaşılan muhabbet murakabesi mülahaza edilir.

C-İkinci Muhabbet Dairesi

Velâyet-i kübrânın ikinci muhabbet dairesi diye isimlendirilen, üçüncü daire: Bu dairede de mezkur ayet-i kerimeden anlaşılan murakabe şu hayal ile mülahaza edilir: "Feyiz, beni seven, benim kendisini sevdiğim, Velâyet-i kübrânın ikinci dairesinin aslı olan üçüncü dairenin menşei Zât'dan varid olur."

D-Kavs

Aynı şekilde Velâyet-i kübrâda üçüncü dairenin aslı olan **"kavs"** makamında şu hayal ile tahayyül edilir. ***"Feyiz, beni seven benim de kendisini sevdiğim Velâyet-i kübrâdan üçüncü dairenin aslı olan kavs'ın menşei Zât'dan nefs latifesine varid olur."***

***

Bu üç makamda da feyzin vardığı yer, sadece nefs latifesidir. Bu üç asıl Zât'ın huzurunda itibar edilen şeylerdir.[91] Bu itibarlar, sıfatlar ve şuunatın başlangıcıdır. Şunlar bu yüce makamın hallerindendir: Göğsün yarılması (inşirah-ı sadr), sabır ve şükrün kemâli, kader hükmüne rıza, şer'i teklifatın kabulü için delile ve açık istidlallerde bulunmaya ihtiyaç duymamak, nefs latifesinin bundan önceki hallerden mutmain olması, ilahî vadlere kuvvetli yakinle inanmak, vücudda ve vücuda bağlı şeylerde istihlak ve izmihlalin zuhuru, güneşin

---

[91] Metinde sık sık geçen "hayal ve tahayyül" kelimeleri Türkçe'de kullanıldıkları meşhur anlamlarında değildirler. Burada "hayal" bir duayı ya da zikri düşünerek murakabe yapmaktır.

karşısında karın erimesi gibi tevhid-i şühudi esrarı zuhur ettiğinde salikin enaniyyetinin yok olması. Öyle ki ***"Ben"*** lafzı zat ve sıfatlarında ortaya çıkmaz.

Zât ve sıfatında noksan ve şerden başka bir şey görülmeyecek biri sınıra ulaşacak şekilde amellerde noksanlığın zuhuru, ahlakı güzelleştirmek, kötü hasletlerin tezkiyesi, hırs, cimrilik, hased, kin, kibir, makam sevgisi gibi.

Nefs-i mutmainne latifesi, Velâyet-i kübrânın gereklerinden olan şerh-i sadrdan sonra makamından uruc eder. Sadr döşeğine oturur. Nefs-i mutmainne latifesi için tüm latifelere galebe ve üstünlük hasıl olur. Sadr döşeğine oturmak Hakikâtte Velâyet-i kübrâdaki tüm uruc makamlarından daha üstündür.

Eğer, ***"nefsin makamı dimağıdır ve dimağ da göğüsten yukarıdadır. Sadr döşeğine oturmak zahirde terakki ve uruca muhalif bir iniştir"*** dersen, şöyle cevap veririz: "Bu doğrudur. Fakat bu üstte olma sureten (şeklî)dir, manen değildir. Çünkü Hakikâtte üstünlük, sadrın dimağa üstünlüğüdür. Çünkü dimağ, enaniyyet ve gururun makamıdır. Tekebbür makamı fasit düşüncelerin kaynağıdır. Sadr ise iman, ilham ve varidatın mahalli.

"Allah Teâlâ'nın göğsünü İslam'a açtığı kimse, Rabbinden bir nur üzere değil mi..." (39. Zümer Suresi, 22. Ayet) ayet-i kerimesinin mefhumu mucibince esrar ve envarın vatanıdır.

Nefs rezil vasıflardan kurtulup enaniyyet iddiasından tevbe ettiğinde ve mutmain olup vatanından hicret ederek emir aleminin latifelerinden salihlerin civarında ikamet ettiğinde -şu ayet-i kerime ve hadis-i şerifteki gibi-

"...Rabbimiz bizi şu, halkı zalim kentten çıkar..." (4. Nisa Suresi, 75. Ayet)

"Anlayış sahibi olduğunda; cahiliyyede hayırlı olanınız İslam'da da hayırlı olanınızdır."[92]

Ona sadr döşeğine yerleşme ve saltanat hasıl olur. Bu döşeğin sahibinin nazarı gizliliklerin en gizlisine nüfuz eder. Onda tuğyan ve kendisinin mutmainlik derecesini elde etmesine muhalefet kalmaz. Varlığını ve benliğini doğrulayıcı olmaz. Fenâ ve ademiyyete ulaşır. O zaman Hakk Subhânehu onu aziz kılar ve sadr döşeği üzerinde saltanat elbisesini giymekle müşerref olur, seçkinleşir. Kendisine, kınanmış sıfatlar ve kötü ahlak yerine; güzel, razı olunmuş ahlak verilir. O zaman ondan sadece hayır sadır olur. Ve Allah Teâlâ-u Teâlâ'nın şu sözünü tasdikleyici olur:

"...İşte Allah Teâlâ onların kötülüklerini iyiliklere değiştirecektir. Allah Teâlâ çok bağışlayan çok esirgeyendir." (25. Furkan Suresi, 70. Ayet)

Nefs fenâsının kemalinde; salik fenâ halinde kemal sıfatlarını asla mülhak (ekenmiş) olarak bulduğu gibi -yani zatını sadece yokluk görür- aynı şekilde kamalin aynası olan bu ademi mutlak ademe mülhak görür. O zaman arifin varlığı ve eseri kalmaz, bekâ elbisesiyle aziz kılınır. Şöyle buyrulduğu gibi ***"Kimi öldürdüysem onun diyeti benim."***[93]

Fenâ ve bekâ Velâyet-i suğrâda sureten idiler. Burada, yani Velâyet-i kübrâda Hakikât olurlar. Adem-i hassın adem-i mutlaka birleşmesi Velâyet-i kübrânın hususiyetlerindendir. Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) şöyle diyor:

---

[92] Buhari, Enbiya, 8,13,19; Müslim, Fedailü's sahabe, 199.

[93] Sahih hadis kaynaklarında aslını bulamadım.

"Afak ve enfüs seyrinden sonra müyesser olan seyir, Yüce Hakkın pek yakınlığına doğru olan seyirdir. Zira yüce Hakk'ın fiili, bize bizden daha yakındır.

Yüce Hakk'ın fiilinden, sıfatından gelen ve bu mertebelerde olan yeri pek yakınlık taşıyan bir seyirdir. Fiil tecellisinin, sıfat tecellisinin, zat tecellisinin Hakikâti bu makamla tahakkuk eder. Vehim ve hayal saltanatı dairesinden necat da burada hasıl olur. Zira, enfüs ve afak dairesinin daşında vehim ve hayal sultanlığı saltanatı yoktur. Vehmin tasarruf nihayeti ise zıl dairesinin sonunda biter. Çünkü zıllın olmadığı mahalde vehim yoktur.

Velâyet-i zılliyede vehim kaydından kurtulmak, ancak ölümden sonra hasıl olur. Zira vehim, ölümle yok olur.

Velâyet-i kübrâ olan aslî Velâyette ise vehim ve hayal kaydından halas, bu dünya hayatında müyesser olur. Birinci taife için ahirete ertelenen mana, ikinci taifeye bu dünya hayatında müyesser olur.

Velâyet-i zılliyede, matlub olandan yana bu dünya hayatında hiçbir şey hasıl olmaz. Ancak vehim ve hayal. Velâyet-i kübrâda matlub ise vehim altına girmekten münezzeh ve beridır.

Mevlana Celâleddin Konevi, hayal kaydına girmenin ve vehmin kuşatmasına uğramanın sıkıntısına düşünce, vehim ve hayal libasından çıkmak ve visal ile şereflenmek için ölümü temenni etmiştir. Ta ki matlubuna nail olsun. Ölümün ilk alametleri belirdiği zaman da kendisine; "Allah Teâlâ afiyet versin" diyene engel olmuştur. Mesnevi'de şöyle diyor: ***"Hayalden ve tenden uryanı olayım, ta ki visal meydanlarında salınarak gezeyim."***

Afak ve enfüs aynalarında her ne zuhura gelirse o zılliyet damgası ile damgalanmıştır. Bunlar aslın isbatı için nefyedilmeye layıktır.

Afak ve enüfüs muamelesi zail olunca, zılliyet kaydından kurtuluş olur. Fiil ve sıfat tecellisine girilir. O zaman bilinir ki, bundan evvel afaki ve enfüsi makamda zuhur eden her tecelli, her ne kadar zati olarak itikad ederlerse de, fiilin ve sıfatın zıllına taalluk eder, fiilin ve sıfatın kendisine değil. Zâta taalluk etmesi bir yana. Çünkü zılliyet dairesi, enfüsün nihayetinde sona erer. Bu duruma göre, enfüste ve afakda her ne zahir olursa bu daireye dahildir.

Asıl mertebesinden neş'et edip gelen berkî tecelli, zıll dairesinin müntehilerine müyesser olur. Zira onlar, bir anda afak ve enfüs kaydından halas olurlar.

Afak ve enfüs dairesini aşanlar, zılldan asla ulaşırlar. İşte berkî tecelli bunlar katında daimidir. Çünkü bu büyüklerin meskeni ve sığınağı asıl dairesidir ki berkî tecelli oradan neş'et eder.

Velâyet-i suğrâ olan Velâyet-i zılliyede kemal, ancak berkî tecelli ile hasıl olur. Bu berkî tecelli ise enbiya Velâyeti olan Velâyet-i kübrâda ilk basamaktır. Onlara salât-u selam olsun. Velâyet-i suğrâ ise evliyanın Velâyetidir. Allah Teâlâ onların sırlarının kudsiyetini artırsın.

İşte, evliyanın Velâyeti ile, enbiyanın Velâyeti arasındazki fark yazdıklarımızdan belli olur. Allah Teâlâ-u Teâlâ'nın salâtı onların üzerine olsun. Peygamberlerin Velâyetinin bidayeti velilerin Velâyetinin nihayeti olmaktadır.

Enbiyanın kemalatı hakkında ne diyebiliriz ki, zira nübüvvetin bidayeti bu Velâyetin nihayeti olmaktadır. Fakat Hazreti Hace Bahauddin Nakşibend tebaiyet ve veraset yoluyla enbiya Velâyetinden yana bol nasibe nail olmuş olacak ki, şöyle demiştir***: "Biz nihayete bu işin başında varıyoruz."***

Bu fakire belli oldu ki, Nakşibendiyye tarikatının sonu, Velâyet-i kübrâya varır. Bunun ehillerine bu Velâyetin kemalatından bol haz (nasib) husule gelir. Ama bunların dışında kalan tarikatlarda durum böyle değildir. Zira onların kemallerinin nihayeti berkî tecelliye varır.

Bu fakirin seçtiği tarikatta Nakşibendilik nisbeti bidayetten, nihayete kadar vardır. Bütün her şey bu esas üzerinde durur. Bu esas olmasaydı bu yükler yüklenilmezdi.

Tohumlar Buhara ve Semerkand'dan saçıldı. Hindistan'da biçildi. Aslı ise Yesrib ve Batha'[94]dandır. Yıllarca fazilet suyuyla sulandı, ihsan terbiyesi ile yetiştirildi. Bu ekin olgunlaşıp kemale erince, bu ilimleri ve marifetleri meyve olarak verdi.

3. Velâyet-i Ulyâ

Müceddid İmam-ı Rabbani (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) zamanından önce, Nakşibendiyye tarikatına sülukun esma ve sıfat dairesine, yani peygamberlerine Velâyeti olan Velâyet-i kübrâya doğru olduğu biliniyor.

Bu husustaki delil, daha önce naklettiğimiz, İmam-ı Rabbini (kaddesellâhü sırrahu'l azîz)'in mektupları, Velâyet-i kübrâdan sonra, sülukun sonuna kadar mevcut makamlara ait yazılanlardır. Onlar da Allah Teâlâ'nın yardımı ile İmam'a mahsus olan ve ona inkişaf eden bilgilerdir.

"Bu Allah Teâlâ'nın fazl-ı keremidir, ki onu dilediğine verir. Allah Teâlâ büyük fazilet sahibidir. (62. Cuma Suresi, 3. Ayet)

Bil ki; Velâyet-i kübrânın tamamlanışından ve ism-i zahirdeki seyr-u süluktan sonra salik, ism-i batında ve meleklerin Velâyeti olan Velâyet-i Ulyâyla süluk etmekle şereflenir.

Salik bu makamda şöyle hayal eder.: ***"Feyiz, ism-i batın diye isimlendirilen ve toprak unsuru hariç, üç unsurun üzerinde olan Velâyet-i Ulyânın menşei zatdan gelir."***

Bu makamda feyzin varit olduğu yer üç unsurdur. Yani hava, su, ateş. Toprak unsuru istisna edilir.

Bu makamdaki terakki, dil ile kelime-i tehlil söylemek, uzun kıyam ile nafile kılmak, azimetli amellerle hareket edip ruhsatı terk etmek, az söz, az uyku ve az yemek, insanlarla muaşereti azaltmak, beşeriyetle olan münasebeti azaltmak ve salikin melekiyetle olan münasebetini artıracak üç unsurla olur. Teveccüh, huzur, uruc ve üç unsura nüzul hasıl olur. Salikin batınında acayib genişlik meydana gelir ve melekler alemiyle münasebet hasıl olur.

Kim keşif erbabından olursa, o melaike-i kiramı görmekle müşerref olur. Salike gizlenmesi ve örtülmesi uygun olan, açıklanmaktan aciz bırakıldığı sırlar münkeşif olur.

Bil ki; Velâyet-i suğrâ ve Velâyet-i kübrâdaki seyir ***"zahir"*** isminde idi. Velâyet-i Ulyâdaki seyir ise ***"batın"*** ismindedir. Bu ikisi arasındaki fark şudur: İsm-i zahirdeki seyir; yüce Allah Teâlâ'nın zatını düşünmeden sıfat tecellilerinde olur. İsm-i batındaki seyir ise her ne kadar esma ve sıfatın tecellilerinde olsa da, sıfatlarla yüce Allah Teâlâ'nın zatını düşünmekle olur. **Bu iki Velâyet (Velâyet-i suğrâ ve Velâyet-i kübrâ) ile Velâyet-i Ulyâ arasındaki fark; zahir ve batın arasındaki fark gibidir. Çünkü Velâyet-i Ulyâ öz, diğer iki Velâyet ise kabuk gibidir. Bu makamda Cenab-ı Hakk'ın zatını mülahaza (düşünmek) de böyledir. Bu düşünme önceki iki**

---

[94] Batha: Mekke'nin diğer ismi.

Velâyetde yoktur.

Üst (fevkani) dairenin az da olsa alt (tahtanî) daire ile münasebeti vardır. Fakat nübüvvet kemâlatı ile, diğer üç Velâyet arasında zikredilen ölçüde münasebet bulunmaz. Bu Velâyetler denize nisbetle bir damla gibidirler. Bu üç Velâyet ile nübüvvet kemalatları arasındaki fark düşünülmez bile.

Tenzih mertebelerinde olan süluk makamlarının münasebeti alem-i misalde daireler olarak ortaya çıkar. Bunun için onları "daire" diye tabir ediyorlar.

Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) Velâyet-i Ulyâ makamının halları hakkında şöyle diyor: "Bu makamda seyrim nihayet bulduğu zaman, zannettim ki maksat hasıl oldu: ***"İş tamam oldu"*** İşte o zaman, bana şöyle nida edildi.

"Bu seyrin hepsi uçuş için gereken iki kanaddan biri olan ism-i zahirde seyirdir. İsm-i batın seyri ise henüz duruyor. O kuds kalemine uçuş için lazım olan ikinci kanattır. Eğer onu da tafsilatıyla tamamlarsan, uçuş için sana iki kanat hasıl olur. Bundan sonra, Allah Teâlâ'nın inayetiyle ism-i batın seyrini de tamamlayınca, bana uçuş için iki kanat müyesser oldu.

"...Lütfedip bizi buraya getiren Allah Teâlâ'ya hamdolsun, Allah Teâlâ bizi getirmeseydi, biz bunu bulamazdık! Rabbimizin elçileri gerçeği getirmişler..." (7. Araf Suresi, 43. Ayet)

Ey oğul! İsm-i batında seyirden sana ne yazabilirim ki? Bu seyrin haline en münasip olan, saklayıp gizlemektir. Ancak aşağıdaki kadar ondan bir nebze açabiliriz.

İsm-i zahirde seyir, zatı mülahaza etmeden, sıfatlarda seyirdir. İsm-i batında seyir her ne kadar isimlerde seyir ise de; zatı mülahaza vardır. O isimler Yüce Mukaddes Zât'ı örten perdeler gibidir.

Mesela; ilim sıfatında zat mülahazası yoktur. Amma alim sıfatında perdelerin arkasında mülahaza edilen zattır. Zira alim öyle bir zattır ki ilim sıfatı onun için sabit olmuştur. Bu duruma göre ilimde seyir, ism-i zahirde seyirdir. Alimde seyir ise ism-i batınde seyirdir.

Diğer isimler ve sıatlar da bununla kıyas edilebilir. Bu isimler batını yönden mele-i ala meleklerin taayyun[95] mebdeleridir. Rasulullah efendimize ve onlara salât ve tahiyyat.

Bu anlatılan isimlerde seyre başlamak, mele-i âlâ Velâyeti olan valeyet-i Ulyâya girmeye başlamaktır. Zahir ve batın isimleri anlatırken beyan edilen ilim ve alim arasındaki farkı az bir şey olarak sanmayasın. İlimle alim arasındaki fark, yer merkezinden arşın mihverine kadar olan mesafedir. Bu fark için bir nisbet yapılacak olursa, okyanusta bir damla olabilir. Bu mana, sözde yakın gibidir ama husulde çok uzaktır.

Yine Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) şöyle dedi: Zahir ve batın isimlerin kanatları elde edildikten sonra, uçuş müyesser olur ve uruc vaki olursa, o zaman bilinir ki asalete doğru olan bu terakki, narî, hevaî ve maî unsurun nasibidir. Çünkü melaike-i kiram bu üç unsurdan yaratılmışlardır. Peygamberimize ve onlara salât-u selam olsun. Nitekim (bir hadis-i şerifte) şöyle varit olmuştur:

---

[95] Taayyun: Müşahhas hale gelme, birbirinden seçilme, ayırd edilme, ayn olarak ortaya çıkma. Sufilere göre Hakk'ın zatında herşey vardır, ama belirsiz olarak vardır. Şeyhlerin ondan zuhur ve tecelli yoluyla çıkışları bir taayyun (belirme) şeklinde kendini gösterir.

"Bazı melekler ateşten ve kardan yaratılmıştır.[96] ***Bunların tesbihi de şöyledir: Ateşle karı bir araya getiren Yüce Zât noksan sıfatlardan münezzehtir."***[97]

Yine Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) şöyle demiştir: Velâyet-i Ulyâ dairesinde seyrin müntehası; bütün esma sıfat şuun ve itibarları toplayan taayyun-u evveldir. Bu asılların husuli ilimle münesebetleri vardır. Eğer bundan sonra seyir vaki olursa o da huzuri ilme bağlıdır.

Ey oğul! Bu makamda husuli ilim ve huzurî ilim diye itlak edilmesi ancak temsil ve benzetme itibarıyladır. Çünkü sıfatların varlığı Yüce Mukaddes Hakk'ın Zâtı üzerine zaittir. Bunları bilmek husulî ilimle olur. Hakikâtte ilim sahibine bu mukaddes mertebede, ilmin maluma taallukundan başka bir şey hasıl olmaz. Bu taayyun-i evvel enbiya-ı kiram ve melaike-i ızamın bütün valeyetlerini toplayan ve mele-i alaya mahsus olan Velâyet-i Ulyânın müntehası olan bir taayyundur.

Urvetu'l vüska Muhammed Masum (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) hazretleri bu makamın halleri hakkında şöyle demiştir: "Bu makam Velâyet derecelerinin en yükseğidir. Hatta peygamberlerin -onlara selat ve selam olsun- Velâyetinin üstüne çıktığı keşfolunmuştur. Fakat peygamberlerin üstünlüğü nübüvvet yoluyladır. Bu makamda kalp genişliği, önceki makamdan daha fazladır. Çünkü önceki makamda genişlik; Cenab-ı Hakk'ın zatını düşünmeksizin, sıfat, esma ve şuun (fiiller ve itibarlara göredir. Burada ise Cenab-ı Hakk'ın zatını bu kemalatlarla birlikte mülahaza vardır. İkisi arasında ciddi bir fark vardır. Cenab-ı Hakk'ın zatının yanında sıfat ve isimlerin genişliğine itibar edilmez.

Bir Hakikâtın diğer bir Hakikâte üstünlüğü, evvelki Hakikât sahibi kişinin, ikinci Hakikât sahibi kişiye üstünlüğünü gerektirmez. Belki de aşağıdaki Hakikât sahibi kişinin, yukarıdaki Hakikât sahibi kişiye üstünlük sağlaması mümkündür. Fevkani (üstteki) Hakikât sahibi yerinde mahpus olabilir ve ona Hakikâtinden daha yukarıya uruc hasıl olmayabilir ve medar-ı fazilet olan kurb mertebelerini aşmayabilir.

Anlaşıldı ki, mele-i alanın Velâyeti, havass-ı beşerin Velâyetinin üstündedir. Meleklerin Hakikâtlerinin üzerine yükselebildiklerinden havass-ı beşer meleklerden faziletlidir. Meleklerde ise makamlarının üzerine yükselme yoktur. Cenab-ı Hakk ***"Bizim içimizden herkesin belli bir makamı vardır."*** (37. Saffat Suresi, 164. Ayet) buyurmuştur.

Bu ayet-i kerime meleklerin hallerinde kesin bir nasdır. (Cürcani, Şerh-i mevakif adlı eserinde şöyle diyor: "Meleklerin bazı işlerde beşere üstünlüğü vardırsa da sevabın çokluğu manasında üstünlük beşer için sabittir.

Alem-i emir, alem-i halkın üstündedir. Fakat fazilet alem-i halkındır. Çünkü alem-i halkın yakınlığı aslî, alem-i emrin yakınlığı zıllî (gölgesel)dir. Turabi unsur alem-i halk ve emrin letaifinden inmiştir. Onun inişi rifatinin (yükselmesinin) sebebidir. Topraktan yaratılmış olan beşere hasıl olan kurb, üç unsurdan yaratılmış olan meleklere hasıl olmaz.

III. KEMÂLAT-I SELÂSE

1-Kemâlat-ı Nübüvvet

---

[96] (Ateşle kar, meleklerin bünyelerini anlatmak için mecaz anlamda kullanılmıştır.)

[97] Hadisin aslını sahih hadis mecmualarında bulamadım (Çev.)

Seyir, Velâyet-i Ulyâ diye tabir edilen, Hakk Teâlâ'nın zatı mertebesine uçuş için kanat olan zahir ve batın isimlerde tamamlandığında; sıfat ve isimlerin perdelemesi olmaksızın zatî tecellinin devamından ibaret olan nübüvvet kemâlatı mertebesinde olur. Bu makamda şöyle hayal ederek murakabe yaparlar.

"Feyiz, nübüvvet kemâlatının menşei olan mutlak zat'dan, sadece türabi unsura varid olur." Bu makamda feyzin mevridi kaynağı türabi unsurdur.

Bu münevver makamda bir nokta miktarı yol almak, üç Velâyet makamının -yani Velâyet-i suğrâ, Velâyet-i kübrâ Velâyet Velâyet-i Ulyâ- hepsinden daha faziletlidir. Zevk, şevk, ızdırap ve şiddetli arzu gibi önceki haller kalmaz. Cihet olmaksızın huzur, yakîn[98], temkin ve sekînet[99] bu ali makamın hususiyetlerindendir. Kalem, bu makamın hallerini ve marifetlerini açıklamaktan acizdir. Buna delil şu ayet-i kerimedir. ***"Gözler O'nu idrak edemez."*** (6. En'am Suresi, 103. Ayet)

Vaktin safası, tuma'ninet[100]in Hakikâti, Mustafa (aleyhisselam)'ın getirdiğine uymak, batın nisbetinde kemal-i vüs'at; ye's, mahrumiyet, nisbet cehaleti ve keyfin olmaması bu makamın hallerindendir.

Bu makamlar enbiya-i kirama (cümlesine salât ve selam olsun) mahsustur. Bu makamların Hakikâtları ve marifetleri onların şeriatlarıdır. Bunlar tabi olmak ve veraset yoluyla tabi olanlara hasıl olur. Burada feyzin mevridi, turabî unsur asaleti iledir. Feyzin, turabî unsurdan başka unsurlara gelmesi, turabî unsura tabi olmakla gerçekleşir.

Bu makamda batının genişliği öyle bir sınıra ulaşır ki; üç Velâyetde olan önceki genişlikle karşılaştırılırsa, onların sanki hiçbir şey olmadıkları ortaya çıkar.

Suretin Hakikâte nisbeti gibi de olsa, üç Velâyetin hepsinde münasebet sabittir. Fakat batın muamelesi; kamil-mükemmil şeyhin teveccühatı ve talibin rü'yete benzeyen istidadının kuvveti şartıyla vaki olur. Rü'yetin her ne kadar ahirette olacağı va'dedilmiş olsa da; bu makamda hasıl olan muamele, Velâyetlerin müşahedelerine nisbetle rü'yet gibidir. Çünkü ahirette gerçekleşecek rü'yet halk alemine mahsustur. Bu mertebedeki muamele de halk alemiyle ilgilidir.

Emir âleminin latifeleri bu mertebede ortadan yok olur. İlahî şerî hükümler, nebevî haberler ayne'l-yakîn mertebesinde bedihi olur. ***"Hakk Subhânehu Teâlâ mevcuttur"*** denildiği zaman O'nu tasdik konusunda şek ve şüphe kalmaz. **"Zeyd vardır"** denildiğinde ise, varlığı için görmeye ve düşünmeye ihtiyaç vardır. Hakk Subhânehu'nun varlığı ayna, mümkünatın varlığı ise aynada gözüken şekiller gibidir. Aynanın varlığı hakiki, aynada gözüken şekillerin varlığı ise vehmî ve hayalîdir. Fakat şekil, önce surî aynada sonra gerçek aynada gözükür. Burada

---

[98] Yakin: a-) Delille değil, iman gücüyle apaçık olarak görme. b-) Saf kalple gaybı temaşa, fikri muhafaza ile sırrı mülahaza etmek. c-) Bir şeyin hakikatı konusunda kalbin doyum halinde olması. d-) her türlü şüpheyi ortadan kaldırıp tasdik edilen gaybın hakikatine ermek.

[99] Sekinet: Gaybın ve manevî feyzin gelişi esnasında kalbin bulduğu itminan ve huzur hali. Sekinet nebi ve velilerin kalplerine iner.

[100]Tumaninet: Nefsin, sükun, emniyet, huzur ve istikrar halinde olması. Ünsün verdiği rahatlıktan kaynaklanan nefsin kendini tam emniyette hissetmesi hali.

bunun tersi olur. Önce Hakk Subhânehu'nun varlığının aynası, sonra da mümkünatın varlığının şekilleri gözükür. Hakk Subhânehu'nun varlığı bedihî, mümkünatın varlığı nazarî olur.

Gece boyunca namaz, edeplerine tam riayetle secde, rüku, kıraat, tertil ve tecvid ile Kur'an okumak, tefsir ve hadis ilmiyle meşgul olmak, me'sur dua ve zikirler, nebevî sünnetlere ittiba bu makamda terakkinin sebepleridir. Gelecek makamlar için de durum aynıdır.

Turabî unsur, diğer üç unsurdan daha faziletlidir. Toplam dört unsur alem-i halktandır. Bu makamda, yani alem-i halkda feyzin geldiği yer turabî unsurdur. Bunun için Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) halk âlemini, emir aleminden faziletli saydı. Şöyle dedi:

"Ey oğul! Peygamberlerin daveti halk alemine mahsustur. Şu hadis-i şerifte buyrulduğu gibi. "İslam beş şey üzerine kurulmmuştur."[101] Bu cümle İslam'ın rükünlerini açıklama konusunda söylenen sahih bir hadis-i şeriften bir bölümdür. İslam'ın rükünlerinin edası - kalbin iştirakiyle beraber- azalara bağlıdır. Azalar ise halk alemindendir."

Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) bu hadis-i şerifle şöyle istidlal etmiştir. "Peygamberlerin daveti halk alemine mahsustur. Halk alemiyle kalbin münasebeti daha ziyade olduğu için, kalbin tasdiki de İslam erkanına dahil olmuştur. Kalbin dışında emir aleminin latifeleri, erkana dahil edilmemiştir. Hatta onlar, maksatlardan bile sayılmamıştır.

Cennet nimetleri, cehennem azapları, rü'yet devleti ve bundan mahrum olmak, hepsi halk alemine bağlıdır, emir alemine değil.

Kendileriyle tam bir haz hasıl olan ameller, halk alemine aittir. Onlar da; farzlar, vacipler ve sünnetlerdir ki halk aleminden olan kalıpla eda edilir.

Emir aleminin nasibi, nafilelere bağlıdır. Amelleri edanın semeresi olan kurb mertebesi, amellerin miktarına göre olur.

Farzları edanın semeresi olan kurb, halk alemine aittir. Nafileleri edanın semeresi olan kurb ise emir alemine aittir. Farza kıyaslandığında, nafilenin itibarının olmadığında şüphe yoktur. Keşke okyanusa nisbetle bir damla olabilse. Hatta nafileler sünnetlere bile nisbet edilmez. Buradan iki yakınlığın nisbetinin kıyas edilmesi gerekir. Böylece halk aleminin emir alemine olan üstünlüğü bilinir.

Ey oğul! Aşkın şiddeti, muhabbetin galebesi, şevk sayhası, vecd, tevacüd[102], raks bunların hepsi zıllî tecellileri zuhuru anında zılal (gölgeler) makamlarında olur. Asla ulaştıktan sonra bu işler tasavvur edilmez. Alimlerin dediği gibi burada muhabbet taat anlamındadır.

Salik, zilal mertebelerinden, fenâ makamından terakki edip bekâ mertebesine ve asılların derecelerine ulaştığında; önceki haller kalmaz. Çünkü, kemal ve tekmil mertebesi olan usul mertebelerine ulaştıktan sonra, zevk ve şevk makamında yakın ve tuma'ninet hasıl olur. İşte o zaman muhabbet sadece taat ve ibadet manasında olur. Rahat ve sekînet; Kur'an

---

[101]Buhari, İman, 1; Müslim, İman, 22; Nesei, İman, 13; Tirmizî; İman, 3.

[102] Vecd-tevacüd: Vecd, kulun herhangi bir kasdı ve çabası olmadan onun kalbine tesadüf eden şey (ilham, his, feyiz)dir. Tevacüd ise salikin bilerek ve isteyerek vecde gelmesi, daha doğrusu vecde gelmek için çabalaması, vecde gelmiş gibi bir tavır takınması ve vecd halini taklit etmesidir.

okumakda, farz ve sünnet namazlarda ve sünnetlere ittibada olur. Buna delil ***"Namaz mü'minin miracıdır"***[103] ***"Gözümün aydınlığı namazdadır"***[104] hadis-i şerifleridir.

Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) bu mukaddes mertebenin hususiyetleri konusunda şöyle diyor: "İnsani latifelerin kemalatından hasıl olan bol hazzın, aslında turabî unsurun olduğu sabittir. İnsanın sair cüzleri, ister halk aleminden olsun, ister emir aleminden olsun, bu makamda temizlenmiş olan turabî unsura tabidir. Turabî unsur sebebiyle bu yakınlıkla şereflenmişlerdir.

Anlatılan unsur, beşere mahsus olduğuna göre beşerin havassının, (özelliklerinin) meleklerin havassından (özelliklerinden) daha faziletli olması zaruri bir duruma gelir. Zira bu unsura müyesser olan başka hiçbir şeye müyesser olmamıştır.

Bu seyir esnasında görülür ki, bütün Velâyetler nübüvvet makamı kemâlatlarının gölgeleridir ve onların bir misalidir. Bu seyirde bir nokta katetmek Velâyet makamının kemalatlarının hepsinden daha çok oluşur. O halde daha önceki kemâlatın hepsinin hükmü, bu makamın kemâlatına okyanusa nisbetle bir damla gibi bile olmaz. Burada da nisbet ortadan kalkmıştır.

Fakat ben şunu diyebilirim: Nübüvvet makamına nisbetle Velâyet makamı, sonsuza nisbetle sonu olan gibidir. Subhanallah. Bu sırra muttali olmayan sûfilerden biri ***"Velâyet nübüvvetden efdaldir nasıl der!*** Bir diğeri bunu başka bir yönüyle, bilgisizliğinden dolayı ***"Peygamberin Velâyeti, nübüvvetinden efdaldir"*** der. ***"Ağızlarından çıkan kelime ne büyük oldu."*** (18. Kehf Suresi, Ayet; 5)

Yine Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) şöyle diyor: ***"Şu bilinmelidir ki, bu mevhibe, yani peygambere verilen nübüvvet kemalatı tavassut (aracılık) olmaksızın husule gelir. Fakat peygamberlerin velilik makamına yükselen ashab, veraset, tabi olmak ve peygamberlerin tavassutuyla bu mertebeyle şereflenmişlerdir.***

Peygamberler (salât ve selam üzerlerine olsun) ve sahabilerinden sonra bu mertebeyle şereflenen az olmuştur. Her ne kadar tabi olma ve veraset yoluyla bu şereflenme caiz olmuş olsa da.

Zannediyorum tabiinin büyüklerinde bu mertebe hasıl olmuştur. Yine tebei't-tabiinin büyüklerinde de hasıl olmuştur. Sonra ikinci bine kadar gizlenmiştir.

Bu mertebe o zaman tebaiyyet ve veraset yoluyla zuhur etmiştir. Sonra gelenler de öncekilere benzemişlerdir.

Bu ilim ve marifetlerin sahibi bu bininci yılın müceddidir. Haller, vecdler, tecelliler ve zuhuratlarla karışık olan fiillere, zat ve sıfatlara müteallık marifet ve ilimlere muttali olan kimseye bu iş gizli kalmaz.

Bilinir ki; bu marifet ve ilimler, evliyanın marifetlerinin, alimlerin ilimlerinin ötesindedir. Hatta bu ilimlere nisbetle onların ilimleri kabuk, bu marifetler özdür. (lübbdür)

Her yüzyılın başında bir müceddid sabit olmuştur. Fakat yüzyılın müceddidi bin yılın müceddidinden farklıdır. Aralarındaki fark yüz ila bin arasındaki fark gibi, hatta daha

---

[103] Sahih hadis kaynaklarında aslını bulamadım.

[104] Nesei, Işretü'n-nisa, 1, Hd. No. 3939.

fazladır.

Müceddid; vasıtasıyla, feyzin tüm halka, hatta zamanındaki kutup[105], evtad[106] ve abdallara[107] ulaştığı kimsedir.

Hz. Şeyh Muhammed Masum (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) bu mertebenin halleri hakkında şöyle diyor:

"Yedinci mertebe Yüce Zât'ın isimler ve sıfatlardan ayrılmadan tekliği mertebesidir. Bu mertebe şu düzenleme ile yedinci mertebe olur:

Birinci mertebe Velâyet-i suğrâdır.

İkinci mertebe, esma ve sıfat dairesi olan Velâyet-i kübrâ'nın birinci dairesidir.

Üçüncü mertebe, Velâyet-i kübrâ'dan birinci dairenin aslı olan ikinci dairesidir.

Dördüncü mertebe, Velâyet-i kübrâdan ikinci dairenin aslı olan üçüncü dairesidir.

Beşinci mertebe, Velâyet-i kübrâdan üçüncü dairenin aslı olan "kavs" mertebesidir.

Altıncı mertebe, melaike-i kiramın (salât ve selam üzerlerine olsun) Velâyeti olan Velâyet Ulyâdır.

Nübüvvet kemâlatı diye ifade edilen,mezkur yedinci mertebe; Zât Teâlâ hazretlerinin tek başına esma ve sıfat düşünülmeden mülahaza edilmesi mertebesidir.

Zât'ın sıfatlardan ayrılması (ifradı), Zât Teâlâ hazretlerinin muhibbinin sıfatların ortaklığına razı olmaması sebebiyledir. Aslında Zât'ın sıfatlardan ayrılması tasavvur edilemez. Fakat muhib (derviş) ***"Kişi sevdiğiyle beraberdir."***[108] hadis-i şerifinin muktezasınca, Zât'ın maiyyetindeyken zatıyla birlikte olan sıfatları mülahaza edemez.

Zât'ın sıfatlar infiradı maiyyetin bir semeresi olarak sadece dervişin nazarındadır.

Tabi olma ve varis olma yoluyla, ümmetin bazı fertlerine nübüvvet kemalatının husulü; onların peygamber olduğu veya peygamberlere eşit olduğu anlamına gelmez. Çünkü nübüvvet kemalatının husulü, nübüvvet makamının husulünden başkadır. Bu bahsin tahkiki, tafsilatıyla Müceddid İmam'ın (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) mektuplarında vardır.

***

Velâyet-i Ulyâ dairesinin seyri tamamlandıktan sonra Zât Teâlâ'nın esma ve sıfatın perdelemesi olmaksızın tecelli ettiği bir mertebe zuhur eder. Bu tecelli için üç mertebe

---

[105] Kutub-kutb: a-) En büyük veli b-) Her zaman âlemde Allah'ın nazar kıldığı yer olan tek kişi c-) Kutub alemin ruhu, alemde onun bedeni gibidir. Her şey kutbun çevresinde ve onun sayesinde hareket eder.

[106] Evtad: Biri doğuda, diğeri batıda, üçüncüsü kuzeyde, dördüncüsü güneyde bulunan döt büyük veli. Allah bu bölgeleri bu ermiş kulları aracılığıyla korur. Bu dört veli sırasıyla Abdulhay, Abdulalim, Abdulmürid ve Abdulkadir isimlerini alırlar.

[107] Abdal: Allah'ın yeryüzünü kendilerine musahhar kıldığı kimselerdir. Onlar alemin intizam sebebidir. İnsanların işlerini tanzim ederler. Abdal kırkı Şam'da, otuzu diğer memleketlerde olmak üzere yetmiş kişidir.

[108] Buhari, Edeb, 96; Müslim, Birr, 165; Ebu Davud, Edeb, 122; Tirmizi, Zühd, 50.

vardır:

2-Kemâlat-ı Risâlet

Birinci mertebe, hallerini tafsilatıyla yazdığımız nübüvvet kemalatı mertebesi.

Bu mertebeden sonra risalet kemâlatı mertebesi vardır. Bu makamda şöyle hayal ederek murakabe yaparlar: ***"Feyiz, risalet kemâlatının menşei olan Zât'dan hey'et-i vahdaniyyete gelir."***

Hey'et-i vahdaniye; emir ve halk alemlerinin mecmuundan (toplamından) ibarettir. (İki alemin bir araya gelmesi) insanın on latifesinin tasfiye ve tezkiyesinden sonra hey'et-i vahdaniye diye isimlendirilmiştir. O döğülüp süzülen tesirli ilaçlar gibidir. Balla karıştırılıp macun olunca, bu ilaçlar için yeni bir özellik oluşur. İşte insanın on latifesi de böyledir. Bu mukaddes mertebe ve süluk makamlarının sonuna kadar feyzin geldiği yer, salikin hey'et-

i vahdaniyesidir.

Kur'an tilaveti ve uzun kunutla namaz, bu makamda terakkiyi gerektirir. Salik bu makamda, batınında vüs'ati ve nurların vürudunun çokluğunu önceki mertebeden daha çok bulur.

3-Kemâlat-ı Ulu'l-azm

Bu daireden sonra ulu'l-azmin kemalatı dairesi vardır. Bu makamda şöyle hayal ederek murakabe yaparlar. ***"Feyz, ulu'l-azm kemâlatının menşei olan Zât'dan hey'et-i vahdaniyeye gelir."*** Bu mertebede salikin batını, zatî tecellilerin vürudunun ve gayri mütenahi nurların çokluğundan dolayı dopdolu olur. Batının genişliği, mertebenin yüceliğinden dolayı açıklama sınırının dışında olur.

Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) ve oğlu Hace Muhammed Masum, bu mertebede; Kur'an'ın mukattaatının sırlarını ve Furkan'ın müteşabihlerini keşfetmekle müşerref oldular. Şöyle dediler: ***"Bu sırları açıklamak beşerî takatin üstündedir. Farzedelim açıklamaya çalıştık. Hangi lafızlarla bu sırların manalarını açıklayacağız? Bunları bir kimse konuşsa, duyan kendinden geçer ve bayılır."***

Bu makam ve bundan sonraki makamlarda terakki Allah Teâlâ'nın fazlına bağlıdır. Her ne kadar tüm makamlarda da, Allah Teâlâ'nın fazlına bağlıysa da; ameller, zikirler ve işgal (meşgul olma) sebep gibidir. Bu makamda-zikirler beşerî küduretin (bulanıklığın) izalesinde müessir olsa bile- böyle değildir. Bu makamlarda Kur'an kıraati ve gece boyunca namazla bile terakkinin neticesi hasıl olmaz.

Bil ki, Ulu'l-azm kemâlatı makamından sonra süluk iki yolla olur:

1- İlahi Hakikâtler yoluyla: Bunlar Kabe'nin Hakikâtı, Kur'an'ın Hakikâtı ve namazın Hakikâtidir.

2- Peygamberlerin (salât ve selam üzerlerine olsun) Hakikâtleri yoluyla. (Bu Hakikâtlar da) İbrahimî, Musevî, Muhammedî ve Ahmedî Hakikâtlardır.

A. HAKAİK-İ İLAHİYYE

Tarikat şeyhleri, saliklerin evvela ilahî Hakikâtlar yoluna sokmayı tercih ettiler.

1-Hakikât-i Kabe

Önce şöyle hayal ederek, Kabe'nin Hakikâtının murakabesini öğretiyorlar. ***"Feyiz, Kabe'nin Hakikâtı ve tüm mümkünatın secde etmiş olduğu Zât'dan hey'et-i vehdaniyeye gelir."*** Bu makamda feyzin geldiği yer, salikin hey'et-i vahdaniyesidir. Bu makamda Hakk Subhânehu'nun azameti, salik tarafından müşahede edilir. Salik heybet ve celal denizinin içine dalmış olur.

Bu yüce mertebede, fenâ ve bekâ hasıl olduğunda, salik zatını bu mertebenin şanıyla muttasıf bulur. Yani mümkünatın kendisine teveccühünü müşahede eder.

Salikin, üç kemâlata nisbetle; mülevven[109] olmaması, daha latif ve yüce olmasına rağmen ilahî Hakikâtlerin nisbetini idrak etmesi hayret vericidir. Bunun sebebi, salikin, kemâlat makamlarına ulaşmadan önce münasebeti Velâyetler nisbetiyleydi. Fenâsı ve bekâsı sıfatlar ve şuunlardaydı. Bu mertebelerin nisbetiyle münasebeti yoktu ki ***"Yalnız Zât Teâlâ'nın mertebesi nisbetini idrak edebilsin. Bunun için bu yüce nisbeti idrak etmek ona zor geldi.***

Bu mertebelerde fenâ ve bekâ hasıl olup, bu derecelerin ahlakıyla ahlaklandığında hiç şüphesiz salikin idraki ve vicdanı kuvvetlenir. Fevkaniyyet makamlarının nisbetini, kemâlat nisbetinden daha çok idrak eder. Aslında kemâlat nisbetiyle, fevkaniyet makamları nisbeti aynı cinstendir. Fakat salikin batınının nisbeti, fevkaniyet makamlarından sonra yücelik ve vüs'at yönünden artar. Çünkü bu mertebeler daimi Zât tecellisiyle müşerreftirler.

Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) bu makam hakkında şöyle dedi: "Bazı kamiller peygamberlere (salât ve selam üzerlerine olsun) tabi olarak azamet ve kibriya duvarlarının içine nüfuz ediyorlar. Onlara da (peygamberlerle beraber) peygamber muamelesi yapılıyor.

Ey oğul! Bu muamele, emir ve halk aleminin mecmuundan (toplamından) neş'et eden insanın hey'et-i vahdaniyesine mahsustur. Bununla beraber turabî unsur hepsinin başıdır.

2-Hakikât-i Kur'an

Bu mukaddes mertebeden sonra Kur'an'ın Hakikâtı mertebesi vardır. Burada şöyle hayal ederek murakabe yaparlar: ***"Feyiz, Kur'an'ın Hakikâtının menşei hazreti Zât'ın misalsiz vüs'ati mebdeinden, hey'et-i vahdaniyeye gelir"*** Bu mertebede de feyzin geldiği yer hey'et-i vahdaniyedir.

Bu makamda Allah Subhânehu ve Teâlâ'nın kelamının batıni manaları zahir olur. Kur'an'ın her harfi maksud olan Kabe'ye ulaştıran bir deniz olur.

Ku'an okuyanın dili, Kur'an okuma esnasında Musevî ağaç (şeceri-i museviyye)[110] gibi olur. Hatta kalıbın hepsi dil gibi olur.

Kur'an nurlarının inkişafının alameti, salikin batınında sıklet (ağırlık)ın zuhurudur. Şu ayet-i kerimede buyrulduğu gibi: ***"Doğrusu biz senin üzerine ağır bir söz bırakacağız."*** (73. Müzemmil Suresi, 5. Ayet)

---

[109] Müle'ven: Renkli. Tasavvufta renk ve renksizlik deyimleri çok kullanılır. Nakşibendilere göre zikirle meşgul olan salikin kalbinde sırayla kızıl, sarı, beyaz, yeşil ve mavi renkte nurlar zuhur eder. Renksizlik veya tek renklilik ise vahdet aleminden ibarettir.

[110] Şecere-i Museviyye: Hz. Musa (a.s.)'ın onun bulunduğu taraftan "Ben Allahım" sesini işittiği ağaç.

Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu’l azîz) bu makam hakkında şöyle diyor: Sırf nur olan bu yüce mertebeden sonra fakirin bulduğu Kabe'nin Hakikâtı cidden yüksek bir mertebe olan Kur'an'ın Hakikâtı mertebesidir. Kabe-i muazzama Kur'an'ın hükmüyle kıble olmuştur. Her şeyin onun bulduğu yöne secde etmesi mertebesiyle şereflenmiştir. Kur'an imam, Kabe ise me'mum olmuştur.

Bu mukaddes mertebe, hazreti Zât Teâlâ'yı tenzih vüs'atinin mebdeidir. Aynı şekilde misal ve la-misal arasındaki imtiyaz mertebesinin mebdeidir.

Kur'an'ın Hakikâtı dediğimiz mukaddes mertebeye, nur ıtlakının dahi yeri yoktur. Hatta bunu anlamaktan bile kalır. Buraya tenezzüh vüs'ati ve la-misaliyye imtiyazından başka bir şey giremez.

Allah Teâlâ şöyle buyurur. ***"Allah Teâlâ’dan size bir nur geldi"*** (5. Maide, 15. Ayet) Buradaki "nur"dan murat Kur'an olsa dahi nüzul ve tenzil itibariyledir. Nitekim bu manaya ***"Câeküm" "size geldi"*** lafzıyla îma edilmiştir.

3-Hakikât-i Salât

Bu mertebeden üzerinde ***"namazın Hakikâtı"*** diye ifade edilen cidden yüksek bir mertebe vardır. Bu mertebede şöyle hayal ederek murakabe yaparlar: ***"Feyiz, namazın Hakikâtının menşei olan Zât'ın tenezzüh vüs'atinin kemalinden, hey'et-i vahdaniyeye gelir."*** Burada da feyzin mevridi (geldiği yer) hey'et-i vahdaniyedir.

Bu mertebenin vüs'ati ve yüceliğine dairen denilebilir. Şöyle ki, Kur'an-ı Mecid'in Hakikâtı bunun cüzlerinden biridir. Kabe'nin Hakikâtı başka bir cüzüdür.

Bu mukaddes Hakikâte erişen salik, namazı esnasında bu fani evden çıkar, baki olan eve girer. Ve ona kemal vechi üzere ***"Görüyormuşcasına Allah Teâlâ’ya ibadet etmendir."***[111] Hakikâtı gözükür. Seyyidü'l-enamın (salât ve selam üzerine olsun) bu duruma ***"Namaz mü'minin miracıdır."***[112] buyurarak işaret ettiği gibi. Yine şöyle buyurmuştur: ***"Kulun, Rabbine en yakın olduğu vakit, namazdır."***[113]

Namaz olmasaydı maksudun yüzünden örtüler açılmazdı. Hangi şey talibi matluba götürebilirdi? Hüzünlü kimsenin sevinci, hastanın rahatı namazdadır. ***"Bizi rahatlat ey Bilal!"***[114] hadisi bu manaya işarettir. ***"Gözümün nuru namazdadır"***[115] bu temenniye işarettir.

Namazın Hakikâtine muttali olmadıklarından dolayı bu taifenin çoğu teskin olmayı nağmelerde aradılar. Matlubu; sema, vecd ve tevacüdde taleb ettiler. Raks ve benzerleri onların adeti oldu. Şayet namazın Hakikâtının kemalatından onlara birşey belirseydi vecd ve tevacüde iltifat etmezlerdi.

Musalli tekbir aldığı zaman sanki âlemlerden çıkar ve ***"Allah Ekber"*** diyerek Hazreti Sultan'ın

---

111 Buhari, İman, 37; Müslim, İman, 57.

112 Sahih hadis kaynaklarında aslını bulamadım.

113 "Kulun Rabbine en yakın olduğu vakit secdedir" Müslim, Salat, 215; Ebu Davud, Salat, 152.

114 Ebu Davud, Edeb, 78, Hd. No. 4985.

115 Nesei, Işretü'n-nisa, 1, Hd. No. 3939.

huzuruna gelir. Heybetinin, azametinin, kibriyasının zuhuru anında nefsini zelil kılarak hakiki mahbubda fani olur.

(Salik) kıraat esnasında hibe edilmiş bir vücutla mevcut olur, Hakk Subhânehu ile konuşur. O'nun canib-i kudsiyetiyle muhatap olarak şecere-i Museviye hükmünde olur. Sonra tam bir huşu ile rüku eder, tesbih ederek kalkar ve secde eder. Çünkü kıyamdan secdeye gitmek tezellül ve inkisarın kemalini ifade eder. Acz ve tazarru alnını kalbîyle bağlandığı mahbubun önüne koyar. Hakiki matlubun karşısında O'na ulaşmayı talep ederek secde eder. Ulaştığını zannettiği zaman bu hatadan istiğfar ederek oturur. Mağfireti, kurbu ve şükretmeyi isteyerek ikinci secdeyi yapar. Teşehhüdde tahiyyat, yakınlığın ihsan edilmesi üzerine ve şükrü eda eder. Şehadet kelimelerini okur. Çünkü tevhidi ikrar ve risaleti tasdik olmaksızın kurb mertebesine ulaşmak muhaldir. Sonra salât-ı İbrahimiye'yi okur. Çünkü hususi dostluk mertebesi İbrahim Efendimiz'e mahsustur. (O'na ve peygamberimize salâtu selam olsun.) Bu duayla ünsiyyet[116] ve hususi kurbiyeti talep eder.

Adab ve sünnetleriyle namazın edası ve ta'dil-i erkana riayet namazın hikakatının zuhuru için sebeptir. Salik namazda kalbe teveccüh ederek, gözlerini yumarsa namazın Hakikâtı zuhur etmez. Çünkü gözleri yummak namazın adabından değildir.

Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) bu mertebenin beyanı hususunda şöyle diyor: **"Bu mukaddes mertebenin üzerinde cidden yüksek bir mertebe vardır. O da namazın Hakikâtı olup, onun sureti şehadet aleminde, nihayet erbabından namaz kılanlarla kaimdir. Herhalde Mirac hadisesinde varid olan "DUR YA MUHAMMED, ALLAH TEÂLÂ NAMAZ KILIYOR."**[117] kıssası namazın Hakikâtını ima etmektedir. Yani tecerrüd ve tenezzüh mertebesine ancak vücub mertebelerinden ve kıdem etvarından sadır olan ibadet layıktır. Hakikâtte o abid ve mabuddur. Bu mertebede vüs'atin ve la-misali imtiyazın kemali vardır.

Yine Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) hamd ve salâtdan sonra şöyle dedi: "Namaz, İslam'ın beş rüknünün tüm ibadetleri toplayan ikincisidir. Cüz olduğu halde toparlayıcılığından dolayı kül (bütün) hükmündedir. Allah Teâlâ'ya yaklaştıran amellerin hepsinden daha üstündür.

Seyyidü'l-mürselin (salât ve selam üzerine olsun) efendimize rü'yet Mirac gecesi hasıl olmuştur. Bu dünyada da bu ona namazda hasıl olmuştur.

Namazın haricinde ve namazın Hakikâtını anlamadan elde edilen zevkler, vecdler, ilimler, marifetler, haller, makamlar, nurlar, renkler, telvinat, temkinat, keyfiyeti belli olan ve olmayan tecelliyat, mütelevvin ve mütelevvin olmayan zuhuratdan hemen hepsinin menşei gölgelerdir, emsaldir (benzetmedir) vehim ve hayalden neş'et etmiştir.

Namazın Hakikâtını anlayan bir musalli, namazını eda ederken sanki bu dünya hayatından çıkar, ahiret hayatına geçer. Hiç şüphe yok ki o zaman ahirete mahsus olan mertebeden bolca nasip alır. Zılliyet şaibesi olmadan asıl manadan bir haz hasıl olur.

---

[116] Üns (Ünsiyet): Reca ve bast halinin üstünde ve onlardan daha güçlü bir neşe hali. Üns makamında bulanan salik ateşe atılsa veya kılıçla yüzüne vurulsa, yaşadığı derin ruhî hazlar sebebiyle bunu hissetmez.

[117] Sahih hadis kaynaklarında aslını bulamadım.

Sufilerden bir taife hallerin artmasında namazın netice vermediğini zannetmiştir. Namazı mübayenet ve muğayerete hamletmişlerdir. Orucu namazdan daha faziletli görmüşlerdir. Şeyh Muhyiddin Arabi'nin şöyle dediği gibi:

"Oruçta yemeyi içmeyi terk vardır. Oruçlu samediyyet sıfatıyla mevsuftur. Musalli ise namazında gayriyyet makamında olur. Çünkü o,abidi mabudiyetden ayırır."

İbni Arabi'nin bu sözü sekir hallerinden olan tevhid-i vücudi meselesi üzerine bina edilmiştir. Bu kemalat bin sene sonra zuhur etmiştir. Sonra gelenler, öncekilerin rengine boyanmıştır. Bunun için Peygamber Efendimiz (salât ve selam üzerine olsun) şöyle buyurmuştur***: "Evveli mi hayırlıdır, yoksa ahiri mi?"***[118] ***"Evveli mi hayırlı yoksa ortası mı"*** buyurmadı. Çünkü evvel ile ahir arasındaki münasebeti, evvel ile orta arasındaki münasebetten daha ziyade gördü. Yine Efendimiz (salât ve selam üzerine olsun) şöyle buyurdu:

"Ümmetimin en faziletlisi öncekiler ve sonrakilerdir. İkisi arasında keder (bulanıklık) vardır."[119]

Bu ümmetin son gelenlerinde her ne kadar yüksek nisbet varsa da, ona sahip olanlar azdır. Ortadakilerde nisbet bu derece yüksek olmamakla beraber onlar çoktur.

Sonun başlaması, ikinci binin başlangıcından itibarendir. Çünkü, bin senenin geçmesinin, işlerin değişmesinde büyük bir özelliği, tebdilinde kuvvetli bir tesir olmuştur.

Bu ümmetin şeriatında nesh ve tebdil olmadığı için, öncekilerin sonrakilere nisbeti, eski tazeliğiyle ve önceki parlaklığıyla tecelli etmiştir. Şeriatın teyidi ve dinin tecdidi ikinci binde zuhur etmiştir. Davamızın doğruluğunun tasdiki, adil şahitlerin ortaya çıkacak olmasıdır. Onlar da İsa (aleyhisselam) Efendimiz ve Mehdî (aleyhisselam) Efendimizdir.

Bu söz bugün, insanların çoğuna ağır gelir, anlayışlarından uzak görülür. Fakat onlar insafa gelip ilim ve marifetlerin bazısını bazısıyla kıyas etseler, şeriata uyup uymaması açısından hallerin sıhhatlisiyle çürüğünü düşünseler ve şeriatla nübüvvete tazimin hangisinde daha çok olduğunu görseler, bu söz onların anlayışlarına uzak gelmezdi.

Bu fakir, kitap ve risalelerinde şöyle yazmıştır: Tarikat ve Hakikât şeriatın hizmetindedir. Nübüvvet de Velâyetden efdaldir. Sözkonusu olan peygamberin Velâyeti olsa bile. Buna benzer görüşleri çok yazdım. Özellikle tarikatın beyanı hususunda oğluma yazdığım muktupta.

Bütün bu sözlerden maksat, Hakk Subhânehu'nun nimetini izhar, tarikat taliblerini teşviktir. Kendimi diğerlerinden üstün göstermek değil. Çünkü, din böyükleri şöyle dursun; kendisini kafirlerden bile üstün görene Hakk Subhânehu'nun marifeti haramdır.

B-SIRF MABUDİYET

"Namazın Hakikâtı" diye ifade edilen bu mertebenin üzerinde ***"sırf mabudiyet mertebesi"*** vardır. Bu mertebede şöyle hayal ederek murakabe yaparlar. ***"Feyiz, tek mabud olan Zât'dan hey'et-i vahdaniyeye gelir."***

---

118 Tirmizî, Emsal, 6, Hd. No: 2873.

119 Sahih hadis kaynaklarında aslını bulamadım.

Bu yüce mertebe hepsinin aslıdır. Makamlardaki batini vus'at (genişlik) burada aciz kalır. İmtiyaz da böyledir. Elhamdülillah (böylece) kademî seyir tamam olur ve nazarî seyre bir engel kalmaz.

Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîz)şöyle diyor: "Namazın Hakikâtı mertebesinin üzerindeki mukaddes mertebe, sırf mabudiyet mertebesidir. Peygamberlerin ve büyük velilerin basamakları, bütün ibadetlerin nihayeti olan namazın Hakikâtı makamının nihayetine kadardır.

Bu makamın üstünde sırf mabudiyet makamı vardır. Hiçbir şekilde o makama kimsenin gücü yetmez ki, onun üzerine ayak basabilsin. Lakin -Allah Teâlâ'ya hamdolsun- oraya nazar etmek yasaklanmamıştır. Muhtemeldir ki Mirac'taki ***"Dur ey Muhammed"*** emri, ayağın ulaşamamasına işarettir. Yani ***"Dur ey Muhammed! Ayağını bunun üstüne koyma"*** Çünkü bu mertebe, vücub mertebelerinden sadır olan namazın Hakikâtı mertebesinin üzerindedir. Hazreti Zât'ın tecerrüd ve tenezzühü mertebesidir. Kadem oraya ulaşamaz.

Bu makamda ***"La ilahe illallâh "*** kelime-i tayyibesinin Hakikâtleri tahakkuk eder. İbadete müstehak olmayan mabudların ibadeti de burada nefyedilir. Allah Teâlâ hazretlerine layık olan ibadetin isbatı da bu makamda tahakkuk eder. Yine , abidiyet ve mabudiyet arasındaki fark ortaya çıkar. Abid mabuddan ayrılır. Nasıl ayrılması gerikiyorsa öylece ayrılır.

Müntehilerin hallerine göre ***"La ilahe illallâh kelime-i tayyibesinin manası şudur: "Allah Teâlâ'dan başka mabud yoktur."***

Müptedilere göre ise de ***"Allah Teâlâ'dan başka mevcut yoktur."*** Mütevassıt (süluk da orta mertebeye gelmiş olanlara göre de Allah Teâlâ'dan başka maksud yoktur.

Bu mertebede nazardaki terakki ve basiret keskinliği, müntehilerin meşguliyeti olarak namaza bağlıdır.

Bil ki, ilahî Hakikâtler seyri bu mertebeyle tamamlanır. Bu mertebede terakki Allah Teâlâ'nın fazlı ve ihsanına bağlıdır.

Daha önce de geçtiği gibi, ulu'l-azm (peygamberlerin) kemalatından sonra süluk için iki yol vardır:

1- **Daha önce anlattığımız ilahi Hakikâtler yolu**

2- **Peygamberlerin (salât ve selam üzerlerine olsun) Hakikâtleri yolu.**

Bu Hakikâtlerde terakki, Seyyidü'l-mürselin efendimizin muhabbetine münhasırdır.

Hazreti Hakk-Subhânehu'nun Zâtı sevildiği gibi, sıfatları ve fiilleri de sevilir. Zât ve sıfat sevgisinin muhibbiyet ve mahbubiyet[120] itibarı vardır.

Mahbubiyet kemâlatının zuhuru, sevilmişlerin efendisi (aleyhisselam)ın zatındadır.

Muhibbiyet kemâlatının zuhuru, Musa (aleyhisselam) efendimizin zatındadır.

İsimlere ait sıfat mahbubiyetinin kemâlatının zuhuru, İbrahim (aleyhisselam) efendimizin zatındadır.

---

[120] Muhibbiyet -mahbubiyet: Muhibbiyet, seven olma; mahbubiyet ise sevilen olma. İster sevsinler ister sevmesinler herkesin hakiki mahbubu Allah'tır.

1-Hakikât-i İbrahimiyye

Salikin seyri önce, dostluk makamı olan İbrahimî Hakikâtte bir sıfat kemalatında olur. Bu makamda şöyle hayal ederek murakabe yaparlar: ***"Feyiz, İbrahimî Hakikâtin menşei olan Zât'dan hey'et-i vahdaniyyeye gelir."*** Bu makam, makamların en nurlusu ve bereketleri çok olanıdır. Bu makamda peygamberler Halil İbrahim (aleyhisselam) efendimize tabidirler. Peygamberimiz (sallallâhü aleyhi ve sellem)'e emredildiği gibi... ***"Allah Teâlâ'ı birleyerek İbrahim'in yoluna uy"*** (16. Nahl Suresi, 123. Ayet) Bu sebeple Peygamber efendimiz (sallallâhü aleyhi ve sellem) salavat ve berekatda ***"Kemâ"*** lafzıyla ona benzetildi. Ümmeti namazda ve namaz dışında şu salavatı okumakla emrolundu:

"Allah Teâlâ'm İbrahim efendimize ve İbrahim efendimizin aline Salât eylediğin gibi, Muhammed efendimize ve Muhammed efendimizin âline de salât eyle. Sen hamde layık ve şanı yüce olansın. Allah Teâlâ'm İbrahim efendimizi ve İbrahim efendimizin alini mübarek kıldığın gibi, Muhammed efendimizi ve Muhammed efendimizin âlini de mübarek kıl! Sen hamde layık ve şanı yüce olansın."

Bu emir ve benzetmeden bu makamın bereketi anlaşılır. Mezkur salâtı çok okumak bu makamda terakkiye sebeptir. Bu ve bundan sonraki makamlarda salâtın adedini üç bin olarak belirlediler. Bundan fazla okunursa daha güzel olur.

Salik bu makamda özel ünsiyet ve Hakk Subhânehu'nun Zâtına mahsusu hulus ile hususileşir. Hakiki vahdet noktası diye tabir olunan zahiri sıfat mahbubiyeti ve benzerleri salike gözükür.

Hakk Subhânehu'nun zatıyla tam bir ihlas ve nisbet-i hanifiyye bu makamın özelliklerindendir.

Salikin teveccühünün Hakk Subhânehu'dan başkasına olamaması bu makamın hallerinin eserlerindendir. Bu hal İbrahim (aleyhisselam) efendimize mahsus olan dostluk makamının gereğidir. Kur'an-ı Kerim'de İbrahim (aleyhisselam)'ın sözü olarak şöyle buyrulduğu gibi:

"Ben yüzümü tamamen, gökleri ve yeri yoktan var edene çevirdim ve artık ben Ona ortak koşanlardan değilim." (6. En'am Suresi, 79. Ayet)

Bu ihlasın ve hususi ünsiyetin manasıdır.

2-Hakikât-i Museviyye

Bu makamdan sonra salikin seyri, sırf muhibbiyet diye ifade edilen Musevî Hakikâttedir. Burada şöyle hayal ederek murakabe yaparlar: ***"Feyiz, Musevi Hakikâtın menşei olan ve sevilen Zât'tan hey'et-i vahdaniyeye gelir."***

Tam bir kuvvet ve Zât'ın nefsine muhabbetiyle acaib bir keyfiyet ortaya çıkar. Zâtî muhabbetin varlığıyla beraber istiğna şanı da gözükür. İşte bu edep sınırını aşan kimsenin sözünün sırrıdır. Ayet-i kerimede Musa (aleyhisselam) efendimizin sözü şöyle nakledilmiştir:

"...İçimizden bazı beyinsizlerin yaptıklarından ötürü bizi helak mı edeceksin? Bu (iş) senin imtihanından başka bir şey değildir..." (7. Araf Suresi, 155. Ayet)

Musevî Hakikâtın menşei sırf muhabbet olunca Musa Kelimullah efendimiz, aşkının galebesinden ve şevkinin kemâlinden dolayı rü'yeti talep etti. Şöyle demeğe mecbur kaldı:

"Rabbim, bana (kendini) göster, sana bakayım" (7. Araf Suresi, 143. Ayet)

"Allah Teâlâ'm efendimiz Muhammed'e, tüm nebi ve rasullere, hususen kelîmin Musa'ya

salât eyle" salâtını tekrar etmek bu makamda terakkinin sebebidir.

3-Hakikât-i Muhammediyye

Bu makamın üzerinde Hakikât-ı Muhammediye'den ibaret olan (sahibine salâtu selam olsun) Hakikâtlerin Hakikâtı mertebesi vardır. Bu makamda şöyle hayal ederek murakabe yaparlar: ***"Feyiz, muhib ve zatından dolayı mahbub olan, Hakikât-ı Muhammediye'nin menşei Zât'dan hey'et-i vahdaniyeye gelir."***

Muhammed ismi şerifindeki iki ***"mim"*** harfi muhibbiyet ve mahbubiyete işaret eder. Bu mukaddes mertebede fenâ ve bekâ hususi bir surette ortaya çıkar. Seyyidü'l-mürselin efendimizle (sallallâhü aleyhi ve sellem) hususi ittihad müyesser olur. Yine bu makamda evliyanın büyüklerinin söylediği tavassutun kaldırılmasının manası zahir olur. Tabi olan, kendisine tabi olunana benzer. Sanki tabiilik ismi ortadan kalkmış olur. Tabi olan kimse, kendisine tabi olunan gibi "asıldan aldığını zanneder. Aynı kaynaktan içerler, aynı yerden nasiblenirler. Bu hallerin varid olmasıyla beraber, salike Peygamber efendimiz (sallallâhü aleyhi ve sellem)'le beraber özel bir muhabbet hasıl olur. Müceddid İmam'ın (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) ***"Ben Allah Teâlâ'yı seviyorum. Çünkü O, Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem)'in Rabbidir"*** sözünün manası zahir olur.

Dinî ve dünyevî bütün işlerde; hatta tüm hal, söz ve fiillerde peygamber (aleyhisselam)'e ittiba etmenin salik için rağbet edilen ve istenilen bir şey olması bu makamın özelliklerindendir.

Hakikât-ı Muhammediye'nin birinci zuhur ve Hakikâtların Hakikâtı olduğu biliniyor. Şöyle ki; Hakikât-ı Muhammediye, enbiya-i kiram ve melaike-i zamın Hakikâtlerinin aslıdır. Onlarsa gölgeleridir.

4-Hakikât-i Ahmediyye

Bu mukaddes mertebeden sonra Hakikât-ı Ahmediye mertebesi vardır. Bu makamda şöyle hayal ederek murakabe yaparlar: ***"Feyiz, Hakikât-ı Ahmediye'nin menşei ve zatı sebebiyle mahbub olan Zât'dan hey'et-i vahdaniyeye gelir."***

Bu yüce makamda nisbetin ululuğu ve nurların vürudunun çokluğu tüm berraklığıyla zahir olur. Yine bu makamda salike muamelatın hususiyetlerinden, gizlemeye layık olan sırlar münkeşif olur. İfade etme sınırının dışında olan garip haller ve ilginç keyfiyetler varid olur.

Kemal-i iltifatdan ibaret olan zatî mahbubiyet, sıfat mahbubiyeti dostluğu makamında zahir olanın aksine, sıfatlardan nazarı kesmekle beraber Zât'a mahsus mahbub muhabbeti inkişaf eder. Çünkü bu mertebede zatî mahbubiyet, yanında sıfat mahbubiyetinin heba olduğu, zatî mahbubiyet haysiyetiyle parlar. Muhibbe aşkın galebisini mucib olur. Bu iş, Hakikâtte zevke bağlıdır. Zevki olmayanın bu Hakikâtten hazzı olmaz.

"Allah Teâlâ'm Muhammed efendimize, âline, ashabına malumatın adedince salât ve selam eyle ve mübarek kıl" salâtını tekrar etmek bu makamda terakkiye sebeptir.

Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) bu makam hakkında şöyle diyor: Peygamberimiz (aleyhisselam) iki isimle isimlendirilmiştir ve bu isimlerin her ikisi de Kur'an'da zikredilmiştir. ***"Muhammedü'r-resulullah"*** (48. Fetih Suresi, 29. Ayet) ***"İsmühû Ahmed"*** (61. Saf Suresi, 6. Ayet) iki isimden herbiri için başlı başına bir Velâyet vardır.

Velâyet-i Muhammediye her ne kadar, hazreti peygamberin mahbubiyeti makamından neş'et

etmiş olsa da, onda ***"sırf mahbubiyet"*** yoktur. Bilakis muhibbiyetden bir şeyle imtizac etmiştir. Bu imtizac, asaleten olmasa bile sırf mahbubiyete manidir.

Velâyet-i Ahmediye'ye gelince; O, muhibbiyet katkısı olmaksızın, sırf mahbubiyetden neş'et etmiştir. Bu Velâyet, matluba diğer Velâyetden bir merhale daha yakın ve muhibbin nazarında daha rağbetlidir. Bu sebeple, mahbubiyetinde tam olan her mahbubun istiğnası mükemmel, iltifatsızlığı daha çok olur...

Subhanallâh, ***"Ahmed"*** ilginç bir isimdir. Mukaddes ***"ehad"*** kelimesi ve ilahî sırların gizliliklerinden olan ***"mim"*** harfinin halkasından mürekkeptir. Onun misal aleminde ifadesi ancak "mim" halkasıyla olmuştur. İmkan olsaydı onunla Hakk Subhânehu ifade edilirdi. ***"Ehad"***a gelince; o ortağı olmayan ***"Ehad"***dır.

"Mim" halkası, kulun Mevla'dan ayrıldığı, ubudiyyet çemberidir. Kul, mim halkasıdır. ***"Ehad"*** lafzı ise Ahmed'i ta'zim için varid olmuştur ve peygamber (aleyhisselam)'e özel olduğunu izhar etmiştir.

Eğer, ***"meşayihin isbat ettikleri ve Velâyeti irtibatlandırdıkları fenâ ve bekânın manası ve taayyun-i Muhammedi'nin açıklanmasında zikredilen fenâ ve bekânın manası nedir?"*** denilirse; şöyle cevap veririz:

"Velâyeti irtibatlandırdıkları fenâ ve bekâ şuhudidir. Zeval fenâsı olursa bu nazar itibariyledir. Sebat bekâsı olduğunda da böyledir. Çünkü orada, beşerî sıfatların örtülmesi vardır, zevali değil. Bu taayyunun fenâsı ise böyle değildir. Bilakis burada beşerî sıfatların vücudî zevali tahakkuk eder. Bekâ canibinde cesedin ruhla beraber ayrılması sabit olur. Kul, Hakk olmasa ve ubudiyetten çıkmasa da zatıyla beraber olduğundan dolayı Hakk'a çok yakın olur. Kendi zatından da uzaklaşır ve ondan beşerî hükümler sıyrılır."

Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) gibi diğer tarikat büyükleri de şöyle yazdılar: ***"Kabe'nin Hakikâtı aynen Hakikât-ı Ahmediye'dir."*** Bu söz görünüşte anlayıştan uzaktır. Çünkü Kabe'nin Hakikâtı, ilahî Hakikâtlardandır, Hakikât-ı Ahmediye ise peygamberlerin Hakikâtlerindendir. Onlardan herbiri için kendi başına ilimler, marifetler ve hususiyetler vardır. İttihadları nasıl mümkün olabilir?

Bu sözün manası Şeyh Muhammed Masum'un yazdığından anlaşılır ki o şöyle diyor: "Şeyhimiz Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) Hakikât-ı Muhammediye'nin, takdis ve tenzih aleminden peygamber efendimizin iniş makamlarının nihayeti olduğunu yazdı. Hakikât-ı Kabe ise, Kabe'nin uruc makamlarının nihayetidir. O, tenzih mertebesinde Hakikât-ı Muhammediye basamaklarında ilk derecedir. ***Peygamber (sallallâhü aleyhi ve sellem)'in uruclarına Hakk Subhânehu ve kendisinden başka kimse muttali olmadı.*** Hz. Peygamber, Ahmed ve Muhammed isimleriyle isimlendirilmiştir ve bu isimlerden herbirinin başlı başına bir Velâyeti vardır.

Vücud-i unsurî[121] ve zulmanî alemi[122] irşadı itibariyle ismi Muhammed'dir. (Sallallâhü aleyhi ve sellem) Bu ismin Velâyeti, bu süfli alemin terbiyesiyle münasebeti olan ilahî isimden neş'et etmiştir. Hakikât-ı Muhammediye denilen budur. Ervah alemi ve melekut alemi için merhub

---

[121] Vücud-i unsurî: Cismanî ve maddî alemden olan vücud.

[122] Zulmanî alem: Süfli alem. Cismani ve maddi alem. Ayn ve arazlar toplamı olan alem. Unsurlar alemi. Kevn ve fesat alemi.

olan vücudu ruhanî itibariylede ismi Ahmed'dir (sallallâhü aleyhi ve sellem)

Peygamber (aleyhisselam) vücudî unsuriden önce bu vücutla (vücud-i ruhani) mevcuttu. Hadis-i şerifte varid olduğu gibi. ***"Adem su ile çamur arasındayken ben peygamberdim."***[123] Bu ismin Velâyeti Hakikât-ı Muhammediye'nin mebdei ve aslı olan ***"şan-ı cami'***den neş'et etmiştir. Onun da nuranî alemin terbiyesiyle münasebeti vardır ve Hakikât-ı Ahmediye diye isimlendirilmiştir. Aynı şekilde Rabbani Kabe'nin Hakikâtı diye de ifade edilmiştir.

Neş'et-i unsuriye tealluk eden nübüvvete gelince o tek Hakikâta mahsus değildir. Bilakis iki Hakikât itibariyledir. Mürebbisi (aleyhisselam) şan-ı cami ve bu şanın da mebdeidir. Bunun için bu mertebenin daveti, önceki davetden daha mükemmel oldu. Çünkü o, ruhanî ve emir alemine mahsustur. Bu ise halk ve emir alemlerine şamildir.

Peygamber (aleyhisselam)'ın Hakikâtlerinden her biri ismi şerifleri itibariyle, kendisi için tabi bir mekan yerindedir.

Hz. Peygamberin iki Hakikâtın üzerindeki uruclari beyan edilme ve açıklayabilme kabiliyetinin dışındadır. Onların nihayetlerini ancak ***"Allamu'l-ğuyub"*** bilebilir. Lütuf ve ıstıfa ekseni buna dayanır.

Bu tahkikten, Kabe'nin Hakikâtinin, Hz. Peygamber (sallallâhü aleyhi ve sellem)'in cismanî, ruhanî, emir alemi ve halk aleminin kemalâtlarını toplayan Hakikât-ı camiasından bir cüz olduğu ortaya çıktı. Yine Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın bazı kemalâtının diğer bazısından üstünlüğü de anlaşılmış oldu.

C-SIRF MUHABBET

Bu mertebenin üzerinde ***"sırf sevgi"*** mertebesi vardır. Bu makamda şöyle hayal ederek murakabe yaparlar: ***"Feyiz, sırf sevginin menşei olan Zât'dan hey'et-i vahdaniyeye gelir."***

Mutlak Zât hazretlerine yakınlığından dolayı, nisbetin misalinin olmaması bu makamın hususiyetlerindendir. Bu makamda taayyun da yoktur. Çünkü Mutlak zat hazretleri mertebesinden sonra çıkan ilk taayyün, sevgidir. Ve o sevgi, mümkinatın zuhuru, mahlukatın yaratılması için sebeptir. Hadis-i kudsîde varid olduğu gibi, ***"Ben gizli bir hazine idim. Bilinmemi istedim ve bilmeyim diye muhlakatı yarattım"***[124]

---

[123] Acluni, Keşfü'l-hafa, c.2, sh. 173. (Acluni, bu lafızlarla hadisin sahih olmadığını söyler.)

[124] "Ben gizli bir hazineydim. Bilinmemi istedim ve bilineyim diye mahlukatı yarattım."

Acluni, Keşfü'l-Hafa, c.2, sh. 173, Hd. No: 2016.

(İbni Teymiye, "Bu söz Peygamber (a.s.)'ın sözlerinden değildir, sahih ya da zayıf bir senedi bilinmiyor" der. Zerkeşî, Hafız İbni Hacer ve Süyuti aynı kanaattedirler. Aliyyü'l-kari, "Manası sahihtir ve "Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım" (51. Zariyat Suresi, 56. Ayet) ayet-i kerimesinin muhtevasına uygundur" der. Bu söz sufiler arasında meşhurdur ve usullerini bu söz üzerine bina etmişlerdir.)

Bu hadis hakkında mukaddislerin kanaati genel olarak Acluni'nin yukarıdaki değerlendirmesi gibidir. Mutasavvıfların değerlendirmelerini ise İsmail Hakkı Bursevi'nin "Kenz-i mahfi" adlı eserinden aynen aktarıyoruz:

Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) şöyle diyor: "İlahi gizlilikler hazinesinden zahir olan ilk şey, mahlukatın yaratılmasına sebep olan sevgidir. Şayet sevgi olmasaydı alem mahza yokluk olurdu. Buradan Hz. Peygamber hakkında varid olan şu kudsi hadislerin manası da anlaşılmış olur: ***"Sen olmasaydın alemleri yaratmazdım."*** [125] ***"Sen olmasaydın rububiyeti izhar etmezdim."***[126]

Bu makam öncekilerin ve sonra gelenlerin efendisi (aleyhisselam)'e mahsustur. Peygamberlerin Hakikâtlerinden bu makamda ona kimsenin ortaklığı yoktur.

Hakikâtte bu yüce mertebe Hakikât-ı Ahmediye mertebesidir. Ondan önce olan ise bu mertebenin gölgesidir.

D -LA-TAAYYUN

Bu mertebeden sonra, la-taayyun,[127] hazreti itlak ve zat-ı baht mertebesi vardır. Burada kademin mecali yoktur. Bilakis nazarî seyir vaki olur.

Allah Teâlâ'nın zatının mertebesinin nihayeti yoktur.

Kasır nazar hayret makamında olur. Bu makam da öncekilerin ve sonrakilerin efendisi (aleyhisselam)'e mahsustur. Bu makamda da şu hayal ile murakabe yaparlar: ***"Feyiz, taayyunatdan münezzeh ve beri olan zat'dan hey'et-i vahdaniyeye gelir."***

İşte bunlar, beşinci sırda kısaca yazdığımız makamlardır. Allah Subhânehu ve Teâlâ Müceddid İmam'ı (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) zikredilen bu makamları keşfetmekle hususi kıldı ve onu bu yeni tarikatla seçkinleştirdi. ***"Bu, Allah Teâlâ'nın, dilediğine vereceği lütfudur. Allah Teâlâ, büyük lütuf sahibidir."*** (62. Cuma Suresi, 4. Ayet)

Müceddid İmam (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) bu makamların feyizlerinden şerefli evlat ve halifelerine akıttı. Onların vasıtasıyla da, sayı ve sınırını bilemediğimiz taliblerden birçoğu zikredilen bu makamların nisbeti ve hususiyetleriyle şereflendiler.

Bu fakiri, mezkur makamların nisbetiyle, rasih alimlerin umdesi arif velilerin imamı; Allah

---

"Bir hadis-i kudsi de şöyle buyruldu: "Ben, gizli bir hazine idim. Bilinmemi istedim. Halkı, bilinmem için yarattım."

Muhyiddin Arabi hazretleri Fütuhat-ı Mekkiye adlı eserinde bu hadis-i şerif için şöyle buyurur: "Bu hadis keşfen sahih; fakat naklen sabit değildir."

İmam Suyuti hazretleri ise, Dürer-i Münteşire adlı eserinde şöyle demiştir: "Bu hadis asılsızdır."

Bu mevzuda bizim fikrimiz de şudur: Keşif ehline göre bu sahih olmasın. Zira keşif ehli olanlar, bizzat hazreti Peygamber (s.a.v.) efendimizden alır söylerler. Hadis ezbercileri ise nakil yoluyla rivayet ederler... Keşif itibariyle sahih olan bir şey, nakil yoluyla gelenden daha sahihtir. Zira keşif halinde vehim ve hayal olmaz. Onda tam bir açıklık ve hakk'l-yakin hali vardır." (İsmail Hakkı Bursevi, Kenz-i Mehfi, sh. 10-11, İstanbul, 1980)

[125] Acluni, Keşfü'l-Hafa, c.2, s.214, Hd. No: 2123.

[126] Sahih hadis kaynaklarında aslını bulamadım.

[127]La-taayyun: Allah'ın saf ve halis zatı. La taayyun, hazreti itlak ve zat-ı baht aynı manayı ifade etmektedir. Yani bu üç terimle Allahu Teâlâ'nın halis zatı kasdolunur.

Teâlâ'ya vasıl olan kamillerin önderi hilim ve temkin dağı; imamımız; efendimiz; dedemiz; Allah Teâlâ'ya ulaştıran vesilemiz; Hazreti Şeyh Ahmed Said Nakşibendi Müceddidi Dehlevi ve Medenî (rah.a) ve alimlerin seçkini; velilerin zübdesi; kamil ariflerin tacı; saliklerin kalplerini nurlandıran; kutup, gavs;[128] efendimiz, mürşidimiz ve babamız Hz. Şeyh Abdurreşid Nakşibendî Müceddidi Devlevî ve Medenî (rahmetullahi aleyh)dir. Allah Teâlâ hazretleri, onların güzel kokularından bizi faydalandırsın, yardımlarıyla bizi desteklesin, yüce himmetlerini ve güçlü teveccühlerini sarfetmek suretiyle iki cihanda sırlarıyla bizi hususi kılsın.

Fakire istidadı ölçüsünce her makamdan nasib hasıl oldu. Aslına bakılırsa fakirin, haz almak şöyle dursun bu yüce makamları telaffuz etmesi bile uygun olmaz. Fakat, her vakit ve lahzada, peygamber (aleyhisselam) ve tüm büyük meşayihi, keremli babalarını vesile edinerek Allah Teâlâ'nın fazıl ve bereketinden ümitli olmaya devam etti. Bu fakir, evlatları ve arkadaşları hususi nisbetle bu makamlardan bol hazla müşerref oldular. Tarikat şeyhleri, özellikle de yukarıda bahsedilen iki şeyhin nazarlarını, hakir nefsine saçtıklarını gördü. Dili bunun şükrünü eda etmekten acizdir.

TENBİH:

Salikin, üç kemalat, ilahî Hakikâtler ve peygamberlerin Hakikâtleri nisbetleriyle muttasıf olması bu zamanda, son derece şaşılacak şeydir. Ancak bu makamların isimlerini öğrenmek kalmıştır. Çünkü bu makamların nisbetinin bizim gibilere husulü imkansızlığa yakındır.

Şeyhin, salikleri; hallerinin ve hususiyetlerin tahakkukunu ve batınlarındaki eser ve alametlerin zuhurunu bilmeden, bu mertebelerin nisbetinin husulüyle müjdelemesi uygun değildir. Çünkü bu hareket, tarikat şeyhlerinin amellerine aykırıdır. Hatta tarikata ihanet sebebidir.

Şeyhlerin***; "halleri bilmek zaruri değildir"*** diye yazmalarından maksad; saliklerin hallerinin tafsilatını bilmek ve onların durumları keşfetmektir. Yoksa, cezbe, hataratın azlığı, Allah Teâlâ'ya teveccühün devamı yani huzur, fenâ ve bekânın devamı mertebesi, kemâlat nisbetinin mülevven olmaması, batınî vüsat, peygamberlerin Hakikâtleri ve ilahi Hakikâtlerin tecellilerinin çok olması gibi varidat ve hallerin huzuru konusunda bilgileri olmadığında, salikleri müjdelemeleri muteber olmaz. Bahsettiğimiz haller idrak edilmediğinde, müjdelerin manası ve faydası da yoktur.

Zamanımızda saliklerde zevk ve şevkin bulunması ***"Anka"*** [129] gibidir. Şeriat hükümlerini yerine getirmek, sünnete tabi olmak, bidatlerden kaçınmak, Nakşibendiye makamları nisbetinin husulü- yani fenâ ve bekâ mertebeleri- kalbin tasfiyesi, nefsin tezkiyesi yine ganimettir. Nerede kaldı, Müceddiye mahsus makamlar nisbetinin husulü, hatta onlarla münasebet bile. Bunlar muhal kabilinden şeylerdir. Taliblerin önce, asıl olan Nakşibendiye

---

[128]Gavs: Kendisine sığınıldığı zaman kutba gavs denir. Sufiler darda ve sıkışık durumda kaldıkları zaman "Yetiş ya Gavs" "Meded ya Gavs!" "İmdat ya Pir!" diye feryat eder ve kutbun manevi himayesine iltica ederler. Gavs-ı a'zam: En ulu Gavs. Bunu kutb-i ekber de denir. Hz. Peygamberin batınından ibarettir. Veliliğin en yüce mertebesi budur.

[129]Anka: İsmi var cismi yok efsanevî bir kuştur. Kaf dağında yaşar. Tüyleri renkli ve süslü, yüzü insan yüzüne benzer, boynu gayet uzun, her hayvanın bir alametine sahip, çok büyük.

nisbetinin tahsili için çalışmaları gerekir. Müceddidiye nisbeti onun fer'idir. Asıl sağlam ve mazbut olursa, fer'de öyle olur.

Bil ki, bu yüce tarikat; tarikat, Hakikât ve şeriat önderi, bidayette nihayeti kateden, Velâyet ve marifet dairesinin merkezi, muhakkiklerin kutbu, nebî ve rasullerin varisi, Şahı Nakşibend diye meşhur olan Hazreti Hace Bahauddin Muhammed b. Muhammed Buhari hazretlerine mensubtur. (Allah Teâlâ ondan razı olsun ve onu en hayırlı mükafatlarla mükafatlandırsın. Ve bizi onun berekât ve kemâlatından feyizlendirsin.) O, büyük insanlardandır. Şerefli nesebi, şehitlerin efendisi, Hz. Hüseyin efendimize varır. Doğumu, h. 708 yılının Muharrem ayında, vefatı ise h. 791 yılının Rebiülevvel ayının Pazartesi gecesinde vuku bulmuştur.

Bil ki, kıymetli Müceddidiye tarikatı yüce Nakşibendiyeye tarikatının esasları üzerine kurulmuştur. Bu esaslar da; vukufu kalbî, feyiz kaynağına daimî teveccüh, kalbi havatırdan korumak, iktida edilen şeyhin sohbetini iltizam ve devamlı zikirden ibarettir.

Birinci sırda zikrin kısımlarını anlatmıştık. Şimdide **Nakşibendiye tarikatının temelini oluşturan ve bu tarikatın müntesiplerinin amel etmesi gereken bazı terimleri beyan edeceğiz. Bunlar da Şeyh Abdulhalik Gucduvani hazretlerinden nakledilen 8 terimdir:**

1. Hûş der dem 2. Nazar ber-kadem 3. Sefer der-vatan 4. Halvet der-encümen 5. Yad kerd 6. Bâz geşt 7. Nigah daşt 8. Yad daşt.

Bahauddin Nakşibend hazretlerinden nakledilen 3 terim de şunlardır:

1. Vukuf-i zemani 2. Vukuf-i kalbî 3. Vukuf-i adedî

Şimdi bunların açıklamasına geçelim.

1. **Hûş Der Dem:** Salikin daima, nefsinin zikir ile meşgul olup olmadığı murakebe edip gözetmesinden ibarettir. Bu murakabe ve düşüce, saliki, basamak basamak, huzurun devamına ulaştırır. Bu, yolun başındaki salik için faydalı ve gerekli olan bir şeydir. O, daima nefsini kontrol etmeli, Hakk'ın zikrinden gaflete düşmesine engel olmaya çalışmalıdır. Eğer gaflet zuhur etmişse hemen istiğfar etmeli ve onu terke azmetmelidir. Hakk Teâlâ ile devamlı huzur hasıl oluncaya kadar böyle yapmalıdır.

Hace Bahauddin Nakşibend hazretlerinin "Huş der-dem" teriminden çıkardığı vukuf-u zemani'nin manası budur.

Çünkü yolun ortasında olan salik, ilmin ilmi yönüne teveccühünü bozar ve ona bu teveccühün bilgisi Hakk'ın zikrine mani olmayıncaya kadar, Allah Teâlâ'ya teveccüh ve istiğrak[130] layık olmaz.

"İlmin ilmi"nin manası: İlim anlayıştan ibarettir. Yani, salik her an nefsinin Hakk'ın zikrinden gafil olmadığını anlar.

Bu hayal ve nefsinin Hakk Subhânehu'nun zikrinden gafil olmadığına dair işin ilmi (bilgisi), Hakk'ın zikrine mani olmayan bir şekilde olur.

2. **Nazar Ber Kadem:** Salikin yürürken ayaklarından öteye, otururken de sağ ve soluna bakmamamasından ibarettir. Çünkü edebi terketmek büyük bir fesadı mucib olup,

---

[130] İstiğrak: İlahi sevginin istilası altında sevgiliyi temaşa ederken, salikin kendisi, maddî alem ve masiva hakkında, hiç bir his, idrak ve şuura sahip olmaması. Bu halde bulunana müstağrak denir.

maksudun husulüne manidir. Bu şekilde kendisini insanların (boş) sözlerinden, kıssa ve hikayeleri dinlemekten koruyabilir. Bu mânâ müptedinin haline uygundur.

Müntehi'nin batın hallerinde, hangi peygamberin izi üzere olduğunu düşünmesi gerekir. Tabi olduğu peygamberi tanıdığı zaman, şüphesiz ki hal ve hareketleri o peygambere benzeyecektir. Bunun geniş izahını birinci sırda yapmıştık.

3. **Sefer Der Vatan:** Bu, salikin, çirkin beşerî sıfatlardan sıyrılıp meleklerin güzel sıfatlarına intikal etmesinden ibarettir. Salik şunu düşünmelidir: Hakk'dan başkasının sevgisi onda baki olmaz. Kendisinde böyle bir şey hissederse tevbe eder, bu sevginin bir put olduğunu anlar ve bunu ***"La = Hayır"*** kelimesiyle reddeder. ***"İllallâh"*** ile de sadece Hakk'ın sevgisinin var olduğunu haykırır. Aynı şekilde şunu düşünmelidir: Herhangi bir kimseye karşı kin ve düşmanlık gibi bir sıfat kendisinde var mıdır? Kalbinde böyle bir şeyin varlığını hissederse, bunu kelime-i tayyibeyi tekrar ederek defeder.

4. ***Halvet Der Encümen:*** Bu, saliklerin kalbinin; yerken, içerken, konuşurken, yürürken, otururken, ayakta dururken yani her zaman Hakk Teâlâ hazretleriyle meşgul olmasından ibarettir.

Sufîlerin ***"Sufi zahiren halkla beraber, Hakikâtte ise halktan uzak ve Allah Teâlâ iledir"*** sözleri de bunu ifade eder.

"Kendilerini ne ticaretin, ne de alışverişin Allah Teâlâ'ı anmaktan, namaz kılmaktan, zekat vermekten alıkoymadığı erkekler (Onlar), yüreklerin ve gözlerin (dehşetten) ters döneceği günden korkarlar."(24. Nur Suresi, 37. Ayet) ayet-i kerimesi, Hace Bahauddin Nakşibend hazretlerinin söylediği gibi, bu duruma işaret eder.

Bu tarikatın müntesipleri kendilerini fakir ve miskin gösteren elbiseleri giymemelidir. Çünkü bunun riya ve gösterişe sebep olma ihtimali vardır. Bu tarikatta güzel kabul edilen, alim ve salihlerin libası üzere daima Hakka müteveccih olmaktır.

5. **Yâd Kerd:** Bu, Allah Teâlâ'yı zikirden ibarettir. İster ism-i Zât (Allah Teâlâ), ister nefy'ü isbat (La ilahe illallâh) zikri olsun. Nitekim bunun tafsili üçünsü sırda geçmişti. Hasılı zikir, fenâ ve bekâyı mucib olup, kulu Allah Teâlâ'ya ulaştırır. Allah Teâlâ'nın buyurduğu gibi: ***"... Allah Teâlâ'ı çok zikredin ki, felah bulasınız."*** (8. Enfal Suresi, 45. Ayet)

6. **Bâz Geşt:** Bu, salikin zikir esnasında, yüzüncü defadan sonra tam bir huşu ile şu duayı okumasıdır.

"Ya Rabbi! Maksudum Sen'sin. Rızanı istiyorum. Dünya ve ahireti senin için terkettim. Bana sevgini, marifetini ve huzuruna ulaşmayı nasip eyle."

Salikin Hakk Teâlâ'yı zikretmesinde bu dua en büyük şarttır. Bu duadan gafil olmaması ve zikrederken mutlaka bu duayı okuması gerekir. Çünkü bu dua çok faydalıdır.

7. **Nigah Daşt:** Bu, havatır, nefsin isteklerini ve vesveseyi kalpten çıkarmaktan ibarettir. Salik uyanık olmalı; daha sonra defedemeyeceği şekilde kalbini havatırın sarmasına engel olmalıdır. Bu şekilde insan; kalbini diri, uyanık ve daim Allah Teâlâ'la beraber tutma kabiliyeti kazanır.

8. **Yâd Dâşt:** Salikin hayal ve lafızları düşünmeden Allah Teâlâ'nın **la-misali (benzersiz)** olan sırf zatına teveccühünden ibarettir. Bu teveccüh de ancak tam fenâ ve kamil bekâdan sonra hasıl olur.

9. **Vukuf-u zemani:** Bunun manasını "Hûş der dem"in manasının içerisinde açıklamıştık.

10. **Vukuf-u Adedi:** Bu da, salikin; nefy ve isbat zikrinde, teneffüs vaktinde tek sayısını (adedini) düşünmesinden ibarettir. Bunu üçüncü sırda anlatmıştık.

11. **Vukuf-u Kalbî:** Bu, salikin; yeri sol göğsün altı olan kalbe teveccühünden ibarettir. Bu kalbin teveccühünün menfaatleri, Kadiri ve Çeşti tarikatlarındaki zikrî çarpıntıların menfaatleri gibidir.

Nakşibendiye Müceddidiye tarikatının şeyhlerinin; mühim bir iş için himmeti sarfetmek ve o işin şeyhlerin himmetlerini uygun şekilde zuhur etmesi gibi ilginç ve az rastlanan tasarruflarının olduğu biliniyor.

Hastalıkların defedilmesi, günahkar kimsenin tevbeye muvaffak olması ve neticesi, muhabbet, ihlas, tazim olan, mahlukatın kalblerinde tasarruf da böyledir. (Yani meşayıhın tasarruflarındandır.)

Hayatlarında ve ölümlerinden sonra ehlullahın nisbetini (mertebesini) bilmek, mahlukatın hatırlarından geçen düşünceleri, gelecek olayları, nazil olan afetlerin defedilmesini bilmek ve bundan başka özellikler bu yüce tarikatın şeyhlerinin hususiyetlerindendir.

TEVECCÜH

TALİBLERE TEVECCÜH ETMENİN YOLU:

şeyh önce, talibe ika (aktarmak) istediği nisbet (mertebe) de kendi zatına teveccüh eder. Sonra bu nisbeti talibe ika etmek için tam bir kuvvetle himmetini sarf eder. Allah Subhânehu ve Teâlâ'nın inayetiyle nisbet, istidatı ölçüsünde talibin batınına intikal eder. Eğer talib gaib olursa (şeyhin huzurunda bulunmazsa), şeyh talibin suretini tasavvur eder ve gaib olduğu halde ona teveccüh eder. Şeyh, aynı şekilde, mühim bir iş için himmetini sarf eder ve halli için Cenab-ı Hakk'a iltica eder. Allah Teâlâ'nın fazlıyla, matluba göre, maksut zahir olur. (Maksut, istenilmiş olması ölçüsünde ortaya çıkar.)

EHLULLAH'IN NİSBETİNİ BİLME YOLU:

(Ehlullah) hayatta ise önüne, vefat etmişse kabrinin yanına oturur, kendisini nisbetten hali kılar; ruhunu onun ruhuyla birleştirir (ittisal) sonra, kendi nefsini teveccüh eder. Bu durumda iken zahir olan keyfiyyet (ehlullahın) nisbetidir.

MAHLUKATIN HAVATIRINI (HATIRLARINDAN GEÇENLERİ) BİLME YOLU:

Nefsini her şeyden hali kılar ve adamın nefsiyle ittisal eder. Bundan sonra ortaya çıkan şey havatırın aksetmesi (yansıması)dır.

GELECEK OLAYLARI BİLMENİN YOLU:

Gelecek olayları bilmeyi beklemeden, nefsini her şeyden hali kılar. Nefsi her şeyden kesildiğinde ve (gelecek olayları) bilmeyi istemek, susuzun su istemesi gibi olduğunda, işte o zaman nefsi melaike-i kiram'a katılır (lahik olur). Ve ona istenen olaylar gaybi hatıfdan, yakaza halinde ya da uykuda münkeşif olur.

İNEN BELA VE HASTALIKLARI DEFETMENİN YOLU:

Hastalık yada belanın temsili suretini tasavvur eder. Ve onu defetmek için tam bir teveccühle güçlü himmetini sarf eder. Allah Subhânehu ve Teâlâ'nın yardımıyla bela veya hastalık gider.

MÜRİDLERİN EDEPLERİ

İkinci binin müceddidi İmam-ı Rabbani (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) müritlere gerekli olan edepler konusunda bir mektup yazmıştır. Bu tarikatın müridlerinin be edeplere riayet etmeleri gerekir. Nitekim efendim Hz. Şeyh Ahmed Said (kaddesellâhü sırrahu'l azîz), müritlerine bu mektuba göre amel etmelerini emrederdi. Sözkonusu mektup şudur:

"Rahman ve Rahim Allah Teâlâ'nın adıyla. O yüce Allah Teâlâ'ya hamdolsun ki; bizleri peygamber terbiyesiyle terbiye etti. Ahlak-ı Mustafaviye ile bezedi. Ona ve âline en faziletli salât ve selam, en güzel tahiyyat..

Bil ki, bu tarikatın salikleri, şu iki şeyden hali değillerdir:

a-) Ya mürid[131] olmuşlardır. ***b-) Ya da murad*** [132] olmuşlardır.

Eğer murad olmuşlarsa, ne saadet onlara. Bu hal onları, ihtiyarsız olarak, incizab ve muhabbet yoluyla en yüce talebe ulaştırır. Vasıtalı veya vasıtasız olarak lazım olan her edebi öğrenirler. Eğer kendilerinden bir zelle sudur ederse, hemen ayıktırılırlar. Onunla muahaze olunmazlar. Eğer zahirde bir şeye ihtiyaç duyarlarsa; kendilerinden bir gayret olmadan onun yolunu bulurlar. Hûlasa; ezelî inayet bu büyüklerin hallerini tekeffül eder. Sebepli veya sebepsiz olarak, elbette işleri husule gelir. Şu ayet-i kerimede buyurulduğu gibi. ***"...Allah Teâlâ dilediğini kendine seçer. ve (O'na) yöneleni kendisine iletir."*** (42. Şura Suresi, 13. Ayet)

Eğer mürid iseler, kamil ve mükemmil bir şeyh olmadan, bunların işi zordur. Şeyhin de, cezbe ve süluk devleti ile müşerref, fenâ ve bekâ saadeti ile mesud, ***seyr-i ilallâh, seyr-i fillah, seyr-i anillah billâh, seyr-i fi'l-eşyai billâh*** yolunu tamamlamış olması gerekir. Eğer cezbesi süluklarından önce ve muradların terbiyesiyle terbiye görmüşse böyle bir şeyh kibrit-i ahmerdir.[133] Onun kelamı deva, nazarı şifadır. Ölmüş kalplerin canlanması onun mübarek teveccühüne kalmıştır. Azgın nefsin tezkiyesi onun iltifatına bağlıdır. Böyle bir devletli bulunmadığı takdirde, meczub salik dahi bir ganimettir. Nakısların terbiyesi onun vasıtasıyla hasıl olur; onun vasıtasıyla fenâ ve bekâ devletine ulaşırlar.

Eğer talib, Yüce Sultan Hakk'ın inayetiyle anlatıldığı manada kamil ve mükemmil bir şeyhi bulur da ona kavuşursa onun varlığını ganimet bilmeli, tamamıyla bütün işlerini ona ısmarlamalı. Saadetin, onun rızasında; şekavetin de onun razısının hilafına olduğuna itikad etmelidir. Özetle, tüm arzusunu onun rızasına tabi kılmalıdır. Peygamber efendimiz (aleyhisselam) şöyle buyurmuşlardır: ***"Sizden biriniz, hevası (arzusu) benim getirdiğime uyuncaya kadar iman etmiş olamaz."***[134]

Bilesin ki, sohbet edepleri ve onun şartlarına riayet etmek bu tarikatın zaruretleri arasındadır. Faydalı olmak ve faydalanmak yolunun açık olabilmesi için bu gereklidir. Bunlar

---

[131]Mürid: Tarikata giren ve şeyhe bağlanan, derviş, bende.

[132]Murad: Gerekli olan her şey kendisine bahsedildikten sonra iradesi alınarak zahmetsizce bütün engelleri ve makamları aşarak Hakk'a eren. Sufilere göre, mürid müptedi, murad müntehidir.

[133]Kibrit-i ahmer: Marifetullah, ilahi hakikat ve buna aşina olma, bunu yaşama. Erenlerin sohbeti. "Yolunu sapıtanları ancak kibrit-i ahmer olan ehl-i irşad sohbeti ıslah eder."

[134] Sahih hadis kaynaklarında aslını bulamadım.

olmadan, sohbetin bir neticcesi olmayacağı gibi, yapılan beraber oturmaların bir semeresi olmaz. Anlatılan sebepten dolayı, bazı edepleri ve zaruri olan şartları beyan edelim. Bunların akıl kulağı ile dinlenmesi gerekir.

Talibin, kalbini bütün cihetlerden alıp şeyhine teveccüh etmesi, şeyhi hayattayken onun izni olmadan nafilelerle ve zikirlerle meşgul olmaması gerekir. Onun huzurunda başkasına iltifat etmemeli, önünde bütünüyle kendisine teveccüh edip oturmalı, onun emri olmadan yanında zikirle dahi meşgul olmamalıdır. Huzurunda, farzlardan ve sünnetlerden başka nafile namazlarla meşgul olmamalıdır.

Bu zamanın sultanından şöyle anlatıldı:

Veziri, yanında dururken, tesadüfen nazarı elbisesindeki açıklığa ilişmiş. Onu eliyle düzeltmiş. Bu haldeyken sultan onu görmüş ve onu kendisinden başkasına yönelmiş bulmuş. Azarlayarak şöyle demiş:

-"Bunu hazmedemem. Vezirim olduğun halde huzurumda bulunup benden başkasına iltifat edesin ve elbiseni düzeltmekle meşgul olursun."

Şimdi düşünmek lâzım, bu düşük dünya işleri için böyle ince edeplere riayet gerekli olunca, yüce Allah Teâlâ'ya vüsul vesilelerinde edeplere riayet etmek elbette daha fazla gereklidir. Hem de tam manası ile.

Mümkün olduğu kadar, gölgesi şeyhinin elbisesi üzerine veya gölgesine düşecek şekilde ayakta durmamalı. Onun namaz kıldığı yere ayağını koymamalı, abdest aldığı yerde abdest almamalıdır. Onun kullandığı kapları kullanmamalı, onlarla yemek yiyip bir şey içmemelidir. Onun huzurundayken bir başkasıyla konuşmamalıdır. Hatta başkasına teveccüh bile etmemelidir. Bulunduğu tarafa gıyabında da olsa, ayak uzatmamalıdır. O tarafa tükürmemelidir.

Şeyhinden her ne südur ederse onu doğru bilmelidir, isterse onu zahiren doğru görmemiş olsun. Zira o, yaptığını ilham ve izinle yapar. Böyle olunca da, itiraza mecal kalmaz. Bazı suretlerde, onun ilhamına hata düşse dahi, ilham işindeki hata, ictihaddaki hata gibidir. Onda ayıplama ve itiraza yer yoktur.

Şeyhine muhabbetinin müridin özünde hasıl olması gerekir. Zira mahbubtan ne zuhur ederse, muhibbin nazarında sevimlidir. Onda itiraza yer yoktur.

Mürid, küllî ve cüz'î işlerde şeyhine iktida etmelidir. Yemekte, içmekte, giyim işinde, taat işinde. Hiç değişmez. Müridin, şeyhin eda tarzında namazını kılması, fıkhı onun amelinden alması gerekir. Şeyhinin harekatına ve sekenâtına, nefsinde hiçbir itiraz yeri asla bırakmamalıdır. Eğer itiraz bir hardal tanesi kadar olsa, bu itirazın mehrumiyetten başa bir neticesi olmaz.

İnsanların en şakisi ve saadetten en uzak olanları, bu evliya taifesini ayıplı görenlerdir. Bu gibi büyük belalardan Allah Teâlâ bizi korusun.

Bir mürid, şeyhinden kerametler ve harika işler talep etmemelidir. İsterse bu talep gönlünden geçsin veya vesvese yoluyla olsun. Sen hiç işittin mi ki, bir mü'min peygamberinden mucize talep etsin. Bu talebi ancak kafirler ve inkar ehli yapar.

Müridin hatırına bir şey geldiği zaman, ara vermeden onu hemen şeyhine arz etmelidir. Şayet o durumu çözülmezse kusuru kendi nefsinden bilmelidir. Hiçbir şekilde noksanlığın şeyhinin

tarafına dönmesine yol vermemelidir.

Eğer başına bir olay gelir ve rüya görürse, onu gizlemeden şeyhine anlatmalıdır. Rüyanın tabirini ondan talep etmelidir. Tabirden dolayı kendisine inkişaf eden durumu da ona arzetmeli ve doğrusunu yanlışından ayırmayı ondan istemelidir. Bu hususta asla kendi keşfine itimat etmemelidir. Zira bu alemde hak, batılla karışık durumdadır. Doğru da hata ile karışıktır. Zaruretler hariç, şeyhin izni olmadan şeyhinden ayrılmamalıdır. Çünkü, bir başkasını tercih etmek ve başkasını ondan faziletli görmek, müridliğe aykırıdır.

Sesini şeyhinin sesinden yüksek çıkarmamalıdır. Onunla konuşurken, sesini ondan yüksek tutmamalıdır. Zira, bu gibi şeyler edep dışı hareketlerdir.

Gelen her türlü feyiz ve fütuhatın şeyhinin vasıtasıyla geldiğine inanmalıdır. **Şayet rüyasında, başka meşayihten kendisine feyiz geldiğini görürse, bunu da şeyhinden bilmeli, görmelidir.**

Şunun bilinmesi gerekir ki; müridin şeyhi kemalatı ve füyuzatı cami olduğundan, kendisinin özel istidadına münasip bir şekilde feyiz ulaşır. Demek istediğim, feyiz verme suretinin şeyhte zuhur edeceğidir. Çünkü, şeyhinin latifelerinden bir latifenin, o feyizle münasebeti vardır. O (latife) şeyhin suretinde zuhur eder. Mürid de o latifeyi iptila yollu şeyh olarak ve şeyhten geldiğini zanneder. İşte bu büyük bir yanılmadır.

Allah Teâlâ bizi, ayakların kaymasından korusun. Şeyhin itikadı ve muhabbeti üzerine istikamet nasib eylesin. Seyyidü'l-beşer hürmetine (Ona ve âline salâtu selam olsun.)

Hülasa, "tarikat tümden edeptir" darb-ı meseli meşhurdur. Edeplerden sıyrılan kimse, yüce Allah Teâlâ'ya vasıl olamaz.

Şayet mürid bazı edeplere riayette kendini kusurlu görürse, onların edasında layık-ı vechihe duramadığını, çalışmak suretiyle onların mesuliyetinden çıkamadığını anlarsa, onun bu kusurları affedilir. Lakin, mutlaka kusurun itiraf edilmesi gerekir.

Hem edeplere riayet edemediğini, hem de nefsini kusurlu saymazsa; böyle bir şeyden Allah Teâlâ'ya sığınmak gerekir. Zira böyle bir kimse, o büyüklerin bereketlerinden mahrum kalır.

Evet, şeyhin teveccühü ve himmeti bereketiyle mürid, fenâ ve bekâ mertebesine ulaştığı zaman, kendisine ilham ve feraset yolu açılırsa (zuhur ederse); şeyhi de bunu kabul edip onu doğrular, kemaline ve ikmaline şehadet ederse; işte o zaman, ilhama dayalı olan bazı işlerde, müridin şeyhine muhalif davranması yerinde olur. O ilhamın gereği ile hareket edebilir. İsterse şeyh katında onun aksi tahakkuk etmiş olsun. Çünkü mürid, artık taklit bağından kurtulmuştur. Bu hali ile onun için taklit hatadır. Bilmezmisin ki; ashab-ı kiram, bazı ictihada dayalı meselelerde ve kendisine nazil olmayan hükümlerde Rasulullah (aleyhisselam) Efendimizin reyine muhalefet etmişlerdir. Bazı kereler de doğru olan, ashab tarafından bulunmuştur. Bu mana ulu'l-elbab olan ilim erbabına gizli değildir.

Üstte anlatılan manadan anlaşılmış oldu ki, kemal ve ikmal mertebesine ulaştıktan sonra, muhalefet caiz olup edep dışı hareketten de uzaktır. Belki de bu durumda edep muhalefet etmektir. Nitekim ashab-ı kiram mükemmel edep sahibi idiler. Rasulullah (aleyhisselam) efendimize saygısız bir harekette bulunmazlardı.

Bu manadan olarak, İmam Ebu Yusuf'un, ictihad mertebesine ulaştıktan sonra, Ebu Hanife'yi taklit etmesi hatadır. Doğru olan, kendi görüşüne tabi olmasıdır. Ebu Hanife'nin reyine değil İmam Ebu Yusuf'un, Ebu Hanife'yle altı ay Kur'an'ın mahluk olup olmadığı konusunda

tartıştığı meşhurdur. Bunu bizzat İmam Ebu Yusuf anlatmıştır. Allah Teâlâ ona rahmet etsin.

"Sanatın tekmili, fikirlerin katılmasıyladır." şeklindeki meşhur cümleyi duymuş olmalısın. Eğer sanat, bir fikir üzerinde kalıp dursa, onda bir ziyadelik ve yenilik olmaz. Sibeveyh'in zamanındaki nahiv ilmi, değişik görüşler ve ayrı ayrı fikirlerle aslının yüz misli daha artıp kemale ermiştir. Ancak, o ilmin binasını kuran, onun temelini atan Sibeveyh olduğundan fazilet onundur. Fazilet evvelkilerin ise de, kemal son gelenlerindir. Bu manada gelen şöyle bir hadis-i şerif vardır:

-"Ümmetim, yağmur gibidir. Evveli mi hayırlıdır; ahiri mi bilinmez."[135]

BAZI MÜRİTLERİN ŞÜPHESİNİ GİDERMEK İÇİN TENBİH

Bil ki, müritler ***"şeyh öldürür ve diriltir."*** demişlerdir. Öldürmek ve diriltmek, şeyhlik makamının ayrılmaz parçaları arasındadır. **Burada diriltmekten murat; ruhun diriltilmesidir, cismin değil. Öldürmekten murat ise; ruhun öldürülmesidir, cismin değil.**

Hayattan ve ölümden murat; fenâ ve bekâdır. Bu ikisi, Velâyet ve kemal makamına ulaştırır. Kendisine uyulan şeyh ise, Allah Teâlâ'nın izniyle bu iki şeyi tekeffül etmiştir. O zaman, bu iki şeyin her biri şeyhe lazımdır. Bu durumda "öldürür ve diriltir" cümlesinin manası "fenâya ve bekâya ulaştırır" şeklinde olur. Esas manasıyla öldürme ve diriltme işinde şeyhlik makamının bir dahli yoktur.

Kendisine iktida edilen şeyhin durumu, kehribar gibidir. Kendisiyle münasebeti olan her şey ardından gider, onun cezbesine kapılır. Kehribara nisbetle, saman çöpü gibi. Tam manasıyla ondan nasibini alır.

Harika haller ve kerametler, müridlerin cezbesi için değildir. Müridler, şeyhe manevi münasebetle cezbolunurlar. Bu büyüklerle münasebeti olmayanlar, onların kemâlat nimetlerinden mahrumdurlar. İsterse o büyüklerin kerametlerinin bin tanesini müşahede etsinler. Bu mana için, Ebu Cehil ve Ebu Leheb'in şahit (delil) getirilmesi yerinde olur. Bundan başka Allah Subhânehu ve Teâlâ, küffar için şöyle buyurdu:

-"Onlar, bütün ayetleri görseler, yine onlara iman etmezler. Hatta o kafirler seninle çekişmeye geldikleri zaman, şöyle derler: Bu, evvelkilerin masalından başka bir şey değil" (6. En'am Suresi, 15. Ayet)

Vesselam.

---

[135]Tirmizi, Emsal, 6, (2873); Kütüb-i Sitte Muhtasarı Trc. ve Şerhi, İbrahim Canan, c. 13, sh. 84, Hd. No: 4522.

GELECEK HABERLERİNDEN

"(Üç şey) yalan ve iftiranın en büyüklerindendir. Kişinin kendi babasından başkasına nisbet iddiası; görmediği bir şeyi kendisine rüya da gösterildiğini iddia etmesi. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin söylemediği bir şeyi söyledi demesi"

(Hadis-i Şerif)

Cenâb-ı Allah'ın gizli hazinelerinden misal olarak birkaç lütf-i ihsanı cümlesindendir:

1-1945 ve 1953 senesi Mart ayı başına kadar Pîr-i Sâni ve Pîr makamında Esseyyid Ömer Fevzi Mardin Hazretleri şöyle buyurmuşlardır:

"Rusya 30, 32, 33 ve 34 devlete bölünüp parçalanacaktır." Has halifesi Şeyh Mustafa Aziz Hazretleri devamen ve teyiden buyurmuşlardır ki: ***"Rusya 30, 32, 33,34 ve 37 devlete bölünüp dağılacaktır."*** Bugün eğer bu rakam mevcutsa, dağılma tamamlanmıştır. Değilse, parçalanma 37'ye kadar devam edecektir.

2-Mübârek Şeyhim 1977 yılında Ekim Kasım aylarında yine buyurmuşlardır ki: ***Müslüman Türk Devleti'ne karşı hoş bir tutumu olmayan hudut komşumuz İran güney kuzey Vietnam ve güney kuzey Kore gibi ortadan ikiye bölünecektir.***

Âcizanemin bu kibâr-ı kelâmla alâkalı düşüncesi şudur: İran'ın Türkiye'ye karşı muamelesini değiştirip samimi ve kardeş bir devlet gözüyle bakması, kendi menfaati gereğidir. Umarız, ıstırap çekmez.

3-Allah fakiri âcizaneme Rabbimin ikramı: Doğu ve Batı Almanyanın birleşeceği malûmatı 5 Mayıs 1975 Pazartesi günü yazıldı ve 1979'da tebliğ edildi. Bu bilgi, devrin SDP milletvekili ve **Rheinland Falz İçişleri Bakanı Heinz Schwarz**'a iletildiğinde, malûm şahıs **"Eğer iki Almanya birleşirse benim annem de bakire Meryem olur"** diyerek istihzada bulunmuş ve bu olaydan önce Türkler AB'ye girmiş olurlar diye de alayını sürdürmüştür. Konu Aşağı Bavyera Başbakanına duyurulmuş. Hatta iletilirken kendilerine ***"bu ilâhi bilgi tahakkuk ettikten, yani 2 Almanya birleştikten sonra Almanya Türkiye'ye ihanet ederse, gün gelir Cenâb-ı Allah sizi mali-iktisadî-ticarî ve hatta siyasî bakımlardan çökertebilir. Bunu unutmayın."*** denmiştir. İki Almanya birleştikten sonra halen hayatta olan bu şahıs bugün ne düşünmektedir; bunu kendisine sormak lâzım.

Sh:291

Ey Türk evlâdı!

İsteyerek, istemeyerek oyalama koridoruna girip, zaman kaybetme!

Şu hususu çok iyi bilesin ki; bütün bu dillendirdiklerimizi teşkil eden Kıbrıs Adası 1963 senesinden beri mahiyeti açıklanamayacak bir şekilde (…) Âyet-i Kerîme ile korunmakta ve muhafaza edilmektedir. Gayretullaha dokunan param parça olur.

ABD'nin gizli niyeti Kıbrıs'ı kendisi için üs hâline getirmektir. Bu dostluğa hiç mi hiç sığmayan çirkin bir oyundur. Böylesi dostun varsa ayrıca düşmana lüzum yoktur.

sh:257

Kaynak: Esseyyid Mehmed Faik ERBİL, MİR'ÂT'ÜL HAKÂİK,(Hakikâtlerin Aynası),2. BASKI, 2006,İstanbul

AZÎZ MAHMUD HÜDÂYÎ'NİN HABBETÜ'L-MAHABBE (Sevgi Dânesi-Tohumu) ADLI RİSALESİ

Sadeleştiren: Prof. Dr. Emrullah İŞLER
Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi

Habbetü'l-Mahabbe, Azîz Mahmud Hüdâyî Kaddesellâhü sırrahu'l azîzin yazdığı Arapça risalelerden biridir.

Sevgi (Dânesi-Tohumu)

Bismillahirrahmanirrahim

"Filizini yaran, onu güçlendiren, kalınlaştıran ve dimdik ayakta duran" ekin misali sevdiği ve seçkin kıldığı kimselerin kalbinde sevgi tohumunu yeşerten Allah Teâlâ'ya hamdolsun. ***"Sonra ona yaklaşan ve sarkan, yayın iki ucu kadar veya daha yakın olan"*** sevgiliye, Onun âline, ashabına ve Allah Teâlâ'dan kendilerine güzellik geçen sevenlerine salat ve selam olsun. Bu, sevenlere hitaben yazdığım ve adını sevgi tohumu olarak koyduğum bir risaledir. Çünkü o, her bir başağında yüz tane olmak üzere yedi başak veren bir tohum gibidir. Allah Teâlâ'ya ulaşmaya vesile olmasını ümit ettiğim bölümlerden oluşmaktadır. Başarı Allah Teâlâ'dandır.

BİRİNCİ BÖLÜM

Allah Teâlâ sevgisini ele almaktadır.

Allah Teâlâ onları, onlar da Allah Teâlâ'yı severler. Allah Teâlâ onları herhangi bir sebebe bağlı kalmaksızın inâyeti gereği sever. Onlar ise Allah Teâlâ'yı herhangi bir sıfatından dolayı değil zatı için severler. Zira sıfatları sevmek tecelli edişine göre farklılık gösterebilir. Nitekim Allah Teâlâ'nın Latîf sıfatını seven kimsede ona kahr sıfatıyla tecelli etmesi durumunda sevgiden eser kalmaz. Keza, mün'im sıfatını sevenin sevgisi müntekim sıfatıyla tecelli ettiğinde yok olur gider.

Öte yandan Allah Teâlâ'nın zatını sevmek kalıcı olup farklı tecellilerle değişmez. Böyle bir sevgiye sahip olan kimse nimete kavuşunca şükrettiği gibi, sıkıntı karşısında da şükreder. Hâlbuki sıfatları seven kimse sıkıntı durumunda şükretmez sabreder. Bu konuda Yahya b. Mu'âz şöyle der: ***Esasen sevgi; iyilikle artmaz, sıkıntıyla eksilmez.*** Denilir ki, kulların sevgisi konusunda üç derece vardır:

Birincisi

Avâmın (sıradan kimselerin) sevgisi. Bu sevgi, nimeti ve iyiliği görmekten kaynaklanır. Böyle bir sevgiye sahip olan kimse mükâfatını arzular, ateşten korkar.

İkincisi

Havasın (seçkin kulların) sevgisi. Mükemmelliği gözlemlemekten kaynaklanır. Bu tarz, ***'Allah Teâlâ Teâlâ'ya mükâfatını beklemeksizin onu yüceltmek için ibadet edeceğim.'*** sözünde olduğu gibi Allah Teâlâ'yı yüceltmeye yönelik bir sevgidir. Böyle bir sevgiye sahip olan kimse kalbini kâh Allah Teâlâ'nın cemali kâh celâliyle meşgul edeceğinden O'ndan başkasını kalbinden atmak zorundadır.

Üçüncüsü

Ehassu'l-havâsın (en seçkin kulların) sevgisi. Kulun ulaşabileceği en yüce gayedir. Bu sevgi, ***"gizli bir hazineydim, bilinmeyi istedim, bu nedenle tanınmak için mahlûkâtı yarattım."*** sırrındaki Hakk'ın ezelî sevgisinden kaynaklanan cezbelerden gelmektedir. Bu derece, ilki şillerden, ikincisi sıfatlardan kaynaklanan diğer iki dereceden farklıdır.

Üçüncü derecedeki ehassu'l-havâs olanlar ***"kendilerine bizden bir iyilik geçenler"*** (21. Enbiyâ, 101) âyetinde belirtildiği gibi ilk inâyet gereği Allah Teâlâ'yı kemaliyle bilenlerdir. Allah Teâlâ bu âyette ezeli sevgisinden bahsetmiş ve inâyeti gereği onlar O'nu sevmeden O, onları sevmiştir.

Ubeydullah b. Hasen şöyle demiştir:

Benim Rum bir cariyem vardı. Bazı geceler bende uyurdu. Bir keresinde onu aradım ama bulamadım. Bunun üzerine kalktım sağa sola baktım. Derken onu secdede:

"Allah Teâlâ'm bana olan sevginle beni bağışla" diye dua ederken buldum. Bunun üzerine öyle deme,

"Sana olan sevgimle beni bağışla." diye dua et dedim. O da bana şu cevabı verdi:

"O, sevgisiyle şirkten kurtarıp İslam'a ulaştırdı beni. Çoğu insanlar uyurken sevgisiyle uykudan uyandırdı beni."

Bunların Allah Teâlâ Teâlâ'ya olan sevgisi sebepsizdir. Allah Teâlâ onları Adem'den var edince sevgisi kalplerine tecelli etti. Bu sevgi onları cezbederek kendilerini unutturdu. Dolayısıyla onlar, dünyaya bu özellikleriyle geldiler. Gücüyle odunu yok eden, ancak hiç bir şey olmamış gibi varlığını sürdüren ateş misali, baskınlığına rağmen sevene zarar vermeyerek varlığını devam ettirmesi sevginin espirisidir. Çünkü sevgi her şeyi yok eder.

Rivâyet olunur ki, birisi şeyh Ebû Sa'îd'in huzurunda ***"O, onları, anlar da O'nu severler"*** (el-Bakara 2/165) âyetini okudu. Bunun üzerine şeyh kâinattaki her şey onun yaratması olması nedeniyle Allah Teâlâ yalnızca kendini sever dedi. Zira yaratıcı yarattığını övdüğünde kendini övmüş olur. Bu durumda sevgi O'nu aşmaz.

Dolayısıyla O, sadece kendini sevmiş olur. Cüneyd-i Bağdâdî es-Serî'nin şöyle dediğini nakleder: İki kişi arasındaki sevgi, biri diğerine ***"Ey ben!"*** diye seslenirse geçerli olur.

Semnûn sevgiden söz edince mescidin lambalarının kırıldığı rivâyet olunur. İbrahim b. Fâtik şöyle demiştir: Semnûn'un sevgiden söz ettiğini işittim. Derken yanına küçük bir kuş geldi. Ona yaklaştıkça yaklaştı ve önünde durdu. Sonra kan gelinceye kadar gagasıyla toprağa vurdu ve öldü.

Semnûn sevgiyi marifete, diğerleri ise marifeti sevgiye tercih ederdi. Doğrusu sevgi, muhakkiklerin gözünde lezzette yok olmak; marifet ise hayretle izlemek ve heybette yok olmaktır.

Bazı büyükler ***"sevgi, fenâ ve mahvın başlangıcıdır"*** demişlerdir. Mahv üç derecedir.

- **Fiillerin Hakk'ın fiilinde yok olması**
- **Sıfatların Hakk'ın sıfatında yok olması**
- **Zatın Hakkın zâtında yok olması**

Sevgi, avâmın varabileceği derecelerinin sonuncusu, havasın derecelerinin başlangıcıdır. Kendilerine Allah Teâlâ Teâlâ'dan bir iyilik gelenlerin dışında kalanlar, yokluk vadisinde olanlar havasın zayıflarıdır. Sevenler sevdiğine halisâne hizmet eden kullardır. Onların dışında kalanlar bir amaç veya bir bedel için çalışan ücretlilerdir.

Sevgi, yakınlığa götüren tam bağımlılık ve zâti secdeyi ifade eder. Allah Teâlâ şöyle buyurur: ***"secde et ve yaklaş"*** (el-Alak 96/19) Bunun üzerine Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem söz konusu secdede ***"Cezalandırmandan affına, öfkenden rızana, senden sana sığınırım."*** diyerek fiiller, sıfatlar ve zatın yok olma derecelerine işaret etmiştir. şunu bil ki, sevgi ağacı gönül bahçelerinde yeşerir. Gaybı bilenin ihsan ve kerem havuzunda gelişir. Bu konuda kudsî hadiste şöyle buyrulmuştur: ***"Gizli bir hazineydim, bilinmeyi istedim, bu nedenle tanınmak için mahlükatı yarattım. Onlara beni tanımaları için nimetlerimle yaklaştım "*** Zâti ilahi aynu'l-cem'ı ve gayb aleminde gizli olan kemalâtını göstermek istedi. Bunları havâsa bahşetti ve şuhûd âleminde var etti. Sıfatlarını görünce kendisini tanımaları için nimeti ve külfetiyle onları sınadı. Böylece başlangıçta maden ve hazine oldukları gibi sonunda da ona yardımcı olmalarını murad etti. Sevgi Allah Teâlâ Teâlâ'dan gelen ve ona dönecek olan bir hakikattir. ***"İyi biliniz ki, işler ona döner."*** (eş-şûra 42/53) O, seven, sevilen; isteyen, istenilendir. Denilir ki, sevdiğini söylemek kolay, ama sevginin gereğini yapmak zordur.

Bu konudaki samimiyet belirtileri şunlardır:

- **Aradaki perdeden kurtulmak için ölümden nefret etmemektir. Çünkü gerçek anlamda seven kimse sevgilisine ulaşmaktan hoşlanmamazlık etmez.**
- **Allah Teâlâ'nın rızasını nefsinin arzularına tercih etmesidir.**
- **Allah Teâlâ'yı zikretmeyi sevmesidir. Çünkü seven sevdiğini çokça hatırlar ve anar.**
- **Allah Teâlâ Teâlâ'ya ve rasülüne atfedilen her şeyi sevmesidir. Zira sevgi arttıkça O'nun tarafından yaratılan ve var edilen her şeyi gerçek sevgilinin yaratması olduğundan sever.**
- **Sevgiliyle yalnız kalması ve ona münacât etmesidir.**

Yahya b. Muâz şöyle der: ***"Sevdiğini iddia edip de haddini bilmeyen yalancıdır."*** Cüneyd-i Bağdadî şöyle der: ***"Sevgi gerçek olursa aradaki resmiyet kalkar."*** Üstad Ebû Ali bu bağlamda şu beyti okur:

Olursa sevgi, bir toplulukta samimi Sürerse dostluk resmiyete ne hacet!

O ayrıca şöyle derdi: "Müşfik bir babanın çocuğuna saygı ifadesiyle seslendiği görülmez. Nitekim o, çocuğuna adıyla seslenirken başkaları ona saygıyla hitap etmek zorunda kalırlar."

Sehl: ***"Sevgi, canı gönülden itaat etmek, muhalefeti bırakmaktır."*** der.

Bazıları: ***"Sevgi, sevdiğin şeyin, sevdiğin kimsenin olmasını istemendir."*** demişlerdir. Denilir ki, ***"Sevgi, sevdiğini, sahip olduğun her şeye tercih etmendir."***

Keza denilir ki, ***"Sevgi, birlikte ve ayrılıkta sevdiğinle uyum içinde olmaktır."***

Ebû Abdillah el-Kureşî sevginin hakikatini şu sözlerle açıklar: Gerçek sevgi, kendinde bir şey kalmayacak şekilde sevdiğine bütününü vermendir.

Ebû Saîd el-Harrâz birgün rüyasında Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemi görür ve

"ey Allah Teâlâ'nın elçisi beni mazur gör. Allah Teâlâ Teâlâ'ya olan sevgim seni sevmeme engel oldu" der. Bunun üzerine Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem ***"Kim Allah Teâlâ'yı severse beni sevmiş olur"*** der.

Allah Teâlâ Hz. İsa aleyhisselâma şöyle vahyeder:

"Ben kullarımdan birinin kalbine bakıp da onda dünya ve ahiret sevgisi bulamazsam onu kendi sevgimle doldururum."

Sevenlerden biri şöyle anlatır:

"Altın ve gümüşten elbiseleri olan kırk huri bana havada göründü. Onlara bir kere baktım. Bunun üzerine kırk gün kınandım. Sonra onlardan daha güzel seksen huri göründü ve bana 'bunlara bak' dendi. Hemen secdeye kapanarak 'Allahım! Senden başka her şeyden sana sığınırım. Benim bunlara ihtiyacım yok' diye dua ettim ve onları benden uzaklaştırana kadar yalvarmayı sürdürdüm."

Ebû Hafs toplumdaki bozukluğun genellikle üç şeyden kaynaklandığını belirtir:

Ariflerin fıskı, sevenlerin sadakatsizliği ve müritlerin yalancılığı.

Ebû Osmân, Ariflerin fıskını dünya işleriyle meşgul olmak ve onlardan söz etmek; sevenlerin sadakatsizliğini kendi hevalarını Allah Teâlâ'nın rızasına tercih etmek; müritlerin yalancılığını ise kulları anmak ve onları görmenin Allah Teâlâ'yı anmak ve onu görmeye baskın olması şeklinde açıklar.

Ebû Hureyre, Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin ***"Kim Allah Teâlâ Teâlâ'ya kavuşmak isterse Allah Teâlâ da ona kavuşmak ister; kim Allah Teâlâ Teâlâ'ya kavuşmayı istemezse, Allah Teâlâ da ona kavuşmak istemez."*** dediğini nakleder, ayrıca Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemden şunu da rivâyet eder:

"Allah Teâlâ bir kulunu severse Cebrail'e ben falanı sevdim sen de sev der. Bunun üzerine Cebrail de onu sever ve semada bulunanlara Allah Teâlâ falanı seviyor, siz de onu sevin diye seslenir. Onlar da onu severler. Daha sonra Allah Teâlâ o kulunun yeryüzünde de kabul görmesini sağlar."

İKİNCİ BÖLÜM

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem sevgisiyle ilgilidir.

Allah Teâlâ Kur'an'da şöyle buyurur: ***"De ki, eğer Allah Teâlâ'yı seviyorsanız bana uyunuz ki, Allah Teâlâ da sizi sevsin"*** (Al-i İmrân 3/31) Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem, sevginin kutbu ve timsalidir. Bu nedenle Allah Teâlâ'nın sevgilisi, öncekilerin ve sonrakilerin efendisidir. Allah Teâlâ'yı sevdiğini iddia eden herkesin ona tabi olması gerekir. Zira, sevgilinin sevdiği sevgilidir. Kuşkusuz Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve selleme tabi olmak söz, fiil, ahlâk, davranış ve inanç olarak onun yolunu izlemektir. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin yolundan nasibi olmayanın sevgiden nasibi nasıl olabilir?

O'na gerçekten tabi olanın gizlisi, açığı, kalbi ve nefsi Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin gizlisine, açığına, kalbine ve nefsine uyar. Dolayısıyla Allah Teâlâ onun kalbine sevgisini yerleştirir. Bu sevginin nuru Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin batınından ona geçer. Böylece o kişi, Allah Teâlâ'nın sevgilisi ve seveni olur. Bütün âlem tek bir insan, dünyadaki insanlar da o insanın organları mesabesindedir.

Onların arasından sevenler organlar arasındaki göz gibidir. Allah Teâlâ sevgi bahşettiği kimseye kendisini görme (şuhûd) mertebesini verir ve eşyada nasıl zuhur ettiğini göstererek nimetlendirir onu. Böylece o kimse Rabbinden ve O'nun tecellilerinden başkasını sevmez. Zira bütün yaratılmışlar Hakk'ın tecelli sahnesidir. Bu durum Hak ile halk arasında gizlidir. Nitekim, ***"O bağışlayandır, sevendir."*** (Burûc 85/14) âyetinde Allah Teâlâ'nın, bağışlayan (gafûr) ismini seven (vedûd) ismiyle birlikte zikretmesi söz konusu gizlilikten dolayıdır.

Örneğin **"Kays, Leyla'yı sevdi."** denilir. Hâlbuki o, gerçek sevgiliden başkasını sevemez.

Şeyhu'l-Ekber Muhiddîn İbnu'l-Arabî şöyle der:

"İnsan birini görüp sevebilir. Hâlbuki onun ne kim olduğunu, ne adını, ne de yaşadığı yeri bilir. Bizzat bu sevgi ona, ismini ve yaşadığı yeri öğrenmeyi gerekli kılar. Öyle ki, sevdiğiyle adıyla ve sanıyla yokluğunda beraber olur, görmeyince sorar başkalarından onu. Allah Teâlâ Teâlâ'ya olan sevgimiz de böyledir. Onu tecelli ettiği şeylerde severiz. Zatını bilmeyiz ama severiz ismini. Belki de ismini bilmeden severiz onu. Yaratılanın ise kendisini tanır, belki de severiz onu, bilmeden ismini. Sevgi, sevileni tanımayı gerekli kılar. Kimimiz O'nu dünyada tanır, kimimiz tanımadan severek ölür. Perde aralandığında ise sadece Allah Teâlâ'yı sevdiğini anlar.

Sevenler dört çeşittir:

1. ***Sevgisi ruhanî ve zâti olanlar.*** Bunların ruhları, ehâdiyet mertebesine yakınlıkları ve vahidiyet mertebesine denklikleri nedeniyle ezelden beri uyum içerisindedir.

Bu hususta Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem "Birbirlerini tanıyan ruhlar uyum içerisinde olurlar" demiştir. Bu şekilde yaratılanlar yakınlık hâlinde oldukları vatanlarına (ehadiyet mertebesine) özlem duyarlar. Hakk'a yönelerek (tanınmalarını engelleyecek) giysilerden arınırlar. Karşılaştıklarında birbirlerini tanırlar. Tanıyınca da, aslî uyumları, benzer özellikleri, gidişat ve yöntemlerindeki örtüşme nedeniyle birbirlerini severler. Böylece her biri diğerinden davranış, bilgi ve gerçek vatanı yâd etmede yararlanır. Mükemmel ve gerçek olan sevgi türü budur. Peygamberler, evliyalar, asfiyalar ve şehitlerin sevgisi bu kabildendir.

2. ***Sevgisi kalbî olanlar***. Bu tür sevgi, vasışar ve ahlâklardaki uyum, akide ve Salih amellerdeki benzerlikten kaynaklanmaktadır. Salihler ve ebrârın sevgisi ile ariflerin ve evliyaların onlara olan muhabbeti, ayrıca peygamberlerin ümmetlerine olan sevgisi bu kabildendir.

3. ***Sevgisi nefsi olanlar***. Bu tür sevgi, duygusal lezzetler ile cüzî gayelere dayanmaktadır. Eşlerin birbirlerine olan sevgileriyle, şehvet gidermek ve para kazanmakta birbirlerine yardım eden facirlerin, fasıkların ve dalalet ehlinin sevgileri bu kabildendir.

4. ***Sevgisi aklî olanlar.*** Bu tür sevgi, yaşam şartları ve dünya işlerini kolaylaştırmaya dayanır. Tüccarlar, zanaatkârlar ile yardım olunanın yardım edene sevgisi bu kabildendir.

Bunlardan son ikisi geçici bir gaye için olduğundan yok olmaya mahkûmdur. Zira geçici bir gaye ve batıl bir amaç için olan bütün sevgiler nedeni ortadan kalkınca yok olur gider. Bu yüzden Allah Teâlâ ***"O gün müttekiler dışında kalan dostlar birbirlerine düşman olurlar."*** (ez-Zuhruf 43/67) buyurmaktadır. Dünya ehlinde baskın olan sevgi türü bu ikisinden biridir. Öte yandan yüce gayeye ulaşan kâmil müttekiler ise ilk olarak günahlardan, ikinci olarak boş şeylerden, üçüncü olarak fiilerden, dördüncü olarak sıfatlardan ve son olarak da kendi

benliklerinden arınırlar da geriye kendilerini alıkoyacak ve Allah Teâlâ Teâlâ'ya olan sevgilerini bozacak hiç bir şey kalmaz. Bunlar çok nadir ve son derece değerlidirler.

Allah Teâlâ'ta birbirlerini seven (mütehâbbûne fillâh) ilk grup bunlardan oluşur.

Allah Teâlâ için seven (mütehâbbûne lillâh) ikinci grup ise takvanın zahiriyle yetinip sevap kazanmak ve Allah Teâlâ'nın rızasını elde etmek için günahlardan sakınan ve Allah Teâlâ'nın azabından korkanlardır. Bazıları ***"Zevklere düşkünlük güzel gösterildi."*** (Âl-i İmrân 3/14) âyetiyle ilgili olarak Allah Teâlâ'nın insanları üç grupta yarattığını söylemişlerdir:

1. **Avâm: Bunlar nefis erbâbıdır. Heva ve heveslerini ön planda tutarlar.**
2. **Havâs: Bunlar gönül erbâbıdır. Hidâyet ve takvayı ön planda tutarlar.**
3. **Ehassu'l-havâs: Bunlar maneviyat (rûh) erbâbıdır. Sevgi ve özlemi ön planda tutarlar.**

Sehl b. Abdillah "Allah Teâlâ'yı gerçekten sevenler, Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve selleme davranış, fiil ve sözlerinde uyan kimselerdir." demiştir.

İbn Atâ, ***"Eğer Allah Teâlâ'yı seviyorsanız bana tabi olunuz"*** (Âl-i İmrân 3/31) âyetini yorumlarken " yüce nuru (en-nuru'l-a'lâ) göremeyenlere, yakın nuru (en-nuru'lednâ) istemeyi emretmektedir." demiştir. Şeyh Ebû Abdirrahman es-Sülemî "yüce nura ancak yakın nuru kendisine rehber edinen ulaşır. Kim, yakın nurun edebiyle edeplenmeyi ve ona tabi olmayı yüce nura ulaşmak için ilke edinmezse iki nurdan da mahrum olur ve gaşyet elbisesini giyer" demiştir.

Öte yandan Ebû Osmân söz konusu âyeti şöyle yorumlamıştır: Habibime uyarak bana olan sevginizdeki samimiyetinizi ortaya koyunuz. Çünkü benim sevgime ancak onu sever ve ona tabi olursanız ulaşabilirsiniz. Zira onun sünneti yüce sevgiliye ulaştırır.

Muhammed b. el-Fadl ise bu âyetle ilgili olarak şunları söyler: "Açıktan ya da gizli olarak Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin sünnetine aykırı davranan veya en ufak bir şeyde ona tabi olmayı terk eden kimsenin sevgiyle ilgisi olamaz. Zira tabi olmak, O'na hiç bir şeyde muhalefet etmemekle gerçekleşir.

Bazı büyükler Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin sevginin îmanın şartı olduğunu belirttiğini rivâyet etmişlerdir.

Bir defasında Ebû Zer b. El-Akîlî Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve selleme

Ey Allah Teâlâ'nın elçisi îman nedir? diye sorar. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem ona ***"Allah Teâlâ ve rasulünü her şeyden daha fazla sevmendir."*** şeklinde cevap verir.

Buharî Abdullah b. Hişâm'dan Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin şöyle dediğini rivâyet eder: "Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem ile beraberdik. Ömer'in elini tuttu. Bunun üzerine Ömer ona:

- Ey Allah Teâlâ'nın elçisi sen, kendim dışında her şeyden bana daha sevimlisin dedi. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem ona:
- ***Hayır, Allah Teâlâ Teâlâ'ya yemin olsun ki, ben sana kendinden daha sevimli olmadıkça olmaz*** dedi. Ömer:
- Ey Allah Teâlâ'nın elçisi! şimdi sen bana, vallahi kendimden daha sevimlisin. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem:

- ***Şimdi oldu ey Ömer! Yani îmanın kâmil oldu*** dedi.

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve selleme üç şekilde tâbi olunur:

Birincisi, mü'minlerin avâmının tâbi olması, bu, fillerinde olur. ***İkincisi***, havasın tâbi olması, bu, ahlâkında olur. ***Üçüncüsü***, ehassu'l-havasın tâbi olması, bu, ahvâlinde olur.

Kuşkusuz sevgi güneşi ezel doğusundan ve 'gizli bir hazineydim, bilinmeyi istedim' noktasından doğduğunda ariflerin kalplerini aydınlattı ve 'tanınmak için mahlûkatı yarattım' nuru ortaya çıktı. Böylece yeryüzü, yaratıcısının nuruyla aydınlandı.

Marifet ehli olan avâma ***'salih amel işleyerek ve çirkin fiilerden sakınarak bana tabi olunuz ki, Allah Teâlâ da rahmetiyle ve fiilerde tecelli etmesiyle sizi sevsin'*** dendi.

Havâsa ***'güzel ahlâkla ve sıfatları yok etmekle bana tabi olunuz ki, Allah Teâlâ da sizi fazlı keremi ve sıfatlarda tecellisiyle sevsin.'*** dendi.

Ehassu'l-havâsa ise ***'bedeninizi ve zatınızı yok sayın ki, Allah Teâlâ da sizi ezelî sevgi cezbeleri ve zatının tecellisiyle sevsin.'*** dendi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin ehl-i beytini ve akrabalarını sevmekle ilgilidir.

Allah Teâlâ âyette şöyle buyurur: ***"De ki, ben akrabalarıma sevgi dışında bir karşılık (ücret) istemiyorum"***(eş-şûrâ 42/23) Ayetteki istisna Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin yakınlarını sevmekle ilgili olup, herhangi bir ücretin söz konusu olamayacağını belirtmektedir. Çünkü Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin yakınlarını sevmenin karşılığı kurtuluşlarının sebebi olmasından sevenlere aittir. Zira sevgi, mahşerde bir arada olmalarını sağlayacak olan rûhî uyumu gerektirir.

Bu konuda Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurur: ***"Kişi sevdiğiyle haşrolunur."*** Dolayısıyla Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem için bir ücret söz konusu değildir.

Rûhu temiz olmayan ve Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin yakınlarına uzak olan kimse onları sevemeyeceği gibi, sevmeye güç yetiremez de. Öte yandan tevhid ehlinden rûhu aydınlanan, Allah Teâlâ'yı bilen ve seven kimsenin onları sevmemesi mümkün olamaz. Onları ancak Allah Teâlâ ve Rasülünü seven ve Allah Teâlâ ve Rasülü tarafından sevilenler severler. Eğer ezelde Allah Teâlâ tarafından sevilmemiş olsalardı Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem onları sevmezdi. Zira Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin sevgisi aynu'l-cem' de olduktan sonra sureti tafsilde Allah Teâlâ'nın sevgisinin aynısıdır.

Yukarıdaki âyet indiğinde ***'bizim sevmemiz gereken yakınların kimdir?'*** sorusuna Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin: ***Ali, Fatıma ve iki çocuğudur*** cevabını verdiği rivâyet olunur. Bu yüzden Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin pak soyunu sevmek gerekir.

Allah Teâlâ'nın elçisi şöyle buyurur:

"Kim, Muhammed'in akrabalarını (âlini) severek ölürse şehit olur. Kim, Muhammed'in akrabalarını severek ölürse bağışlanmış olarak ölür. Kim, Muhammed'in akrabalarını severek ölürse tövbe etmiş olarak ölür. Kim, Muhammed'in akrabalarını severek ölürse kâmil mümin olarak ölür. Kim, Muhammed'in akrabalarını severek ölürse ölüm meleği daha sonra da münker-nekir kendisini cennetle müjdeler. Kim, Muhammed'in akrabalarını severek ölürse gelinin damadın evine götürüldüğü gibi cennete götürülür. Kim, Muhammed'in akrabalarını severek ölürse mezarından cennete iki kapı açılır. Kim, Muhammed'in akrabalarını severek ölürse rahmet meleklerinin yörüngesi kadar Allah Teâlâ kabrini genişletilir. Kim, Muhammed'in akrabalarını severek ölürse ehl-i sünnet ve'l- cemaat üzerine ölür. Kim, Muhammed'in akrabalarına buğuz ederek ölürse kıyamet günü alnında 'Allah Teâlâ'nın rahmetinden ümit kesmiş' yazısı ile gelir.

Kim, Muhammed'in akrabalarına buğuz ederek ölürse kaşr olarak ölür. Kim, Muhammed'in akrabalarına buğuz ederek ölürse cennetin kokusunu alamaz."

Mikdâd b. Esved Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin şöyle dediğini nakleder:

Muhammed'in âlini tanımak cehennemden kurtuluştur. Onları sevmek sırattan geçmeye ruhsattır. Onlara olan dostluk azapdan korur. Âl-i Muhammed'i tanımak, onların haklarının gereklerini bilmek demektir. Kim, âl-i Muhammed'in saygınlığını korur ve hukukunu gözetirse, bu tanıma ateşten kurtulmaya vesile olur. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin âline dostluktan maksat, düşmanlığın zıttı olan dostluktur. Ayrıca dostluk, sadakat ve yardım demektir. Onlara sadık olmak ve yardımda bulunmak azaptan kurtuluş nedenidir.

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurur:

"Ehl-i beytime zulmeden ve benim saygınlığıma gölge düşürene cennet haram kılınır. Abdulmuttalip oğullarından birine iyilik yapan karşılığını görmezse ben kıyamette onunla karşılaştığımda karşılığını öderim."

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle derdi:

"Bir topluluğun ileri geleni size gelirse ona saygı gösteriniz."

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin âlinden daha saygın kimse yoktur. Onların hepsi büyüktür, yücedir. Aksi bir durum söz konusu olamaz.

Damîra, Ömer b. Abdilaziz'in Hz. Hüseyin aleyhisselâmın soyundan birine***: "Kapımda bekleme! Çünkü ben sana izin verilmeyip kapımda beklemen karşısında Allah Teâlâ Teâlâ'dan utanırım."*** dediğini nakletmiştir.

Bazı ileri gelenler:

"Seyyidlerin çok olduğu yerde oturmam. Çünkü onların hepsi son derece asildir. Bu yüzden onlara gereği gibi saygı gösteremem." demiştir. Ebû Hanife radiyallâhü anhin bir dersinde tekrar tekrar ayağa kalkıp oturduğu rivâyet olunur.

Sebebi sorulduğunda ***"Dışarıda çocuklarla oynayan Hz. Ali kerremallâhü veche soyundan bir çocuk var. Her gördüğümde saygıdan ayağa kalkıyorum."*** der.

Bağdat'ta elinde bir miktar malı olan bir tüccar vardı. **Bir gün cemaatle namaz kıldıktan sonra Hz. Ali kerremallâhü veche evladından biri kalkıp** ***bir kızım var evlendirmek istiyorum. Dedem Muhammed hakkına çeyizine yetecek bir miktar para verin*** dedi.

Tüccar beş yüz dirhemlik sermayesini adama verdi. Gece rüyasında Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemi gördü. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem ona ***ey delikanlı bana hediye ettiğin şey ulaştı.*** Belh'e git orada Abdullah b. Tahir'e ***"Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem sana selam ediyor ve benden alacağı olan bir dostunu sana gönderiyor. Ona beş yüz dinar öde."*** de. Adam uykudan kalkınca durumu eşine bildirdi. Kadın, "Sen Belh'den dönünceye kadar bizim geçimimizi kim sağlayacak?" diye sorar. Bunun üzerine tüccar fırıncı komşusuna giderek "Ben yokken aileme yiyeceğini verirseniz dönünce her dirhem için bir dinar ödeyeceğim." der. Fırıncı tüccara "Sana Belh'e gitmeni emreden bize de sen dönene kadar ailenin nafakasını sağlamamızı emretti." der.

Tüccar Belh'e gitmek üzere yola koyulur, oraya yaklaştığında Abdullah b. Tahir onu "Rasûl'ün elçisi hoş geldin" diyerek karşılar ve seni gönderen bize seni ağırlamamızı emretti der. Abdullah b. Tahir tüccarı üç gün misafir eder ve ona Rasül'ün elçisi olması nedeniyle beş yüz dinar öder. Sonra, evine sağ salim götürmeleri için bir grup adamını onunla birlikte gönderir.

Ebû Muhammed el-Makdisî şöyle rivâyet eder:

Hz. Ali kerremallâhü veche soyundan yetim çocukları olan fakir bir hanım onlarla birlikte Semerkant'a gider. Oraya vardıklarında çocuklarını mescide bırakır ve kendisi yiyecek bulmak için ayrılır. Oranın ileri geleni olan bir müslümanla karşılaşır. Ona durumunu bildirir, bir gecelik yiyecek ister ve kendisinin Hz. Ali kerremallâhü veche soyundan olduğunu ifade eder. Adam ondan, Hz. Ali kerremallâhü veche soyundan olduğunu kanıtlamasını ister. Kadın burada beni tanıyan yok der. Adam, kadını bırakır çeker gider. Sonra kadın bir mecusîye rastlar, durumunu bildirir. Mecusî ona para ve giyecek verir ayrıca iyi davranır. Kadının karşılaştığı müslüman rüyasında kıyametin koptuğunu ve Livâu'l-Hamd'ın Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin başının üstünde olduğunu görür. Derken yeşil zümrütten bir saray gözüne ilişir. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve selleme bu sarayın kime ait olduğunu sorar. O da sarayın muvahhit bir müslümana ait olduğunu söyler. Adam ben müslümanım der. **Bunun üzerine Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem ondan müslüman olduğunu kanıtlamasını ister.** Adam uyanır saçını başını yolar. Mecusiye gider ve kadının nerede olduğunu sorar. O da evinde olduğunu belirtir. Adam mecusiye bin dinar vereyim onu bana ver der. Mecusi reddeder ve şöyle der: "Gördüğün o saray benim, Allah Teâlâ bu kadının hatırına bana ve aileme müslüman olmayı nasip etti. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemi rüyamda gördüm bana bu saray senin ve sen cennet ehlisin dedi."

Rivâyet olunur ki, Abdullah b. Tahir'e bir hırsız musallat olur, bir türlü onu ele geçiremez. Bir kış günü hırsız arkadaşlarıyla bir beldeye girer. Orada kalırlar. Bir gün kapılarından Hz. Ali kerremallâhü veche evladından fakir bir kadın geçer ve onlardan bir şeyler ister. Kadına içeri girmesini, orada kadınların olduğunu söylerler. İçeri girince onu taciz ederler. Kadın kendini korumaya çalışır ve ***ben Hz. Ali kerremallâhü veche soyundanım*** der.

Elebaşıları bunu duyunca ona koşar, para verir ve ondan dedesine şikâyet etmemesini ister. Derken Abdullah b. Tahir bunları yakalar ve ertesi gün idam etmek üzere hapse atar. Rüyasında Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin hırsızların elebaşısı için şefaatçi olduğunu görür. Uyanır tekrar uyur, aynı şeyi üç kez görür. Bunun üzerine hırsızı hapisten çıkarır ve ona bugünlerde iyi bir şey yapıp yapmadığını sorar. Hırsız Hz. Ali kerremallâhü veche soyundan olan kadından bahseder. Bunun üzerine Abdullah b. Tahir, müjdeler olsun Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem senin için şefaatçi oldu der. Hırsız ağlamaya başlar ve bu

kadarı bile Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve selleme gizli kalmıyorsa işlediğim büyük günahlar nasıl gizli kalır? der ve tövbe eder, ibadete başlar.

Şunu iyi bil ki, yakınlık tîniyet ve dinden olmak üzere iki türlüdür.

Tîniyetten olan yakınlık soy ile olur.

Dinden gelen yakınlık ise ruhların uyuşumu, ahlâk benzerliği ve salih amellerdeki uyum ile olur.

Dolayısıyla sülük ehli ve Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve selleme tabi olan muttekiler onun ehl-i beytinden ve yakınlarındandır.

Enes r.a. şöyle rivâyet eder: Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve selleme sorulur:

- ***Ey Allah Teâlâ'nın elçisi! Muhammed'in âli kimdir?*** Bu soruya Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle cevap verir:

-Bana sizden önce müslümanlardan kimsenin sormadığı çok önemli bir şey sordunuz. Her mütteki, Muhammed âlindendir.

İyâs b. Seleme b. Ekva' babasından Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin şöyle dediğini rivâyet eder: ***Yıldızlar semanın güvencesi, ehl-i beytim ise ümmetimin güvencesidir***.

Şeyh Ebû Abdillah şöyle der:

"Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin ehl-i beyti kendisinden sonra onun yolunu izleyenlerdir. Onlar sıddıklardır. Onların hatırına insanlar belâlardan korunur, yağmur yağdırılır ve rızıklandırılırlar. Onlardan biri öldüğünde Allah Teâlâ onun yerini alacak bir başkasını yaratır. Onlar bizzat Allah Teâlâ tarafından seçilen, ahlâkları değiştirilen ve arındırılan peygamber halefleridir. Herhangi biri öldüğünde Allah Teâlâ yetiştirdiği bir başkasının onun yerini almasını sağlar. Onlar Muhammed ümmetinden olup diğer insanlara çokça oruç tutma ve namaz kılma ile değil güzel ahlâk, takva, bütün müslümanları içtenlikle sevme ve Allah Teâlâ rızası için insanlara öğüt verme ile üstün olmuşlardır.

Büyüklerden biri şöyle der:

"Kimi insanlar bir makam elde etmek için riyazât ve mücahede ile yorulurlar. Halbuki onlar gönül ehli birinin gönlünde hizmet veya her hangi bir hasletle yer etse yorulmadan maksat hasıl olur. Çünkü bu grubun kalpleri ilahî nazarın tecelli ettiği yerlerdir. Dolayısıyla o da bu nazardan nasiplenmiş olur."

Ayrıca aynı büyük zat: "dualarınızı günahdan arındırılmış bir dille yapın! der. **Yani, size dua etmeleri için evliyâullaha karşı mütevazı olunuz ve onlardan yardım isteyiniz. Çünkü onların dilleri paktır.**

Netice olarak:

- Allah Teâlâ'yı seviniz,
- Alemlerin Rabb'inin sevgilisi olan peygamberlerin efendisini seviniz,
- Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin âlini, ashabını ve tabiileri seviniz,
- Ve onların din kardeşlerini seviniz.

RİSÂLE HAKKINDA

İstanbul kütüphanelerinde 211, Milli Kütüphane'de ise iki ayrı yazması bulunmaktadır. Yazmaların varak sayısı, sayfa yapısı ve yazı stiline göre 5 ile 11 arasında değişmektedir. Dili akıcı ve anlaşılır olup yazarının Arapçaya vakıf olduğunu gâyet açık bir şekilde göstermektedir. Öte yandan risalede bir takım dil yanlışlarının bulunduğu ise bir gerçektir. Ancak, söz konusu yanlışların nüshadan nüshaya farklılık göstermesi yazardan değil Arapçayı bilmeyen ya da az bilen nâsihlerden kaynaklandığını ortaya koymaktadır.

Habbetü'l-Mahabbe, Derviş Mehmet b. Mehmed el-Konevî tarafından şerhedilmiştir. Bu şerhin (1037/1627) tarihli bir nüshası İst. Ünv. Ktp. A. y. 1086'da kayıtlıdır.

Habbetü'l-Mahabbe, Ahmed Remzi Mevlevî (ö.1944)4 tarafından Türkçeye tercüme edilmiş olup H. Selimağa-Hüdâyî 660'da bir yazması bulunmaktadır. Bu tercüme yazma Rasim Deniz tarafından 1982 yılında sadeleştirmeden yayımlanmıştır. Habbetü'l-Mahabbe son olarak Ali Çalışır tarafından Necdet Yılmaz'ın çevirisiyle 2002 yılında dipnotlandırılarak yeniden yayımlanmıştır. Habbetü'l-Mahabbe ayrıca, 1994 yılında Japon araştırmacı Tarui Hiroshi tarafından Japoncaya çevrilerek Annals of Assocation for Middle East Studies dergisinin dokuzuncu sayısında yayımlanmıştır 8.

Azîz Mahmud Hüdâyî, kaynak olarak başta Kurân âyetleri olmak üzere bazı hadisi şeriflere baş vurur. Risalede bir defaya mahsus olmak üzere Buharî'yi kaynak gösterir. Bunun dışında kaynak belirtmeksizin bir kaç hadis nakleder. Ayrıca çeşitli şahıslardan her hangi bir kitap ismi zikretmeksizin"kale..." (dedi) diyerek görüş aktarımında bulunur ve görüşlerini aktardığı şahsın ismini zikreder. Bazen "kale ba'du'l-kibâr" (bazı büyükler dedi) veya "kale ba'duhum" (bazıları dedi) şeklinde isim belirtmeksizin nakil yapar. İsim vererek 19 kişinin görüşünü eserinde aktarır. Bunlar arasında Cüneyd, Sehl b. Abdillah, Yahya b. Muâz, Ebû Osmân, eş-şeyh Ebû Abdillah'ın ikişer defa, geri kalan şahısların ise yalnızca bir kez görüşüne baş vurur. Kimi şahıslardan ise "kale" (dedi) ifadesini kullanmaksızın "hakâ" (anlattı), "enşede" (söyledi) ve "kâne" (idi) sözleriyle aktarımda bulunur. Üç yerde "yukâlu" (denilir ki,) ifadesiyle başkalarının görüşlerini zikreder. Kendi görüşünü ise "va'lem" (bil ki,) ifadesiyle açıklar.

Habbetü'l-Mahabbe Azîz Mahmud Hüdâyî'nin sevenlere hitaben kaleme aldığı ve adını sevgi tohumu (taneciği) olarak koyduğu risalesidir. Hüdâyî risalesini; Allah Teâlâ sevgisi, Rasulullah sevgisi ve Ehl-i Beyt sevgisi olmak üzere üç kısımda ele alır. Aşağıda, Habbetü'l-Mahabbe'nin günümüz insanının anlayabileceği bir dille tarafımdan yapılan yeni çevirisini sunuyorum.

DİPNOTLAR

1 İstanbul kütüphanelerinde bulunan nüshalar şunlardır: Beyazıt Devlet Kütüphanesi Veliyyüddin Ef. (1836 / 77-85), (1912 / 79-84); Süleymaniye Kütüphanesi Halef Ef. (93), Hacı Mahmut Ef. (2781 / 13-24), Esad Ef. (3245 / 8 v., 3789 / 112-121, 1761 / 60-68, 3792 / 223-227, 1654 / 179-186, 3762 / 181-184), Selimağa - Hüdâyî Ef. (660 / 11 v., 271 / 9 v.), Hüsnü Paşa (812 / 146-156), Hacı Beşir Ağa, (653 / 92-99), Pertev Paşa (643 / 71-77, 622 / 171-179, 607 / 13 v.), şehit Ali Paşa (1359 / 98-105), Lala İsmail Paşa (693 / 7 v.), İbrahim Ef. (877 / 44-52); Köprülü Kütüphanesi Fazıl Ahmet Paşa (1583 / 130-135).

2 Milli Kütüphane'deki iki nüsha: 06 Mil. Yz. A 2688/8, 06 Mil. Yz. A 2904/6. numarada kayıtlıdır.

3 Yılmaz, H. Kâmil, Azîz Mahmud Hüdâyî Hayatı Eserleri Tarikatı, İstanbul 1999, s. 111.

4 Hasan Kâmil Yılmaz bu zatın ölüm tarihini 1950 olarak belirtmiştir. bk. a. g. e. Aynı yer; Rasim Deniz ise Mahbûbu'l-Ehibbe'de aynı şahsın ölüm tarihini 1944 olarak zikretmiştir. bk. A. Remzi Akyürek, Mahbûbu'l-Ehibbe, (Neşr: Rasim Deniz) Kayseri 1982.

5 Bu tecüme nüsha H. Selimağa - Hüdâyî 660'da kayıtlıdır. bk. H. Kâmil Yılmaz, a. g. e., aynı yer; bk. A. Remzi Akyürek, a. g. e. s. 8.

6 a. g. e.

7 bk. Azîz Mahmud Hüdâyî, Habbet-ül Muhabbe, Yayımlayan Ali Çalışır, (Çev. Necdet Yılmaz),

İstanbul 2002.

8 Bu konuda bkz. Aynı eser, s.10.

9 Sâlikin her şeyi Allah Teâlâ Teâlâ'dan bilerek halkı yok, Hâlik'i var görmesi hali.

"POST MORTEM"'DE YAHUDİ VE KADIN OLMAK-Albert Caraco

Bahtsız biri miyim ki ben?

Bir Yahudi olarak görünüşte böyle olmam gerek, Yahudilerin çoğu bahtsızdır, ama aynı zamanda çılgınca bir iyimserlik sergilerler, onlardaki yaşam sevgisi idam edilen erkeklerin ereksiyon olmasını çağrıştırıyor, bu iyimserliğin de aynı kökenden kaynaklandığına rahatlıkla inanabilirim. Trajediyi reddetmek kölelere özgüdür, Yahudiler yüzyıl boyunca köle kaldılar, bu kurnaz zihniyetleri onları son derece iğrenç kılarak hayatta kalmalarını sağladı, emaneti korumak için alçaklığa rıza gösterdiler, emaneti korudular da, alçaklığa ve bunu onlara dayatanlara rağmen.

Sh:3

**

Benim bu dünyaya duyduğum nefret, içimdeki hislerin en saygınıdır, hasta ve Yahudi biri olarak dünyadan nefret ediyorum, işte en niteliklisinden iki sıfat, ölümü seviyorum, iyi de yapıyorum, hastaların çoğu ölümü yeterince sevmiyor, yaşam tutkuları onları aşağılık kılıyor, Yahudiler de ölümü hiç sevmiyorlar, hayata bağlılıkları esinledikleri tiksintinin nedenidir. Bu iki insan soyunda eksik olan şey, geri çekilme, ihtiyat ve hayadır, ne hastaların ne de Yahudilerin kendi üslubu olur, onlar sözcüğün kötü anlamında yoksuldurlar, sefaletlerinin ihtiyacı doğrultusunda silahlanırlar

Sh:4

**

Aybaşı kanaması, hamilelik, doğurma ve emzirme; bu türden kölelikleri _ yüceltemeyiz, tiksinti verici şeyler bunlar, çok sayıda erkek, canavar olarak görülme korkusuyla hissettikleri dehşeti sergilemeseler de bunlar karşısında ürperiyor. Aşık erkekler bunları unutmuş gibi yaparlar, diğerleri sessizliği korurlar, yan çizilen ve hepimizi üzen bir konudur bu, ***Müslümanlar kadınların bizimle birlikte cennetteyken bu acıları çekmeyeceklerini ileri sürerler, iyileşmekten umudu kesmektir bu, Yahudiler her sabah Tanrı'ya kendilerini erkek yarattığı için şükranlarını sunarlar.***

Sh:11

**

Sayın Anne'nin parfümlerini kokladıkça şaşırıyorum, onu bana derhal geri getiriyorlar, hem de nasıl bir büyüleyicilikleri var anlayabilirsiniz, derin bir mutluluk bu, bir varlığı benim için

yeniden vücuda getirerek bir felsefeyi derli toplu hale getiren bir mutluluk, ben –benden önce Marcel'in yaptığı gibi– zamanı yeniden buldum. Sabbat'ı tattım, bu sayfaların okurunu Yahudi mistiklerinin ışığında Proust'un eserini analiz ettiğim sayfalarıma gönderiyorum. Marcel zaman yapıcılarından biriydi, gerçek bir Asurlu, onu anlamak Fransızlara kalıyor, şu an için ancak onun tadını çıkarıyorlar ve niçin bir cazibesi olduğunu boş yere kendilerine sorup duruyorlar?

Sh:23

**

Hayat, bizim yaşama nedenlerimizin yanında hiçtir, Sayın Anne yaşamı sevmesine rağmen bunu hissediyordu. Onu İngiliz ya da Alman sanıyorlardı, bu da durumu kolaylaştırıyordu, kimse onun Yahudi olduğuna inanmıyordu, Yahudiler de onun kendilerinden olduğunu öğrenince şaşırıyorlardı, onun girginliğinin ve rahatlığının başka kaynağı yoktu, ben de bunu ona belirttim: "Zavallı Annem," dedim, "mutluluğunu bilmiyorsun, teyzelerimden birine benzeseydin hayal bile etmediğin şeye maruz kalırdın, nefret ve aşağılama her adımında karşına çıkardı, dengen kalmazdı, dengeni yitirirdin!"

Sh:58

**

Sayın Anne benim içimde yaşadı, onun için gözyaşı dökmem gerekmiyor, cisimleşti ve ben onu bağrımda taşıyorum, o benim çocuğum, oysa unutacağımı sanmıştım. Nafile kurumlanmayın, hayır, Sayın Baba, o yok olmadı, onu benim içimde bulacaksınız, gözyaşlarınızı kurulayın. ***Mutluluğumuz ölçülüydü, en azından Yahudilerin olabileceği kadar mutluyduk, çünkü Yahudiler pek mutlu değildir, akıl yürütüp hissettiklerinde, yöntemli iyimserlikleri temeldeki iğrençliklerine tanıklık eder ve umut üzerinde bir şeyler inşa etmeye kalkışıyorlarsa, şimdiki zaman ellerinden kaçtığı ve tutundukları her şey toza döndüğü içindir.***

Sh:60

**

Ben ne acıyı ne hazzı seviyorum, kadın dünyası beni cezbetmediği gibi ikna edici de gelmiyor, Annemin içindeki kadın beni asla çekmiyor, benim derinliklerim soğuk, tasasız, arzudan ve endişeden nefret ediyorum, Sayın Anne de benim bu meziyetlerime hayran olmuyor değildi, benim özgürlüğümün kaynağını burada görüyordu. Ölüm beni uzun süre sarsmayacak, çünkü artık hiçbir şey beni etkilemiyor, Sayın Anne de benim kaygılarımın kalıntılarını yanında götürüyor, onun sonu beni özgürleştiriyor, ayaklarımın altında düzenden başka bir şey görmüyorum, kaos yok oluyor, her yer ışıl ışıl, benim içimde sakin bir güven gibi doğduğunu hissediyorum.

Sh: 75

**

Ezeliyet duygusuyla buluşanlar teselli bulurlar ve bu duyguya sahip olanları hiçbir şey yıkamaz. Yaşam bir dayanaktır, yoksa neden değil, yaşam zorunludur, ama yeterli değildir: Ölülerin bize verdiği ders bu- dur. Sayın Anne sağlığında bilmediği ve yokluğunda söylediği yüce hakikatleri bana öğretti, gölgedeki ağzı kuşku duymadığım kavramları bana gösteriyor, Sayın Anne öldü ve Ezeli Ana onun yerini aldı. Kuşkusuz tek bir annemiz var, ama seçilmişler onun bir olduğunu bilmezler, bir ve aynı, üstelik ülke, yüzyıl ya da kişi ne olursa olsun.

Sh:91

**

Kadındaki Ezeli Anne'yi uyandıranlara, onu O'na benzemeye zorlayanlara ne mutlu! Kendilerini daima hayal kırıklığına uğratacak kadında bitmez tükenmez bir zenginlik bulurlar, o kadın bir şahıs olduğunda, kadın olarak kadın eşitsizdir, erkeğin dengi değildir, onun derin nitelikleri kişisellikten yoksundur, en yüksek erdemleri arketipiktir, feministlerin eseri ancak belirgin haklarına bağlı olarak ilerler, bu eseri reddetmemekle birlikte, yetersiz olduğunu düşünüyoruz, ***kadını bir alt-erkek yapmaya vardı; tanım gereği şüpheli bir erkekliğin sıradan bir düşüğü oldu.***

Sh: 92

**

Bizim denektaşımız olgunluktur, birçok kadın bu noktada kendini yalanlar ve gölgeleri ortaya çıkar: Doğurgan, çalışkan ve sofu oldukları için övülen bu aile analarına yakından baktığınızda sizi bağlayacak hiçbir şeyleri olmadığını görürsünüz, onlar aptallıkları kötülük yapmalarını engelleyen yıpranmış zavallı yaratıklardır, cazibesiz, incelikten yoksun, ışıksız ve benim harabe diye adlandırdığım, düzenin, ahlâkın ve inancın yarı yolda bıraktığı kadınlar. Sayın Anne dinle alay ediyordu, asla ibadet etmedi, batıl inançlarından vazgeçti, ölümünden önceki yıllarda kendini felsefeye verdi.

Sh: 44

**

Sayın Anne her gece düş görüyordu, hem de bütün gece boyunca, ima edişinden belliydi, ama bana rüyalarını anlatmıyordu, alacakaranlıktaki yaşantısını bilmiyordum, belki de kimi zaman benimle oyun oynuyordu, ***kadınlar soluk alır gibi yalan söyler,*** onun gölgedeki yüzü benim meçhulümdü, bu da Ana Oğul oyununun kuralıdır. Kadının gölgedeki yüzü bizim- kinden daha korkunçtur, Batı'da kadının karanlıklarını bilmezden geliyoruz, ortaçağın

Melusine'den söz ettiği doğrudur ve Melusine bana göre en hayranlık verici kadın portresidir, bu konuda Batı asla daha öteye gidemedi.

Sh:28

**

Erkek kadından vazgeçer, kadın geçmez, kadın erkeğe asılır ve erkek haksız yere kendisinin kadının peşinden gittiğini hayal eder, oysa kadın onu çağırır. Erkek manastırları kadın manastırlarından son derece daha değerlidir, erkeklerin aşka ihtiyacı yoktur, ten onların aklını başından aynı güçle almaz, erkek erkek olduğu için ıstırap çekmez, parasız kaldığı ya da gücü kudreti olmadığı için ıstırap çeker, kadın kadın olduğu için ve sevilmediğiiçin ıstırap çeker. Güzel görünüm, kahkahalar, oyunlar, ıvır zıvır ve sevimlilikler; derin denizin köpüğü ve köpüğün altında artık kendimize değil, türe ait olduğumuz siyah bir dünya.

Sh:29

**

Erkek kadına karşı yaratıldı ve eğer direnseydi dünya başlangıcından bu yana değişmemiş olurdu. Sayın Anne bunu kabul etmişti ve bir bütün olarak, Medea'dan çok Antigone'ye benziyordu, Sayın Anne'yle birlikte akıl yürütülebilir, Sayın Anne kafasının içinde güzel öğütler veren ve aydınlık bakışlı, ölçülü ve dürüst, namuslu, kusursuz bir erkek taşıyordu. Ne yazık ki hastalık onun en soylu niteliklerini alt etti, biz teni ona tekrar tekrar ıstırap vermesin diye zihnimizde öldürdük onu, pek az acı çekti, yalnızca da ölümünden önceki saatlerde.

Sh: 30

**

Dolayısıyla kadınlara karşı gönül okşayıcı davranış doğaldır, cinsiyetlerine bağlı sefaletten onları teselli etmeye çalışırız, bizim ' yasalarımız genellikle bu sefaleti iki misline çıkarmaya yarar, en başta da ahlâki ve dini yasalarımız, kadınlar bu yasaların kurbanıdırlar, biz onları mütevekkil kıldıkça daha da içler acısı olur halleri. Yüzyıllardan beri onları daimi hamileliğe mecbur ediyoruz, onlara en insanlıkdışı fikirleri aşılıyoruz: Bizim üretkenlik idealimizden daha acımasız ne olabilir? Biz kadını kişisellikten yoksun bir alet mertebesine indiriyoruz ve onu üretmeye zorluyoruz, feda edilecek olanları, hem de zorunluluktan.

Sh:12

**

Mutlu bekârlar! Mutlu kısırlar! İsa ile Buda hemfikirdi, onlar öldüğünden beri dünyaya gelen milyarlarca insanın kaçına imrenebiliriz ki? Pek azına, kuşkusuz. Ne diyordu Platon? Çağının en mutlu insanı olan büyük Pers kralının, düşsüz bir gece kadar güzel pek az gün geçirmiş olduğunu söylüyordu. Hayatın büyük bir zevk ve mutluluk olduğuna yemin edenlere

baktığımda, onları ne güzel bulurum ne de şanslı doğmuş sayarım, ne akıllıdırlar ne duyarlı, ne inceliklidirler ne bilge, ne de derin, ama överek göklere çıkardıkları kişilere çok benzerler.

Sh: 13

Kaynak: Post Mortem Albert Caraco, Fransızcadan Çeviri Işık Ergüden, Özgün Künye Post Mortom "La Merveilleuse Collection" Editions l'Age d'Homme, 1968, VERSUS KİTAP Mayıs 2008, İstanbul

VERDİĞİM RAHATSIZLIKTAN DOLAYI BAĞIŞLAYINIZ… -Eduardo GALEANO

Uruguaylı ünlü yazar ve politik eylemci Eduardo Galeano (13 Nisan 2015 günü) 74 yaşında yaşamını yitirdi. Usta yazarın anısına 2009 yılında Türkçe'ye çevirdiğimiz "Verdiğim rahatsızlıktan dolayı bağışlayınız" başlıklı makalesini paylaşıyoruz:

Verdiğim Rahatsızlıktan Dolayı Bağışlayınız

Kafamın içinde sinekler gibi vızıldayan bazı soruları paylaşmak istiyorum

Adalet adil midir?

Dünyanın adaleti ayakları üzerinde ters mi duruyor?

Bush'un üzerine ayakkabılarını fırlatan Iraklı zapatista, üç yıl hapis cezasına mahkûm edildi. O daha iyisini, bir madalyayı hak etmiyor muydu?

Terörist olan kim?

Ayakkabı fırlatan mı yoksa ayakkabı ile ezen mi?

Yalan söyleyerek Irak savaşını yaratan, bir yığın insanı öldüren, işkenceyi onaylayan ve uygulanması emrini veren seri katil bir terör suçlusu değil mi?

Topraklarını savunma haklarını kullandıkları için terörizm yaratmakla suçlanan Brezilya'nın topraksız köylüleri, Şili'nin mapuche ya da Guatemala'nın kekchíe yerlileri ya da Meksika – Atenco'da yaşayan yerli halklar suçlu mudur?

Eğer toprak kutsal ise, her ne kadar yasalar bunu ifade etmeseler de; onu savunanlar kutsal değil midir?

Foreign Policy dergisine göre Somali en tehlikeli yer. İyi de korsan olan kim?

Açlıktan gemilere saldıranlar mı yoksa yıllardır dünyaya saldıran ve bu çabalarından dolayı multimilyonluk ödüllere konan, Wall Street'in vurguncuları mı?

Niçin dünya kendini soyanları ödüllendirir?

Niçin adaletin tek gözü kör?

Şirketlerin en güçlüsü Wal-Mart, çalışanlarına sendika yasağı koyuyor. McDonald's da. Uluslararası hukuku ihlal eden bu suçlu şirketler niçin cezadan muaf olurlar?

Günümüz dünyasında emek atıklardan ve işçi hakları şimdiye kadarkinden daha az değerli olduğu için mi?

Kim haklı kim haksız?

Eğer gerçekten uluslararası adalet varsa; niçin güçlüler hiçbir zaman yargılanmazlar?

Onlar mahkûm değiller. Cezaevlerinin anahtarlarının sahibi onlar oldukları için mi?

Niçin Birleşmiş Milletler'de veto hakkına sahip beş güç dokunulmazdır?

Bu hakkın ilahi bir kökeni mi var?

Savaşı iş haline getirenler barışı mı koruyacaklar?

Esas işleri silah üretmek olan bu beş gücün, dünya barışından sorumlu olması adil mi?

Uyuşturucu tüccarlarını aşağılayan yok; buda mı bir “organize suç” değil?

Gürültü çıkaranlara karşı her yerde ısrarla ölüm cezası istenirken dünyanın sahiplerine karşı ceza talep eden yok?

Daha fazlası gerekirken. Füzeleri kullananlara karşı değil bıçakları kullanan katillere karşı yaygara koparılıyor.

Hayret ediyoruz: Mademki şu koruyucular, bu kadar öldürme arzusu çılgınlığı içinde bulunuyorlarsa; neden sosyal adaletsizliğe karşı ölüm cezası talep etmezler?

Her bir dakikada üç milyon doların askeri harcamalara ayrıldığı sırada tedavi edilebilir hastalıklardan ve açlıktan on beş çocuğun öldüğü bir dünya adil olabilir mi?

Adı uluslararası toplum olan yapı, dişlerine kadar, kime karşı silahlanıyor?

Fakirliğe karşı mı yoksa fakir fukaraya karşı mı?

Ölüm cezasının ateşli savunucuları, sürekli kamu güvenliğine saldıran tüketim toplumunun değerlerine karşı neden ölüm cezası istemiyorlar?

Milyonları, milyonlarca genci, düşük ücretliyi serseme çeviren reklâm bombardımanları suça davet etmiyor mu? Var olmak sahip olmaktır diye gece gündüz tekrarlanan; arabaya sahip ol, markalı ayakkabıya sahip ol, sahip ol, sahip ol…

Ve o, sahip olmayan var olmuyor mu?

Ve neden ölüme karşı ölüm cezası uygulanmıyor?

Dünya ölümün hizmetine organize olmuş durumda. Bizim enerjimizin ve kaynaklarımızın büyük bir kısmını yalayıp yutan silah endüstrisi, yoksa ölüm üretmiyor mu?

Dünyanın sahipleri, şiddeti yalnızca diğerleri uyguladığı zaman cezalandırıyorlar. Bu şiddet tekeli, bütün olumsuzluklara karşın hayatta kalmayı isteyen dünyalılar için dayanılmaz ve yeryüzünün dışında var olanlar için de açıklanamaz bir duruma dönüşüyor: Biz insanlar karşılıklı olarak birbirimizi yok etmede uzmanlaşmış tek hayvan türüyüz ve bizler, diğer şeyler arasında, doğayı ve onun canlılarını da yok etmekte olan bir imha teknolojisi geliştirdik.

Bu teknoloji korkuyu besliyor. Bu korku, polisiye ve askeri savurganlıkları haklı gösteren düşmanları üreten bir korkudur. Peki, bizler ölüm treninde; korkuyu ölüme mahkûm etseydik nasıl olurdu? Profesyonel dehşet vericilerin, bu evrensel diktatörlüğüne son vermek sağlıklı olmaz mıydı?

Panik ekiciler, bizi yalnızlığa mahkûm ediyor ve bize dayanışmayı yasaklıyorlar: altta kalanın canı çıksın, birbirlerini yesinler, bu komşu daima bir tehlike, dikkat, çok dikkat et, bir şeylerini çalar, o sana tecavüz edecek, bir Müslüman şu bebek arabasına bomba koymuş, eğer şu kadın sana bakarsa, şu masum görünüşlü komşu, eminim ki sana domuz gribi bulaştıracak…

Alt üst olmuş bu dünyada, ortak düşünce ve adaletin sağlanmasına yönelik en basit eylemler karşısında bile korku yaratılıyor. Başkan Evo Morales, ülkenin büyük çoğunluğunu oluşturan yerlilerin, kendilerine aynada bakma utancını üzerlerinden atmaları için Bolivya'yı yeniden yapılandırmaya kalkışınca paniği kışkırttılar. Elbette, bu cüret, mümkün olan tek düzen bizimkidir diyenlerin geleneksel ırkçı bakış açısından bir felaketti: Kargaşa ve şiddeti getiren Evo idi ve onun kabahati yüzünden ulusal birlik bozulacaktı ve ülke parçalara bölünecekti.

Yine, Ekvador Devlet Başkanı Correa'nın, yasadışı kabul ettikleri borçların ödenmeyeceği konusunda ısrarlı olduklarını bildiren haberi, dünya mali piyasalarında terör üretti ve kötü bir örnek olacağı için de Ekvador korkunç bir şekilde cezalandırılmakla tehdit edildi.

Askeri diktatörler ve hırsız siyasiler, uluslararası bankalar tarafından her zaman şımartılmış olsalar bile; biz, zaten halkın, kendisini sopalayan sopanın ve kendisini yağmalayan aç gözlülüğün bedelini ödemesini kaçınılmaz bir kader gibi kabul etmesine alışmadık mı?

Fakat ortak düşünce ve adalet, sonsuza dek birbirlerinden ayrılmış mı olacak?

Bunlar birbirine bağlı, birlikte yürümek için doğmamışlar mıydı?

Feministlerin söylediği "eğer biz erkekler, hamile kalsaydık, kürtaj serbest olurdu" sloganı adalet anlayışı ve ortak düşüncenin bir ürünü değil mi?

Niçin kürtaj hakkı yasallaştırılmıyor?

Kürtajın bedelini ödeyebilenlerin ve bundan kazanan doktorların, sonra cinsiyet ayrımı yapmayı terk edecekleri için mi?

Ortak düşünce ve adaletin, aynı şekilde, inkâr edilmesi başka bir skandal olayda yaşanıyor: Niçin uyuşturucular yasallaştırılmıyor?

Yoksa o da kürtaj gibi bir halk sağlığı sorunu değil mi?

En fazla uyuşturucu bağımlısına sahip olan ülke; bağımlıların taleplerini karşılayanları cezalandırmak için hangi ahlaki otoriteye sahip?

Ayrıca, uyuşturucu belasına karşı savaşı, bu kadar yücelten büyük medya, neden dünyada tüketilen eroinin, hemen hemen tamamının Afganistan'dan geldiğini hiç söylemiyor?

Afganistan'dan gönderen kim?

Bu ülke, hepimizi kurtarmakla görevlendirilen Mesih'in memleketinin askeri işgali altında bulunan bir ülke değil mi?

Neden uyuşturucuları bu en uygun zamanda yasallaştırmıyorlar?

Askeri istilalar için iyi bir bahane olmayacağı ve dahası, geceleri kirli çamaşırları yıkayan çamaşırhaneler gibi çalışan, büyük bankalara daha sulu kârlar sağlamayacağı için mi?

Bugünlerde dünya daha az otomobil satılması nedeniyle üzgün. Küresel krizin sonuçlarından biri de, gelişen otomotiv sanayi üretimindeki düşüşün devam ediyor olması. Eğer bir parça ortak düşünce ve birazcık adalet duygusuna sahip olsaydık; bu güzel haberi kutlamaz mıydık? Otomobillerin azalması, biraz daha az toksin salgılanacak olan doğa acısından ve biraz daha az ölecek olan yayalar acısından iyi bir haber değil mi?

Lewis Carollo'ya göre, harikalar ülkesinde, adaletin nasıl işlediğini soran Alicia'ya, Kraliçe "İşte görüyorsun" der. "Fakat yargılama gelecek çarşambaya kadar başlamayacaktır. Ve elbette, suç da en sonunda işlenmiş olacaktır."

El Salvador'da, Başpiskopos Oscar Arnulfo Romero, adaletin, bir yılan gibi, yalnızca çıplak ayaklıları soktuğunu ispatladı. Ülkesindeki çıplak ayaklıların, dünyaya gelme suçunu işledikleri için peşinen suçlu doğduklarını söylediği için de kurşunlanarak öldürüldü.

El Salvador'da yapılan son seçimlerin sonucu; herhangi bir şekilde gösterilen saygının ifadesi değil mi?

Adaletsizliğin krallığında, adil bir adalet için Başpiskopos Romero ve onun gibi mücadele ederek ölen binlere gösterilen bir bağlık ifadesi değil mi?

Tarihin gelişim aşamaları bazen kötü biter; ama o, Tarih, bitmez. Elveda derken daha sonra görüşmek üzere, der.

[Kaosenlared'deki İspanyolca orijinalinden Sendika.Org için **Atiye Parılyıldız** tarafından çevrilmiştir]

"DOĞRU"NUN YANLIŞ "ÂN"I

Baktığımız konum bizi haklı çıkarabilir. Bir konuda haklı olmak bizim doğru yerde olduğumuzu gösterir mi/ göstermez mi?

Unutmayalım ki, kararlarımızı "ân"a göre verebiliyoruz. Ancak "ânlar" zaman ve mekanla değişime uğrayınca kararlar ve yargılar da değişiyor. Örnek: Gençken hoş görülenin yaşlılıkta hor oluşu gibi. Bu nedenle yargılarımızda dikkatli olmalıyız.

Hayatımızın uzun ince yolunda ki çizgimiz ve noktamız şu olabilir!

"İki yargıdan U dönüşü olabileceği tercih etmek."

"Hata yapmamaktan kurtulamayız, ancak açık kapıları olan yapıda ve düşüncede bulunmak bir şekilde can simiti olabilir."

Aşağıdaki yazıda feminist görüş sistemi içerisinde haklılığını savunabilir ve doğruda olabilir. Tabii ki kürtaj kadının hakkını savunmak doğrudur. Ancak hiçbir suçu ve iradesi olmayan doğacak çocuğun hakkı ile kadın arasındaki adalet çizgisinde durulacak nokta ne olabilir?

Kadınlar birçok alanda kendilerini savunabildiler. "Cenin"in hakkını savunmak "kim"e düşecektir?

Hayvanların hakkını savunan feminist kurum ve kuruluşlar kadınlar tarafından kurulurken savunmasız bir canlının hakkına kim sahip çıkmakta niçin yavaş/yavan kalıyorlar?

Bu nedenle düşüncelerimiz "Benden bize" "Bizden bene" de orta yolu bulmanın güçlüğünü aşmak için "rahmet" tarafında durmak hatalı ve eksikleri de olsa tercih edilmelidir.

İhramcızâde İsmail Hakkı

KÜRTAJ: CİNAYET DEĞİL HAK

> "Kürtaj hakkı kadınların kendi yaşamlarını belirleme haklarına ve kazanmış oldukları özgürlük haklarına saygıdır." Alice DELRE

Kürtaj lafı geçti mi şöyle bir irkilir insan. Sandalyesine iyice yerleşir, yutkunur. Etrafı iyice bir süzer acaba bir duyan var mıdır diye. Sözlerinin yanlış anlaşılmasından da korkar. Kürtaj kelimesi hani çok **"utanılacak, tiksinilecek, kimsenin ağzına bile getirmek istemediği"** bir kelime ya kimsenin olmadığı ortamlarda konuşulması gerekiyor belki de...

Kürtaj kadının kendi bedeni üzerinde tek söz sahibi olduğunu kanıtlayan insanlık hakkıdır. Kürtaj Yasası 1984'ten beri bu ülkede uygulanan bir yasa. Ama sadece kürtajın yasal olması onun utanılacak sakınılacak bir iş olmasının önüne geçemiyor bizim ülkemizde. Televizyonlarda yayınlanan dizilerde bile eğer bir kadın kürtaj olmuşsa ve özellikle bu kadın evli değilse binlerce şikâyet gelebiliyor dizinin Türk aile yapısına aykırı olduğu gerekçesiyle.

Kürtaj yasası hâlâ birçok ülkede yasak. Kürtajın "cinayet olması" sebebiyle kürtaj devletler tarafından yapılmıyor. Buralarda kürtaj olmak İsteyen kadınlar ya başka ülkelere gidiyorlar ya da sağlıksız koşullarda gizli kürtaj yaptırmak zorunda kalıyorlar. Türkiye'de 10 haftaya kadar kürtaj hakkı serbest. Ancak annenin hayatını tehlikeye soktuğu ya da çocuğun sakatlığı söz konusu olduğunda bu süre 24 haftaya kadar çıkabiliyor. Ancak her ne kadar kürtaj hakkı yasal olmasa da uygulamada bu hak engellenebiliyor.

Şöyle ki bazı devlet hastanelerine kürtaj yaptırmak için gittiğinizde sizden mutlaka evli olduğunuza dair bir belge ve eşinizin kürtajı onayladığına dair imza isteniyor. Eğer eşiniz bu kürtajı istemiyorsa kürtaj hakkınız elinizden alınıyor. Çünkü eğer kadın evliyse ve gebeliğini eşinden izinsiz sonlandırmışsa eşi hukuki olarak şikâyetçi olduğunda yasa hekimi cezalandırıyor. Dolayısıyla hekimler imajlarının sarsılmaması adına kürtajı devlet hastanelerinde yapmaya girişmiyorlar. Ancak aynı hekimlerin muayenelerinde dehşet paralara kürtajınızı rahatlıkla olabiliyorsunuz. Tabii paranız varsa.

18 yaşını tamamlamamış iseniz ailenizin onayı gerekiyor. Eğer 18 yaşınızı doldurmuş ve evli değilseniz yasada kürtaj yaptırabilirle hakkınız var deniliyor ama yine kadınların önüne birçok engel geliyor.

Mesela devlet hastanesine gittiniz ve ücretsiz kürtaj yaptırmak istiyorsunuz. Öncelikle sizi sorgulayan bakışlardan kurtulduktan sonra bebeğin babasının kim olduğu sorusu gündeme geliyor. Çünkü yine bu kişinin onayını almak istiyorlar. **“Babasını bilmiyorum”** dediğinizde ise size yönelik bakışların şeklinin nasıl olacağını tahmin edebilirsiniz bu ülkede.

Ya da tecavüze uğradınız ve hamile kaldınız. Peki, şimdi ne olacak? Tabii ki bizim “çok saygıdeğer devletimiz" buna da bir çözüm bulmuş. Tecavüz vakalarında 20 haftaya kadar kürtaj hakkı serbest. Ancak yine burada kocaman bir “AMA” karşılıyor sizi. Tecavüze uğradığınızı kanıtladığınız ve tecavüzcüden onay imzası aldığınız takdirde kürtaj yaptırabiliyorsunuz. Hala birçok ülkede tecavüz sonucu hamile kalmış kadınlara kürtaj yaptırmak yasak. Mesela İran. İran Parlamentosu kadınların hamileliklerinin dördüncü ayma kadar kürtaj yaptırabilmelerini kabul etti. Ancak yasa sadece annenin ya da fetüsün hayatı tehlikedeyse kürtaja izin veriyor. Tecavüz sonucu hamileliklerde kürtaj izni yok. Yine aynı şekilde bazı ülkelerde, örneğin Brezilya’da, kürtaj hukuken yasak. Hatta kürtaj yaptırmak tecavüz etmekten daha “ahlaksızca”. Tecavüz edenler beraat ediyor ama kürtaj yaptıran kadınlar cezalandırılıyor. Bununla da yetinmeyip dinden çıkartıyorlar.

Özellikle İslam çevreler, kürtajın yasalarla desteklenmesine rağmen kürtajın yapılmasına karşı çıkıyorlar. Çünkü onlara göre “Allah’ın verdiği canı Allah alır” safsatasıyla kürtaj yaptırmanın dine aykırı olduğunu dayatarak kürtajı engellemeye çalışıyorlar. Çoğu İslamcı hekime kürtaj için gittiğinizde sizi ikna etmenin yollarını arıyor hatta sizin duygusal ikilemde kalmanızı sağlayarak ceninin kalp atışlarını dinletmeye çalışıyor. Ve hatta bebeğin sakat doğması riski olmasını durumunda bile kürtajın yapılmasının da dine aykırı olduğunu söylemektedirler. 2003’te AKP “Yaşama hakkının kutsallığı ve dokunulmazlığı temelinde özürlü doğma ihtimali gerekçesiyle kürtaja izin verilemez” maddesini yasa tasarısı şeklinde sundu. Devletin özürlülere yönelik hizmetinin yetersiz hatta olmadığının farkına varırsak bu özürlü doğacak çocukların bakımını kimin üstleneceği ise aşikar. Çünkü özürlü çocuklar için yapılan rehabilitasyon merkezlerinde bu çocukların tedavi görebilmeleri için bu ailelerin hatırı sayılır cinsten paraları olması gerekiyor.

Kadının gebeliğini sürdürüp sürdürmemesi embriyoya danışarak alacağı bir karar değil. Embriyo kadının bir uzantısıdır. Karar hakkı kadınındır. 1970’lerde feministlerin **“İstediğimiz çocuklara, şayet istersek ve ne zaman istersek sahip olacağız.”** sloganı bu talebe tanıklık etmektedir. Dolayısı ile ne kürtaj cinayettir, ne de kürtaj yaptırmak isteyenlerin karşılaştığı zorluklar kabul edilebilirdir. Kürtaj hakkı yukarıda da belirttiğim üzere, kadının kendi bedeninin tek hâkimi olduğu gerçeğinin en doğal sonucudur.

Cansu Eralan

Alıntı Kaynak: PROVOKATÖR- Mayıs 2010, Sayı 4

BİR ÖMÜR SÜRER ÖLÜM

Hzl:Irmak Alçar

"Heideger çizgisiyle"

Ölüm; herkesin öyle ya da böyle hakkında konuşabildiği ama özünde kimsenin hiç birşey bilmediği "şey" iken, tam da deneyimlenemeyen olarak kendisi hakkında akıl yürütmeleri de imkansız kılmaz mı?

Ölüm kendini göstermeyendir, görüngü-olmayandır, en nihayetinde var-olmayandır. Bu durumda susmak yapılacak en iyi şey değil midir?

Heideger'e göre değildir çünkü ölüme sırt çevirmek, hayatı da başından atmak demektir. Ölümlü olan; bir gün ölecek olan değil, öleceğini bilendir. O halde ölüm felsefi sorgulamanın zorunlu nesnesidir. Asıl sorun bunun nasıl mümkün olduğunu ortaya koymaktır ki bu yazının konusu da tam olarak budur.

Ölüm kimi zaman antropolojik bir gerçeklik olarak (cenaze törenleri, yas tutmalar vs.) kimi zaman da metafıziksel olarak (ruhun bedenden ayrımı, ruhun ölümsüzlüğü, ölümden sonra yaşam vs.) ele alınır. Heidegger'in felsefesinde ise durum bambaşkadır. Heidegger'e göre görüngübilim[136]; tam da görüngülerin başından beri ve çoğunlukla verili olmadıkları için görüngübilimine ihtiyaç olduğunu bilmektir ve eğer ölüm mutlak görünür-olmayan, mevcudiyete dahil olmayan, fiili hayatı oluşturan şeylerin arasından sıyrılan ise, o zaman ölüm; görünbiliminin sorgulamasında yer alan mutlaktır. Ölüm bir "şey" değildir, bir "olay" değildir. Heidegger'in derdi de ölümü, indirgediğimiz bayağılıktan kurtarmak ve özünde ne olduğunu bulmaktır. Bu da ancak bizim **"ne olduğumuz"** sorusunun başlangıç noktası olduğu bir sorgulamada yapılabilir çünkü ölüm hakkında hiçbir şey bilmesek de bildiğimiz; olduğumuz ve bir gün artık olmayacağımızdır, ölüm; görüngübilimsel bir söylevdir ve ölüm üzerine bir söylevin konusu **"ölüm"** değil, **"varlığın kendi ölümlülüğü ile kurduğu ilişkidir".**

Dasein'in[137] [varlık. mevcudiyet: hayat yaşam] kendi ölümüyle nasıl bir ilişki kurduğunun betimlemesi üzerinden "Varlık"ın sonluluğunun "Mevcudiyet'ine nasıl göründüğünün söylevidir. Öyleyse bu artık-olmamak ile kurduğumuz ilişki üzerinden varlığımızı sorgulamamız gerekmektedir.

---

[136] Fenomenoloji ya da görüngübilim, kurucusu Edmund Husserl olan bir felsefe akımı. 20. yüzyılın ilk çeyreğinde görülen bilimlerdeki ve düşüncedeki genel bunalım içinde doğup gelişen bir felsefe akımıdır. Husserlci fenomenoloji, bu bağlamda, Metafiziği sona erdirerek somut yaşantıya dönmek ve böylece tıkanmış olan felsefeye yeni bir başlangıç yapmak iddiasıyla ortaya çıkmıştır.

[137] **Dasein**, Almanca varoluş anlamına gelen ve Martin Heidegger tarafından Varlık ve Zaman adlı eserinde kullanılan bir terimdir. Heidegger'in asıl ilgi alanı **"Varlığın Anlamı"**dır; fakat bunun aslında özellikle insan varlığı için "Bazı varlıkların varlığının kipi" olduğunu söyler. Varlığın anlamı "Varoluş'un analizi" yoluyla keşfedilmelidir savını işler. Bu ona göre varlık konusunda Antik Yunan düşünürlerinden beri süregelen kördüğümü (bu kördüğüm hiç değilse Aristo'dan beri varlık yerine varlıkların tartışılmasından kaynaklanmaktadır) çözecek tek yoldur. Varlığa bir yaklaşım sağlayabilmek, şeylerin değil varlığın kipinin incelenmesine bağlıdır, ve bize en açık olan varlık kipi kendi varlığımızdır yani varoluşumuzdur.

Ölüm; mevcut olmamaktır ve bu bakımdan "Varlık"'ın olma biçimlerinden biridir. Artık-orada-olmama, oradalığın bir özelliğidir, bulunmamak dünyada-olmanın en uç biçimidir öyle ki bu namevcudiyet ititbariyle mevcutluk kavranır.

Heidegger için ölümün olumsuzluğu hayatın varlığını en iyi açığa çıkarandır. Ölüm görüngüsü işaret ettiği hayatın değillenmesi ile dünyeviliği en radikal şekilde açığa çıkarır ve "Mevcudiyet"i sonluluğunda ortaya koyar. O halde en belirleyici soru ölümün dünyeviliğin ta kendisinde nasıl mevcut olduğudur. İnsan hayatının ölümü göz önünde bulundurmadan belirleyebilmek imkansızdır.

Ölüm hayatın görüngüsüdür, hayatı açığa çıkarandır ve görünür olmadığı haliyle tüm tezahürlerin koşuludur. ***Mevcudiyet; ölümcül bir harekettir.*** **Hiçliğin varlığın karşıtı olmadığı gibi namevcudiyet de mevcudiyetin karşıtı değildir.** Böylece varlığı mevcudiyet, yokluğu da hiçlik olarak tanımlayan bir felsefe geleneğini de burada feshetmiş olur Heidegger. Bu geleneğin aksine Heidegger için ölüm; mevucidiyetin kucağındaki namevcut olarak, değişim imkanını veren koşul olarak varoluşsal bir kavrayış gerektirir. Bu yüzden Heidegger, ***Varlık ve Zaman***'da "Varlık"ın varoluşsal çözümlemesinde ortaya koyduğu varoluşsal yapıları ölümle ilişkilendirme girişiminde bulunacaktır. Dünya bir şeyler toplamı değildir, aksine "Varlık"a **kendini "olduğu şey"** olarak kavramasının imkanını veren ufuktur. "Varlık" dünyada-olmaklığı üzerinden ancak kendinin ne olduğu sorusuna bir cevap bulma imkanına sahiptir. Ancak "Varlık" bu dünyada olmaklığında hep dünyanın açılmışlığında, dünyadaki açıklıkta kendini açandır ve bu yüzden de "Varlık" tan bir özne olarak bahsetmek yanlış olacaktır. Zaten tam da bu yüzündedir ki Heidegger modern felsefenin mirasını bu noktada devralmayı reddeder ve varlığı sorgulama imkanına sahip olan felsefi **„özne"** sine Dasein der. Dasein [varlık. mevcudiyet: hayat yaşam] tamamlanmamış olandır, hep "olmaya doğru" olandır. Temelinde özdeklik yoktur. Olmaya-doğru olma "Mevcudiyet"e hem kendine dönebilme hem de kendini anlama imkanı verdiğinden onun en önemli varoluşsal özelliğidir. "Mevcudiyet"in tamamlanmamışlığı, her an kendini yeniden kurma hali, olmaya- doğruluğu bize dünyayı olumsallık olarak kavrama imkanı verir. Dünyaya atılmış olan "Varlık", varoluşunun iyeliğini her an kendini yeniden olmaya-doğru kurduğunda kavrar ki bu ölümlülüğünü kavramayı da beraberinde getirir. "Mevcudiyet" kapalı bir sistem olarak ele alınamıyor olması onun varlığının kaygı olarak tanımlanmasına sebep olur. Bu açıklık sonuna kadar vardır ve "Varlık"ın kaygılanmama, kendini imkanlarına doğru öne atmama gibi bir seçeneği yoktur. Bu durumda kaygı "Varlık"ın varlığının yapısını tanımlayandır. Kaygıyla yöneldiği imkanlarında "Varlık" sürekli olarak "olma-imkanı" ile ilişkidedir ve henüz-olmayanı olma imkanında eksiklik de varoluşsaldır. O yüzden dir ki "Varlık"ın varlığının sonu ölüm anında gerçekleşecek bir son değildir, ölüm; en uç "henüz-olmama" hali olarak "Mevcudiyet" hep içseldir ve yalnız "Varlık"a özgüdür.

Ölümlü hale gelmek "Varlık"ın izlediği yoldur ve bu yolda güdülen "telos" o yolu izleme hareketinden başka birşey değildir. "Varlık" kendine doğru yola çıkmıştır ve bu yolda hayatı boyunca ilerleyecektir. Dasein, kendine doğru yola henüz kendi olmayan olarak, kendi olma kaygısı taşıyarak çıkmıştır. Ölüm bu yüzden ilerde "Mevcudiyet"i tamamlayacak, ona mükemmellik ve bütünlük verecek olan eksiklik değildir.

Ölüm "Mevcudiyet"in önünde ona en yakın olarak durmakta ve onu tehdit etmektedir. Eğer ölüm "Varlık"ı bekliyorsa, bu "Mevcuiyet"in kendi ölümü olmasından kaynaklanmaktadır. Nasıl ki "Mevcudiyet", olduğu haliyle hep bir henüz-olmama halidir, aynı şekilde

“Mevcudiyet”, olduğu haliyle, hep kendi sonudur ve bu sonlu olmak olarak değil, kendini kendi sonuna taşıyanın varlığı olarak anlaşılmalıdır, ölüm, “Varlık”ın olduğu anda kendine yüklediği bir olma halidir. Ölüm, kendini kendi sonuna taşıyan “Varlık”ın sonudur. Başka bir deyişle ölüm, öncelikle “Varlık”ın kendine doğru çıktığı yolda, olumsuzluk ile, henüz olmama ile kurduğu en uç ilişkidir, ölüm; “Mevcudiyet”in en yalın imkansızlık İmkanıdır Heidegger’e göre. Böylece ölüm en kişisel ve en aşılamaz imkan olarak ortaya çıkar.

Peki ölümlülük hali hangi deneyimde açığa çıkar? “Varlık”ın her zaman ölümü deneyimleme imkanı vardır çünkü “Varlık” bir Mitsein’dır yani ötekilerle birlikte vardır ki bu varoluşun yapısıdır. Ancak ölüm görüngüsünü ele aldığımızda temel bir zorlukla karşılaşırız, hiç kimsenin doğrudan deneyimleyebildiği ve başkalarına iletebildiği bir ölüm deneyimi yoktur. Ölmenin ölen kişi için ne ifade ettiği iletilemez. Buradan da içsel deneyimi betimleme imkansızlığı doğar. Her seferinde varolmanın ve ölmenin aktarılamaz deneyimi söz konusudur. Peki o zaman dolaylı yoldan deneyimlemek yani başkasının ölümünden yola çıkarak ölümün varoluşsal anlamını kavramaya çalışmak bir çözüm değil midir?

Heidegger böyle bir yol seçmekte tereddüt eder çünkü bu yol “Mevcudiyet”in bütünlüğünün çözümlenmesi yerine öteki “Varlık”ın tamamlanmışlığını seçmek demektir. Elbette ki Heidegger’i ötekinin ölümünü hiçe saymakla suçlamak saçmadır. Yalnızca detaylı bir inceleme Heidegger’i tereddüt etmeye iten şeyin ne olduğunu anlamamıza yardımcı olabilir. Yaşamaya içsel olan ölmek iki varoluşsal tutum belirler. Bunlardan biri kaçış diğeri de takiptir. Kaçış, ölüme olan gündelik yaklaşım iken takip, “Varlık”a ölümle hususi bir ilişki kurmasını sağlar. Ancak öyle ya da böyle söz konusu olan hep “Varlık”ın kendi ölümüdür ve “Mevcudiyet” bunun farkındadır. Gündelik hayatta sıklıkla rastlarız ölümlere. Genellikle ölünür etrafımızda ama aynı genellikte kimin öldüğüyle ilgilenilmez. “Varlık”a ölüm haberleri gelir, ölümle uzaktan haşır neşirdir, “Varlık” ölündüğünü de bilir bu ölümün ona ait olmadığını da. Özünde “Varlık”a ait olan ölüm toplumsallaşmış ve herkese ait kılınarak tek bir kişiye aidiyeti ortadan kaldırılmıştır. Toplumsal bir olaya dönüştürülmüştür ölüm.

Günlük konuşma dili ölümden sürekli meydana gelen bir durum olarak bahseder. Heidegger burada dikkatleri ölüme yabancılaşma sürecine çekmek ister. Ölümün topluca bastırıldığını vurgular. **Oysaki ölüm insanın esas özelliğidir çünkü hiç kimse ölümünden sıyrılmaya muktedir değildir.** Başkası için/başkası uğruna ölmek, intihar etmek mümkün olsa da hiç bir zaman başkasının yerine ölmek söz konusu olamaz. “Varlık”ın ölmeyle kurduğu bağ varlığı için kurucudur, dahası diğer tüm belirlenimlere göre öncelik taşır. Ölmek zorunda olmak “Mevcudiyet”in kendi kesinliğinin temelidir. Ölmek Dasein’ın varlığının asıl tanımıdır: Ben ölmekte olanım, ben ölmeye mahkum olanım. **Üstelik “Varlık” için söz konusu olan bir gün ölecek olmak değil, her zaman ölebilecek olmaktır.** Her an, her yerde, şimdi, burada ... mutlak belirsizlik. Peki en uç imkanım olarak ölümümün tamamen bana ait olmasını sağlayan nedir? Anlamak der Heidegger, öncelikle bir anlamı saptamak değildir, kendini bir tasarıda ortaya koyan "olabilme” imkanında kendini anlamaktır. **Heidegger’in ölüm üzerine tefekkürü nihaî imkanı ölmek olan hayat üzerine bir tefekkürdür.** **O halde ölümü en benim kılan hal, kendi ölüm imkanım içinde onun önüne geçmekten başka birşey değildir.** Yani ölümün önüne geçme halimde, imkan hep bir imkan olarak kalacaktır: imkan çok yakındadır ve tehditkardır. Ben de gerçekleştiremem, imkansız olan bu gelecek imkana yönelirim çünkü yaşadığım sürece ben burada ve şimdide olduğum halimle bu imkan hep gelecek olacaktır. Buna gelecek-olma der Heidegger, burada en uç imkanımı yorumlayarak ve bu yorum

sayesinde anlayarak onu açığa çıkarır ve böylece kendi kendimi öngörürüm, ölümün önüne geçerek kendi kendini anlamak ise varolmaktır. Öyleyse anlamak imkanların imkan olarak korunduğu haldir. Ölmek üzere olmanın otantik kavrayışında beş özellik sayar Heidegger: ölmek üzere olmak Dasein'ın en şahsi imkanıdır, en şahsi imkan ise mutlaklıktır, mutlak şahsi imkan ise aşılamazdır. Bu varoluşsal bir kesinliktir ve ölümün bu kesinliği belirlenimsizdir. Toparlayacak olursak ölmek; artık yaşamamak değil, varolmaya başlamaktır. **"Ölünür" demek varolmaya başlamaya köstektir. Heidegger'e göre "ölünür" derken kastedilen genellik ve onun yarattığı diktatörlük en ciddi olanı önemsizmiş gibi görmemize sebep olur. Toplu katliamlarda planlanmış seri ölümler ise "kendi" ölüm imkanları verilmemiş ölümlerdir.** Yaşamlar belki çalınmıştır ama bu onlara kendi ölümleri verilmeden yapılmıştır, üstelik kendi ölümleri de yasaklanmıştır. **Heidegger daha da ileri giderek aslında genel ölümün varolmadığını söyler.** ***Genel ölüm yoktur çünkü ölüm imkanı benim olduğu sürece ölümün imkanı da benden başkası değildir.***

Alıntı Kaynak: PROVOKATÖR- Mayıs 2010, Sayı 4

Not: Okuyucuya rahatlık versin diye orijinal metinde geçen " Dasein" [varlık. mevcudiyet:] kelimeleri ile değiştirilmiştir. Anlam düşüklüğü olabilirsede tutarlılık içindedir.

İhramcızâde İsmail Hakkı

BİR FELAKET TELLALI –Albert Caraco İncelemesi

Hzl: Okan Çil

Öfkeli bir erkekten bahsedeceğim size. Hemen her cümlesinde bunu hissedebileceğiniz, ölüme övgüler düzen ve öfkeyi ve merhametsizliği kurtarıcı bir dürtü olarak karşımıza koyan bir düşünürden, **Albert Caraco**'dan.

Kendine ahir zaman peygamberi diyen bu asık suratlı ihtiyarın kaosa dair düşünüp yazdıklarının hayatındaki yansımasını tahmin etmek zor olmasa gerek:

İntihar!

Topluma, aileye dair onca laf etmiş bir düşünürün, ailesini üzmemek için intiharını ertelemesi garip bir durum tabii. Bu anlamlandırılamayan bir şey. "Sayın Anne" ölmüştür. Ardından "Sayın Baba" da ölür ve bir iki saat sonra intihar eder Caraco.

> "Ölüm için yaşıyor, ölüm için seviyoruz, ölüm için doğurup çalışıyoruz, işlerimiz ve günlerimiz artık ölümün gölgesinde birbirini izliyor, uydurduğumuz disiplin, koruduğumuz değerler ve yaptığımız projeler, hepsi tek bir sona karşılık geliyor, ölüm, ölüm bizi olgunlaşınca toplayacak, biz ölüm için olgunlaşıyoruz ve küle dönmüş bu ökümen üzerinde olsa olsa bir avuç olacak torunlarımız bizim taptığımız her şeyi yakarak bize lanet okumaya devam edecekler. Biz yapmacık figürler kisvesi altındaki ölüme tapıyoruz, ama onun ölüm olduğunu bilmiyoruz, bizim savaşlarımız övdüğümüz şeye kurban verme savaşı, ölümün şerefine kendimiz kurban ediyoruz, bizim ahlakımız bir ölüm okulu, değer verdiğimiz erdemlerse ölümün erdemleri yalnızca.
>
> Bunun dışına çıkamayız, dünyanın düzenini değiştiremeyiz, bizi parçalayıp dağıtan şeye dayanmaya, bizi ezen şeyi sırtımızda taşımaya mahkumuz, bize kalan tek şey—kendimiz de ölmeden önce ve sonuncu ölüler biz olmadan—ya yok olup gitmek ya da öldürmek; yüksek sesle söylüyorum, üçüncü bir yol imkansızdır."

Kaos diye üst bir oluşumdan bahseder Caraco, bu kadiri mutlak makinenin oluşumunda herkesin payı vardır. Salt papazlardan ve tacirlerden söz etmez konu açıldığında, halkın kendisidir asıl hedef aldığı. ***"Yitik kitle"***ye asla değer vermez, yerden yere vurur da rahat etmez içi. Her şeyin sorumlusunun gelenekler ve gelenekçiler olduğunu söyler, babaları eleştirir.

İnsanları üç kategoriye ayırır:

Uyurgezerler, aklı başında ve duyarlı olanlar, tinselciler.

Bazen tinselcileri yüceltip diğerlerini eleştirirken, bazen aklı başında ve duyarlı olanlara yakınlık gösterir, sokaktaki insana kızmadığını, yazdıklarının genç nesile (yeniye) hitap ettiğini söyler başka bir yerde de. ama sonra yine döner dolaşır ve ***"böcekler"*** diye seslenir hepsine ***"fare orduları, aptallar vs."*** ne yapsa boşaltamaz içindeki nefreti ve ölümü yücelterek rahatlamaya çalışır.

> "Olsun artık şu yıkım ve tamamlansın yok olup gitme! Tekrar tekrar başlayan bir kavrukluk ve başarısızlık içinde hayatta kalmaktansa telafisi imkansız olan şeyi tercih ederiz biz. "

Filozofları halktan üst bir noktaya yerleştiren Caraco toplum düşmanlığı saflarında gezinirken entelektüelleri yalan söyleyen, dünya üzerine kafa yormayan, kariyerist insanlar olarak yaftalar. Dilinin kemiği yoktur. Yazdıkça sinirlenir, sinirlendikçe yazar.

> "[...] çünkü toplum bir hiçtir, bir biçimdir, içeriği yitik kitleden ibarettir, spermatik uyurgezerlerin dalaşıdır toplum, son derece aşağılık bir şeydir, filozofu hiç ilgilendirmez."

Kaosun tek suçlusu insanlardır. Hali hazırda yaşayanlar değil sadece, topyekün tüm insanlık. Varolan düzensizliğe tahammül edemez peygamber, ***"otuz bir çekenlerle ve oğlancılarla dolu bir dünya daha az sefil olurdu."*** der ve bununla kalmaz tabii, işi bir adım öteye götürerek sevgi kavramını alır karşısına. ***"En iyisi kuşkusuz kimseyi sevmemektir ve bunun için de önce kendimizden başlamamız gerekir. Kendinden nefret etmeyi savunan kişi hissi bağları parçalar."*** Daha sonra üremeye itiraz eder, hadımlara ve kısırlara övgüler düzer.

> "Onlar suçlu, çünkü çok sayıdalar, insanın yenilenip canlanmasının mümkün olabilmesi için yitik kitlenin ölmesi gerek... Her yoksul aile varlığıyla kriminaldir."
>
> "Ne zamandan beri benim komşum spermatik bir otomat oldu? Komşumun böyle olması şartsa eğer, komşumun varolmadığını ve benim görevimin hiçbir biçimde ona benzememek olduğunu söylüyorum. Merhamet bir aldatmacadır, bana merhamet öğretenler benim düşmanımdır, merhamet böceklerle dolu bir dünyayı kurtaramaz, onların tek bildiği bu dünyayı yiyip bitirmek ve kendi pislikleriyle, çer çöpleriyle kirletmektir. Ne onlara yardım etmeliyiz, ne de onları kırıp geçiren hastalıktan önlemeye çalışmalıyız, bu hastalıklardan ne kadar çok kişi ölürse bizim için o kadar iyi olur, çünkü biz onların kökünü kazımak zorunda kalıyoruz. Barbar bir geleceğin kapısındayız ve bu gelecek kadar ölçüsüz olabilmek, onun tutarsızlığına direnebilmek için, onun barbarlığıyla silahlanmamız gerekir, ya varlığımızı sürdüreceğiz, ya feragat edeceğiz, ya egemen olacağız, ya serbest bırakacağız, yarın vuracak olanlara biz bugün vurmalıyız, oyunun kuralı budur ve bize yakaranlar, bir süre sonra bunu unuttuğumuz için bizi cezalandıracaklardır."
>
> Akabinde sonradan bahseder. Kendi ütopyası içinde gayet basit bir denklemle işleyen bir site dünyadan: **"Gelecekteki evrende yitik kitle olmayacak, insanların hepsi mutlu olacağı için değil, kitle olmayacağından. Yüz milyon insanla yeryüzü cennet olur**."

Çok keskindir Caraco, tavizsiz ve pervasızdır da. Nihilizm, faşizm, anarşizm üçgeninde döner durur. Son kertede nihilist kabul edilse de, Caraco, ideoloji karşıtı, dahası fikir düşmanı olduğunu net olarak söyler. Ona göre tüm fikirler katildir ve bizleri otomatlaştırmaktan başka bir işe yaramazlar.

Dilin yozlaştığını, sanatın yok olduğunu, bilimcilerin doğaya tecavüz ettiğini yazan Caraco, militarizme, edebiyata, cinselliğe, sembolizme, Yahudi sorununa (ki bunu gerçekten merak ediyorum) ve pek çok felsefîk meseleye dair laf ettiyse de kitaplarının hepsi basılmamıştır, basılı kitaplarıysa çok az dile çevrilmiştir, (Turkçeye çevrilmiş iki kitabı vardır.) Belki de bu yüzden üzerine yazılı pek bir şey bulamayız. Çağdaşları açısından (araştırdığım kadarıyla)

pek ses getirmemiş bir düşünürdür. Halbuki söylemlerindeki sertlik elbet birilerinin dikkatini çekmiştir diye düşünmüştüm ilk başta, belki de ben bulamamışımdır.

Karşı durduğu şeylerden biri de sanayileşmedir, dolayısıyla mimaridir. İnsanların durmadan üretip tüketmelerine itiraz eder. Dünyanın koca bir şantiye haline geldiğini söyler. Beyazkarıncalar gibi soluksuz kalıncaya dek buna devam edeceğimizin kehanetinde de bulunur. Ta ki bitime dek!

Din konusunda da benzer fikirlere sahip olan Caraco, imanın insanı kurtaracak bir şey olmadığını, aksine insanları ölüme sürükleyeceğini söyler.

> “Duaların ve büyülerin vakti geçti; başımıza ne gelirse gelsin ibadet vakti geçti. Dinlerimiz artık hiç işimize yaramıyor, müminlerin de varlık nedeni kalmadı, çünkü dinler bize gerçekliğimizi yitirtiyor." Fakat burada yeni bir tanrı arayışından bahseder Caraco: Dişil Tanrı’dan. Üreme karşıtlığı mevzuunda kadınlardan uzak durulmasını öğütleyen, onları olumsuzlayan, kadına yüklenen misyonun erkeklerin bir uydurması olduğunu söyleyen düşünür dini metaforlaştırarak (!) Magna Mater'in (Bereket Tanrısının) yeni dirilişinden bahseder. Dört İncil’de de hiçleştirilen Meryem'in sonunda göğe çıkacağını ve hakimiyeti eline alacağını söyler. Meryem’in bütünlüğe kavuşması için bakire ve anne olmasının yanısıra fahişe de olması ve Magdelena’nın tamamlanmasının gerekliliğine inanan Caraco ancak bu şekilde gökyüzüyle yeryüzünün evlenebileceğini söyler.

> “Dünyayı ahlaksızlık kurtaracak; dinlenme ve gevşeme, her türden fedakarlığın reddi ve militan erdemlerin terk edilmesi, saygın olarak nitelediğimiz her şeyin küçümsenmesi ve uçarılığa rıza göstermek kurtaracak, erkekliğin bizi götürdüğü ve asla geri dönülmeyecek kabustan bizi dişilik kurtaracak, çünkü erkek ölümün eşidir ve ölüm erkeğin yoluna yordamına öncülük eder. Savaş erkeğin iklimidir, erkek savaşa hazırlanır, savaş onun varlık nedenidir ve tıpkı tarikten önce kadının hem efendi hem rahibe olduğu o zamanlarda olduğu gibi daimi barışa kavuşmuş olsaydık, dünyevi iktidarla manevi iktidar erkeğin elinden düşmüş olurdu ve elli yüzyıl önce olduğu gibi hiçliğe gömülürdü.”

Babalarının dinini yıkıcılıkla eş tutan Caraco eskiye dair ne varsa parça parça edilmesini söyler. Babaları gökte bir baba aradığı için cezalandırılmıştır ve ***“...gök boştur ve sizler özgür insanlar olarak yaşamak ve ölmek için öksüz kalmalısınız."*** der.

Ne kadar karamsar olursa olsun kendince geliştirdiği bir çözüm ve çözüm önceli de vardır. Yapılması gerekenleri açıkça söyler.

Ölçülülüğün, nesnelliğin ve tutarlılığın her şeyi çözebileceğini söyleyen Caraco, insanların böyle olmamalarından şikayetçidir. Dünyayı düşünmenin vakti geldi diye bağırır birkaç yerde. Kendi zincirlemesi üstünden dişil bir kurtuluş yaratır.

> “Şehirlerimizi ancak yok ederek değiştirebiliriz, hem de o şehirlerin içini dolduran insanlarla birlikte yok etmek gerekse bile... Bu insan kıyımını alkışlayacağımız zaman da gelecektir. Artık o zaman hiçbir şey karşısında geri çekilmeyeceğiz ve en barbar şey olarak gözükse bile, bizler kaosun ve ölümün rahipleri olacağız, düzen bizim kurbanımız olacak ve saçmalığın sona ermesi için düzeni feda edeceğiz, doğal felaketleri arttıracağız, kötülüğü misline çıkartacağız. Böylece arzulanmadan doğanları ve daha fazla çoğalma umudu taşıyanları cezalandıracağız, onlara yaşamanın asla bir hak değil, bir suiistimal olduğunu ve yok olmayı hak ettiklerini öğreteceğiz, çünkü aşırı kalabalık insanın bunalttığı dünyaya çirkinlik katarak fazla yer tutuyorlar. Biz onarmak istiyoruz ve bu nedenle yok etmeyi düşünüyoruz, uyuma yeniden kavuşmak istiyoruz ve bu nedenle kaosu sevgimizle silahlandırıyoruz, her şeyi yenilemek istiyoruz ve bu nedenle hiçbir şeyi affetmeyeceğiz. Çünkü eğer canlılar böcek olma ve karanlıklarda, uğultu ve pis koku içinde hızla üreyip çoğalma tercihinde bulunsa bile, biz onları engellemek İnsan’ı soyunu kurutarak kurtarmak için buradayız.”

Öngördüğü kurtuluştan, diğer bir ifadeyle büyük felaketten sonra mutluluğa göz kırpar ve paganizme olumlu göndermelerde bulunur. Yeni neslin pagan olacağını savunur, çünkü paganizm doğayla uyumludur. Tüm bu karmaşa ortasında ve tüm karşı çıkış ve kabullenişleri arasında kendini anarşistlere ve nihilistlere yakın görür. Onları beğenir fakat yeterli bulmaz, daha fazlası lazımdır ona, daha provokatif, daha terörist bir sıçramadır beklediği. Yeni neslin onlardan üst basamakta olacağını gururla söyler.

> “Bana yapıcı olmadığım söylenecek, felaketin üzerinde inşaat yapmakla ve felaketi bu evreni düzene koymaya elverişli görmekle suçlanacağım; bana sosyal olmadığım söylenecek, kitlelerin kurban edilmesini öngörmekle ve insanın düzelebilmesi için felaketi gerekli bulmakla suçlanacağım; benim gayri insani olduğum söylenecek, çünkü milyarlarca böceğin yaşamı beni ilgilendirmiyor ve ben ökümen’in insansızlaşmasını savunuyorum; benim ahlaksız olduğum söylenecek, çünkü ben değerler eksenimi sarsıyorum ve işaretlerin sırasını değiştiriyorum. Haksızlıklarımı biliyorum, suçlu olduğumu kabul ediyorum, aynı yolda yürümekte ısrarlıyım. ”

1919 yılında doğmuş, vahşi kapitalizmin ve dünya savaşları ortasında kalmış bir yarı göçebe için oldukça sert ve duygusal tepkilerle düşünen bir filozoftur Caraco. Destekleyip desteklememenin ötesinde bir durum bu, derdini anlamaya çalışmaktır maksat. Caraco üstüne yazmanın zor taraflarından biri de bu, bir de kelimelerle oynamayı sever bir hali var, keyifli tarafı bu.

Bu yazıyı yazmaya başlarken sadece alıntılardan bir seçki yapmayı düşünmüştüm ilkin, sonra vazgeçtim ki bu kadar alıntı yapmamın nedeni de budur. Kendini kendinden okumanın daha sağlıklı bir iletişim olacağını düşündüğümden, hem de başkası adına konuşmanın verdiği ağırlığı azaltma niyetiyle...

Kendi intihar sorunsalından sonra, gördüğüm çelişkilerden birisi de ***Post Mortem*** kitabındaki anne özlemidir. Ölüyü değil, ölümü kutsallaştırmak mı demeli buna bilmem, ama annesinin ölümünün başına gelen en kötü şeylerden biri olduğunu yazar ve babasıyla onu yad edişlerinden bahsettiğindeyse duygusallığından ötürü özür diler ve parantezin birazdan kapanacağını söyler. Tabii felsefesinin kaynağı kabul edilen Kaos’un Kutsal Kitabı’nı daha sonra yazıyor, belki de bu süre zarfında keskinleşmiştir, bilemeyiz.

> "Yok olup gidecek olan bir ölüm ezgisidir benim söylediğim ve beş para etmez naiplerimiz karşısında, kafalarına ayin başlığı geçirmiş düzenbazlarımız karşısında ve çoğu olgunluğa bile erişmemiş bilginlerimiz karşısında, ben, bir münzevi, meçhul biri, kendi kuşağının kahini, yakılmak yerine sessizliğe canlı canlı kapanmış ben, yarın insanların koro halinde terennüm edecekleri bu silinmez sözleri ben söylüyorum. Tek tesellim, bir dahaki sefere bu naiplerin, düzenbazların ve bilginlerin de bizimle birlikte ölecekleri, bu melunların felaketten kaçıp sığınabilecekleri bir yer altı olmayacak, okyanusta onları kabul edebilecek ada kalmayacak, onları yutacak çöl de kalmayacak; onları, hâzinelerini ve ailelerini. Karanlıkların içine hep birlikte geri dönüşsüzce yuvarlanacağız ve gölgeler kuyusu kabul edecek bizi; bizi saçma tanrılarımızı, bizi cani değerlerimizi, bizi ve gülünç türlerimizi. Ancak o zaman yalnızca o zamana adalet yerini bulacak ve bizi hiçbir gerekçeyle taklit edilmemesi gereken bir model olarak anımsayacaklar, biz yükselen kuşaklar için uyarı olacağız ve gelip metropollerimizi çirkin kalıntılarını—düzenin yarattığı bu kaos evlatlarını!—seyredecekler.

Sh: 2-8

Kaynaklar

Albert Caraco, Kaos'un Kutsal Kitabı, Çev. Işık Ergüden, Versus Yay.

Albert Caraco, Post Mortem, Çev. Işık Ergüden, Versus Yay.

Alıntı Kaynak: PROVOKATÖR- Mayıs 2010, Sayı 4

KAOS'UN KUTSAL KİTABI -Albert Caraco

trc: Işık Ergüden

Ölüme doğru gidiyoruz, tıpkı okun hedefe doğru gitmesi gibi, asla ıskalamayacağımız da kesin, ölüm bizim tek kesinliğimiz, tek gerçeğimiz, öleceğimizi daima biliyoruz, herhangi bir zamanda, herhangi bir yerde, biçiminin bir önemi yok. **Çünkü ebedi yaşam bir anlamsızlıktır, ebediyet hayat değildir, ölüm özlem duyduğumuz istirahattır, hayat ve ölüm birbirine bağlıdır, başka şey talep edenler imkânsızı isterler ve tek elde edecekleri, ödülleri ise duman olup gitmek olacaktır.** Bizler, sözcüklerle yetinemeyenler, yok olmaya razıyız ve rıza göstermekte de haklıyız, doğmayı biz seçmedik ve bize verilmekten çok dayatılmış olan bu yaşama, kaygı ve acı dolu, neşesi sorunsallı ya da kötü bu yaşama hiçbir yerde katlanamadığımız için kendimizi mutlu addediyoruz.

Bir insanın mutlu olması neyi kanıtlar?

Mutluluk türe özgü bir durumdur, bizse cinsin yasalarına bakıyoruz yalnızca, bu yasalardan yola çıkarak düşünüyoruz, bu yasalar üzerine kafa yoruyor ve bu yasaları derinleştiriyoruz, mucize arayanları küçümsüyoruz, sonsuz mutluluğuna düşkün değiliz, bizim gerçekliğimiz bize yeter, türümüzün üstünlüğü başka yeri kapsamaz.

Her birimiz tek başımıza ölüyoruz ve bütünüyle ölüyoruz; bu iki hakikati çoğu kişi reddeder,

çünkü çoğu insan yaşadığı süre boyunca uyuklar ve yok olacağı anda uyanmaktan çekinir.

Yalnızlık, ölümün okullarından biridir, **çoğunluk asla bu okula giremez, bütünlük başka bir yerde elde edilemez, aynı zamanda yalnızlığın da ödülüdür bütünlük.**

İnsanları birbirinden ayırt etmek gerekirse, insanlar üç takıma ayrılır:

Uyurgezerler, ki bunlar sürüyledir;

aklı başında ve duyarlı olanlar iki düzlemde yaşarlar ve kendilerinde neyin eksik olduğunu bilerek, hiç bulamadıkları şeyi aramaya çalışırlar;

tinsel insanlar iki kez doğmuşlardır, tek başlarına ölmek ve bütünüyle ölmek için düzenli adımlarla ölüme doğru yürürler, ölüm ânını, yerini ve tarzını tesadüfen de olsa seçemedikleri durumda, gündelik işleri küçümsediklerini belirtmenin tek yoludur bu onlar için.

Uyurgezerler putperesttir; aklı başında ve duyarlı olanlar mümindir; iki kez doğmuş tinseller, uyurgezerlerin hayal edemedikleri, ötekilerin ise tahayyül bile edemediği şeye taparlar tinde, çünkü onlar kâmil insanlardır, dolayısıyla zaten elde etmiş oldukları şeyi ne aramaya kalkışırlar ne de ona taparlar, çünkü kendileri odur zaten.

İçinde yaşadığımız şehirler ölümün okullarıdır, çünkü gayri insanidirler. Bu şehirlerin her biri uğultunun ve leş kokunun kesiştiği kavşaklar halini almıştır, her biri binalardan oluşan bir kaos olmuştur, bu şehirlerin içine milyonlarcamız yığılarak, yaşama nedenimizi yitirmekteyiz. Biz çaresiz bahtsızlar, kendimizi saçmalık labirentine iyi kötü girmiş hissediyoruz ve buradan ancak ölümüz çıkacak, çünkü bizim yazgımız daima çoğalmakta, tek amacımız da sayısızca ölmekte. **İçinde yaşadığımız şehirler, çarkın her dönüşünde birbiri ardına hissettirmeden ilerliyor, birbirleriyle kaynaşma özlemiyle yanıp tutuşarak; bu yürüyüş mutlak kaosa doğru, uğultu ve leş kokusu içinde.** Çarkın her dönüşünde arazi fiyatları artıyor, boş alanı yutan labirentin içinde plasman geliri şehir duvarlarını günden güne yükseltiyor. Paranın para getirmesi ve içinde yaşadığımız şehirlerin ilerlemesi şart olduğundan, her kuşağın evlerinin iki misli yükselmesi ve iki günde bir suların kesilmesi ele meşrudur. Mimarların tek özlemi, bize hazırladıkları kaderden kaçıp kırda yaşamaya gitmektir.

Dünya, Büyük Keşifler öncesi gibi, yine kapandı, 1914 yılı ikinci Ortaçağ'ın gelişine işaret ediyor, kendimizi yeniden Gnostiklerin tür hapishanesi dedikleri şeyin içinde, asla içinden çıkamayacağımız sonlu evrende buluyoruz. Dört yüzyıl boyunca sayısız Avrupalıya nasip olmuş iyimserliğin sonucu bu; Kader Tarih'e geri dönüyor ve birden bire nereye doğru yol aldığımızı, başımıza gelenin nedenini soruyoruz kendimize, giderek daha insani bir yaşama eşlik edecek sınırsız bir ilerlemeye babalarımızın duyduğu boş güven demek ki uçup gitti: **Çemberin içinde dönüp duruyoruz, kendi eserlerimizi bile tahayyül edemiyoruz. Demek ki eserlerimiz bizi aştı geçti, insanın dönüştürdüğü dünya bir kez daha insan zekâsından kaçıyor, hiç olmadığı kadar ölümün gölgesinde inşa ediyoruz binalarımızı, ölüme bizim şatafatımız miras kalacak, çıplak olma vakti yaklaşıyor, geleneklerimiz giysiler gibi birbiri ardına üzerimizden düşerek bizi çıplak bırakacaklar, ancak o zaman yargılanacağız, dışımız çıplak içimiz boş, ayaklarımızın altında uçurum, başlarımızın üzerinde kaos.**

İnsanlar hem özgürdür hem bağlı, arzu ettiklerinden daha özgür, fark ettiklerinden daha bağlıdırlar, çünkü faniler kitlesi uyurgezerlerden ibarettir ve onların uykudan uyanması asla düzenin çıkarma değildir, yönetilemez olurlar çünkü o zaman. **Düzen insanların dostu**

değildir, onları keyfince yönetmekle yetinir, ender olarak uygarlaştırmaya, daha da ender olarak insanileştirmeye çalışır. Düzen şaşmaz olmadığından, onun hatalarını günün birinde telafi edecek olan şey savaştır, ve düzen bu hataları iyice arındığı için savaşa gidiyoruz; savaş ile istikbal birbirinden ayrılmaz gibiler.

Tek kesinlik şudur: **Ölüm, tek kelimeyle, her şeyin anlamıdır, insan ölüm karşısında sıradan bir şeydir yalnızca, halklar da aynı;** Tarih bir tutkudur, azaptır, kurbanları sürüyledir, içinde yaşadığımız dünya cehennemdir, hiçliğin ılımlılaştırdığı bir cehennem. Bu cehennemde, kendini tanımayı reddeden insan kendini feda etmeyi tercih eder, o çok kalabalık hayvan türleri gibi, çekir go sürüleri, fare orduları gibi feda etmeyi tercih eder, içinde yaşadığı dünyayı yeniden düşünmektense yok olmanın daha yüce olduğunu, sayılamayacak kadar çoklukla yok olmanın yüceliğini hayal eder.

Gençliğimiz kendini mahkûm edilmiş hissediyor, bu nedenle üniversiteler kaynıyor, gençlik haklı, biz haksızız, ona yeni bir savaş hazırlıyoruz. Düzen ve savaş birbirine bağlı, ahlakımız bunun gayet iyi farkında, büyük ahlakçıların öğretisine bakmak yeter: Tek kesinlik bu, müebbet barış durumunu hayal bile edemiyoruz, düzen buna katlanamaz. Gençliğimiz düzen ile savaşın uyuştuğu bu ilişkiyi kavradı, bizim değerlerimiz ile kendi bahtsızlıkları arasındaki bağlantıyı anladı, bu artık karşı konulmaz bir keşif. Ama asıl paradoks, gençliğimizin haklıyken haksız olması, çünkü tekbiçimliliğin tehdidi altındaki bu evrende halklar birbirlerinin çağdaşı değil; gençliğin kendini feda etmeye hazır olduğu yeterince ulus var hâlâ. Gençlerimiz bu dünyada barış ilan etmenin dünyanın sizi dinlemesine yeteceğini mi sanıyorlar? Biz Cehennemdeyiz ve lanetli olmaktan, sürekli acı çekmekten başka tercihimiz yok, bir de bu azaptan sorumlu şeytanlar var.

Yüzyıl ölümün yüzyılı, ölüm bizzat bize dönük, her bir insanın kırk kez öldürülmesine yetecek kadar imkâna sahibiz, silahlarımızla ne yapacağımızı şimdiden bilemiyoruz, binalar artık bize yetmiyor, dağları oymaya başladık bile, ölüm araçlarımız toprağın derinliklerine yığılıyor. Bizim ökümenimiz sanki askeri cephanelik, on milyonlarca insan savaş için çalışıyor, ahlak ile çıkarın ittifak yaptığı bu çözüm yolunu bozmayı artık hayal bile etmiyoruz, gençliğimiz paradoksun bedelini yarın ödeyecek, o bunu hissedip isyan ediyor, bizse ona mucize vaat edemiyoruz, yavan söylevler çekmeye bile cesaret edemiyoruz, çoktan mahkûm edildiğini ve devrimlerle nasibinin değişmeyeceğinin farkındayız. Çok geç artık, Tarih durmuyor, bizi sürüklüyor, eğik düzlemlerinden [ya da tasarılarının eğiliminden] herhangi bir yavaşlama bekleyemeyiz, gezegen çapında felakete doğru gidiyoruz ve evren, düzenden kaçmak için bu felaketi arzulayan, giderek de daha çok arzulayacak insanlarla dolu; giderek saçmalaşan bir düzen çünkü bu ve ancak tutarlılığın, dolayısıyla insanın insanlığının zararına varlığını sürdürebiliyor.

Ölüm için yaşıyor, ölüm için seviyoruz, ölüm için doğurup çalışıyoruz, işlerimiz ve günlerimiz artık ölümün gölgesinde birbirini izliyor, uyduğumuz disiplin, koruduğumuz değerler ve yaptığımız projeler, hepsi tek bir sona karşılık veriyor: Ölüm.

Ölüm bizi olgunlaşınca toplayacak, biz ölüm için olgunlaşıyoruz ve küle dönmüş bu **ökümen** [Yeryüzünün tamamı yerleşmeye uygun değildir. Doğal ve ekonomik kökenli bazı etmenler yerleşmeleri sınırlamaktadır. Dünyada yerleşmeye uygun alanlara ökümen alan denir.] üzerinde olsa olsa bir avuç olacak torunlarımız bizim taptığımız her şeyi yakarak bize lanet okumaya devam edecekler. Biz yapmacık figürler kisvesi altındaki ölüme tapıyoruz ama onun ölüm olduğunu bilmiyoruz, bizim savaşlarımız övdüğümüz şeye kurban verme savaşı, ölümün

şerefine kendimizi feda ediyoruz, bizim ahlakımız bir ölüm okulu, değer verdiğimiz erdemler ise ölümün erdemleri yalnızca. Bunun dışına çıkamayız, dünyanın düzenini değiştirenleyiz, bizi parçalayıp dağıtan şeye dayanmaya, bizi ezen şeyi sırtımızda taşımaya mahkûmuz, bize kalan tek şey, kendimiz de ölmeden önce ve sonuncu ölüler biz olmadan ya yok olup gitmek ya da öldürmek; yüksek sesle söylüyorum, üçüncü bir yol imkânsızdır.

İçimizde taşıdığımız cehennem, şehirlerimizin cehennemine karşılık geliyor, şehirlerimiz zihniyetlerimizin ölçüsü, ölüm istenci yaşama coşkusuna öncülük ediyor ve hangisinin bize esin kaynağı olduğunu ayırt edemiyoruz, tekrarlanıp duran işlere koşturuyor ve doruklara yükselmekle övünüyoruz, ölçüsüzlüğün elinde esiriz ve düşünüp taşınmadan sürekli binalar inşa ediyoruz. Dünya bir süre sonra yalnızca bir şantiye olacak. **Burada, beyazkarıncalar gibi, milyarlarca kör, uğultunun ve leş kokusunun içinde otomatlar gibi didinip duracaktır soluksuz kalana dek.** Günün birinde, deli gibi uyanıp, bıkıp usanmadan birbirlerini boğazlamaya koyulacaklar. İçine gömüldüğümüz bu evrende delilik, yabancılaşmış insanın, cinli insanın, imkânlarının gerisinde kalmış ve eserlerinin kölesi olmuş insanın kendiliğindenliğinin alacağı biçimdir.

Delilik artık elli katlı konutlarımızın altında kuluçkaya yatıyor. Deliliğin kökünü kazıma yönündeki aciliyetimize rağmen, yeni tanrı odur, ona bir tür ibadette bulunsak bile yatıştıramayız onu: Ölümümüzdür o; hiç durmadan her şeyi talep eder.

Asıl tanrılarımızın kimler olduğu öğrenilmek isteniyorsa, bizi asla ilkelerimize göre değil eserlerimize göre değerlendirmek gerekir. O zaman cevap vermek zor olmaz ve söylemekten ve hatta düşünmekten kaçındığımız şey söylenebilir: Onlar deliliğe ve ölüme tapıyorlardı. Aslında, başka hiçbir şeye taptığımız yok, ama buna her zaman ikna olamayız, **çünkü delilik ve ölüm, vahyedilmiş dinlerin nihai tamamlanışıdır ve çünkü bu dinler en başta da Hıristiyan imanı delilik ile ölümü fiilen kapsamaktadır.**

Biz deliliği ve ölümü sunakların üzerine yerleştirdik, hem çılgınlığı hem de Yüce Tanrı'nın can çekiştiğini söylüyorsak artık ne kalır geriye sorarım size? Paradoksun bedelini ödemek kalır ve bunun ödeneceğini öngörüyorum, vaktiyle oynadığımız fikirler şimdi insanlarla oynamaya başlıyor ve insanlar ölçüsüzce tüketecekler kendilerini. Hiçbir şeyden kaçamayacağız ve hiçbir şey bize artık lütufta bulunmayacak, sürdürdüğümüz düzen asla iyileşmeyecek, delilik ve ölüm bu düzenin temelleri olarak kalıyor, düzen onlara bağlı ve sağlıklı bir şekilde değişemeyeceğinden, biz istemesek de destekleyen şey öldürecek düzeni.

Fikirler insanlardan daha canlı olduğundan, fikirlerle yaşar insanlar ve onlar için ölürler gıklarını çıkarmadan. Oysa, tüm fikirlerimiz katildir, hiçbir fikir nesnelliğin, ölçünün ve tutarlılığın yasasına uymaz, ve bizler, bu fikirleri sürdüren bizler, otomatlar gibi yürürüz ölüme. Önce gençlerimiz ölecek, onlar kendilerinin ritüel kurban olduklarını biliyorlar, onlar evreni anlamdan yoksun diye yargılıyorlar, onları onaylamazlık edemeyiz, giderek daha fazla kötü niyetli oluyoruz ve cevap verirken tökezliyoruz. Artık ne diyebiliriz ki onlara? Diyalog imkânsız, çünkü onlar haklılar ve onlar da delilerle, sersemlerle ve yalancılarla aynı yazgının içine kapatılmışlar. Yeni Vahiy bize ne kadar gerekli gelirse gelsin, öncelikle skandalin patlak vermesi gerek, canice fikirlerimizin kötücüllüklerini ortaya sererek çılgınlıklarını tüketmeleri gerek, biz felaketi es geçecek değiliz, felaket düzenin içinde ve biz de onun suç ortaklarıyız, felaketi reforma tercih ediyoruz, dünyayı yeniden düşünmektense kendimizi feda etmeyi tercih ediyoruz; bu dünyayı ancak harabelerin ortasında yeniden düşüneceğiz.

Yok olup gidecek olan için bir ölüm ezgisidir benim söylediğim ve beş para etmez naiplerimiz karşısında, kafalarına ayin başlığı geçirmiş düzenbazlarımız karşısında ve çoğu olgunluğa bile erişmemiş bilginlerimiz karşısında, ben, bir münzevi, meçhul biri, kendi kuşağımın kâhini, yakılmak yerine sessizliğe canlı canlı kapanmış ben, yarın insanların koro halinde terennüm edecekleri bu silinmez sözleri ben söylüyorum. Tek tesellim, bir dahaki sefere bu naiplerin, düzenbaz ve bilginlerin de bizimle birlikte ölecekleri, bu melunların felaketten kaçıp sığınabilecekleri bir yeraltı olmayacak, okyanusta onları kabul edebilecek ada kalmayacak, onları yutacak çöl de kalmayacak; onları, hâzinelerini ve ailelerini. Karanlıkların içine hep birlikte geri dönüşsüzce yuvarlanacağız ve gölgeler kuyusu kabul edecek bizi; bizi ve saçma tanrılarımızı, bizi ve cani değerlerimizi, bizi ve gülünç türlerimizi. Ancak o zaman, yalnızca o zaman adalet yerini bulacak ve bizi hiçbir gerekçeyle taklit edilmemesi gereken bir model olarak anımsayacaklar, biz yükselen kuşaklar için uyarı olacağız ve gelip metropollerimizin çirkin kalıntılarını düzenin yarattığı bu kaos evlatlarını! seyredecekler.

Ustalarımız bizim daima düşmanlarımız oldular ve şimdi ustalarımız her zamankinden çok yanılgı içindeler, çünkü bizim bu kadar kalabalık olmamız onların hatası; yüzyıllardır ve hatta binlerce yıldır işe koşabilecekleri ve ölüme sürükleyebilecekleri astlarının çoğalmasını istiyorlar. **Dünyanın parçalandığı ve insanların toprak sıkıntısı çektiği günümüzde, doğan bu milyarların ihtiyaçlarını karşılamak bahanesiyle, onların düşü elli katlı evler inşa etmek ve ökümen'i sanayileştirmek, çünkü onlara kendi iddialarına rağmen her zaman ve her zaman daha fazla canlı gerekiyor. İçinde tükendiğimiz Cehennemi sistemli biçimde örgütlüyorlar, düşünmemizi engellemek için bize aptalca gösteriler öneriyorlar, duyarlılığımızı barbarlaştıran ve idrak gücümüzün sonunda yok olup gideceği gösteriler; hiçbir şatafattan kaçınmadan ve kendi manyaklıklarına yön vererek bu oyunları kutsayacaklar.** Bizans sirkine geri dönüyor ve gerçek sorunlarımızı unutuyoruz, ama

O sorunlar bizi unutmuyor, yarın tekrar karşımıza çıkacaklar ve biz şimdiden biliyoruz, bu sorunlar çözümsüz kaldığı sürece savaşa gideceğiz.

Biz ne zaman korksak, bütün bu uyuşuk halimize rağmen gazeteciler kalkıp kaygılarımızı dağıtmaya çalışırlar; onların vaatlerinden bir Düzenbazlık Antolojisi yapabiliriz. Günün birinde kutupların suyunu içeceğiz, buzullar ihtiyaçlarımızı karşılayacak; günün birinde elimizi attığımız her şey leziz yiyeceklere dönüşecek; günün birinde atıklar, okyanusların dibindeki kırık çizgilerine yığıldıktan sonra toprağın derinlerine gömülecekler; günün birinde yaşamak için çalışmak zorunda kalmayacağız ve vaktimizi eğlenerek geçireceğiz; günün birinde gezegenleri birbiri ardına kolonileştireceğiz. Ayakta uyutan bu masalları, insan türünün dörtte üçü köpeklerimizden ve kedilerimizden bile daha berbat koşullarda yaşarken yayımlıyorlar; hem de sınırsız bolluk vaat edilen en kötü durumdaki dörtte birlik nüfusun kendi aşağılık durumlarından çıkma umudu yokken ve bu mucizelerin geçerliliğinden kuşku duyacak gerekçesi varken yapıyorlar bunu. Çünkü, sonun, yerkürenin yüzeyine dalga dalga ve şimşek hızında yayılması için, mutlak dehşetten hayatta kalanların kadim yoksulluğun sultası altında acılar ve sıkıntılar çekerek sürünmesi için tek bir savaş yeterlidir.

Bir Tanrı varsa eğer kaos ve ölüm de O'nun sanları arasında yer alacaktır, eğer Tanrı yoksa, bu da aynı anlama gelir, o zaman kaos ve ölüm kuşaklar tükenene dek birbirlerine yeter. İstediğimiz kadar günlük yakalım, belirsizliğe ve çürümeye mahkûmuz, neye taparsak tapalım, kurtuluş yok, iyilerle kötülerin yazgısı aynı, azizleri de canavarları da aynı uçurum

kucaklıyor, adil olma ve adaletsizlik fikri, görgü kuralları gereği bağlı kaldığımız bir sayıklamadan başka bir şey olmadı hiç. **Aslında, dinsel ve ahlaki fikirlerin kaynağı insandadır, bunu insanın dışında aramak anlamsızlıktır, insan metafizik bir hayvandır ve evrenin yalnızca kendi için varolmasını ister, ama evren insanı bilmez, farkında değildir ve insan bu tanımazdan gelmeye teselli bulmak için uzamı tanrılarla, kendi imgesinden yarattığı tanrılarla doldurur, böylece, içi boş gerekçelere tutunarak yaşamayı başarırız, ama bu gayet hoş ve teselli edici gerekçeler, bizler gözlerimizi kuşatması ve tehdidi altında yaşadığımız ölüme ve kaosa açtığımızda hiçliğe düşerler. İman, boş şeylerden biridir ve bu dünyanın doğası üzerine insanı aldatma sanatıdır.**

Çünkü bu dünyanın doğasında mutlak ilgisizlik vardır ve bu dünyanın doğasına benzemek filozofun görevidir ama elbette vazgeçemeyeceği insan olmayı sürdürerek: Tutarlılığın, ölçülülüğün ve nesnelliğin bedeli budur. Bütün sorunlar nesnellik, ölçü ve tutarlılıkla çözümlenir, ama çoğu insan bunu yapamadığından bütün sorunlar çözümsüz kalıyor; salaklıkları ve delilikleri nedeniyle hak ettikleri felaket alçakların eğitileceği tek okuldur. Uyurgezerleri kâhin yapamayacağımız gibi bu doğuştan körlere de ışığı sevdiremeyiz, düzenin yasası yitik kitlenin kurtarılamayacağı yönündedir ve bu kitle, sürüyle çoğalarak ve bıkıp usanmadan sayısız kurban vererek soluksuz kalana dek üremeyi kendi yitiminin tesellisi kabul ediyor. Bizi bekleyen şeyi hayal meyal seçiyoruz ve davranışımızı gözlerimizle gördüğümüz ve öğrendiğimiz şeye göre düzenliyoruz, ama ölümlülerin çoğunun hiçbir şeyi fark etmediğini ve kendi düşlerinden ancak umutsuzluğa düşmek için çıktıklarını hissediyoruz; onların tek yasası ancak işitmedikleri şeye tabi olmaktır.

Duaların ve büyülerin vakti geçti; başımıza ne gelirse gelsin ibadet vakti geçti. Dinlerimiz artık hiç işimize yaramıyor, müminlerin de varlık nedeni kalmadı, çünkü dinler bize gerçekliğimizi yitirtiyor, müminlerse dünyayı tekrar düşünmeyecekler: Oysa, içinde yaşadığımız dünyayı yeniden düşünmezsek burada üç kuşak daha varlığını sürdüremeyecek, üç kuşak daha gerekliğini yitirmemeli. Artık kendimizi yargılama imkânlarımız var, vahyedilmiş sistemlerimiz bunlara baskın çıkamaz, düşünce zamanı müjdeleniyor, meditasyon vakti başlıyor. Aslında, yitik kitleyi müminler oluşturuyor, müminler geleceğimizi İç; kendimiz arasındaki fazlalıktır, bu yüzden ölüm onlara ödül olacak, bundan daha adili olamaz. Körlerin bizi yönetmesi, hem de kör diye onurlandırılmaları doğru değil: Devlet başkanlarının kendi batıl inançlarını bir unvan haline getirmeleri ve bir ibadetin törenlerini bundan böyle kendi varlıklarıyla onurlandırmaları meşru değildir. Yaşadığımız yüzyılda insan adına layık biri hiçbir şeye inanmaz ve bunu da övünç kaynağı yapar.

Yeni bir Vahye ihtiyacımız var, bu arada, öncekiler hükümsüz kaldı, hatta daha kötüsü, kargaşanın kaynağı bunlar. Bütün ahlaki otoritelerin desteğiyle ölüme gidiyoruz. Tüm dinsel otoritelerin onayı ve cezalandırmasıyla evrensel ölüme doğru gidiyoruz, hiçbir şey bunu engelleyemez, geleneklerimiz bizim ölüme yönelmemizi son derece onaylıyorlar, çıkarlarımızla denk olan değerlerimiz de bizi aynı yöne itiyor, bundan daha uyumlu bir onay asla görülmedi. Yeryüzü, kurban edilen insanların sunağı oldu; başı dönen, serseme dönmüş insanlık kendini feda etmek için bu sunağa çıkarken, düzenbazlığı duyuran bir avuç insanı ayakları altında çiğniyorlar. Çok geç olduğunun farkındayız artık, ve bu dünyadaki her fedakârlığın bir düzenbazlık olduğunu biliyoruz, hem de en dikkate değer düzenbazlık, ama bunu tam yok olacakken öğrendik. Yarın hayatta kalan insanları Yeni Vahiy kendini feda etmenin saçmalığı üzerine aydınlatacak, şimdiki kuşak çoktan mahkûm edildi, geri dönüşü

yok, insan kıyımlarının sunağından dumanlar tütüyor ve türümüz bu dumanları besleyecek, hem de aşk çığlıklarıyla besleyecek, içinde bulunduğu durumdan, gayri insani bu halinden kaçma umuduyla besleyecek.

İman artık insanları kurtaramaz, ne kurtarması! Onları ölüme sürükler, iman oburluktan ve zinadan başka bir şey değildir, ama oburluk ve zina bize düşünmeyi öğretemez. Çünkü artık kendini adamanın bir önemi yok, işin kolayı olur bu; artık haç taşımanın bir önemi yok, bu çok basit olur; böyle birini taklit etmenin, hatta takip etmenin de hiç önemi yok, bu ancak bir kaçış olabilir: Artık dünyayı yeniden düşünme zamanı, gerçekliğimizi arşınlamamız, ölçüp biçmemiz ve yeni temeller atmamız gerek, bu görevler diğerlerinin önüne geçiyor. Oysa, bu görevler çoğu insanın uzağında kalır, dolayısıyla insanların çoğunluğu, bunları yerine getiremediğinden suçlu olacaktır, suçlu ve cezalı; başlarına geleni anlamayacaklar bile. Yitik kitle kaosun eseridir, o kaostur ve; kaosa geri döner, bu kitlenin ölümüne ağlayacak değiliz, çünkü o gölgeler ordusudur ve kavruk kalmış, gelişememiş gölgelerin ancak ikircilliğin bağrında sahte bir yaşamı olabilir, hepsi bu: Dinler bu bölgeler için yapılmıştır, onların iğrençliklerine, aşağılanmışlıklarına tesellidir dinler, ama onlar bu iğrençliği sürdürmeye devam ediyorlar.

Gelecek kuşakların hangi tanrılara tapacağını bilmiyoruz; bizim aramızda kaosun ve ölümün Babası olmuş Gökteki Peder'e ayırdığımız yeri dişil ilkenin alacağı bir düzenin kurulacağına inanıyoruz. Meryem'in yükselişini onaylıyoruz: **Dört İncil'de de bir hiç olan Meryem, sonunda Göğe çıkarak, iki bin yılın sonunda hakimiyeti eline alır; o, dirilen Magna Mater'dir ve İsa yalnızca onun bir eklentisidir, ama Meryem'de de kendisinin bir yarısı daima eksiktir. Gelecek yüzyıllarda Tanrıça bütünlüğüne yeniden kavuşacaktır, çünkü onun Bakire ve Anne olması yetmez, aynı zamanda Fahişe de olması ve bütünselliğin tamamlayıcısı olan Magdalena figürünü kapsaması gerekir. O zaman ve yalnızca o zaman, Gökyüzüyle Yeryüzünün evliliğini kutlayabiliriz, o zaman ve yalnızca o zaman kurban etme fikrinden vazgeçeriz, o zaman ve yalnızca o zaman barış kalıcı olur ve dişil ilke dünyanın mutlak hakimi olur tıpkı Tarih'ten önce olduğu gibi, o zaman ve yalnızca o zaman hareketsizliğin hüküm sürmesi için hareket durur, o zaman ve yalnızca o zaman merkez yeniden ele geçirilmiş ve uzam da bu merkezden yola çıkarak örgütlenmiş olur.**

Ama daha önce hiçbir şey çözülemez, çünkü ölçüsüzlük egemen olmadan ve skandal patlamadan ilke değiştiremeyiz, iyi niyet geleceğin reddettiği ve bizim gerçekliğimizi tüketerek varlığını sürdüren bir düzeni korumaya yetmez; bu, ölüm düzenidir ve minisi kaosa kalacaktır. Felaketten kaçamayız, keza bu felaketin kusursuz mantığından da kaçamayız, onun kimileri öngörülebilir kimileri öngörülemez evrelerinin tek tek akışına katlanmaya mahkûmuz, bizi sürükleyen hareketi durdurmayacağız: Erkekler döllemeye devam edecek, kadınlar doğurmaya; ve yitik kitleyi beslemek için her şey kullanılacak, gelecek ipotek altına alınacak. Şu anki insanlığın yalnızca küçücük bir parçası olacak soydaşlarımız, güzelliği bir anıdan başka bir şey olmayan talan edilmiş bir dünyayı miras alacaklar, bunu onarmak yüzyılları bulacak, doğumu sınırlandıracaklar ki toprak dinletisin, sular temizlensin, bu ökümen'i zorla kirletmeye ya da ökümen'in yasalarından tanrılar aramaya niyetlenmeyeceklerdir, bu gerçekliği aşkınlığın yanılsamasına kurban etmeyeceklerdir, Yeryüzü'ne sadık kalacaklar ve Gökyüzü'nü onu onaylamaya mecbur edeceklerdir.

İşte bu nedenle ölüme yürüyoruz, sığınacak bir yer bulma umudumuz yok, deliyiz ve

meczubuz, Tarih bizi bağışlamıyor, bizi Kader'in ellerine teslim ediyor bizim yüzümüzden gücü giderek artan Kader'in. Artık çok geç, tek kesinlik bu, paramparçayız ve bir sentez tasarlamak bile elimizden gelmiyor, kendimizi tahayyül edemiyoruz, kendi sorumluluğumuzu üstlenemiyoruz, kendimizden kaçarak kendimizi arıyoruz ve bu kaçışın içinde kendi tutarlılığımızdan kaçış sanatını buluyoruz. Artık hiç durmayan hareket bizi parçalara ayırıyor, dağıtıyor ve biz zevkle bu duruma rıza gösteriyoruz, üzülmüş gibi yaptığımız şeyi alttan alta onaylıyoruz, en despotik düzenin içine sızmış bu kaos bize zevk veriyor, amaçlarımızın hilafına, özgürlüklerimizi ölümden alıyoruz. İnsanlık, maruz kalacağı şeyi bütünüyle ister, sahip olduğu şeydense feragat eder; biz onu kendini yalanlamaya mecbur etmeyeceğiz, fark ettiği birazcık şeyi de anlamayı reddediyor, kendisini uyaranlardan tiksiniyor, sivil ve dini iktidarın fikir birliğiyle sessizliğe mahkûm ediliyor bu uyaranlar, onlar sağırları harekete geçirerek körleri aldatan bir avuç insandır.

Tutarsızlık özgürlüğü diğer özgürlüklerin yerini aldı, bundan da vazgeçmeyeceğiz, sanat bunu açıklıyor, edebiyat buna gönderme yapıyor, sadece bunlar mı, bilim tutarsızlığı itiraf ediyor, en büyük bilginler bil o sentez fikrinden vazgeçiyorlar. Oysa, sentez fikri bir yana bırakıldığında tutarlılık imkânsız olur ve hümanizma da boş bir laftan başka bir şey olmaz; ölçülülük artık uzun süredir moda değil, kimse ölçülülüğü korumayı düşünmüyor, ama onunla birlikte hümanizma ikinci öğesinden de mahrum kalmış uluyor; üçüncü kavram olan nesnellik karşısında gereken mesafeye sahip değiliz ve hiç olmadığı kadar nesnel olan bilimlerden çıkan derse rağmen bugünün insanları arasında öznelliğin zaferi de bir başka paradokstur. İşte bu yüzden bizim gerçekliğimizin imgesi labirenttir, çünkü bize zamanın özetini veren şey labirent imgesidir, labirent sürüdür, artık kendimizle buluşamayız, ortak paydamız yoktur arlık, biz gerçekdışıyız ve gerçekdışı olmayı onaylıyoruz. Ortaklık sorun olmasaydı iletişim sözcüğü hiç moda olur muydu? Aslında, biz bir yığın yalnızız, yine de karmakarışık bir halde yuvarlanıyoruz, bizi birbirimize katarak tek başımıza bırakmaya devam eden şeyin kurbanıyız.

Ancak öfkemiz yardım ederse yanlıştan çıkarız, ama geri döndüğümüzde yeniden yanlışın içine düşeriz; umutsuzluğa ve büyük öfkeye kapılmadan doğruya gidemediğimizden sahicilikten söz ediyoruz, hâlâ yalan söylediğimizi itiraf etmemek için. İki düzlemde yalan söylemeyi başardık ve nesnelliğin kendi haklarını koruduğuna kendimizi ikna etmek için bunları karşı karşıya getiriyoruz; hatta düzlem değiştirme ânı geldiğinde diyalektikten bile söz ediyoruz, çabamızın püf noktası bizi harekete geçirmek yerine ajite etmesidir ve karşılaştırma yapmak yerine bizi bundan kurtarmasıdır. Böylece kapalı bir küre içinde kaynayıp coşuyoruz, kendimizi gösteriye veriyoruz, boş laflar zafer kazanıyor her seferinde, ama bu küreyi taşıyan mukadderat halini almış ve bizim giderek daha az belirleyebildiğimiz bir Tarih'tir; yaptığımız işlerin, biz istemesek de kesin bir itilim kazandırdığı ama fikirlerimizin hakim olamadığı bir kasırga. Artık kendimizi tahayyül edemiyoruz, kendi sorumluluğumuzu üstlenemiyoruz ve hoşumuza giden bir durumun içine gömülüyoruz, bizi ancak bir felaket çıkarabilir bunun içinden, kendi gerçekliğimiz karşısında erkekliğimizi yitiriyoruz, yazgı karşısında kadınız.

Entelektüellerimizin tek bildiği oyun oynamak, tinselcilerimizin tek bildiği de yalan söylemek, hiçbiri dünyayı yeniden düşünmek üzerine kafa yormuyor, hiçbiri bize gerçekliği ölçüp biçme imkânı vermiyor, hepsi de kariyer peşinde; görgü kurallarını asla incitmeden birbirlerinin gözlerini oyma sanatındaki ustalıkları hayranlık verici! Giderek daha tutucu oluyoruz, en

yıpranmış ve en utanç verici köhnelikteki düşünceleri sürdürmeyi başarıyoruz, bizim devrimlerimiz yalnızca laftadır, şeyleri yeniden şekillendirdiğimiz yanılsamasını edinmemiz için sözcükleri değiştirmemiz yeter, her şeyden ve kendimizden korkuyoruz, cesaretin ötesine geçerek cesaretin içini boşaltmanın ve deliliği ifrata vardırarak delilikle uğraşmanın yolunu buluruz, hiçbir şeye karşı çıkmıyoruz ve her şeyin düşük yapmasına, başarısız kalmasına yol açıyoruz, güçsüzlüğe bağlı ölçüsüzlüğün zaferi bu. Bunlarla birlikte ölüme yürüyoruz; tekrar ediyorum, birkaç istisna hariç, herkesi kapsayacak ölüm, onu, Tarihi, sona erdirmekle görevli. Geleneklerimiz bize bu durumu vahyettiğinde tutarlıdırlar, bizse onları gülünç hale getirdiğimizde kötü niyetliyizdir, geleneklerin haber verdiği şeye hiçbir güvence baskın çıkamaz ve hiçbir olasılık bu olacakları önleyemez.

Geleneklerimiz yalan söylememişti, çünkü onlar insaniydi ve bu dünya hakkındaki cehaletlerine rağmen insanı biliyorlardı; bizler, bu dünyayı iyi bilen bizler, hatta giderek daha fazla kötüye kullanacak kadar iyi bilen bizler ise insanı bilmemeye başlıyoruz imkânımız olmadığından değil, bizi kendimize dair kör eden bir hüner gösterisi nedeniyle. İnsan aşılmış olduğundan, acınacak bir halde ve sefil olmamasına imkân yoktur; ve biz bunu kabul etmek istemiyoruz, bu sefalet bizi rahatsız ediyor, niyetimizi aşıyor, onu kendimizden uzak tutuyoruz, ondan kaçıyoruz, geri püskürtüyoruz, çünkü bizim eserimizin iflasının habercisi bu. Bizim putumuz aşmak; artık tutarlılığı ona feda ediyoruz, ona olan sevgimizden dolayı sentez fikrinden vazgeçiyoruz, değerlerimizi ve yaşama nedenlerimizi birbiri ardına yakacağız, ama put doymak bilmez, sonunda bir insan kıyımına kalkışıp kendimizi sunmak zorunda kalacağız. Umutsuz gençliğimizin yapmayı öğrendiği şeyi yarın milyonlarcamız yapacağız; en büyük eylem somutlaştırma olacak, burada delilik ile bilgelik, yüce bir aşma içerisinde, kendi sentezlerini gerekleştirecekler, böylelikle tek yaşayan ölüm olacak ve düzen simgelerini tek başına kaos üzerine geçirecek.

Kaynağa geri dönüş temel görevdir, insanın işi budur. Bu yüzden, düşünür adına layık ender kimseler, bir metafizik oluşturmak amacıyla ontoloji ve etimolojiyle ilgilenirlerken, modadan kopmamayı dert edinmiş kıt zekâlılar, aşağı bir ayrıntı olan toplumsalı seyrede seyrede yok olup gidiyorlar. Çünkü toplum bir hiçtir, bir biçimdir, içeriği yitik kitleden ibaredir, spermatik uyurgezerlerin dalaşıdır toplum, son derece aşağılık bir şeydir, filozofu hiç ilgilendirmez. **Tarih büyük adamların eseridir, seçkinlerin boy ölçüştüğü kapalı alandır, yığınlar gösteriye kabul edilir ve yıkıma sürüklendiklerinde ise ölülerine ineklerden daha fazla değer verilmez.** Çağımızın ılımalarından biri Meçhul Asker Mezarı'nı doldurmuş olmasıdır: Bunu yaparak, kaosun doğurduklarımı kalkan olan adsız sansızları bozguncuların en kötülerine rehin verdik; kaosun bizim aramızda sunakları var ve bizler de şimdiden orada tapınıyoruz. **Sunakların kapıları adsız putlardandır ve kaos bu kapılın ıh**ın geçerek girer meydana; kapılar açık kalacak kaos her şeyi istila edebilsin.

Felaket şart, felaket arzu edilir, felaket meşru, felaket tanrının lütfü, dünya daha ucuza yenilenmez ve eğer dünya yenilenmezse, kendisine mikrop bulaştıran insanlarla birlikte yok olmak zorunda kalacak. İnsanlar evrene cüzam gibi yayıldılar ve çoğaldıkça evrenin doğasını bozuyorlar, çoğalarak tanrılarına hizmet ettiklerini sanıyorlar, tüccarları ve papazları onların doğurganlığını onaylıyor, tüccarlar bu sayede zenginleştikleri için, papazlar ise kendi saygınlıkları artıyor diye onaylıyorlar. Bilginler bize tehlikeyi belirtiyor ama onların sesi neredeyse her zaman boğuluyor, ahlakın ve ticaretin çıkarları bozulmaz bir ittifak oluşturuyor, para ve tinsellik hareketin durmasına tahammül edemezler, tacirler tüketici

ister, papazlar aile ister; savaş onları nüfusun azalmasından daha az korkutuyor: Ölüm düzeninin en sağlam destekleri tacirler ve papazlar. İnsanlık bu komployu hatırlamak zorunda; ve facia gündelik yaşamın bir parçası olduğunda, yalnızca kendi yaşamları adına insanlığı kaosa teslim edenleri cezalandırmalıdır.

Sefaletin tek çaresi sefil durumda olanların kısırlaştırılmasıdır, ama ölüm düzeni, tacirlerin ve papazların düzeni bu lafı ağzımıza almamıza bile izin v(irmiyor. Tacirler ve papazlar zenginleşmek ve tahakküm kurmak isterler, maddi kâr ve manevi itibar İslerler, bunları bizim salaklığımız sayesinde elde ediyorlar, çünkü bizim gözümüzün açılması onların vıı sefaletin sonu olacaktır. **Geleneklerimizin zamanı geçti ve onları savunanların, hırsız ursuz takımının, bize itaat vaaz edenlerin niyeti, bizi öldürmek pahasına da olsa kendi kurumlarını ebedileştirmektir.** Onların büyük saygı gösterdikleri şeye hakaret etmek görevdir, çünkü kutsallığa hakaret etmeden deri, mı kök salamaz, değişmekte ne kadar gecikirsek kötülükleri ve ıstırapları o kadar fazla hissederiz.

Şimdi herkese sesleniyorum ve yüzü olmayan bir çokluk oluşturmaya son vererek yitiminden kaçabileceğini söylüyorum yitik kitleye; onun çıkarı artık hayat kaynaklarını kurutmaktadır, bu dünyada yoksul olmaktan başka bir kusur olmadığını anlamalıdır. her yoksul, bir başka yoksul doğurarak sefalete yeni bir rehin verdiği andan itibaren suçlu olur.

qqqDevrimlerimiz birbiri ardına başarısız kaldı ve bu da adildir, hiç kimse işin özüne temas etmeye cesaret edemedi, kendi üzerine geri çekilerek, kaynağın içinde sönen bir geçmişin evrensel mirasçısı olma iddiasında herkes. Aslında eksen değiştirmemiz gerekiyor, bunu felaketten sonra yapacağımız kesin, öncesinde aynı yanılgılı gidişatı tekrarlayacağız ve hep yeniden aşacağımız yolda bir adım bile ilerleyemeyeceğiz. **Günün birinde ailenin statüsünü tepeden tırnağa değiştireceğiz, çünkü tüm ahlakçıların övgü düzdüğü geleneksel aileler kalabalık nüfusludur.** Bu ahlakçıların sözünü senet kabul ediyoruz ve üreme suç olduğundan, günün birinde, ailenin statüsünü altüst ederek bu suça karşı çok sert davranacağız. Kölelik okulunun kaynağının aileden başka yer olmamasını da buna eklemeli; zorbalar bu nedenle geleneksel aileleri severler, bu ailelerde kadın köledir ve çocuklar teba, ama baba müstehcen, gülünç ve sefil olsa bile kendi evinde hakimdir ve bizim hükümdarların arketipidir, evet, tanrılarımızın ve krallarımızın yaşayan modeli babadır! Bu düzenleme fazla sürmüş olmalı ki, ardından yitik kitle ortaya çıktı.

Otuz bir çekenlerle ve oğlancılarla dolu bir dünya bizimkinden daha az sefil olurdu, hakikat bu işte. Hayali bir görevi yerine getirdiğimiz ve zaman aşımına uğramış buyruklara uyduğumuz için sefiliz, ama görev bizi iğrenç durumumuzdan çekip çıkarmıyor ve buyruklar bizi orada sebat etmeye zorluyor. Yirmi yüzyıldır üzerimizde tahakküm süren ahlak düzeni miadını doldurdu bizse onun barbarlığını ölçüyoruz hala, o ayakta kalmaya çabalıyor biz ölüyoruz, hem ılıt sayısızca, o düzen kurbanlarından daima reddetmiş olduğu hoşgörüyü talep ediyor şimdi, kardeşlik vaaz ediyor, kendi hiç aldırmamıştı oysa, başkalaşmaktan söz ediyor, o ki hareketsiz olmakla övünür ılü. eskimiş tulumlarına doldurmak için yenliklere ııl koymak istiyor, gelmekte olandan tiksiniyor ve Im.lıir şeyi engelleyemediğinden, kendini gösteriyor

■ lıizo olmayacak vaatlerde bulunuyor. Oluşmasında temel etken olduğu felaketten sonra, ahlak düzeni ılo sırası geldiğinde kurban olacaktır; ama bu dü "ıiı ı kalıntıları korunacaktır ki, bizlerden biri canlı

I alırsa onu kınama vesilesi olsun ve insanlar dünyanın kötülüğünün üzerinde toplandığı ve içinde da \ anıklılık kazandığı insanlara çullanabilsinler diye.

Gecenin karanlığına giriyoruz ve buradan ancak cılız kalıntılarımız çıkacak, çok kalabalığız, daha da kalabalık olacağız ve giderek daha da kalabalıklaşacağız, böylece sonunda kaos galip çıkacak ve ölüm karnını doyuracak. Efendilerimiz bizim düşmanlarımızdır, tinselcilerimiz de bizi ayartanlar ve efendilerimizin suç ortaklarıdır, bizler öksüzüz ve bunu işitmek istemiyoruz, her yerde baba ve anne arıyoruz kendimize, Gökyüzünde bile bize bu vaat ediliyor ve bizler ahlak düzeninin bizi varlığımızı sürdürmeye mecbur ettiği bu uçurumların dibinden sesleniyoruz onlara. Gelecekteki evrende yitik kitle olmayacak; insanların hepsi mutlu olacağı için değil, kitle olmayacağından. Yüz milyon insanla yeryüzü cennet olur; yeryüzünü kemirip duran ve pisleten milyarlarla ise bir kutuptan diğerine uzanan bir cehennem olur, türün hapishanesi olur, evrensel işkence odası olur, kendi pislik ve süprüntüleri içinde hayatlarını sürdüren mistik delilerle dolu bir çirkef kuyusu olur. Kitle düzenin günahıdır, ahlakın ve imanın altürü nüdür, düzeni, ahlakı ve imanı mahkûm etmeye bu kadarı yeter, çünkü bunların tek yaptığı, insanları çoğaltmak ve onları böceğe çevirmek.

Ben kendi zamanımın peygamberlerinden biriyim v<> söz hakkım olmadığından, söyleyeceğim şeyi yazıyorum. Çevremde, delilik, aptallık ve cehalet, yalım ve hesapla yer değiştiriyor, hepsi de aynı erdemin m dayanıyor, çünkü işin trajik yanı ki ahlakçılar İmi konuda hemfikir değildir dünyanın erdemden parçalandığıdır, bence hiç bu kadar çok erdem gör momiştir. Bunca erdeme rağmen kaosa doğru gidiyo ı n/,, bunca erdem bizi evrensel ölümden kurtaramıyor; nesnelliğin ölçütü olan tutarlılık ile bizim aramızda erdemin bir fazlalık olup olmadığını sonunda Inrıdime sorar hale geldim. Erdemler bizi düzenden I' n Karamıyor ve düzen bizim yitimimiz için erdem Inıden yararlanıyor, bizler artık bir sistemin kandır

11 ığı kurbanlarız, çıkarlarımız konusunda bizi aldatıyor ve bizi kendi çıkarlarına kurban ederken bunla 1111 bizim de çıkarımız olduğu konusunda bizi ikna mliyor. Böylece hepimiz iyi bir şey yaptığımızı sanıyoruz ve birbirimizle yarışırcasına kanıyoruz, ödülümüz delilik, içinde yaşadığımız atmosfer aptallık, bu nlmosferde birinci görevimiz cahillik sanki, böylelikle yalan ile hesabın eli kolu serbest kalacak. Bizim çocuk kaldık ve aile varlığını sürdürdükçe de çocuk kalacağız.

Aile günün birinde aşılması gerekecek bir kurumdur, varlık nedeni yoktur: Aile, çoğu durumda, kalabalıktır, evren aşırı kalabalıktır, dahası, en tartışmalı fikirlerimizin kaynağı ailedir ve doğruluğu korkutan eserler arasında yanlış fikirleri sürdürme lüksümüz olamaz. Yalnızca öjenik ailelere hoşgörü gösterilebilir, bunların da az sayıda olduğunu biliyoruz, diğerleri sonunda bize arzu edilmez gelecektir ve yoksulluğun tehdit ettiği bir dünyada her yoksul aile sefaleti arttırır, her yoksul aile, varlığı nedeniyle zaten kriminaldir. Şuna ikna olalım ki merhamet bir saçmalıktır, merhamet gösterilen kişileri bozar, hayırsever ruhlara trapez olup merhametin kurbanı olmaktansa kendini yok etmek yeğdir. Muhtaç durumda olanların nasibi olan izdiham, hangi ülkede ve hangi çağda olunursa olunsun, dinsel ve ahlaki otoritelerin sessizliğine rağmen, iğrençliğin zirvesidir: Oysa, elli yüzyıldır kimse bunu dert etmedi, çünkü düzen çare kısırlık bulmaktansa iğrençliği tercih eder. Düzen her zaman gayri insaniydi, ahlak düzeni tüm düzenlerin en gayri insanisidir.

Dünyayı ahlaksızlık kurtaracak; dinlenme ve gev vome, her türden fedakârlığın reddi ve

militan er ılomlerin terk edilmesi, saygın olarak nitelediğimiz hur şeyin küçümsenmesi ve uçarılığa rıza göstermek kurtaracak, erkekliğin bizi götürdüğü ve asla geri dönülmeyecek kâbustan bizi dişilik kurtaracak, çünkü erkek ölümün eşidir ve ölüm erkeğin yoluna yordamına öncülük eder. Savaş erkeğin iklimidir, erkek ıvaşa hazırlanır, savaş onun varlık nedenidir ve tıpl ı Tarih'ten önce, kadının hem efendi hem rahibe olduğu o zamanlarda olduğu gibi daimi barışa kavuşmuş olsaydık, dünyevi iktidar ile manevi iktidar er İMiğin elinden düşmüş olurdu ve elli yüzyıl önce olduğu gibi hiçliğe gömülürdü, ölümün onu çekip çılgınlığı hiçliğe gömülürdü: Ölüm, ahlak düzeni, sa \ .ıs ve militan erdemlerin gerekliliği, yasal barbarlık nygıtı ve sistematik gayri insaniliğin inşası. Erkek, lelaketi örgütleyerek kendi üstünlüğünü meşrulaştırmak zorunda, kendini ancak bu bedelle vazgeçilmez I ılıyor, ama bu bedeli biz daha ne kadar süre ödeyebiliriz?

Aslında erkeğin derinliği, gönlü yoktur, onun merhameti bir temrinden başka bir şey olamaz, şid detkâr olmamak için kendinin şiddet olması şart, erkeğin inşa ettiği düzenin temellerinde cinayet var. Kadim halklar, Tarih'ten öncekiler, bizim geleneklerimizi ve buyruklarımızı borçlu olduğumuz halklardan daha sade ve daha yumuşaktılar, kadınlar tarafından yönetiliyorlardı ve biz onları ahlaksızlıkla damgalıyoruz, ama bu onları yenenlerin niteleyişidir ki biz de her zaman onlardan esin aldık. Erkek şimdi yolun sonuna gelmiş gözüküyor ve onun acımasız buyrukları ölçüsüz imkânlarıyla elbirliği ettiğinden, ona kalan tek şey ökümenik insan kıyımına hazırlanmak; bu kıyım erkeğin eserlerinin tacı olacak yarın. Çünkü ancak bu tarihi tüketerek kendi Tarih'imiz den çıkabiliriz ve ancak kendimizi kurban ederek tarihi tüketebiliriz, duyarlılık değişiminin baskın çıkması için tüm dünyanın mezarlık olması gerekecek; daha az feragat edecek değiliz, biz kendi bahtsızlığımızı reformdan daha fazla seviyoruz ve elimizdeki silahlarla bunu kanıtlayacağız, bize ölümün yolunu öğretecek olanları izleyeceğiz daima ve onları izlediğimiz için kendimizi değerli sayacağız.

İçinde yaşadığımız dünya serttir, soğuktur, karanlıktır, adaletsiz ve yöntemlidir, yöneticileri ya içli salaklardır ya da derinlikli haytalar, kimse bu çağa denk değildir, biz aşıldık, ister küçük olalım ister büyük, meşruiyeti aklımız almıyor, iktidar bir oldu bitti iktidarıdır yalnızca, boyun eğilen bir ehveni şer. Tüm egemen sınıfları bir uçtan ötekine ortadan kal dırsak bile hiçbir şey değişmiş olmaz, elli yüzyıl önce kurulmuş düzenin kılı bile kıpırdamaz, ölüme doğru yürüyüş tek bir gün bile durmaz ve muzaffer isyancılara kalan tek seçenek eskimiş geleneklerin ve saçma buyrukların mirasçısı olmak olur. Komedi sona erdi, trajedi başlıyor, dünya giderek daha sert, daha soğuk, daha kasvetli ve daha adaletsiz olacak; her yanı istila eden kaosa rağmen giderek daha yön temli bir dünya olacak: Hatta bana kalırsa, dünyanın en az tartışmalı niteliği, sistem ruhu ile kargaşanın ittifakıdır, asla daha fazla disiplin ve daha fazla saçmalık, daha fazla hesap ve daha fazla paradoks, sonuçta daha fazla çözülmüş sorun ama katışıksız kayıp olarak çözülmüş sorun görülmeyecektir.

Her şeyin anlamı ölüm olduğundan, başlamış olan Tarih'in bitmesi gerektiğini varsaymak da mümkündür. Tarih'ten önce bir dünya vardı ve Tarih'in, canlı bir şey olduğundan, sonsuzluk ayrıcalığına sahip olmadığı, bizim Tarih'imizin sona erdiği müjdesini veren Selamet olmadığı varsayılabilir. Çünkü Metafizik Tarih'ten çok önce de vardı, insan öncelikle metafizik bir hayvandır, en azından yüz bin yıldır böyleydi, Tarih'in parantezi açıldığında ve tekrar kapandığında, insan Tarihsiz, kendi nihai amaçlarıyla birlikte var olacaktır. O zaman ve yalnızca o zaman Tarih biçimlenerek anlam edinmiş olacaktır ve bir bütün halini alarak, türün zamandışı meditasyonla rma konu olabilir ama bugün Tarih hakkında ancak kendimizi

sorgulayabiliriz ve bizi kendi yitimimize götürdüğünü bilerek, ona kendi eserlerimizin dengi olarak maruz kalabiliriz. Gerçekten de giderek daha fazla eğilen bir düzlem boyunca ölüme doğru koşuyoruz, ölüme doğru kayıyor ve koşturuyoruz, sarhoşuz ve razıyız, çünkü insanlar erkek olduğu ölçüde yok olmaktan da o denli az çekinirler ve ölüm onlara yaşama nedenlerini de kapsayan bir şenlik gibi gelir. Çünkü erdemlerimizin diyeti asla insan katlinden başka bir şey olmayacaktır.

Şehirlerimizi ancak yok ederek değiştirebiliriz, hem de o şehirlerin içini dolduran insanlarla birlikte yok etmek gerekse bile... Bu insan kıyımım alkışlayacağımız zaman da gelecektir. Artık o zaman hiçbir şey karşısında geri çekilmeyeceğiz ve en barbar şey olarak gözükse bile, bizler kaosun ve ölümün rahipleri olacağız, düzen bizim kurbanımız olacak ve saçmalığın sona ermesi için düzeni feda edeceğiz, doğal felaketleri arttıracağız, kötülüğü misline çıkartacağız. Böylece arzulanmadan doğanları ve daha fazla çoğalma umudu taşıyanları cezalandıracağız, onlara yaşamanın asla bir hak değil, bir suiistimal olduğunu ve yok olmayı hak ettiklerini öğreteceğiz, çünkü aşırı kalabalık insanın bunalttığı dünyaya çirkinlik katarak fazla yer tutuyorlar. Biz onarmak istiyoruz ve bu nedenle yok etmeyi düşünüyoruz, uyuma yeniden kavuşmak istiyoruz ve bu nedenle kaosu sevgimizle silahlandırıyoruz, her şeyi yenilemek istiyoruz ve bu nedenle hiçbir şeyi affetmeyeceğiz. Çünkü eğer canlılar böcek olma ve karanlıklarda, uğultu ve pis koku içinde hızla üreyip çoğalma tercihinde bulunsa bile, biz onları engellemek ve İnsan'ı soyunu kurutarak kurtarmak için buradayız.

İnsanlar ölüm dışında çare olmadığını anladıklarında, kendi kendilerini öldürmek zorunda bırakmadıkları için kendi katillerini kutsayacaklardır. Bizim bütün sorunlarımız çözümsüz olduğundan ve çözemediğimiz sorunlara sürekli yenileri eklendiğinden, içinde tükendiğimiz yaşama öfkesinin yok olması ve bana bu dönemlerin utancı gibi gelen canice iyimserliğin yerini bunaltının alması gerekecektir. Çünkü zengin ülkelerin refahı, dünya mutlak bir felakete gömülürken, sonsuza dek sürecek değildir ve dünyayı bu felaketten çekip çıkarmak için çok geç olduğundan, zengin ülkelerin yoksulları yok etmek ya da kendilerinin de yoksul olması dışında bir tercihi olamayacaktır, onlar da kaostan ve ölümden kaçamayacaklardır; tabii eğer en barbar çözümde karar kılma mışlarsa... Böylece, neye kalkışılırsa kalkışılsın, sonu yalnızca dehşete varacaktır, ve araçların ruhu bize iletilmediğinden, İkarus'un peşinden bizim de düşeceğimiz ya da Phaeton'la birlikte uçuruma yuvarlanacağımız kesindir; bilimin geleceğine artık inanmıyorum, insanın mutasyonu ikili bir kâbus olduğundan, bizim soyumuzdan gelenler de bizim yok olduğumuz kaosa ve ölüme kavuşacaklardır.

Dünya çirkin, giderek daha da çirkinleşecek, ormanlar balta darbeleriyle yok oluyor, her yandan şehirler her şeyi yutarak yükseliyorlar, çöller her yerde yayılıyor, çöller de insanın eseri. Toprağın ölümü şehirlerin uzağa yansıyan gölgesidir, şimdi buna suyun ölümü de ekleniyor, sırada havanın ölümü var, ama dördüncü element olan ateş, diğerlerinin intikamını almak için varlığını sürdürecek; bizler, sıramız geldiğinde, ateşle öleceğiz. Evrensel ölüme doğru ilerliyoruz, en bilgili ve görgülü olanlar bunun farkındalar, insan eserlerinin zincirinden boşalttığı bu musibetlere çare olmadığını onlar biliyor, uçarı varlıklar arasında trajik bir halleri var onların, gevezelerin ortasında sessizliklerini koruyorlar, gevezelerin vaat ettiği şeyi uçarıların ummasına izin veriyorlar, ne uçarıları uyarmaya kalkışıyorlar ne de gevezelerin aklını karıştırmaya, dünyayı yok olmaya layık görüyorlar, bizden ancak yıkım pahasına uzak tutulabilecek olan mutlak dehşet ile kusursuz çirkinlik içindeki bu serpilip gelişmedense felaketi tercih edilir buluyorlar. Olsun artık şu yıkım ve tamamlansın yok olup

gitme! Tekrar tekrar başlayan bir kavrukluk ve başarısızlık içinde hayatta kalmaktansa telafisi imkânsız olan şeyi tercih ederiz biz.

Her şey parçalanıp birbirinden ayrılıyor, edinilmiş kabul ettiğimiz kavramlar çözülüyor, büyük sarsıntının müjdesi geliyor ve babalarımızın kullandığı enstrümanları kırıyoruz hepimiz. Sansürün egemen olduğu ülkelerde gerçekliği inkâr etmekten helâk olunuyor; sansürün kalktığı ülkelerde herkes akima geleni söylüyor. Farklılık önemsiz gelebilir, çünkü yalan söylemek ile kendini yitirmek aynı anlama geliyor ve yalan söyleyenlerin de günün birinde kendini yitirenlere katılacakları varsayılır. Esin perileri yeryüzünü terk etti, güzel sanatlar öleli kaç kuşak oldu, dalavereciler alanı boş buluyor, daha inanılmazı asla yaşanmadı, ama en üzüntü veren şey onların dalaverelerine karşı duranların bile bize hiçbir şey önermemeleri, boş laflardan başka bir şey etmemeleridir. Şehirlerimiz birer kâbusa döndü, şehirliler termitlere benziyor artık, her inşa edilen şey iğrenç çirkinlikte, biz artık tapmaklar, saraylar ya da mezarlar, zafer alanları ya da amfiteatrlar inşa etmeyi bilmiyoruz. Her adımda gözümüze hakaret ediliyor, kulağımız sağıra çevriliyor ve koku duyumuz umutsuzluğa kapılıyor, yakında kendimize, düzen neye yarar diye sorar hale geleceğiz.

On bin fersah bizi bir adım bile ilerletmeyecek, dünya giderek aynılaşıyor, felaket farkıyla, uluslar arasına biraz fark koyan o. Yolculuk etmek neye yarar? Kaçmak neye yarar? Burada bıraktığımız her şeyi orda tekrar bulacağız, hapishane kendi üzerine kapanıyor, bizim buradan ancak ölümüz çıkar; ne ay ne gezegenler yaşanabilir gibi. Çok sayıda cehennemin bulunduğu, hem alevlerin hem de buzların cehenneminin bulunduğu göğün iyiliğine inanmak mıdır artık tek çare? Hayatın bir gölgefenomenden ve insanın da kazadan başka bir şey olmadığı bu bilinçdışı yaratılış nedir? Binlerce başarısızlık binlerce can çekişmenin habercisiyken tek bir başarının görüldüğü bu doğal düzen nedir? İyi, Güzel, Doğru ve hoş olarak değerlendirdiğimiz şeyler, heyhat! hayali bir Tanrı'mn yansısı değildir, bunlar bizim içimizde, yalnızca bizden yola çıkarak doğan şeylerdir, bunların ne modelini ne amacını başka bir yerde aramalıyız, bunlar bizzat bizim yetkinliğimizin meyvesidir, aynı zamanda insanların eşit olamayacağının, kaosun imgesinden yapılmış ve daima yok olmaya layık yitik kitle ile ışığın ve düzenin barındığı seçilmişler arasında bir uçurum olduğunun da kanıtıdırlar.

Bilginlerimiz dünyayı pahalı oyuncaklarla dolduruyorlar, onlar, doğayı bozarak, ona tecavüz ederek oyun oynayan koca oğlanlardır ve kimi zaman onlara hak etmedikleri halde hayran oluyoruz, çünkü onların bize verdiği hizmetler giderek daha sorunlu bir hal alıyor. Herhangi bir keşfin bizi nereye götüreceğini kimse öngöremez, bu keşifler insan soyunun değil Kaderin ilerlediği yollardır, kaynak ellerimizin arasından çıkıyor olsa da nehrin akışına hakim değiliz, dünya yeniden bilinemez oluyor ve bizler, felaket değil mucize bekleyen sıradan insanların umudunu kırma pahasına da olsa bunu kabul edemiyoruz. Dünyayı yeniden düzene koymak artık imkânsız, dünya paramparça, daimi bir değişim bunca civcivliyken sentezi hayal edecek halimiz yok, yalnızca yöntemli bir geri çekilme amacıyla hareketi durdurmak gerekiyor: Oysa bizi sürükleyen akıntıyı durdurabilecek kadar hakim değiliz, en bilgili insanlar artık çok geç olduğunun yıllardır farkındalar, biz kaosa gidiyoruz, ölüme gidiyoruz, tüm Tarih'in en büyük felaketini hazırlıyoruz, Tarih'i sonlandıracak olan felaket bu; hayatta kalanlar yüzyıllar boyunca bunun damgasını taşıyacaklar.

Böceklerle dolu bir dünyadan nefret ediyoruz, bu böceklerin insan olduğuna yemin edenler yalan söylüyorlar: Yitik kitle asla insanlardan değil, dışlanmışlardan, cehennemliklerden oluşmuştur. Ne zamandan beri benim komşum spermatik bir otomat oldu? Komşumun böyle

olması şartsa eğer, komşumun var olmadığını ve benim görevimin hiçbir biçimde ona benzememek olduğunu söylüyorum. Merhamet bir aldatmacadır, bana merhamet öğretenler benim düşmanlarımdır, merhamet böceklerle dolu bir dünyayı kurtarmaz, onların tek bildiği bu dünyayı yiyip bitirmek ve kendi pislikleriyle, çer çöpleriyle kirletmektir: Ne onlara yardım etmeliyiz ne de onları kırıp geçiren hastalıkları önlemeye çalışmalıyız, bu hastalıklardan ne kadar çok kişi ölürse bizim için o kadar iyi olur, çünkü biz onların kökünü kazımak zorunda kalıyoruz. Barbar bir geleceğin kapısmdayız ve bu gelecek kadar ölçüsüz olabilmek, onun tutarsızlığına direnebilmek için onun barbarlığıyla silahlanmamız gerekir, ya varlığımızı sürdüreceğiz ya feragat edeceğiz, ya egemen olacağız ya serbest bırakacağız, yarın vuracak olanlara biz bugün vurmalıyız, oyunun kuralı budur ve bize yakaranlar, bir süre sonra bunu unuttuğumuz için bizi cezalandıracaklardır.

Kendimizi aldatmak neye yarar? Acımasız olacağız, toprağımız ve suyumuz olmayacak, belki havamız da olmayacak ve varlığımızı sürdürmek için kendimizi yok edeceğiz, sonunda birbirimizi yiyeceğiz ve bizim tinsellerimiz de bu barbarlıkta bize eşlik edecekler, tanrıyiyiciydik insanyiyici olacağız, böylece biraz daha tamamlanmış olacağız. Dinlerimizin içindeki barbarlığı o zaman açık seçik göreceğiz; koşulsuz buyruklarımızın cisimleşmesi ve dogmalarımızın gerçek varlığı olacak bu barbarlık, ürkütücü gizlerimizin vahyi ve ceza yasalarımızdan yedi kat daha gayri insani olan efsanelerimizin uygulanışı olacaktır. Sanatlar bu uğursuz ve kanlı dehşetleri bizden gizliyordu, yarın bu dehşeti tüm çıplaklığı içinde tadacağız, onlarla öleceğiz, hayatta kalan bir avuç insan ise onları güvenilir kılan ve sürdüren canavarlarla birlikte yasaklayacak bu dehşetleri. Geleneklerimizin yanında en canice yöntemlerimiz nedir ki? Kendimizden çok bağlı kaldığımız bu gelenekler, artık onlarla boy ölçüşebilecek ve her şey tüketilebil sin diye ilk kez bizi kusmaya zorlayacak imkânlarla karşılaşırlar.

Zamanın sonundayız ve bu nedenle her şey çözülüyor, geleceğimiz kargaşayı çoğaltarak başlıyor; Ta rih'ten aldığımız ders, değişimin bir bedeli olduğudur, olabilecek en yüksek bedel ise başkalaşımın bedelidir; oysa, başkalaşım geçiriyoruz, hem de kendimize rağmen, ne olacağımızı da bilmiyoruz, bizi tanımlamaya yarayan sözcükler yarı yolda bırakıyor. Biçimler açılıyor ve içerikler kaçıyor, ağırlıklara ve ölçülere hile karıştı, en bilgili insanların bile yargısına güven olmuyor artık ve niteliksizlik zafer kazanıyor, hem de ona değer veren dalaverecilerle birlikte, hiç cezalandırılmadan. Dillerimiz yozlaşıyor, en güzel diller çirkinleşiyor, en iyi işitilenleri anlaşılmaz oluyor, şiir öldü, düzyazı kaos ile yavanlık arasında seçim yapma durumunda. Sanatlar yok olalı kaç kuşak geçti, en ünlü sanatçılarımız gelecekte küçümsenecek hokkabazlara benziyorlar. Ne bir şey inşa etmeyi biliyoruz ne heykel yapmayı ne de resmi; müziğimiz bir iğrençlik, bu nedenle eski anıtları yıkmak yerine restore ediyoruz ve bu nedenle bütün üslupların koruyucusu kesiliyoruz güçsüzlüğümüzün iki kez itirafı.

Üslupların eşzamanlılığı biçimlerin karışıklığına eklendiğinden, çağımız her şeyi seçmek istedi, bu nedenle biz hiçbir şey bulamadık, tıpkı can çekişenlere benziyoruz, tüm Tarih bize açılıyor, bizim güçsüzlüğümüzü bize tükettiriyor. Aslında, tam da kendi gücümüze çok güvenirken can çekişir bulduk kendimizi, çünkü kendinin farkına varamayan bir gücün sonu kaostur. Gelecek çiledir bizim için, ve bizi harekete geçiren öfkeye rağmen, tutarlılık yokluğu herhangi bir şeye varmamızı engelleyecektir, nihayetinde biz bu çemberin içinde dönüp duruyoruz, bizden daha özgür zihinsel içeriklere av oluyoruz. Biz zaten kaybettik, sentez fikrinden vazgeçerek sonunda düzenle tutarsızlığın uyumunu varsayar hale geldik, bozguna

uğradıktan sonra rahat rahat hayatta kalabileceğimizi hayal ediyoruz, paramparçayız ve ilk sınavda bunu öğreneceğiz, bir daha kendimize gelemeyeceğiz, dehşet kapıda, dile getirilebilir bir dehşet değil bu; geride, kavrayamayacağımız zamandışı öğe kalacak bir tek ayakta. Çünkü biz eserlerimizle birlikte ve eserlerimiz aracılığıyla öleceğiz.

Evrene dair bir ölüm şarkısı yükseliyor dudaklarımdan, içinde yaşadığımız dünyanın bizden önce gelen ve bizimkiyle birlikte yok olsunlar diye bulup ortaya çıkardığımız bu dünyaların bir uçtan ötekine yok olacağını öngörüyorum. Evrenin bir ucundan öteki ucuna dirilttiğimiz yüz küsur ölü şehir bir kez daha ölecektir, hem de dirilme olasılığı olmadan, hatıraları bile yok olacaktır, esin perilerimiz de, içlerinde barındırdıkları servetlerle birlikte yok olacaktır. Bütün milletler geçmişlerini kaybedecektir; önce şu koşul yerine gelmezse herkes kendi bolluğunu, efsane ve umutlarını kurban etmeli insan soyu hayatta kalamaz. Kıyamet gününün anlamı budur; ya hiçliğe ya da yeni bir yaşama girmek için çırılçıplak ortaya çıkacağız ve gelenekleri tarafından bunca yüzyıldır sınava hazırlanan vahyedilmiş dinlerin müminlerinin, mallarından mülklerinden iyi niyetle feragat etmek ve yükümlülüklerini karşılamak isteyip istemeyeceklerini görecek ve onların fedakârlık ruhuna hayran kalacağız. Bir ölüm ezgisi yükseltiyorum ve uçurumdan yükselen kaosu ve çağların derinliğinden gelen kadim korkuyu selamlıyorum!

Ölümle birlikte kaosun türküsünü söylüyorum, ölüm ve kaos evliliklerini kutlayacaklar, ökümenin kor gibi yanışı onların düğünlerini aydınlatacak, şehirlerimiz yok olacak ve evler oralarda oturan ve pisleten böceklerin mezarı olacak. Çünkü sorunlarımızın çözümü ateştedir, yalnızca ateş bizi çözümsüz binlerce paradokstan kurtaracak ve anlaşılmazlığın kurbanı olarak içinde kımıldadığımız labirentin duvarlarını yıkacaktır, umudumuz bundan böyle ateşte toplanıyor. Sadeliğe özlem duyuyoruz; kaos geçtiğinde, ölüm galebe çaldığında, tek bir insan kaldığında —ve içinde yüzlercesinin kaynaştığını gördüğümüzde—, neredeyse bomboş kalmış yeryüzü bakirliğine geri döndüğünde, şehirlerin yanıp kavrulmuş kalıntısını ormanların yutacağı, suların yeniden doğacağı ve yeniden berraklaşmış ırmakların akacağı mutlu zamanlarda, her kitle yitik kitle olduğundan kitle diye bir şeyin olmayacağı gelecek zamanlarda sadelik bize gelecektir. Bizi sadelikten ayıran kaos ve ölümdür, ama biz ne ölümden çekiniyoruz ne kaostan, bu dünyadan tiksiniyor ve hiçbir koşulda istemiyoruz onu.

Bugünkü dünyaya kaosu ve ölümü çağırıyoruz ve onların gelişini alkışlıyoruz, düzen sürdükçe berbatlaşıyor, eğer dağılıp yok olmazsa insanları böceğe çevirecek. Yitik kitle; işte düzenin günahı! Ve eğer kitle her şeyi istila etmişse, her şeyi kirletmiş, her şeyi bozmuşsa, her şeyi kokutmuş, her şeyin üzerini örtmüşse, her şeyi kaostan da berbat hale getirip kaosu bile arzu edilir kılmışsa, düzenin ona ihtiyacı olduğu içindir bu. Bizim hizmet ettiğimiz ve bizi işkenceye gönderen düzenin üreticilere ve tüketicilere ihtiyacı vardır, yoksa bütünlüklü insanlara değil, bütünlüklü insanlar düzeni tedirgin eder, onlardansa başarısızları, eciş bücüşleri, uyurgezerleri ve otomatları her zaman tercih edecektir, düzenin suçu buradadır, düzen hem günahkâr hem canidir, ona yalnızca ateş borçluyuz, düzen ateşle yok olacaktır. Aziz, aziz, azizdir ateş, bizi canavardan ve canavarca işlerinden o kurtaracaktır! Ne sevimlidir, intikamcı kaos! Ne güzeldir ikinci ölüm! Ve ne mutlu bize ki bunları bekliyoruz ve de her ikisinin de kaçınılmazlığını biliyoruz! Aslında bizler şimdiden yarınlarımızın konformistleriyiz.

Düzen dayanıksız, hatta giderek daha da dayanıksızlaşıyor, çünkü kendi ölçüsüzlüğünü yansıtıyor ve kendi tutarsızlığını aşamıyor, düzen kendi ölümüne gebe, çünkü giderek daha

kaotik bir hal alan ve kendi varlık nedeninden giderek daha da uzaklaşan kendi öznelliğini yansıtıyor. Gelecek felaketten sonra hayatta kalacak olanlar bu düzeni tersine dönmüş dünya diye adlandıracaklar; bizim yaşadığımız dünya, kabul olunamaz bir düzene göre kendini düzenleyerek ve bizim nihai amaçlarımıza zarar verecek şekilde sürdürdüğümüz, giderek saçmalaşan bir dünya. Çünkü insan üretmek ve tüketmek için bu dünyada değildir, üretmek ve tüketmek daima yalnızca tali olabilir, var olmak ve var olduğunu hissetmektir önemli olan, gerisi bizi karıncalar, termitler ve arılar düzeyine indirir. Nasibimize sosyal böcek olmanın düşmesini reddediyoruz, moda ideolojiler bizi buna yöneltiyor, biz kaosu ve ölümü tercih ediyoruz, ve bunların ilerlemekte olduğunu biliyoruz, bizim ideolojilerimizin de şaşmaz bir biçimde ölüme ve kaosa doğru yürüdüklerini biliyoruz; o ideolojiler ise yeryüzü cennetini inşa etmekle övünüyorlar kayıp cennet; kitlelerin, yitik kitlelerin mezarı üzerinde kavuşacağımız cennet.

Şimdiden yaşayamayacak kadar kalabalığız; böcek gibi değil ama insan gibi yaşayamayacak kadar kalabalığız; toprağı tüketip çölleri büyütüyoruz, ırmaklarımız birer batak, okyanuslar can çekişiyor, ama iman, ahlak, düzen ve maddi çıkar bizi ilkel topluluklar halinde yaşamaya mahkûm etmek için el birliği ediyorlar: Dinlere mümin gerek, uluslara savunacak insan, sanayicilere tüketici; bu demektir ki herkese çocuk gerek, yetişkin olunca ne olacaklarının bir önemi yok. Felaket karşısında güç durumdayız ve temellerimizi ancak ölüme giderken koruyabiliyoruz, bundan daha trajik bir paradoks hiç görülmedi, daha belirgin bir saçmalık hiç görülmedi, bu evrenin tesadüfi bir yaratı olduğunun, hayatın bir gölgefeno men ve insanın da bir ilinek olduğunun kanıtı hiç bu kadar genel onay görmedi. Bizim hiçbir zaman Gökte Babamız olmadı, bizler öksüzüz, bunu anlaması gereken bizleriz, yetişkin olması gereken bizleriz, bizi yolumuzdan şaşırtanlara itaati reddetmemiz gerekir, bizi uçuruma mahkûm edenleri kurban etmesi gerekenler bizleriz, çünkü eğer biz kendimizi kurtaramazsak hiçbir şey bizi kurtaramaz.

Ama tinsel ayartıcılarının çoban değneğiyle ve efendilerinin sopası altında kaosa doğru sakin sakin yürüyen bu milyarlarca uyurgezere vaaz çekmek neye yarar? Onlar suçlu, çünkü çok sayıdalar, insanın yenilenip canlanmasının mümkün olabilmesi için yitik kitlenin ölmesi gerek. Komşum kör ve sağır bir böcek değildir, komşum spermatik bir otomat da değildir, komşum karanlık ve muğlak fikirlerin esiri olmuş adsız sansız biri asla olmayacaktır, bunlar insanın çeşitli düşük halleridir; neşeleri de acıları kadar saçmadır ve geceleyin bunları diledikleri gibi birbirine katabilirler. Bu kölelerin hiçliğinin ne önemi var bizim için? Onları ne kendilerinden ne de gerçeklikten kurtarabilecek bir şey olabilir, her şey onları karanlıklara yöneltecek şekilde düzenlenmiştir, tesadüfi çiftleşmeler sonucu döllendiler, sonra kalıplarından çıkan tuğlalar gibi doğdular ve işte, paralel diziler oluşturuyorlar ve yığınları bulutlara dek yükseliyor. Bunlar insan mı? Hayır. Yitik kitle asla insandan oluşmaz, çünkü insan ancak yığın beşerin mezarı olduğu andan itibaren başlar.

Evren yok olduğunda ve insanlara şeylerden daha ender rastlandığında ancak evreni yeniden oluşturabiliriz. O zaman ve yalnızca o zaman bizim Hüma nizmamız sağırlar ve körler arasında boş bir laf olmaktan çıkacaktır, çünkü artık o zaman, fazla yer tutma korkusuyla kendimizi tahayyül etmemize izin verilmeyen günümüzde olduğu gibi işitmekten ve görmekten ölmeyiz. Yabancılaşma ilk görevdir, insan aşırı kalabalıklaşır; bu görevi kalabalıklar yerine getirir, onlar hem yabancılaşmıştır hem de rıza gösterendir, hem güçsüz hem de Cinlidirler. Yitik kitlelerin mezarı üzerinde evreni yeniden oluşturabiliriz, kaosun

doğurduğu ve ölüme mahkûm edilmiş bu kitleleri tüm kurtarıcılar bir araya gelse, sayıları binle çarpılsa bile uçurumdan kurtaramayacaktır, çünkü milyarlarca kişi gözünü kurtuluşa diktiğinde kurtuluşun bir anlamı kalmaz. Duvarın içindeki tuğla geri çıkmaz, düzen bir duvar kaosudur ve duvarlar artık bir labirent oluşturmaktadır. Labirentin içindeki insan kimdir? Yerine başkası konabilen, hem de hiç güçlük çekmeden konulabilen bir eleman, aynı kalıptan çıkma ve birbiri yerine geçebilen yığınla elemandan biri.

En kötü düşmanlarımız, bize umuttan söz edenler, sorunlarımızın çözüleceği ve arzularımızın karşılanacağı, neşeli, aydınlık, çalışmanın ve barışın olduğu bir gelecek vaat edenlerdir. Vaatlerini yenilemenin onlara bir bedeli yoktur, ama onlara kulak vermek bize çok pahalıya mal olur ve yalnızca yanlış fikirler ediniriz, biz ne kadar ilerlersek bu fikirler de o kadar etkili olur ve muğlaklığın sultası altında o ölçüde eziliriz; üç yüzyıldan beri bizim gözümüzü açmış olan şeylerin hiçbirini hatırlamamamızı sağlayan ve bilimsel olduğu ileri sürülen bu anlaşılmaz ve muğlak kavramlar yığını altında bocalayıp duruyoruz. Diyalektik denen boş sözler herhangi bir şeyi ânın ihtiyaçlarına ve kanıtlayıcıların çıkarına göre kanıtlamayı sağlar, çünkü referans noktalarını direniş olasılıklarıyla birlikte ortadan kaldırır: Kaos yapma makinesidir bu ve düzen adına bile olsa, gerçekten de saçmanın hizmetine verilmiş olan ve yok oluşun serbest alan bulduğu muhakeme gücümüzün son çabasıdır, elebaşıları en son yok olacaktır, her şeyi kurban ettikten sonra, hiçliğin içinde bir şey olarak kalma isteğiyle...

Düzen, bize vaaz ettiği disipline uyarak kendini sistemli olarak tasfiye etmektedir; bilginler daha çok keşifte bulunuyor, deliliğin kucağına düşmüş düzen de bunları ele geçiriyor; nihayetinde her şey en kötüsüne hazır ve biz, ahlak ve iman adına, bizi oraya götüren yollarda sebatla yol alıyoruz; gelenekler düzenbazlıkta birbirleriyle yarışırken, icatlar da kötülükte yarışıyorlar, bu yarıştan da kaçamayacağız ve sonunda uçurum ağzını açmış durduğu uzlaşmaya düzen öncülük ediyor. Saçmanın kendi mantığı var ve biz onun evrelerine katılıyoruz, hatta hazırlıksız bir şeyler yaptığımıza inanıyoruz, oysa ki yaptığımız her şey anlamadan icra ettiğimiz bu genel plana gönderme yapıyor: Bu bir mekanizma ve binlerce çark binlerce kez, insanın özniteliği olarak gördükleri bir özgürlük üzerine uzun uzun söylev çekiyorlar, düzen ise saçma bir şekilde bunu yankılamakla yetiniyor. Bizler görev gereği körüz ve düzene dayanıyoruz, düzen bizden daha kör ama uzgörüşlü olduğuna kendini ikna ediyor, bu çift taraflı aldatmacanın tüm halklar için eşit olarak hazırladığı yıkımdan artık kimse kaçamaz.

Tarih’in dersleri belagat dolu, ama biz bu dersler tarafından aydınlatılmak istemiyoruz, Tarih’i reddediyoruz, tek amacımız gerçekliği inkâr edebilmek ve kendi yanılsamalarımız içinde ayak diremek, mucizeye inanıyoruz ve kendimizi yazgıya terk ederek bile olsa, bizi sürükleyen şeye teslim oluyoruz, bir şeyler değişir umuduyla; ütopyaya duyduğumuz inanç dışında hiçbir şey doğrulamıyor oysa bu umudu. En soğuk, en matematik ve en sinik ruhları ele geçiren bir tür taşkınlıktır bu, onların idealizme ödedikleri diyettir; ama gelecek, karanlık ve muğlak fikirlerin insafına kalmış bu derin hesapçılarla ve bu sözde di yalektikçilerle alay edecektir. Bizim aramızdaki hiçbir sorumlunun felaketi öngörecek cesareti yoktur, itiraf edecek cesareti hiç yoktur; günümüzün koşulsuz buyruğu iyimserliktir, dipsiz uçurumun kıyısında bile iyimserliğimizi koruyoruz, sözlü büyüye geri döndük, duayla koruyoruz kendimizi ve şeytan çıkartıyoruz; işin tuhafı, davranışlarımızdaki gülünçlük artık düzen içinde görülüyor, devlet şeflerimiz keramet taslayanlardan başkası değiller ve biz de onların

egemenliğinde yaşarken, rıza gösteren kurbanlardan başkası olamayız.

İletişimden söz ederek bizi bir labirente sürüklüyorlar, gelecekteki aşmanın ve nihai gelişmenin aşkı uğruna geri çekilmeye zorluyorlar. Düşünce ustalarımız boş sözlere batmış haldeler, anladığımız üç düzine sözcüğün yerine üç düzine meçhul söz koyduklarında ve bunlar aracılığıyla kendi kullanacakları bir kod oluşturduklarında, yeni temeller attıklarını onlara hayranlık diyeti ödememiz gerektiğini söylüyorlar bize. Dünya hiç bu kadar sefilce açıklanmamıştı, ağırlıklar ve ölçüler yanlış, referans noktalarının hepsi sorunsallı; ben terimlerin kabulünden söz etmiyorum, fikirlerin kaosuna giriyoruz ve sözcüklerin fahişeliği bizi buna sürüklüyor. Hiçbir şey olduğundan fazla değil, her şey başka bir şey olma iddiasında, göründüğü gibi olmayı reddediyor; akıl almaz yüzlerce aldatmaca doğuyor böylelikle; yazarlar, saygınlık ve itibarla çevreli, ne yapacaklarını bilemez haldeler. Bunun sonucunda genel bir uyuşukluk yayılıyor her tarafa; ve eğer Tarih'in dersine kulak verseydik, uyuşukluktan sersemliğe giden yolun en kaygan yollardan biri olduğunu bilirdik.

Hangi alanda olursa olsun, aptallıkta birbirimizle yarışıyoruz, icatlarımız paradoksa çare bulamıyor. Giderek daha zekice imkânlara sahip olurken giderek daha aptallaşıyoruz, biz bu imkânların yasasına tabi olacağız ve bu imkânlar da bize sahip olacak, biz hayal kırıklığına uğrarken devlet şeflerimiz imkânların ilk hizmetkârları olacaklar ve biz de sınırsız bir köleliğe bağlanacağız. İmkânlarımız bizi aşıyor kâhinlerimizin bize vaat ettiği aşma bu işte; imkânlarımızın serpilip geliştiğini şimdiden hissediyoruz bu kâhinlerin bize öngördüğü serpilip gelişme bu işte; biz bu imkânlara sahipken ortak bir dil yok artık, bu nedenle iletişim sözcüğü moda; imkânlarımız bizi sürüklüyor, nereye gittiğimizi bilmiyoruz, tesadüf yeni bir boyut kazanıyor ve zorunluluk da öyle, her ikisi de özgürlüğe zarar veriyor, belirsizlik özgürlüğüyle çakışan özgürlüğe... velhasıl, bizler artık atalarımızdan daha donanımsızız ve terslikler denizinde boğulma tehdidi altındayız. En donanımlı tekneleri batırmaya birkaç kuşak yetti ve o teknelerin üzerine biz çullandık, yalnızca biz, Tarih'in fırtınaları değil.

Yok olma ruhu her şeyi istila edecek, zevkle gömülüyoruz dehşete ve ilahi bir deliliğin vurgunuyla, inceleme programlarında hiç durmadan reform yapıyoruz, uzgörüşlülüğe basamak olmuş elementleri birbiri ardına kesip atıyoruz. Uzgörüşlülük yerine, kırıntılardan bir kaos sunuyoruz yükselen kuşağa; Tarih'in derslerini reddederek, sürekli yenilenmek istiyoruz, moda olabilmek için. Değişenle değişime ayak direyenin diyalektiğini reddediyoruz, ayak di reyeni değişime feda ediyoruz ve sonra da hiç referans noktamızın kalmamasına, kendimizi barbarların ortasında bulmamıza şaşırıyoruz. Çünkü tek bildiğimiz şey, eğitmek iddiasında olduklarımızı barbarlaştırmak, onları hayata hazırlar gibi yaparak hayat karşısında silahsız bırakmak. Daimi değişimin içinde, ayak direy ene her zamankinden daha fazla bağlanmamız gerek, Hümanizma'mızı hiç olmadığı kadar eğitmeli, Filoloji ile Tarih'i hiç olmadığı kadar düşünmeliyiz, referans noktalarımız, ağırlık ve uzunluk ölçülerimiz hiç olmadığı kadar çok olmalı. Yarın bizleri, suçluları yutacak olan şeye şimdiden gömüldük.

Yitik kitleyi uygarlaştırmak isterken kendi temellerimizi sarstık, her şeyi herkese iletmek isterken elimizdeki yüzlerce çözümü yeniden problem haline getirdik; peki bizim ödülümüz ne olacak diye sormamıza gerek var mı? Oyunu kaybettik, yitik kitle kendisini yükseltecek olanı kendi düzeyine indiriyor, kendi ekseni etrafında dönerken kendini beğenmişliğimizle onun liyakatsizliğine bahşettiğimiz elementleri, hatta kimi zaman bizi de peşinden sürüklüyor. Ayrıcalıklarımızın kırıntılarını korumak zahmetli oluyor ve gelecekteki meşruiyeti haksız yere aradığımız bir derinlikte onları yeniden ele geçirmeye cesaret edemiyoruz. Çünkü

hiçbir meşruluk uçurumdan çıkmaz, ütopyacılarm yanılgısı bizim yanılgımız oldu, ama sosyal lağım bu evreni ve kendini oraya atmayı düşünen azizleri günahlarından kurtaramayacak. Onlar geri dönüş umudu olmadan orada kalacaklar. Türün kurtuluşu kitleye karşı olacak, kitle insan yüzlü kaostur ve biz kitleyi gelecekteki eserlerinin uçurumuna iyice soktukça, geride insandan başka bir şey kalmayacak, yığınlar kötülüğü de beraberlerinde götürerek yok olup gitmiş olacak.

Sonuncu felaketten pek az insan sağ çıkacaktır; kötülüğün doğurduğu ve kötülüğe adanmış, kötülükle eştözlü yitik kitle bu felakette yok olacaktır. Yarın insanlık nadide bir kalıntı olacaktır ve her zaman kalıntı olmak isteyecektir, ve o zaman kalabalığa, sayıya duyulan batıl inanç yüzyıllar tükenene dek sönecektir ve Tarih'in bütün derslerine tercih edilen dersi şu olacaktır: "Asla çoğalmayın ve kesinlikle artmayın, facianın kaynağı üremedir, yeryüzünün kaynaklarım tüketmekten ve onun masum giysisini kirletmekten çekinin, ateşin milyarlarcasım yok ettiği, çer çöpün ve pisliğin ortasında varlığını sürdüren ve kendi dışkılarını içen o eciş bücüş yaratıkları hatırlayın, tek bir ağacın bile bitmediği, uğultunun ve leş kokusunun istila ettiği bir sürü canavarca şehirde beşi altısı tek bir odada yaşıyordu onların. Babalarınız böyle insanlardı, onların iğrençliklerini hatırlayın ve onları sakın örnek almayın, aynı ölçüde iğrenç olan ahlaklarını aşağılayın, inançlarını bir kenara atın, onlar çocuk kaldıkları ve Gökte bir Baba aradıkları için cezalandırıldılar. Gök boştur ve sizler özgür insanlar olarak yaşamak ve ölmek için öksüz kalmalısınız."

Ve şimdi Büyük Gece'ye giriyoruz, elimizde silah, bizler hem kurbanız hem cellat, hem deliyiz hem cinli, kaosun çocuklarıyız, ölümün şer ortakları. Çünkü önce milyonlarcamız ölecek, sonra milyarlar camız ve yitik kitle yok olup gidene dek, aşırı kalabalık insanların evreni kemiren cüzamından bu evren kurtulana dek ölmeye devam edeceğiz. Evren ancak bu bedelle değişmiş olur, ancak bu bedelle iki bin yıldan beri bize sözü edilen Kurtuluş bir varsayım olmaktan çıkar ve hayatta kalmayı hak edenleri, insanlığın geri kalanını, bizim karanlık ve muğlak fikirlerimizden kurtulmuş olanları ancak anıtlarıyla birlikte yok olmuş ulusların mezarı üzerinde canlandırabiliriz. Aslında hiçbir şey daha kolay sonuçlana maz ve orada bizim geleneklerimiz artık eserlerimizle buluşur, gelenekler de eserler de sonsuza dek aynı uçurum içinde birbirlerine karşılık verirler, geleneklerimiz eserlerimizin etkisini meşrulaştırır, eserlerimiz geleneklerimize özgü ölçüsüzlüğü onaylar. Sentez eksikliğinden boşuna şikayet ediyoruz, onların gerçekliğini kanıtlamaya hizmet edeceğiz.

Eserlerimizin ortasında, deliliğe ve aptallığa mahkûmuz, kullandığımız imkânların ruhuna asla sahip olamıyoruz, kendi aralarında uyuşmayan planlar üzerinde yaşıyoruz, birbirlerimizin çağdaşı bile değiliz. Ölçüsüzlük bizim ortak paydamız, tutarsızlıktan asla şaşmıyoruz, en hayranlık verici bahanelerle nesnelliğin içini boşaltıyoruz ve diyalektiğe başvurarak hakikatten gizleniyoruz, referans noktalarını keyfimizce çoğaltma ve ihtiyaçlarımıza göre bunları değiştirme sanatında mahiriz, sonunda bir labirent içinde dönüp durur hale geldik ve bizi sürükleyen hareket adına sentezi imkânsız ilan ederek kendi müşkül durumumuzu meşrulaştırıyoruz. Artık her şeye izin var ve kimse sorumlu değil, şimdi bizler kendimizi insan olarak hissetmekten bizi korusun diye tanrılaştırdığımız kaderin özgürce suç ortağı otomatlarız, terk edilmekten zevk alıyoruz, manevi çöküşümüzün içine yan gelip uzanıyoruz, bizi sürükleyen şeyden kopmayı reddederek kendi yitimimize doğru yuvarlanıyoruz, büyülenmişiz, razıyız...

Böylece uçurum uçurumu çağıracaktır, biz hakim olamadığımız ölüm iradesini kendi içimizde

taşıyoruz, yaşama tutkusunun bizi harekete geçirdiğini hayal ederken aslında bu tutku karşıtının içinde karşılık buluyor ve bu zincirinden boşanma bizi uçuruma sürüklüyor. Düzen kendi sandığından daha delidir, düzen hayal ettiğinden daha aptalcadır ve bizler, düzeni destekleyen bizler, onun bize benzediğini hissediyoruz, biz nasıl kendimizi tahayyül edemiyorsak o da bizi tahayyül edemiyor, o biz körleri peşinden sürükleyen bir kördür. Hiçbir şey bu tablodan daha ürkütücü olamaz, ama bu tabloyu yalnızca gelecek zaman seyredecektir, biz bunu asla kavrayamayacağız, biz görevimizi yerine getiriyoruz ve bundan zevk alıyoruz, mücadele ediyoruz ve uyuyoruz, bu anlaşmaya tek şaşıranlar ve düzenlemeyi reddedenler yalnızca bizim anarşistlerdir, onlara kem küm etmeden elimizi uzatacağız, düzen adamlarına karşı anarşistler haklıdır. Düzen adamları sistem değiştiremez ve sistem onları kaosa götürse bile, haksızlıklarını itiraf etmektense bu düzenin kurbanı olup ölmeyi tercih ederler. Zaten itiraf neye yarar ki, rakiplerinin önerecek hiçbir şeyi yokken?

Herkes haklı olduğunda her şey yitirilmiştir, her şey mubah ve mümkün olur, bu en trajik andır, bizim ânımız budur. Biz, iyi niyetli insanların ortasm dayız, onlar davaları için kendilerini feda etmeyi kabul ederek öleceklerdir, onların davasının çoğu durumda bir yanlış anlama olduğunun farkındayız, ama bunu onlara anlatmak bir işe yaramaz, bize inanmayı reddedeceklerdir, üstelik yaşama nedenleri buna sıkışıp kaldığından büyük bir kararlılıkla reddedeceklerdir. İdeal neredeyse her zaman muğlaklıklardan ibaret bir dokudur ve eğer karşıtanla mın kökünü kazırsak, çoğu insanı anlamsızlığa mahkûm ederiz, hakikat asla onlara göre değildir. Oysa, elimizdeki imkânlar, tekerin her dönüşünde hakikati daha da güçlendirmektedir, bizse kendimizi bu evrenin içinde, sürekli insanileştirdiğimiz bu evrende giderek daha yersizyurtsuz hissediyoruz: Bu paradoks öncekinden daha az trajik değildir ve bunun çözümü yoktur. Düzensizliğe kurban olmaya daha ne kadar devam edeceğiz? Düzensizlik sonsuza dek süremez, düzensizliğe tahammül edemeyen insan ruhu parçalanır. Bu durumda felaket tercih edilir ve insan, geleceği zorlamak umuduyla, felakete koşmakta tereddüt etmez.

Ben zamanımızın peygamberlerinden biriyim, sessizlik kaplıyor üzerimi, benim söyleyecek sözüm olduğu hissedilince bunu öğrenmek istemediler, moda olmuş usullerle bu sözden uzak duruluyor, beni canlı canlı gömmek istiyorlar ama bunun sonucu benim yandaşlarımı günün birinde daha fanatik kılmak olacak. Ben kendime çizdiğim yolda ısrarlıyım, bu yol artık açıktır, burada uzun süre tek başıma yürüyecek değilim, benim fikirlerim bu dünyada yoktu ve bu fikirleri benimseyecek olanlar, düzen adamları ile anarşistler arasında yeni bir halk oluşturacaktır. Anarşistlere yakın olduğum söylenemez, düzen adamları da anarşistler de beni aynı ölçüde dehşete düşürüyor, ben onların tartışmalarının üzerindeyim, yasallığa yeni bir eksen atfederek bu iki alternatiften kopuyorum, gelecekteki Site'nin oluşumuna dişi ilkenin öncülük etmesini istiyorum ve bütün işaretlerin yerini değiştiriyorum, negatif olan artık negatif olmak zorunda değil ve henüz negatif olmayan muhakkak ki negatif olacaktır, benim devrimim işte bu, gözlerimizin önünde başlıyor ve benim fikirlerim bunu yansıtıyor. Ben ütopya vaaz etmiyorum, bir hakikati hayal meyal seçiyorum.

Bana yapıcı olmadığım söylenecek, felaketin üzerinde inşaat yapmakla ve felaketi bu evreni düzene koymaya elverişli görmekle suçlanacağım; bana sosyal olmadığım söylenecek, kitlelerin kurban edilmesini öngörmekle ve insanın düzelebilmesi için felaketi gerekli bulmakla suçlanacağım; benim gayri insani olduğum söylenecek, çünkü milyarlarca böceğin yaşamı beni ilgilendirmiyor ve ben ökümen'in insan sızlaşmasını savunuyorum; benim

ahlaksız olduğum söylenecek, çünkü ben değerler eksenini sarsıyorum ve işaretlerin sırasını değiştiriyorum. Haksızlıklarımı biliyorum, suçlu olduğumu kabul ediyorum, aynı yolda yürümekte ısrarlıyım: Gelecekteki düzene inanıyorum, ben de o düzenin peygamberlerinden biriyim, soyumuzdan gelenler arkaik insanların savunmuş oldukları şeyi o düzende bulacaklar. Ben dünyanın başlangıçtaki halini yeniden kuranlardan biriyim, kadınların düzeni bizim itaat ettiğimiz düzenden çok daha eski, işte ben o düzenle bağ kuruyorum, temellerimizi altüst ederken tek amacım bu temelleri taşıyan şeyi gün ışığına çıkarmak, ben bunun üzerinde zamandışı bir Site inşa edeceğim yarın.

Tarih aşılması gereken bir maceradır, Tarih elli yüzyıl önce başladı ve biz onunla birlikte ölmek istemiyoruz. Gelecekteki düzen Tarih'in mezarı olacaktır ve bizim türümüz ancak bu bedel pahasına varlığını sürdürecektir, Tarih'ten çıkmamız gerekiyor ve yalnızca kadınlar aracılığıyla bundan çıkabiliriz, kadınların hakimiyeti bizi tarihin vesayetinden kurtaracak ve tarihin ipoteğini kaldıracaktır. Ancak ve ancak bu koşullarda zaman diye bir şey artık olmayacaktır ve zamanın olmasından önceki gibi— her gün zamandışı olacaktır; ancak ve ancak bu koşullarda Toprak Gökle birleşecek ve Tanrısal birleşme Kurban Etme'nin yerini alacaktır; ancak ve ancak bu koşullarda içinde yaşadığımız dünyanın sonu varlık nedenine kavuşacak ve bundan çekinmemize hiç gerek kalmayacaktır. Felaketten kaçamayız, ama tohum ekebiliriz, bu evrenin çöküşü tohumların büyümesini engellemeyecektir, her şekillenmiş niyetin ve görünüşte akla yatkın her projenin terk edilmesine umut bağlayabiliriz, çünkü elementleri doğuşundan önce gelen ve bizim ölümümüzle son bulmayacak bir durumun mantığına hiçbir şeyin baskın çıkamayacağını biliyoruz.

Elimizde kalan biricik kesinlik niçin en kötüdür? Bunun iki nedeni vardır, birincisi, bizi sürükleyen hareketi frenlemenin imkânsızlığıdır, ve İkincisi de bizzat bu hareketin doğasında yatar. Çünkü aslında bizi sürükleyen hareket bizden kaçmaktadır ve bizler güçsüzlüğe mahkûm nesnelerden başka bir şey değiliz, bu hareket bir uçurumdur, biz kendimizi orada yitireceğiz, uçurumu ölçmek bir işe yaramaz, dahası o kendi kendinin varlık nedenidir, insanın anlayabileceği hiçbir tasarıya itaat etmez ve her olasılığa göre— bu hareket artık saçmadır. Böylece saçmalık yazgı olur, yazgısallık mantık; her şeyin bizi dağıtmak için el birliği ettiği ve kendimizi sorumsuz hissettiğimiz bir zincirleniştir bu. En kötü olan, kesindir ve bizler onun suç ortaklarıyız; en kötü, ölümün şehvetiyken bir yaşama nedeni olmuştur. Böylece, kaçınılmaz olana doğru koştururuz, çok kalabalıklaşmış ve kendini kitle halinde yok etmekten başka bir şey düşünmeyen o hayvanların dengiyiz; hem de bu yok oluş, yarın kafamıza aşılanacağı gibi, fedakârlık ya da maneviyattaki ruh aşırılığı nedeniyle olmayacaktır.

Yitik kitlenin bilinci yoktur ve asla da olmayacaktır, bilincin özü varlıkları tek başına bırakmaktır ve insanlar kendi bilinçlerinden kaçmak için bir araya gelirler, yitik kitle onların kaçış yoludur, başarısız yalnızlıkların kavşağıdır, her zaman suçludur, onun laneti daima düzenin içinde olacaktır, kendisini oluşturan değersiz ve başarısız yığını kendi yitimi içine katar. Sayı kötülüğün aletidir, kötülük insanların çoğalmasını ister, çünkü insanlar ne kadar artarsa insan o kadar değersizleşir, beşer insan olmak için gereken enderlikte asla olmayacaktır. Gerçekten de kitleler halinde ölüyoruz, kitleler bizi ölçüsüzlüğün ve tutarsızlığın uçurumlarına sürüklüyorlar, kurtuluş ile kitleler zıt kutuplarda yer alır, kurtulamayız, ne olursa olsun, bizler çok kalabalığız ve bizim aramızdan kendini soyutlayıp tek kalabilenler evrenin yazgısını değiştiremeyecektir, yalnızca ötekilerin nereye doğru yürüdüklerini göreceklerdir, körlerden ve sağırlardan daha umutsuz olacaklardır,

uyurgezerler okyanusunun şaşmaz biçimde düzenli ve değişmez bir hareketle yuvarlandığı yüzsüz bir burguya cepheden bakacaklardır.

Evren arzunun bir araya getirip ölümün parçaladığı bir mekanizma olduğundan, yitik kitle bu evrenin durumunu en korkunç haliyle yansıtır, onun cisim leşmiş halidir ve bu nedenle bu kitleyi ne sevebiliriz ne de ona acıyabiliriz, yitik kitle çekirge sürüleriyle ve kemirgenler ordusuyla aynı yasalara itaat eder, milyonlarca kafası olan bir canavardır. Yitik kitlenin bir tanrıya tapmak istemesinin bu tanrının ona benzemesi ve kitle aracılığıyla bu evrenin yansısı olabilmesi için yeterlidir, kitle tinin içini boşalttığından, bu tinin nerede tezahür edeceğinin önemi yoktur. Aslında tin kitleyi asla harekete geçirmez ve asla fikirler kitlede kararlılık kazanmaz, kitle tini kabul edemez, fikirlerin tini işlemesine de katlanamaz, kitlenin derinlikleri ölüdür ve buz tutmuştur, kitlenin gecesi ışığa baskın çıkar, Tarih, insanın boş bir laf olduğu bu zamandışı denizin enginliği boyunca kayacaktır. Yüzsüz gölgeler arasında kurtuluştan söz eden de kim? İlerlemeden kim söz eder? Aşmadan kim söz eder? Çünkü insanlığın kurtuluşunun anlamı yoktur, ilerleme nereyi ısıracağını bilemez ve aşma daha başlarken son nefesini verecektir.

Birkaç kişiyi kurtarabiliriz ama kitleyi kitle olarak asla kurtaranlayız, akıl yürütebilir ve baştan soyutlayıp tecrit edebileceğimiz az sayıda insanı bilinçlen direbiliriz, ama bilimimizin katışıksız kayıp olarak çoğalttığı imkânların kullanımı bile yığınların payına düşeni değiştirmeyecektir, yığınlar iyi niyetli olduklarına inanarak bize yalan söylemeyi öğreneceklerdir, karışıklık daha da ölümcül olacaktır ve buna çare bulmak için gözümüz çok geç açılacaktır. Ölçü korunmadığında, kurtuluşun, ilerlemenin ve aşmanın kabul edilemez fikirler olduğunu; milyarlarcası nın kemirdiği ve kirlettiği evrende ölçüden söz etmeyi ancak kendimize zarar vererek öğreneceğiz. Aşırı sayıdaki insanların ölmesi için dünyanın yok olması gerekecektir, yeni doğanların suçlu doğduğunu zaten biliyoruz, onlar burada oldukları için suçlular, suç onları hiçliğe mahkûm etmek değil, suç onları dünyaya getirmekte. Canlılar hızla çoğaldığı andan itibaren hayat kutsal değildir, aşırı kalabalık insanların hayatı böceklerinkinden daha değerli değildir ve savaşta ölmüş askerler onları savaşa sürükleyenlerin gözünde de daha değerli değildir.

İnsanlar hiçbir umut taşımasa kaderleri aynı olmazdı, insanlar hiçbir şeye inanmasa, durumları belki değişirdi: Dolayısıyla umut ve iman onların başlarındaki musibetin parçasıdır yalnızca, ama bunlar efendilerinin mutluluğudur ve tinselciler, ermişliklerine rağmen, efendilerin bekçi köpekliğini yapmadan duramazlar. Kıyamet gününde ne umut ne iman bağışlanacak; son nefeslerini verene dek tohumlarını çoğaltmaya yönelttikleri can çekişenlerin ve ölenlerin müsebbibi onlardır. Erkekler hiçbir şeye umut bağlamasalardı kadınlar kısır ölürdü, erkekler hiçbir şeye inanmasalardı döllemektense ahlaksızlığı sever olurlardı, ahlaksızlıklar onları görevden daha az mutsuz ederdi, görev ahlaksızlıklardan daha kötüdür, görev musibetin içine yerleşmektir. Hakikat nihayet çırılçıplak ortada ve hakikatin açığa çıkması her zaman cezalandırıldı, nedeni de malum, düzenin umuda ihtiyacı vardır ve umut düzen için tüketilir, düzen imana daha fazla ihtiyaç duyar, iman yalnızca düzen için yaşar ve insanlar hayatı çoğaltarak yaşarlar...

Umut ve iman geçmiş kuşaklan aldattılar, gelecek kuşakları aldatacaklar ve yanlış fikirlerin ağırlığı arttıkça sefalet de bununla birlikte aktarılır; düzen çağların çökeltisine göz kulak olur ve aldatılan insanların ölümüyle yaşar. Ara sıra dünyada bir kurtarıcı belirir, ama bu kurtarıcının mesajı daima anlaşılmazdır ve düzen bu mesajı kendi keyfine uydurmakta

tereddüt etmez. Okuduklarını anlayan ender kişilerin karşısına, söze sığmaz bu lafların ortasında yeniden düzen çıkar, çünkü düzen peygamberlerin konuşmasına izin verir ve onlar konuşmalarını bitirdiklerinde son sözü düzen söyler, hem umuda hem imana damgasını düzen basacaktır: Metinler bu koşullarda kabul edilir ve onların esinleri yanılmaz olarak değerlendirilir, bu yöntem binlerce yıl geçmişe uzanır ve çağlar tükenene dek de asla değişmeyecektir. Kurtarıcılar kuşakların dengi geçinirler ve düzen kalır, onlara teslim olmuş gibidir ve onların eserleriyle silahlanmayı amaçlar, Tarih bize her kurtarıcıdan sonra düzenin daha güçlü olduğunu öğretir, bütün kurtarıcıları inanılır ve güvenilir kılmak için hizmet ettikleri umut ve imandan daha güçlü olur.

Umut ettiğimiz için ölüyoruz, inandığımız için ölüyoruz, aldatılan ve kendi kendilerini aldatan insanların nasibine düşen budur, bu nasip değişmeyecektir, yalnızca felaket bizi bundan kurtarabilir ve felaketten kaçamayacağımızı biliyoruz. Ölüme doğru gidiyoruz, umut ve iman bizi tavlıyor, umut ve iman ölümüne doğru gidiyoruz, onlarla birlikte ve onlar tarafından ölüyoruz, insanlığın geri kalanı bunlardan sonra hayatta kalacaktır, insanlığın geri kalanı yaşayacaktır, ama tinde yaşayacaktır, imana karşı koyan tinde, umuda ihtiyaç duymayan tinde. Aslında, yitik kitle bu dünyanın dengesini sarstığı sürece tinin hükümranlığı olamaz, tinin egemenliğine ancak kitle hiçleştiğinde erişebiliriz. Derdin devası acımasızdır, hastalık daha da acımasız, ya iyileşeceğiz ya da yok olacağız, bu tercihten kaçamayız, iyileşmemizin bedeli en şaşırtıcı felaket olacaktır, geleceğin gölgesi şimdiden bizim üzerimizde olduğundan Tarih bu felaketi anımsamaktadır. Çünkü gelecekteki ölümün gölgesinde ilerliyoruz, ölüm bizim varoluşumuzun aşırı miktardaki boyutudur, uçurum bizim üzerimizde asılı duruyor ve bizler sıra sıra uçuruma teslim ediyoruz kendimizi.

Bu dünyanın şimdiki halinde varlığımızı sürdüremeyiz, çünkü bu dünyanın şimdiki halinin geleceği yoktur, bizi şimdiki zaman öldürecek ve hayatta kalacak olanlar pek az olacaklardır! bir başka dünyada bulacaklar kendilerini, bizim içinde yaşadığımız dünya bunun vaadi olamaz. Gelecek zaman şimdi maruz kaldığımız gerçeklikten kopacaktır, eğer bunu sürdürürse gelecek zaman olamayacaktır, bizimle geleceğimiz arasında bir uçurum uzanmakta; bizim içinde yok olup gitmemiz gereken uçurum bu. Böy lece kaosa ve geceyle eştözlü eserlerimizle dolu olan ikinci ölüme gireceğiz, böylece bu eserlerin altına kendimizi daha iyi gömebileceğiz, böylece geçmiş yeniden ortaya çıkmasın diye daha da derinleştireceğimiz karanlıklar içinde bizim peşimizden gelecektir. Bizler Tarihi kapatmaya yazgılıyız, Tarih bizimle birlikte ölecek, parantezin sonuna değiyoruz, kaçınamayacağımız şeye rıza gösteriyoruz, hem de tamamen ve hiçbir şey bizi daha fazla ürkütmüyor, en kötüyü bekliyoruz, en kötüyü umuyoruz, umudu çoktan feda ettik, imana el çektirdik, özgürüz, hiç olmadığı kadar özgürüz, kendi ölümümüzde mevcuduz ve bizim için artık ölümün bile vekalet ettiği bu yaşama nedenleriyle birlikte varlığımızı sürdürüyoruz.

Uçuruma doğru yürüyüşü durduramayacağız, aşırı kalabalık insanların ağırlığı bizi bağışlamayacak, başlarımızın üzerinde birikmiş yüzyıllar bizi dönüp durmaya zorlayacak ve bizi uçurumdan yuvarlaması için varlıklarını koruduğumuz yanlış fikirler kaosu aklımızı karıştıracak. Her şeyi yapabiliriz, geri çekilmek hariç, yolda sıkıntı bile çekmeyeceğiz, yolun bizi neye hazırladığım biliyoruz. Çözümler birbiri ardına geriliyor, bizi geride kalanlardan koparıyorlar, tekerleğin her dönüşünde paradokslar çeşitleniyor ve problemler karmaşıklaşıyor, çoğumuz bu problemleri önümüze koymaktan kaçınıyoruz, çoğumuz kendini tahayyül etmekten kaçmıyoruz ve en zekilerimiz tutarsızlığımızın meşruiyetini

savunacaklar, en ünlü bilginlerimiz sentez savından vazgeçiyorlar, sonunda bu dünyanın imgesi parça parça oldu ve düşünürlerimiz dünyanın artık bu haliyle varlığını sürdüreceğini ileri sürüyorlar. Peki ne kadar zaman için? Çünkü hiçbir düzensizlik kendi düzensizliği içinde varlığını sürdüremez, yalnızca giderek daha fazla dağılabilir, türün yasasıdır bu, bizim kâhinler bunu unutmak istiyorlar, bizse bunun hem kapsamını hem doğruluğunu hissedeceğiz.

Bir ülke Tarih yapıyorsa yirmiden fazlası Tarih'e maruz kalıyor ve bu yirmi ülkedeki her parti, hangisi olursa olsun, milliyetçi olduğunu ilan eden Yabancı partisidir. Artık Tarih yapmayan uluslar, başlarına geleni anlamıyorlar, onların yazgısı kaos, ihtişamları onları bu kaostan koruyamaz, onların nasibine düşmüş olan uyuşukluk içindeki manevi çöküşe karşı erdemleri de onları uyaramayacak. Bağımsız kalmış az sayıdaki ulus dünyanın geleceğini başlarının üzerinde taşımayı üstleniyor, geçmişte daha kolay yapabiliyorlardı, giderek daha zorlaşacak. Yazgının payı büyüyor; yazgının fırlattığı gölgedir uyuşukluk: Bir gün onlar da halkların çoğunluğuyla aynı nasibi paylaşacaklar, güçleri hiçbir işlerine yaramayacak, ayrıcalıkları yalnızca hayali olacak, nihayet Tarih herkesin tutkusu olacak. Bizimle onlar arasında kaç yıl var? Ne kadar süre sonra biz de kaçınılmaz olarak güçsüzlüğe mecbur hale geleceğiz hem de birinciler en başta olmak üzere? O zaman en kötü kesinleşmiş olacak, düzenin dış görünüşünü boşuna koruyor olacağız, kaosa gideceğiz, iyi niyet gözümüzü kör etmiş olacak, giderek daha despotikleşecek düzen, ve giderek daha saçma bir geleneğin onayım almış olacak.

Milliyetçilik evrensel bir hastalıktır, ancak çılgınların ölümüyle şifa bulur, bu kadar zararlı düşüncenin iyice daralttığı bir dünyada varlığımızı sürdüremeyiz, yok olacağız. Geleceğin tarihçisi, doğanın halklara baş döndürücü bir ruh musallat ederek halklardan öcünü aldığını ve Milliyetçiliğin çok kalabalıklaşmış hayvan topluluklarını ele geçirmiş olana benzer bir çılgınlık olduğunu söyleyecektir. Biz çok kalabalığız ve ölmek istiyoruz, bize soylu bir bahane gerekiyor ve işte bulduk: Sahip olma ve yabancılaşma huyu, hem de olabilecek en kusursuz haliyle. En aşağılık edimleri gerektiğinde çoğaltarak kendimize itibar vermemizi sağlar, bizi kurban olmaya mecbur bırakarak kendi kendimize bakıp sarhoş olmamızı sağlar, bizi tüm saflığımızla canavarlaştırır, erdemlerimizin bütün erdemsizliklerin sıfatıyla donanmasını sağlar ve en iyisi arzuladığımız ama seçmeye cesaret edemediğimiz şeyi bizim için o seçecektir. Bizler adamakıllı hapı yuttuk, bu hastalık hiçbir ulusu esirgemez, bütün ülkeler onları birbirlerinin karşısına çıkartan ve boğaz boğaza gelecek denli harekete geçiren öfke türüne varana dek birbirine benzemektedirler.

Hiçbir ulus kendi tarihi olarak adlandırdığı şeyi unutmak istemediğinden ve çoğu zaman kendini Ta rih'ten ayırt edecek bir gerekçesi olmadığından, günün birinde hepsinin vazgeçmesi gerekecektir. Son galip, uzamı ve zamanı silahsızlandıracaktır, araçlara ve fikirlere, iddialara ve anılara, biçim ve içeriklere el koyacaktır, kendini elli yüzyılın tek mirasçısı ilan edecektir, kendisinin insan türünün varlık nedeni olduğunu ve yüz halkın görevinin de her şeyden feragat etmek olduğunu kanıtlayacaktır, kimilerinin kökünü kazıyacak, geri kalanların çoğunu sürecektir ve her yerde bir sürü insan görülecektir, tek efendisi de o olacaktır. Çünkü sadelik, gözlerimizin önünde çığ gibi büyüyen farklılıkların en azından bollaşmasıyla ve bu bollaşma sayesinde düşünülebilir, gelecek sadeliktedir, bir düzensizlikten diğerine ilerleyerek nihai düzene doğru gidiyoruz, bir kıyımdan ötekine giderek ahlaki silahsızlanmaya gidiyoruz, pek az kişi kurtulacak ve pek az kişi kurtulmuş

olacak, yitik kitle ise bu arada yok olup gidecek, kendisiyle birlikte çözümsüz sorunları da uçuruma sürükleyecek. Milliyetçilik, yalnızca bir kitle olan kitleyi teselli etme ve ona Narsissus'un aynasını sunma sanatıdır: Geleceğimiz bu aynayı parçalayacaktır.

Nezaketin alana ihtiyacı vardır ve dünyada en fazla eksikliği çekilecek olan şeydir alan, sıkışık bir dünyaya doğru gidiyoruz, bunu hiç anlamadık, bizi abartan anılarımızdan feragat etmeliyiz, fazla yer kaplayan yanılsamalarımızdan feragat etmeliyiz. Ulusların bunu kendi rızalarıyla yapmayacağına inanabiliriz, bu ret sayısız dehşetin habercisidir, son galibin başının üzerinde yargıçlar olmayacak ve tek bir günde bir milyar insanın kökünü kazıdığında kimse onu eleştirmeyecek. Gelecekte verilecek kararlar üzerinde uzlaşma aranmayacak, gelecek kesip atacak, geleceğin sıfatları şiddet ve sadelik olacak, bu sıfatlar hakkında kendimizi aldatabiliriz, filozoflarımız bir birleriyle yarışırcasına mucize tahmininde bulunuyorlar, en iyi mantıklı zincirleri ve en kesin gerekçeler karşısında bile asla bu kadar geri çekilmezler. Kelimelerden duyulan korku büyüyor; demek ki onlara bir güç atfetmişiz ve bu güç olayların akışı içinde gün be gün yalanlanıyor, onlara yüklediğimiz anlama gülüp eğip büküyoruz bu anlamları açık seçik ve belirgin nedenler önünde titremek hariç.

Ciddiyetten uzaklaştık, ciddiyetsizlik hayra alamet değil, yargılarımız içimizi kemiren ve belki de başka çare kalmadığından yalan söylediğimiz korkunun izini taşıyor. Babalarımız kimi zaman trajik görünmeye cesaret ediyordu, çünkü bizim gibi ölümün gölgesinde yaşamıyorlardı, dünyanın sonundan söz ederken, bu sonla aralarında sayısız kuşak olduğunu hissediyorlardı bizse yakınımızda kabul ediyoruz. Bizlerin görmeyi kabullendiğimiz şeyi babalarımız hayal ediyordu, onların hipotezi artık bizim tezimizdir, onlar ölmekle yaşamak arasında tercih yapabilirlerdi, oysa ki bizler şimdiden hayatta kalmaya çabalıyoruz. Tarih'in beş bin yılı aşkın bir süredir ilerlediği bu olay pek yakında sona erebilir ve bizi her türlü gerçekliğin dışına sürükleyebilir; bizim kimliğimiz pek yakında sona erebilir, öğle vakti alacakaranlık çökebilir, parantezin kapanabilir ve zamanlar karışıp zamandışma gelip dayanabilir ve aniden orada parçalanabilir. Ölüm orada olduğu için bizler gerçekliğimizden kurtulmaya çabalıyoruz; babalarımız ise yalnızca vaat arayıp müjde buluyorlardı.

Sağır olmayan herkesin işittiği derin ses bizi bekleyen şey konusunda uyarıyor, kötülüğün çaresi olmadığını ve mucizeye inanmanın kutsallığa saygısızlık olduğunu biliyoruz, yokuşu çıkamayacağımızı ve görünüşte kabul edilebilir nedenlerle inişi onaylayacağımızı biliyoruz, bir uçtan öteki uca parçalanacağımızı ve fikirlerimizin imkânlarımıza denk olarak hazırladığı kıyamet içinde yok olacağımızı biliyoruz. Yakında ortak paydamız kaos olacak, kaosu kendi içimizde taşıyoruz ve onu aynı anda bin yerde bulacağız, her yerde düzenin geleceği kaos olacak, düzenin şimdiden bir anlamı kalmadı, boş bir mekanizmadan başka bir şey değil ve bizi telafisi imkânsız şeye mahkûm etmesi için düzeni sürdürerek biz tükeniyoruz. Yazgı'ya bir tapmak yükseltiyoruz, kurbanlar sunarak onu onurlandırıyoruz ve kendimizi de sunacağımız saat uzak değil, dünya, başkalarını da ölüme sürükleyerek ölmeyi hayal eden insanlarla dolu. Aşırı kalabalık insanlar, evrene yayılan ve ökü men'i yaşanmaz kılan bir zehri damıtıyor gibiler. Cehennem, hiçlik olmak bir yana, varlıktır.

Çünkü ahlakın ve imanın bedeli, çok fazla çoğalmış ve insanın Cehennem'i olmuş beşer varlığıdır. Bu bize ahlakın hiçbir anlamı olmadığını ve imanın tanrısal olmadığını göstermektedir; her ikisi de efendilerimizin hizmetindedir, bizim en berbat düşmanımız bizi yöneten efendilerdir. Efendilere köle gerekir, köleler ne kadar çoksa efendiler de o kadar çok zenginleşir, yeter ki kadınlar doğursun ve çocuklar doğsun, gerisi vız gelir onlara, nüfusun

azalması onların yıkımı olacağından evrenin parçalanmasını tercih ederler, dünyayı kurtaracak olan hareketin durması onların zararınadır. Bizler bu dünyada derimizi yüzen soygunculara kanmışız ve Tanrı'ya itaat ettiğimizi sanırken aslında insanlara itaat ediyoruz, hem de bizi kaosa sürükleyen ve ölümden sakınmayan insanlara, cahil insanlara, güçsüz ama bize dayattıkları gelenekler adına ölüme zorlayan insanlara. Çünkü yetkililerimiz hiçbir şey bilmiyorlar, hiçbir şey yapamıyorlar, hiçbir değerleri yok, bizi hiçbir şeyden korumuyorlar, yalanlarla bizim beşiğimizi sallamak dışında hiçbir konuda hemfikir değiller, tek amaçlan kazandıkları ayrıcalıkları korumak ve yerleşik düzenlerini sürdürmek.

Bizim sözde dini ve ahlaki yetkililerimiz, kendi gerçekliğimiz karşısında bizi silahsızlandırmaktan başka bir işe yaramıyorlar, bizim imkânlarımızın ruhu onları hükümsüz kılacağından bu ruha karşı duruyorlar, bizim yetişkin olmamızı istemiyorlar, onlara saygınlık sağlayan hataları sürdürmekten başka bir şey düşünmüyorlar, bize itaat ve kafa karışıklığı vaaz ediyorlar, onların eseri olan her şey bu dünyanın felaketine gelip ekleniyor. Eğer biz utanç içinde öleceksek bu onların hatası, çünkü soluk alır gibi ihanet ediyorlar bize, onlar bizim ayakbağımız, bizse onları bize destek olan temel zannediyoruz, onların yok edilmesi bizi özgür kılardı ancak uygun zamanda onlardan kopmayı göze alamadık. Bu yüzden sadakatimiz bizi lanetliyor ve itaatimiz bizi mahkûm ediyor, artık çok geç ve hiçbir şeyi telafi edemeyeceğiz, felaketten kaçamayacağız; bizim en büyük tesellimiz, yok olurken, bizi uçuruma sürükleyenlerin de ayaklarımızın altında yok olduğunu görmek olacak ve ölürken onların hem anısını hem de tohumlarını yok etmek için ayaklarımızın altında çiğneyeceğiz. Yarın, yalnızca kurbanlar olacak; Tarih'in adaleti budur.

Bizim dinlerimiz insan türünün kanseridir, ancak ölerek bu kanserden kurtulabiliriz, dinlerimiz yok olsun diye ölüyoruz; felaket, rahipleri cemaatleriyle birlikte yutacaktır, harabelerin ortasında insanlıktan sağ kalacak olanlar, ayakta kalan taşlara saldıracaktır. Ulusların, evreni tekrar düşünmek gerekirken, büyük yapıların bakımını yapıp restore ettiğini görünce gülüyorum, onların tinsel ölümleri buradan doğacak; gelecek felaketin insafına kalmış yüzlerce halkın, hayali ya da gerçek antikçağlannı korumaya çalıştıklarını görmek güldürüyor beni; ayakta kalacak olan hiçlik olacakken tapınakların hiçlikten kurtarılmaya çalışılmasını görmek beni güldürüyor, ve ben her şeyin öleceğini söylüyorum, insanlarla taşlar arasında, taşlarla insanlar arasında fark olmayacak. Yarın ölümün kaosla düğünü kutlanacak ve biz şimdiden onların sofrasını süslüyoruz, onların şenliği için çalışıyoruz; kurban edilmiş, dilim dilim kesilmiş, haşlanmış ve kızartılmış halkların etlerinin ortasında nadide birer parça olarak yer alacak binalarımız; halkların en derin yeri Tanrı'nın inayeti karşısında sevgiden titreyecek ve can çekişirken, tanrısal olduğunu hayal ettikleri boşluğu seyredecekler.

Bugüne dek boşluk genellikle başkalaşım geçirdi, boşluğun yerini tanrılar aldı. Artık ilk kez tanrılar boşluktan doğmuyor, boşluk neyse öyle kalıyor, insanlar boşluğu bütünlüğü içinde seyredecekler, tüm dünya boşluğa benzeyecek ve boşluktan farklı olan şey yok olacak ki yalnızca boşluk var olabilsin. Bu, saflık anıdır, buna sevinmeliyiz, burada yalnızca kendi Tarih'imizi ve bu Tarih'e gönderme yapanları, yani bizim vahiyli dinlerimizi ve sözde ebedi olan ama aslında yalnızca tarihsel olmuş buyruklarımızı yitireceğiz. Kaybedeceğimiz Tarih var yalnızca, bir de Tarih'e bağlı olan her şey; boşluğu daha çok seviyoruz ve onun yükselişini alkışlıyoruz, ölmemiz gereken anda bizi aydınlatan sevinçtir boşluk. Böylece telafi edilemez olanı, en yüksek intikamcımızı onaylıyoruz, ulusların can çekişme bağırtısı bizim

cenaze töreni müziğimizdir, düzen ve savunucuları gözümüzün önünde darmadağın oluyorlar, onlar küle döndüğünde biz de gözlerimizi kapatacağız, insanların en teskin edilmişi olarak öleceğiz, çünkü müminleri besleyen yalanın eserlerini tek reddeden bizler olduk.

Taptığımız şeyi yakmadığımız için cezalandırıldık, ama torunlarımızın çocukları, felaketten sonra, bizim yaktığımız her şeye tapacaklar. O zaman bizi kötü delilere benzetecekler, tanrılarımız canavarlara, dogmalarımız dehşete ve buyruklarımız kâbusa benzetilecek, bizim cinli olup olmadığımızı düşünecekler haklı olarak, çünkü kendi tanrılaştırdığımız şeyin elini eteğini öpmek için cinli olmak gerek. Bizim gizemlerimizin altında hastalık ve yalan yatıyor, efsanelerimizin dokusunda sanki bir çılgınlık var; kirlenmiş ırmaklarımıza benzeyen bu tinsel gübrelikten, bu pislikten şaşkına dönmeden çıkamayacağız, saflığın ardından kişneye kişneye saflığımızı yitirdik, yeniden insan kurban ediyoruz, yolumuzu öyle şaşırdık ki kendi edimlerimizi tahayyül edemiyoruz. Varlığımızı bu haliyle sürdürmekten daha kötü ne gelebilir başımıza? Suçlarımızın ölçüsü hâlâ hiçlik midir, bu suçları yok etmeye yetmeyen bu ölüm mü bizim yeniden hakkımız? Boşluk iyidir, boşluk azizdir, boşluğun kötülükle eştözlü olmasını isteyenler kötülüğün sürmesini ve yeryüzünde kötülük hakimken kendi varlıklarının sürmesini arzulayanlardır.

Pagan olmuş, pagan kalmış bir dünya doğayı ihlal etmezdi, Pagan görüşler doğayı kutsal kabul ediyordu, genellikle ağaçlara ve su kaynaklarına tapıyorlardı; vahyedilmiş olduğu varsayılan dinlerin dogmalarının merkezine yerleştirdikleri zaman yerine, Pagan görüşlerin konusu uzamdı, ve, istisnalar hariç, ölçüyü aşkmlığa, uyumu da her şeye tercih ediyorlardı. Kendilerinin vahyedilmiş olduğunu söyleyen dinler bizim üzerimizde fanatizmi yerleştirdiler ve bu fanatizmi sonuna dek vardıran Hıristiyanlık deliliği tan rısallaştırdı, tutarsızlığı yüceltti ve daha büyük bir iyilik adına kargaşayı meşrulaştırdı. Bu ürkütücü tezler sonuçsuz imkânlara sahip olduğu sürece insanlar buna uyum sağladılar, ama bizim eserlerimiz bu tezlere denk düştüğünden beri, buyruklarımızın devasalığını, dahası saçmalığını hissediyoruz. Tanrısal tecessüm fikri, en canavarca fikirdir ve bizim çözümsüz paradokslarımızın en önemli nedeni gelecekte burada aranacaktır; bu fikrin vardığı yerlerden biri doğaya tecavüzdür, aşkınlık bizi buna hazırlamaktadır ve bu dünyadan duyulan nefret bu tecavüzü meşrulaştırmaktadır: Şunu asla unutmamalı, Dünya, Ten ve Şeytan Hıristiyanların gözünde bir karşıÜçlem oluşturmaktadır.

Modaya uyan Hıristiyanların benim belirttiğim tezleri benimsemeyi reddetmelerinin ve başta teologları olmak üzere, bu tezlerin sonuçlarından kurtulmaya çalışmalarının bir önemi yok! Tek yaptıkları kargaşaya kargaşa katmak oluyor yalnızca ve telafisi imkânsız olan şeye çare bulmak isterken, paradokslarının labirenti içinde yollarını iyice kaybederler. Çaresizlik bir gerçektir, ölçüsüzlük ruhu, kilisenin ölçüsüzlüğü şu an dünyanın ruhudur, dogmaların dikeyliği her yönde parçalandı ve uzam içinde birbirleriyle iletişime geçerek kendi boyutlarını değiştiriyorlar. Bu sarsıntıdan pek memnun kalacak düşünürler buldu kendine geçenlerde, hem de din adamları arasında, ve onlar yeni bir tinsellik umuduyla ökümen'e tecavüzü kutsadılar. Oysa, hayvanlığa doğru yol alıyoruz ve vardığımız yer gayri insanilik; bıktırıcı ahlak öğütlerine ve iman bildirimlerine rağmen, kendimizi haksız yere günahkâr sanıyoruz, oysa ki spermatik otomatlardan başka bir şey değiliz: İnsan kilisenin bize öğrettiği şey değildir, hiçbir zaman da olmamıştır. Hem insanı yeniden tanımlamak hem de dünyayı yeniden düşünmek gerekiyor, ama bunu hayal etmek için bile artık çok geç.

Felaketten sonra, şimdiki insanlığın küçücük bir bölümü olacak soydaşlarımız, su kaynaklarını ve ağaçları kutsayacaklar, toprağı gökle evlendirecekler, kurban etme fikrini iğrenç bulacaklar ve aşkmlık fikrini kutsallığa hakaret sayacaklar, vahiyli dinlerin ortadan kaldırdığı her şeyi kutsal fahişelik ile ritüel birlikteliği, üreme kültü ile sembollerine tapınmayı, kutsal evlilikler ile Saturnus şenliklerini yeniden oluşturacaklardır. İnsanı, olması gereken şey değil, olmaktan vazgeçtiği şey olarak göreceklerdir, peygamberlik yanılsamalarına yeniden düşmeyeceklerdir, kusurlu bir otomatı kusursuz kılmaktan vazgeçeceklerdir, tinselliğin çoğunluğun nasibi olmadığını ve sözde vahyedilmiş dinlerin yaptığı gibi, aynı öğretiyi herkese iletmenin hata olduğunu kavrayacaklardır. Çoğu kimsenin putperest kalması ve tenselliği benimsemesi daha iyidir; kötülük bizim onları kınadığımız ve kendilerine yalan söyleyerek bize de yalan söylemeye onları zorladığımız andan itibaren başlar; sıradan insanların hazza da tövbeye de tanrısallık katması ve Hıristiyanlar için kudas ayini neyse onlar için de orgazmın aynı şey olması en iyisidir.

Yüzyıllardır ve bin yıllardır yanlış yoldayız, artık bunun bedelini ödememiz gerekiyor, gözümüzün açılması bizi günahlarımızdan kurtarmaya yetmez ve kaybettiğimiz cenneti yeniden bulabilmemiz için, Cehennemin kaotikliğini ve karanlığını tüketmemiz gerekir. Şu an hâlâ öyle körüz ki bizim yolumuzu şaşırtmakta ısrar edenleri aşkla seviyoruz, suçlarına ve hatalarına rağmen onları her zaman affediyoruz, onların saçma eğitimlerine her zaman katılıyoruz ve sanki onlar çobanmış da biz de aşağılık hayvanlarmışız gibi değnekleri altında yürüyoruz. Yine de bizim tanrı olarak ünlendirdiğimiz bu şaşmaz adamlar bizi uçuruma sürükleyecekler, onlar kaç kuşaktır yanılıyor ama biz bunu anlamayı reddediyoruz, kendi çıkarlarımızı, onurumuza varana dek onlara feda ediyoruz, bir süre sonra kendi geleceğimizi de onlara feda edeceğiz, Tarih bu kadar aşikâr delilik pek az tanımıştır. Son felaketten hayatta kalacak olanlar bizim körlüğümüz üzerine düşüneceklerdir; bunu, mahkûm olduğumuz sonun duyurusu olarak göreceklerdir, buradaki mantığı fark edeceklerdir ortadaki kozun ne olduğu malumdur.

Çünkü biz bu mantığın dışına çıkmıyoruz ve görünüşe bakılırsa giderek daha saçmalaşan bu evrende, kaçamayacağımız kaderi hak edip etmediğimizi artık kendimize sormuyoruz; bize bu kaderi hazırlayanlar geleneklerimizdir, bizi buna vakfedenler fikirleri mizdir, isyan ettikten sonra bizi yeniden bu yola sokan şey itaatkârlığımızdır, yarını olmayan bir tedirginliğin ardından bizi bu kadere yeniden mahkûm eden şey alışkanlıklarımızdır. Dolayısıyla, kendimizi kavrayabildiğimiz ölçüde, istediğimiz şeyi istiyoruz, ve efendilerimizin, bizim yerimize de olsa, istedikleri şeyi istiyoruz. Çıkarımız bunu gerektirse de, hazırlıksız davranamayız; bizi dağıtan şeyin etrafında, daha kararlı, toparlanıyoruz, bizi sürükleyen şeyden kopmaya cesaret edemiyoruz ve kurban etmenin mucizeler yarattığını hayal ediyoruz. Kendimizi kurban ettiğimizi mi söyleyeceğim? Kurallar şaşmaz, yeri ve zamanı geldiğinde bundan kaçamayız, ölmüş tanrılarımız ve kurt yeniği putlarımız için kendimizi feda edeceğiz, bu edim bizi kendi gözümüzde önemli kılacaktır ve bir dava için kanımızı akıttığımız andan itibaren, içeriğine bakmadan bu davaya itibar edeceğiz.

İdeal, içgüdünün yerini tutuyor; ve balıkları ve böcekleri, kemirgenleri ve gevişgetirenleri ele geçirmiş olan kalabalıklar halinde ölme eğilimi bizi kandırmakla görevli ideal sayesinde bizi de ele geçirecek. Kendimizi en saygın ve en çıkarsız hissettiğimiz anda, bizi sürükleyen şey için yandığımız ve ölümsüzlüğü hayal ettiğimiz anda bizi insan kılan şeyden yoksun kalır ve yokuş aşağı iniveririz. İşte, durumun trajikliği ve günün birinde bizi bulacak en yüce

iğrençlik; türün yasalarından kaçamayız ve bu yasalar da, sırası geldiğinde, hayvan topluluklarını yöneten yasalara gönderme yaparlar; davranışlarımızın anahtarını, asla başlarımızın üzerinde değil, ayaklarımızın altındaki uçurumlarda buluveririz. İdeal, içgüdünün yansımasıdır, sanki onun taban tabana zıddı dır, idealin gücü yaratılışındaki iğrençliktedir, tıpkı kendimizi soylu bir bahaneyle eğilimlerimize teslim ederken hissettiğimiz zevkte olduğu gibi; idealin orgazmı renklendirmesini ve orgazmın ardından gelen manevi çöküşü örtmesini istiyoruz. İnsan her şeyden zevk alır ve hatta yok edilmek için kendini sunmaktan bile.

Bizler mahkûmuz ve içimizden bunu bilenler seslerini duyuramıyorlar, duyurabildiklerinde ise suskunluğu korumayı tercih ediyorlar. Sağırlara vaaz vermek ve körlerin gözünü açmak neye yarar? Onları sürükleyip götüren hareketin içinde sebat göstermelerini engelleyebilir miyiz? Dosdoğru en korkunç geleceğe doğru gidiyoruz, bu gelecek bugünden yarına başlayabilir, daha biz başımıza geleni işitmeden kendimizi oraya gömülmüş bulacağız, içinde yaşa namayan evrende umutsuzca ölmekten başka bir seçenek kalmayacak bize. İnsanlar toprağa sahip olmak için savaşıyorlardı, yarın suya sahip olmak için birbirlerini gırtlaklayacaklar, havamız kalmadığında, harabelerin ortasında soluk alabilmek için boğazlayacağız birbirimizi. Bilimden mucizeler gerçekleştirmesini bekliyoruz, yakında ondan imkânsızı isteyeceğiz, ama bilim ihtiyaçlarımızın gerisinde kaldı ve asla ihtiyaçlarımıza yetmeyecek, yeryüzünde cenneti isteyemeyecek kadar çoğuz, milyarlarcayız; bilimimizin yardımıyla, salak çobanlarımızın sultası altında cehennemi kaçınılmaz kılıyoruz. Gelecekte, tek uzgörüşlülerin Anarşistler ve Nihilistler olduğu söylenecektir.

İnsanın mutluluğa eriştiği, hastalıksız ve açlıksız, angaryasız ve korkusuz bir geleceği hayal meyal gördüğü bu yüzyılın eşiğinde, işte tam o anda telafi edilemez olan şey meydana geldi ve geçmişin güçleri geri döndü, hem de hiç olmadığı kadar muzafferdiler, aşırı kalabalık insan dalgaları tarafından taşmıyorlardı. Dünya nüfusunun iki misli artması için iki kuşak yeterli olacaktı, üç misli artması için üç kuşak yetti, dördüncü kuşakta yedi kat artacaktır ve hazırlıksız yakalanan bizim dinsel ve ahlaki yetkililerimiz, problem metnimizi karmakarışık ederek saçmalamaktan ve zaman kazanmaya çalışmaktan başka bir şey bilmiyorlar: Onların bu suçlan asla bağışlanmayacak, çünkü onlar gelecek karşısında suçlu olacaklar, onlar insan türünün mutluluğundansa kendi yerleşik kurumlarmı tercih ettiler; ulusları kandıra bildiklerinde ve onlara bizim araçlarımızın ruhunu iletebildiklerinde, ulusların yolunu şaşırtmak ve onları içler acısı bir şekilde silahsızlandırmak için bunları öyle kullandılar ki, bundan böyle hiçbir şey bizim güçsüzlüğümüzün dengi olamaz. Bu nedenle Anarşistler ve Nihilistler haklıdır, sözde ahlaki düzenin, ahlak adına kaos için düzenin onları kusturması haklıdır.

Bize, itaat ettiklerimizin hükümsüzlüğünü ilan edecek yeni bir Vahiy gerekiyor; ama bizim itaat ettiklerimiz burada, onlardaki ölüm ağırlığı bizi ezen Kaderle işbirliği yapıyor, düzen ve kaos parçalamayı başaramadığımız bir bütün oluşturuyor. Yürüyen sağırlar ile militanlık yapan körler arasındaki aklı başında ve duyarlı son insanlar Anarşistler ve Nihilistlerdir; ama bu yüzyılda akıllı olmak yetmez ya da değiştirmek için olacakları hissetmek yetmez, düzenin yerine düzensizlik değil düzen koymak gerekir, ahlakın yerine de ahlaksızlığı değil ahlakı koymak gerekir, tıpkı inancın yerine de yalnızca bir boşluğu değil inancı koymak gerektiği gibi, ölen tanrıların yerine de doğan tanrılar koymak gerekir. Bizim ajitatör lere ihtiyacımız yok, peygamberlere ihtiyacımız var, bu zamana denk peygamberlere, eserlerimize denk

dinsel dehalara ihtiyacımız var, çünkü anısına saygı ve hürmet gösterdiğimiz her şey hem de hiç istisnasız aşıldı, bunların hepsi aşıldı, kim ki hâlâ onlara başvuruyor, onlara ihanet ediyor demektir. Hiçbir gelenek bizi geleceğe karşı korumuyor, çünkü geleceğin öncesi yok ve evrenin sığınacağı bir yer yok.

İnsanların çoğu bebeklikten çıkamadığı için onlara bir Vahiy gerekiyor, hem de yaşamlarının en ufak edimi için bile gerekli bu. Eğer doğurganlık türümüzün hayatta kalmasını tehdit ediyorsa son tahlilde onları doğurgan olmamaya teşvik etmesi gereken tanrılardır: Ne sivil iktidarlar ve de ünlü bilginlerle dolu akademiler, tanrıların tek başlarına kendilerinde topladıkları yetkiye sahip olamazlar. Oysa, bizim tanrılarımız ya perhiz ya da doğurganlık vaaz ederler, biz ikisini de istemiyoruz; tenin ten olarak haz alma hakkı olsun ve bu haz insanlar kadar tanrıların da hoşuna gitsin istiyoruz; tanrıların hazza eşlik etmesini ve insanlar haz aldığında kendilerini onurlanmış saymalarını istiyoruz. Bize yeni bir Vahiy gerekiyor, hem de yeni bir Paganlık için gerekiyor; yeni bir Paganlık, sözde vahyedilmiş dinlerin kendi paradokslarının labirentinde yolunu şaşırttıkları dünyayı kurtaracaktır; bu paradoksların artık savunulacak yanı kalmamıştır, artık gayri meşrudurlar, artık saçmadırlar. Evreni yok eden şey zina değil doğurganlıktır, haz değil görevdir.

İnsanların erişkin olmasını beklemek yerine (zaten erişkin olmaya karar verirler mi bilmiyoruz); bilginlerin ve akıl yürütücülerin çözemeyeceği çözümsüz problemler ve tanımlayamayacağı tanımsız paradokslar üzerinde onları aydınlatmaya çalışmak yerine; onlarda olmayan bu bilince çağrı yapmak yerine; bir fanatizmden başka bir şey olmayan bu iyi niyete çağırmak yerine; fanatizmden başka bir şey olmayan bu güzel inanca çağrı yapmak yerine; kabul görmüş bir sanrıdan başka bir şey olmayan bu güzel inanca çağrı yapmak yerine; mucize beklemek yerine ki önceki her şey bu anlama gelmektedir, her şeyin ölmesi gerekirmiş gibi hareket etmek gerekir, felaketten sonra hayatta kalmaya hazırlanmak gerekir, yaşanamaz bu dünyada varlığını sürdürecek olan geride kalan insanları düşünmek gerekir, yitik kitleyi umarsızca kaybedilmiş kabul etmek ve onun geçici varlığını dikkate alarak akıl yürütmeye çalışmamak gerekir. Benim ileri sürdüğüm şey gayri insani gelebilir, ama asıl bu yüzyılın gayri insaniliği giderek artacaktır ve vaazlar da bu niteliği değiştiremeyecektir, insanlar boş yere tapmaklara koşturuyorlar, ortak ölümün gölgesinde, tapmaklar sonunda müminlerin başına çökecektir.

Yüzyıl her şeyi seçmek istiyor ve bu yüzden bizim bir üslubumuz yok, yüzyıl her şeyi anlamak istiyor ve bu nedenle labirentten çıkamıyor, yüzyıl yitik kitleyi bile kitle olarak insanlaştırmak istiyor ve bu yüzden gezegen çapında insan kıyımına gidiyoruz. İmkânsızı istiyoruz ve ancak bir imkân kırıntısına sahip olacağız, Ay'a ayak basacağız ve orada kendi dışkılarımızı içeceğiz, çocuklarımız yarın iğrençlikleriyle bilinen şeyleri yiyor olacaklar, bizi bekleyen yaşam öyle saçma ve öyle dehşetli ki, en iyiler dü zendense ölümü, deliliği ve kaosu tercih edecekler; ikincil ölüm için bir düzen, sürekli delilik ve örgütlü kaos. Gelecekteki düzen hiç görülmediği kadar gayri insani olacak; bize en büyük yalanları söyleyecek kadar bilgili, bizi en şaşmazcasma aldatacak kadar kurnaz, ılık ve sistematik olarak biçimsiz bir canavar, esrarengiz ve düz, kaçak ve despot, daima doymak bilmez, yakalanamaz olmayı elden bırakmayan bir düzen. En kötüsü, bizi tatlı umutlarla kandırdıktan sonra, mahvolmamızı engelleyemeyecek olmasıdır, çünkü bizim saflığımızdan yararlanabiliyor olsa da o hâlâ zaafın ta kendisidir.

Bu düzenin suistimallerindcn kaçamayacağız ve düzen bizden ne kaosu ne ölümü

esirgeyecek, durumun mantığı bu, elli yüzyılın bizi buna yazgılı kıldığını hissediyoruz. İnsanların en kötüleri bundan böyle en kaygısızlarıdır, bizim durumumuz onların adilleri, azizleri, bilginleri ve filozofları alaya almasına imkân tanıyor, insanların en kötüleri hiç tartışmasız zafer kazanıyor ve görünüşe bakılırsa, haksız bile değiller, parçalanan biçimlerle ve çözülen değerlerle rahat rahat alay edebiliyorlar, bir kargaşa halinde istila ederek düzene yaslanabiliyorlar, her şeyin yok olma tehdidi altında olduğu bir vakitte her şeyin üzerine yükselebiliyorlar, karanlık yüzü seçmiş oldukları ve şenliğin galiplerini öldürdükleri için kendilerini değerli sanabilirler, ödüllerini alacaklardır. Kendimizi savunacak imkânımız yok, onlar uçuruma götüren akıntıyı izliyorlar, bizse geri çıkmak istiyoruz, suyun akışına karşı tek başımıza kürek çekiyoruz, düzene tek başımıza karşı koyuyoruz ve bu dünyada onların dalaverelerinin kurbanı olan bir sürünün arasında kolaylık sağlayıcı bir aygıt olmayı reddederek tek başımıza ayak diriyoruz.

Kimse bize hakikati söylemedi, hakikatin yeryüzünde savunucusu yok artık, tahminde bulunmak çok güç, giderek daha az sayıda insan hakikate erecek. Yüzyıl, gayet belirgin fikirlerin ölümünü gördü, hiçbir şey üzerinde anlaşamıyoruz, imalar, görgü kuralları ve çıkarlar hariç, başka her yerde muğlaklıklara serbestlik tanınmış. Hiçbir şey üzerinde anlaşamıyoruz, hatta hiçbir şeye inanamıyoruz, günümüzde bir şeylere inanmak için sanrılı biri olmak gerekiyor, bizim en yetkin zekâlarımızın hali içler acısı, bu durum onların hiç inancı olmadığını kanıtlıyor. Din bir düzen öğesinden başka bir şey değildir, daha da kötüsü kaos ve ölüm düzeninin öğesidir, bu dini yaşamaya çabalayanlar yarının sapkınları olacaktır ve yarın sapkınlık imanın yeniden samimileşmesine kanıt olacaktır, yüzlerce yerde sistemler parçalanıyor, ardından da mezhepler karınca gibi çoğalıyor, ama bizi ne birilerinin ateşli coşkusu ne de ötekilerin ken diliğindenliği kurtaracak. Şimdiden çok geç, burgaca girdik bile, bizi sürükleyen şeyden kaçamayacağız ve mahkûm olduğumuzu biliyoruz.

Bizim sözde tinselcilerimizin yavan laflarının suratımızda şakladığını işittiğimde ve insandan çok geviş getiren bir yığının bu budalalıklara kulak verdiğini gördüğümde, serseme çevrildiğimizi ve bize ayrılmış yazgıyı hak ettiğimizi hissediyorum. Bütün bu geviş getirenlerin kendi hayvanlık görevlerini yaptıklarını, sabanı çektiklerini, aştıklarını, boynuzladıklarını ve buzağıladıklarını biliyorum; sütlerini ve kimi zaman da etlerini devlete verdiklerini biliyorum; ama sonunda insanlaşmak gerektiğinin farkına varmalarını ve kendilerine öğretilen ya da vaaz edilen şeyin beş para etmediğini anlamalarını isterdim. Ayakta uyutan bu masal yığınlarına, alışkanlık gereği bile olsa nasıl inanabiliyorlar? Burada olmaktan utanmıyorlar mı, onurlarını yitirdiklerini ve bu konulara nezaket göstermenin başarısızlıklarının itirafından başka bir şey olmadığını hissetmiyorlar mı? Onların aradıkları entelektüel konforu artık kimse bulamaz, hiçbir gelenek bunu onlara sağlayamaz, yalnızca budalalık bize bu konforu verebilir. Bu kadar aşağıya mı düştük ki, meşruluk sıkıntısı çeken devlet başkanları sürüye karışıyor, otlamaya götürdükleri geviş getirenlerle birlikte komedi oynuyorlar?

İnsanların hiçbir şeyden umudu olmasaydı ve hiçbir şeye inanmasalardı, tohumlarını çoğaltmayı derhal reddederlerdi ve evrensel nüfus azalması yoluyla sorunlarımız bir ya da iki kuşak içinde çözülmüş olurdu. İleri sürdüğüm bu tezi yalnızca ben iddia ediyor değilim ama benim gibi düşünenler varsa da yazmaya ne kadar cesaret edecekler, bilemiyorum; dahası, bir kürsünün en tepesindeki profesör bu tezi bağıra bağıra duyurabilecek midir? Bu türden bir bilgiye hangi hükümet hoşgörü gösterir? Hangi zırvalarla dolu din buna hoşgörü gösterir?

Onlar ısrarla bizim umut etmemizi ve inanmamızı istiyorlar, ne olursa olsun umut etmeliyiz, yeter ki umut edecek bir şey olsun, inanmamız gerekiyor, hem de neye olursa olsun, yeter ki bir şeye inanalım, beğenimize uygun saçmalıklar arasında tercih yapmakta özgürüz, yeter ki aptalca olsunlar. Oysa, umudun üstlendiği tüm amaçların ve imanın konu edindiği tüm nesnelerin ortak bir varlığı vardır: Sonsuza dek salak olmak ve üstelik, şimdi bir de bağışlanamaz olmak, çünkü bizden daha fazla özgürleşmiş imkânların ortasında bir kuşak daha aptal aptal duramayız.

İnsanlar kendi çocuklarının onları doğuranlardan daha bahtsız olduğuna, torunlarının daha da mutsuz olacağına ikna olduklarında, evrene çare olmadığına ikna olduklarında, bilimin mucize yapamayacağına ve göğün para keseleri kadar boş olduğuna ikna olduklarında, tüm tinselcilerin üçkâğıtçı olduğuna ve tüm yöneticilerin salak olduğuna, tüm dinlerin aşılmış olduğuna, tüm politikaların güçsüz olduğuna ikna olduklarında, kendilerini umutsuzluğa terk edecekler ve zındıklık içinde sürüneceklerdir, ama kısır öleceklerdir. Kısırlaşma kurtuluşun aldığı bir biçime benziyor, ama umutsuzluk olmadan, zındıklık olmadan erkekler kısırlaşmaya asla razı olmayacaklardır, kadınlar hiç olmayacaktır; bizi öldüren iyimserliktir ve iyimserlik en büyük günahtır. Umut etmeyi reddetmek ve inanmayı reddetmek, kaçınılmaz biçimde doğurmanın reddine yol açar, inkâr etmeye çabalanan bir bağdır bu, hatta dünyanın nüfusunu azaltmaya çalışanlar bile, bu ilişkiyi uygun biçimde ileri sürmeye cesaret edene kadar çok geç olacaktır. İşte bu yüzden nedenlere hiçbir şeyin etkisi yok; yol açtıkları etkilere ve kaçınılmaz sonuçlara üzülünüyor yalnızca.

Yoksul halklar yoksulluklarını engelleyemeyecektir ve hiçbir merhamet çağrısı onların sefaletine çare olmayacaktır; bahtsız halklar, tuzu kuru halkların yardımlarının buhar olup gittiği uçurumdur, yalnızca nüfusun azalması hangi yolla olursa olsun onları yoksulluktan kurtarır, ama ulusal gururları buna engel oluyor, bu hiçlik insanlarını hâlâ yönetmek gerekiyor ve bu insanlar, tüm taşkınlıklarıyla, güçsüzlüklerine rağmen hakları olduğunu düşünüyorlar. Aslında, beş para etmez bir tinsellik adına bu yanılsamalar içinde varlıklarını sürdürmeye onları teşvik edenler, kargaşaya kargaşa katıyorlar ve onlara en dehşetli geleceği hazırlıyorlar, açlıktan öleceklerin açlığın içine kapanıp kalacağını onlara şimdiden öğretmek en iyisidir, ne kadar erken düşünülürse o kadar iyidir, fazlalık yoksa iyi niyet telafi edemez, henüz zenginliğini koruyan ülkelerde bile bu böyledir, tekrar söylüyorum, çünkü onların bolluğu bir savaşın insafına kalmıştır. Savaştan sonra hepimiz mahvolacağız ve savaştan kaçmamayız, çünkü sürdürdüğümüz düzen, ölümcül bir barışın içinde, buyruklarında olduğu kadar varlık nedenlerinde de ayrışacaktır.

Hiçbir tinsellik biyolojiye ve ekolojiye baskın çıkamaz, tüm tinsel şahsiyetler aşıldı, büyücülerle rahipler arasında hiç fark yok, birilerine gidip danışmamız da ötekilerine saygı göstermemiz de bizi aşağılık kılar. Doğanın yasaları cin kovmalarla olduğu kadar vaazlarla da alay eder; büyücüleri tanımayı daha iyi öğrendiğimiz günümüzde, onları engelleyerek suç işliyoruz, hele ki rahiplere olan sevgiden dolayı yapıyorsak bunu suçumuz iki kat artıyor. Tanrılara kurban vermeyi ve rahipleri onurlandırmayı reddetmek aslında kimseyi öldürmez, ama ekoloji konusunda cahil olmak ve biyolojiyi horgörmek, tüm insan türü için en trajik geleceği hazırlamaktadır. Bizim dinlerimiz vebadır ve onları destekleyen iktidarlar, zehirleyici fesat çeteleridir, bizim tinselliğimiz zihinsel yetilerin mastürbasyonundan başka bir şey değildir, artık bütün güç ve kaynaklarımıza ihtiyacımız var, dünyayı yeniden düşünmek istiyorsak, hayatın ve ölümün tek hakiminin insan olduğu bir dünya düşünmek istiyorsak

başka çaremiz yok; tek hakimi, diyorum, beni iyi dinleyin, çünkü metafizik aldatmaca son soluğunu verdi artık, kendi güçsüzlüğümüzün ardına sığmamayız.

Daha ne kadar aldatabiliriz kendimizi? Bütün mühletler doldu, insan sayısı fırtınaların patlayacağı bir deniz gibi şişiyor, tükenmiş toprakta çabalarımız tükeniyor, her yer susuz kalacak, hava şimdiden seyrekleşti, besinlere artık daha az güveniyoruz, ökü men'i artıklar dolduruyor, her şeyi zehirliyorlar. Hakikat saati aynı zamanda can çekişme saati mi olacak? Ölümümüzün karşısına ne çıkartacağız? Devlet şeflerimizin buyruklarını mı yoksa tinselcilerimizin vaazlarını mı? Bu parazitler ve bu kargaşa tezgâhçı ları bizim ne işimize yarıyorlar? Birileri bizi çürümeye götürüyor, ötekiler bizi yüreklendirerek onları kutsuyorlar ve bizi kutsayarak da onları yüreklendiriyorlar; düzenli adımlarla kaosa doğru gidiyoruz, kalbimiz umut dolu, yan gelip yatılan hayal ülkesinin peşindeyiz, bilim bizim otuz milyar çocuğumuzu ve torunumuzu ödüllendirecek, yüz ulus tek bir halk olacak ve üç ırk tek olacak. İmkânsızın geleceğini umut ederek, gerçekliğimizi küçümseyerek daha ne kadar kandırabiliriz kendimizi? Çünkü insan, ne olursa olsun, aşılmış olmayacaktır.

Şimdiden çok kalabalığız ve düzende mucizeler olmadığından, belki İKİ BİN yılında yedi milyar olacak insanlara şu an için sağladığımızın yansı bile belki verilemeyecektir: Bu fikir gayet açık seçik gözüküyor, ama günümüzde açık seçik fikirler artık moda değil, Avrupa ruhu tutarlılığıyla birlikte keskinliğini de yitirdi, eserlerini insanlığın geri kalanına iletirken kendisinin bu eserler ölçüsünde olmadığını kanıtladı. Afrikalılar ve Asyalılar bizden ödünç aldıkları sözlere aynı anlamı vermiyorlar ve onlar, bizim söz dağarımızı kullanarak, bizi kendimizden kuşkuya düşürmek suretiyle alıyorlar intikamlarını. Avrupa zengin ve zayıf, Tarih bize zenginin görevinin ya yoksuldan daha güçlü olmak ya da en kötüsüne hazırlıklı olmak olduğunu öğretiyor. Bizim tinsel cilerimiz ve entelektüellerimiz yine de bir suçluluk duygu hissediyorlar; bu öyle belirgin ki, cömertliğiyle onları sarhoş eden hatada ayak diriyorlar, gözlerinin açılması durumunda Irkçılığa düşmekten çekiniyorlar. Gözümüzün çok geç açılacağına ve Irkçılığın geleceği olduğuna inanıyorum.

Ne Açlıktan ne Irkçılıktan kaçabileceğiz, tersini ileri sürenler gerçekliği inkâr ediyor ya da bizim kafamızı karıştırmaya çalışıyor. Sanayileşmenin sağladığı mutluluk kırıntılarıyla bu mutluluk geçici bile olsa kendini tatmin olmuş gören ve giderek daha da ilgisizleşen sokaktaki insana kızmıyorum. Sokaktaki insana kızmıyorum; yönünü şaşırmış bu bahtsız, ancak bir kâbusun tam ortasında uyanacaktır, benim kitabım ona hitap etmiyor: Ben genç insanlara konuşuyorum, onlar, üniversitelerde ahlaka ve düzene başkaldiriyorlar, bu gençler çok fazla insanı korkutuyorlar ve eğer savaş patlak verirse ilk önce onların öleceğini biliyoruz. Ben bu törensel kurbanlara konuşuyorum; ölüm düzeninin sonunda kurban ettiği, ahlak adına —kurban etmeyle şekillenen, kanla yeniden güç kazanan bir ahlak adına kurban ettiği gençlerin isyan nedeni hakkında onları aydınlatıyorum ve hatta isyanı meşrulaştırıyorum, dolayısıyla onları onaylıyorum, bununla birlikte, son tahlilde onlara itaati öğütlüyorum, çünkü haklı olmak, gelecekteki tüm kuşaklar adına haklı olmak yetmez, şimdiki zamanda da hayatta kalmaya ve geleceğin kendini duyuracağı ana dek varlığı sürdürmeye ihtiyaç vardır.

Birbirimizin hâlâ çağdaşı olamadığımız bu dünyada çok erkenden haklı çıkmak iyi değildir; çok erkenden haklı çıkmak ve sonuç olarak utanç içinde ölmek iyi değildir. Afrikalılar ve Asyalılar Milliyetçiliği keşfettiler, Irkçılık onlara yabancı değil, bu insanlar bizim izimizde yürüyorlar ve eğer onların gözlerini açmalarım bekliyorsak, onların kölesi ya da kurbanı

oluruz, karılarımız onların fahişesi olur ve mallarımızı onlar talan ederler. Onları aşağıladığımız için bizi affetmeyeceklerdir, sonra da köklerini kazımadan, kendiliklerinden feragat etmeye onları zorladığımız için bizi affetmeyeceklerdir; bizi yenme umuduyla bizi yeneceklerdir, eğer çok erkenden haklı çıkarsak, hem bizim tinselcilerimizden ökü menizmin gölgesinde yararlanıyorlar, hem de nesnelcilik kisvesi altında entelektüellerimizden yararlanıyorlar: Tuzağa düşersek yandık. Kardeşlikten söz ediyoruz, karşımızdakilerin dilenci ve intikamcı, çirkin, sağlıksız, ahlaksız, acımasız ve despotik olduğunu unutuyoruz, bizlerin en berbatından daha kötü ve en kararlı safsatacılarımızdan daha yalancı olduklarını unutuyoruz.

Bu nedenle, tiksindiğimiz düzeni ve aşağıladığımız ahlakı, bu hükümsüz düzen ile bu kabul olunamaz ahlakı, ne birinin ne diğerinin yerine bir şey koyabilmişken, heyhat, bunları elde silah savunacağız, çünkü karşıdakiler, savunulamaz ahlak adına ve mahkûm edilmiş düzenin sancakları altında bize saldırmaya hazırlanıyorlar. Herkese soruyorum: Bu Barbarların karşısına ne çıkartacağız? Hoşgörü, hatta aşırı hoşgörü mü? Bizi alaya alıp ezerler bizi. Eğer onların ordularının karşısına çiçeklerle süslü ve ellerimiz çıplak, barış vaaz ederek çıkarsak, Ortaçağdaki Moğollar gibi yaparlar, otuz bin silahsız Budist hacı, yüreklerine seslenebilme umuduyla karşılarına çıktığında, bir anlık şaşkınlıktan sonra hepsini yok ettiler. Ama sonradan Moğolların Budist olduğunu söylerseniz, ben de hacıların öldüğü cevabını veririm. Bizim ölmemiz gerektiğinde, boğazımızı uzatmayalım ve aldatılmış duygularla ölmeyelim, karşıtlarımıza yüreklilikte onlarla eşit olduğumuzu kanıtlayalım, yenildiğimizde onların bize muamele edeceği gibi davranalım onlara.

Hiçbir konuda anlaşamayacağız, çünkü her şeyimiz eksik olacak, ne Açlıktan ne de Irkçılıktan kaçınabileceğiz, kendimizi birine teslim ederek diğerinden kaçamayız, bir gün yemek yiyebilmek için Irkçı olacağız, sözcüğün aldığı en kötü anlamda ihtiyaç insanı olacağız, hem Materyalist hem Irkçı olacağız, bu iki ilke birleşecek, tıpkı günümüzde Milliyetçilik ile Sosyalizmin birleşmesi gibi. Çünkü şu an fikirler sersemleşmiş insanlarla oynuyor, insanlar seçtiklerini sanıyorlar ama seçtikleri şey onlara önceden bildirilmişti, halklar kendi fikirlerinin oyuncağından ve imkânlarının nesnesinden başka bir şey değil, hiç bu kadar köle olmamışlardı, asla daha cinli ya da daha deli olmamışlardı, onları peşlerinden sürükleyen derunî kinikler geviş getiren tebalarmdan daha az aptal değildir. Kimse açık seçik bir şey görmüyor, çünkü açık seçik fikir yok, felakete gidiyoruz ve bütün yollar bizi oraya götürüyor, artık paradokslardan her zamankinden daha fazla bıkmışız, sadeliği arıyoruz ama bunu ancak ölümde bulacağız ve bu yüzden yarın ölümle karşılaşmak kimseyi geriletmeyecek.

Efendilerimiz şamatacı ya da mülagatacı, cin ko vucu ya da uyutucu, kaostan ve ölümden zaman kazanmaya çalışıyorlar, ama telafi edilemez olanı engelleyemiyorlar ve dosdoğru felakete gidiyoruz. En canice fikirler yolun üzerinde bizi bekliyor ve biz onları atlatacak durumda bile değiliz, ihtiyaçlar yakamıza yapışıp bizi vahşi hayvana döndürdükçe o kaçınılmaz kıyıya yaklaşıyoruz ve orada karşı karşıya geldiğimizde, tüm insancıl yanılsamalarımızdan feragat edip rakiplerimizi uçuruma yuvarlayacağız. Kökünü kazıma geleceğin politikalarının ortak paydası olacak, üstelik doğa da işin içine karışarak öfkesini bizimkine katacak. Yüzyılın sonu Ölümün Zafe ri'ni görecek, insandan bunalmış dünya aşırı kalabalık canlıların yükünden kurtulacak, kudretlilerin bize hazırladıkları genel cehennemden saklanabilecekleri ada kalmayacak ve onların can çekişmemelerini seyretmek yanlış yola saptırdıkları halkların tesellisi olacak. Gelecekteki düzen yenilgilerimizin evrensel vasisi

olacak ve peygamberler, bizim harabelerimizin ortasında, hayatta kalanları bir araya toplayacaklar.

Başımıza gelen her şey uzun süredir öngörülmüştü ve Geleneğin yabancısı olmayanlar bu dünyanın mahkûm olduğunu zaten biliyorlardı, ama kendilerini işitecek kulak bulamıyorlardı. İnsanın kalbi değişmedi, insanın kalbi derin ve karanlık denize benzer, değişimler yalnızca duyarlılığımızın ışığı yansıttığı yüzeyde oluyor, ama biz derine indiğimizde olmuş olanı ve olacak olanı görürüz: Felsefe buraya pek nüfuz etmez ve yalnızca teoloji uçurumun zarlarını elinde tutar. Bizim teolojimiz sapmaların en yetkini oldu, biz onun suçlarının ve günahlarının kefaretini ödüyoruz: O doğayı kustu ve doğa intikamını aldı, bizler fizikkarşıtıyız ve sözde vahyedilmiş dinlerimiz insan türünün mezarını inşa etmekten başka bir şey yapamadılar. Çarmıh deliliği artık insanın deliliğidir, kurban etme şehveti eserlerimizin sonuncusudur, ölüm zevki fikirlerimizin sonu olacaktır. İçine gömüldüğümüz kaosta, düzende yüzyıllardır kendimizi onayladığımız ve bizim otomatik adımlarımız altında parçalanan ölüm düzeninde olduğundan daha fazla mantık vardır.

Her şeyin parçalandığı gecenin içine giriyoruz, artık geriye bakamayız, aydınlıklar sonunda söndü orada; fikirlerimiz ve eserlerimizle tek başımızayız, bunların ortak ölçüsüzlüklerinin insafına kalmışız. Yine de yürümeliyiz, duracak kadar hakim değiliz kendimize, yolu kaybettik, ne zaman acı çeksek yol bizi götürüyor. Aslında, tam da dünyayı yeniden düşünmediğimiz için cezalandırıldık, dünyayı insani leştirdiğimiz anda dünya bizden kaçıyor, bizden kaçıyor çünkü kendimizi tahayyül edemiyoruz ve artık hiç tahayyül edemiyoruz, hâlâ saygı gösterdiğimiz şeye hakarette bulunmaktan çekiniyoruz. Kutsallığa hakaret etmek bizi kurtarırdı, bizim en özlü kısmımız olmuş entelektüel cesaret yazgıya engel olabilirdi: Anarşistler ve Nihilistler her şeyi kökünden süpürmek istiyorlardı ve gelecek onlara hak verecektir, ama düzen var olduğu sürece onları eziyor ve ezecek, yıkıcılıktan bizi koruyan ve koruyacak düzen, ama kaosun ya da ölümün yıkıcılığından değil, kaosa ve ölüme doğru safları sıklaştırarak yürümemizi emrediyor bize, yan yana, görev adımlarıyla ve yakında kana bulayacağımız gecenin içinde.

Gençler dünyayı kurtaramaz, dünya artık kurtarı lamaz, kurtuluş fikri yanlış bir fikir, sayısız hatalarımızın bedelini ödememiz gerekiyor, artık hiçbir şeyi telafi edemeyiz, çok geç, telafi vakti bitti, reform vakti sona erdi. En mutlular dövüşerek ölecekler ve en sefiller mahzenlerin dibine yıkılıp kalacaklar ya da korlar arasında çiftleşecekler, orgazmın yardımıyla can çekişmeyi aldatabilmek için. Dünya acının ve vecdin çığlıklarıyla dolacak, insanların en safları kendilerini aşağılamamak için birbirlerini boğazlamaktan başka çare bulamayacaklar. Can çekişme tercihi bize kalan son tercih olacak, sanılandan daha çabuk geleceğiz bu hale, bugünden yarma uçuruma yuvarlanmış olacağız ve orada, uyanacağız, son soluğumuzu verdiğimizi hissedecek kadar kısa bir süre için bile olsa. O zaman Yeni Dünya Fatihleri'nin gördükleri şeyi göreceğiz: Onlar yaklaştıkça, bütün kabileler dağların tepesinden kendilerini fırlatıyorlardı, kaçınılmaz dehşeti önlemekti tek amaç, dehşetle birlikte ölümü de kandırarak...

Ne mutludur ölüler! Deliliğe kapılarak doğuranlar üç kez daha fazla mutsuz! Ne mutludur hadımlar! Ne mutludur kısırlar! Döllemektense sefahati tercih edenler de mutludur! Çünkü şu an için Otuz Bir Çekenler ve Oğlancılar aile babalarından ve analarından daha az suçlu, çünkü onlar kendi kendilerini yok ederken, diğerleri gereksiz ağızları çoğalta çoğal ta dünyayı yok edecekler. Kendilerine saygı göstermeye bizi mecbur eden ve bize akıldışma çıkmayı öğreten

tinselciler utansın! Eğer onlar hiç olmasaydı daha az sefil ve daha az gülünç olurduk, bu hayal va azcıları ve beş para etmez teselliciler artık hiçbir işimize yaramıyorlar; yalnızca kendimize dair, onlara dair ve gerçekliğimize dair bizi aldatmaya yaradılar. Kalpazanlar cezalandırılıyor ama yanlış fikirlere itibar kazandırarak yaşayanlar esirgeniyor, öyle mi? Hoşgörü bir aldatmacadır ve saygı bir sayıklama, bunu işitmek için para alıyor ve para ödüyoruz, cehennem ateşine gömülmeden önce bizi ölüme götürenleri ölüme yollayacağız, bizden esirgemedikleri yolları düzleştireceğiz, sonra son olacak.

Kaynak: Albert Caraco, Kaos'un Kutsal Kitabı Çeviri Işık Ergüden, Özgün Künye: Bréviaire du chaos, Collection Amers dirigée par le Collège du Revizor Éditions l'Age d'Homme, Lausanne, Suisse, 1999 , Versus Kitap, Eylül 2007, İstanbul

ALEVİLERİN GÖRÜŞLERİ

Cibali Ocağı dedesi ve talipleri, kendi ocaklarının kurucusu olan Cibali Sultan'ın, Orta Asya'dan gelen ve Çubuk yöresine yerleşen Türk boylarından birisinin önderi olduğunu söylemişlerdir. Yine onlara göre Osmanlılar'ın yükselmesinden sonra saray ve çevresinde Türkçe konuşma ile alay edilmiş ve kınanmıştır. Bunun yanında aydınlar, Arapça, Farsça ve Türkçe kelimelerden oluşan, halkın anlamadığı Osmanlıca adını alan bir dil kullanmışlardır. Fakat Aleviler öz Türkçe konuşmuş ve Alevi âşıklar Türkçe deyişler söylemişlerdir.

Gerçekten de başta Türk dili olmak üzere Türk halk kültürünün korunması, geliştirilmesi ve yeni kuşaklara aktarılmasında Alevilerin çok büyük hizmetleri olmuştur. Bunun için Alevilere ne kadar teşekkür edilse azdır. **Çünkü millet demek, kültür demektir. Kültürüne sahip çıkmayan ve bunu yeni nesillere aktarmayan bir toplum, millet olarak kimliğini koruyamaz ve başka kültürler içinde eriyip yok olur. Bunun tarihteki en tipik örneklerinden ikisi Macarlar ve Bulgarlardır. Bu iki millet, soy olarak Türk olmalarına rağmen Türk kültürünü yitirdikleri için bugün Türklükle ilgileri kalmamıştır.**

Bundan başka onlara göre Alevilik; Allah'a, Peygamberine ve Kur'an'a inanan, Hz. Ali'ye talip olan ve Hz. Hüseyin'in yolundan giden topluluğun adıdır. Alevilik eşittir, İslamiyet'tir. Bir başka söyleyişle Alevilik İslamiyet'le birlikte doğmuştur. Alevilik, özet olarak eline, diline ve beline sahip olmaktır.

Alevilik; ikrar vermekle vücut bulur. Bir kişi, bütün benliğiyle Allah'a Resulüne ve Ehlibeytine bağlanarak, bir pirden el etek tutup ikrar verir ve bu ikrarına sahip olursa (Alevi aileden doğmamış bile olsa) Alevi olabilir.

Yukarıdaki açıklamalarla, yabancı araştırmacıların çoğunluğu ile bazı cahil Sünniler tarafından ileri sürülen, **Alevilerin Müslüman olmadığı, Ali'ye taptıkları ve Ali'yi Peygamberden üstün tuttukları** şeklindeki iddiaların hepsinin reddedilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bunun böyle olduğu akl-ı selim sahibi kişilerce bilinmekle birlikte bu gerçeklerin bir Alevi dedesi ve talipleri tarafından açıklanmış olması, konunun teyit edilmesi açısından önem taşımaktadır.

Ayrıca dini anlama ve yorumlamalarında, sevgi unsurunun ağır basması; ikrar verme, pir, mürşit, talip, 4 kapı 40 makam gibi kavramları kullanmaları sebebiyle dede ve taliplerinin Aleviliği bir tasavvuf yolu ve tarikat olarak kabul ettikleri sonucu çıkarılabilir.

Onlara göre cem törenlerindeki görgü ve sorgu, Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin bir sünnetidir ve Müslümanlar arasında bu sünneti sadece Aleviler yerine getirmektedirler. Bununla birbirine küs olanlar barıştırıldığı ve anlaşmazlıklar çözümlendiği için toplumsal barış sağlanmaktadır. Ayrıca bu törenlerde Alevi cemaatinin üyeleri eğitimden geçirilmekte ve böylece Alevi süreğinin korunması mümkün olmaktadır.

Ayrıca dede ve talipleri; namaz, oruç, Alevi köylerinde cami bulunmaması, Kur'an'ın değiştiği gibi Alevi-Sünni bütünleşmesine engel olan sorunların çözülmesine yardımcı olabilecek yaklaşımlarda bulunmuşlardır. Onlara göre Aleviler, İslami akidelerin tamamına

inanırlar. **Ayrıca cem törenleri tasavvufi ibadet olarak nitelenmiştir. Bununla Alevilikteki dört kapı (şeriat, tarikat, marifet, hakikat) inancına göre, şeriat ibadeti olan ve camide kılınan namaz ile tarikat ibadeti olan ve dergahta (halk deyimiyle cemevinde) kılınan halka namazı birbirinden ayrılmaktadır.** Nitekim Çubuk yöresi Alevi köylerinin çoğunda cemevi ile birlikte cami de bulunmaktadır. Böylece cami ile cemevi birbirine alternatif olmayıp ayrı ayrı fonksiyonları yerine getirmektedirler.

Yine taliplerinden isteyen kişilerin Ramazan orucunu da tutabileceğini bu konuda herhangi bir dinsel kısıtlamanın getirilemeyeceğini dile getirmişlerdir. En önemlisi de Ramazan ve Kurban bayramları, her iki grup tarafından ortak değerler olarak kabul edildiği için, hem Alevilerce hem de Sünnilerce kutlanmaktadır. Bu son derece önemlidir, çünkü bayramlar bir toplumun birlik ve bütünlüğünün sağlanmasında önemli rol oynamaktadırlar.

Cibali Ocağı ve talipleri Kur'an7ın değiştiği konusundaki şüphelere gayet tutarlı ve olumlu cevaplar vermişlerdir. Onlara göre eğer sorunu, Ehl-i Beyt ile ilgili ayetler oluşturuyorsa, elimizdeki mevcut Kur'an'da Ehl-i Beyt'i öven bir çok ayet bulunmaktadır. Ayrıca Kur'an-ı Kerim, Alevilerle Sünnileri önemli ortak bir noktada buluşturmaktadır. Bu konuda şüpheler uyandırmanın ne ülkemize ne İslam dünyasına hiçbir yararı olmadığı gibi, üstelik parçalanmalara ve önemli sosyal problemlere yol açabilir.

Raporda yer alan görüşlerin çoğuna katılmakla birlikte bazı noktalarda çekincelerimiz bulunmaktadır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

Bugüne kadar görüştüğümüz Alevi dedeleri ve taliplerinin bir kısmının, "Kur'an'ın hak olduğu fakat 6666 ayet bulunması gerekirken mevcut Kur'an'da 300-400 civarında ayetin eksik olduğunu ve muhtemelen bunların Ehlibeyt ile ilgili ayetler olabileceği", şüphesini taşıdıklarına şahit olduk. Her ne kadar Cibali Ocağı dedesi ve talipleri, Kur'an'ın Alevi ve Sünnileri biraya getiren ortak bir değer olduğunu söylemişlerse de sonunda **Kur'an'da 6666 ayet olması gerekirken, mevcut Kur'an'da bu sayının eksik olduğu**nu sözlerine eklemişlerdir.

Prof. Orhan Türkdoğan (1995:394.)'a göre, Kur'an'ın değiştirildiği şeklindeki inançlar, aslında bilgisizlikten kaynaklanmaktadır. Çünkü 16. yüzyılda Alevi düşünür ve bilginlerinin katledilmesi sonucunda Alevi toplulukları 300-400 yıl bilimsel ve dinsel bilgilerden uzak kalmışlardır. İşte bu dönemde Batılı misyonerler tarafından Kur'an'ın değiştiği inancı, Alevilere kasıtlı olarak telkin edilmiştir. Bundaki amaç, Alevilerle Sünniler arasında yarılmalar oluşturup, kargaşa ve anlaşmazlık yaratmak ve böylece toplumsal çözülmeyi gerçekleştirmek olabilir.

Gölpınarlı (1969:40-41)'ya göre Caferiler, "Şüphesiz Kur'an'ı Biz indirdik ve Mutlaka onu koruyacak da Biziz." mealindeki (Hicr Suresi 9.) ayete dayanarak, "Kur'an'a tek bir sözün eklenmediği gibi, ondan tek bir sözün de çıkarılmadığına ve elimizdeki mevcut Kur'an'ın indirildiği gibi kaldığına" inanırlar. Çünkü Kur'an vahiy ile Hz. Muhammed'e indirilmiş, O Hz. Ali kerremallâhü veche ile Hz. Fatma aleyhisselâma öğretmiş, onlardan da 12 imamlar olduğu gibi öğrenmişler ve bugüne kadar değişmeden gelmiştir.

Anadolu Alevileri ile Caferiler, Akaid ve fıkıh konularında İmam Cafer Sadık'a

dayanmaktadır. O halde aynı kökten çıkan bu iki gruptaki inanç farkı, nereden gelmektedir? Bir topluluğun inancı aynı kaldığı halde diğerininkinin zamanla değişmiş olabileceği akla gelmektedir.

Alevilerde olduğu gibi Sünniler tarafından da Kur'an'ın 6666 ayet olduğu söylenmekte ve hatta bu konuda bir hadisin bulunduğundan söz edilmektedir. Bir defa bu hadis, gerçekten sahih midir?

Bunun ilahiyatçı hadis uzmanlarınca açıklığa kavuşturulması gerekir. Kaldı ki, bu hadis sahih bile olsa, ayet ile hadis tercihinde önceliğin ayete verilmesi gerekmektedir. Yukarıda konu edildiği gibi bu konuda **"Mutlaka Kur'an'ı Biz indirdik onu koruyacak da mutlaka Biziz"** mealinde bir ayet (Hicr:9) bulunmaktadır. Bu ayete göre Allah Teâlâ bizzat Kur'an'ı koruyacağını bildirmektedir. İslam İnançlarına göre her şeye gücü yeten Tanrı'nın, Kur'an'ı korumaya da gücü yeteceğinden şüphe yoktur. Eğer Kur'an'ın değiştiğini kabul edersek, bu ayetin doğruluğuna inanmamak veya Allah'ın Kur'an'ı korumaya gücü yetmemesine inanmak gibi bir durum ortaya çıkacaktır. İslam akîdesi açısından her ikisinin de kabul edilmesi mümkün değildir.

Diğer taraftan Hz. Ali'nin torunları olan İmamlar, Aleviliğin bütün inançlarını ve uygulamalarını nesilden nesle aktararak bugünkü Alevilere ilettiklerine göre, mevcut Kur'an'ın dışında başka Kur'an varsa (bunun eksikliklerini de tamamlayarak) Alevilere niçin ulaştırmamışlardır? Herhalde Ehlibeyt'in sımsıkı koruyarak taliplerine ulaştırmaları gereken yegane kaynak Kur'an olmalıdır.

Çünkü İslam Dininin en temel ve en başta gelen ve en güvenilir kaynağı Kur'an-ı Kerim'dir. Bundan başka acaba 12 imamlardan hangisinin böyle bir iddiası bulunmaktadır?

Kanımızca Alevilere düşen görev, bunu sürekli tartışma gündeminde tutmak yerine, eksikliklerini iddia ettikleri ayetleri de içine alan **Kur'an-ı Kerim'i** ortaya çıkarmaktır. Eğer bu yapılamıyorsa eldeki mevcut Kur'an'ın tam ve eksiksiz olduğuna inanmaktan başka çare var mıdır?

Yine dede ve talipleri Kur'an'ın toplanmasında Hz. Ali'nin bilgisine başvurulmadığını ifade etmişlerdir. Doç. Dr İbrahim Sarıçam (1997:236), I. Halife Ebubekir zamanında Kur'an nüshalarının biraya getirilmesi ve eldeki mevcut Kur'an dışındaki nüshaların imha edilmesi konusunda Hz. Ali kerremallâhü veche ile birlikte III. Halife Osman radiyallâhü anhın görüşlerinin alındığını yazmaktadır. Ayrıca Hz. Ali, III. Halife Osman'a karşı çıkarken onun adaletli davranmadığını ve devlet görevlerine hep akrabalarını getirdiğini, söylemiştir. Bunlar arasında "Kur'an'ın toplanması sırasında kendisinin bilgisine başvurulmadığı için, eksik kaldığı" şeklinde bir iddiası ve suçlaması kaynaklarda yer almamaktadır.

Görüşmede yer alan konulardan birisi de Alevi-Sünni evliliğidir. Konu ile ilgili olarak Sünni kızın alınabileceği çünkü Alevi delikanlının onu Alevileştirebileceği, buna karşılık Alevi kızın Sünni bir erkekle evlenmesinin kural olarak doğru olmayacağı, ancak damadın ikrar vererek Alevi olması halinde hoş görülebileceği, ifade edilmiştir.

Geçmişte Alevilerle Sünniler arasında sosyal ilişkiler fazlaca kurulmadığı gibi evlilik yoluyla sihri akrabalık da oluşmamıştı. Bu durum zıtlaşma ve çatışmalara zemin hazırlıyordu. Toplumsal bütünleşmeye katkıda bulunması açısından bu tip evliliklere karşı çıkmak yerine, bunun teşvik edilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Ayrıca istense de istenmese de bu çeşit evlilikler, bir sosyal olgudur. Onun için bu sosyal gerçek, bizi rahatsız etmemeli ve üstelik ülke bütünlüğü açısından bunu olumlu bir gelişme olarak değerlendirmeliyiz. Çünkü, nasıl dede kızı ile talibin evlenmesi Alevi yoluna aykırı olmasına rağmen bu bugün normal görülebiliyorsa, önlenmesi fiilen mümkün olmayan Alevi- Sünni evliliğine de bu açıdan bakmalıyız.

Bu düşüncelerin dikkate alınması ve benimsenmesi durumunda iki toplumun (Alevi–Sünni) bütünleşmesini engelleyen faktörlerden bazılarının ortadan kaldırılmış olabileceğini düşünmekteyiz.

Kaynak: Doç. Dr. İbrahim Arslanoğlu,CİBALİ OCAĞI DEDESİ VE TALİPLERİNİN ALEVİLİKLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ,G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi

ŞEYH VEFA VE "YEDİ YILDUZUŊ AHKĀMI" ADLI RİSALESİ VE KAN ALDIRMA GÜNLERİ

Risaleye göre

KAN ALDIRMANIN UYGUN OLMADIĞI GÜNLER ve bu günlerde kan aldıranların müptelâ olacakları hastalıklar şunlardır:

Ayın **birinci** gününde kan aldıran, çok sık titreme/seyirme hastalığına,

ikinci gününde kan aldıran, histeriye;

üçüncü gününde kan aldıran, türlü türlü hastalıklara yakalanır.

Dördüncü gününde kan aldıran, kalp sektesinden ölür.

Ayın **beşinci** gününde kan aldıran, çok sık titreme/seyirme hastalığına;

altıncı gününde kan aldıran, mide fesadına;

yedinci gününde kan aldıran, güçsüzlüğe, iktidarsızlığa, beden zayıflığına;

sekizinci gününde kan aldıran, ağır hastalıklara yakalanır.

Dokuzuncu gününde kan aldıran, kalp sektesinden ölür.

Ayın **onuncu** gününde kan aldıran, zihin (dimağ) kuruluğuna (bunama?);

on birinci gününde kan aldıran, şarbon (yanıkara-Kabarcuk çıbanları) hastalığına;

on ikinci gününde kan aldıran, ağız kokması hastalığına;

on üçüncü gününde kan aldıran, depresyona (bunaltı – *metinde* kalbi mahzūn ol-);

on dördüncü gününde kan aldıran, güçsüzlüğe, iktidarsızlığa, beden zayıflığına;

ayın **on beşinci** gününde kan aldıran kişi ise yukarıda sayılan hastalıkların çoğuna/hepsine yakalanır.

Yirmi dokuzuncu ve **otuzuncu** gününde kan aldıran kişi için de "tehlike vardır" denilerek ölümcül hastalık tehlikesi belirtilmiştir.

Risaleye göre

KAN ALDIRMANIN UYGUN OLDUĞU GÜNLER:

Ayın **on altıncı** gününde kan aldıran şarbon hastalığından kurtulur.

Ayın **on yedinci** gününde kan aldıran bir yıl boyunca hiç hasta olmaz.

Ayın **on sekizinci** gününde kan aldıran baş ağrısı derdinden;

on dokuzuncu gününde kan aldıran felç olmaktan;

yirminci gününde kan aldıran nezleden kurtulur.

Ayın **yirmi birinci** gününde kan aldıran yürek ağrısı çekmez.

Ayın **yirmi ikinci** gününde kan aldıran ağız kokusu derdinden kurtulur.

Ayın **yirmi üçüncü** gününde kan aldıranın bedeni kuvvetli olur, zayıflık, iktidarsızlık hastalıklarından kurtulur.

Ayın **yirmi dördüncü** gününde kan aldıran hastalıklarından kurtulur.

Ayın **yirmi beşinci** gününde kan aldıranın **zekâsı artar.**

Ayın **yirmi altıncı** gününde kan aldıran hastalıklarından kurtulur.

Ayın **yirmi yedinci** gününde kan aldıran kalp ağrısından kurtulur.

Ayın **yirmi sekizinci** gününde kan aldıranın bedeni kuvvetli olur, zayıflık, iktidarsızlık hastalıklarından kurtulur.

Metnin "bāb" adlı dördüncü bölümünde ayın günlerinin uğuru ve uğursuzluğu işlenmektedir.

Ayın günlerinin uğurlu oluşu İslam inancına göre peygamberlerin yaratılışına, onların ve kavimlerinin felaketlerden kurtuluşuna; uğursuz oluşu da kavimlerin uğradığı felaketlere dayandırılmaktadır.

Risaleye göre

AYIN UĞURLU GÜNLERİ

1., 2., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12., 14., 15., 17., 18., 19., 20., 22., 23., 26., 27., 29., 30.;

UĞURSUZ GÜNLERİ DE

3., 13., 16., 21., 24., 25., 28. olarak sıralanmıştır.

(Not: A'rabî ay takvimini kullanmalıdır.)

Kaynak: Faysal Okan ATASOY, ŞEYH VEFA VE "YEDİ YILDUZUŊ AHKĀMI" ADLI RİSALESİ, Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 5/1 Winter 2010

ŞÎA BAYRAMLARINDAN NEVRUZ

Hzl:Doç. Dr. Op. Bedri Noyan Dedebaba

Bektâşîlerin büyük bayramıdır. Bugün, çoğunlukla kırlarda, bağ-bahçe saflarında geçirilir. "Nevrûz Erkanı" sabahleyin icra edilir. "Nevrûziyye" adı altında, bu bayram gününde okunmak üzre, yazılmış şiirler okunur, nefesler söylenir, sema yapılır, gecesinde de "meydan" açılır ve yeni isteklilere "nasib" verilir.

Bektâşîler arasında, Nevröz'un bayram sayılmasına sebep olan yönleri şöyle sayabiliriz:

A) Hz. Ali kerremallâhü vechenin doğum günü olarak bilinmesi, Nevrûz eski martın dokuzunda başlar ki 21 Mart gününe gelir, üç gün sürer ve on ikisinde biter. Anlatıldığına göre Hz. Ali'nin doğumu zamanı, annesi Fatıma bint Esed Beytullâh'ı tavaf ederken sancı başlamış. Kendisine korkmaması, tavâfını tamamlaması buyurulmuş. Ondan sonra gözden kaybolup Beytullâh'ın içine girmiş, oradan ayın on ikisinde çıkmıştır.

B) Hz. Ali kerremallâhü veche ve Fâtımatü'z-Zehrâ aleyhisselâmın evlenme günü olması.

C) Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin nübevvet (yalvaçlık)'inin meydana konulduğu gün olarak bilinmesi. Bazı Nevrûziyyelerde bu konu da ele alınmıştır. Hüseyin Hüsni Erdikut Baba'dan bir örnek verelim:

Nübüvvet izharı bugünde oldu,

Cenâb-ı Alî de bugünde doğdu,

Kâinât bugünde nûr ile doldu Bugün Nevrûz oldu eyyâm bizimdir Sevinelim cânlar bayram bizimdir.

Yine H.H. Erdikut Baba'nın bir başka Nevrûziyesinde ayni husus şöyle belirtilmiştir: Bugündür mevlûd-i Şâh-ı vilâyet Bugün izhâsr oldu nûr-ı Nübüvvet.

Bugüne mü'minler eyledi hürmet Nevrûz bayramını kutlamak için.

D) Türklerde, yeni bir bahara kavuşularak, kışlaklardan yaylalara doğru, göçlerin başladığı gün olması.

E) Güneşin bugün Balık burcundan Koç burcuna girmesi.

F) **Kış mevsiminin bitip, ilkbaharın başladığı gün olması. Nevrûz, Farsça'da yenigün anlamınadır. Hz. Peygamberin veda haccı yılında arife günü martın sekizine ve bayram günü de dokuzuna rastlamıştır. Hac dönüşü Garîr-i Humm'da Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellemin ünlü konuşmasını yapması ve Hz. Ali kerremallâhü veche hakkında öğücü birçok Hadis'ler söylemesi, Ehl-i beytini Müslümanlara emanet bırakması da yine Mart ayı içindedir.** Eski Dokuz Mart (21-22 Mart günü) da Nevrûz'dur. Ilk baharın başlangıcıdır. Yüzyıllardan beri yılbaşı sayılmış bir gündür. Mart ayına Hz. Ali kerremallâhü veche ve Ehl-i beyti sevenler topluluğu bir çeşit kutsallık tanımışlardır. Nevrûz, Bektâşî ve Aleviler arasında Hz. Ali kerremallâhü vechenin doğum günü olarak tanınır.

Yılda iki defa eski Dokuz Mart (21-22 Mart) ta ve eski on bir Eylül (23 Eylül) de gece ile gündüz bir olur. Marttakinden sonra günler, eylüldekinden sonra geceler uzamağa başlar.

Doğuda kıştan bunalma çok olduğundan bahara rastlayan Nevrûz günü üzerinde durulmuştur, Erbain denilen Kırk gün ve Hamsin denilen elli günlük dönemlerden ve havaya, suya, toprağa düşen cemrelerden sonra Nevrûz gününe ulaşılır.

Hocam Prof.Dr. Süheyl Ünver, Nevrûzun beş bin yıldanberi doğu dünyasında bilindiğini, Orta Asya Türklüğünün bayramı olduğunu, dünyanın bugün kurulmuş olduğuna inanıldığını yazar(1).

Nevruzu, sadece mistik yollara bağlı kimseler değil. bütün Müslümanlar bir çeşid bayram savmışlardır. Eskiden, Osmanlı sarayında da, Nevrûz kutlanır: o gün için özel olarak hazırlanan macunlar, küseler içinde, devlet büyüklerinin konaklarına yollanırdı. Bu kiseler, gideceği yerin önemine göre alel'ade veya nâdîde ve değerli kristaller olurdu.

Mevleviler de Nevrûz kutlarlar. "Selâm" sözcüğü ile başlayan yedi âyeti bir kâğıda, bir çanak içine yerli siyah mürekkeble (2) veya Kerbelâ cevheri ile yazarlar. Kaba süt dökülerek bu yazı karıştırılır ve sütte eritilir. Bazen içine birazcık da lohusa şerbeti katılarak sütün rengi pembeleştirilir. Yedi selâmlı âyetlere „Heft selâm" denirdi ki şunlardır:

1- XIII, Ra'd süresi. âyet, 26 Gösterdiğiniz sabrın mükâfatı olarak size selâmlar.

2- XXXYI. Yâ Sin süresi, âyet, 58 Onlara, bağışlayıcı Tanrı tarafından söz olarak selâm gelir.

3- Yine Sâffât süresi, âyet, 79 "Bütün uluslara arasında Nûh'a selâm olsun."

4- Yine Sâffât süresi, âyet 109 "İbrâhîme selâm

5- Yine Sâffât süresi, âyet 120 "Mûsâ ve Hârûn'a selâm olsun."

6- Yine Sâffât süresi, âyet 130 "Yâsin suyuna (İlyas'a) selâm olsun."

7- XCVII. Kadir süresi, âyet 5 "Bir selâm dır o, tâ tan ağarana kadar."

Süt içilmeden önce şu tercüman(3) okunur. **"Yü Müdebbir-âl-leyl-i v-en-nehhar, Yâ mu kallib-el-kuluh-i v-el-ebsâr, Yâ muhavvil-el- havl-i v-el-ahvâl. Havvil hâlenâ ilâ ahsen-il-hâl „**Türkçesi: Ey gece ve gündüzün tedbircisi, ey gönülleri ve gözleri başka hâle çeviren, ey kudret ve hâlleri değiştiren! Hâlimizi en güzel hâle çevir.

21 Mart günü, İrân takvimine göre yılbaşıdır. Bu takvim, dünyanın güneş çevresinde dönmesine göre düzenlenmiştir ve gece ile gündüzün bir uzunlukta olduğu 21 Mart gününde başlar.

Nevruz (Yenigün) diye anılan bugünün üç bin yıla, hatta bazı kaynaklara göre çok daha fazlasına yakın bir geçmişi vardır. 0 zamanlardan beri hiç bir siyâsi, dini sosyal bir faktör bu geleneğe etki yapamamış, bu günü unutturamamıştır.

Günümüzde, Anadolu'da da kutlanan bu gün, İslâmlığın kabulünden sonra bazı İslâm âdetleri eklenerek ufak değişikliklerle devam eder, Yeni elbiseler giyilir, küçükler büyüklerin elini öper, ziyaretlerine gidilir.

Bektâşilerde, eğer Nevruz bayramı günü, Muharrem mâtemi içinde gelirse o zaman sabahtan öğleye kadar Nevrûz kutlulanır, öğleden sonra tekrar mâteme devam edilir.

İrânda, Nevrûzla ilgili olarak, bir de son Çarşamba Nevrûzu diyebileceğimiz bir "Çihârşenbe-i sûri" töreni vardır. Eski yılın, Nevrûz gününden önce gelen son çarşamba günü akşamı, hava kararmadan önce, ev bahçelerinde veya buna benzer yerlerde üç beş metre ara ile yere çalı ve ufak ağaç dalları yığılır ve hava kararınca bunlar ateşlenir. Alevlerinin üzerinden atlayarak dilekler dilenir ve maniler, şiirler okunur.

İrânda „Heft Sin', yedi S harfi anlamına gelen bir adet de bayramdan önce, üzerinde S harfi ile başlayan yedi çeşit yiyecek bulunan bir sofradan yemek almaktır. Bu yiyecekler şöyle sıralanabilir: Sünbül (Buğday ve arpa başağı), Somak (Ekşi bir bitkidir.) Doğu ve güney illerimizde yemeklere limon yerine korlar. Yüz kadar çeşidi olan Antep fıstığıgiller familyasındandır. Mercimeğe benzeyen taneleri döğülerek yemeklerde kullanılır), Sehz, Sebzi (Şekillik ve yenilen sebze.) Sirke (Bildiğimiz sirke olup bazı kaynaklarda bunun yerine **„Sikengebin veya Sikencebin"** yani sirke ve bal karışımı bir şerbet yazılıdır.) Sincid (iğde), Sir (Sarmısak), Semek (Balık). Bazı kaynaklarda bunun yerinde "Semenü" yani buğdaydan yapılan bir çeşid tatlı kaydedilir.,

21 Mart 1963 tarihli Son Havadis Gazetesinde „Nevrûz" adlı yazısında, A. Fenik şunları yazıyor: "Rivâyete göre Cenab-ı Hakk dünyanın yaratılmasını o gün tamamlamıştır. Hz. Adem o günde dünyaya gelmiş ve yine o gün bütün yıldızlara mihverlerinde dönmesi emredilmiştir'.

Yine aynı yazıda, İrân pâdişahlarından Cemşid'in bir dünya gezisinden sonra her yerden çok beğendiği Azerbaycan'da 21 Martta bir taht kurdurup oturduğu ve tahtın üzerindeki mücevherlere güneş vurdukça ışınlarının bütün o çevreyi kapladığı, bu ışınların verdiği neşe yüzünden her yıl, o gün şenlik yapmanın bir gelenek haline geldiği kaydediliyor.

Nevrûziyye adıyla yapılan bir ma'cûnun, baş harfi "S ile başlayan yedi maddeden yapıldığını söyleyen yazar, bunların, yukarıda saydığım gibi, Sünbül, Somak, Sebze, Sirke, Semek, Sarmısak (Sir), Sincid olduğunu; fakat bu maddelerin karışımından olacak macunun da berbad bir şey olacağını tahmin ettiğini söylemektedir. Halbuki biraz sonra haklarında bilgi vereceğim bu macunların terkibleri çok güzeldir. Bu yedi madde sofraya konarak yenir, ma'cûn olarak değil.

Dr. Rıza Nûr Nevrûz bayramını, İrânlıların Pişdâdiyân **"İlk Adaletçiler"** sülâlesinden Cemşid' in meydana getirdiğini yazıyor(4).

Abbasoğulları zamanında da, Nevrûzda, sarayda tören yapılır, hediyeler alınır, verilirdi. Halk renkli yumurtalar yapar, helva pişirir, birbirlerine yollarlardı. Sokakta birbirleri üzerine güzel kokulu sular serpilir ve fişenkler yakılırdı.

Sonraları bu eğlence azıtmış ve kokulu su serpmek bir maskaralık h gelmiş, tehlikeli ve korkunç patlayıcı fişenkler kullanılmağa başlanmış, Mu'tedid halife zamanında bu iki gelenek (su serpmek ve fişenk yakmak) yasaklanmıştır. Yılbaşı da Marttan Haziran başına alınmıştır. Bu yüzden o güne "Mu'tedid Nevrûzu denilmişti. Bu konuda Seyyid Emir Ali'nin „Musavver Târih-i İslâm" isimli kitabında(5) bilgi vardır.

Nevrûzda eski Türk âdetlerinden bir iz vardır. Bu günde onlar da kışlaklarından ayrılıp ovalarda, yaylalarda çadırlarını kurarlardı. Bahar neşesi içinde doğanın kucağına atılırlardı.

Şamanist Türklerde iki türlü ayin vardı: a) Belirli vakitlerde yapılanlar, h) Rastgele

olaylar dolayısıyla yapılanlar. Birincilere örnek yaz ve göz mevsimleri âyinleridir ki çok eskiden, Hunlar devrinden beri, yapılagelen bir âyindir. Yaz âyini Mayıs'ta, güz âyini ise 28 Ağustos'ta yapılırdı.

Bektâşîlerde de baharın başlaması Nevrûz günü olarak şenlikle kutlulanan bir bayram günü olup özel bir y vardır. Bu icra edilir ve Nevrûziyye denilen şiirlerin besteleri okunur.

Hocam Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver(6) gece ile gündüzün bir olduğu güne rastlayan Nevrûzun Orta Asya'da Eski Türk bayramı olduğunu kaydetmektedir.

Ziya Gökalp, Ergenekon hakkında bir şiirinde Türklerin Ergenekon'dan çıkışını ve köyde, şehirde bayram yapıldığını şöyle yazıyor:

Kurt bir delik buldu, gitti

Bir demirci ta'kibetti.

Ocak yaktı, taş eritti

Açıldı yol kapağımız

Büyük sevinç, büyük müjde,

Bayram yaptık köyde, kentte.

Torun, oğul, baba, dede

Büyüğümüz, ufağımız..

Bu kurdun Türkçede adı (Börteçine) idi, o yurdun adı da Ergenekon'dur. İşte Türkler için (Nevrûz) asıl bu Ergenekondan çıkış, dünyaya yayılış günü olarak önemlidir.

Önceleri Nevrûz günü, Pâdişahlara Nevrûziyye olmak üzre Telhis'ler yazılarak, kutlanırdı, 1325 H. (1907 M.) baskısı Divân-ı Ragıb'da 48. ve 49. sayfalarında Ragıb Paşa'nın kendisi tarafından yazılmış telhislerin sûretleri vardır.

Bektâşîlerce Nevrûz âyini yapılışını ayrı bir yazıda ele alacağız. 0 gün ve onu izleyen üç gün süt içilir, yumurta, badem içi yenir. Yani beyaz renkli yiyecekler alınır. Bu gelenek yalnız Bektâşîlerde değil, Sünnîler arasında da vardır; onlarda yaparlar.

Her yıl, Nevrûz gününde (21-22 Mart) müneccimbaşı yeni takvimi pâdişâha götürüp sunar ve ondan bir ihsân alırdı ki buna da Nevrûziyye denirdi.

Yine her Nevrûz'da Hekimbaşı da Macûn kaynatır içine anber, afyon ve bir çok kokulu bit kiler koyardı. Bunu, karşılığında ihsân almak için, gerek p ve onun akrab ve yakınlarına, gerek sadrıazam ve öteki devlet büyüklerine gönderirdi ki buna de Nevrûziyye denirdi.

Hocam Prof. Dr. Süheyl Ünver(7) miktarlarını belirtmediği yalnız içindeki maddelerin adı yazılı şöyle bir ma'cûn terkibi verir: Ak anber, misk, gül kurusu, tarçın kabuğu, sandal ağacı, karanfil, kımız böceği, şekerci çöğeni, gül çiçeği, Haşebi sandal, havlican, vanilya tozu, kakule, zencefil, pespase, hindistan cevizi, kişniş, gülsuyu, melek otu, kasb-ı ıtri, badem yağı, cüvan peremi, altun haşhaş, beyaz şeker, renk vermek için boya.

Sarayda yapılan Nevrûz macunlarından birinin terkibini buraya alıyorum: Anber: üç dirhem; misk: İki dirhem; darçın kabuğu: 250 dirhem; gülsuyu: iki okka; karanfil: Elli dirhem;

kırmız: İkiyüzelli dirhem; çöğen: seksen dirhem; gül çiçeği: ikiyüzelli dirhem, havlican kökü: Onbeş dirhem; Melek otu: on dirhem; azak-ı ekberi: onbeş dir hem; Rişniş: Otuz dirhem; kakule: onbeş dirhem; sünbül-ü hindi: yirmibeş dirhem; küçük hindistan cevizi: 30 dirhem; besb on dirhem; zencefil tozu: on dirhem; vanilya tozu: otuz dirhem; tatlı badem yağı: onbeş dirhem; cüvân peremi hülâsası: iki şişe; limoni sandal-ı haşebi: elli dir hem; öd ağacı haşebi: sekiz dirhem; altın varak: beş paket; şeker: ikiyüz okka.

21 Mart 1967 Tarihli Haber gazetesindeki Nevrûz konulu yazılarında Hocam Prof. Dr. S. Ünver bu macun geleneği üzerinde şunları yazar:

"Bu macûn an'anesi Orta Asya'dan Mezopotamya'ya hicret ettiği söylenen Sümerliler ve Proto-Sümerlilerden beri gelmektedir. Nitekim beşbin sene önce senenin belirli, her halde Ast ronomiye meraklı ve vakıf bu ilk medeni kavmin belki bir Nevrûz "Yenigün"ünde, Nippur şehrinde İsm mabedinde altın kap içinde saklı ve bir çok maddeden mürekkeb bir ma'cûnu müraca'at edenlere verirlermiş. Bu arada dünya yüzünde eski Mısırdan itibaren gizli tutulan bir takım Hermetik ma'cûnlar i'mâl olunmuştur. Bunun en yenilerinden ve Manisa "Mesir"ine esas olan şudur: Milâddan önce birinci asırda Trabzonda Puntos kralı Mithirdates hayatında zehirlenmelerden korktuğu için, bizzat kendisi içine koyduğu ellidört madde ile bir ma'cûn hazırlar ve buna kendi ismini verir.

Eski Grek'de th, s gibi okunduğundan buna Misirdates de derler. Bunun da kısaltması Misir'dir. Prof. Uzluk'un araştırmasına nazaran bu yanlışlıkla „Mesir"e döner. İşte Manisa Mesir'inin esası budur.

Bu anane her halde Anadolu şehirlerinde asırlarla önemini muhafaza eder ki bundan dört asır önce Manisa'da Yavuz Sultan Selim'in haremi, tarihte emsalsiz güzelliği ile meşhur Hafza Sultan'ın yaptığı dârüşşifa ve müştemilâtının tıbbî ve idarî teşkil başına getirilen Tabip Denizlili Merkez Muslihiddîn Efendi 1539'da yeniden ihyâ eder.

Bu da bir mahalli Nevrûziyedir. Şimdi elde bu vardır. 0 gün Merkez Camii minaresi ve kubbelerinden, toplanan halka, ihtiva ettiği madde kırkbir iken şimdi yarısına ve hatta daha aşağıya inen, tam mahiyyetini bilmediğimiz fakat zararsız birkaç maddeden yapılan k sarılı macun atılarak dağıtılır. Kapışanlar, bundan aldıklarında bir sene müddetle asla hasta olmayacaklarına ve vücutça kendilerini daha kuvvetli hissedeceklerine inanırlar.

Bu ananenin mahallinde yaşatılması turistik bir toplantıya ve bir merâsim yapılmasına sebeb olmakta ve tarihin bu hâtırası bir kerre daha yaşatılmaktadır.

Buraya, örnek olarak, iki "Nevrûziyye" şiiri alıyorum. Diğerlerini Erkân'la ilgili incelememde bulmak mümkündür.

Nevrûziyye

İlâhi ve mes'ûd gündür ki bugün

Muhibbân şevk ile eyliyor düğün.

Doldur sâki keman bade-i gülgûn

İhvân, Nevrûzumuz mübârek olsun!

Bakın kûhisâra yeşiller giymiş..

Lâleler pür-neşât kemâle ermiş,

Emevi gürûhuna mes'adet neymiş?

İhvân, Nevrûzumuz mübârek olsun!

Sultân Nevrûz bizim bayramımızdır,

Tekke-i fakrımız seyrânımızdır.

Devreylesün sâgar ki kânımızdır

İhvân, Nevrûzumuz mübârek olsun!

Şükür Erenlere ki yâza girdik,

Çekildi gülbankler hazreti gördük

Hamdolsun bu yevm-i mes'ûda erdik

İhvân, Nevrûzumuz mübârek olsun!

Bakın ma donun çıkarmış semâ,

Buluttan eser yok, ne rengin hevâ.

Bihakkın mürşidim Rûhî Bey Baba

İhvân, Nevrûzumuz mübârek olsun!

Fahri Nevrûzumuz tebrik eyledi,

Mürşid-i müşârım gel söyle dedi,

Bârekallâh erler nasîb eyledi İhvân,

Nevrûzumuz mübârek olsun!

(Derviş İzmirli Fahri'nin kendi defterinden 9 Mart 1304H/1886 M. Nevrûz'u dolayısıyla.)

Nevrûziyye

Bugün Sultân-ı Nevrûz-ı Ali"dir,

Füyûzât-ı ezel hep müncelîdir.

Esen bâd-ı hevâ Cennet yelidir

Eriştik subh-ıfîrûz-ı safaya,

Selam verdik Alî-yyel-Murtazâ'ya

Harem-i Kâ'bede Şâh-ı vilâyet

Bugün pîrâye-bahş oldu vilâyet,

Bugün idi şeref buldu hilafet

İsabet etti sa'd ahter fezâya

Selam verdik Alî-yyel-Murtazâ'ya.

Bugündür âşıkâna hacc-ı ekber,

Salât-û savma kâfî zikr-i Hayder.

Peyâpey badeden sâki zekât ver,

Namazı, meyle uğrattık kazâya

Selam verdik Alf-jyel-Murtazü';'a

Nasîb oldu şükür girdik huzûra,

Neşât olsun bu reşk-âver sürûra.

Gelen sâki-i Kevserdir zuhûra

Bu bir gündür vedâ ettik gazâya

Nişan verdik dümû'dan Murtaza'ya

Erenlerden bize kaldı bu devlet,

Eder mi sâlikanı çerha minnet?

Hayal etmek abestir başka

Cennet Çıkup Firdevs-i Nevrûz-ı fezâya

Selam verdik Alî-yyel-Murtazâ'ya

Eder Fahri kulu arz-ı niyâzı,

Ayağa hemdem eyle sâkî sâkın

Muhibbânın muhabbettir namazı,

Salat-ı sad-hezar Âl-i abâya

Peyam olsun Alî-yyel-Murtazâ'ya

Derviş Fahri İzmir. Ruhî Bey Babadan nasibli (1336 H. / 1918 M. Nevrûz'u dolayısıyla)

KAYNAKLAR

1. Prof.Dr. Süheyl Ünver, "Bugün Nevruz", Haber Gazetesi, 21 Mart 1967, .2.
2. Bu siyah yerli mürekkeb, baca kurumu güzelce döğülüb su ile karıştırılarak ve içine biraz da arap zamkı katılarak yapılırdı. Bununla yazılan yazılar, ıslatılarak kağıttan kolayca silinirdi. Bu nedenle, eskiden hüsn-i hat yani güzel yazı yazma derslerinde karalama ve meşkler için bu mürekkeb kullanılır, yanlış ve bozuk yazılınca yalanarak silinirdi. Okur-yazar kimselere **"çok mürekkeb yalamış,'** denmesi de bu yüzdendir.
3. Tercüman: Kısa ve çoğu Türkçe düz yazı veya vezinli kafiyeli şiir h dualardır.
4. Rıza Nur, Türk Tarihi, c. 5, s.79.
5. Seyyid Emir Ali, Musavver Târih-i İslâm, Çev.: M. Rauf, İstanbul 1329, s.302.
6. Süheyl Ünver, Tıp Tarihi Yıllığı; 1. 5.51.
7. Süheyl Ünver, s.51.

HAKARETLER-SÜRGÜNLER-YOKLUKLAR İNSAN HUYUNU DEĞİŞTİRİR Hüseyin Avni Paşa

Nice doğru yapılan hareket zarar ile sonuçlanmıştır.

Lokman Hekim'e sormuşlar:

"En zor eğitim/terbiye şekli nedir ?"

"-'Yoklukla imtihan olmak' ile terbiye edilmektir."

Bu durum terbiyede en zor eğitim şeklidir. Yokluk ile birçok karakterli insan huy değişimine uğramış ve hatalara düşmüştür. Örnek olarak Hüseyin Avni Paşayı verebiliriz.

Hüseyin Avni Paşa **[d:Gelendos 18/20- ö. 15 Haziran 1876]** 19. yüz yılda yaşamış yakın tarihimizin siyasi ve askeri hayatında önemli rolü olan devlet adamımız fakir bir köylü çocuğudur. Isparta vilayetinin Şarki Karaağaç kazasına bağlı Gelendos köyünde başlayan hayatı Serasker [Genelkurmay. Milli Savunma Bakanı] ve Sadrazamlığa kadar yükselmiştir.

Isparta ve Eğirdir'de halk arasında paşaya dair birçok hikayeler söylenir. İbrahim Alaaddin, Meşhur Adamlar Ansiklopedisinde (kendisi ablak yüzlü, tıknaz ve şişman bünyeli olduğu için çocukluğunda kendisine **(Sıpa Hüseyin)** derlermiş hatta bir gün babası Gelendostlu İbiş Ahmet Ağa'ya kızarak :

Siz Hüseyin'in yarın nasıl büyük bir adam olacağını görürsünüz. İstanbul'dan anırır da sesini işitirsiniz, demiş. [Hikmet Turan Dağlıoğlu, "Hüseyin Avni Paşa'ya Ait Bazı Hatıra ve Notlar", Ün Isparta Halk Evleri Dergisi, C 7, (80-81) Isparta 1940, s. 1093.]

Her zaman fakirliğin/ezilmişliğin yaftasını boynunda hisseden Hüseyin Avni Paşa'ya geçmişi sürekli olur olmaz muhtelif yerlerde dile/önüne getirilmiştir. Mesela:

Sultan Abdülaziz hükümet ve millet ileri gelenlerinin sarayda taklitlerini yaptırmak suretiyle eğleniyor ve eğlenceler karşılığında meddahlara avuç dolu altınlar veriyormuş. Yine gecelerden birinde Hüseyin Avni Paşa'nın taklidi yapılmış Bu taklitte: ***(Eşek Ahmet oğlu Dombay Hüseyin de hoy koy)*** diye meddahın tutturduğu tempo Sultan Abdülaziz'i çok güldürmüş ve meddaha defalarca bu tempoyu tekrarlatmış. Bu oyundan ertesi sabah, sarayda sevdiği söylenen kadın tarafından bu konudan haberdar edilmiş ve çevresinde güvendiği birkaç kişiye de memnuniyetsizliğinden bahsetmiştir.

26 yıllık memuriyet hayatının büyük bir kısmında hınç duyduğu **Mahmut Nedim Paşa**'nın girişimleriyle bir dama taşı gibi oradan oraya sürülmüş, görevlendirildiği yerlerin bir kısmına

gitmeyerek istifa etmiş, gücü bulup serasker ve sadrazam olduğunda her vatanını seven bir insan gibi ülkenin yararına hizmetlerde bulunmuştur. Askeri alanda gösterdiği hizmetleri yaptıkları hizmetler içinde en önemlisidir. Ordudaki eksiklikleri gördüğünden İmparatorluğu savunacak kuvvetli, eğitimli ve disiplinli bir ordu meydana getirmek için azimle çalışmalarına başlamıştır. Bu konuda başarılı olmak için 1869. Askerî Kanunnamesini hazırlayıp çıkartarak, yapacağı yeniliklerin kanunî dayanağını sağlamıştır. **Askeri eğitimde klasik metotların yanında uygulamalı eğitim metotlarınıda kullandıran Paşa, uzun ve yorucu bir çalışmanın sonucunda modern Türk Ordusunun temellerini atmıştır.** Harp meydanlarında büyük bir orduya kumanda etmek suret ile askeri kudretinin tamamını göstermek kendisine nasip olmamıştır.

Hal böyle olunca Hüseyin Avni Paşa'nın inişli çıkışlı 26 yıllık memuriyet yılları ve varolma mücadelesi içinde izlediği yol, dikkatimizi çokça çekmiş, bizi dört kez seraskerlik ve sadrazamlık yapmış Paşa'nın hayatı incelendiğinde zaman zaman diğer devlet adamlarında da olduğu gibi Hüseyin Avni Paşa hakkında da rüşvet aldı, hazine malını zimmetine geçirdi, yolsuzluklar yaptı gibi söylentilerin çıktığı göze çarpmaktadır. Önceleri gerçekten dürüst bir insan olduğu hakkında şüphe götürülmeyen Hüseyin Avni Paşa ile ilgili Sultan Abdülhamithan'ın hatıratında onun hakkında

"Sürgüne gönderildiği tarihe kadar namusluydu. Sürgünde çektiği yoksulluk ve acıların sebebini namusunda aramak gafletine düştü bütün talihsizliği budur"

denildiği bilinmektedir. Her ne olursa olsun 15 Haziran 1876'da katledilen Hüseyin Avni Paşa Osmanlı İmparatorluğu'nun 19.yy da yetiştirmiş olduğu cesur bir asker ve devlet adamıdır.

Sultan Abdülaziz'in 30 Mayıs 1876'da hal edilmesinde önemli rol oynayan Paşa bu görevde iken 15 Haziran 1876 gecesi Midhat Paşa'nın konağında, Abdülaziz'e bağlıolan bir atama sorunu yüzünden kendisine kin besleyen Çerkes Hasan Bey tarafından vurularak öldürülmüştür.

Kaynak: Meltem Valandova , HÜSEYİN AVNİ PAŞA T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Yakınçağ) Anabilim Dalı ,Yüksek Lisans Tezi Ankara-2007

HZ.MUHAMMED sallallâhü aleyhi ve sellemin AHLÂKINI REFERANS ALAN BİR KARAKTER EĞİTİMİ MODELİ

İnsanın, aynı dünyayı paylaştığı varlıklardan, ayırt edici antropolojik niteliklerinden biri de öğrenen ve öğreten bir canlı olmasıdır. Tabiatın bir parçası olarak insan, diğer canlıların statik dünyası karşısında maddi ve manevi yönüyle dinamik bir yapıya sahiptir. Onun kendine özgü fenomenlerle, kendisine bahşedilmiş ömür sürecinde bu özellik ve yeteneklerini kullanarak sürekli kendini yenileme karakteristiği vardır. Bu şekilde hayatına yeni formlar kazandırma irade ve enerjisine sahip olan insanın, yapıp ettiklerinden sorumlu olmasının asıl sebeplerinden biri de budur.

Hayatın her alanını kuşatan dinin ve hayatın her anının zorunlu bir fenomeni olan eğitimin, insanın mevcut dinamizmini yukarıya çevirme; var olan iradesini olumluya yöneltme gibi iki ortak misyonu vardır. Eğitimi olmayan bir dini ve üzerinde yükseldiği manevi değerleri olmayan bir eğitimi düşünemeyiz. Çünkü eğitim, aradığı eksilmeyen enerjiyi dinin inanç, ibadet ve ahlâk prensiplerinde bulabildiği ölçüde başarılı olabilir. Başka bir deyişle eğitim, dinin bu imkânlarını sağlıklı kullanabildiği, evrensel ilkelere bağlı kalabildiği ve bilimin verileriyle yolunu tayin ettiği ölçüde hedeflerine ulaşır. Dini ve eğitimi iki ayrı alan olarak düşündüğümüzde, birincinin ikinciyi kuşattığı, ortak hedefleri bulunan, aynı obje üzerinde çalışan, hayatın vazgeçilmez iki olgusu olduğunu görürüz.

Din ve eğitimin bu kısa analizinde her ikisinin de evrensel vazifesini yerine getirmede 'insan' faktöründe temerküz ettiğini görmekteyiz. Yani insan hem eğiten hem eğitilen durumdadır. Bir insanın eğitimi söz konusu olduğunda ilk akla gelen 'iyi eğitilmiş başka bir insana' duyulan ihtiyaçtır. Bu hakikat, topyekûn insanlığı eğitmek için gönderilen Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin getirdiği ilâhî mesajda *"Şüphesiz sen yüce bir ahlâk üzeresin."*[138] şeklinde ifadesini bulmuştur. Onun, insanlığı iyiye, güzele ve doğruya götüren evrensel eğitimci olduğu da şu ilâhî fermanla ilan edilmiştir:

"Yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları o elçiye, o ümmî Peygamber'e uyanlar (var ya), işte o Peygamber onlara iyiliği emreder, onları kötülükten meneder, onlara temiz şeyleri helâl, pis şeyleri haram kılar. Ağırlıklarını ve üzerlerindeki zincirleri indirir. O Peygamber'e inanıp saygı gösteren, ona yardım eden ve onunla birlikte gönderilen nûra (Kur'an'a) uyanlar var ya, işte kurtuluşa erenler onlardır."[139]

Genelde din eğitiminde, özelde karakter eğitiminde diğer ilke ve tekniklerin yanında "model olma ve model alma" çok önemli iki olgu olarak karşımıza çıkar.[140] Bu bağlamda model olan Hz. Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem ile model alan sahabeler arasında yaşanan canlı eğitim uygulama örnekleri bugünün eğitimi için de son derece önemli birer vesikadır. Asr–ı

---

[138] el-Kalem, 4

[139] el- Âraf, 157

[140] bkz. M. Faruk Bayraktar, İslâm Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri, İFAV Yayınları İstanbul 1989, s.158-163ayrıca bkz. Mevlüt Kaya, Din Eğitiminde İletişim ve Dini Tutum, Etüt Yayınları, Samsun 1998, s.17 vd.

saadetten günümüze yansıyan Allah Resûlü'nün örnek şahsiyeti, en güzel davranış örnekleri ve bugün de ahlâk eğitiminde veya "karakter eğitimi"nde çok önemli ilham kaynaklarıdır. Ondan bize akseden, mesuliyet duygusu, fedakârlık, cömertlik, alçakgönüllülük, cesaret ve hoşgörü gibi bütün ahlâkî değerlerin birer erdem ve fazilet zirveleri her çağda gönülleri aydınlatmıştır.

Güzel ahlâklı, üstün karakterli insanlar yetiştirmede medeniyetimizin ve milletimizin kendine mahsus milli karakteristiğinden süzülerek gelen bu ahlâkî değerlerin bir kültür ve medeniyet unsuru olarak muhafaza edilmesi, bugünün din eğitimcilerinin üzerine düşen bir vazifedir. Zira biz, dini ve kültürel değerlerimizi bizden sonraki nesle doğru, sağlıklı ve yeterli ölçüde aktarabildiğimiz ölçüde fıtrî ve vicdanî vazifemizi yerine getirmiş ve başarılı olmuş sayılabilir. Ancak bu durumda din eğitiminin nihai hedefi olan "kâmil insan"lar yetiştirme idealine hizmet etmiş oluruz.

Ahlâk Öğretiminde Yardımcı Eğitim Modelleri

Tabiatı itibarıyla eğiten ve eğitilebilen bir varlık olarak insanın,[141] kendi varlığı kadar kadim olan, bilgi edinme ve eğitim alma ihtiyacı, tarih boyunca farklı şekillerde ve çeşitli kanallardan sağlanmıştır.

Bugün insanlık, her alanda olduğu gibi bilgiye ulaşma ve onu kullanmada büyük mesafe kat etmiş, buna bağlı olarak gelişen eğitim bilimleri, insanın en ideal eğitimi için bize birçok program ve teknikler sunmuş ve sunmaya da devam etmektedir.

Günümüze geldiğimizde ise, dünyaya şekil veren küresel kültür içinde, bilgi akışının sağlandığı kanalların çokluğu ve çeşitliliği, talep edilen bilginin niteliği ve niceliği ne olursa olsun, arayanı bile şaşırtacak hızda adresine ulaşmaktadır. Bilgiyi arayanın artık ona ulaşamama gibi bir problemi yoktur. Görülmektedir ki artık, dünyada örgün eğitim kurumları öğrencilerin bilgi boyutunda tatmin edici eğitimi vermekte zorluk çekmemektedir. Modern eğitim, geliştirilen yeni metot ve tekniklerle öğrencilerin akademik başarı seviyelerini yükseltirken, var olan eğitimi destekleyici eğitim öğretim materyalleriyle öğrencinin motivasyonunu ve performansını artırmaktadır.

Ne var ki modern dünya, duygu ve davranış boyutunda insanı ihmal ettiğinin, en azından tatmin edemediğinin farkına varmaya başlamıştır. Okullarda her gün, yüz kızartıcı suçlardan cinayetlere; uyuşturucu kullanımından gasp ve çeteciliğe kadar işlenen suçlar eğitimcilerin gözünü açmıştır. Bilgi ve becerilerle donatılmış insanların hayatın zorlukları karşısında kendilerini yönlendirebilecek ahlâkî nitelikler ve faziletler hususunda yani karakter gelişiminde, ne kadar zayıf olduğu anlaşılmıştır. Özellikle Batı'da, Avrupa ülkelerinde, okullarda karakter eğitimi programları hazırlanmış, öğrencilere ahlâkî gelişimlerine katkıda bulunacak çeşitli programlar geliştirilerek uygulamaya konmuştur. Bu doğrultudaki çalışmalar yeni arayışlarla birlikte artarak devam etmektedir.

Hayatın her alanında iyi karakterli insana duyulan ihtiyaç artmaktadır. Toplumlarda yaşanan sosyal, ekonomik, politik problemler yaşanabilir bir dünyada iyi eğitilmiş insan faktörünün ne kadar önemli olduğunu bir kere daha gözler önüne sermektedir. *Bu da eğitim sistemlerini,*

---

[141] Takıyyettin Mengüşoğlu, Felsefî Antropoloji, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1971, s 212-221

öğretim programlarını öğrencilerin karakter gelişimine yönelik yenilik arayışlarına, daha etkili ve verimli uygulamalar geliştirmeye zorlamaktadır.

Ülkemizde ilköğretim okullarında öğretmenlerin ve özellikle Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi öğretmenlerinin, mevcut öğretim programının, ahlâk öğrenme alanında karakter eğitimine yönelik özel pratik çalışmalara ihtiyaç duydukları görülmektedir. Müfredat konularını ve süre giden uygulamaları destekleyecek yardımcı programların öğretmenlerin önemli bir ihtiyacını karşılayarak onlara destek olması; söz konusu eğitimin hedeflerine ulaşmasında büyük fayda sağlayabilir.

Ahlâk öğrenme alanında, yardımcı bir karakter eğitimi modeli, öğrenci- öğretmen ilişkilerinde "örnek alma" ve "örnek olma" bilincinin gelişmesine destek olacağından her iki tarafı da kendi kişisel gelişimleri konusunda daha aktif ve dinamik hâle getirebilir.

Sosyal hayat şartlarının, fertleri ekonomik ihtiyaç ve sosyal statü kaygıları sebebi ile akademik başarının kişinin yegâne başarısı olarak algılandığı günümüzde, tabii olarak fertlerin kişilik gelişimlerinin tamamen öğrencinin kendisine ve ailelere bırakma eğilimi vardır. Bu konuda eğitim kurumlarında öngörülen hedefleri ile ulaşılan sonuçlar arasında bir uçurum söz konusudur. *Bu da, bir an önce eğitim programlarında özel bir karakter eğitimine daha çok önem verilmesini zorunlu kılmaktadır.*

Karakter eğitiminde öğrencileri bütün ilgi alanları ile kavrayacak, ortak hedefler doğrultusunda onları duygu, düşünce ve davranış boyutunda harekete geçirecek eğitim modellerine ihtiyaç olduğu bir gerçektir. Bu eğitim modellerinin hayatın içinden, gerçek ve doğru modellerle ve bizzat yaparak ve yaşayarak öğretmeyi temel alması ve kalıcı davranışlar kazandırmayı hedeflemesi gerekir.

Sh:1-4

Kaynak: Faruk KANGER, Hz. Muhammed Ahlâkını Referans Alan Bir Karakter Eğitimi Modeli T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı ,Doktora Tezi , 2007, İstanbul

M. ZİYA BABA Kaddesellâhü sırrahu'l azîz DÎVÂNI

hzl: Kemalettin DENİZ
Arş. Gör., G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi

Özet:

Bu yazıda M. Ziya Baba Karaşar İnanç Eğitim Hayır Vakfı tarafından yayımlanan M. Ziya Baba Dîvânı adlı kitap tanıtılmaktadır. M. Ziya Baba'nın şiirlerinin toplandığı bu eserde çoğunlukla nefes, az sayıda da kıt'a , müsvedde ve müfred tarih bulunmaktadır.

Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi kütüphanesine yeni katılan eserlerden bir tanesi M. Ziya Baba Dîvânı' dır. Esere Hasan Baba (Efe) tarafından yazılan ön sözde Mehmet Ziya Baba'nın Horasan Erenlerinin kaynaklarından yeşerdiği; gönül erlerinden ve zamanın sahibi olanlardan birisi olarak insanlığı gerçek yola çağırdığı belirtilmektedir.

Mehmet Ziya Baba'nın hayatı ile ilgili kısa bir bölüm kitabın başında Hasan Baba (Efe) tarafından yazılmıştır. Burada belirtildiğine göre M. Ziya Baba (Şişman), 1894 yılında Üsküp'te doğmuştur. Evli ve yedi çocuğu vardır. 1932'ye kadar Üsküp'te yaşamıştır. Genç yaşlarından itibaren tarikatlara ilgi duymuş; Kadirî, Halvetî, Rufâî, Nakşibendî tarikatlarına girerek hizmetlerde bulunmuştur. 1932'de Türkiye'ye taşınarak İstanbul'a yerleşmiştir. Doğramacılık mesleğiyle geçimini sağlamıştır. Seyyid Hasan Basri Taptuk Baba Erenlerle tanışarak Bektaşîliğe intisab etmiş ve bu yolda hizmetlerde bulunmuştur,1967'de Hüseyin Hâki Baba'dan Halife Baba olmuştur. 08.01.1973 tarihinde İstanbul'da Hakk'a yürümüştür. Naaşı 2001 yılında Ankara, Sincan Kesiktaş'taki Taptuk Baba Türbesine nakledilmiştir.

M. Ziya Baba şiirlerinde Abdal Ziya mahlasını kullanmıştır. Ziya Babanın şiirlerinin özelliklerinden biri başlık bulunmamasıdır. Kitapta içindekiler bölümü oluşturulurken şiirlerin ilk mısralarından yararlanılmıştır. Eserde 214 nefes,ve az sayıda kıt'a, müseddes, ve müfred tarih bulunmaktadır.

Nefes, Bektaşi şairlerin yazdıkları tasavvufî şiirlere denir.(Dilçin, 1992: 346). Bu tür şiirlerde genellikle, Hz. Muhammed'e ve Hz. Ali'ye övgüler yer alır. Bunun yanında vahdet-i vücud kuramı ve Bektaşilik anlatılır. M. Ziya Baba Divanı'nda da bu temalara ağırlıklı olarak yer verildiği görülür:

Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem;

Hak Muhammed Mustafâ'sın

Pençe-i âl-i abâsın

Kavli muhtar Müctebâ'sın

İhsâna geldim yâ -Habîb (s. 204)

Hz. Ali kerremallâhü veche;

Derde düşmüş ehl-i derd derdine dermandır Ali

Nâr-ı hicranda kalmış her cana canandır Ali (s. 55)

Hacı Bektaş Veli kaddesellâhü sırrahu'l azîz;

Nidem gayrı sevda Ali kuluyum

Hünkâr Hacı Bektâş Velî gülüyüm (s. 18)

Bektaşilik;

Bektaşi kesret içinde Hak'kı seçer

Ser koyup kesret âleminden geçer

Tevhîd'i mânâ kadehinden içer

Sermest olur da bulur dem-sâzını (s. 40)

Vahdet-i Vücud;

Hak'kın cemâli sende, kemâli de sendedir

Âşık-ı billâh olan aşkullâha bendedir (s. 143)

Ziya Baba şiirlerinde öğüt verici;

iradeni kullan dostun yolunda

Görürsün yârini sağ u solunda

Bu lezzet bulunmaz arı balında

İcâzet olmayınca varıp gitme (s. 91)

Kalenderane;

Abdal Ziya bu devrân gelip geçer

Her yaratık ecel şerbetin içer

Birgün Melekül-mevt seni de seçer

Kendi noksânın gözet, elin görme (s. 121)

bir üslûp kullanılmıştır.

Şiirlerde daha çok 8,11,14,ve 15'li hece vezni kullanılmıştır.

Kaynaklar:

DİLÇİN, Cem; Türk Şiir Bilgisi,
TDK Yay. Ankara: 1992.

M. ZİYA BABA DÎVÂNI,
Ziya Baba Karaşar İnanç Eğitim Hayır Vakfı,
Yayın No: 2, 2002.

NUTK-U ŞERİFLERİNDEN

Âşık-ı billâh gelen geçen devrândan usanmaz

Cânânına verdiği ahd ü peymândan usanmaz

Ettiği ahde sıdk u sadâkatle sâdık olur

Huzûr-i aşk ile gördüğü seyrândan usanmaz

Meydân görüp verdi ikrâr neş'e- yâb oldu

Sâdık Er meydânına koydu ser, o meydândan usanmaz

Sâdıkların sabrına mümkün mü hayran olmamak

Cân-ı cânâna verir çün terk-i candan usanmaz

Abdal Ziya bunca hâli ahvâli etti beyân

Hâk-i pâyine yüz sürdüğü sultândan usanmaz

**

Gerçeklerle gerçek olayım dersen

Kendi noksanın gözet elin görme

Kahr ile lûtfu bir edeyim dersen

Kendi noksanın gözet elin görme

Mürşit pendini nakşeyle özüne

Kulak verme gayrilerin sözüne

Yâr-u ağyâr bir görünsün gözüne

Kendi noksanın gözet elin görme

Erenler yolunu dâimâ izle

Riyâdan âri ol kalbin temizle

Gel sırrı fâş etme can içre gizle

Kendi noksanın gözet elin görme

Meydân-ı Erenlerde riyâ olmaz

Gördüklerin bir hayâl bâki kalmaz

Kimsenin ârı kimseden sorulmaz

Kendi noksanın gözet elin görme

Kâmil görür örter bilir söylemez

Bu mânâyı her bir âlim çözemez

Nefsini bilmeyen Rabb'in bilemez

Kendi noksanın gözet elin görme

ABDAL ZİYA bu devran gelir geçer

Her yaratık ecel şerbetin içer

Bir gün melek'ül mevt senide seçer

Kendi noksanın gözet elin görme

**

Gerçekler ululardan hayâ eder

Nasihâtlarını eylemez heder

Bilgi gurur inat değildir kader

Vallâhi billâhi görürsün keder

Ârif ol neylersin benliği kini

Gözetle özünü tanı kendini
Gel boş yere üzme karşındakini
Vallâhi billâhi görürsün keder

Şeriatta yoktur böyle bir esrar
Tarikatta bine hizmet bir ikrar
Uyup nefsine gel olma bî karar
Vallâhi billâhi görürsün keder

Ar edersen hakikata erersin
Erenler katında devran edersin
Âr etmez isen gümâna düşersin
Vallâhi billâhi görürsün keder

ABDAL ZİYA böyle görmüş hayatı
Âşıklarda burda bulmuş necatı
Sâkin ol gel olma demirden katı
Vallâhi billâhi görürsün keder

**

Sen cümlenin cânânısın
Dertlilerin dermânısın
Sultanların sultanısın

El medet medet'ül medet
Yâ gâni Allah'ım medet

Sensin yoklukta vârımız
Yok gayri bir melcâ'ımız
Destegir-ü penâhımız

Bu dünyaya kadem bastık
Şu fâniyi bâki sandık
Ki bahr-i isyâna daldık

Girye-yi dilzâr olalım
Rencide dil olmayalım
İsyân içre kalmayalım

Gönül mir'atı subnidir

ABDAL ZİYA Hak gânidir

Yalvar çün kerem kânidir

**

Varlıktan soyunup âbad olalım

Elimizden bu fırsat kaçar birgün

Hak'la kul arasına girmeyelim

Hak mağfiret kapısın açar birgün

Menkûş edip bu sözü tak gûş'una

Yum gözün karışma kemin işine

Yarın bilmezsin ne gelir başına

İsyanla kuş kafesten uçar birgün

Gördüğü ayıpları örten adem

Fâzilet sahibidir ol demâdem

Ekilen ekine benzer bu âlem

Kendi ekdiğin kendi biçer birgün

Vakti eyyam gelir dökülür yaprak

İyiyi kötüyü yer kara toprak

Bizlere meçhuldur Hak ile nâhak

Biri nur biri de nar saçar birgün

ABDAL ZİYA son durak karşımızda

Yazı yazarlar mezar taşımızda

Selvi dikilir yanı başımızda

Baykuşlar hazin hazin öter birgün

**

Yâ Rab tard et cennetinden

Dûr eyleme izzetinden

Sorulmaz hiç hikmetinden

Bu aciz gedâ kulundan

Tek bir gönül incinmesin

Nuh misâl tufan göreyim
Nemrut nârına gireyim
Kurban olduğum bileyim

Bu aciz gedâ kulundan
Tek bir gönül incinmesin

Yakup gibi hem ağlayam
Yusuf gibi bel bağlayam
Sular gibi hep çağlayam

Bu aciz gedâ kulundan
Tek bir gönül incinmesin

Ver bana Eyüp sabrını
Musallat et Firavun'u
Çekeyim cümle kahrını

Bu aciz gedâ kulundan
Tek bir gönül incinmesin

Şecer içre biçtir beni
Çarmıha çaktır bu teni
Dilimden ayırmam seni

Bu aciz gedâ kulundan
Tek bir gönül incinmesin

Kul kurbanım Muhammed'e
Feda canım Ehl-i Beyt'e
Katlanırım her mihmete

Bu aciz gedâ kulundan
Tek bir gönül incinmesin

ABDAL ZİYA zevkle doldu
Kendini kendine sordu
Cehenneme razı oldu

Bu aciz gedâ kulundan

Tek bir gönül incinmesin

***

Firakınla beni cânân perişan kılacaksın

Kereminle meclûbunu şaduman kılacaksın

Göster cemâlini inletme ağlatma bîçâreni

Encamı hoştur derdime sen derman kılacaksın

Sahib-i basirettir cevr ü cefaya katlanan

Encamı hoştur derdime sen derman kılacaksın

Şüphe yok lâl-i lebinden dökülen aşk-ı hayat

Rû-be-rû gelip o demde sen devran kılacaksın

Hasretin yetti canıma can da sen cânân da sen

ABDAL ZİYA'yı akıbet şen ü şadan kılacaksın

***

Senin aşkından bu sevdaya daldım

Hünkâr Hacı Bektaş er Ali'sin sen

Günahkâr kulum himmetine kaldım

Kerem eyle şahım er Velîsin sen

Sensin ol nokta-yı bâ-ı bismillâh

Esrâr-ı ilm-i ledünsün eyvallah

İmanım kavidir sensin sırrullah

Bu aciz naçizin er dilisin sen

Aşkınla birçok ere ettim hizmet

Gösterme bu gedâna bir musibet

Mürüvvet et kurtar sende kerem et

On iki imamın ergülüsün sen

Aliyy'el Mürteza dedendir senin

Yeşil hâtem olan elindir senin

ABDAL ZİYA kemter kulundur senin

Şefâatın diler er ulusun sen

***

Vahdetten ayrılmayalım kardaşlar

Erenler bezminde cevlân edelim

Yolumuzdan şaşmayalım sırdaşlar

Hakikat sırrını pinhan edelim

Ehl-i beyt yoluna olalım berdâr

Kâvl-ı sadık hiç arar mı gayrı yâr

Muhammet Ali gibi şahımız var

Gönül âleminde seyran edelim

Evvel-i âlem Resûl-i Ekrem'dir

Anın çün gönül Beytü'l mükerremdir

Ki tavâf etmek bir lütf u keremdir

Bu lûtfu devr ile devrân edelim

Âl-i Nebi'den gelir bu râhımız

Dürrü âl-i abâdır mekânımız

ABDAL ZİYA âl-i Ali mâhımız

Cihanı bu râha hayran edelim.

***

Yolu erkâm sorarsan

Himmet dile erenlerden

Cânda cânânı ararsan

Himmet dile erenlerden

Yol Muhamet erkân Ali

Er Hacı Bektaş-ı Velî

İhya etti erkân yolu

Himmet dile erenlerden

Bil bu yol esrâr-ı Hak'tır

Pîr'den alınan sebaktır

Dar düşızıemeye duraktır

Himmet dile erenlerden

Kolayca can düşürülmez

Çün düşmüşler kaldırılmaz

Koyuna kurt saldırılmaz

Himmet dile erenlerden

ABDAL ZİYA koyun yârdır

Kurt ise bir canavardır

Uyan ateş-i suzândır

Himmet dile erenlerden

****

Gerçeksen gemini salma engine

Gerçek esrarına payan bulunmaz

İncinme çalızur kara gönlüne

Gönül yarasına derman bulunmaz

Aşıklara lâzım olan şehâmet

Gösterme efsane ile kerâmet

İncitme bir gönül etme nedâmet

Bil senden yüce bir sultan bulunmaz

Nâzenin ikrârı cümleye fâik

Yolumuz hülyaya değildir lâyık

Sanma sakın her yolda var hakâyık

Aliler çok Şah-ı Merdan bulunmaz

Tanınmaz oldu bu âlemde erler

Çıktı birtakım efsane hünerler

Eblehlere sorsan ârifiz derler

Yalnız benden gedâ nâdan bulunmaz

ABDAL ZİYA bu âlemin kemteri

Sim ü zer efsanede yok hüneri

Hüseyin aşkına terketti seri

Hüseyin'den ulu cânân bulunmaz

****

Garip kaldım ey nesl-i Ali

Hak Muhammet, Ali Hasan aşkına

Kutb-ı âlem Hacı Bektaş-ı Velî

Deşt-i Kerbelâ yı Hüseyn aşkına

Levh-ı kalem senin dîdârındadır

Şevk-i şefkat senin gülzârındadır

Bu gedana himmet âsârındadır

Zeynel Babâ Bakır Cafer aşkına

Serde takât kalmadı hâlim yaman

Sensin dertlilerin derdine derman

Medet mürüvvet dilerim el aman

Musa Kâzım, Ali Rıza aşkına

Dûr eyleme kapında bir gedânım

Terk eyledim mezhep ile edyânım

Merhamet ey! benim ulu sultânım

Takî hem Nakî Askeri aşkına

Aşk-ı çevk ile vardım dergâhına

Yüzüm gözüm sürdüm kademgâhına

Şefaat bu ABDAL ZİYA kuluna

Ol sahibü'l zaman Mehdî aşkına.

MEŞGUL EDEN SORULAR II

Mail ile gelmiş sorulara verebildiğimiz cevaplardır.

Soru1) Arapça bilmediğim için hangi Kuran mealini okumamı tavsiye edersiniz?

Bütün mealcilerin her ayet için başarılı çevirileri yoktur. meallerin birçoğunun toplandığı siteler var. internet üzerinden bakmaya çalışın

En iyi meal diye bir şey olamadığını söyleyebilirim. Allah kelâmını, beşer kelâmına kıyaslamak gibi. Çünkü Kur'ân-ı Kerim mucizedir. Kur'ân-ı Kerim'in orijinal bir ayrıcalığı vardır.

Örnek olarak, Diyanet İşleri ve vakfının meallerinden şaşmayın. Ahmet Tekin gibi hocalarımızın meali biraz tefsirli gibi olunca anlamakta zorlanmazsınız.

http://www.kuranmeali.com/%5Cayetkarsilastirma.asp?sure=1&ayet=1

Yine de en iyisi ayet ayet okumaktır. fakat zordur. İllaki tercih edeceğim diye düşünüyorsanız bu gibi sitelerdekini inceleyip size uygun gelen meali bulmalısınız. Yazılış, duyuş, düşünce … bu şekilde okumanız gereken meali tesbit edebilirsiniz.

Soru2) Kuran'ın değiştirildiği bilgisi doğru mu?

Kur'ân-ı Kerim tevatür yoluyla gelmiştir. Değiştirildi veya bazı yerler noksanlaştırıldı gibi fikirler misyonerlerin attığı iftiradır.

Soru3) namazın gerçek sayısı, rekat sayısı nedir?

Farz namazlarının toplamı kadardır. 2+4+4+3+4 ve 3 vitir (Hanefilerde vacip) 20 rekattir. Ancak biz Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemi çok sevdiğimiz için onun sünnetlerini kılmaya çalışıyoruz ki, bu sünnetler ile farzlarda ki noksan kısımlar tamamlanabilsin. Sünnetler kılınmaz ise ne olur diyebilirsiniz, Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellemin yaptığı ve gerek duyduğu ibadetleri terk ederek zamanla dine karşı bir soğukluk ve ayrılığın temellerini atarız. O zaman da namaz dinin direğidir, hadisi şerifi gereğince sıkıntılı dini hayatımız olur, yavaş yavaş diğer ibadetlerden de soğuruz.

Niye standart arapça cümleler, ayetler, dualar okumalıyız?

Arapça okumak ibadette birliği sağlamak içindir. Eğer gönül dağda bayırda olsa ağzı ile Kur'ân-ı Kerimi arapça okusa insan kıldığı namazdan bir zevk alamaz, Allah Teâlâ'nında kabul buyurması zaten şüphelidir..

Eğer ben ezberleyemiyorum, diyen birisi olursa Fatiha kevser ve ihlas süreleri ile bütün ibadetini yapabilir. Önemli olan Allah Teâlâ'nın huzurunda durabilecek gönüle sahip olmaktır. Dili ile bir zaman bu ayetleri okumayı kendine adet edinen kimse gönlü ile yani kalben **"seni seviyorum ya Rabbi"** **"Allahım"** **"bütün varım" "sevgilim"…..** benzer ifadelerle

namaz kılsa ve bundan huzur duysa namazı gaflet ile kılandan daha makbul olduğu bir hakikattir.

Dilim bile dönmüyorken namazı nasıl eda edeceğim?

Eğer hiçbir şey okuyamıyor veya söyleyecek takatınız yok ise **"Allah" "Allah"** diyerek ve ima yoluyla baş göz ile ibadet ikmal edilir. Dinde Allah Teâlâ vermediğini kulundan talep etmez. [Tembellik ayrı bir mevzudur]

Soru4) Peygamberimizin adı anıldığında neden salavat getirmeliyiz veya sallallâhü aleyhi ve sellem demeliyiz?

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem efendimiz dahi adı anıldığında kendisine salavat getirirdi. Bu salavat getirme zâtın kendisine gibi görünse de aslında Hakikat-i Muhammediye üzerine yapılan tazim içindir. Allah Teâlâ'ya kulluğu nasıl yapacağımızı bize öğreten kişiye saygı duymamız bizim insanlığımızın icabıdır.

Söylenmese ne olur, Günah olmaz. Fakat ayrılık olur. Soğukluk gelir.

Benim niye aklım gönlüm buna ikna olmuyor?

Aşk tanımakla başlar. Karşılıklıdır. Şimdi sevme işinde önceliği eline alan kişinin kendisi olursa bundan zevk alır. Karşıdan gelirse kuvvetin verdiği cazibenin etkisidir, bundan fazla zevk duyulmaz.

Aşıklık mesleğinde ozanın birinden dinlemiştim. Şunu demişti: Aşıklık mesleğine başlamak için bir kızı sevmekle başlayacaksın. Bu sevme de kızın güzelliği değil senin sevgin önemlidir. Sevdiğini andıkça hayal ettikçe, fıtratın senin meylini kıza karşı artırıp yönelmene sebep olur. Ancak bazen bu sevgi kontrolsüz oluşur, bu ise olağan aşklar gibi olmayıp deliliğe varan hale döner ki vuslat olmayınca aşık ya delirir yada ölür, gider.

Aşk'ta akıl yordamı ile anlayış aranılmaz.

Gönlüm niye bu kadar sorguluyor?

Her insan arayış içindedir.

Allah Teâlâ sonsuzdur, insanda sonsuzluktan zevk alır. Bu nedenle kavuştuğu her şey bir zaman sonra sıkıcı gelir. Onun için Allah Teâlâ "ancak Allah Teâlâ'nın zikri (düşünülmesi, kulluk edilmesi, sevilmesi...] kalpler mutmain olur buyurdu..

Dikkat edilirse en güzel ilişkiler canlılar arasında oluşur, bir bitki bir hayan ile bile sevgi bağı kurulabilir. Çünkü sonuçta canlılık her gün yeni bir şen'dir.

Hâl sahibi olmak ne demektir?

Zaman ile düşünülen, yapılan .. şeyler ruhun hasletleri halini almaya başlar. Hallerde zamanla makam halini alır. Ancak insan yerinde duramayan [sürekli değişen] bir kalbe sahip olduğundan kendinden kendine sürekli seyr eder. Mesela bu yazıyı okuyan bitirdiğinde aynı kişi olarak kalmamıştır, diye bildiğimize göre, her an yeni bir anın içinden değişerek ve

büyüyerek ilerliyoruz. Tâki ölüm bize uğrayana kadar. Öldükten sonraki hal ise kazanılmış veya hediye edilmiş ihsan edilmiştir. Bu da hızlı giden araçlara benzer. Sürekli menzil kat edilse de, değişim artık bitmiştir. O o …dur.

Allah Teâlâ yolumuzu açık ve kendisine yakîn eylesin.

İhtiyaç sahibi insanlara yaptığımızdan daha fazlasını ihtiyaç sahibi hayvanlara yaparsak Allah Teâlâ katında kötü bir şey mi yapmış oluruz?

Allah Teâlâ kullarına bazı şeylerin yapılması hususunda meyl ve zevk vermiştir. İnsanın insana yardımı tabiatın iktizasından mütevelli iken hayvanata merhamet etmesi onun evsafında bulunan hususiyet ile ilgilidir. Hayvanla olan bağlantı hukukî bir sorumluk oluşturmaz. Bu yardım Allah Teâlâ'nın rızasına uygun olması yanında ehl-i gönüle yakın bir haldir. İnsanlara acıyan birinin hayvanlara aynı şefkati göstermesi her zaman düşünülemez. Hususi bir haldir.

Hakikat cephesinde ise insan ve hayvan beşeri sıfatları ile eşittir. Canlı mahlukata şefkat nasıl farz ise cansız olana dahi tevazu vacip hükmündedir. Bu nedenle Mevlevilerde eşyalara yapılan hürmet ritüelleri vardır. Mesela atarak vermezler, öperek uzatırlar.

Bir hayvanın ölüm kararını verebilir miyiz yoksa beklemeli miyiz?

Veremeyiz. Sorumluluğunu bir şekilde üstlendiğimiz canlının yaşaması üzerimize vacip olmuş/edilmişse, bir insanın hukuku nereye kadar varıyorsa oraya kadar gidilmesi uygundur. Ancak gücün yetmediği kavramının karşılığına vicdanın koyduğu sınırı Allah Teâlâ korkusuyla beslediğimizde çıkan bir sonuç vardır. Bu her zaman aynı değildir. Bir an önce razı olunan hususa bir ân sonra razı olamayız. Cevabı zor bir sorudur. Bunun doğru cevabı da ân ile bağıntılıdır.

Hayvanların da nefes sayısı bizlerin ki gibi belirli mi?

Onların kaderi de bizim gibi vardır. Kıyamet günü boynuzlu koçtan boynuzsuz koyun hakkını alacaktır. Onlar için hesap bittikten sonra ebedi azap yoktur. Toprak olup fâni olacaklardır.

Her ne yapsak onların kaderi de bizden bağımsız mı?

Yaratılışta tesadüfi kavramı yoktur. Her şey bir kadere bağlıdır. Bunun bilgisi de Allah Teâlâ katındadır. Yardım eden ve edilen yine Allah Teâlâ'nın kendisidir.

Hayvanlar da bizler gibi acı çeker mi yoksa biz mi öyle görürüz?

Hayvanlar bizden daha fazla acı çekerler. İfade etme özellikleri bulunmadığından sıkıntıları fazladır. Bu meyanda hayvanların zikri de insanların takat getiremeyeceği miktarda çok fazladır. Ehline malumdur.

Merhametli olmanın sınırı var mı?

Bunun sınırı kişiye göre değişir. Annenin evladına duyduğu merhameti bir babanın düşündüğü ile kıyaslayabiliriz.

Nerede duracağız?

Bazı hususlar yaratılış gereğidir. İnsan huyunu ölene kadar değiştiremez. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdular ki, "**dağların yer değiştirdiğine insanın, insanın huy değiştirdiğine inanamayın.**"

Durma hali kişiye göre değişir.

Allah Teâlâ nın hükmüne karşı mı geliyoruz fazla merhametli olunca?

Hayır, Merhametli olmakla elde edilen zarar, tersi olan sevgisizlik / acımasızlık/ vurdum-duymaz lıktan elde edilen kazançtan hayırlıdır.

Yüce Rabbimden daha merhametli olamayacağımıza göre bütün bunlar nefsimizin bir oyunu mu?

Eğer bu haller bir insana ağır gelmeye başlarsa, yani sorumlu olmadığı halde yardım iden insanlar için söylediğimizi düşünelim, o zaman Allah Teâlâ **"kimseye vermediğini istemediği gibi, kimseden çekemeyeceği yükün sorumluluğunu istemez."**

Bu meyanda ona bahşettiği fazileti alır bir başka kuluna ihsan eder. Allah Teâlâ'nın bu tür ilişkilerden muradı ile hasıl olan ledünni boyut, insanların arasındaki bağnazlığa bağışlayıcı olan feyzin kesilmesine engel olmak içindir. Bir kurdun uluması ile zuhur eden manevi fuyûzat, belki bir depremin kalkmasına neden olur. İnsanlar afva mazhar olur bilinmez.

"Yaptığınız amelleri size güzel gösteririz" ayeti kerimesince aldanıyor muyuz?

Bu ayet günahkar olan insanlar için inmiştir. Hayvanlara yardım eden kişi Allah Teâlâ'nın biçare mahlukuna yardımda insanı vesile kılmasıdır. Burada bu işi zevk için yapıp yapmamak vardır. Bazıları zevk için köpek beslemeleri gibi. Bu sorgulanabilir. Burada yine canlı ilişkisi yönünden onları da mazur görebiliriz..

Ancak sokakta zarara uğramış bir hayvana yapabildiği kadar yardım edebilmek bir erdemdir bu sorgulanmaz.

Hakikatinizi selamlıyorum. Allaha emanet olunuz.

NİÇİN ŞAİRLERE VE EDEBİYATÇILARA İHTİYACIMIZ VAR?

Nietzsche'yi bilmeyen yoktur. Bu kişi hayatında İslâm'ı tanımak için ancak birkaç edebiyat eseri karıştırmıştır. Dine olan karşı tutumu yüzünden İslâmî-Dinî kaynaklara uzanmaktan çekindiği halde Meşhur İran şâirlerinden Hafız-ı Şirazî'yide okumadan edememiştir. Çünkü Goethe dahi Hafız'ı okumaktan vaz geçememiş Doğu Batı Divanını yazmıştır.

Sözü buradan şimdi üniversitelere girişin tercih zamanı; çocuklarımıza sorun hangisi edebiyat eğitimi almak istiyor.

Cevap: %1; diğer okuyacaklarda açıkta kalmamak için.

Tek hedef para ve makam.

Unutmayalım ki, kürsülerden veya kendilerine hasredilmiş mekanlardan mübarek zamanlarda bağıran din alimleri (!), bir sorun bakalım, günümüzde kaç tane Avrupa'ya ön planda dini hassasiyetiyle kendini tanıtabilmiş, bir edebiyatçımız, yazarımız var.

Var derler...

Nerede.....

Okumuşun, okumamışın diline pelesenk olmuş, günümüz yazarlarından kaç cümlemiz var.

Kültürü, kendini aşamıyorsa bir milletin aşacak neyi kalıyor ki....

Aşağıda metni sizin için alıntıladım. Pdf sinden makaleyi okumanızı isterim.

İhramcızâde İsmail Hakkı

Nietzsche'nin eserlerine âşinâ olmayanlar için "Nietzsche" ve "İslâm" kelimeleri birbiriyle bağdaşmaz gibi görünür. Nietzsche, Külliyat 'ında (Gesamtausgabe) îslâm ve İslâmî kültürlere (İranlı meşhur şâir Hafız, Araplar ve Türkler'e) yüzden fazla referans verse de, onun İslâm'ı konu alan tek bir eseri (monograph) bile yoktur;

Tüm bunlar göz önüne alındığında, Nietzsche'nin eserlerinde İslâm, bizatihi hayatı olumlayan bir din olarak değil; daha çok, semitik dinler arasında hayatı olumlamaya en yakın din olarak ortaya çıkar. İslâm, diğer semitik dinler ile kıyaslandığında, gösterdiği umulmadık faziletinden -en azından, monoteist bir metafiziğe sahip olan İslâm, kız kardeşi olan Judeo-Hıristiyan dinlerden daha **'erkeksi'** ve hayatı daha kuşatıcı olmasından dolayı Nietzsche tarafından övülür.

Nietzsche'nin bu göreli övgüsü, ondördüncü yüzyıl İran şâirlerinden Hafız'ı överken de görülebilir:

Tıpkı, İslâm'ın semitik, fakat her şeye rağmen olumlayıcı bir din olarak gösterildiği gibi, Hafız da Romantik bir şâir gibi değil, Romantizm'in olumlayıcı bir örneği olarak gösterilir.[142] Nietzsche'nin, Romantizm'i, **"gerçeklikle tatminsizliğin"** son ucu şeklinde ifade etmesi, kısmen Schopenhauerci kötümserliğe bir cevaptır.[143] Nietzsche'nin Romantik kişisi, bakışı daimî olarak **"kendisinden ve kendi dünyasından"** başka bir tarafa yönelten, genellikle de geçmişe yönelten

° The Will to Power, s. 445.

143 *a.g.e, s. 445.*

bir kimsedir. Yine de, 1886 yılında bile Nietzsche'nin, Romantizmdeki iki muğlak unsuru birbirinden ayırt ettiğini görebiliyoruz: Yıkım ve değişim isteyen bir arzu ile sonsuzluk ve varoluş isteyen bir arzu. Bu ikinci kategoride, sanatın **"şükran ve aşk"** duygusundan doğduğuna inanan Rubens, Goethe ve Hafiz gibi sanatçılar vardır.[144]

Nietzsche'nin Hafiz hakkındaki ifadeleri, onun **"nadir ve ince Fas hayatının hâzineleri"**[145] hakkındaki sözlerini andırır:

Hafız, bu dünyaya ait bir neşenin, dünyevî olanın yüceltilmesi, burası ve şimdinin Romantizmindeki geciktirme ve erteleme zayıflığına maruz kalmadan dönüştürülmesi ile ilişkilendirilir. Diğer bir deyişle, nasıl ki İslâm semitizmin kabul edilebilir bir yüzü ise, Hafız da Romantizmin "kabul edilebilir" bir yüzüdür.

Kaynak: DOĞU BATI- DÜŞÜNCE DERGİSİ YIL:7 | SAYI:25 | KASIM, ARALIK, OCAK 2003-04, sh: 223-238

---

[144] *a. g. e, s. 446.*

[44] The Anlichrist, s. 60.

ŞEYHÜLİSLÂM MUSTAFA SABRİ EFENDİ rahmetullahi aleyh

Bediüzzaman Said Nursî'nin ***Tarihçe-i Hayat***'ı için kaleme aldığı Mukaddime'de ***Ali Ulvi Kurucu*** şöyle diyor:

"Allâme Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi merhumdan, feragate ait şöyle bir söz işitmiştim: İslâm bugün öyle mücâhitler ister ki, dünyasını değil, âhiretini dahi feda etmeye hazır olacak..."

Kaynak: Nisan - Mayıs - Haziran – 2009- Gurbetteki Şeyhülislâm: Mustafa Sabri Efendi (1869–1954) www.yagmurdergisi.com.tr

BİR TÜRK FİLOZOFU OLARAK HİLMİ ZİYA ÜLKEN

Hzl:Yonca GÖKALP

" Türkiye'de orijinal fikir yoktur, orijinal fikir potansiyeli mevcuttur."

H. Ziya Ülken

GİRİŞ: Türk düşünce tarihinde önemli bir dönemeç olan Hilmi Ziya Ülken ve eserlerinin incelendiği bu çalışmamızda amacımız, düşünürümüzün neden bir filozof olarak adlandırılması gerektiğinin tespiti doğrultusundadır. Sosyal bilimlerdeki çok yönlülüğü, disiplinlerin soy kütüğünü çıkarabilme özelliği ve kompleks-mukayeseci düşünce yapısı onun belirleyici özelliklerindedir. İncelememiz düşünürün eserleri ve içerikleri üzerinden, onların tarihsel seyrine sadık kalınarak yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hilmi Ziya Ülken, Sosyoloji, Felsefe, Materyalizm, Sentezcilik

Abstract: Hilmi Ziya Ulken is an important turning point in Turkish intellectual history and the works examined in this study, our goal is in line with his cause determination should be called a philosopher. The versatility of the social sciences, disciplines and complex genealogy-comparative structure of thought we would feature some features specific to its determinant. Thinkers to examine the contents of his work and over the course of their historically been loyal to.

Key Words: Hilmi Ziya Ulken, Sociology, Philosophy, Materialism, Synthesism

Öncelikle belirtmek gerekir ki Hilmi Ziya Ülken' in[146] sosyal bilimlerdeki çok yönlülüğü böylesi bir araştırmanın sınırlarını fazlasıyla aşmaktadır. Asıl zorluk, Ülken'

[146] Hilmi Ziya ÜLKEN, İstanbul'da 1901 yılında doğmuştur. Babası, Mehmet Ziya Ülken kimyager bir doktordur, anne tarafı Kazan'ın tanınmış müderrislerinden Kerim Hazret'e uzanır. İlk bilgilerini aile dostu İbn-ül Emin Mahmut Kemal Bey'in sohbetlerinden almıştır. Hilmi Ziya, ilköğrenimini, tefeyyüz mektebinde ortaöğrenimini ise İstanbul Sultanisinde tamamlamıştır. Gençlik yıllarında ateşli bir Anadoluculuk taraftarıdır. 1919 yılında Reşat Kayı ile Anadolu Dergisi'ni çıkarır. *Anadolu'nun Bugünkü Vazifeleri* ilk eserlerinden biridir. 1921'de mülkiye mektebinden mezun olur, ardından İstanbul Edebiyat Fakültesi Beşeri Coğrafya Kürsüsüne tayin edilir. Diğer bölümlerin de derslerini takip ederek felsefe bölümünden ahlak-sosyoloji ve felsefe tarihi

in düşünce tarihi, felsefe, mantık, psikoloji, ahlak, tarih, sanat gibi pek çok değişik alanda ürettiği birçok yapıtın incelenmesinde değil, tüm bu çeşitlilik ve zenginlik arasında nasıl bir yol izleneceği ve hangi metodolojinin takip edileceği noktasındadır. Onun bir insan ömrünün sınırlılığını oldukça aşan ölçüde ve sayıda bu denli geniş bir çeşitlikle devasa yapıtlar ortaya koyması, öncelikle bu yapıtların ne denli özgün olduğu sorusunu akla getirebilmektedir. İtiraf etmek gerekir ki, ansiklopedik betimleme merakı onu bir özgünlük tehlikesiyle yüz yüze bırakmıştır.[147] Bu anlamda Türk düşünce tarihinde Ülken' e gelinceye kadar birçok sosyal bilimcinin taşıdığı sistematik bilgi eksikliği, onu; felsefe, sosyoloji, mantık, İslam ve Türk düşüncesi gibi alanların tarihlerini yazmaya iten en temel itki ve kaygı gibi gözükmektedir.

Türk düşünce tarihinde Ülken' den önce, doktrinlerin gelişim aşamalarını, karşı doktrinler incelenerek araştırma alışkanlığı kazanılmamıştı. Çağdaş anlamıyla kendini ifade etme tarzı ise tek fikir/tek düşünür ve tek ekol bağlamıyla sınırlıydı. Farklı zihin dünyaları arasında kıyas metodu pek önemsenmiyordu. Öyle ki, insanı toplum içinde açıklamaya yönelenler, psiko dinamik süreçleri dikkate almıyor, onu metafizik-tinsel olarak algılayanlar ise bilinci dış dünyaya tamamen kapatıyorlardı. Sosyal bilimlerin denklemi adeta tek yönlü sebep sonuç zincirleri ile kurulmuş idi. Hilmi Ziya Ülken kendinden önceki tüm bu paradigmaları yıkmış ve Türk düşünce tarihinde ilk kez çok değişkenli kompleks bir düşünce altyapısı oluşturmuştur.[148] Dolayısıyla söz konusu

---

sertifikalarını almıştır. Bu arada çeşitli liselerde felsefe, psikoloji ve coğrafya dersleri verir. *Umumi İçtimaiyyat, Türk Tefekkür Tarihi* adlı kitaplarıyla ilgi çeken Ülken, 1933yılında Berlin Üniversitesi Devlet Kütüphanesi'ne gönderilir. Türkiye'ye dönüşünün hemen ardından Edebiyat Fakültesi Türk Tefekkür Tarihi doçentliğine atanmıştır. 1936'da İçtimai Doktrinler Tarihi öğretim üyesi olur. 1940'da Von Aster' in isteğiyle Felsefe Profesörlüğüne, 19442de İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü Sanat Tarihi profesörlüğüne getirilmiş, 1957'de ordinaryüs profesör olmuştur.

Yaşamının her safhası, kitaplar arasında geçmiş, yüzlerce makale yazmış, kitaplar ve çeviriler hazırlamıştır. Fransızca ve Türkçe çeviriler almış, dergiler yayınlamıştır. Sebahattin Eyüboğlu ve Celalettin Ezine ile birlikte çıkardıkları *İnsan* dergisi entelektüel kesimde epey ses getirir. İlgi göstermediği alan hemen hemen yok gibidir. Başta İslam felsefesi, Türk tefekkür tarihi, doktrinler tarihi, sosyoloji, sistematik felsefe, bilim felsefesi, mantık, sanat, estetik derslerini yıllarca okutmuş, sayısız öğrenci yetiştirmiştir. Aynı zamanda iyi bir edebiyatçı olan Hilmi Ziya Ülken, *Posta Yolu, Şeytanla Konuşmalar, Yarım Adam* adlı romanlar yazmış, şiirle de ilgilenmiştir. 1918-1920'lerde kara kalem, 1940-1945 yılları arasında yağlı boya ve 1967-1970 yılları arasında kompozisyon çalışmaları ile resim alanında çalışmalar veren Ülken, hat sanatı ve müzikle de uğraşır. Pek çok alanda ilgisini ve başarısını ispatlamış olan bu ünlü Türk düşün adamı 5 Haziran 1974'de yaşamını yitirmiştir.

[147] Taşkın Takış, "Değerler levhasının tersine çevrilişi: Hilmi Ziya Ülken", Doğu Batı Dergisi, Sayı 12, Ağustos-Eylül-Ekim 2000, s.87.

[148] Hilmi Ziya, kompleks bir yapı oluştururken dyadolojik bir yöntem (ilerde değinilecektir) takip edilerek düşüncelerin çift karakteri üzerinde durmuştur. Ülken bu yöntem sayesinde her disiplini kendi sahasından çıkarıp öteki disiplinlerle karşılaştırarak bilimlerin temas noktalarını aramıştır. "Bilgi bize gerçekleri, onlara ait tahlil ve terkipleri verir. Fakat gerçekler bilgiyi parçalar, çokluklar halinde kalır. Ne fizik, ne biyoloji, ne sosyoloji bizi bütün olarak varlığa ve onunla bağlantımızı kuran eyleme götürür. Fizikten çıkan pratik onun tekniği olan türlü araçlardır. Biyolojiden çıkan pratik onun teknikleri olan tıp dallarıdır. Psikoloji ve sosyolojiden çıkan pratikler

Ülken olunca ona ne kadar özgün olduğu açısından değil, düşünüş ve algılayış biçiminin farkına işaret ederek bakmak gerekir.

Hilmi Ziya Ülken' i okurken karşılaşılabilecek en büyük zorluk, onun hangi konuma yerleştirileceğidir. O, akademide bilgi biriktiren bir ordinaryüs müdür, bir felsefeci, mantıkçı ya da modern bir sosyolog mudur, yoksa sentezciliğin tüm şekillerine karşı çıkmasına rağmen nihayetinde sentezci olmuş bir düşünür müdür? Bizce Hilmi Ziya hakkında sorulabilecek en keskin soru budur ve sistemik-kompleks düşünce biçimiyle Türk düşünce tarihinde filozof olarak niteleyebileceğimiz ender şahıslardan biridir.

Ülken' in üzerinde önemle durduğu konu; batıdan aktarılan kavramların kökenleri analiz edilmediği zaman aydınların kavram değiştirmelerinin toplum üzerinde ciddi bir baskı ve yük oluşturacağı fikridir. Zira ona göre her kavram mikro bir kurumdur, soyut görünen kavram bileşkelerinin arkasında maddi yapılar ve tarihin bir zamansallığı yatmaktadır. Düşünür acele hükümlerden ve aşırı genellemelerden çoğu yerde kaçınmayı akademik bir tutum olarak benimsemiştir. Genellemeci ve indirgeyici mantığın bir sosyal bilimciyi nasıl da kolayca etkisizleştirdiğini ve yanılttığını çoğu yerde gösterir.[149] Ona göre, bir dereceye kadar genel hükümleri kullanmadan, önyargısız ve indirgemeden uzak düşünebilmek zihni işleyişe aykırı olmakla birlikte, hangi disiplin olursa olsun her tür çözümlemede belirli bir felsefi kaygı mutlak olarak gözetilmelidir.

Ülken' i güç anlaşılır kılan bir diğer zorluk, onun sınıflandırmalarındaki geniş eğilimdir. Ona göre her bilimin ayrı bir çıkarsaması vardır ve her çıkarsama kendi katında özgündür. Disiplinler birbirine indirgenemez farklı ölçütler geliştirmiştir ve anlamlı olan bu çoğulcu yapıları kendi sahalarında çözümlemektir. Düşünürün, sosyal bilimlere sürekli dayanaklar araması, sosyolojisinde görülen sabit noktalardan kaçışlar, sanıldığının aksine onun yalnızca felsefi eğilimi ile değil, değişme, olasılık

---

eğitim ve insan yönetme sanatları olan pedagoji ve politiktir. (Hilmi Ziya Ülken, *Aşk Ahlakı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, s.155)

[149] Mantık terimlerinde tümdengelimsel akıl yürütmenin genele karşı özeli hiçe sayan, indirgemeci bir mantık çeşidi olduğu açıklanır. Francis Bacon'dan itibaren benimsenen yeni tümevarımsal akıl yürütme ise gözleme dayanan objektif ve bilimsel yöntem olma iddiasındadır. Ancak Hilmi Ziya Ülken, bilimlerin gelişiminde yeni tümevarımsal akıl yürütmenin etkinliğini kabul etse de tüme varımın indirgemeci ve analojik hatalarını da unutmamıştır. Lavosier, Boyle, Huyghens'in nerelerde yanıldığını göstermiştir. Bu konuda Hume ve Reichenbach'ın tümevarımsal akıl yürütme konusundaki eleştirilerine katılır. Ülken' e göre tümel kavramların çatışkı ve dikotomilerden kurtulması imkânsızdır. (Hilmi Ziya Ülken, *Bilgi ve Değer*, Aytemiz Kitabevi, Ankara, 1956, s.152-162) Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta, Hilmi Ziya Ülken' e atfettiğimiz söz konusu indirgemecilik karşıtı davranışlın yalnızca ahlaki bir kaygı olmayıp epistemolojik bir tutum olarak kendini gösterdiğidir.

tekrar edilemezlik, sınıf ve gruplar arası karşılıklı etkiler ve statizmi kıran dinamik öğeler gibi kavramları Türk sosyolojisine kazandırmış olmasıyla açıklanabilir.[150] Çünkü Ülken' e göre sosyoloji, toplumu sabit ve otomatik bir kütle olarak görmek yerine değişim şartlarını incelemelidir. Düşünürün büyük anlatıların genel soruları yerine, yeni bilim anlayışının parçalar arasındaki ilintileri üzerinde durması, ona mikro sosyolojinin öncüsü olma payesini verecektir. Ona göre, klasik sosyologların değişime ayak direyen hataları, tarihim mütemadiyen kanunlarla teşekkül ettiği noktasında hemfikir olmalarından kaynaklanmaktadır. Ülken açısından insanı disipline edici bu tür özdeşleştirmelerle sosyoloji saltanatı sürenlerin teklifi kabul edilirse tarihteki tüm bireysel oluşumları, tekâmülü, varlıklar arasındaki ontolojik farklılıkları yok etmişiz demektir.[151] Sonuç olarak düşünürün bilimlerde özele inen spesifik konumlandırmaları onu, Türk düşünce tarihinde birinci kuşak modern sosyologlardan saymamız için yeterli bir sebeptir.

Hilmi Ziya Ülken, 1920'li yıllarda revaçta olan Durkheim' cı sosyolojinin etkisi altındadır. İleriki yıllarda bunu terk edecektir. 1925'de Emile Boutroux' un plüralizmine dayanan sosyo-psikolojik inanç felsefesine eğilir. Boutroux' un varlığın esasını mutlak zarurette değil de hürriyete dayandırması yaşamı son derece belirsiz bir temelde kavramasına yol açmıştır. Fransız düşünürün tek düze ağır bir kütle olarak algılanan dünyayı parçalara bölerek çoğullaştırması, Ülken' in ufkunu genişletmiştir.[152] Arayışını derinlere indirme ihtiyacı onu Spinoza[153] ile tanıştırır. Spinoza'nın madde

---

[150]Taşkın takış, "Değer levhasının tersine çevrilişi: Hilmi Ziya Ülken", Doğu Batı Dergisi, Sayı:12, Ağustos-Eylül-Ekim 2000, s.90

[151] Hilmi Ziya Ülken, *Sosyolojiye Giriş,* s.16

[152]Emile Boutroux, (1845-1921) Fransız düşünürüdür. Emile Boutroux 28 Temmuz 1845'te Montrouge'da doğdu. On yaşında IV.Henri lisesine girdi. Klasik öğrenimini burada yaptı. Yirmi yaşında Ecole Normale girdi; orada Jules Lachelire'nin talebesi oldu. Onun psikoloji derslerini takip etti. Ondan çok etkilendi. Bergson ve Blondel'in hocası olan Boutroux'nun temel eseri Doğa Yasalarının Olumsallığıdır. O, metafizik alanında, radikal bir olumsallık ve belirsizlik anlayışı geliştirmiş ve doğada zorunluluğun yalnızca görünüşte var olduğunu öne sürmüştür. Nitelik görüşünün niceliği temele alan görüşe baskın çıkması gerektiğini, amaçlılığın mekanik hareketin üstünde olduğunu, neden sonuç bağlantılarının ötesinde ise olumsallık ve ilerlemenin bulunduğunu öne süren Boutroux, Maine de Biran'ın da etkisiyle, dini tecrübenin psikolojik ve sosyolojik bir yaklaşımla ele alınmasına şiddetle karşı çıkmıştır.

Ülken, Boutroux' u çağdaş Fransız felsefesinin ana kaynağı olarak görmektedir. Boutroux hem Biran'dan gelen Fransız spiritüalist geleneği devam ettirmiş hem de Bergsonizmin temellerini hazırlamıştır. Düşünür anti-mekanist bir evren telakkisi geliştirmiş, tabiat kanunlarındaki imkân meselesini metafizik bir açıdan değerlendirmiştir. Ülken onun *Tabiat Kanunlarının Zorunsuzluğu* Hakkında adlı eserini 1947'de Türkçeye çevirmiştir.

[153] Baruch Spinoza (24 Kasım 1632 (Amsterdam) – 21 Şubat 1677 {Lahey)) , Benedictus de Spinoza veya Bento d'Espiñoza olarak da bilinmektedir. René Descartes ve Gottfried Leibniz ile birlikte 17. yüzyıl felsefesinin en önde gelen rasyonalistlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Zamanında anlaşılmayan pek çok filozof gibi Spinoza da yanlış anlaşılmanın ve anlaşılmamanın muhatabı olmuş, tuhaf bir çelişkiyle hem en büyük din

alanında tespit edilen nedensellik zincirini geometrik bir tarzda tinsel alanda anlatması Ülken' e göre felsefi sorunların olgunluk noktasıdır. Düşünürün tabiat felsefesini[154] derinlemesine incelemiştir. 1933'de aşk ahlakını yazdığında Boutroux' un plüralizmiyle Spinoza'nın natüralizmini kaynaştırır ve *Aşk Ahlakı'* nı mono-plüralist bir temel üstünde yükseltir. Çoklukta birlik düşüncesinin çeşitli manzaralarını Platon, Plotinus, Cusa, Bruno, Schelling ve Baldwin de görür. Diğer yandan Mehmet İzzet' in tavsiyeleriyle Bergsoncu felsefeden idealizme doğru kaymıştır. Ülken Batı düşüncesinin sorunlarıyla yoğun bir biçimde beslenirken üzerinde yaşadığı toprakların sorunlarını *İnsani Vatanseverlik* adlı eseriyle aşmaya çalışır*: "İnsanlıkla ilgisi olmayıp, tek bir toprağa bağlı kalan insan basit insandır. Fakat insaniyete iman edip hiçbir toprakla ilgisi olmayan da renksiz, şekilsiz, şahsiyetiz ve kozmopolit insandır."*[155] Onun olgu inancı, gerçekliğin konusudur. Ulus sevgisi, bir toprağa bağlılık, yurtseverlik gibi duygular birer olgudur ve milliyetçilik bir olgu inancıdır. Bu anlamda düşünüre göre, vatanseverlik hem gerçekçi bir ülkü hem de bir olgu inancıdır. Olgu inancının tehlikesi sözde ideali doruklarına çıkararak gerçekliği aşındırmaktır. 19. Yüzyılda ulusların siyasi emellerini bu travmatik gerçek-ideal

---

düşmanlarından biri sayılmış, hem de eserinin temel kaynağının Tanrı sevgisi olduğu söylenmiştir. Bunlarla birlikte Spinoza'nın tam bir bilge yaşamı yaşadığı belirtilebilir. En büyük eseri *Ethica* isimli kitaptır.

[9] Spinoza'nın düşünce kaynaklarında farklı etkilerin olduğu söylenebilir. Onun zor anlaşılan ya da tamamen zıt yönlerde anlaşılan felsefesinin oluşumunda bir yanda Yahudi mistiklerini, İslam düşünürlerini, skolastikleri, 17. yüzyılda çok önemli gelişmeler kaydeden doğa bilimlerini, Giordano Bruno ve özellikle onun panteizmini ve bütün bunların ötesinde Descartes'ı ve Kartezyen felsefeyi buluruz. Bir anlamda bunlara bağlı olarak onun felsefi sorununun töz sorunu olduğunu, bu eksende varlık problemine yöneldiğini söyleyebiliriz. Beden ve ruhun birbirlerine olan üstünlükleri yerine paralelliklerini savunan Spinoza ereksel bir nedenselliğe de karşı çıkmıştır. Bununla birlikte aşkın bir tanrı anlayışı yerine içkin bir doğa anlayışı getirmiştir. Böylece ruhun bedeni yönettiği insan biçimli tanrı fikri yerine bütün çeşitlilikleri barındıran ereksel olmayan tek bir doğadan bahsetmekle beraber insandaki temel üç yanılsamayı tasvir etmiştir. Ereklilik çerçevesinde; Bilinç, özgürlük ve tanrı bilimsel yanılsama. Spinoza'nın felsefi çalışmalarının anlaşılmak ve değerlendirilmek bakımından özel zorlukları olduğu bilinen bir gerçektir. Kullandığı kavramlar, bunlara getirdiği tanım ve açıklamalar birçok farklı yollardan yeniden sorgulanabilir ya da değerlendirilebilir görünmektedir. Bu yalnızca Spinoza'nın bir yanda 'Tanrı-sarhoşu, öte yanda din ve tanrı düşmanı olarak değerlendirilmesi meselesinde ortaya çıkmaz, bir bütün felsefi sisteminin anlaşılmasında özel bir sorun yaratır. Felsefenin bildik terimlerini kullanmakla birlikte, Spinoza'nın kendi metafiziğini kurarken bu terimlere sağladığı anlam katmanları ve terimleri birbiriyle ilintilendirme tarzı onun sisteminin anlaşılmasını güçleştirmiş ve bunun yanı sıra pek çok farklı şekillerde yorumlanmasına yol açmıştır.

Temel yapıtı Ethica ilginç özelliklere sahiptir. İlkin burada Spinoza'nın felsefi çalışmasına bilimsel bir konum kazandırmaya çalıştığı söylenebilir. Rasyonalist filozofların matematikten etkilenmeleri ya da onu model almaları Spinoza içinde geçerlidir, ancak Spinoza matematikten çok geometriyi benimser ve yapıtlarında geometrik yöntemi kullanır. Ethica'nın alt başlığı bu bakımdan örnektir: Geometrik yönteme göre kanıtlanmış olan ahlak. Yorumcuları, çalışmanın ağır yapısının buradan kaynaklandığında hemfikirdirler. Ethica'nın hem biçimsel yapısın hem de içeriğini geometrik yöntem şekillendirir. Ethica'nın temel kavramları olan töz, nitelik, görünüm, nedensellik bunlara örnek olarak verilebilir. Spinozacı metafiziğin nasıl bir ontolojiye sahip olduğu, Tanrı ya da Doğa dediğinde ne demek istediği, insanın doğadaki yerinin nasıl ele alındığı, özgürlük ve zorunluluk ilişkisinin nasıl değerlendirildiği önemli boyutlar ve sorunlar içerir; Spinoza bu bakımdan etkisi geç anlaşılmış ve anlaşıldığı andan itibaren sürekli yeniden değerlendirilir bir filozof olmuştur.

[155] Bkz., İnsani Vatanseverlik, s.86

karşıtlığı yaratmıştır. Irkçılığa ayırıcı önem atfetme esasen olgu inancının deformasyonudur. İdeal inancı evrensel ilkelerdir. Olgu inançlarının topraklardaki yozlaşması ancak ideal inanca konu olan evrensel insaniyetçilikle önlenebilir. Yalnız sadece ideal inançla yüklü bir insan da toprağının ve ulusunun sınırlarını deforme eder, sonuçta barış havariliği ve saf hümanizma, hayalci ilkel bir kozmopolitizmi doğurur.

Hilmi Ziya Ülken' in 1933'te yazdığı *Telifçiliğin Tenakuzları* ise, sentezci bir aklın eleştirisidir. Söz konusu eser, uç noktalarda dolaşan akımların bir araya getirilmesinin olanaksızlığı üzerinedir. Sentez yolu ile aykırı düşünceler barıştırılamaz diyen yazar birçok çalışmasında bu düşüncesine sahip çıkmasına rağmen farkında olmayarak kendisi de sentezciliğe düşmüştür. Telifçiliğin Tenakuzları düşünürün genel gidişatında ciddi paradokslar yaratmasına rağmen önemi, zıt kutuplardaki siyasi-felsefi hareketlerin temel savlarını görebilmesinde yatar ve bu onun zihin dünyasını genişletecektir. Eserinin girişinde, içinde bulunduğu konumu sarsmayan, idarei maslahatçı, erik endişeden çok pratik kaygıların adamı olarak belirttiği oportünist tipin yani *"hesabı adamın"* portresini çizer. Hesabi adam, ilmi olma görünümündedir fakat koşullar değiştikçe tüm hesapları dereye girer. Siyasi felsefi tartışmalara set çekebilmek ve istikrar adına en olmadık düşünce akımlarını bile uzlaştırır.

Ülken'e göre ilk telifçi (sentezci) filozof, Demokritos'un maddeciliği ile Platon'un idealizmini kaynaştıran Aristoteles'dir. Aristoteles çökmekte olan site devlet yapısının enkazı üzerine *"vaziyeti kurtarma cehtinin en dahiyane metafiziğini yapmıştır*."[156] Aynı zamanda tarihi materyalizm ile iktisat ve hukuku telife çalışan Stammler, spiritüalist sosyolojiyi tarihi materyalizm ile kaynaştıran Oppenheimer ve marksist sınıf çatışmasını burjuva ideolojisinin lehine kullanan Werner Sombart sentezci ideologlardan bazılarıdır.[157] Yine sosyal demokrasi hareketlerini de telifçi çalışmaların bir diğer re-visionu olarak kabul eder.[158] Marksizm tüm öğeleri ile kabullenilmediğinden, sosyal demokrasi senteze giderek marksizmi yeniden şekillendirmek istemektedir. Ülken bu çaba içinde Kautsy ve Bernstein'ı özellikle

[156] Hilmi Ziya Ülken, *Telifçiliğin Tenakuzları*, Mülkiye Mecmuamsı Neşriyatı, İstanbul, 1933, s. 4
[157] Ülken'in Werner Sombart hakkındaki görüşleri ileriki yıllarda yumuşamaktadır. *Tarihi Maddeciliğe Reddiye*'de Sombart mukayeseli sosyoloji çerçevesinden okunur. Sombart'ın iktisadi tabakalardaki sınıf gerginliği ne denli hakikatse ulus, zümre, ırk ve dil gibi unsurların gerilimi de o denli hakikattir düşüncesine dikkat çekilir (Hilmi Ziya Ülken, *Tarihi Maddeciliğe Reddiye*, İstanbul Kitabevi, İstanbul, 1981, 4. Baskı, s. 198).
[158] Konu ile ilgili ayrıntılı bilgiler için bkz: Hilmi Ziya Ülken, *Siyasi Partiler ve Sosyalizm*, Anıl Yayınevi, İstanbul, 1963, s.46-47, s.77-83, s.91-93, s.95-109, s.151-158.

zikreder. Bernstein'e göre üretim araçlarının yanında hukuksal-ahlaki temellere, coğrafi koşullara ve ruhsal kabiliyetlere de yer açılmalıdır.[159]

1936'larda ve *Yirminci Asır Filozofları*nda Ülken, diyalektik materyalist metodun takipçisidir. O yıllarda düşündüğü şey, hiçbir felsefe hareketinin tarihi materyalizm kadar insicamlı ve neticelerine sadık bir hareket olmadığıdır.[160] Düşünüre göre ilmin tüm gelişmeleri tarihi materyalizmi doğrulamaktadır. Ancak ülken bizatihi kendi düşüncelerinin de tashihini yaparak 1947'de Tarihi Materyalizme Reddiye'yi kaleme almış, klasik marksizmin kapsamlı bir eleştirisine girişmiştir. Bu sefer sergilenen materyalizmin tarih felsefesi ve determinizm[161] konusundaki açmazlarıdır. Marksizmin başta tarih olmak üzere, iktisat, felsefe ve fizik gibi pek çok alandaki argümanlarını çürütür.

Ülken, 1940'lı yılların sonuna doğru Platon ve Schelling okumaları ile *Varlık ve Oluş* adlı yapıtını meydana getirir. *Felsefeye Giriş*'te artık mistik kavramları literatüründe yoğunlaştırmıştır. Düşünür, bilme düşünme ve inanma üçleminde son sözü inanca bırakır. İnsan bilgi ve duyularını inanç yoluyla aşkın varlığa çevirmelidir. İnsanın zihni melekeleri ve duyu verileri kısıtlıdır, oysa sezgici ekollerdeki transandantal anlayış sayesinde bilginin sınırlılığından kurtulmak mümkündür.

Yazar *İslam Düşüncesi* adlı eserine yazdığı önsözde Batılı oryantalistlerin ve filologların hatalarına değinir, doğulu araştırmacıların yanılgısı ise tüm konuları bir itikat meselesine dönüştürerek İslam felsefesinin ana kaynağından uzaklaşmalarıdır. Ona göre her iki taraf da genel geçer doğrulardan hareket etmektedir.

---

[159] Ülken, Bernstein'ın çift karakterli yeni marksist kuramını eleştirse de Sombart örneğinde olduğu gibi sonraki çalışmalarında ideolojileri tek kutupluluğundan çoğulcu kavramlarına bir geçiş yaşanmaktadır.

[160] Hilmi Ziya Ülken, *Yirminci Asır Filozofları*, s.397.

[161] **Determinizm** evrenin veya olayların ya da bir bilimsel disiplinin alanına giren tüm nesne ve olayların önceden belirlenmiş olduğu, onların öyle olmalarını zorunlu kılan birtakım yasa veya güçlerin etkisiyle meydana geldiklerini ileri süren öğretiye verilen addır. Başka bir söyleyişle felsefe bağlamında, ahlâkın kapsamına giren seçimler de dahil, bütün olayların Özgür iradeyi ve insanın başka türlü davranabilme imkânını kabul etmeyen birtakım önceden var olan zorunlu nedenler zincirinin zorunlu olarak belirlediğini savunan teoridir. Buna göre insan iradesinin söz konusu zorunlu nedenler zincirine etkisi olmadığından olayların meydana gelişinde nedenlerin gücü bulunmaktadır. Böylece nedensellik ilkesi determinizmde temel İlke olarak kabul edilmektedir. Çünkü determinizme göre evrende akli bir yapı ve düzen vardır, dolayısıyla belirli nedenlerin veya durumların bilgisine sahip olunduğunda, o nedenlerin veya durumların ortaya çıkartacağı olayların bilgisini elde etmek mümkündür. Nitekim Spinoza'nın külli determinizm olarak nitelenen determinist anlayışı objektif akılcılığın ulaştığı tam ve kesin determinizm olarak nitelendirilir. Fakat determinizmin klasik öğretisini XVIII. yüzyılda Simon Laplace ortaya koymuştur. Laplace'a göre, evrenin bugünkü durumu, önceki durumunun bir sonucu ve bundan sonraki durumunun İse bir nedenidir.

Türkiye'de *Çağdaş Düşünce Tarihi'ni* tamamladığında ise yalnızca Türk düşüncesinin Batı ile serüvenindeki çatışmayı dile getirmekle kalmamış, bu iki kutuplu fikri mücadelenin özgün sonuçları üzerinde de durmuştur. Ona göre Türklerin İslam'a girişleri herhangi bir düşünsel kırılma yaratmamıştır. Bu eski inançlarının İslam'a çok yakın benzerliğinden değil, önceki pagan inanışlarının bütüncül bir tasarımı yaratmamasından kaynaklanmaktadır. Ancak Türklerin İslam dinini kabul etmiş iken yabancısı oldukları ikinci bir modelle batılılaşma sayesinde tanışmaları üzerine, kökleri oldukça derin olan İslam kültürünün batı kültürüne eklemlenememesi asıl ve ilk travmatik sarsıntıyı doğurur. Batı değişim demektir ve Yunan-Roma kültürü ile Hıristiyanlık arasındaki sentez sayesinde rahat bir hareket alanı bulmuş, aradaki Rönesans ve Reform gibi büyük halkalarda kopma olmamıştır.

Öyleyse Türk modernleşmesi sorunu nasıl aşılacaktır?[162] Ülken'e göre bu konuda iki yaklaşım geliştirilebilmiştir; biri modernleşmeyi tamamen reddeden radikal kanat diğeri ise, kültür ve medeniyetin uzlaştırabileceğini iddia eden muhafazakar kanattır. Yazar açısından her iki reaksiyoner görüş farklı yollardan geçseler de, bir sosyal intiharın farklı yüzlerini teşkil etmekle kalacaklardır. Ülken, medeniyet ve kültür ayrımını yapay bulur. Bu ayrımları Skolastik düşüncenin madde ile sureti, öz ile şekli keskin bir biçimde birbirlerinden koparmalarına benzetir. Düşünür için tekniksiz bir kültür düşünülemez ve bilginin bölük-pörçük bağlantısız bir doğası yoktur.[163] Buradan hareketle batıda gelişen akımları bir bütün olarak okuma taraftarıdır. Maddi ve teknik uygarlığı batıdan alalım fakat kültürel yapımızı muhafaza edelim düşüncesini alaycı bir dille reddeder. " Böyle milletlerarası bir piyasa yoktur "[164]. Ülken bu anlamda Ziya Gökalp' in aksine prens Sabahattin' in görüşlerini daha gerçekçi bulmaktadır.[165]

Milliyetçiliğin felsefi yapılanışında Ülken, millet ve yurt kavramlarını, özgürlük adalet ve insan gibi kavramlara göre somutlaştırmaktadır.[166] Bu konuda Mehmet İzzet'in rolü

---

[162] Hilmi Ziya Ülken, *Millet ve Tarih Şuuru*, Dergah Yayınları, İstanbul, 1978, 2. Baskı, s.61.
[163] *Millet ve Tarih Şuuru*, s.22.
[164] [164] Hilmi Ziya Ülken, *Millet ve Tarih Şuuru*, Dergah Yayınları, İstanbul, 5. Baskı, s.23.
[165] "Zannediyoruz ki en ileri memleketlerde olduğu gibi mükemmel şoseler, demiryolları, limanlar, kanallar, okullar, kütüphaneler, bankalar gibi tesisler vücuda getirmek Türkiye'yi Batı medeniyeti seviyesine yükseltebilir. Hiç düşünmüyoruz ki, biz bunlardan daima yoksun olagelmişken, Batı bunları yoktan çıkarmış ve çıkarmaktadır. Doğunun alçalması yolsuzluk, bilgisizlik ve idaresizlikten geliyor deyivermekle nasıl duraklama ve alçalma sebeplerimiz açıklanmış olmuyorsa, Batının bugünkü ilerlemesi yolları, okulları, ilim kurumlarının mükemmelliğidir veya hükümetlerin iyi idaresinden doğuyor demekle de oranın üstünlük sebepleri açıklanmış olmuyor. Çünkü bilgisizlikle bilgiyi, yolsuzlukla yolları, iyi ve kötü idareleri, hasılı alçalma ve ilerlemeyi yaratan başka asli sebepler var." (*Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, s.338.)
[166] *Millet ve Tarih Şuuru,* s.17.

üzerinde epey durmuştur. İlk defa Mehmet İzzet' de toplum alelade bir organizma veya siyasetin yüzeysel bir aygıtı olarak görülmeyip derinlemesine çözümlenip bireyin değerleri dert edinilmiştir.[167]

Hilmi Ziya Ülken çoğu eserinde Ziya Gökalp üzerinde etraflıca durur. Bir çok makalesine Gökalp' in görüşleri eleştirerek başlar fakat onun yöntemli zekası sayesinde de ilk defa toplumsal bir planın çıkarıldığını da onaylar. Batı düşüncesi ilk kez onunla birlikte rasyonel amaçlılık içerisinde bütün kurumlara ve sosyal birimlere uygulanmıştır. Yine de Ülkene göre Gökalp, hayali Turancılık ile realist Türkçülük arasında sıkışıp kalmıştır.[168]

Denilebilir ki; Türk düşüncesi felsefi anlamda iki insan tipi şahsında Gökalp-Ülken zıtlığı ile somutlaşır. Ülken'e göre, Gökalp felsefeyi kendi özel ülkesine çekmek arzusundadır. Felsefe toplum için yalnızca onaylayıcı ahlak, tüm ahlaki değerlerin takdiridir. Osmanlı münevverlerinin Batıyı konseptüalist bir şekilde incelerken kavramları birer dogma haline getirmesi ve buradan siyaset çıkarma ülküsü Gökalp' de en üst düzeydedir.[169] Gökalp ilimden önce sosyal eylemi konu edinmiştir. Toplum üzerine bindirilen ahlakın menşei sosyolojiktir. Gökalp sosyolojisinde kavramların kullanılış biçimi oldukça somut ve işlevseldir.

" …Ziya'nın yazılarında Fouillee' nin tesiriyle pozitivizmi aşmak isteyen bir çaba hakim ise de ilim zihniyeti bırakılmış değildir. Bir yandan felsefenin pozitivist tarifine uyuyor, bir yandan da metafiziğin tecrübeye dayanan müspet bir ilim gibi kurulduğundan bahsediyor. Bu gelişme Auguste Comte zihniyetine bağlanmakla birlikte Fouillee felsefesinin baskısı altında bulunmaktan ileri geliyor.Nietzsche'den bahsediyor fakat tam Nietzscheci değildir, bu ancak Guyau'yu ve Alman filozofunu çok beğenen Fouillee' nin gözlüğü ile görülmüş yani zihnileştirilmiş bir Nietzsche'dir. Kafa yapısı mantıkçı olan Gökalp, heyecanlarını dahi tanımlamak ve sınıflandırmaktan hoşlanır. Halbuki fikirlerini dahi heyecan ve ihtiras haline koymadıkça ifade edemez ".[170]

Ülken'e göre Gökalp açısından felsefe ve ahlak topluma yanıt verdiği ölçüde yaşatılmalıdır. Esasen Gökalp, koordinasyonunu oluştururken özgürlüğü sorun

---

[167] *Millet ve Tarih Şuuru,* s.202.
[168] Hilmi Ziya Ülken, *Ziya Gökalp*, Kanaat Kitabevi, Ankara, 1958, s.38.
[169] Hilmi Ziya Ülken, *Ziya Gökalp*, Kanaat Kitabevi, Ankara , s.36.
[170] *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, s.310.

edinemeyen bir otomatizme saplanmıştır. Birey ancak müesseselerin toplumsal fonksiyonlarını yerine getirdiğinde bir kişilik kazanır. Bu yüzden Gökalp' in şahsiyetleri siliktir ve hemen hemen hiçbir kahramanı yoktur. Gökalp, kültüre içkin kurumların heyulası altında ezilip kalmıştır. Ülken ise onun aksine toplumu önceden sınanmış hazır bir kalıp halinde almamaktadır. O, hayatın akışını ters istikamete çevirmek yerine fiziksel müptelalıklarla ahlak arasında estetik bir dönüşüm yakalayarak hayatı olumlayabilir ve ancak bu sayede müspet ilimler sergileyebiliriz inancındadır. Toplumun kuruluşu Durkheim' ın determinizmine bağlandığı takdirde bireysel tecrübenin her safhası atlanacak olacak, insan iradesi sıfırlanacaktır . Ülken bireyin niteliklerini mertebeler ahlakı kavramı ile edilgenlikten kurtararak zaaflarıyla beraber dinamikleştirme niyetindedir.

Sonuç Yerine,

Necati Öner'in de dediği gibi Hilmi Ziya Ülken bir Türk filozofudur. [171] Varlıkların her iki yönünü eş zamanlı olarak gösteren ve alternatifleri birleştiren *dyadelar* Ülken'in zihinsel dünyasında hazır bulundurduğu bir kavramdır. Ülken olgu ve olayları çok yönlü olarak analiz ederken başarısını geliştirdiği *dyadolojik* yönteme borçludur. Düşünce sistemini farklı bir metodoloji ile farklı kavramlarla özgünleştiren Ülken, multi-disipliner, karşılaştırmacı ve kompleks bakış açısıyla da şahsına münhasırdır. Aşk Ahlakında hangi tezi savunduğunu soranlara İsa ile Nietzsche'yi barıştırmaya çalıştığını söyleyecek kadar çelişkilerle ve derinliklerle doludur. O, Türk düşüncesinde alışılagelen değerler levhasında yaptığı oynama ve düzeltmelerle de yeni bir paradigmanın başlatıcısı olmuştur.

[171] Necati Öner, Cumhuriyet Dönemimizin Bir Filozofu Olarak Hilmi Ziya Ülken, *Felsefe Dünyası*, sayı:28, Ankara, 1998, s.90.

KAYNAKÇA

Emre Kongar, *Türk Toplumbilimcileri*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996.

Hilmi Ziya Ülken, *Aşk Ahlakı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999.

Hilmi Ziya Ülken, *İnsani Vatanseverlik*, Ülken Yayınları, İstanbul, 1998.

Hilmi Ziya Ülken, *Sosyolojiye Giriş*, İ. Ü. Edebiyat Fak. Yayınları, İstanbul, 1947.

Hilmi Ziya Ülken, *Bilgi ve Değer,* Aytemiz Kitabevi, Ankara, 1956.

Hilmi Ziya Ülken, *Yirminci Asır Filozofları*, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1936.

Hilmi Ziya Ülken, *Telifçiliğin Tenakuzları*, Mülkiye Mecmuası Neşriyatı, İstanbul, 1933.

Hilmi Ziya Ülken, *Millet ve Tarih Şuuru*, Dergah Yayınları, İstanbul, 1978.

Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Ülken Yayınları, İstanbul, 1998.

Necati Öner*, "Cumhuriyet Dönemimizin Bir Filozofu Olarak Hilmi Ziya Ülken"* Felsefe Dünyası, sayı:28, Ankara, 1998.

Taşkın TAKIŞ, " Değerler Levhasının Tersine Çevrilişi: Hilmi Ziya Ülken" *Doğu Batı Dergisi*, sayı:12, Felsefe Sanat ve Kültür Yayınları, Ankara, 2000

VARLIK VE OLUŞ(II. KISIM)

Şuur'un Fenomenolojisi - 1

Kendini bilme ilk olarak Sokrates'le ortaya çıkmıştır. Ancak bu kendini bilme tam anlamıyla bir 'şuur' değildir. Şuur, bu zamana ait bir kavramdır. Şuur kavramı, çeşitli dillerde farklı anlam ve kelimelerle ifade edilmiştir. Yel yani rüzgâr, bilinç, ruh ya da nefs gibi ifade şekilleri vardır. Sokrates'in 'kendini bil' formunu il olarak dönüştüren, 'düşünüyorum o halde varım' ifadesiyle Descartes'tir. Bununla birlikte şuur, nefs ve ruh kavramlarından kurtulup ilk defa bilgi ve sezgi konusu olmuştur. Descartes'le birlikte düalist bir anlayış başlar çünkü o maddenin iki cevherinden söz eder. Bu cevherler ise, âlem ile şuur arasındaki ayrımı ifade eder. Daha sonrasında ise cevher yani 'öz'ü birçok düşünür ele aldı ve E. Husserl şuura yani öz olarak cevhere fenomenoloji adını verdi. Husserl'de şuur üç şekilde algılanmaktadır. Ona göre fenomenoloji, hem kastlı fiillerin hem de kastlı muhteva veya objelerin tasviridir. Fenomenoloji bu değişmez özlerin tasvirini yapan kesin bir ilimdir. Fenomenolojinin asıl konusu nesnelerden önce şuurun tasviridir. Âlemsiz şuur ve şuursuz âlem olmaz. İnsanın varlığı âlemde varlık olmasıdır. Âlem Husserl'e göre her şeyden önce cisimler kâinatıdır. Şuurun aktüel olan ve aktüel olmayan iki yönü vardır. Bu şuur dar anlamda bir bilgi fonksiyonu geniş anlamda ise bilgiye yönelmektir. Aktüel şuur asla bir kapalı şuur değildir, onun eylemi sonsuza kadar uzanır. Genel olarak bir şuura ait bir fenomenoloji kurmak istersek Husserl'e bakmamız gerekir. Fenomenoloji, matematikçiler, tabiat bilimcileri, manevi ilimler ve insan ilimlerinin yanında değerler felsefesinin de bir yöntem aracı olmuştur. Max Scheler daha çok insan felsefesine uygulamıştır. Fenomenolojinin günümüze yakın ki kullanım alanları daha çok ontolojiye fenomenalojik bir bakış açısıyla gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Şuur, insani varlığın ilk açık özelliğidir. Şuur eğer kendini bilebilmedir. O halde diğer canlılarda kendini bilme ya da deli ve çocuklarda kendini bilme nasıl gerçekleşir? Bunu tartışması da önemli bir konudur. Kendi başınalık ve âlemde varlık ifadeleri şuur fenomenolojisi ile insani varlığı ontolojik anlamda birleştiriyor. Descartes düşünüyorum o halde varın Nietzsche varım o halde düşünüyorum ve Schopenhaur ise irade halinde âlemden söz eder. Bu da şuura yönelişi ifade eder. Şuur yalnız ben şuuru ya da kendi şuur değil, aynı zamanda âlem şuurudur da. Husserl'e göre insanın özelliği âlemde var olmaktır. Şuur bir oluşun şuuru, zaman şuurudur. Çünkü insan ruh ve beden bütünü halinde yaşayan bir varlıktır. Şuurun ilk hallerine Kierkegaard ölüm korkusu, Heidegger tasa, Sartre ise iç bunaltısı demiştir.

Sosyal şuur ise insanı toplumsal bir varlık yapar ve bir an için onu organik şuurdan uzaklaştırır. Sosyal şuur, toplumun mekân-zaman şemalarına göre kurulmuş bir şuurdur. Sosyal şuurun insani varlıkta rolü büyüktür. Organik şuur ile sosyal şuur insanın varoluşunda karşılıklı etkileşim ile rol alır. Organik ve sosyal şuur ritimler içinde gelişir. Kişi bir bakımdan toplumdur bir bakımdan ise ferttir. Ancak toplum olunca fert, fert olunca da toplum olmaz. Ayrıca organik ve sosyal şuur aynı zamanda zamana da bağlıdır. Çünkü şuur sahibi insan zamani varlıktır. Egzistansiyalist filozoflar insanın bu vasfı üzerinde çok dururlar. Örneğin; jaspers'a göre insanın başlıca faktörü 'tarihilik'tir. Bu düşünürlerin görüşleri 'her canlı varlık maddeyi kuşatır' sonucuna ulaşılır. İnsan ise bu noktada tüm varlıkları kuşatır. Ancak bu egzistansiyalist zaman görüşü doğru değildir. Çünkü bu süreç içerisinde insan, yaşlanacağını ve öleceğini bilir. Yani oluşu bilen bir varlıktır. Şuurun zaman dışı ve zaman diye iki tür şuuru

vardır. Zaman dışı olan şuur, Yunanlıların 'logos' ve 'nous' dediği, İslam filozoflarının ise 'nur' diye ifade ettiği şuurdur. Sühreverdiye göre nurdan nura yükseliş varlık tabakalarının aydınlanması ortaya çıkması demektir. Bu yükseliş sonunda nurlar nuruna yani Allah'a ulaşır. Jaspers ise buna 'genel şuur' adını verir. Egzistansiyalizm zaman dışı şuura önem vermemiştir. Buna ise Sartre'ın 'varoluş özden önce gelir' ifadesi açıklar. Eğer zaman dışı şuur olmasaydı geçmişi, geleceği ve bu günü bilemezdik. Çünkü geçmişi tekrar yaşayacak değil, hayalci gençlerin ise gelecekte yaşaması aktüel şuurun ya gevşemiş ya da henüz doğmamış olmasındandır.

Şuur'un Fenomenolojisi – 2

Şuurun ilk olgusu süje ve objedir. Süje ve obje, ruh-beden, tez-antitez gibi birbirini tamamlar. Süjesiz obje ve objesiz de süje olmaz. Şuur fenomeni objelerle birlikte bulunan hareketli bir kastlı fiiller sürecidir. Bilmek de bu süreç içerisinde süje ve objenin münasebetleri sonucunda gerçeklerleşir. Şuur işte bu süreç içerinde yani bilmek noktasında diğer varlıklardan ayrılan bir özelliktir. Obje şuur dışındaki bir mekânda ve belli bir mesafededir de denemez. Çünkü peygamberin hayatı bizden 1400 yıl uzaktadır. Ancak süje ve obje bütünlüğü sayesinde bu mesafe silinir. Süje ile obje arasında mantıki bir münasebet yoktur. Çünkü süje ya da obje birbirini içermez yahut biri birinden özellik olarak üstün değildir. Bazı düşünürler buna zihni münasebet deseler de yine de bu karmaşıklığı çözememişlerdir. Bu ifadelere baktığımızda öyle ise, süje-obje fiili, fiziki, ruhi, mantıki münasebetlerin hiçbiriyle açıklanamaz. Bu münasebet ancak tasvir edilebilir. Bu yüzden Husserl'in fenomenolojisi bir açıklama değil, yalnızca tasvir metodu ile kurulmuştur. Süje ile obje birbirini tamamlar. Bu yüzden birinin varlığı diğerini ortadan kaldırmaz. Yani farklı ve zıt olanlar birbirini dışta bırakır ve aynı zamanda tamamlarlar. Schopenhaur'a göre süje objesiz, obje de süjesiz olamaz. Süje gerçekleştikçe obje, obje gerçekleştikçe de süje karanlıkta kalır.

Bu noktada çeşitli filozof ve düşünürün görüşleri ele alınmış ve suje-obje arasındaki ilişkiye -özellikle psikoloji alanında çalışmış düşünürlerin fikirleri ele alınarak- çocuk psikoloji örnek verilmiştir. Çünkü çocuk özellikle de dış dünyayı algılamakta ve ardından kendi beninin farkına varmaktadır. Örneğin; Piaget'e göre çocuk şuuru kendine katlanış ile başlar. Bu daha sonra animizm yani objeye çevrilir. Sanat da bu noktada çocuk şuuruna benzetilebilir. Çünkü sanat da primitif şuur, rüya ya da çocuk şuuru gibi zaman dışılığa işaret eder. Bazı düşünürlere göre mitoloji de şuur dışında gerçektir. Ancak Schelling'e göre mitolojinin şuur dışında gerçekliği yoktur. Politeizm yani çok tanrıcılığın mitolojilerin ürünü olduğunu söyler. Ancak projektif şuurdan objektif şuura geçişe ait ilk esaslı bilgiyi felsefe ve ilim tarihi vermektedir. Felsefede primitif düşünce ile objektif düşüncenin ortasında doğdu. Bu düşünce mitoslar halinde ve ilk olarak sembolleştirme olarak Eflatunda ortaya çıktı. Kader düşüncesi de bununla birlikte varlık gösterdi. Çünkü kader tabiata dalma ve ona karşı koyma olarak mücadeleyi ifade eder.

Objektif şuurun gelişmesi ilmi düşüncenin gelişmesi demektir. Yani ilimlerin gelişmesi objektif şuurun ile paraleldir. Örneğin matematiğin gelişmesi Descartes'in objektif şuura kendini vermesiyle gerçekleşir.

Soyut obje tabiatın temelini oluşturur. Yani tabiat iç münasebetlerini, kanunlarını meydana çıkarma gücü yalnız ondadır. Ancak mitosta bu böyle değildir. Tabiatın genel münasebetlerini kavrama gücüne sahip değildir. Soyut obje objektif bilinç yani şuur alanına

aittir ve bilgi cinsinden idealdir. Bilginin ve âlemin kaynağı suje ve obje bütünlüğüdür. Zaman ile mekân arasındaki ilişki sembol ve muhteva ilişkisidir. Zamansız mekân olmaz. Yani her ikisinde de bağlılığı süjeleşme ile objeleşmenin zıtlıklarına rağmen karşılıklı bağlılıkları vardır.

Şüphe bilmenin değil, inanmanın karşılığıdır. Bu yüzdendir ki Descartes “şüphe ediyorum, öyleyse varım” demiştir. Yani “inanmaya hazırlanıyorum” anlamında kullanmıştır. İnsanın ahlaki kişi olması insana insan olarak bakması ile gerçekleşir. Hürlük ise bu noktada irade hürlüğüdür. İrade hürlüğü insanların birbirine kişi olarak bakmaları ile gerçekleşir. İnsan beden olarak hatta beden ve ruh yetilerinin özelliği olarak bir ferttir. İçinde bulunduğu zümre veya zümreler organizasyonu olarak toplumdur. Bu durumda fert ve toplum kişinin iki manzarasıdır. Toplum kişiler arası münasebetlerde derece derece şiddeti artan sözleşme, anlaşma, dayanışma halinde bulunur. Bu münasebetlerin şiddet derecesine göre o toplum, cemaat ve komisyondur. Toplumlarda kişi seviyesi vardır ve kişiler arası münasebetler de söz konusudur. Toplumun olmaması sonucunda kişi, sürü, kalabalık, yığın, çete ve toplantı halini alır. Toplumda duygudaşlık ne kadar kuvvetli ise alet ve şey olarak görme vasfı o kadar silinir. Bu da gösterir ki fertlerin yan yana gelmeleri daima toplumu meydana getirmez. Yalnız yükümlülük ve sorumluluk duyguları olan hür kişiler arasında gerçek dayanışma ve cemaat doğar.

VARLIK VE ZAMAN

Cansız tabiat çözülme olarak bir yöne doğru değişme halindedir. Bu yöne enerjinin evrimi denir. Bu evrim bir yok olma manzarası gösterir. Her nerede varlık varsa ondan ilerisinde ancak onun imkânı, yani olacak olan vardır. Bu da varlık ve imkânı ifade eder. Varlık sonsuzluğu gerektirir. Sonsuz kendi kendisini kuşatamayacağı için sonsuz şuuru tasavvur edebilir. Varlığın enerji halinde şekil değiştirmesi ise sonsuzca yeni imkânlar kazanmasıdır. Varlığın enerji ile ilişkisine bakıldığında öncelikle varlık bir oluş içerisinde enerji olarak değişme halindedir. Yani mekân ve zamanda belli bir hareketi ve değişimi vardır. Bu düşünce Elealı Zenon’a kadar giden felsefi bir düşüncedir. Heisenberg’in ‘kesintisizlik teorisi’, Einstein’ın ‘izafiyet teorisi’ varlığın zamandaki hareketini ifade eden örneklerdendir.

Enerji olan ve olacak olan şeydir yani mümkün varlıktır. Bu yüzden enerjinin varlığı varlık halindedir. Madde enerjinin başka bir manzarasıdır. Ya enerji yoğunlaşarak madde halini alır ya da madde çözülerek enerji haline geçer. Âlem Einstein’a göre zamanı sonsuz, mekânı kapalı bir eğri olduğu için sınırlıdır. Yani âlem sonsuz bir harekete sahip sonlu bir küredir.

Maddi varlık hem gerçek hem de imkândır. Mutlak değişme dağılmadır. Mutlak değişmezlik hareketsizlik ve ölümdür. Maddi varlık yalnız mekani varlıktır. Maddenin bir evrimi vardır ve bu evrim sonlu varlığın başlangıç vasfıdır. Maddi varlıkta mekânın mahiyeti genişleme, şişme ve daralma şeklinde olur. Antik felsefede madde şekilsiz bir güç, varlığın alçalması ve yok olması gibi olumsuz anlamlara sahiptir. Ancak çağdaş felsefede Materyalizm denen akım maddeye bütün varlıkların kökü, devrimlerle üstün varlıklar kendinden doğan yaratıcı varlık anlamı verir. Minkowsky’nin mekân-zamanı statiktir, fakat boşluktur.

Maddedeki oluş yani değişme birçok düşünürü ve araştırmacıyı zaman içinde değişen enerji ve değişmeye bağlı olarak kâinatın yaşı nedir? Sorusuna yöneltmiştir. Yani evrendeki

değişme 'ilk hal'e götürebilirdi. Bu yüzden çeşitli araştırmalar yapıldı. Örneğin; Gamow, âlemin başlangıcından beri üç safhadan geçtiğini söyler:

a- Patlama safhası
b- Kesifleşme safhası ve
c- Şimdiki safha

Kâinatın başlangıç tezini savunanların bir kısmı kelâm görüşüne bir kısmı ise filozoflara yakındır.

Canlı varlık imkâna doğru açılmış daha üstün bir mertebededir. Yani maddenin imkânlarına göre canlının imkânları daha geniştir. Canlı varlık ile madde arasındaki ayrımları, Hylozoism, Animisme, Mecanism, Vitalism, Yeni Vitalism, Psiko-Biyoloji gibi akımlar ifade etmiştir. Canlı için vardır diyemeyiz, var olacaktır diyebiliriz. Örneğin; Bergson'a göre madde parçalanmaya, bölünmeye elverişli olduğu halde, hayat meydana gelmekte ve devam etmektedir. Canlı daima yaratış ve spontanelik değildir. Varlığını, kendi varlık şartı olan maddeye bağlı olduğundan dolayı yaşlanma, alçalma, çözülme ve dağılma vasıfları vardır.

Canlı aynı zamanda hem sebat hem de değişme olarak görünür. Özümseme cansız varlıkların canlılarda eriyerek hayat bulmasıdır. Bir yerde özümseme varsa orada hayat da vardır. Buna en iyi örnek virüslerdir. Virüsler canlı ortama girerek hayat kazanırlar. Fertleşme canlı varlıkta başlar. Fertleşme özümsemedir, yayılmadır. Fertleşme, taşkın bir özümsemeye yüklenmiş sınırlamadır. Bütün-fert münasebeti canlı varlıkta kendini daha açık olarak gösterir. Canlı varlığın gelişimi onun evrimini de ifade eder bir anlamda. Evrim bir olgudur. Bergson bu evrimi, bütün varlıkların dinamiğinde bulunan "hayat hamlesi" fikriyle açıklamaya çalışır.

Canlının evriminde ağaç dalları gibi açılmanın ileriye veya yana doğru iki manzarası vardır. Canlı varlığın evrimi ile ilgili evrim teorileri vardır. Lamarcism, Darwin, Ernst Heackel, Weismann ve Naegeli'nin araştırmaları, Hugo De Vrier ve Mendel'in önce bitkiler ardından da hayvanlar üzerindeki mutasyon tecrübeleri, Eimer'in teorileri, Yeni Darwincilik, teorileri evrim teorilerine örnek verilebilir. Bu teorilerin en önemli özelliği ırkçı düşünen kişilerin işine gelmiş olmasıdır. Faşizm gibi bir ideolojinin ortaya çıkmasına neden olmuşlardır. Bunun yanı sıra Alman felsefesini de önemli ölçüde etkilemişlerdir. Evrim olguları parçalıdır ve aralarındaki boşluklar doldurulamamıştır. Evrimin ortak özellikleri:

1- Evrim tekrar edilemez ve aksedilemez.
2- Vergi evrimi ile madde ve enerjiye ait olan evrim karıştırılmamalıdır.
3- Evrim ilerleyici veya gerileyici olabilir.
4- Gerileyici veya ilerleyici evrimlerin türlü problemleri vardır.
5- Devreli evrim ya da ihtiyarlama canlılara ait bir özelliktir.

bu sonuçlara bakılarak evrim yalnızca dış faktörlerin etkisiyle gerçekleşmez. İç faktörlerde bu noktada oldukça önemlidir.

Canlı varlık insanda içgüdü ve ona bağlı yetiler olarak beden, canlı varlığın olgunlaştırıcı fonksiyonunun gelişmesinden doğan zekâ, düşünce, dil, alet yapma, eğitim oarak ruhtur. Düşünce insanın en önemli vasfıdır. İnsana sübjektif ve objektif şuur güçlerini verir. Ancak insanın biyolojik özelliklerine bakıldığında insan, diğer canlılara oranla daha geç gelişir ve olgunlaşır. Örneğin; sinekler yumurtadan çıktığı gibi uçar, ördekler doğdukları gibi yüzerken insanın gelişimi 20-21 yaşlarındayken gerçekleşir. Ancak şu açıdan bakıldığında

insan doğduğu gibi beyin kabuğu hızlı bir şekilde gelişir ve alıcıları kuvvetlidir. Vicdan ve şuur çocuğun büyümesiyle birlikte olgunlaşmaya başlar. Ruh hastalıklarında da vicdanın gerçekleşmesini engelleyen haller ortaya çıkar. Bu da yetişme döneminde kritik süreçlerin aşılamaması, kişiliğin gelişmemesi sonucunda gerçekleşir. Vicdan üstün bir evrim derecesidir ve fert-toplum krizinin aşılmış olmasına, kişiliğin normal işlemesine bağlıdır.

ZAMAN VE HAREKET

Bu iki kavramda soyut kavramlardır. Burada mutlak varlık ele alınır. Mutlak varlık başı ve sonu olmayan zamansız ve sonsuz bir varlıktır. Ancak zamanda bu zamansız varlığa bağlıdır. Bu durumda zaman sonsuzluğun içinden bir kesit, sonsuzluğa göre sonlunun değişme ölçüsüdür. Zaman ve sonsuzluk fikrini ilkçağ düşünürleri de ele alır. Özellikle Parmenides'in varlığa yüklediği özellikler bu anlamda önemlidir. Kant, Leibniz zamanı ele almış düşünürlerdir.

Varoluşçuluğa ait zaman fikri ize tamamen yeni felsefeye özgüdür. Ancak köklerini yine ilkçağ'dan alır. Örneğin, Herakleitos varlığı oluş sayar. Augustinus'ta ise "hatırlamak" ve "ümit etmek" zamanın boyutlarıdır. Sartre'a göre insan âlemde kendisi için vardır. "varlık ve yokluk" adlı eseri bu düşüncelerin açıklanmasında önemlidir. Heidegger ve Bergson da zamanı, yaşayan, şuur sahibi olan varlık insandır. Karl Jaspers ise varoluş fikrine hem ilim hem de felsefe yolundan yaklaşmış bir düşünürdür. Jaspers zamanın akışını engelleyen durumları ölüm, ıstırap ve hastalık olarak gösterir. Egzistansiyalizmin bu düşüncelerine rağmen eksik ve yetersiz düşünceleri de vardır. Çünkü insanı aşkın varlıktan ve tabiattan uzaklaştırmıştır.

Varlık konusu içerisinde "Hürriyet" meselesi de ele alınmıştır. İnsan hür müdür? Sorusu üzerinde durulur da çok. Özellikle Kant bu konu üzerinde durmuştur. Varoluşçulara göre şuur hürriyettir. Varoluşçularda da hürriyeti ele alan Merleau-Ponty'dur. Ona göre "ben" hürdür. Hürriyet sıfırdan başlamaz hürriyet, hem âlemden hem de âleme doğmaktır. Sınırlı hürriyette Merleau-Ponty, mutlak hürriyette ise, Sartre önemli düşünürlerdir. Sartre'a göre varoluşlar karşılıklı hürriyetlerin bozulması ile olur. İnsan ona göre, hür olmaya terk edilmiş bir varlıktır. İradi fiil ve hür fiil tam olarak insanda ortaya çıkar. İnsan sonlu varlığı içinde zamansız bir şuura sahip olduğu içindir ki sonsuz varlığa yönelir. Bergson hürriyeti ontolojik olarak inceler ve derin şuurda yani şuurun dinamizminde arar.

İnsan, hürriyetini çaba ile kazanır. Çaba ize tehlike zevkinden ölümü hiçe saymaktan gelir. Ruh insanın üstün yönüdür ve hürriyet ise bu üstün yön ile ilişkilidir. Bu yüzden insan dince ve hukukça kanunlar önünde yaptıklarından sorumlu tutulmuştur. Çünkü sorumlu olmak için hür olmak gerekmektedir. "Biz emaneti göklere ve yerlere verdik, onlar kabulden çekindiler. Sonra insana verdik, o kabul etti. Çünkü zalim ve cahildi." Ayeti de insanın sorumluluk ve şuur sahibi varlık olduğuna işaret eder. Kierkegaard "ben nedir?" sorusuna "Hürriyet" diye cevap verir. Heidegger'e göre ise varoluş ve hürriyet aynı şeydir. Sartre'a göre de insanın en bariz vasfı hür olmaya mahkûm olmasıdır. Bunun için de ne âleme ne de başkalarına açılmayan yalnızlık içindedir.

Hegel zamanla hürriyeti birleştirmiştir. Her kurtuluş ona göre oluşta yani sentezde gerçekleşir. Bu noktada benin başka benlerle ilişkiye girmesi ve sosyalleşmesi ele alınır. Birçok düşünür benin diğer benlerle münasebet içerisinde olması gerektiğini söyler.

Münasebet yalnızca benler değil ancak benler aracılığıyla başkalarına aktarılmaktadır. İnsanlığa ve sonsuzluğa açık olan inanış hürriyetlerin en yüksek derecesidir.

DÜŞÜNCENİN ANTİNOMİLERİ

Düşüncenin en üstün şekli kavrayan, yani insanda ortaya çıkar. Bu da karşılıklı çatışmalar şeklindedir. Hiçbir davranış tek cevaplı değildir, çeşitli yollara ayrılabilir. Bugün ortaya çıkan çatışma ve kavgalar ise bu çok çeşitli yollar yüzündendir. Mümkün yolların çıkmaza girmesiyle de birlikte problemler ortaya çıkar. Bu problematikler ise, insan ilimlerinden doğan problematikler, fizikten ve canlılar ilminden doğan problematikler, mantıktan doğan problematikler, felsefeden doğan, bir-çok, tecrübe-akıl şeklinde ortaya çıkan problemlerdir. Bu tartışma ve karşılaştırmalar ilkçağdan günümüze kadar devam etmiş tartışmalardır. Örneğin; Realizm-İdealizm karşıtlığı zamanla Realizm-Nominalizm karşıtlığı halini almış ve son halini ise günümüze varoluş felsefesi olarak gelmiştir. Bunun yanı sıra Dogmatizm-Septisizm, Mekanik-Organik, Bütün-Fert ilişkileri de ele alınmıştır. Sosyalizm bütüncülüğü, Liberalizm ise fertçiliği temsil eden anlayışlardır. Birçok antinomi ilkçağdan günümüze kadar çeşitli şekillerde gelmiştir. Kant fenomen kavramını görünen alem için ele alırken Husserl tam tersi olarak görünmeyen aleme atfetmiştir.

Bütün bu antinomiler içerisinde tarafsız bir görüş sergilemeye çalışmış olan Pragmatizm'dir. Bu anlayış Nietzsche ile başlamış ve son aşamasını ise Bergson'da bulmuştur. Pragmatizm için fayda tarafı önemlidir. Ona göre, bütün doktrinler pratik faydamızı tatmin ettikleri ölçüde doğrudurlar. Tarafsız durmaya çalışan bir diğer düşünce sistemi ise, Pyrron ile ortaya çıkmış olan şüpheciliktir. Bu sistem mutlak ve genel doğruları reddetmiş, her şeye hatta duyu organlarımıza bile şüphe ile bakılması gerektiğini söylemiştir.

Lezgi KARADAĞ

Sh:95-103

Kaynak: "Hilmi Ziya Ülken" Çağdaş Türk Düşünürleri – II,

T.C Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü, Ankara 2013

Bugünün Diliyle HAYYAM

Hzl: A. KADİR

ŞARAP ve AŞK

HER ŞEYDEN UZAK

Şu yıkık bucakta oturmuşuz
şarabımız, aşkımızla başbaşa,
komuşuz nemiz var nemiz yok,
komuşuz şarabın yerine,
üstümüzü başımızı, yüreğimizi, canımızı.

Boş vermişiz acıların korkusuna, yarının umuduna.
Topraktan, yelden çok uzağız,
ateşten, sudan çok uzak.

DÜNYA BİR YANA SEN BİR YANA

Yeryüzü padişahların, kralların olsun.

Cehennem kötü insanın olsun, cennet iyi insanın.
Tanrıya toz kondurmamak meleğin işi olsun,
temizlik cennet kapıcısının işi.

Kim ne olursa olsun,
sevgili bizim olsun tek,
cam canımızın olsun.

RÜZGÂRLAR GİBİ

Bırak dört unsuru bir yana,
beş duyguyu, ey şarap sunan.

Azı da bir insanda gamın, çoğu da.
Vur patlasın çal oynaşma başlayalım,
bir yudumcuk sun bize şarabından.
Esip duralını rüzgârlar gibi.

BİR BAHAR SABAHI

Dışarsı ılık, taze, güzel.

Bulut yıkadı bahçelerin yüzünü.
Kuşlar keyfe geldi,
şakıdılar kayısı gülüne bizim içimizi:
«Şarap içmeli, şarap içmeli, şarap».

DÖNEN KİM?

Al istersen, veresiye cennet senin olsun.

Bana bir açıklık yer,
bir çayır çimen olsun,

bir kadeh, bir güzel, bir şarap sunan olsun, yeter.
Ama bunlar peşin olsun.

**Cennet, cehennem gibi lâflara boş verelim.
Cehenneme hani kim gitmiş,
hani, cennetten dönen kim?**

KADİR GECESİNDE BİLE

Hiç ayık dolaşmadım ömrümde, ama hiç.
Kadir gecesinde bile fitil gibiyim, körkütük.
Kadehle kucak kucağayım o gece,
küple o gece göğüs göğüseyim.

Elim testinin koynunda, ta sabahlara dek.

KENDİNİ BİL

Yokluk halkasına gir, kral ol.

**İçinin yüzünü yıka, kiri pası ant.
Meyhane sokağında ibadet edene şunu de
«İlkin kendini bil,
sonra ne halt edersen et.»**

MUTLU KİŞİ

Aşk kitabını evirdim çevirdim.

Bir adam konuştu kitabın içinden,
yüreği yana yana, bir adam:
«Kimdir mutlu kişi, bilir misin?
Bir karısı olacak ay gibi güzel.

Bir gecesi sürecek yıl kadar uzun.»

TOPU TOPU

Yüreğine keder ağacını diktin mi, bittin.
Boyuna güler yüzlü kitaplar oku.

Çek şarabı, içinden ne gelirse onu yap.
Yeryüzünde topu topu kaç gün kalacağız ki

BİR GÜNÜN BEYLİĞİ

İki batman şarap olacak,
bir somun ekmek, pamuk gibi,
bir koyun budu olacak,
şipşirin bir de güzel.

Bir çardak altındasın,
gel keyfim gel.

Padişahta var mı böyle yaşamak.

BENİM PAYIM

Düşe düşe sarhoşluk düştü benim payıma.
İnsanlar, neden kınarsınız beni?

Ya bütün haram şeyler sarhoş etseydi,
ortada bir tek ayık zor görürdünüz.

İKİ YULAR

Ramazan geçti, dedim oh, tamam.
Dedim hiç durma, yumul şaraba,
gir ateşin içine, kıpkırmızı yan.

Artık ne namaz var sana, ne oruç var,
kurtuldun iki yulardan, hımbıl softa.

HANİ

Bir güzel sevelim, dedik.

Hani para?

İçelim, basalım nârâyı, dedik.
Hani şarap ?

Taş çatlasa çıkamazsın yoldan.
Kaldı bir tek çare:

Namaza dayan!

NE GÜNE DURUYOR

Biliyorum, kötü bir ad bırakacağım,
ne yapayım, elimde değil,
bir kerpiçim mi var, verdim şaraba gitti.
Sonra ne mi yaparım dediniz?

Şarabı neyle mi içerim?

Neyimi mi veririm dediniz sonra?
Cübbemle sarığım ne güne duruyor,
onları meryem dokumadı ki.

YARIN

Alayı bırak, kendine gel, dostluğunu bil,
derdime ortak ol, şarapla, dolu tasla.

Yarın ben toprağım, al beni, tuğla yap,
kullan meyhane duvarında, yıkıkları kapa

BU YOLDAN ŞAŞMA

Yepyeni bir saltanat olacağına
yıllanmış şarap olsun, bir yudumcuk.
Şaşma seni şaraba götüren yoldan,
bir tası, sarayda yaşamaktan daha güzel.

Küpün ağzına konan kerpiç var ya,
metelik etmez yanında kral tacı.

KANCIKLIK YOK

Hiç ayrılma sevgilinin kapısından,
çal boyuna o kapıyı, çal gönül.
İstediğin ne, kimi beğendin, buyur al.
Ama kancıklık yok bu oyunda,
tak canını dişine,
atıl ortaya erkekçe.

BU KORKU NE?

Kendini sorguya çek, akim başındayken.
Ne getirdin? Ne götüreceksin?

Şarap içmem, diyorsun, ölmek var.
İçersen var da, içmezsen yok mu?

MEDRESE DEDİĞİN

Aklını kullan, oğlum Ömer,
ne var medresede, bok mu var?
Meyhaneye gir, sana hiç kimse dokanmaz,
keyfince kurul, istediğince çek.

Medrese dediğin ne ki, Ömer oğlum,
püf desen yıkılacak.

TIN TIN ÖTERSİN

İçmeyen insan ne anlar bu şarkıdan.
Yaşamanın tadını ne bilir yüzü paslı.
Yeryüzü sevene ışıl ışıl ışıldar.

Oysa sen tın tın ötersin,

sana bizim aşkımız bir şey demez,

ey içi kara, sersem yobaz!

HİÇ UYANMADAN

Bizde kalp para geçmez.

Süpürge temizledi burasını çoktan.

Ne ikiyüzlülük kaldı, ne yalan dolan.
Bir ihtiyar çıkageldi meyhaneden,
şarap içmeye bak, dedi, şarap,
yüzyıllarca uyuyacağan nasıl olsa,
toprak altında, hiç uyanmadan.

AŞK ŞERBETİ

Seni sevdim diye kınarlarsa beni,
kılım kıpırdamaz.

Yürek ne, sevgi ne, onlar bilir mi ki?
Bir kavgam bile yok benim onlarla;
dolu tas er kişiye gerek,
yaramaz aşk şerbeti er olmayana.

BIRAKMAZSIN ADAMI

Ey şarap, güzel şarap, tatlı şarap,
ne kadar iyisin tasın içinde, ne kadar iyi.

Ama bir bağsın aklın ayağında, bir düğüm.
Koyvermezsin adamı ne mal olduğunu anlamadan.

SOLMAYA GÖRSÜN

Çek şarabı, hadi durma, bugünler sayılı.
Sonrası ne, toprak altında uyu babam uyu.
Orda ne arkadaş var, ne dost var, ne karı.
Beri gel, dinle beni, sakın kimseye deme:
Bir çiçek soldu mu, tamam, hapı yuttu.

SAHİ

Yel olsam, bir ulaşsam saçının teline,
derdinin elinden bir kurtarsam dizgini.
Gözle hiç kimse göremez dediler yüzünü,
göz bizim gözümüzse, sahi, mümkünü yok.

EY ŞARAP SUNAN

İçki getir, ey şarap sunan, güle oynaya,
hafakanlar bastı bir şöyle görünmekten, bir böyle.
Koy rehine seccadeyi, sarığı, git şarap al,
bellesin cümle âlem, kafayı çekmek nasıl olur.

YAZ KÂTİP YAZ

Alçak felek bağladı beni kıskıvrak
ben elimin, ayağımın farkına varalı.
Yaşadım sayacaklar şarapsız günlerimi,
onlar da bu fakirin hesabına yazılacak.

VAR MI DAHA ÖTESİ

Bir batmanlık tasa sarılırım bu gece,
iki tasla zengin ederim kendimi,
dini de, aklı da boşarım üç kere,
sonra üzüm kızıyle nikâh kıyarım,
yatalım ciğerparem, derim, gel.

BU ŞARAP

Bu şarabı dilenci içti, bey oldu gitti.

Bu şarabı tilki içti, arslan kesildi.

Bu şarabı ihtiyar içti, oldu delikanlı.

Delikanlı içti, ömrü bi uzadı, bi uzadı, bi uzadı.

ÇIKARALIM DEDİK ACISINI

Seccadeyi bir de şarap küpünün yanma serelim, dedik.
Kafayı bi güzel çektik, ama bi güzel.

Ayıp söylemesi, bayağ, adama benzedik.

Tekkelerde ne günlerimiz harcandı toz oldu gitti,
çıkaralım, dedik, acısını o günlerin meyhanelerde.

OLDU MU BU

Bir elimizde Kur'an, bir elimizde şarap tası.
Bir yanımız helâl, bir yanımız haram.

Şu ham gökkubbe altında biz neyiz?

Ne tam gâvur, ne tam müslüman–

Çalgıları şuraya alalım, baş köşeye.
Dostların parmağı ağzında kalsın,
öyle bir veryansın edelim.

İçkiyle değişelim seccademizi,
çatlasın namus mamus, falan filân.

BERİ DURSUN

Cennet varmış, bakın hele,

güzeller dolaşırmış salma salma,

sular akarmış şeker gibi tatlı,

ırmaklar gürlermig şaraptan, sütten, baldan.

Ey şarap sunan, hadi durma,

aklını başına al, bir tas şarap sun,

bin veresiye beri dursun,

bir peşin yeter de artar bile.

CEHENNEMİN DİBİNE

Eski şarabı da alırız, yeni şarabı da.
Cenneti iki arpaya satan kişileriz.
Öldükten sonra gideceğin yer neresi mi?
Sen getir şarabı, önüme ko hele,
sonra cehennemin dibine kadar yolun var.

KADEHİN GÖZLERİNDEKİ

Kur'an, yüce din kitabı, yeryüzünde tek,
tanrı iyi şeyler yazar okuyanın defterine,
oysa biz, estikçe okuruz, ara sıra.

Sen asıl kadehin gözlerinde ışıyan âyete bak,

bütün dünya okur onu,

dudaklar değer değmez, her dakka.

CENNETE KİMSE GİDEMEZ

Şarap iç, güzellerin çevresinde fır dön,
güzellerle düş kalk, gece deme gündüz deme.
Günahın, kusurun yokmuş gibi satma kendini,
görünme bir öyle bir böyle.

Esrik âşıkların sonu ne? Cehennem mi?
Demek cenneti göremeyecek hiç kimse.

DAHASI VAR

Bir gün beni nasıl sarhoş göreceksin, bilir misin,
alçalmış, küçülmüşüm, ayağına başımı komuşum,
sarığım bir yana gitmiş, şarap tasım bir yana,
puta tapan saçlarının zincirine vurulmuşum.

HARCAMA BENİ

İşte aydınlık, ey şarap sunan,

işte dolu tas, işte ay ışığı,

bir de güzel, yakut gibi, pırıl pırıl.

Kavrulan bu yürek toprak değil,

harcama, ey şarap sunan, harcama beni,

o sudan getir bana, ne olur.

SON GÜNE DEK

Keder seni bağrına basmak mı ister,
hadi ordan, çek arabanı, de.

Boş sıkıntılara kaptırma günlerini.
Yutmadan bedenini toprak
ne kitabı bırak, ne çayır çimeni.

Etele yârin dudağını, sakın ha,
ta son güne dek.

YAŞ YETMİŞ

Yarın bu bacaklar ayrılık dağını aşacak.
Önümde şarap, çek babam çek.

Saçlarım ne güzel, kar gibi ak,

yaş yetmişe vardı, lâf değil,

insan bugün yaşamazsa, ne vakit yaşayacak.

BENİ ARARSANIZ

Bu dünyadan çekip gittiğim gün

şarapla yıkayın beni.

Talkını şarapla verin bana, dolu tasla.
Kıyamet günü, nerde bu adam, dersiniz, olur
eşin meyhane önünde toprağı da, görün.

ÖLDÜKTEN SONRA DİRİLİŞ

Bir gün kökünden sökülünce bu ömür ağacı,
nem varsa un ufak olacak toprakta.
Toprağımdan testi yapar, içine şarap korlarsa,
ossaat dirilir, oh derim, dünya varmış be!

TANRI'YLA KONUŞMALAR

YASAK

Süsle, beze, lokum gibi ko kargımıza,
esmeri, de, beyazı, de, pembesi, de,
baştan çıkar, yerlere ser bizi, öldür,
sonra çevir dört yanımızı bir sürü yasakla,
ona bakma, şuna bakma, buna bakma,
dolu tası eğri tut, ama içindekini dökme.

YA O YA BU

Tepeden tırnağa varlıksın, ey tanrı,
ne yoklarla birsin, ne yok olacak şeylerle.
Ne yerin var senin, ne yurdun var.

Ama her yerdesin, olmadığın yer yok.

Ey, yerden yurttan, yönlerden ayrı, uzak,
ya olduğun yeri de bana,
ya olmadığın yeri de.

FARK NE

Günahsız tek kişi göster bana,
insan nasıl yaşar günah işlemeden?

Ben kötü bir şey yapıyorum günün birinde,
sen küplere biniyorsun o zaman,
ağlatıyorsun anamı, kıyasıya.

Kötü şey değil mi bu seninkisi?

Öyleyse aramızda fark ne?

FASAFİSO

Bir güzel allamış pullamışsın bizi,
bir alay da güzel şeyler çıkarmışsın bizden.
Potadan beni böyle sen döktün madem,
daha iyi, daha güzel ol, deme,
ben bu kadarım, ötesi fasafiso.

ALIŞVERİŞ

Hadi ben isyan etmiş bir kulum,
sen de ne olur bir kere ne, de.

Hadi ben içi kapkara bir nesneyim,
ama senin aydınlığın hani nerde?

Bizden sana ibadet, senden bize cennet ha
Nerde kaldı öyleyse iyiliğin, adamlığın,
seninkisi düpedüz alışveriş değil de ne?

İSTEDİĞİM ÇOK DEĞİL

Bir ekmek kapısı aç bana,
bir geçim yolu bulayım
kula kulluk etmeden.

Öyle sarhoş olayım ki şarapla,
öyle kendimden geçir ki beni,
duymayayım bir baş ağrısı bile.

BAĞIŞLA BENİ

Bu yüreğe acı bir parça, ne olur.
Dertlerin yurduna bir parça acı.
Tutsağın olmuş bu cana kıyma.
Meyhaneye giden bu ayağı hoş gör.
Bağışla şarap tasını tutan bu eli.

NEDEN

O gün başka işin yokmuş ki,

yetmiş iki millet çıkarmış komuşun ortaya,

bir sürü soy sop çıkarmış komuşun.

Bense, aşk soyuna bağlı doğmuşum sımsıkı.

Bu ayrılık gayrılık neden diye sormuş durmuşum,
bu müslümanlık, bu gâvurluk neden,
aşk içinde erimek varken?

DÜNYA İNSANLAR VE ÖZGÜRLÜK

BAŞKA

Tam yatmasın aklın hiç bir şeye.
Neler çıkar karşına kimbilir yarın,
bu karanlıktan başka bir karanlık,
bu sabahtan başka bir sabah.

TESTİCİK

Dün çini testiyi taşa vurdum.
Adamakıllı sarhoştum, zilzurna.
Kendiliğinden konuşuverdi testicik:
«Senin gibiydim ben de bir zamanlar.
Ya sen de bir gün benim gibi olursan.»

GÜMBÜR GÜMBÜR

Doğruyu savundun mu, halin duman.
İnsanın eli kolu bağlanmış bi kere.
Sıvarsın günün birinde paçaları,
ha babam, dersin, gerçeğe uzanırsın,
gümbür gümbür yuvarlanırsın karanlığa.

O KİŞİLER

En ince düğümler nasıl çözülür,
gösterdiler dostlara bir bir,
erdemi, yolu yordamı bilen kişiler.
Ama atamadılar nedense tek adım
şu karanlık gecenin içerisine,
anlata anlata bitiremediler masalı,
daldılar deliksiz uykuya.

MASAL

Ne diye güvenirsin paraya pula?

Ne diye övünürsün evlerinle, konaklarınla?
İnsan ömrü masaldan başka ne?
Kasırgalar üstüne yaparsın evini,
mumlar yakarsın içinde üstelik,
bir bir konaklar dizersin sel uğrağına.

ALDIRMA

Çalıma bak şu zibidilerde.

Geçirmişler ellerine bu ülkeyi,

en bilgini sanıyorlar kendilerini buranın.

Aldırma, serin tut sen içini,

bilmezsin, öyle eşektir ki onlar,

eşek olmayana dinsiz imansız derler.

Bir sürü alçağı sensin adam eden,

toprak sahibi yaptın hergeleleri, davar sahibi.

Han verdin, hamam verdin, bol keseden.

Beri yanda yiğit adamın kuru ekmeği yok.
Köpek işesin senin içine, kancık dünya.

ALABİLDİĞİNE

Bir tek soluğun bile boşa gitmesin,
her solukta alabildiğine yaşa,
bu dünya bahçesinin anasıdır yaşamak.
Ama durmaz, uçar gider yel gibi.

OYUNCAK

Beni dinle, eski dostların bir tanesi,
kulak asayım deme sakın feleğin işine,
ne başı var onun, ne dibi.

Bir ufacık arsa yeter bana, de,
çöküver o arsanın kıyıcığma,
hiç durmayan oyuncağı seyreyle.

PAÇACIYA MİNNET ETMEM

Önce dert avucundan çekerim kana kana şarabı,
sonra gider bir yudumcuk su içerim, oh derim.
Önce ciğerimi pişirir, bir güzel yerim,
sonra banarım lokmamı bir ahbabın tuzuna.

DEĞMEZ

Bütün bu çabalaman neden?

Karnını doyurman içinse bir diyeceğim yok.
Üstün başın, çotuğun çocuğun içinse gene yok.
Ama çok paralı bir adam olmak içinse
kıyma güzel ömrüne, değmez.

SATMA

Kulak verir dinlersen, bir çift sözüm var sana
Taş çatlasa ikiyüzlülük rubasını giyme,
bir dakkalık mutluluk mutluluk değil.

Ne olur, satma ölümsüzlüğü iki pula.

TOPRAK

Dün testicilerin ordan geçiyordum,

elleri baktım ne güzel oynuyordu toprakla,

baktım on parmakta on hüner.

**Kimse farkında değildi, bir ben gördüm,
babamın toprağıydı ellerindeki toprak.**

GÖZÜNÜ DÖRT AÇ

Şu zamanda bir sürü dostun olacak da ne olacak.
Şöyle uzaktan bi selâm, nasılsın iyi misin, o kadar.
Tam inanır güvenirsin, basarsın bağrına,
bir de can gözünü açtın mı, ne göresin,
dost bellediğin dost değil, yılan.

VIZ GELECEK

İster Müslüman olsun, ister gâvur olsun, bana ne,
sımsıcak olsun yürek dediğin,
sevgiyle dolu olsun ağzına dek.

Bizim deftere adın hele bir yazılsın, kardeş,
o zaman cennet de vız gelecek sana,
göreceksin, cehennem de vız gelecek.

ŞEYH İLE OROSPU

Bir şeyh dedi ki bir orospuya:

**«Sarhoşsun kızım sen oldum bittim,
bugün birinin koynundasm, yarın birinin.»
Orospu, bakıp bakıp şeyhin suratına, ne dese:
«Ben dediğin gibiyim, şeyhim, doğru,
ama sen, şu göründüğün gibi misin?»**

DİLE BENDEN

Tanrı gibi gökyüzüne uzanabilseydim,
canına okurdum şu düzenin, canına.

Bir dünya kurardım gönlümce, yepyeni,
ey insan, derdim, ey insan,
dile benden ne dilersen.

DEVEDE KULAK

Dünyamız baştanbaşa acı dolu, dert dolu.
Dünyamız kan içinde, felek domuz, ikiyüzlü,
Rahat adam nerde hani,
mutlu adam hani nerde?

Varsa bile, devede kulak, aldırma.

ZAMANA UYGUN BİR ÖĞÜT

Dinle beni, akimı başına devşir oğlum,
dostluk ne, sevgi ne, bir sürü ıvır zıvır.

Sarıl dünya işine, dilini sıkı tut ama,

gözün mü var, kulağın mı var, neyin varsa,
ko bir yana hepsini, bi güzel turşusunu kur.

FÎTÎZ

Gül mü yok, diken olsun diken.

Güneş mi yok, ateş olsun ateş.

Hırka mı yok, şeyh mi yok, tekke mi yok,
kiliseye, çana, puta fitiz.

VAKTİ GELİNCE

Gözümü korkutan ne, yok olmak mı?

Bu yarımdan daha güzel bana öbür yarım.
Na şurda bir can var, şöyle böyle, iğreti,
vakti geldi mi, bas git, derim, oldu bitti.

BİZ İNSANLAR

Kuşlar gibi tuzağa düşmüşüz.

**Feleğin durmadan yumruğunu yemişiz.
Al kanlar içinde baştan çıkmışız.
Kapısız, damsız şu yuvarlakta
bir sürü insanız, başıboş, kimsesiz.**

**Bu dünyaya istediğimiz gibi gelmedik,
bu dünyadan istediğimiz gibi gidemeyiz.**

CEHENNEM

Görmüş geçirmiş adama canım kurban,
ayağının tozu olayım onun, tozu.

Asıl cehennemi sen gel bana sor, ahbap,
asıl cehennemi sen gel bana sor:

Hiç yanmamış bir adamla otur bir parça konuş,
gör bak, cehennem denen şey nasıl oluyor.

ÖLMEZLİK

Şurda, oh diyecek bir yer olaydı,
ya da şu uzun yolun güzel bir sonu:
Yüzbin yıl sonra, yerin altından,
otlar gibi, yeşil yeşil, çıkma umudu.

ACI ŞİİR

**Dost mu dedin? Şu hokkabaz evinde ha?
Sakın arayıp durma onu boş yere,
bunu benden duy, kimseye bir şey deme.
Dermanı falan geç bi kalem, derde sarıl,
sarmaş dolaş otur kal acılarınla.**

Acılara ortak mı dedin? Geç onu da.

BAKMADAN GÖZYAŞINA

**Bilmez miyim seni, domuz, bilmez miyim seni,
insanoğlu bir kere düşmeyegörsün zora,
şöyle bir parçacık uzatmazsın elini,
nerde bir acı görsen, nerde bir yaralı yürek,
bakmadan gözyaşına, katarsın acıya acı,
al dersin yaranın üstüne bir yara daha.**

BEY GİBİ

Acılara, kaygılara kapılmak da ne?

Hoş tut yüreğini, gününü gün et, eğlen,
ama bu namussuz yolda namuslu yürü.
Sahiden yokluksa bu gidişin sonu,
sen kendini bugünden yok say,
yaşa kendi buyruğunda bey gibi.

HANİ DUMAN

Bu dünyaya geldik de ne anladık, ne gördük?
Yaşamak umudunun çiçeği hani nerde?

Bu ateşte bir hayli iyi insan yandı,
kül oldu gitti bir hayli iyi insan.

Bir parça duman hani yok mu, bir parça duman?

DAKKA ŞAŞMA

Şu olan biten var ya, boş ver ona.
Taş yağsın isterse, çok sürmez.

Dakka şaşma dakka, yaşamaya bak.
Ne geçmişi düşün, ne gelecekten kork.

BİR GÜN GELİR

Yaşadın, yaşadın, bin yıl yaşadın diyelim hadi,
sen bana sonunu de bunun, sonunu.

Şu yıkık dökük saraydan çekip gitmek değil mi?
Ha anlı şanlı bir sultansın, ha bir dilenci,
bir gün gelir ikisi de çıkar bir kapıdan.

ANLADIMSA

Dünyaya gelirken sormadı kimse bana
ister misin gelmek, istemez misin?
Şaştım kaldım burda ne gördüysem.
Şimdi de çekip gidiyorum işte,
bu da elimde değil, ne yapayım.
Anladımsa bu işi arap olayım.

SAKIN HA

İyi yürekli mi, akıllı mı, yanaş, korkma.
Nobran mı, yetersiz mi, kaç bucak bucak.
Akıllı insan zehir sunsa al, iç.

Nobran bal şerbeti uzatsa, sakın ha!

KULLUĞA PAYDOS

İki günde bir somunla katığım olsun,
kırık bir testide yarım tas soğuk suyum.
Bunlar varken el kapısında kulluk ha?

Gel gör, yaparsam namussuzum.

KAZIK

Çıkıncaya dek bedenden bu kuru can
en iyi şeyi yapacağım, inadım inat.

Saçma sakalına edeyim, kim kınarsa beni.
Dokanmasmlar bana, deyyustuk etmesinler,
görsünler biraz da oturdukları kazığı.

KÖTÜ TOHUM

Bakıyorum cenneti arıyorsunuz boyuna
kiminiz tekkede, kiminiz medresede,
kiminiz manastırda, kilisede kiminiz.
Ödünüz kopuyor cehenneme gitmekten.
Oysa hiç ekmedi yüreğine bu tohumu
aklı başında olan.

ANLAMADIM GİTTİ

Bugün benim gibi sevdalı var mı,
bugün benim gibi deli,
yerlere serilmiş, yüreği kan içinde?
Ben değilsem kim şu adam?

Bir zamanlar vardım, ben bendim.
Bugün var olan neyin nesi?

DAHA NE İSTERSİN

Doyacak kadar aşın varsa,
başını sokacak bir de damın,
insanoğluna kulluk etmiyorsan,
başkasının sırtından değilse geçimin,
tamam, güneşli günler içindesin.

ÇIĞ TANESİ GİBİ

Her şeyi düzene koymuşun gibi yaşa,
içindeymişin gibi yemyeşil bir sevincin,
sanki geçimin falan yolunda,

çiğ gibi oturdun say yeşillikte bir gececik,
kalkıp gidiyormuşun gibi sabahleyin.

KALAKALMIŞIM

Epey şey öğrendim, diyordum kendi kendime,

çok az şey kaldı, diyordum, anlamadığım.

Aklımı başıma alınca ne göreyim,

ömrüm yel gibi esmiş gitmiş,

hiç bir şey öğrenmeden kalakalmışım.

NEYİM, NERELİYİM Kİ

Ben istedim de mi böyle oldum ?
Kendiliğimden mi girdim bu kanlı yola?
Neden bu yolda koşup duruyorum?

Bir gerçek var beni doğuran,

bir gerçek, benim dışımda,

ben neyim, nereliyim ki kalkıp geleyim?

EY KARDEŞ

Bu yolda yürümene bak,
ikilik kalkıncaya dek.

Sen dayanırsan ikilik kalkar.
Öyle bir yere de varırsın ki,
senden senlik uçmuş gitmiş.

EYVALLAH ETME

Bir sürü ite kopuğa kulluk
daha ne kadar sürecek?

Konma ordan oraya sinek gibi,
kimseye eyvallah etme,
yeter iki günde bir somun ekmek.
İç yüreğinin kanını,
ellerin aşını yeme.

GÖRÜRÜM

Uyuyanlar görürüm toprağın üstünde,

görünmeyenler görürüm toprağın altında.

Bakar bakarım yokluk çölüne,

kimi yola çıkmış gelir,

kimi sonra gelecek,

kimi gelmiş gitmiş.

YALAN

Namaz mamaz yalan,
böyle bir bahane gerekti.

Neden mi geldik camiye?

Burdan yürüttüğümüz seccade eskidi.
Belki bir yenisi vardır, bakalım dedik.

DÜZEN OLSAYDI

İyi bir düzen olsaydı dünyada,
doğru tartılsaydı insan emeği,
dünya, sevilen dünya olurdu.

Namuslu insanlar kalmazdı bir köşede.

Bir yemiş koparsaydım umut dalından,
bir uç bulsaydım yumağıma,
yoluna koysaydım işimi bir parçacık.
Açılsaydı tokluk ülkesine bir kapı
bu karanlık, kör zindanda.

UĞURLAR OLSUN

Özgürlük yoluna girmezsen,
bu yolda koşmazsan vargücünle,
yıkamazsan yüzünü kanında yüreğinin,
yarın avucunu yalarsın.

Er dediğin kendini yok bilmedi mi,
cayır cayır yanmadı mı yürek dediğin,
hadi öyleyse, uğurlar olsun.

YOLCULUK VAR

Yaşlandım, oldum iki kat.

Oysa kumaşlar dokumadaydım, yepyeni, sağlam.
Demin cana baktım, kalktı gidecek,
aman, dedim, ne olur can, gitme,
dedi, dam çöktü çökecek, duramam.

SIKIYSA

Güneşi balçıkla gel de sıva.
Gizli türküleri gel de söyle.
Bir güzel inci çıkardı akü,
düşüncemin denizinden,
sıkıysa gel de del.

İNSANCA YAŞAYAMAMAK

Bu dünyadan mı korkar sanırsınız beni,
ölmekten mi korkar sanırsınız,

canımın, bırakıp bedenimi, gitmesinden mi?
Ölüm gelmiş gelmemiş, umurumda değil.
Yolumu kesen, insanca yaşayamamak.

Kaynak: Bugünün Diliyle HAYYAM, Yenileştiren : A. KADİR, İKİNCİ BASKI- Şubat 1969, İstanbul

Lütfi FİLİZ Kaddesellâhü Sırrahu’l Azîz (Fâni)

Lütfi Filiz, Osmanlıların son dönemlerinde pek çok cephede savaşların hüküm sürdüğü bir dönemde, bir Anadolu kasabası olan İzmir’in Tire ilçesinde 1911 yılında dünyaya geldi. İkisi kız yedi kardeşten beşincisidir. O doğduğunda, üç ağabeyinden biri Galiçya, biri Kafkasya ve biri de Trablus cephelerinde savaşmaktaydılar.

Lütfi Filiz’in ailesi, o zaman için varlıklı sayılabilecek bir durumdaydı. Babası Abdurrahman Efendi, saatçilikle geçimini temin ederdi. Bu yüzden Tire’de aile lakapları saatçiler’di. Babası, mesleğini öğrendiği Ermeni ustasının hastalığının son anına kadar hizmetinde bulunacak kadar vefalı idi. Ustasına karşı gösterdiği bu vefadan dolayı, İzmir’de yaşayan büyük saat tüccarlarından olan Nacaryan’lar Abdurrahman Efendiye zaman içinde çok yardımda bulunmuşlardır.

Birinci Dünya Savaşının birinci yılı 1915’te, Rum mahallesinde başlayan yangın önü alınamayarak büyümüş ve Tire’nin yarısından fazlasını yakıp kül etmişti. Bu büyük yangında ancak canlarını kurtarabilen Abdurrahman Efendi ve Ayşe Hanım, küçük Lütfi ile birlikte Tire’nin Karacaali köyüne giderek akrabalarından birine sığınmışlar ve orada küçük bir evde bir yıl kendilerini toparlayıncaya kadar kalmışlardır.

Köyde geçen bu süre, küçük Lütfi’nin babası tarafından en yoğun olarak eğitildiği dönem olmuştur. Her gün işinden eve dönen baba, küçük Lütfi’yi önüne alıp Kuran’dan bir sayfa ezberletmiş ve beş yaşında Kuran’ı hatmettirmiştir. İlk okula başladığı yedi yaşında okumayı bildiği için ikinci sınıfa atlamış, o zamanlar altı sınıf olan ilk okulu beş yılda tamamlamıştır. Daha sonra medreseye gitmiş ve bir yıl sonra kapatılmasından dolayı tahsil hayatı yarım kalarak baba mesleği olan saatçiliğe başlamıştır.

15 yaşına geldiğinde Tire’de saatçiliğini geliştiremeyeceğini anlayarak İzmir’e gitmiş iyi bir ustaya üç yıl hizmet ettikten sonra on sekiz yaşında Tire’ye tekrar dönmüş ve kendi dükkanının başına geçmiştir.

1932 yılında ilk askerliğini İzmir’de Hilal kışlasında muharebeci olarak tamamlamıştır. 1934 yılında çıkan soyadı kanunu ile ‘Filiz’ soyadını seçmiştir. 1938 yılında, 27 yaşında iken 49 yıl birlikte hayat süreceği Nuriye Hanım ile evlendi. Bu evlilikten ilk ikisi kız olmak üzere dört çocuğu oldu. İlk çocuğu bir yaşında iken patlak veren İkinci Dünya savaşı üzerine seferberlik ilanıyla ihtiyat askeri olarak Gelibolu yarımadasına giderek bir yıl daha askerlik yaptı.

Lütfi Filiz çok küçük yaşlarında itibaren müziğe karşı ilgili ve duyarlıydı. Daha bebekliğinde, annesinin söylediği ilahilerle babasının kucağında uyumayı severdi. Yaşı ilerledikçe bu merak daha da artmış ud çalmaya heveslenmiştir. İlk başlarda evde gizlice başlayan ud çalma hevesi, sonraları, özellikle mesire yerleri çok olan Tire'de, gençlik yıllarında musikî alemlerinde devam etmiştir. Musikiye olan ilgisini hoş karşılamayan babasını bir laf oyunu ile kandırmış "alay çalgısı" olarak babasına bahsettiği ve cumhuriyet sonrasında kurulan Tire Cumhuriyet Halk Fırkası Bandosunda uzun yıllar trompet ve flüt çalmıştır. Çekoslovakya'dan gelen bando hocası Mösyö Slavo'nun ısrarı üzerine keman çalmaya başlamış, o dönemlerde büyük bir ihtişamla kutlanan cumhuriyet balolarında ikinci keman olarak yer almıştır. 45 yaşından sonra tasavvuf düşüncesinin de etkisiyle neye merak salmış ve Tire Musikî ve Sahne Sevenler Cemiyetini kurmuş bu cemiyete zamanın hocalarından Arif Sami Toker'i getirmiş ve 1955-1960 yılları arasında pek çok halk ve radyo konserine katılmıştır. Bestelediği ilahilerin temelindeki Türk müziği bilgisini bu dönemde almıştır.

Lütfi Filiz'in hayatındaki en büyük değişim otuz dört yaşındayken gerçekleşmiştir. İçinde durmak bilmez hakikat arayışı, onu ilk efendisi Osman Dedeye kavuşturdu. Osman Dedeyi tanıyıncaya kadar olan hayatında şeri kurallara sıkıca bağlı olan Lütfi Filiz'in hakikat ilmini öğrenmeye başlamasıyla hayatında pek çok şey değişmeye başladı. Babası Bektaşi olan Osman Dede, Melami mertebelerini tamamladıktan sonra bin bir gün çilesini Kahire Ateşbâz-ı Velî Asitânesinde doldurmuş bir Mevlevî dedesi idi. Kahire'den dönüşünde, önce Konya'ya geçmiş, oradan davet üzerine hayatının son beş yılını geçireceği Tire'ye gelmiştir. Mevlevî olarak tanındığı Tire'de ömrünün son demine kadar Lütfi Filiz'i yetiştirmeye devam etmiştir.

Lütfü Filiz, 1949 senesinde Osman Dedeyi kaybettikten sonra, on sene kadar bir manevi boşluk dönemi geçirdi. Tire'de Şevki Dede adında bir zâkir başı var idi. Lütfü Filiz, Şevki Dedeye " *Dedem, sen gittiğin yerlerde boş adamlarla görüşmezsin. Görüştüğün kimselere benden selam söyle* " der, Şevki Dede de İzmir'e gittiğinde görüştüğü Aziz Şenol'a Lütfü Filiz'in selamlarını götürürmüş. Böylece yüz yüze bir tanışma olmasa da Aziz Efendi ile aralarında bir selamlaşma gerçekleşmiş ve müşterek bir dost vasıtasıyla tanışmışlardı.

Selamı Aziz Dedeye ileten Şevki Dedenin bu konuşmasından bir yıl sonra Lütfi Filiz İzmir'in Kemeraltı semtinde Şapkacı Aziz Efendi olarak bilenen zatın dükkanına gitti ve ona;

"Ben kitab-ı kâinatı hatmetmiş sanırdım sevgilim

Kadd-i mevzunun görüp tekrar eliften başladım"

Diyerek kalben bağlandı.

Bu bağlanış Lütfi Filiz için yeni bir doğuş oldu ve gönlündeki birikim Aziz Dedenin de etkisiyle şiir, ilâhi ve besteye dönüştü. Fanî Divan'ını oluşturan şiirlerin pek çoğu onun bu döneminin meyveleridir. 1979 senesinde elli altı yıl aralıksın sürdürdüğü saatçilik mesleğini bıraktı. 1981 senesinin Mart ayının sekizinde Kenzî Aziz Şenol'un vefatından sonra kendisine verilen öğreticilik görevini üstlendi.

4 Eylül 1988'de 49 yıllık hayat arkadaşı Nuriye Hanımı kaybettikten sonra Tire'den ayrılıp çocuklarının yaşadığı İstanbul'a yerleşti ve Tire'ye sadece yaz aylarında gitmeye başladı.

1983-1988 yılları arasında yaptığı sohbetlerin toplanmasıyla oluşan bilgiler Noktanın Sonsuzluğu ismiyle dört cilt olarak 1998-2000 yılları arasında yayınlandı. (Pan Yayıncılık)

Bestelemiş olduğu ilahiler, aynı isim altında önce nota olarak kitap halinde, daha sonra müzik albümü olarak yayınlandı. (2001, Pan Müzik)

Bu seriden olmak üzere Lütfi Filiz'in 1945'ten beri çeşitli dönemlerde aruz ve hece vezniyle yazmış olduğu şiirleri bir araya getirilerek elinizde bulunan Divan'ı oluşturuldu.

Tüm hayatı boyunca zamanın şartları gereğince okula gidemediği için üzüntü duyan Lütfi Filiz, tasavvuf felsefesini çok yalın bir dille anlattığı eserlerini, bir doğuşunda şöyle ifade etmektedir;

Faniyâ bu sözleri sen değilsin söyleyen

Nutk eden Hakk'ın dili, dilde tercüman benem

Yıkılan bir imparatorluğun son döneminde Sultan Reşat tahta iken doğan Vahdettin'in tahta cülûsunda şiirler okuyan, Kurtuluş Savaşının tüm sıkıntıları ve mahrumiyetlerine şahit olan, Cumhuriyet'in ilanını gören ve sonraki büyük değişimi yaşayan Lütfi Filiz, kendi asûde hayatı içinde aldığı bilgileri taliplerine aktarmış; 14.12.2007 tarihinde sevdiğine kavuşmuştur.

Osman Nuri SEMERCİLER kaddesellâhü sırrahu'l azîz

Lütfi Filiz'in ilk mürşidi Osman Nuri Semerci hakkında bilgileri, yine Lütfi Filiz'den öğreniyoruz. Lütfi Filiz'in anlattıklarına göre Osman Dede, bir Bektaşi'nin oğludur. Doğal olarak da Osman Efendi on sekiz yaşına geldiğinde Bektaşi olur ama bu yolda bazı sorularına cevap bulamaz.

Osman Dede askerliğini yaptığı esnada bir ara o zamanlar Osmanlı sınırları içinde olan Usturumca'da bulunur. O dönemde kafasında sorular vardır. Bu sorulara cevap verecek birisini aramaktadır. Kahvede oturduğu esnada kulağı kenar masaya komşu olur ve konuşulanları dinlemeye başlar. Burada konuşulanlar babasına sorup da alamadığı cevaplardır. Hemen yanlarına yaklaşır ve onlara devamını sorunca, "Bekle biraz sonra efendi gelecek" derler. Az sonra binbaşı rütbesinde bir asker olan Efendi gelir. Melami canlarından olan bu zat sohbete devam eder. Usturumca'da ikamet etmekte olan bu efendi sayesinde kafasındaki tüm sorular kaybolur. Bu beraberlik pek uzun sürmez. Bağlı bulunduğu birlik Selanik'e gönderilince Osman Efendi çok üzülür. Efendisi, onu "Her taraf Allah'ın" diyerek Selanik'te yine binbaşı rütbesinde bir asker olan başka bir efendiye gönderir. Osman efendi daha sonra birliğiyle birlikte Türkiye'ye gelir.

Bu arada merâtibi tamamlayamamıştır. İzmir'de Salepçioğlu mescidinde Sıtkı Efendi adında bir mürşidden son dersini alarak merâtibini tamamlar. Burada iken aldığı ilâhî bir işaretle de Mısır'a gitmek üzere yola çıkar.

İzmir limanından Mısır'a gidecek olan bir gemiyle Kahire'ye ulaşır. O sıralar Arap aleminde Türk düşmanlığı başlamıştır. Bu düşmanlıktan zarar görmek istemeyen Osman Efendi hemen

asker elbiselerini çıkarır ve sırtına yerel Arab kıyafetleri giyer. Geçimini ufak tefek şeyler satarak sağlar.

Osman Dede,bu arada Kahire'de bulunan tekkeleri dolaşmaya başlar. Önce bir Bektaşi tekkesi olan Marevî Tekkesinde kalır. Bir müddet de bir Halvetî tekkesinde kalır. Tekkenin şeyhi de kendisi gibi celalli olduğu için pek anlaşamaz ve oradan da ayrılır. Daha sonra Ateşbaz –ı Veli Mevlevî dergahına gider. Burada bin bir gün süren çileden sonra dede olur.

Osman Dede, Kahire'de daha fazla Türkiye hasretine dayanamaz ve Türkiye'ye döner. Mevlevî olduğu için de Konya'ya gider ve yerleşir

Lütfi Filiz, Tire'de bulunan Mevlevî Emin Dedenin damadı sayesinde Osman Dedeyle tanışır.Arada bir Tire'ye sevdiklerini ziyarete gelen Osman Dede Lütfi Efendinin musiki ile meşgul olduğunu öğrenince ona bir kalenderi semaı yazar. Bu buluşmadan sonra yedi sene görüşemezler. Lütfü Efendi de bu sıralar boş durmamakta kitaplar okumaktadır. Abidin Paşanın Mesnevi Şerhini alır ve okur. Emin Dedenin mürşitsiz olmayacağına dair uyarılarını hiç unutmamaktadır.

Osman Dede Bir süre sonra yeniden Tire'ye gelir. Lütfi Efendi, daha önceden tanıdığı Osman Dedeye hoş geldine gider. Daha sonraki günlerde, Lütfü Efendi bir gün saatçi dükkanında çalışırken garip bir hal alır. Nereye baksa Osman Dedeyi görmektedir. Duvara bakar o, saate bakar, dışarı bakar yine. Ne yapacağını bilemez ve işi bırakır Osman Dedeyi görmek için dışarı çıkar. Kapıyı açınca bir de ne görsün. Osman Dede kapının önünde. O da Lütfü Efendiyi görmek için dükkana gelmiştir. Osman Dede Lütfü Efendiye *"Akşam Hüseyin Efendinin evine gel ve emanetini al"* der ve gider. O akşam Hüseyin Efendinin evine gider ve Osman Dedeye intisap eder.

Lütfü Efendi Osman Dede'ye intisab ettiğinde 34 yaşındadır. Osman Dedeye kendisinden başka dört kişi daha bağlanmıştır. Bunlardan ikisi daha sonra ayrılırlar. Üçü ise meratibi tamamlarlar. Lütfü Efendi, Osman Dede ile beş yıl süren yoğun bir öğreti sürecinden sonra O'nu 1948 senesinde Baka alemine uğurlar. . Osman Dede mezarının yapılmasını istemediği için Tire kabristanında metfun olan Dede'nin kabrinin yeri bilinmemektedir. Lütfü Efendi Osman Dedeyi 1948'de kaybettiğinde yaşı 39'dur. Beş yıllık hizmet dönemi böylece sona erer.

Şahsiyeti

Cömerttir

Sevgi; kiminde hayvan sevgisi, kiminde çiçek sevgisi, kiminde kuş sevgisi halinde kendini gösterir, ama bunlar arasında en kutsal olanı insan sevgisidir. Çünkü, insanı sevmek sevginin en üst mertebesidir ve insan sevgisi, Allah sevgisidir. İnsan kalben sevilirse; aç olan doyurulur, düşen kaldırılır, her türlü yardım ve fedakârlık yapılır ki, aranan da budur. Osman Dede soğuktan titreyen birini görmüş ve hemen eve gidip, kendi yorganını ortadan kesip, yarısını o titreyen adamcağızın üstüne atıvermişti. Bunu yaptığı zaman kendisinin başka yorganı yoktu. Ama, Allah ona her zaman verirdi. Nasıl verirdi? Sevdikleri vasıtasıyla..

Ehlullahın bazısı yokluk içinde varlık çeker , bazısı yoklukta yoklukla yaşar, bazısı varlık içinde yoklukta yaşar. Ama bunların en iyisi sonuncu gruptakilerdir. Maddi zenginlik içinde yaşayanlar; varlığın bir bağ oluşturup, gelişmeyi frenleyeceğini bildikleri için, o varlıklarını var olarak görmemiş, gittiğinde üzülmemiş, arttığında da sevinmemişlerdir..

Giyim kuşama önem vermez

Yukarda anlattığımız nedenlerle kendini bilen için her şey helaldir. Çünkü, böyle bir insan Karun hazinelerinin içine yatırılsa, mücevherlerden bir tanesine bile bakmayacaktır. Giyim, kuşama da önem vermez ve Osman Dede gibi; öyle zamanı olur ki, atlas yorganlarda yatar; yine öyle zamanı da olur ki, çul bir elbiseyle dolaşır, ama her iki durumda da; ya kendinden bir şeylerin işlenmekte olduğunu, yahut ta kâinatta işlenmekte olan bir şeyin kendine yansıdığını bilir.

Celallidir

Osman dede celalli bir insandır. Kendisinden herkes korkardı. Çünkü, bilir ve bildiklerini de alenen söylemekten çekinmezdi.

Bazı kâmillerde Hakk, adeta butûndan zuhura çıkmış gibidir. Rahmetli Osman Dede böyleydi. Bir nazarıyla karşısındakini eritebilirdi. Bu durum bir içbükey aynanın, ışığı yansıtırken bir noktada odaklayıp, o noktayı yakmasına benzetilebilir. Allah'ın tecellisine mazhar olanlar arasında da böyle içbükey ayna vasfında olanlar vardır.

Bir gün bir yerde otururlarken bir hoca gelir ve yakınlarında salatalık satan bir adamdan salatalık almak ister. Bu arada satıcıya: "Acı mı, acısı var mı" diye sormaya başlayınca, Osman Dede dayanamaz ve: "Hocam, adam içinde değil ki, ne bilsin. Alırsın, acı çıkarsa atıverirsin. Alt tarafı aldığın salatalık. Ya adamın acısı çıkarsa ne yapacaksın? Atsan atılmaz, satsan satılmaz... " deyivermişti.

OSMAN DEDE'DEN VECİZELER

Derle, topla, At çöp sepetine

Kelamın güzelliği kemal ile orantılıdır. İnsanın büyüklüğü de, gövdesinin iriliğiyle değil, sözlerinin ululuğuyla belli olur. Onun için kâmil kelamı daima güzeldir, sıcaktır, sevgi doludur ve insanı âbad eder. Konuşma; Hakk'ın manasını maddeye çevirmek anlamına geldiği için, kâmil zatlardan dedikodu mahiyetinde bir söz çıkması imkânsızdır. Çünkü dedikodu; esmaların, Halik'in ve insanın bilinmemesinden kaynaklanan boş ve özsüz sözlerdir. Öylelerine söz değil laf denir. Bunlar saman gibidir ve ancak hayvan yemi olur. Rahmetli Osman Dede'nin: "Derle, topla, at çöp sepetine" dediği laflar bunlardır.

Hatif dakketti mi?

İşin buralarına gelindiğinde çok kimse korkmaktadır, ama bu işte biraz cesur olmak şarttır. Tabii bu cesaretin bilinçli olması şartıyla... Çünkü, Allah: " *Rabbine ibadet et, ta ki, yakîne ulaşıncaya kadar* " < *15-99* > buyurmaktadır. Ama insan, nefsimi öldüreceğim diye bedenine zarar vermemelidir. Çünkü bildiğimiz gibi, o beden emanettir ve emanete hiyanet etmek doğru değildir. İnsan, buraya gelinceye kadar işin, bedende değil, bedenin içindeki görünmeyende olduğunu öğrenmiştir. Bu konuşmalarda, o bedenin içindeki görünmeyen, beden hoparlöründen söylediğini, kulak mikrofonundan duymaktadır. İşte "Hâtif" adı verilen, bilinmez, görülmez âlemden gelen ses budur. Osman Dede'nin: "Hâtif dakketti mi" sorusunun esası da budur. Bu mertebeye geldikten sonra, insan, göğe baktığında, İbrahim Hakkı Hazretleri gibi, bulutlar üzerinde ne âyetler, ne yazılar görecektir... Bu hususta önemli olan, Allah'ın kulunu sevmesidir. O sevdikten sonra neler ihsan eder neler...

İnsanın sülûkünde öyle bir zevk doğabilir ki, kâinat ona "Merhaba" demeye başlar. Bu devrede o kâinatı kapsamış ve kâinat onun aynası olmuştur. Bu anda merhaba diyen yine kendisidir. Bir saliğin, bunu zevk edebilmesi gerekir. Osman Dede'nin: ""Hâtif dakketti mi" diye sorduğu yer burasıdır. Hâtifin dakketmesi, gaipten ses gelmesi demektir. " *Yanına gelince ona yâ Musa diye seslenildi* " <20-11> âyetinin tecellisi sesin duyulmasıdır. Museviyet mertebesinde bu sesi duymak gerekir.

"Bin defa Allah diyeceğine bir kere söyle ve duyur"

Esma bir bildirgeçtir. Kendi vücudu yoktur. İnsanın sıfatlarını bildirmeye yarar.

Bazıları esma çekerler. Bunun amacı müsemmayı bulmaktır. O'nu bulamadıktan sonra çek, çekebildiğin kadar…

Osman Dede'nin: "Bin defa Allah diyeceğine bir kere söyle ve duyur" demekle kastettiği durum budur. Bu konuda ben de size: "Ekmek ekmek demekle karın doymaz" demiyor muyum?

Allah'la dama oynanmaz

Sert ve dirençli ağaçlar, ne kadar sağlam olursa olsun, Allah'la oyun oynanamayacağı, O'na karşı gelinemeyeceği için, kuvvetli bir tecelli rüzgârı karşısında direnemez ve kökünden sökülüverir. Âd Kavmi'nin helâki böyle olmuştur. Onlar dağları, taşları delip, içine yerleşmişler ve kendilerini hiç bir şeyin çıkaramayacağını zannetmişlerdi. Ancak, şiddetli bir tayfun (Rıh-i sarsar) hepsini söküp, önüne katmış ve helâklerine sebep olmuştur. Bu ve benzeri olaylar da göstermektedir ki, tecelliyat-ı ilahi ile oynanmaz. İşte Osman Nuri Dede buraya: " *Allah'la dama oynanmaz* "derdi.

Binayı bozup yeniden yapma

Her insanın yedi göbek geriden, genetik olarak getirdiği belirli karakterler vardır. Bunları kimse inkâr edemez. Karakter, kişiye intikali sırasında diğer genlerden etkilenerek bazı değişikliklere uğramış olsa bile, yine ana ve babadakine benzerliğini koruyarak tecelli edecektir. Bu durumda insanın: " *Ne yapayım, ben böyle yaratılmışım* " deyip, işin içinden sıyrılması mümkün değildir. Çünkü, bunların terbiye edilip, düzeltilmesi için Allah, Peygamber yahut mürşit ismi verilen terbiyecileri göndermiştir. Bu terbiyeciler durumu bildikleri için, yaptıkları eğitimle kişinin eski yapısını (Binasını) bozup, yerine yeni bir bina kurarlar. Bu da iki şekilde yapılabilir.

Biri: Osman Dedenin bana yaptığı gibi, bir anda yıkıp, yeniden yapma yöntemidir. Bunu, Amerika'daki, gökdelenleri bir anda dinamitle çökerterek, yıkmaya benzetmek mümkündür. Çöken binanın enkazı kısa sürede kaldırıldıktan sonra, yerine yenisi yapılır.

İkincisi ise: Bir taşı söküp, hemen yerine yenisini koyarak, binayı yıkmadan yenileme yöntemidir.

Bunlardan birincisi çok etkili bir yoldur, ama buna herkes tahammül edemez. İkinci yolsa; sarsıntısız ve dengeyi bozmayan bir yol olduğu için, kolay tahammül edilir. Bu yöntemde ani sarsıntı olmadığı için, insanların huy ve davranışları yavaş yavaş, çok defa kendisi bile farkına varmadan değişir. Arada başarılı olunamayan vakalar olsa bile, o da Allah'ın işi olduğu için, fazla karışmaya gelmez. Aşkla bihûş olunan devrelerde, insan sadece karşısındakilerin düşüncelerini okumakla kalmaz, aynı zamanda onun iç âleminin ne olduğunu da görür hale

gelir. Hatta bazı ahvalde kendisi de karşısındakinin aynı oluverir. Rahmetli Osman Dede anlatmıştı. Birisi böyle bir aşk sarhoşluğu anında karşısında bulunan dut ağacına bakıp:

"Bir kez Allah dese şevk ile insan

Dökülür cümle günah misl-i hazan"

deyiverince, ağacın tüm yaprakları dökülüvermiş. Bu durum aşkın âfaka hükmedişinin göstergesidir. Zaten vuslat-ı ulya denen de budur. Kâinatı dolduran da bu vuslatın bir incisidir.

Dünya bir gölgedir

Rahmetli Osman Dede, dünya hayatı için: " *Oğlum, dünya bir gölgedir. Sen ona doğru koşarsan, ne kadar hızlı koşarsan koş, onu yakalayamazsın, ama o dünya denen gölgeye arkanı döner ve cemale doğru koşmaya başlarsan, bu kez o seni bırakmamak için arkandan koşacaktır* " demişti. Hakikaten de böyle olur. Ben bunu bizzat yaşadım. Öyle zamanlarım oldu ki, beş kuruşum kalmadı, ama yoluma devam edince gördüm ki, her şeyim oluvermiş. Sonuçta; suretin hayal, suretsiz olanın gerçek olduğuna yüzde yüz kani oldum.

Bunu insan yiyecek

Hazret-i Peygamber'i tam olarak anlayabilmek için: "Muhammed kimdir" sorusunun cevabını doğru olarak bilmek gerekir. Bunun doğru cevabı: " *Ahad, Ahmed olup, kendini bildirmiş, Ahmed de Muhammed olarak zuhura gelip, bize kendini göstermiş, sonra da geldiği yere dönmüştür* " ifadesinde yatar. Onun için Ahad, Ahmed, Muhammed; Hakk, Muhammed, Ali, hep üçün bir, birin üç olması keyfiyetinin sonucu ve zuhurudur. Müslüman; her türlü düzenden kılı kırk yararak geçmiş, durulmuş, karanlıktan aydınlığa çıkmış, selamete ermiş insandır. Gerçek Müslüman; hiç kimseyi hor görmeden, iyiyi, kötüyü tefrik edebilen insandır. Bu ayırımı yaparken, adeta pirinç tanesinin üstündeki kabukları ayırır gibi olmak, ama o kabukları da hor görmemek gerekir. Aksine hareket; o küçümsenen kabukları da bir yiyen bulunduğunu, o yiyenin kendinden gayrı olmadığını ve onu küçümsemenin aslında kendini küçümsemek anlamına geldiği bilincine varamamak demektir. Bunun anlamı ise; o küçümsenen kabuğun, şimdiki mertebeye gelmezden önceki kendi gıdası olduğunu idrak edememek demektir. Kendisi, evvelce hayvan mertebesindeyken yediklerini bırakıp, o meyvelerin özünü yemeye başladı diye, şimdi o kabukları yiyenleri küçümsemek, doğru bir şey değildir. Cem mertebesi, insana bir tohum ekilme yeridir. Bu ekilen öyle bir tohumdur ki, içinde kâinat gizlidir. Bu tohumdan çıkanı kâinat yiyecektir. İnsan ise, bu tohumun nihai mahsulü olacağı için, orada yetişen ürünün kendine layık olanını yiyecektir İşte, Rahmetli Osman Dede'nin bana,: " *Bunu insan yiyecek* " deyişinin nedeni budur. Kendisi arı duru hale geldiği için, her şeyin özünü yemeye hak kazanmıştı.

Her şey Allah'ındır

Ehl-i şeriatın inançlarındaki samimiyetsizliği ispatlayan bir olayı bizim Osman Dede anlatmıştı. Bir gün, bir hoca ile konuşurken, hoca *: "Her şey Allah'ındır, kulun hiç bir şeyi yoktur* " deyince, Osman Dede hocanın elindeki cüzdanı göstererek: " *Bu da Allah'ın mı* " diye sormuş. Hoca " *Evet* " diye cevapladığında, Osman Dede onun elindeki cüzdanı alıp, uzaklaşmaya başlamış. Hoca hemen arkasından seğirtip: " *Ne yapıyorsun yahu* " deyince, Osman Dede: " *Hani Allah'ındı. Niye sahipleniyorsun? Eğer sesini çıkartmasaydın, o zaman*

söylediğin söze inandığını ispatlamış olacaktın. Ben de paranı ve cüzdanını iade ederken senin gerçekten iman sahibi bir insan olduğunu kabul edecektim. " deyivermiş.

Melamilere cevabı

Melâmiler Osman Dede'ye: " *Allah kul, kul Allah olabilir mi* " diye sorduklarında, kendisi: " *Kul mertebesinde kul, Allah mertebesinde Allah'tır* " diye cevap vermiş ve: " *Çünkü, kulluk ve Allah'lık birer mertebedir. O mertebelerde ne kul Allah, ne de Allah kul olabilir. Kul, kulluğunu atarsa, geriye Allah kalır"* diye ilave etmişti. Bu izahat, bizim yukarıda anlattıklarımızın özeti mahiyetindedir. Yani, kul bir alettir. O aletten işleyen Hakk'tır. Biz bir şeye niyet eder ve çalışırsak, Hakk onu bize ihsan eder. Ev için çalışırsak, ev; otomobil için çalışırsak, otomobil verir.

Yemek duası

. Bir can bizi yemeğe davet etmişti. Gittik. Yemekten sonra Osman Dede poştnişin olduğu ve kendisinden bir yemek duası yapması beklendiğini bildiği için: " *Âkil, me'kül, ekil sensin yâ Allah Hû* " deyip işi bitirince, yemek sahibi: " *Hiç böyle dua duymadım* " diyerek, duayı beğenmediğini hissettirmiş, bunun üzerine, Efendi her şeyi özet olarak söylemiş olmasına rağmen, yemek sahibinin gönlünü almak için uzun bir sofra duası yapmıştı.

Osman Dede, kendi aramızda: "Yiyen, yenilen, yemek sensin. Hû" deyip, kesiverir ve bundan sonraki tüm söyleneceklerin, ne kadar uzatılırsa uzatılsın, işin süsü olduğunu söylerdi ki, işin gerçeği de budur.

Kimsesi yoktu

Osman Dede evlenmediği için çocuğu yoktu. Ama insana yaşlılığında çoluğu, çocuğu dahil hiç kimse Allah'ın baktığı gibi bakamaz.. Allah bir insana baktı mı, öyle bir baktırır ki... Osman Dede'nin yakınları olsaydı, onlar manevi evlatlarının ona baktığı gibi bakabilir miydi? Yapan, çatan Hakk'tır. O istedikten sonra, insana öyle bir bakıcı bulup, o bakıcının içinden öyle bir işler ki..

Şiirleri

İyi bir mürit, Osman Dede'nin: *"Sensiz cihanda uşşaka can gerekmez* " diye başlayan şiirindeki gibi: *"Ey cihanın canı. Yüzün bana kıble olduktan sonra, ne Kâbe'den, ne kıbleden haberim olur. Senin yüzün önümdeyken kıbleye dönmeme imkân yoktur, çünkü o kıble cismin; senin yüzünse ruhun kıblesidir* " diyebilmelidir. İşte, mürşidi bu şekilde görmek gerekir. Mürşidini et ve kemik olarak gören bir mürit, mürşidini görememiş demektir.

İrşat metodu

Benim size burada sohbetlerle anlattıklarımı Osman Dede bana davranışlarıyla, yani lisan-ı hal ile öğretmeye çalışmış ve benim düşünerek gerçekleri bulmamı istemişti.

Ben Osman Dede'nin çok özet olarak verdikleriyle yetiştim. O, geniş açıklamalara girmez, her şeyi bir kaç cümleyle özetleyiverirdi.

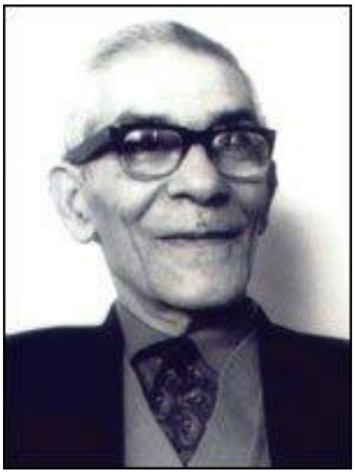
Biz, daha kolay anlatılması ve anlaşılması sebebiyle, Osman Dede'nin yöntemini tercih ediyoruz. Bu yöntemde makamat, mertebeler üzerine bina edilmiştir. İstasyonlarıysa: Ef'al, sıfât, Zat, Cem, Hazret-ül cem ve Cem-ül cem'dir. Osman Dede, sohbetlerini saliğin mertebesine göre yapardı. Örneğin: Henüz zikir verilmiş olan bir saliğe: " *Zikredeni*

zikrederim " < 2-152> , *" Allah'ı zikretmek en büyük ibadettir " <29-45>* , *" Sevdiği ve kendini seven " < 5-54>* konularında sohbetler yapardı. Ef'alde olan bir saliğe hareket ve sükun konularını işler; hareket halinde sükunun, sükun halinde hareketin ne olduğunu anlatırdı.

Osman Dede, Amerika'da gökdelenler nasıl kimseye zarar vermeden bir anda yerle bir ediliyor ve sonra yerine yenileri yapılıyorsa, beni de öyle yaptı. Bir anda çökertti, sonra yeniden imar etti. Geçirdiğim şiddetli sarsıntıların sebebi de buydu.

Abdülaziz ŞENOL (Kenzî) kaddesellâhü sırrahu'l azîz

Abdülaziz Şenol, Tarsus'ta 15 Ağustos 1895 tarihinde dünyayı geldi. Babası Kâmil Efendi Tarsus'ta tanınmış bir hekim, annesi Hatice (Hasibe) Hanım memleket eşrafından varlıklı bir ailenin tek kızıdır. Asıl adı Abdülaziz Sami'dir. Sonraları kısaca Aziz ismiyle tanınmıştır. Baba tarafından ataları Karaman'dan gelerek Tarsus'a yerleşmişlerdir. Büyük babası da hekim olduğundan aile lakapları Hekimzâdeler olmakla beraber, soyadı kanununda 'Şenol' soyadını seçmiştir.

Henüz sekiz yaşlarındayken babası Kâmil Efendinin vefatı üzerine, annesi ve kardeşleriyle birlikte anneannesi Zehra Hanımın yanında kalmış ve onun terbiyesiyle büyümüştür.

Çocukluğu, din, ahlak, âdet ve ananelerimize sıkı sıkıya bağlı eski terbiyemizin katı kuralları arasında geçmiştir. Önceleri takliden başlasa da, çocukluğun bütün safiyeti ile sürdürdüğü ibadetler, öğrendiği dinî kıssa ve menkıbeler, gençliğinin saffetinde, manevi duygularını, ulvi hislerinin gelişmesinde katkıda bulunmuştur.

Tarsus'ta sırasıyla devam ettiği iptidai ve rüştiye mekteplerini bitirince, baba mesleğini seçmeyi çok arzulamış ve bu isteğini anlayışla karşılayan aile büyüklerinin de onayıyla İstanbul'a Mektebi-i Tıbbiye'ye gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Fakat daha sonra, o zaman padişaha karşı siyasi hareketlere mihrak olan bu yüksek mektepte tahsilinden doğabilecek tehlikeleri düşünen anneannesi sevgili torununu korumak düşüncesiyle İstanbul'a göndermekten vazgeçince, tahsil hayatı sona ermiş oldu.

Abdülaziz Şenol, henüz on yedi yaşlarındayken tarikat hayatına girmiştir. Önce Şeyh Diyarbekirlizâde Ali Efendinin Rüfaî tekkesine ve bilahare Kadirî şeyhi Mısrî Abdüsselâm Efendi'nin tekkesine müdâvim olarak, tarikat usul ve erkânını öğrenmiş, zikir ve ayinlere katılmıştır. Devrinde, ihyâ gecelerinden başka yılda bir kere bir perşembe gecesi yapılan, "Hamis-i meşâyih" yani şeyhler perşembesi denilen ayinlerde memleketteki bütün şeyhler, dervişleriyle beraber, münavebe ile bir tekkede toplanırlar, ibadet ve zikirlerden sonra, adeta bir yarışma teşkil eden, bürhan gösterileri yaparlardı. Dervişler arasında mazhar çalarak iştirak ettiği böyle bir müşterek ayinde vukua gelen harikulade bir olayın kahramanı olarak görüp hayran kaldığı ve o zamana kadar benzerine hiç rastlamadığı, hal ve harekâtıyla diğer

meşâyıhtan çok daha farklı ve çok muhterem bir zat olan Develizâde Hafız Halil Efendiden çok etkilenmiştir. O sıralarda on sekiz yaşlarında olan Abdülaziz, 1912 yılında, etkisinde kaldığı bu yüce zatın bir ihvan evindeki meclisine gidip, huzura alınmış, heyecanını hayat boyunca muhafaza ettiği, benliğini kuvvetle sarsan fevkalade olaylarla dolu olarak, evlatlığa alınmıştır.

Develizade Hafız Halil Efendi, şöhreti Tarsus, Mersin, Adana ve Trabzon'a kadar pek çok vilayette yayılmış, çok geniş bir ihvan topluluğu olan gerçek bir veli, bir kâmil mürşittir. Yüzbaşı rütbesindeyken emekli olarak Tarsus'a yerleşmiş ve evlenmemiştir. Yüce şahsiyetinin kemaliyle, etrafında, her sınıftan insanların olduğu bir ihvan topluluğu oluşmuştur.

Abdülaziz, ekmel mürşidinin irtihaline kadar, yaklaşık yirmi bir yıl süreyle bu zatın taht-ı irşadında bulundu. Memuriyet, askerlik gibi maddi hayat meşgaleleri ve onlardan doğan ayrılıklar, onun manevi bağına hiç bir suretle etkilemedi. Bilakis sevgisini artırıp bağını pekiştirdi. Giderek kendi varlığını mürşidinin varlığında yok etti. Tarifi imkânsız inkişaflardan, birçok fütühattan sonra, insanüstü güzellikte, mümtaz bir manevi kazandı.

Aziz Şenol, bütün bu manevi halleri yaşarken aynı zamanda zamanının makbul mesleklerinden memuriyete geçmiştir. Mersin Adliyesinde zabıt kâtipliğine tayini nedeniyle ailece Mersin'e göç etmişler, bir süre sonra patlayan Birinci Dünya Savaşı üzerine de askere alınmıştır. Savaşta, Kafkas ve Sina cephelerinde bulunmuştur.

Askerlik hayatı, başından geçen pek çok maceralarla doludur. Harbin sonunda, yararlılığı sebebiyle verilen harp madalyası ile Mersin'e dönmüş ve memuriyet hayatına devam etmiştir. Altı yıl kadar, önce Mersin postanesinde, sonra Mersin Gümrük Rüsumat Başmüdürlüğünde çalıştıktan sonra istifa ederek memuriyetten ayrılmıştır.

Abdülaziz için, harpten sonraki bu devir, sülûk seyrinin en hararetli, ruhaniyetinin en coşkun devresi olmuştur. Sülûkun harareti ve cezbesi içinde hac vazifesini yerine getirmek üzere mürşidinden izin alarak, parasız, perişan bir gezgin derviş kılığında, yaya olarak bir seyahate çıktı. Şam'a kadar sürdürebildiği bu seyahati, baştanbaşa maddi ve manevi olaylarla doludur.

Bu seyahat esnasında, devrin bir çok manevi büyükleriyle tanışma fırsatını buldu. Halep'te Nakşî tarikinden Şeyh Beşir, Humus'ta yine Nakşî tarikinden Şeyh Ebu'l-Nasr Halef, Şam'da Şazelî tarikinden Şeyh Mahmud Ebu'ş-Şamad ve yine Şam'da Nakşî tarikinden ve İmam Rabbani ahfadından Şeyh Muhammed Masûm-ı Hindî tanıştığı şeyhlerden bazılarıdır.

Şam'da bulundukları günlerde Hicaz'da Vahhabî isyanı başlayınca güvenlik sağlanamadığı için yollar kapanınca bir müddet bekledikten sonra, kendisine manen büyük inkişaflar sağlayan bu yolculuğu sona erdirip hasret ve sevgisi içini kavuran mürşidine kavuşmak üzere aşk ve şevkle memleketine dönmüştür.

Seyahatten dönüşünden bir süre sonra şakirdindeki terakki ve inkişafı yakın bir takiple değerlendiren mürşidinin emriyle Mersin'deki ihvan topluluğuna riyaset ederek, onların teslik ve idaresiyle görevlendirildiler. Bu arada, 1924 yılında mürşidinin emriyle Girit muhacirlerinden Saadet Hanımla evlenmiştir. Böylece, eşinin vefatına kadar kırk altı yıl süren bu mutlu evlilikten, ikisi erkek ve ikisi kız olarak dört çocukları dünyaya gelmiştir. 1926 yılında Adana'ya taşınınca yine mürşidinin emri üzerine, bu defa da orada mevcut büyük ihvan topluluğunun başında aynı görevi yerine getirdi. Adana'da serbest hayata atılarak bir mağaza açmış, ithalatçılık ve mümessillik yaparak, ticaretle meşgul olmuştur.

Develioğlu Hafız Halil Efendinin, 1933 yılında Tarsus'un Namrun yaylasında vefatından sonra çok müteessir oldu ve dört ay süreyle evlerine kapanıp, dışarı hiç çıkmadı ve kimseyle görüşmedi. Dört ay süren bu itikaf devresinden sonra da artık burada duramayacağını anladı ve Trabzon'la başlayan ve İzmir'le biten bir yolculuğa çıktı. 1935 yılında İzmir'e yerleşince, vakti çeşitli işler ve uğraşlarla geçmiştir. Sonraları 1960 yılına kadar, çarşı içinde, Başdurak mevkiinde açtıkları küçük bir dükkânda, elbise ve şapka temizleyiciliği yapmış ve Şapkacı Aziz Efendi namıyla tanınmışlardır.

Israrlar üzerine, bir madeni eşya imalathanesinde, ortak sıfatıyla girip çalışmaya başlayınca, 1960 yılında mezkur dükkânı kapatmıştır. Burasını tahliye ederken maalesef bazı şiirleri kaybolmuştur. Altı yıl kadar bu işle meşgul olduktan sonra 1967 yılından itibaren, yine ısrarlı davetler üzerine girdikleri bir inşaat müteahhitliğinde aynı göreve devam etti. Çalışma hayatına nihayet 1973 yılında son vererek evlerine çekildi. 1970 yılı sonlarında ilk eşinin vefatından sonra iki yıl sonra Canan Hanımla evlendi. Karşıyaka'daki evlerinden Hatay'a (İzmir) taşınarak, ömürlerinin sonuna kadar, köşelerinde, muhterem eşi ve hiç eksilmeyen ziyaretçileri arasında huzur ve sükun içinde sürdürdü.

Abdülaziz Şenol Kenzî, 8 Mart 1981 yılında vefat etti.

Bu bölüm, Mustafa Kemal Barlas'ın yazdığı biyografiden özetlenmiştir.

***

LÜTFİ FİLİZ Kaddesellâhü Sırrahu'l Azîz İLE MÜŞERREF OLMUŞTUM

Her ümitsizlik bir ümittir aslında

"Benim gençlere tavsiyem Allah'a bağlanmalarıdır. Allah desinler, Allah yardımcıları olur. Yapan çatan Hakk olduğunu bildiğim için söylüyorum. İnsanin elinde bir şey yok. Hepsi Allah'ın elinde."

Birdenbire dergisini 2005 Eylülünde çıkarmıştık. Derginin editörlüğünü yapıyordum. Mayıs 2006'daki sayı için "Anne" dosyasını düşünmüştük. Ama işler istediğimiz gibi olmadı. Ben de bir ümitsizlik hâli. Dergiyi bırakmak istedim, olmaz, dendi. Emre karşı bir şey diyeceğim yoktu…

Bir yangının külünü yeniden yakıp geçtin…

Bazen ümitsizlik bütün bedeni kaplar. Olmayacak, olmayacak kulaklarınızda çınlar. Rahatsız eder bu çınlayış. Ama gün gelir sabrın neticesi devran döner ve olurrrr uzun r'li bir ihtar ile yerini alır. İşte böyle bir ân daha…

İnsan eylemlerinin sahibi midir, itikadımız gereği değil. Ama bazen imtihan sırrınca bu itikad sekteye uğrar da bir "fem-i Muhsin" hemen siz de bir şok ile sizi kendinize getirir. O zaman Birdenbire dergisi için

gerçekleştirdiğimiz sohbet bu'şok'un hemen rıza ve ardından rahmeti olarak geldi.

Bir gün bir İnsanile tanıştık. Daha doğrusu kendisi bizi buldu: Işık Tabar Gençer Hanım... -Bulan ve bulduranı bilen bilir, sadece saat işler- Birdenbire dergisinin şu anki editörü Zeynep Erözkan Hanım kendisinden bizi haberdar etti ve biz de kendilerini aradık. Tarihsiz bir zamanda buluşmak ve bilişmek üzere sözleştik. Bir önceki sayıyı kendisine ulaştırmak için Beşiktaş'a doğru yol alırken hâlin bizi nereye, nasıl sürükleyeceğini bilemezdik. Sonradan bu hâli Şenol Filiz Bey'le paylaştığımızda "Kitap'ın mekânı"na hesapsız ve kitapsız gitmek gereği üzerine bereketli bir muhabbet yaptık. Dedik ya, derdimiz bir an önce şu dağıtım işini bitirmek. Nerden bileyim benim üzerimde kaderin başka bir tasarrufu olduğunu? Ancak insan yaşayınca anlıyor. Neyse vardık mekâna. Işık Hanım yoklar. Kendimizi tanıttık. Daha sonradan güzel isminin Fatma Hanım olduğunu öğrendiğim hanımefendi hemen Işık Hanım'ı aradılar. Aman beklesin, demişler telefonda. Bakın siz şu işe. Ey ef'alin sahibi güzel neylersin, derken kendimizi hesapsız-kitapsız bir buçuk saatlik sohbetin içinde bulduk.

Tam Işık Hanım geldi derken mekâna/gönüle desek yeridir/ Hüsrev HatemiBey gelmesin mi. görün siz 5 dakikalık işin bir anda bir buçuk saat olmasını.

Hüsrev Hoca, bir televizyon kanalında söyleşiye katılacakmış, yayınevine uğramış kitap almak için. Bakın siz efalin sahibinin güzelliğine ki bilişene ne güzel sebepler yaratıyor. Beni tanıttı kendisine Işık Hanım.

Birdenbire ismimi duyan Hüsrev Bey hemen, siz benimle yemeğe gelemeyen arkadaş değil misiniz, demesin mi? Yerin dibine mi geçersiniz, yoksa hatırlanmış olmaktan sevinir misiniz bilmem ama hem sevinç hem de bir utanç hali sadır oldu bende. Hemen bu dergiye başından beri destek veren gönül insanı Sevda Kural için bir şiir okudu. Bir mısra yeter size:-Gerisini merak edenler Hüsrev Bey'in Dergâh Yayınları'ndan çıkan şiir kitabına müracaat etsinler.-

Ey sevda, yaşayamazsın, öl bari.

Bu şiir etrafında güzel bir sohbet devam ederken dergiyi nasıl çıkardığımızı sordu. Dedik ki her birimiz kaderin sevkiyle bir yerdeyiz. İki canımız Kuşadası'nda, bir canımız Muş'ta doktor, bir can İstanbul'da dedik. Allah kolaylık veriyor, dedik. Hemen ardından kendisinin Fakülte'den talebesi olan Neyzen Doktor Ferhat Özden için güzel bir önce üçleme peşi sıra istediğimiz üzere dörtleme olan aşağıdaki mısraları söyledi:

Olmasın hiç gayreti zail dede

Asr-ı internette de fail dede

Mail'i e-mail olan dede

Ben ise bir himmete sail dede.

Lütfi Filiz'in sohbetinde bulunduk

Güzel ve bir o kadar da bereketli bir vakit geçirdik. Sonra gönlümüze Lütfi Filiz Bey'le bir söyleşi yapmak isteği geldi. Işık Hanım'a arzuhalimizi ilettiğimizde hemen Şenol Filiz Bey'e isteğimizi iletti. E, bu muhabbet Sevgili Dostumuz Neyzen Doktor Sevda Kural'sız olmazdı elbette.

Sonrasında Şenol Filiz Bey'le telefonlaştık. Nasıl bir sohbet gerçekleştireceğimize dair kendisinin daha önceki tecrübelerini dinledik. O gün Dost Sevda için başka bir anlam ifade ediyordu. Kendisinin yaşadığı duygu yoğunluğuna hayran kalmamak elde değil, handiyse gelin görün ki bunu kelâm ile ifade etmek ise zor…

Hemen ertesiydi buluştuk Kadıköy'de. Vapur yanaştı, yanaşacaktı derken biraz da geç kaldık hani.. E, yol bu kolay mı? Hele İstanbul'da. Önce Sahray-ı Cedid sonrasında ver elini Kozyatağı. Dost Sevda ile örtünme üzerine konuşurken güzel bir cümle söyledi-hani okuyan hatırlar: Hüsrev Hatemi Bey'in şiirini: "Ey Sevda, Yaşayamazsın, Öl bari: Ben Sevda Kural olarak yaşayamıyorum henüz…"

İnsan ne garip varlık… başkasına yaşam hakkı bile tanımıyor…şiir zuhura geldi.. Hani şair sözü yalandı… Değilmiş meğer…

Vardık Huzur'a… Dost Sevda'da kamera…

Tanıştığımızda 96 yaşındaydı

Lütfi Filiz merhum ile tanışıklığımız böyle başladı. Kendisiyle tanıştığımızda 96 yaşındaydı. Duyması dışında onu zorlayacak bir sağlık sorunu yoktu. Kendi işini kendisinin görmesi sağlanıyordu. Soruları önceden ekiple hazırladığımız için ben Şenol Filiz'e soruyor, Şenol Filiz de babasına aktarıyordu. Eskiler konuşulmaya başlandı. E, ne de olsa karşımızda koca bir çınar vardı. Tireli Melami Hayrullah Efendi ile başladık sohbete. Sonra yine kendisine döndük. Lütfi Filiz merhum gençliğinde Cumhuriyet Bandosu'nda görev yapmış. Bandoda flüt çalmış. Neyi de flüt gibi sanmış ama öyle olmadığını anlamış. Sonradan Şenol Filiz yetişmiş, kendi neylerini üflemeye başlamış. Şenol Filiz'in ses çıkarabildiğini anlayınca "Oğlum bu iş böyle olmaz. Ben kendi kendime yaptım, olmuyor. Seni bir hocaya gönderelim de hocadan ders al sen." demiş. Ödemiş'teki Sencer Derya'dan ders almış Şenol Filiz.

İçten bir kaynama varsa…

Kendisinin ifadesiyle Allah'tan gelen bir kaynama olur içinde. Mesnevi okumak merakı oluşur. İzmir'de Hisar önünde açılır sandık ve sandığın içinden Abidin Paşa tercümesi Mesnevi Şerhi çıkar. Şerhi alır; hatta parası çıkışmaz da, ustasından, İzmir'de çalıştığı yerden, para alır. Ona söyler Mesnevi alacağım diye. Ustası da sevinir. O da seviyormuş Mesneviyi. Ney merakı sarmalamış devam ediyor.

Sonra kendisine tesir eden başka bir kitap da Aynalı Baba, Raci'nin Hatıratı: Amak-ı Hayal.

Osman Dede'yle tanıştım

Lütfi Filiz artık tarikat sahipleriyle görüşmeye başlar. Hakkı Efendi, Hüseyin Efendi gibi ehl-i tarik Mevlevilerle sohbet eder; nihayetinde Osman Dede'ye bağlanır. Bağlanmasında onunla olan hatıraları çok dehşetlidir. Çünkü o kadar aşık olmuştur ki her tarafta O'nu gördüğünü söyler. Ve her tarafta onu gördüğü için "kalkayım gideyim, arayıp bulayım" derken kalkasıya kadar dükkanın kapısı açılır. İçeriye Osman Dede girer. "Dedem" ,der, "Ben yarım saattir seninle konuşuyorum. Her taraf sen oldu. Saat içinde sen varsın, duvarlarda sen varsın, tavanda sen varsın. Her tarafta sen varsın. Ben sana teslim oluyorum. Malım-mülküm, çoluk-çocuğum senin uğruna feda olsun." İşte böyle bağlanır Osman Dede'ye. "Akşam", der, "Osman Dede, Hüseyin Efendi'nin evine gel ve nasibini al. Sen Kal u Belâ'dan nasibini almışsın zaten."

Beş sene hizmet eder Lütfi Filiz. Tire'de medfundur.

Aziz Dede'ye bağlanış

Epey bir aradan sonra musiki cemiyetleri kurar. Ve nihayet İzmir'deki Aziz Dede'ye bağlanır. Yirmi üç sene ona hizmet eder. 1981'de vefat eder Aziz Dede. Lütfi Filiz'e emaneti teslim eder. Daha evvelden söylemiştir canlarına Aziz Dede. İşte o zamandan beri mürşidlik vazifesi verdiler üzerindedir Lütfi Filiz'in. "Noktanın Sonsuzluğu" adını taşıyan kitaplar da böylece zuhur eder.

Son demler...

96 yaşında yorgunluk bilmeyen bir zihin. Bunun ne anlama geldiğine geçenlerde Kutuz Hocayı ziyarette de yakinen şahit oldum. Dipdiri ve canlı bir zihin. Lütfi Filiz'in son sözleri şöyleydi: Benim gençlere tavsiyem Allah'a bağlanmalarıdır. Allah desinler, Allah yardımcıları olur. Yapan çatan Hakk olduğunu bildiğim için söylüyorum. İnsanin elinde bir şey yok. Hepsi Allah'ın elinde.

O gün sohbeti bitirip sohbet arkadaşım Sevda Kural, Şenol Filiz ve ben Üsküdar'a doğru yola çıktık. Derginin Temmuz sayısı başka bir bereketle çıktı. Dergiyle kavuşan her el, bir Aşk sayısı olduğu konusunda hemfikirdi.

14 Aralık 2006 tarihinde bir acıyla irkildim: Lütfi Filiz sevdiğine kavuştu…

Hayat damarlarından biri daha kesildi… İstanbul'dan ayrı olmanın ıstırabı içimi biraz daha yaktı… Yandım ama ne yanmak… Hemen Işık Tabar Gençer'i aradım… Gelemezsin, diye aramadım dedi…

Üzüntüm daha da katlandı: Gelemezsin…

Ben kendisinin güzelliğine şahit oldum, şimdi sizleri de şahit tuttum.

Lütfi Filiz fotoğraf galerisini gezinmek için *tıklayın*

Zeki Dursun hasretle yazdı

****

MUSTAFA LÜTFÎ FİLİZ KADDESALLAHÛ SIRRAHÛ'L AZÎZ HAZRETLERİ
DÎVÂN-I FÂNÎ'DEN NUTK UŞERÎFLER

1.
Aşk ehline ilham olunur sırrı bedâyî
Zira bu gönül bir yüce sultan ile demsâz
Yek dil olalı dost ile halvette bu fânî
Zühdü bırakıp zevke hemen eyledi agaz
Kim aşk ile yanmışsa olur çehresi lâmi
Nurdur bu yanan Tûr-u Tecella odu sönmez
Zencir-i vefâ halkasına bağlı bu FÂNÎ
Yâ Râb, sana mirat ki yüzüm gayrıya dönmez

2.
Aşk ile mürşit dilinden ders alan sadık kişi
Kurtulur cehlin odundan sâhib-i irfân olur
Sıdk ile sultana hizmet âşıkın olsa işi
Feyz-i himmetle genişler katrası umman olur
Bahr-ı aşka bil ki müstağrak olanlar şöyle kim
El vurup kabzettiği hep lü'lü ü mercan olur
Dost ile hem dost içindir her ne işlerse, heman
Her umuru lütf-ı Hak'la dâimâ âsân olur
Hak cemâlinden ayırmaz her neye etse nazar
Hep avâlim niteliksiz kendine seyran olur
Cümleyi bir noktada görmek dilersen şüphesiz
Kâmile hoşça nazar kıl gördüğün Rahman olur
Adını Âdem koyup emretti secde Âdem'e
Secde emrin tutmayanlar tard olan şeytan olur
Sırr-ı tevhitte tahakkuk etse ruhu salikin.
Kendi imam, kendi mihrab, sözleri Kur'an olur
Ölmeden evvel ölenler şevk-i aşkla Hak için
Hak verir öyle hayat ki ömrü câvidân olur
Kenz-i mahfi sırrını zâhir gören her ehl-i dil
Mezhebi aşk, meşrebi aşk, sohbeti cânân olur
Nefsini kurban edenler FÂNÎYÂ dost aşkına
Bir ebed bayram içinde daima handan olur
3.
Zevk-i aşkınla gönül çoştu misal-i andelib
Raksa gelse çok mu ruhum, sevgiye oldu münîb
Erdi tevfik-i İlâhi rehber oldu aşk bana
Yârimi buldum da bildim, aslıma oldum karîb

Gerçi imkân âleminde ayrı düştük sûretâ
Zâhirâ gurbette olsak, gönlümüz olmaz garib
Küfr-ü iman derdine dalmıştı gönlüm bir zaman
Zann-ü evham illetinden kurtarıp oldun tabîb
Âlem-i zulmette haşr-ü neşr idim ben bî-şuûr
Şimdi sensin akl-ü fikrim, haşr-ü neşrim ey lebîb
Mürde dil feyzinle hayy oldu ey â canım benim
Senden öğrendim edeb, irfânı ey pîr-i edib
Söyle ey dil, durma söyle aşkını mahbûbuna
Öyle bir mahbûb-i dil ki cümle etvârı necîb
Tâli'i yâr, bahtı yâver bir kulum ki şüphesiz
Sen gibi şah-ı cihana hem-dem oldum ey habîb
Kurb-ı sultan ateş-i sûzandır amma FÂNÎYÂ
Padişahla ülfet etmek her kula olmaz nasib
4.
Aşk derdine derman arayan aşk ile yansın
Dost uğruna kurban olup al kana boyansın
Aşkınla memât aynı hayattır diyen uşşâk
Can vermek için hep der-i cânânâ dayansın
Gerçek er olan gerçeğe can vermiş olandır
Gel gerçeğe can ver ki ebed ruhun uyansın
Senden gelen her cevr-ü cefa aynı sefâdır
Bildim ki iki hâleti bir kalbe koyansın
Gizlendi güzel görmesin ağyâr diye gözden
Girsen de bulut altına ey Şemsim ayansın
Her yüzde seni seyrediyor âşık-ı şeydâ
Zahid göremez vechini, ol çeşme nihânsın
Pervâneye ders vermede FÂNÎ yüce aşkın
Hak dost diye dil yanmanın ezvâkına kansın

5.
Yalnız gidenin hâli harap, ömrü hederdir
Yol göstereni olmayanın zevki kederdir
Doğru bilici öncü gerek yolcuya, zira
Çıkmaz yola sapmış olanın derdi beterdir
Bir mürşid-i kâmil ara, boş geçmesin ömrün
Şeksiz yolu aydınlatan ol şems-i zaferdir
Tut dâmenini aşk ile sen ol ulu zatın
Zan zulmetini yok eden ol nur-ı seherdir
Her âşıka yokluk gerekir almak için yol
Benlik bırakır yolda seni, terki hünerdir
Her zahmeti rahmet bilir Hak yolcusu elbet
Her cevr ü cefâ; aynı safa, dürr ü güherdir
Bel bağladığın aşk ipini dosttan ayırma
Yol ehline teslim olunan sır bu kemerdir

Hak gezdirir her durağı zevk ile seyret
Ta gayesi Hak'tan sana bir lütf-i eserdir
Aşk kervanının başbuğuna bağlı bu FÂNÎ
Hep mahmil-i aşkında kalır, gör ne seferdir
6.
Gel kendini bil geçmeden ömrün bu fenadan
Bir mürşide bağlan haber al zevk-i bekâdan
Rüzgâr gibi geçmekte günün gafleti, terk et
Gir mekteb-i irfâna, oku ilmi Hüdâ'dan
Dünyada hezar, fende baş olsan sana derler
Her şeyi bilir, kendini bilmez cühelâdan
Girdaba düşen kurtaramaz kendini asla
Kâmil çıkarır hufre-i girdab-ı belâdan
Alâyiş-i beyhûdeye aldanma, tuzaktır
Allah'ı seven geçmelidir hubb-i sivadan
Zan ehli tapar vehm ile mec'ul-i ilâhe
Hakk'ı tanıyan dem vuramaz çun ü çirâdan
Tut her sözünü aşk ile sen mürşid-i pâkin
Tab'ın yok olur zulmeti ol nur-ı ziyâdan
Bir dil ki dil-ârâyı bilip oldu dil-âgâh
İsmi yazılır defter-i aşka "Urefâdan"
Bâki'ye ulaşmak dileyen olmalı fânî
FÂNÎ cana bin can katılır nefh-i Hüdâ'dan
7.
Akl-ı külden ders alanlar ârif-i billâh olur
Ârif-i billâh olanlar vâsıl-ı Allah olur
Vuslatın feyzi dolunca kalbine âşıkların
Kâinatın sırrını zâhir görüp âgâh olur
Âdem-i kâmil denir bu tahta câlis canlara
Âleme, hem âdeme hâkim olan bir şah olur
Böyle bir kâmil bulunca biat etmek farz olur
Kim ki bu farzdan kaçarsa şüphesiz kemrâh olur
Kenziyâ fânî olup mahf-ı izafât eyledi
FÂNÎ de kenzi bulunca bâkiye şehrâh olur

8.
Deryay-yı ezel çalkalanıp durmada her an
Kâh dalgalanıp, coşmadadır, kâhi de pinhân
İzhar-ı celâl itmededir sarsarı kahrî
Kâh bâd-ı cemâliyle bulur taze hayat can
İçten içe binlerce deniz katrede gizli
Deryalara câmi olan her katre bir umman
Emvâca nazar kıl ne diyor, dinle, kulak ver
Her reşha “Ene’l-Hak” diyerek olmada şâdân
Her mevce eder aşk ile hep sahile ikbal

Ettikçe telâtum kavuşur aslına devran
Her cûş ü hurûşta bırakır sahile gevher
Kim gevheri bulduysa olur şüphesiz insan
Derya gibi ol, gizle bütün sırrını FÂNÎ
Her mevce sana bir dil olur ey dil-i handan
9.
Acep insan-ı kamil ki bulunmaz nam ile şânı
Bu akl-ı cüz ile idrak ne mümkündür o zî-şânı

Kitaplardan okunmakla nasıl tatmin olur kalpler
Ki bunca ehl-i zâhirler okur, bilmez o sultanı

Onu bilmek, onu görmek, onu bulmak ne mümkündür
Heman bahşayiş-i Hak'tır açan ol vech-i tâbânı

Hidayetle ona teslim olan sâlik içer tesnîm
Gider cehli, bulur temkîn, dem-â-dem artar irfânı

O "Er-rahman ale'l-arş'i-steva", hem nokta-i kübrâ
Bu âlem nokta-i suğra-dürür, derk et o cânânı

Ayan, gizli bütün eşya onun âzâ, kuvâsıdır
Başı arştır, ayağı ferş muhit olmuş bu ekvânı

Zefiriyle olur zâhir avâlimde mezâhir hep
Şehikıyle olur bâtın, budur enfâs-ı rahmanî

Ne mutlu ol başa devlet kuşu konmuş bu âlemde
Bu bir nasr-ı aziz-i Hak, cihan-ı can hayranı

Bu FÂNÎ canını verdi, Aziz sultanına erdi
Tükendi kalmadı derdi bilince sırr-ı Sübhân'ı
10.
Kısa yoldan Hakk'a ermek dilersen
Terk eyle benliği, bir mürşide var
Âlemi, âdemi bilmek istersen
Akılla bilinmez bir mürşide var

Alır bütün benliğini, ölürsün
Verir ilm-i ledün cihan olursun
İşte o dem şeksiz Hakk'ı bulursun
Fırsatı kaçırma bir mürşide var

Kendini bilmeze denir nâdan
Kurtulmaz yüreği reyb ü gümândan

Şüphesiz bilenler olur şâdân
Kendini bildiren bir mürşide var

Kapılma dünyaya pek çoktur âlı
Kurulmuş tuzaktır, zehirdir balı
Bir elden bir ele devrolur malı
Berzahtan kurtaran bir mürşide var

Haktan dûr olanın yüreği taştır
Dünyada ettiği kuru savaştır
Sırtında tuttuğu ölü bir baştır
Dirilmek istersen bir mürşide var

Çalışıp didinmek, yorulmak olsun
Biraz da Hak için benzimiz solsun
Aşk derdi gelirse koy yürek dolsun
Bu derdin merhemi bir mürşide var

FÂNÎYÂ bu öğüt sanma boşuna
Bu canın elbette bir gün taşına
Geçmeden şu adın mezar taşına
Çabuk ol, hiç durma bir mürşide var

11.
Her zerre sen ateş de sen nur da sen
İsa da sen, Musa da sen, Tur da sen
Kalem sensin, kağıt sensin, yazan sen
Kitap sensin, Furkan sensin, Kur'an sen
Gören sensin, görünen sen, göz de sen
Konuşan sen, dinleyen sen, söz de sen
Duran sensin, yürüyen sen, yol da sen
Ön, ard, alt, üst, sağ da sensin, sol da sen
Can da sensin, cânân da sen, ten de sen
Hayat, memât, şah ile hem bende sen
Varlığınla kapsamışsın her yeri
Her ne ki var gizli, ayan, sensin, sen
Küntü kenzin mazharısın Kenziyâ
FÂNÎ sende baki kalan "Ben"de sen

12.
Bir nokta idin sonra elif kametin oldu
Senden sanadır vuslata yol aşk sebep oldu

Bir nur-i İlâhi idin ah hâke giriftâr
Oldun, bu zuhûr alemi hep sen ile doldu

Bir cemre idin, sevgi ile toprağa düştün
Canlandı heman arz u semâ raksa koyuldu

Çarptı iki el birbirine meydana çıktı
Bir ses ki "Enel Hak" sözünün yankısı oldu

Lahut idi nâsuta gelip bir sefer ettin
Bildim bu sefer kendini izhar için oldu

Her zerre dedi: "Merhaba ey sevgili cânân"
Sen şah-ı cihansın ki sana hepsi kul oldu

FÂNÎ bu cihan oldu heman aşk ile baki
Bir nokta iken aşk ile ol bir elif oldu

13.
Allah isimsizdir, bir ismi olmaz
Resimden münezzeh sureti olmaz

İsim resim hayâldir vücût kendisi
Vücût mevcut için hayâlsiz olmaz

Zâtı münezzehtir esmâ, sıfattan
Esmâ, sıfatsız hiç bilinmek olmaz

Kâinata bir bak âdem çün oldu
Âdemsiz âlemler kâinat olmaz

Bu âdem âleme âlem âdeme
Oldular âyine bakansız olmaz

Aynada görünen hayâldir amma
Bakan olmaz ise hayâl de olmaz

Ey FÂNÎ ne varsa âdemde vardır
İnsan-ı kâmilde bir şey yok olmaz

14.
Bilinmezlik âleminde nihânsın
Zuhurunla kendine sen âyansın
Vücuhunla zatına hep beyânsın

Elestü bezminde şahımsın benim
Bir nazar kıl ki penâhımsın benim

Her eşyada gizli olan gönüldün
Bî-renk iken bin bir renge büründün
En sonunda şekl-i insan göründün

Gümanım yok secdegâhımsın benim
Bir nazar kıl ki penâhımsın benim

Aslım sensin, yine sana gelmişim
Ten postunu eşiğine sermişim
Mah cemâlin görüp, güller dermişim

İnkârım yok secdegâhımsın benim
Bir nazar kıl ki penâhımsın benim

FÂNÎ bayram eyle şimdi yâr ile
Ay güneşe, bülbül kavuştu güle
Ne gam artık düşsen de dilden dile

Mabudumsun, secdegâhımsın benim
Bir nazar kıl ki penâhımsın benim

15.
Bir deniz ki dalmak gerek
Kar'ın semek bilmez ola
Bir semâya ağmak gerek
Onu melek bilmez ola

Yoldaş olma nâdan ile
İnsan sıfat hayvan ile
Hak, hukuku tanımayan
Nân ü nemek bilmez ola

Bir pÎre gel eyle hizmet
Alasın manavi hizmet

Senden sana sefer eyle
Yolun felek bilmez ola

Haklar isen pîrin sözün
Pak edersen kalbin, özün
Bir güneş ki doğar sende
Nurun ay, gün bilmez ola

Fırsat varken bir mürşit bul
Her sözünü eyle kabul
Hak sarhoşu olur FÂNÎ
Kendisini bilmez ola

16.
Ezelden bahşolmuş sevgi bizlere
Kiminde bir çeşit, bizde bir çeşit
Her bakış farklıdır bütün yüzlere
Kiminde bir çeşit, bizde bir çeşit

Birlik neş'e verir, ayrılık keder
Âşıka ayrılık ölümden beter
Her başta bir sevda dumanı tüter
Kiminde bir çeşit, bizde bir çeşit

El tutan âşıkların oldu bahtiyar
Dost gönlü pek geniş, bu âlem pek dar
Herkesin sevdiği gerçi hep o yâr
Kiminde bir çeşit, bizde bir çeşit

Hazine bizdedir, tılsım da bizde
Taşrada arama, sır gönlümüzde
Dilberi görmek var ama her yüzde
Kiminde bir çeşit, bizde bir çeşit

Ey FÂNÎ kendinden geçtiğin zaman
Ne varsa yok olur, Hakk kalır hemân
Bu zevki anlamak, erişmek ey can!
Kiminde bir çeşit, bizde bir çeşit

17.
Kâinat sevgiden yaratılmıştır
Her taraf sevgiyle donatılmıştır
Tartıya konulsa seven, sevilen

Sevilen daima ağır basmıştır

Sevilen nazlıdır, sevende niyaz
İlahî sevgiye canlar dayanmaz
Hak ile hak olmak en büyük namaz
Kılanın kalbinde güller açmıştır

Hak içİn can veren şüphesiz canan
El tutan âşıklar gönülde sultan
FÂNÎYÂ böyledir İlâhî devran
Aşkullâh dâimâ baki kalmıştır

18.
Bir nazar kıl kaplamış Hû her yeri
Hû'ya karkolmuş serapâ aşk eri
Düşme zâhidler gibi vehme sakın
Hu'dan istimdâd eden kalmaz geri

Bahr-ı Hû'da can veren cânân olur
Hû'ya müstağrak olan umman olu
Ayrı bilmez, gayrı görmez Hû diyen
Hû bilenler şüphesiz sultan olur

Dilde gerçi pek kolaydır Hû demek
İlm-i tahkîka verilmezse emek
Zevki yoktur Hû dese, görmez gözü
Bahr içinde bahri bilmez çün semek

Hû bilinmez yer okunsa bin kitâp
Mutlaka mürşit gerek eyle şitâp
Cennetü'l-irfâna cehd et girmeye
Hû tecelli eylesin bî-irtiyâb

Say edip mürşit elini al ele
Aşk ile gözyaşların dönsün sele
Hak'la nutku, sakla sırrı dâimâ
Hû'yu zevk et, neşeler dolsun dile

Bahr-i Hû'da ne mekan var ne zaman
Hû'ya daldım, Hû'yu bildim ben bu an
Bir deniz ki dalgası gayrı değil
Hû'ya mirat oldu FÂNÎ bî-gümân

19.
Suretler yok iken seni ben sevdim

Sen ile hem sende idim, gizlendim
Sevgi benim, seven hem sevilendim

Dedi canan: “Seni yarattım ey can,
Beni tanı, unutma hiçbir zaman”

Sanki tohum içre ulu ağaçtık
Gizli gizli çok âlemler dolaştık
Sevdik, seviştik, bir yere ulaştık

Kudret eli bizi gurbete attı
Ayrı düşme acısını can tattı

Birçok canlar ile düştük yollara
Görmüyorduk ne sağlara, sollara
Herkes dertli düştük gurbet çöllere

Susuz kaldık, su sandık biz serabı
Hayâll oldu sevgilinin şarabı

Bir gün oldu sevda başa tak dedi
“Vuslat için çare can kıymak” dedi
Yetişti dost,”Yüzüme bir bak”, dedi

Mutlu oldu FÂNÎ aslın ulaştı
Canla cânân kucaklaştı, sarmaştı

20.
Severim her güzeli güzel benim diyerek
Güzelliğim ezelî sende gördüm diyerek
Açtım yeni bir defter sonsuza dek yazılsın
Sevgi benim, hem seven, sevilen ben diyerek

Seven, sevilen bende; beden arada perde
Perde kalksa aradan sevgi kalır her yerde
İkide Bir bilindi, Bir’de iki silindi
Özün bilen sevindi Bir’lik benim diyerek

Sevgiden, yaratıldı iki cihan a gözüm
Seviyorum sevgilim, budur ilk ve son sözüm
Önsüz, sonsuz sevginin yüzüne sürdüm yüzüm
Ey FÂNÎ ben sevgiyim, sevgi Kenzî diyerek

21.
On yedi aralık Mevlâna günü

Mevlâna sevenler bekler bu günü
Canlar semâ eder, neyler üflenir
Şeb-i Arus'tur vuslat düğünü

Mevlâna nurunu meclise serpmiş
Semazen, neyzenler kendinden geçmiş
Cemiyet vecd ile olmuş yek-vücût
Şems-i Hak Mevlâna tecessüm etmiş

Semazen Mevlâna, neyzen Mevlâna
Cemiyet Mevlâna, canlar Mevlâna
Mevlâna olmayan bir yer kalmamış
Kainat bir ceset, ruhu Mevlana

Cihan derlenip bir Mevlâna oldu
Şems-i Hakk'ın nuru ol dile doldu
İki derya heman birleşti kalpte
Vuslat-ı ulyâdan bir inci doğdu

Ey ulu Mevlâna, ey dürr-İ meknûn
Cemiyetin baki, âşıklar memnun
Dergâha yüz süren hep olur makbul
Mevlâna eylemez kimseye mahzun

Ey şems-i hakikat nuru Mevlâna
Ey kâinatın sırrı Mevlâna
FÂNÎ'yi feyzinle şâd eyle daim
Ey kerem-kani zat-ı Mevlâna

22.
Celâliyle zâhir olsa bu da geçer be yâ hû
Cemâliyle ayan olsa "Bu da geçer" de yâ hû

Bî-karardır felek dâim döner, durmaz hiçbir an
Dursa bir an ne yer kalır, ne gök kalır be yâ hû

Kâhî zulmet, kâhi envâr bir bir ardın devreder
Kâhî lütuf, kâhi kahır O'ndan olur be yâ hû

İmtihan için oluptur dâima neş'e, azap
Sen seni bilmek içindir kahrı, lütfu be yâ hû

FÂNÎYÂ vird-i dâim et bu sözü her zaman
Gece, gündüz hatırından çıkmasın be yâ hû

Celâliyle zâhir olsa bu da geçer be yâ hû
Cemâliyle ayan olsa "Bu da geçer" de yâ hû

23.
Bayram oldu dosta geldik î-di ekberdir bugün
Bayram oldu dostu gördük, rûz-i enverdir bugün
Bayram oldu dosta olduk, kenz i gevherdir bugün
Lütf-i Hak'la gönle girdik, bayram oldu çok şükür

Hep sana vuslat için farz oldu hac, savm Ü salât
Bulmuşuz dost ile rif'at, içmişiz âb-ı hayat
Gitti firkât, oldu vuslat, hep nur oldu şeş cihât
Ref` olundu ebr-i zulmet bayram oldu çok şükür

Eyledik bir pîre biat, canı ihyâ eyledi
Doğdu şems-i marifet esrârı ifşâ eyledi
Ehl-i şer'a bürünüp dost remzi imâ eyledi
Âşikâr oldu hakikat, bayram oldu çok şükür

Dîdeler hep oldu rûşen rüyet-i canân ile
Meclisimiz oldu gülşen sohbet-i yârân ile
Hasta kalpler oldu dilşen sıhhat-i imân ile
Cümle uşşâk oldu hep şen, bayram oldu çok şükür

FÂNÎYÂ Kenzî'yi buldun gönlün olsun şâdumân
Ağladın çok, şimdi güldün, oldu artık dil cinân
Sarmaşıp nur ile doldun hakkı gördün çün ayan
Bahtiyar kullardan oldun, bayram oldu çok şükür

24.
Misafirhanedir bu dünya gelen kalmaz, gider bir gün
Ömür kandilinin yağı biter, kalmaz, söner bir gün
Beden kâşânesi virâneye elbet döner bir gün
Yaman bir pehlivan olsan, ecel şeksiz yener bir gün

Binip cansız ata canlar bu âlemden göçer bir gün
Bu âlemde ne ektiyse o âlemde biçer ol gün

Ölüm âkıllere bir levha-yı ibret olur ey can
Muammâdır çözülmez, gâfile hayret olur ey can
Ölüm hali heman bir sahne-i dehşet olur ey can
Bütün âriflere şeksiz, ölüm vuslat olur ey can

Binip cansız ata canlar bu âlemden göçer bir gün
Bu âlemde ne ektiyse o âlemde biçer ol gün

Bu âlemde nesin, kimsin, niçin geldik bu dünyaya
Bu gelmekten, bu gitmekten, bu varlıktan nedir gâye
Kuru bir söz ile gitmek revâ mıdır hiç ukbâya
Muammâyı çözenler yüz çevirir semt-i manâya

Binip cansız ata canlar bu âlemden göçer bir gün
Bu âlemde ne ektiyse o âlemde biçer ol gün

Şükür FÂNÎ Aziz Kenzî isimli bir cihan buldu
Ona teslim olup gönlü dikensiz gül ile doldu
Ölüp, anda dirilip hem hayatı câvidan oldu
Açıldı gonce-i mânâ fenânın gülleri soldu

Binip cansız ata canlar bu âlemden göçer bir gün
Bu âlemde ne ektiyse o âlemde biçer ol gün

25.
Bütün ahkâm-ı celâlin sonu elbette cemâl
Bu iki hükm-i kaderle olur izhar-ı kemâl
Gece devrin bitirip gündüz alır nöbeti hem
Ki doğar şems-i hakikat gelir ecrâma zevâl

Bir emirdir çeviren arş ile kürsi feleği
Buna memur oluyor yerle göğün her meleği
Bu olursa bütün âlemde Hüdâ'nın dileği
Bu doğan şems-i hakikat ne vehimdir, ne hayâl

Yok olur sanma hakikat olur elbette celî
Eder icrâ-yı adalet Çalab'ın kudret eli
Mutasarrıf O'dur âlemde dedik cümle "Beli"
Heman ibretle tahayyür olur uşşâka bu hâl

Ulü'-ebsâr eder ibretle temâşâ-yı cihan
Geçerek çun ü çirâdan tutar ol vahdet heman
İki el çarpmasa birden ses olur muydu ayân
Bu sesi zevk eden ârif edemez kîl ile kâl

Oku FÂNÎ açılan yaprağını sen cihanın
Yeni bir safha-yı devr açmadadır hükmü anın
Taraf-ı Hak'tan olan rahmetidir cismi cânın
Bu ne ahkâm-ı İlâhî yine bedr oldu hilâl

26.
Senin aşkın ile cânâ gece gündüz yanarım

Bu mukaddes odu lütf etmesen elbet donarım
Nereye atf-ı nazar kılsa gözüm hep sanadır
Bütün eşyada cemâlin görüp, ismin anarım

Bana bahşeylediğin aşk ile sevdim seni ben
Ne güzel dert ile dermanını buldu bu beden
Ebedî hayy olur elbet senin aşkınla ölen
A benim sevgisi bol menba-ı aşkım, pınarım

Dedi: "Aşkım dayanılmaz, tutulan etsin hazer"
Dedim: "Âşık olanın aklı başında ne gezer"
Dem olur hicr ile ağlar, dem olur vaslı sezer
Ne doyar aşına gönlüm, ne şarabın kanarım

Yürü FÂNÎ yüreğin yâr ile çırpınsın heman
Kâh olur kabz-ı tecellî, kâh olur bast-ı cenân
Sana aşk desini cânân okutur gizli, ayân
Bu garamla tutuşan kalbimi dosta sunarım

27.
Lutfunla küşad oldu doğruca sana rahım
Hiç kalmadı ahım
Geldim yüzümü sürmeye ben pâyine şahım
Ey pîr-İ penahım
Tut destimi kaldır beni âlâ-yı kemale
Tez bezm-i visale
Mir'at-ı cemalin ola bu rûy-i siyahım
Ey çehresi mahım
Âşıklara can kabesidir vech-i cemilin
Hep feyz-i celilin
Ebvabına matuf oluyor şimdi nigâhım
Düdide güvahım
Hakk'ın ezeli lütfu beni eyledi FÂNÎ
Nur etti bu canı
Baştan düzelince yine bu hal-i tebahın
Mahvoldu günahım
Hiç kalmadı ahım

28.
Muhabbet bir anahtardır açar bâb-ı dili elbet
Muhabbet manevi güldür, kokar, meclis olur cennet
Muhabbet olmasa şâyet zuhûr etmezdi âlemler
Muhabbetle düzen verdi bu ekvâna Cenâb-İzzet

Bu kesret farkını tevhid eden nûr-ı muhabbettir

Muhabbetten doğan lezzât bil esrâr-ı Muhammed' dir
Muhammed sırrına vâkıf olanlar genc-i hikmettir
Bu hikmetle eder her dem muhib mahbûb ile sohbet

Muhabbetle bulur her can hayat-ı sermedi ancak
Bu envâr-ı muhabbetten nice dil bulmasın ezvâk
Muhabbet sırrının zevki eder uşşâkı hep intâk
Muhabbetle gönüller şâd olup buldu ulu devlet

Ey Allah'ım baîd etme bu FANÎ'yi muhabbetten
Muhabbet şehrinin şâhı cenab-ı pâk-i Ahmed'den
Bu gönlüm müstakar olsun heman aşk-ı meveddetten
Gel ey sultan-ı aşkım gel, muhabbetle beni şâd et

29.
Bak cümle eşya-yı cihan
Tevhid eder Hakk'ı heman
Gel sen de ey mutlu olan
Tevhide sây et her zaman

Gerçi Hüda'dır lâmekân
Hâli değil andan mekân
Olsun sana vird-i zeban
Tesbih-i Mevlâ her zaman

Yatma seher vakti uyan
At gafleti Hakk'a dayana
Zikr ile hem nura boyan
Tahmid edip sen her zaman

Birdir Hüdâ, yoktur eşi
Dostu bilir ârif kişi
Hak'la olur her cümbüşü
Tenzih iledir her zaman

FÂNÎ heman Kenzî'de râz
Oldu, eder dâim niyaz
Her derdine Hak çare-sâz
Takdis onundur her zaman

30.
İdrak güneşi doğduğu dem burc-ı hameden
Nevrûz-ı hakikatle gönül nura boyandı
Gaflet kışının uykusu yok oldu temelden
İrfân bağının aşk ile ezhârı uyandı

Dildâra müşahit olanın dîdesi elbet
Îd-i ekber eder, her demi ezvâk-ı meserret
Sultan-ı cemâl şüphesiz âşıklara cennet
Müştak-i hakikat bu cemâl uğruna yandı

Kâmiller eder nâkısı telkîn ile ikmâl
Salik de bilir kendini tafsil ile icmâl
Kur'an ile furkanı oku, eyleme ihmâl
Zaten ikilik bir olan ol Zat'a beyandı

Enfüs ile âfâkı bilen Rabbini bildi
Mevlâsına ârif olanın ruhu dirildi
İlm-i ezelî sâhib-i irfâna verildi
FÂNÎ'ye nasip olmak için dosta dayandı.

31.
Ebedi ruha şifa, aşk ile yansın bu gönül
Biraz eksilse heman ye's ile solsun bu gönül
O kadar aşka giriftâr olayım ki ne olur
Yalnız heykel-i aşkın ile olsun bu gönül

Bizi atmış ise de hükm-i İlâhi bu ile
Bu uzak aynı yakîn oldu heman ehl-i dile
Bu gönül bir idi zaten ezelî dostu ile
Bir olan yâr ile birlikte karar etti gönül

Bu ne tılsım, bütün âlem senin aşkınla yanar
Kimi "kû kû",kimi "Hû Hû" diye hep ismin anar
Kimi ummanına doymaz, kimi cur'ayla kanar
Değişen reng-i tecelî ile mest oldu gönül

Seni hakkıyla bilen kendini bildi, ne güzel
Bu idi maksad-ı izhar, bu idi hükm-i ezel
Ne yazık kendini bilmezler olur misl-i gazel
FANÎYÂ haline şükret sana dost oldu gönül

32.
Ehl-i hâliz, kâle gelmez hiç bizim ahvâlimiz
Aşk-ı Hak'tır can evinde has olan emvâlimiz

Her neye kılsak nazar didar-ı Hak meşhûdumuz
Sağlanır bu zevk ile ikbal ü istikbalimiz

Merkez-i tevhid-i Hak'tan etmeyiz hiç infikâk

Çün visâl-i yârdır ancak dildeki amâlimiz

Şems-i idrak doğduğu magribden nikabın çâk edip
Nura garkoldu bizimi tafsil ile icmâalimiz

Sırda sübhân, dilde Kur'an, işte furkandır o zat
Oldu bürhan bu vucûtta münceli iclâlimiz

Biz kelâmı menbaından duymuşuz, ders almışız,
Ermişiz tahkika kim taklit değil akvâlimiz

FÂNÎYÂ fahrin sezâsıdır her ne mikdar eylesen
Çün Aziz Kenzî oluptur kıble-i ikbalimiz

33.
Tüm güzellere güzellik vereni gördünüz mü?
O bu illerden değil
Tüm iller O'nun
Güzelliği evrenseli kapsamış
Özge illerden güzellik serpmede
Serpintisi gönüllere gelmede
O güzellikten
Kim bir kırıntı kapdıysa:"Benim" demede
Taş kaptı, elmas oldu
Bitki kaptı, gül oldu
Hayvan kaptı, ceylan oldu
En son yaratık kaptı Âdem oldu
Ah bu Âdem, ah bu âdem, ah bu âdem
Güzellik Âdemde olgunlaşınca
Tüm yaratık ona taptı
"Ben daha güzelim" diye başkaldıran
Çirkin oldu, kovuldu
Yusuf'a güzellikten biraz verildi de
Mısır güzellerinin gözleri kamaştı
Ey güzel!
Kamışa girdin, sarhoş eden ney oldun
Üzüme girdin, bihuş eden mey oldun
Ya insandakini...
Artık sen düşün
Ben sustum
Bilen, gören, bulanlara ne mutlu
Tüm güzellere güzellik vereni

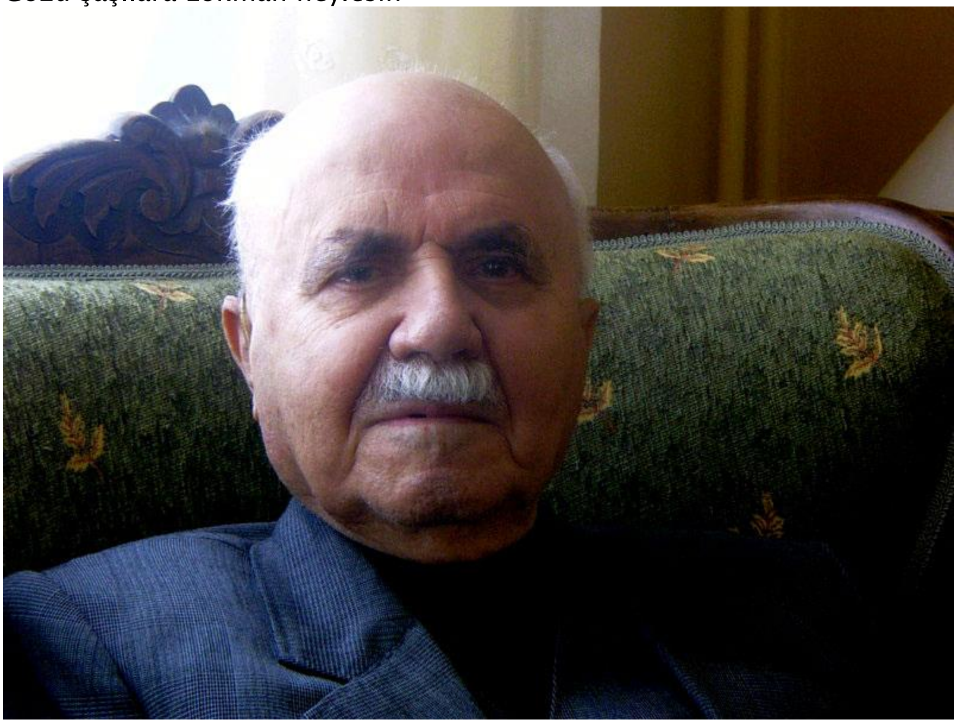
34.
Bir gemim var yüzer derya içinde

Süvarisi sırma libas içinde
Yelken Hakk'ın, dümen kaptan elinde
Fırtınaya çarkçıbaşı neylesin.

Kaptan gözün hiç ayırmaz pusuladan
Haritaya bakar gider durmadan
Fırtınayı gösterirse yelkovan
Hakk'ın celalini kaptan neylesin.

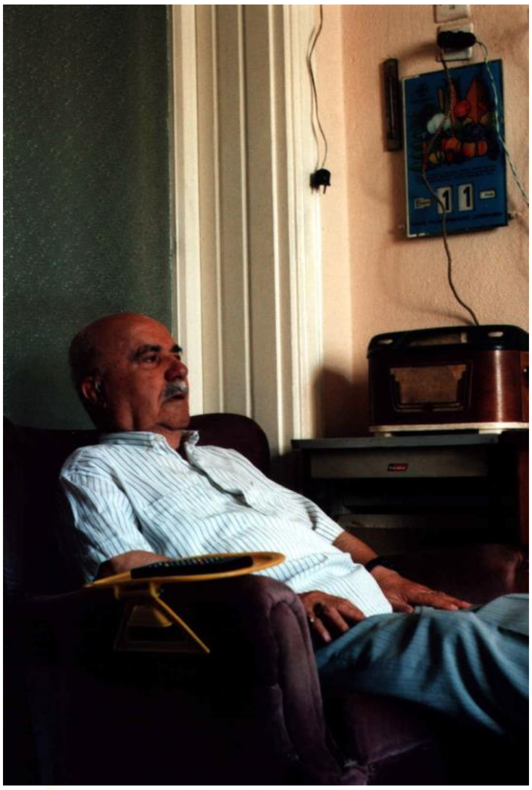
Bazen deniz durur, sakin görünür
Fakat içinde ne dalga bürünür
Şimdi celal, şimdi cemal belirir
Hepsi onun buna pusula neylesin

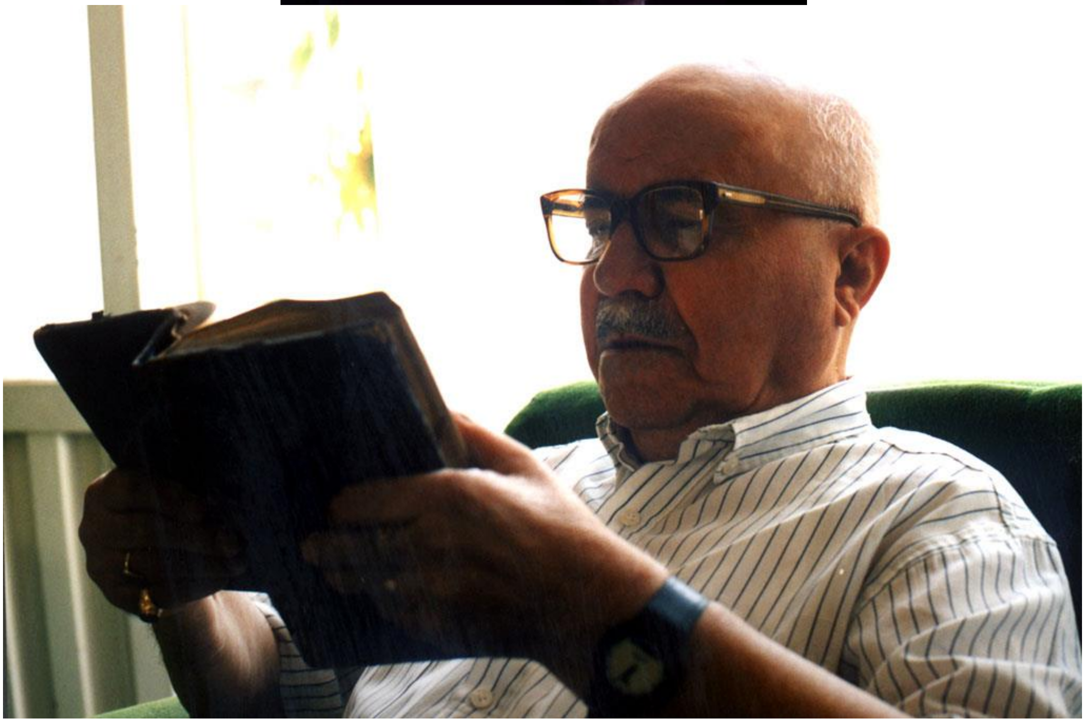
Fânî heman teslim ol sen rızaya
Ne gelirse göğsünü ver sen kazaya
Kahrı, lütfu bilen erdi safaya
Gözü şaşılara Lokman neylesin

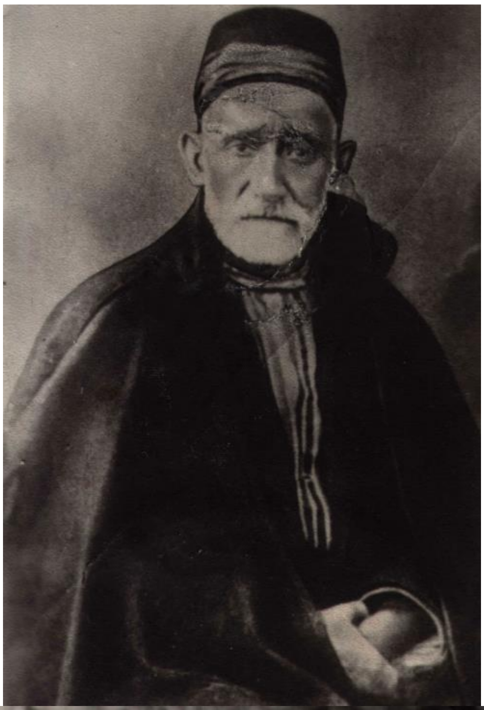

SÖYLEDİĞİM, ANLADIĞIN KADAR

Hzl::Mehmed Sâdık KEHRİBAR

Ehlullah:

Sür çıkar ağyârı dilden, tâ tecelli ede Hakk;
Pâdişâh konmaz saraya, hâne mâ'mur olmadan..

buyurmuşlardır.

Ey sırdaşım:

Konuşmak için, zemin ve zaman aramaktayım. Zemin demek, konuşulan sözü anlayacak kabiliyette bir muhatap, idrak edecek bir arkadaş demektir ki, musahebe esnasında seni yormaz, söylediklerini tam mânasıyla kavrar, doğru söze hak verir ve kalbi müsterih olur.

Bir kıssa getirelim :

Hızır aleyhisselâm ile, Musa aleyhisselâm günün birinde ve nümâyiş esnasında bir mezarlıktan geçiyorlardı. Hızır aleyhisselâm, bir kabirden bir kuru kafa çıkardı ve elindeki mızrak ile vurdu. Kuru kafa delinmedi bile.. Kaldırıp attı ve bir başka mezardan bir başka kuru kafa daha çıkardı ve ona da mızrağı soktu. Mızrak bir taraftan girdi, öteki taraftan çıktı. Onu da attı ve üçüncü bir mezardan bir kuru kafa daha çıkararak mızrağı ile vurdu. Bu defa mızrak, kafanın ortasında durdu. Hızır aleyhisselâm :

İşte, dedi. Kafa, bu kafadır..

Yerine gömdü ve Musa aleyhisselâma hitaben;

Buna türbe yap, diyerek kayboldu gitti..

Alıntı Kaynak: TASAVVUF"UN İNCELİKLERİ, Hazırlayan:Mehmed Sâdık KEHRİBAR,1974